ภาคที่ ๓

“วิชาเลือกเสรี : หลากหลายประสบการณ์ กับวิชาเลือกเสรี”

...งานความมั่นคงของมนุษย์มุ่งในด้านวิเคราะห์และวางนโยบายเกี่ยวกับปัญหาที่มีผลต่อความปลอดภัยพื้นฐานและความเป็นอยู่ที่ดีของปัจเจกบุคคล รวมทั้งการช่วยเหลือผู้ที่เดือดร้อนจากเหตุการณ์ระหว่างประเทศที่ตนเองไม่สามารถควบคุมการคุกคามความเป็นอยู่และการพัฒนาทั้งที่เกิดจากสังคมและธรรมชาติ จะเน้นเรื่องสิทธิมนุษยชน ศักดิ์ศรีของความเป็นคน (Human Dignity) และประชาธิปไตย รวมทั้งปัญหากายภาพ เช่น จำนวนประชากร การจัดหาอาหาร โรคภัยไข้เจ็บความเดือดร้อนของประชาชนในระหว่างสงคราม...

(พลเอกหญิง สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี, “ความมั่นคงของมนุษย์ : พื้นฐานสำคัญในการสร้างความมั่นคงทางสังคม”, **วิชาหัวข้อพิเศษทางประวัติศาสตร์ : ประวัติศาสตร์ความมั่นคงของโลก**, ๔ พฤษภาคม ๒๕๕๐)

校學官軍軍陸

OUR CORE VALUES

กองทัพอากาศ

...ในการรู้จักกับต่างประเทศนั้น แต่ละคนมีประสบการณ์ที่ต่างกัน เป็นเรื่องธรรมดาที่จะมีความรู้สึกที่ดีเป็นมิตรบ้าง มีความขัดแย้งกันบ้าง เป็นที่น่าสังเกตว่าเรื่องที่ส่งเสริมหรือพัฒนาความเข้าใจอันดีนั้นมักจะไม่สู้มีผู้กล่าวถึงมากนัก บทความนี้จึงมุ่งที่จะชี้ให้เห็นสิ่งที่ดีที่เกิดขึ้นในความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับประเทศเพื่อนบ้านอาเซียน...

...ที่จริงเรื่องของความสัมพันธ์มีมิติที่ลึกซึ้งกว่านั้นคือ รัฐบาลมักจะเจรจาเพื่อธุรกิจด้วย นอกจากนั้นบุคคลในรัฐบาลเป็นนักการเมือง หรือแม้แต่ประชาชนล้วนแต่สามารถสร้างความสัมพันธ์ได้

ข้อมูลที่จะนำเสนอต่อไปนี้ มาจากการอ่านหนังสือที่ผู้เขียนมีประสบการณ์ตรงจากการเยือนประเทศในอาเซียน พูดคุยกับผู้ที่ไปและได้สัมผัสกับชาวอาเซียน ข้อมูลบางส่วนจากอินเทอร์เน็ต และนำมาวิเคราะห์เพื่อเป็นแนวทางที่นักเรียนจะได้ศึกษาต่อไป ข้อควรระวังคือ ข้อความในเนื้อหาอาจจะเป็นความเห็น ไม่ใช่ข้อเท็จจริงทั้งหมด...

(พลเอกหญิง สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี, “เรียนรู้และรู้จักเพื่อนบ้านอาเซียนผ่านผู้นำ นักธุรกิจ ข้าราชการ และชาวบ้าน : เรื่องเล่าจากประสบการณ์จริง” **วิชาประวัติศาสตร์เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ : เข้าใจ เข้าถึง และพัฒนาความรู้จักเพื่อนบ้านอาเซียนในฐานะมิตร**, ๒๐ ตุลาคม ๒๕๕๔)

วิชาเลือกเสรีที่เปิดสอนอยู่ ณ กองวิชาประวัติศาสตร์ ส่วนการศึกษา โรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้าประกอบด้วยวิชาต่าง ๆ หลากหลายที่เลือกเปิดสอนเพื่อให้สอดคล้องกับสถานการณ์ทางการเมือง เศรษฐกิจ สังคมในบริบทโลก ได้แก่ วิชาประวัติศาสตร์ไทย, วิชาประวัติศาสตร์เอเชียตะวันออก, ประวัติศาสตร์เอเชียตะวันออกเฉียงใต้, วิชาการเมืองการปกครองประเทศไทย วิชาประวัติศาสตร์ยุโรป วิชาประวัติศาสตร์อเมริกา และวิชาหัวข้อพิเศษทางประวัติศาสตร์ (ประวัติศาสตร์ความมั่นคงของโลก, ประวัติศาสตร์ยุคสงครามเย็น, ประวัติศาสตร์ทุนนิยมโลก, เปรียบเทียบพัฒนาการประชาธิปไตยในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้, จีนกับความมั่นคงของโลก, ประวัติศาสตร์ความมั่นคงโลกกับประเทศไทย, โลกมุสลิม, ความมั่นคงของโลกในบริบท (context) ทางประวัติศาสตร์และร่วมสมัย, ประวัติศาสตร์ท้องถิ่น, พระจุลจอมเกล้าศึกษา, บูรพาภิวัตน์ และภารตาภิวัตน์)

เนื้อหาสำคัญคือ การศึกษาภูมิหลังทางประวัติศาสตร์ เศรษฐกิจและสังคมของภูมิภาคที่ศึกษา ความสัมพันธ์ของภูมิภาคนั้นกับภูมิภาคอื่น ๆ ทั่วโลก ตลอดจนกรณีศึกษาหรือวิกฤตการณ์ที่กำลังเป็นที่สนใจในเวลาที่กำลังศึกษา รวมทั้งผลกระทบที่ส่งผลต่อโลก ภูมิภาคนั้น ๆ และประเทศไทย

ก่อนการเปลี่ยนแปลงหลักสูตรโรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้า พ.ศ. ๒๕๔๔ ปรับเวลาในการศึกษาของนักเรียนนายร้อยจาก ๕ ปีเป็น ๔ ปี วิชาเลือกต่าง ๆ เหล่านี้เปิดสอนแก่นักเรียนนายร้อยชั้นปีที่ ๓ และ ๔ ต่อมาหลังการเปลี่ยนแปลงหลักสูตรดังกล่าวจึงเปลี่ยนมาสอนในชั้นปีที่ ๔

ในการสอนวิชาเลือกเสรี พลเอกหญิง ศ. ดร. สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงบรรยายในหัวข้อ บทนำ บทสรุป และในหัวข้อต่าง ๆ ซึ่งเกี่ยวเนื่องกับความสัมพันธ์กับภูมิภาคหรือหัวข้อที่กำลังศึกษา เช่น ประเด็นทางการเมือง ความมั่นคง เศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรม บทพระราชนิพนธ์คำสอนวิชาเลือกเสรีนี้ได้จากการที่ทรงค้นคว้าและจากพระประสบการณ์การเสด็จฯ เยือนประเทศต่าง ๆ การทรงพบปะผู้นำประเทศหรือผู้เชี่ยวชาญที่เกี่ยวข้องกับประเด็นที่ศึกษา ดังนั้นพระราชดำริซึ่งเป็นข้อสังเกต ในบทพระราชนิพนธ์จึงมีประโยชน์และมีคุณค่าทางวิชาการยิ่ง

วิชาประวัติศาสตร์อเมริกา (HI 5101)

วัฒนธรรมโลก : Métissage culturel หรือ Americanization?

พลเอกหญิง สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ
๑๑ สิงหาคม ๒๕๔๒

๑. คำว่า “วัฒนธรรม” หรือภาษาอังกฤษว่า “culture” หมายถึง ความเป็นอยู่ของคนในสังคมที่ถือปฏิบัติสืบทอดกันมาทั้งในด้านรูปธรรมและนามธรรม ครอบคลุมทุก ๆ เรื่องในวิถีชีวิตของผู้คนในสังคมนั้น มีการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงตามกระแสความเปลี่ยนแปลงในสังคมทั้งภายในและภายนอกสังคมนั้น (ยกตัวอย่างเช่น การกิน ไม่ใช่วัฒนธรรม ตัวที่เป็นวัฒนธรรมคือ การเปิบมือ การใช้ช้อนส้อม การเรียกการกินด้วยศัพท์ต่าง ๆ การนอนไม่เป็นวัฒนธรรม ส่วนที่เป็นวัฒนธรรมคือ การนอนกับพื้น การนอนบนเตียง การนอนหันหัวไปทางไหนจึงจะเป็นมงคล การประกอบอาชีพ พิธีกรรมต่าง ๆ ความคิด ความเชื่อ ความรู้ในหลาย ๆ ด้าน ฯลฯ)

๒. Métissage culturel หมายถึง การผสมกลมกลืนทางวัฒนธรรม เกิดจากการโยกย้ายถิ่น และความก้าวหน้าในระบบสื่อสาร ทำให้คนในสังคมมีปฏิสัมพันธ์กันมากขึ้น

๓. Americanization คือ การทำให้เป็นอเมริกัน เป็นเรื่องที่โต้แย้งกันมากว่า อะไรคือความเป็นอเมริกัน

๔. วัฒนธรรมโลกในคริสต์ศตวรรษที่ ๒๑ จะกลายเป็นวัฒนธรรมอเมริกัน หรืออเมริกาจะครอบครองทั้งโลกจริงหรือไม่

๕. ถ้าครอบครองจริงจะมีผลร้าย ผลดีอย่างไร (หรือเฉย ๆ)

๖. ถ้าเป็นผลร้ายจะป้องกัน บรรเทา หรือแก้ไขอย่างไร

ความเป็นมาของปัญหา

นักวิชาการหลายคนมีความเห็นว่า Americanization เป็นคำที่กล่าวกว้างอย่างคลุมเครือ เช่นเดียวกับคำว่า Westernization หรือการทำให้เป็นแบบตะวันตก (ซึ่งถือกันว่าเป็นลักษณะของคริสต์ศตวรรษที่ ๑๙ และ ๒๐) ที่เกิดขึ้นเพราะมหาอำนาจตะวันตกมีพลังอำนาจทั้งทางด้านการเมือง การทหาร เศรษฐกิจ วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี จนสามารถแสวงหาอาณานิคม

แผ่อำนาจไปทั่วโลก รวมทั้งได้เผยแพร่วิถีชีวิตแบบตะวันตกในประเทศอาณานิคมและประเทศใกล้เคียง เป็นสมัยที่เรียกกันในวงวิชาการว่า จักรวรรดินิยม ส่วน Modernization นั้นหมายถึงการปรับปรุงบ้านเมืองให้ทันสมัย โดยไม่ได้เน้นว่าทำตามรูปแบบของประเทศใด

ในกรณีนี้เราก็ต้องถามว่าความเป็นอเมริกันคืออะไร

หลายคนพูดถึงอาหาร แมคโดแนล โคคาโคลา หรือวิธีการขายอาหารที่เป็น chain (สาขา) กินแล้วเป็นอย่างไร (เช่น อ้วน เป็นโรคโภชนาการเกิดโรคหัวใจและหลอดเลือด ซึ่งถ้าไม่รับประทานอาหารเช่นนี้จะไม่เป็น)

เพลง ภาพยนตร์ฮอลลีวูด ซึ่งฟังและดูกันทั่วโลก ฟังและดูแล้วเป็นอย่างไร (เลียนแบบดารา ได้ความรู้เรื่องราวและแนวคิดแบบอเมริกัน แต่บางคนว่าความรู้และแนวคิดเช่นนั้นมีลักษณะความเป็นสากลเข้าทุกที)

วิชาการนานาสาขาที่ศึกษาในโรงเรียนและมหาวิทยาลัยในอเมริกา เรียนแล้วเป็นอย่างไร (ได้ความรู้วิชาการของเขา ได้แนวคิดประชาธิปไตย เรื่องสิทธิมนุษยชน เรื่องตลาดเสรี)

การทหารใช้อาวุธหรือการรบแบบอเมริกัน (ประเทศที่เคยเป็นบริวารของสหภาพโซเวียตแล้วอยากจะเข้า NATO)

ขณะเดียวกันมีบางกลุ่มเห็นว่า Americanization หมายถึง พลังทุนนิยมมหาศาลที่แผ่กว้างข้ามชาติไปทุกมุมโลก ก่อผลกระทบอันกว้างไกลต่อชีวิตของมนุษยชาติในทุก ๆ ด้าน

ความเป็นมาของอเมริกาอย่างสังเขป

๑. แต่เดิมมาดินแดนอเมริกามีพวกชนเผ่าพื้นเมือง เช่น อินเดียนแดง และเอสกิโม (ซึ่งเรียกตนเองว่าอินูอิต) มาตั้งถิ่นฐาน ต่อมามีนักสำรวจจากตะวันตกเข้ามาบุกเบิกสำรวจพื้นที่ต่าง ๆ มีการตั้งถิ่นฐาน เพราะต้องการทรัพยากรหลายอย่างที่มีอยู่อย่างอุดมสมบูรณ์ในดินแดนอเมริกาที่ชาวยุโรปเรียกว่า “โลกใหม่” เช่น ไม้ ขนสัตว์ แร่ธาตุ

๒. พวกที่มาตั้งถิ่นฐาน โดยเฉพาะอย่างยิ่งพวกที่มาจากอังกฤษ เป็นพวกที่ต้องการชีวิตที่ดีขึ้น หนีความยากจน อยากมาเริ่มชีวิตใหม่โดยอาศัยสติปัญญาและความอดทน ขยันขันแข็ง พวกที่ต้องการเสรีภาพทางความคิดและการนับถือศาสนา พวกที่มาทำไร่จากยุโรป ซึ่งภายหลังนำทาสผิวดำจากแอฟริกามาเป็นแรงงาน มีพวกคนจีนเดินทางมามากในช่วงครึ่งหลังของคริสต์ศตวรรษ

ที่ ๑๙ เพื่อมาเป็นแรงงานพื้นฐาน ชาวจีนเหล่านี้ต้องการมาแสวงโชค โอกาสและชีวิตที่ดีกว่าเดิมช่วงสงครามโลกครั้งที่ ๒ ยังมีคนอพยพเข้ามาอีก เช่น พวกชาวยิวมาจากประเทศที่นาซีเยอรมนียึดครอง และมีพวกชาวจีนที่หนีญี่ปุ่นและหนีคอมมิวนิสต์ รวมทั้งพวกชาวญี่ปุ่นที่เข้ามาเพื่อหาที่ทำมาหากิน ทำให้อเมริกาเป็นที่รวมของวัฒนธรรมต่าง ๆ จนกล่าวกันว่า อเมริกาเป็น melting pot ของวัฒนธรรม การเป็น melting pot นี้เป็นประโยชน์อย่างยิ่งคือ ทำให้อเมริกามี “เลือดใหม่” เข้ามาเสมอ สร้างความกระตือรือร้น ไม่เฉื่อยชา แต่ผู้ที่เข้ามาในสหรัฐอเมริกาบางพวกก็มีปัญหา เช่น คนผิวดำ หรือคนเชื้อสายลาตินอเมริกัน

๓. สิ่งที่อเมริกาประสบความสำเร็จอย่างหนึ่งคือ การเขียนรัฐธรรมนูญให้มีความยุติธรรมที่สุด (มีการแบ่งการใช้อำนาจเป็นสามขั้วที่สามารถตรวจสอบกันได้อย่างสมดุล) การเป็นประชาธิปไตย เน้นการเลือกตั้ง

๔. การให้การศึกษาถือว่ามีความสำคัญอย่างยิ่ง การศึกษาระดับโรงเรียนที่เรียกว่า K12 นั้น รัฐบาลให้ประชาชนเรียนได้โดยไม่คิดมูลค่า ส่วนระดับสูงไปกว่านั้น เช่น ระดับมหาวิทยาลัย นักศึกษาจำนวนมากจะสามารถทำงานหาทุนได้ด้วยตนเอง มีระบบให้นักศึกษาที่มีความสามารถเป็นผู้ช่วยสอน (TA) ผู้ช่วยวิจัย (RA) ทำงานในห้องสมุด และเป็นนักกีฬาโดยไม่เสียค่าเล่าเรียน เยาวชนมักจะใช้เวลาว่างในการทำงานเพื่อหาเงินใช้เอง การเน้นการค้นคว้าหาความรู้โดยส่งเสริมการอ่าน มหาวิทยาลัยเน้นความสำคัญของห้องสมุด แม้แต่หมู่บ้านจัดสรรหรือชุมชนที่ตั้งขึ้นใหม่ก็ต้องมีห้องสมุด

๕. แต่ละรัฐมีประวัติความเป็นมาต่างกัน บางครั้งมีความขัดแย้งกัน กฎหมายของแต่ละรัฐก็ต่างกันด้วย

๖. ความก้าวหน้าทางด้านการคมนาคม โดยเฉพาะอย่างยิ่งในระยะบุกเบิก มีการสร้างทางรถไฟเชื่อมความเจริญเข้าด้วยกันระหว่างพื้นที่ทางตะวันออกและตะวันตกของประเทศ

๗. ความสำเร็จของอเมริกาทางด้านเศรษฐกิจที่เห็นได้ชัดคือ เรื่องการจัดการ (management skill) ตลาดเสรี (tariff-free market) การผลิตเป็นจำนวนมาก (mass production) การลดต้นทุน ทำให้เกิดประสิทธิภาพ มีการค้นพบสิ่งที่เป็นประโยชน์ เอดิสันประดิษฐ์หลอดไฟ ซิงเกอร์ประดิษฐ์จักรเย็บผ้า ฟอร์ดสร้างรถยนต์

ประเทศต่าง ๆ สู้ไม่ได้ อเมริกามีสินค้าส่งออกมาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งสินค้าเทคโนโลยีสูง เช่น semiconductor เครือข่ายคอมพิวเตอร์ คอมพิวเตอร์ (PC)

ซอฟต์แวร์ งานบริการ งานบันเทิงต่าง ๆ การเงิน และโทรคมนาคม เหตุที่อเมริกาประสบความสำเร็จ เพราะมีงบประมาณด้านการวิจัยและพัฒนามากกว่าประเทศอื่น ในด้านการจัดการผู้บริหารของอเมริกันลงทุนในเทคโนโลยีใหม่ ๆ มีการควบคุมคุณภาพ (quality control) ปรับปรุงระบบข้อมูลให้ทันสมัย เพื่อให้สามารถจัดการธุรกิจให้ทันสภาพตลาดที่มีการเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ

วัฒนธรรมอเมริกัน

Mortimer B. Zuckerman กล่าวไว้ในบทความ A Second American Century ในวารสาร **FOREIGN AFFAIRS** ฉบับเดือน May/June 1998 ว่า ความเป็นอเมริกัน มีลักษณะสำคัญคือ

individualism (ปัจเจกบุคคลนิยม เป็นตัวของตัวเอง)
entrepreneurialism (กล้าตัดสินใจในการดำเนินธุรกิจ)
pragmatism (สามารถเปลี่ยนแปลงวิธีดำเนินการได้ตามสถานการณ์)
novelty (มีแนวคิดใหม่ ๆ อยู่เสมอ)

วัฒนธรรมอเมริกันทั่วไป คือการไม่ติดยึดกับกฎเกณฑ์ ให้ความสำคัญกับเด็ก ยอมรับคนที่มาใหม่ ให้มีการ bottom up

มี management culture ที่เน้นการทำสัญญาและการใช้กฎหมาย มากกว่าที่จะใช้ความสัมพันธ์ทางเครือญาติและธรรมเนียมประเพณี อเมริกันนิยมการใช้ตัวเลขและสถิติ เห็นความสำคัญของการทำบัญชี แสดงทุกอย่างให้กระจ่างชัดเจน ทุกคนต้องช่วยตนเอง พึ่งตนเองได้ รู้จักปรับปรุงตนเองให้ดีขึ้น เพราะชีวิตต้องแข่งขันกันมากขึ้นในกระแสความเปลี่ยนแปลงที่รวดเร็วและเกิดขึ้นหลายด้าน

ลักษณะของธุรกิจในอเมริกาต่างจากในเอเชียซึ่งรัฐบาลเข้ามาวางนโยบายด้านอุตสาหกรรม หรือในยุโรปซึ่งรัฐบาลกับธุรกิจร่วมมือกัน แต่ในอเมริกานั้นภาคธุรกิจเป็นผู้ดำเนินนโยบายเอง (แต่การที่ภาคธุรกิจต่างคนต่างทำ ก็อาจจะเกิดความแตกแยกในอนาคตได้)

แนวคิดเรื่อง Americanization

๑. ดังที่ได้กล่าวมาแล้วตั้งแต่ต้นว่า นิยามของคำว่า Americanization ยังเป็นเรื่องที่อภิปรายแสดงความคิดเห็นกันในวงวิชาการยังไม่มีข้อยุติ สรุปได้ ๒ แนวคิดดังนี้

แนวคิดแรก หมายถึงยุคที่สหรัฐอเมริกาเป็นมหาอำนาจหนึ่งเดียวในสังคมโลก สามารถขยายอิทธิพล โดยเฉพาะอย่างยิ่งทางเศรษฐกิจไปทั่วโลก จนทำให้วัฒนธรรมอเมริกันมีอิทธิพลต่อวิถีชีวิตของมนุษยชาติ ประชากรโลกทำตามแบบอเมริกันด้วยความชื่นชม และเชื่อว่าวัฒนธรรมเช่นนั้นเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้เกิดความเจริญก้าวหน้า ความทันสมัย และความสะดวกสบาย

ส่วนอีกแนวคิดหนึ่งเห็นว่า ยุคที่เทคโนโลยีสารสนเทศเจริญก้าวหน้ามากจนเกิดการไร้พรมแดนทางเศรษฐกิจ หรือ globalized economy การเคลื่อนย้ายทุนเป็นไปอย่างรวดเร็วมาก พลังทุนนิยมมหึมาและแผ่ไปทั่วโลก ผ่านการดำเนินการของ transnational corporation ทุนนิยมไม่มีเชื้อชาติ ไม่มีสัญชาติ ไม่มีพรมแดน มีแต่นายทุนใหญ่ที่มุ่งกำไร กอบโกยเอาแต่ได้ จึงมีการบัญญัติคำว่า Americanization เพื่อเรียกสถานการณ์ที่กำลังเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นในตอนนี้ เพราะเห็นว่าอเมริกาเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้เกิดสภาพดังกล่าว

๒. คนจำนวนมากเห็นว่า Americanization นี้ไม่ดี เพราะเน้นเรื่องตัวใครตัวมัน (reckless individualism) มีความรุนแรง ไม่เรียบร้อย

๓. มองในแง่เศรษฐกิจ บทบาทของอเมริกันมีมาก ๓ ตอนคือ

๓.๑ ตอนหลังสงครามโลกครั้งที่ ๒ อเมริกามีฐานะเศรษฐกิจดี ช่วยเหลือชาติต่าง ๆ ทางเศรษฐกิจ เป็นผู้นำในการก่อตั้งธนาคารโลก และ IMF

๓.๒ อีกช่วงหนึ่ง คือหลังสงครามเย็น สหภาพโซเวียตล่มสลาย เหลืออเมริกาเป็นมหาอำนาจใหญ่ที่สุดเพียงประเทศเดียว

ต่อมากลายเป็นยุคที่เอเชียพัฒนารวดเร็ว คนทั่วโลกหันมาศึกษาเรื่องวัฒนธรรมเอเชียโดยเฉพาะอย่างยิ่งเอเชียตะวันออก และเอเชียตะวันออกเฉียงใต้บางประเทศ (กล่าวถึงหลัง ค.ศ. ๑๙๙๙ จะไม่มีอาณานิคมตะวันตกในเอเชียต่อไป)

๓.๓ ช่วงที่เศรษฐกิจเอเชียถดถอยในประเทศไทย อินโดนีเซีย ญี่ปุ่น เกาหลี IMF เข้ามาจัดการเศรษฐกิจ เอาเงินมาช่วยเหลือ แต่ว่าส่งเสริมให้เกิดเศรษฐกิจที่เสรีมากขึ้น ให้การบริหารเป็นแบบเอกชนมากขึ้นกว่าเดิม ลดบทบาทของรัฐ ถือว่าเป็นแบบ Anglo-American เพราะใช้กันในอเมริกาและอังกฤษ ส่วนประเทศใหญ่ ๆ ในยุโรป ได้แก่ ฝรั่งเศส เยอรมนี มีระบบที่รัฐบาลเข้าอุดหนุนกิจการอุตสาหกรรมต่าง ๆ ต่างจากระบบ Anglo-American

สำนักงาน IMF ตั้งในกรุงวอชิงตัน ดี.ซี.

ในด้านวัฒนธรรม เกิด Americanization จริงหรือไม่ หรือว่าในประเทศที่เศรษฐกิจถดถอยเกิดวิกฤตการณ์ด้านความเชื่อมั่นในตนเอง (identity crisis) จึงต้องยกความผิดให้ผู้อื่น

๔. การตั้งบริษัทข้ามชาติ (transnational corporation) เป็น Americanization หรือไม่

บริษัทใหญ่ต่าง ๆ ออกไปลงทุนที่ต่างประเทศให้กิจการกว้างขวางขึ้น เพื่อดูดเอาทรัพยากรของประเทศอื่น และเพื่อหาแรงงานราคาถูก บริษัทที่มีต้นกำเนิดเป็นอเมริกัน ออกไปลงทุนต่างประเทศ มีพฤติกรรมที่บางคนเรียกว่าเป็น Neo-colonialism กล่าวคือ ไม่ได้ส่งทหารออกไปปกครอง แต่จะรักษาผลประโยชน์ธุรกิจของอเมริกันด้วยวิธีการต่าง ๆ เช่น การกีดกันทางการค้า การใช้หลักการเรื่องการรักษาสิทธิมนุษยชน ถ้ามีปัญหารุนแรงก็อาจจะมีการส่งรัฐบาลทหารไปจัดการเพื่อรักษาผลประโยชน์ของธุรกิจ ไม่ใช่เป็นการขยายประชาธิปไตย หรือต่อต้านป้องกันคอมมิวนิสต์อย่างแต่ก่อน

ส่วนที่เป็นปัญหาแก่ประชาชนชาวอเมริกันก็คือ เมื่อกิจการขยายไปในต่างประเทศก็เกิดการเลิกจ้างคนอเมริกันทั้งที่เป็นคนงานและที่เป็นผู้บริหารระดับกลาง (middle management) การขยายกิจการออกไปในลักษณะนี้ทำให้กิจการดีขึ้น หุ้นราคาพุ่งขึ้นสูง แต่นักวิชาการ (อเมริกัน) บางคนบอกว่าไม่ควรเรียกว่าเป็น Americanization เพราะว่าผู้ได้รับประโยชน์คือบริษัทใหญ่ ๆ ไม่ใช่ประเทศสหรัฐอเมริกา หรือคนส่วนใหญ่ของประเทศ

ที่สำคัญคือว่า ไม่เฉพาะแต่อเมริกาเท่านั้นที่มีบริษัทข้ามชาติ ไทย เกาหลี (บริษัทใหญ่ ๆ ที่มีธุรกิจหลายอย่างเรียกว่า chaebol) ญี่ปุ่น (กลุ่มบริษัทเรียกว่า keiretsu) แม้แต่กองทัพปลดแอกจีน (PLA - People's Liberation Army) ก็มีธุรกิจข้ามชาติหลายอย่าง

เรื่องของแมคโดแนล โคคาโคลานั้น นักวิชาการบางคนว่า ถึงจะเป็นบริษัทข้ามชาติแต่ไม่ได้ให้ผลประโยชน์เต็มที่แก่อเมริกา (บางชาติเขา identify สินค้าเหล่านี้กับชาติของเขาเสียด้วยซ้ำ ไม่ได้ว่าเป็นอเมริกันเลย) ธุรกิจบางอย่างในอเมริกาถูกประเทศอื่นซื้อ เช่น ญี่ปุ่นอาจซื้อบริษัทรถยนต์ในอเมริกา

๕. เรื่องเทคโนโลยีสารสนเทศ หรือเทคโนโลยีคอมพิวเตอร์ เราจะรู้จักบริษัท IBM, Macintosh ตอนนี้ที่ดังที่สุดก็เห็นจะเป็น Microsoft เมื่อปีที่แล้วมีปัญหาเรื่องกรมอัยการของสหรัฐอเมริกาดำเนินคดีกับบริษัท Microsoft เพราะไม่ต้องการให้ดำเนินธุรกิจผูกขาด กล่าวคือ Windows 98 ที่ออกมาใหม่ ทำให้ทุกคนต้องใช้ Internet Browser ในเรื่องนี้ Bill Gates ออกมาแสดงความเสียใจว่าเป็นการขัดขวางความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีที่จะช่วยให้ชีวิตคนสะดวกสบายมากขึ้น

เรื่องมีอยู่ว่าบริษัทซอฟต์แวร์ต่าง ๆ ฟ้องไปที่คณะกรรมาธิการพาณิชย์ของรัฐบาลกลาง (Federal Trade Commission) ว่า Microsoft ควบคุม OS และผูกขาด browser กิจการพวกเขาจะล่มจมกันไปหมด รัฐบาลเข้าแก้ไขโดยใช้ Antitrust Law (เคยใช้ในกรณีของ Bell Telephone จะผูกขาดโทรศัพท์ และกรณี IBM จะผูกขาด mainframe computer)

นอกจากนั้น operating system (OS) ของ PC เกือบทั้งหมดเป็นของสหรัฐอเมริกา (MS Window กับ MacOS อีกเล็กน้อย) ที่ไม่ได้เป็นของอเมริกามี OS Linux พัฒนาขึ้นที่เฮลซิงกิ ฟินแลนด์ ขณะนี้มีผู้ใช้มากขึ้น

การสื่อข่าวจากอเมริกาไปทั่วโลก เช่น VOA (วิทยุ Voice of America) ทีวี CNN, MTV และ CBS

๖. ความแตกต่างระหว่าง Westernization, Americanization และ Modernization ได้กล่าวอย่างสังเขปไว้แล้วในตอนต้น

แนวคิดอีกอย่างหนึ่งที่น่าจะนำมาพิจารณาด้วยเมื่อพูดถึงศัพท์ ๓ คำข้างต้นคือ Asian Values หรือค่านิยมแบบเอเชีย เช่น การอยู่รวมเป็นครอบครัว หรือชุมชน ว่ามีการเปลี่ยนแปลงไปมากน้อยเพียงใด

<u>ตัวอย่าง</u>

- การจัดชีวิตประจำวันเปลี่ยนไปบ้างไหม เช่น ตื่นขึ้นมา ต้องรีบไปทำงาน อาจจะต้องรับประทานทั้งข้าวเช้าและข้าวกลางวันที่ที่ทำงาน กว่าจะกลับถึงบ้านก็ดึก
- อยู่คอนโดมิเนียมแทนการอยู่บ้าน สร้างตึกระฟ้าใช้เป็นสำนักงาน
- การใช้อุปกรณ์อำนวยความสะดวก เช่น ตู้เย็น เมื่อใช้ใหม่ ๆ อาจจะว่าเป็นตะวันตกหรือเป็นอเมริกัน แต่ต่อมาคิดว่าเป็นของที่ทำให้ชีวิตสมัยใหม่ขึ้น

๗. แนวคิดเกี่ยวกับอนาคต หรือคริสต์ศตวรรษที่ ๒๑ ที่กำลังจะมาถึงจะเป็นยุคของใคร ส่วนใหญ่เชื่อกันว่าเป็นยุคของสหรัฐอเมริกา เพราะว่ามีแสนยานุภาพทางการทหาร และมีฐานะทางเศรษฐกิจดี แต่นักวิชาการบางคนว่าเป็นเรื่องของบริษัทข้ามชาติแต่ละบริษัท ไม่ใช่ประเทศอเมริกาโดยรวม และว่าเป็น modernity ไม่ใช่เป็นของภูมิภาคใดภูมิภาคหนึ่ง วัฒนธรรมและแนวคิดต่าง ๆ อาจจะเป็นของโลก หรือเกิดจากแนวคิดยุโรปก็ได้ เช่น เรื่องการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมเป็นของโลก ของอเมริกา หรือของยุโรป

๘. แนวคิดอื่นที่เกี่ยวกับ Americanization

เรื่องการใช้ภาษาอังกฤษ-อเมริกาเป็นส่วนของ English diaspora (กลุ่มคนที่พูดภาษาอังกฤษที่กระจัดกระจายอยู่ทุกแห่งทั่วโลก) ภาษาอังกฤษแพร่หลายเพราะว่าเป็นภาษาของเจ้าอาณานิคม มีความก้าวหน้าทางเศรษฐกิจ ทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี เมื่ออังกฤษลดความสำคัญลงหลังสงครามโลกครั้งที่ ๒ อเมริกาได้เข้าสวมบทบาทเป็นผู้นำแทน

การแพร่แมคโดแนลมีผลกระทบต่าง ๆ ตามมา หนังสือเรื่อง **Golden Arches East** ซึ่ง James L. Watson เป็นหัวหน้าผู้วิจัยและเรียบเรียงได้กล่าวถึงแมคโดแนลในเอเชียตะวันออก คนตะวันออกถือว่ากินที่ร้านแมคโดแนลเป็นการกินบรรยากาศ เป็นเครื่องแสดงฐานะ แม้ว่าบางคนจะไม่ชอบรสชาติของอาหาร แต่ก็เป็นอาหารของเด็กรุ่นใหม่ (ซึ่งชอบจริง ๆ) ความมีมาตรฐานเดียวกันด้านรสชาติ ความสะอาด ใช้วัตถุดิบในประเทศ เป็นการฝึกพนักงานให้มีประสิทธิภาพตามมาตรฐานตะวันตก ผู้บริหารรับผิดชอบสังคม

ระบบตลาด ซึ่งเป็นระบบที่เริ่มขึ้นก่อนในอเมริกา มีส่วนกำหนดวิถีชีวิตของผู้คนที่เน้นเรื่องวัตถุ และฟุ่มเฟือยขึ้น เช่น โฆษณาขายของจนใครเผลอซื้อทั้ง ๆ ที่แพงเกินไป และไม่ได้เป็นของที่ผู้ซื้ออยากได้

๙. **สรุป** คนส่วนใหญ่ยอมรับว่าสหรัฐอเมริกามีอิทธิพลต่อโลกในศตวรรษนี้และจะมีอิทธิพลต่อไปในศตวรรษหน้าในด้านวัฒนธรรม การศึกษา การเมือง เศรษฐกิจ และการทหาร เช่นเดียวกับที่คริสต์ศตวรรษที่ ๑๗ เป็นของฝรั่งเศส คริสต์ศตวรรษที่ ๑๙ เป็นของอังกฤษ

แต่เรายังไม่อาจทราบได้ว่าอะไรจะเกิดขึ้นในครึ่งหลังของศตวรรษ

ยุโรปอาจจะรวมกันแผ่อิทธิพลก็ได้

เอเชียอาจจะฟื้นตัว

อาจจะเกิดความแตกแยกและปัญหาในสหรัฐอเมริกาก็เป็นได้ เช่น เมื่อเศรษฐกิจก้าวหน้าเร็วเกินไป (overheat) อาจมีปัญหา (Paul Kruger ซึ่งเป็นศาสตราจารย์ทางด้านเศรษฐศาสตร์ที่ MIT เขียนบทความ America the Boastful ว่ามีทางที่อาจมีวิกฤตการณ์ในอเมริกาได้ เขาเคยเขียนเตือนว่า Asia อาจจะไม่ได้ก้าวหน้าสูงอย่างที่คนอื่นคิดไว้เพราะยังมีพื้นฐานการพัฒนาไม่ดี)

ปัญหาสำคัญคือประเทศอื่น ๆ ในโลก รวมทั้งไทยจะทำอะไรได้ในสถานการณ์ปัจจุบัน โดยอาศัยพื้นฐานวัฒนธรรมของเราเป็นหลักในการปรับตัว เราจึงน่าจะศึกษาความเคลื่อนไหวที่สำคัญคือ

๑. EU ในการรวมตัวกันทางเศรษฐกิจ

๒. จีน (มีปัญหาเก่าตอนสงครามฝิ่น ดูจีนปัจจุบันจากการเยือนของคลินตัน)

๓. ญี่ปุ่น (เรือ Blackship และช่วงหลังสงครามโลกครั้งที่ ๒)

๔. ไทยเคยประสบกับการแผ่อำนาจของตะวันตก ซึ่งเป็นผลให้เราต้องลงนามในสนธิสัญญาเบาว์ริ่ง หลังจากนั้นก็สามารถปรับตัวจนสามารถอยู่ได้

ยุโรป กล่าวกันว่ายุโรปแต่ละประเทศจะไม่สามารถแข่งขันกับสหรัฐอเมริกาได้ แต่ถ้ารวมกันเป็นกลุ่มก็จะสามารถครองตลาดได้เกือบเท่าสหรัฐอเมริกา แม้ปัจจุบันในอเมริกาใต้ที่ทุกคนมักจะคิดว่าเป็นเขตอิทธิพลของสหรัฐอเมริกา ก็จะมีสินค้าเข้า-ออก และการลงทุนจากประเทศในยุโรปมากกว่าจากสหรัฐอเมริกาเสียด้วยซ้ำ แต่ว่าโดยทั่วไปแล้ว เศรษฐกิจยุโรปไม่เติบโตเท่าที่คาดไว้เมื่อทศวรรษที่แล้ว และมีภาวะว่างงาน การดำเนินนโยบายเกี่ยวกับการสร้างตลาดเดียวกัน (single market) การรวมในด้านการเงิน (European Monetary Union) เป็นไปอย่างยากลำบาก ถึงอย่างนั้นช่องว่างในการผลิตระหว่างสหรัฐอเมริกาและยุโรปกลับแคบลง และสหรัฐอเมริกาก็ไม่ได้นำหน้ายุโรปทางเทคโนโลยีไปไกลนัก (เปรียบเทียบได้ว่าในเรื่อง internet และ e-mail นั้น สหรัฐอเมริกานำหน้าเพราะว่า internet เกิดในอเมริกาก่อน ขณะนี้ก็ยังถือว่าอเมริกาเป็นเมืองหลวงของ internet ค่าโทรศัพท์ถูกกว่าเพราะประเทศอื่นต้องต่อโทรศัพท์ทางไกลไปอเมริกาเวลาจะใช้ internet แต่ยุโรปก้าวหน้ามากในเรื่องโทรศัพท์มือถือ ซึ่งก็สำคัญมากสำหรับธุรกิจ) ปัญหาเรื่องตลาดแรงงาน แต่ก่อนนี้เป็นจุดอ่อนของยุโรป แต่ว่าในปัจจุบันนี้ความแตกต่างลดลง

ยุโรปตระหนักดีถึงอำนาจของสหรัฐอเมริกา แต่การที่ยุโรปเป็นอู่อารยธรรมตะวันตกทำให้ยังพอมีอิทธิพลที่จะเป็นคู่แข่งของสหรัฐอเมริกา ในเวทีการเมืองและเศรษฐกิจระหว่างประเทศได้ ฉะนั้นสหภาพยุโรปและสกุลเงินยูโรจะเป็นส่วนช่วยให้โลกในคริสต์ศตวรรษที่ ๒๑ เป็นโลก ๒ ขั้วได้ ประเทศที่มีบทบาทสำคัญในเรื่องนี้คือฝรั่งเศส โดยร่วมมืออย่างใกล้ชิดกับเยอรมนีซึ่งปกติเป็นชาติคู่แข่งอังกฤษเป็นชาติที่ดำเนินนโยบายต่าง ๆ ร่วมกับสหรัฐอเมริกาอยู่เสมอ จึงไม่สู้แสดงออกในเรื่องการพัฒนาสหภาพยุโรปมากนัก

มีนักวิชาการกล่าวถึงปัญหาของฝรั่งเศสว่า ฝรั่งเศสเป็นชาติยุโรปที่พยายามต่อต้านคานอำนาจอเมริกามากที่สุดมานานแล้ว คือตั้งแต่สมัยนายพลเดอโกลเป็นประธานาธิบดี ฝรั่งเศสพยายามรักษาวัฒนธรรมของตน ต่อต้าน American Cultural Imperialism แต่ตอนนี้ฝรั่งเศสประสบปัญหาที่เกิดจากโลกาภิวัตน์ ปัญหาคนว่างงาน ปัญหาการเมืองภายใน ปัญหาการรวมยุโรป

การใช้ internet ทำให้อเมริกาดูเป็นผู้นำมากขึ้น ฝรั่งเศสพยายามเสนอการส่งเสริมการใช้ภาษาฝรั่งเศสใน web แต่ดูจะไม่ค่อยสำเร็จ พยายามสร้างสื่อจำพวก CD-Rom ส่งเสริมวัฒนธรรม ส่งเสริมวิทยาศาสตร์ ตัวอย่างที่ปรากฏคือนักวิทยาศาสตร์ฝรั่งเศสที่เป็นผู้ร่วมในการค้นพบไวรัสโรคเอดส์ก็ไปทำงานในอเมริกาเพราะว่าเกษียณอายุจากสถานปาสเตอร์ในฝรั่งเศส

ในด้านวัฒนธรรมหรือการบันเทิง คนฝรั่งเศสเริ่มเห็นภาพยนตร์ฮอลลีวูดสนุกกว่าหนังฝรั่งเศส ดนตรีที่นิยมทั้งโลกเป็นเพลงที่มีกำเนิดจากแอฟริกัน-อเมริกัน ชอบกินพิซซ่าซึ่งเป็นอาหารอิตาเลียน-อเมริกัน เด็กดูภาพยนตร์ที่สตีเวน สปิลเบิร์กผู้สร้างเป็นคนยิว-อเมริกันมาจากยุโรปตะวันออก ภาษาที่ใช้กันทั่วโลกคือภาษาอเมริกัน-อังกฤษ ฝรั่งเศสพยายามรวมกลุ่มคนใช้ภาษาฝรั่งเศสต่อต้านการพูดฝรั่งเศสคำ อังกฤษคำ แต่ก็ต้านไม่สำเร็จ คนฝรั่งเศสเดี๋ยวนี้พูดภาษาอังกฤษมากขึ้น ในมหาวิทยาลัยมีโปรแกรมการศึกษาที่สอนเป็นภาษาอังกฤษมากขึ้น

ในด้านการเมืองและความมั่นคง ฝรั่งเศสมีนโยบายต่างจากสหรัฐอเมริกามาก (เช่นกรณีตะวันออกกลาง) และมีสิทธิออกความเห็นเนื่องจากเป็นสมาชิกถาวรของ UN Security Council แต่ว่าไม่สู้จะมีผู้ตามมากนัก จึงกล่าวกันว่าวิธีการที่ฝรั่งเศสจะนำให้ยุโรปแข็งแกร่งในอนาคตคือกลับเข้าเป็นสมาชิกนาโต้ในปัจจุบัน ต้องแสดงจุดยืนว่าต้องการสันติภาพและร่วมมือกับอเมริกา เช่นในแอฟริกา

การรวมยุโรปอาจจะทำให้ยุโรปแข็งแกร่งขึ้นก็จริง แต่ว่าอาจจะทำให้ฝรั่งเศสลดความสำคัญเพราะต้องแข่งขันกับอังกฤษ ซึ่งมีเศรษฐกิจดีขึ้น และเยอรมนีที่แข็งแกร่ง

ได้มีโอกาสถามความคิดเห็นของบุคคลต่าง ๆ ทั้งชาวไทยและต่างประเทศเรื่อง Americanization ในยุโรป (ทั้งโดยวิธีถามตัวต่อตัว และถามทาง internet ซึ่งไม่ได้ใช้วิธีวิจัยทางสถิติจึงไม่สามารถนำมาอ้างอิงทางวิชาการได้ว่าเป็นตัวแทนความคิดในแง่ของยุโรป แต่จะแสดงแนวโน้มในความคิดได้)

๑. คนไทยที่เคยไปศึกษาที่เยอรมนี กล่าวว่า เกิดมี Americanization ตั้งแต่ศตวรรษนี้แล้ว ที่เห็นชัดที่สุดคือเรื่องห้องน้ำ ซึ่งแต่ก่อนยุโรปไม่เคยสนใจถือว่าฟุ่มเฟือย การผลิตของที่ไม่คงทน หรือใช้แล้วทิ้ง เขาถือว่าเป็นแบบอเมริกัน ฟุ่มเฟือย (ขณะนี้แนวโน้มกลับไปอย่างเดิมคือเห็นว่าทำแบบนั้นเป็นการทำลายสิ่งแวดล้อม) การดูทีวีมาก ๆ ก็ว่าเป็นวัฒนธรรมอเมริกัน ที่คนเยอรมัน (รุ่นเก่า) เห็นว่าตัดทอนสติปัญญาและจินตนาการของมนุษย์คือ ให้คนรับอย่างเดียวไม่ได้คิดตัดความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์ (ตามธรรมเนียมเยอรมันแต่ก่อน ทีวีและวิทยุเป็นของรัฐ ผู้ที่มีทีวีและวิทยุต้องไปลงทะเบียนและเสียภาษี ถ้าไม่เสียจะถูกปรับ มีโฆษณาน้อย ไม่นานมานี้เริ่มมีวิทยุและทีวีเอกชน)

คนรุ่นเก่าไม่ยอมดื่มโค้ก จะดื่มแต่โซดา เบียร์ น้ำผลไม้ ไวน์ การกลัวอ้วน คิดแคลอรี่ ก็เป็นแบบอเมริกัน ซึ่งถ่ายทอดมาทางนิตยสารผู้หญิง

๒. คนอังกฤษ กล่าวว่า อเมริกาให้แต่แมคโดแนลและไมเคิล แจ็กสันแก่วัฒนธรรมโลก คนอเมริกันไม่สามารถให้การศึกษาคนรุ่นต่อไป คนไม่มีการศึกษารุ่นแรกกำลังสอนรุ่นที่ ๒ ที่ดีที่สุด สำหรับศตวรรษหน้าคือต้องไปดูเมืองจีน ซึ่งประธานาธิบดียังไปเมืองจีน

๓. คนเยอรมัน กล่าวว่า แรงผลักดันให้เกิดโลกาภิวัตน์มาจากสหรัฐอเมริกา จนถึงทุกวันนี้เป็นการดีสำหรับสหรัฐอเมริกา แต่ไม่ดีสำหรับคนอื่น แต่ในอนาคตอเมริกาก็ต้องล้มเหลวเหมือนโรมันในอดีต (เพราะว่าโลกาภิวัตน์ทำให้อะไรเหมือนกันไปหมด ไม่มีทางเลือก ยิ่งมีพื้นฐานในความโลภถ้ามีปัญหาก็จะแย่กันไปทั้งโลก)

๔. คนสวิส กล่าวว่า คนอเมริกันก็ไม่รู้ว่าอะไรคือวิถีชีวิตอเมริกัน เขาคิดว่าคนอเมริกันไม่รู้เรื่องอะไร ชาตินิยม ไม่พยายามเรียนภาษาต่างประเทศ เรื่อง Americanization เป็นเรื่องเถียงไม่ได้ เพราะดิสนีย์ ฮอลลีวูด โคคาโคลา แมคโดแนลและไมโครซอฟต์ ที่จริงของพวกนี้กลายเป็นของสากล ซึ่งมีมากในเมืองหลวงและเมืองใหญ่

๕. คนอเมริกัน กล่าวว่า เขาเคยไปฝรั่งเศสหลายครั้งและรักวัฒนธรรมฝรั่งเศสมาก ไม่ทราบว่าทำไมฝรั่งเศสและประเทศยุโรปพยายามต่อสู้ Americanization ทั้ง ๆ ที่ในอเมริกาเต็มไปด้วยสินค้ายุโรป โดยเฉพาะอย่างยิ่งฝรั่งเศส เช่น อาหาร เสื้อผ้า การทำโพลใน ค.ศ. ๑๙๙๑ แสดงว่า ๒ ใน ๓ ของผู้ที่แสดงความคิดเห็นคิดว่าวัฒนธรรมฝรั่งเศสสำคัญสำหรับอเมริกา คนฝรั่งเศสเพียง ๔๔% คิดว่าอเมริกาสำคัญสำหรับฝรั่งเศส เขาคิดว่าควรแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมและการค้า เช่น อเมริกันเก่งทางภาพยนตร์ แมคโดแนล คอมพิวเตอร์ แลกกับฝรั่งเศส มีน้ำหอม ฯลฯ จะดีกว่าจะปิดประตูให้วัฒนธรรมเป็นไปอย่างเดียว

๖. คนอังกฤษ กล่าวว่า Americanization ของคุณหมายความว่าอะไร ถ้าหมายถึงการครอบครองทางวัฒนธรรมนั้น ผมไม่เห็นด้วย เป็นไปไม่ได้ ถ้าคุณหมายถึงการหาโคคาโคลาและแมคโดแนลได้ทุกแห่ง ก็จะเห็นด้วย แต่ก็เป็นสิ่งที่คนเราหลีกเลี่ยงได้ ถ้าจะหมายถึงการที่อเมริกายึดครองทั้งโลกเป็นอาณานิคมจริง ๆ ก็อย่ามาถามคนอังกฤษ ไปถามคนจีน คนจีนจะค้าน

๗. คนอเมริกัน กล่าวว่า หวังว่าอเมริกาจะไม่ครอบครองโลก น่าเสียใจที่ประเทศที่มีอิทธิพลที่สุดในโลกอยู่ในหมู่ประเทศที่บ้าที่สุด ผมกล่าวถึงมรดกของความเคร่งเครียดของเรา โดยเฉพาะอย่างยิ่งการต่อสู้ยาเสพติดแบบมือคติเรื่องเชื้อชาติ ผมหวังว่า อเมริกาน่าจะเรียนจากประเทศ

ที่มีอารยธรรมสูงกว่า อดีตประธานาธิบดีท่านหนึ่งพูดถึงประเทศที่ใจดีกว่า อ่อนโยนกว่า หลังจากนั้น พวก FBI ฆ่าคนอเมริกันไปเกือบ ๑๐๐ คน ผมสนับสนุนการที่อเมริกันจะพิทักษ์ประชาธิปไตย แต่ก็จะต้องยอมให้ชาติอื่น ๆ ได้มีโอกาสเลือกเองโดยปราศจากการที่เราใช้นโยบายยาเสพติดเข้าไปยุ่งเกี่ยวอย่างไร้ความคิดไม่น่าสงสัยที่อำนาจของอเมริกาจะต้องลดลง ถ้าประเทศทั่วโลกมั่งคั่งขึ้นและจะยกฐานะไปอยู่ที่ระดับเดียวกัน ต้องใช้เวลาศตวรรษหนึ่ง

เอเชียในช่วงนี้ ประเทศต่าง ๆ ในเอเชีย แม้แต่ญี่ปุ่นประสบปัญหาทางเศรษฐกิจอย่างรุนแรง เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นรวดเร็วจนประเมินได้ยาก สถาบันการเงินเล่นพนันขันต่อด้วยเงินของผู้อื่น ดำเนินธุรกิจอย่างไม่มีมาตรฐาน นักลงทุนต่างประเทศซึ่งมีส่วนทำให้เกิดเศรษฐกิจฟองสบู่ก็หนีออกไป สหรัฐฯ เองก็เคยมีปัญหาเศรษฐกิจรุนแรงเช่นนี้ แต่ก็ฟื้นตัวขึ้นได้ ฉะนั้นเอเชียก็คงจะฟื้นตัวได้เช่นกัน แต่ว่าต้องใช้เวลา การแก้ปัญหาก็คงจะไม่ใช้วิธีแบบอเมริกันเสมอไป หากแต่ต้องศึกษาวิกฤตการณ์นี้และแก้ไขให้สอดคล้องกับพื้นฐานและศักยภาพของประเทศ

Donald K. Emmerson ศาสตราจารย์ทางรัฐศาสตร์ของ University of Wisconsin-Madison เขียนเรื่อง **Americanizing Asia** ว่า มีผู้กล่าวว่าวิกฤตการณ์ในเอเชียอาจจะทำให้เอเชียหันไปตามแบบสหรัฐอเมริกามากขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งการเมืองแบบ liberal democracy แต่ที่จริงแล้วอาจจะไม่เป็นเช่นนั้นก็ได้ เพราะว่า

๑. ยังมีผู้นำในเอเชียที่กล่าวออกมาชัดว่าวิธีการแบบอเมริกันไม่ใช่ทางออกอย่างเดียว

๒. อีกประการหนึ่ง แบบอย่างอเมริกัน (American model) ไม่ใช่จะตามได้ง่าย ๆ เพราะว่ามีหลายแบบหลายความคิด หนังสือพิมพ์ **Wall Street Journal** หน้าเดียวกันมีบทความของผู้เชี่ยวชาญคนหนึ่งว่าวิธีแก้ปัญหาเอเชียคือการเพิ่มภาษี และลดการซื้อ อีกคนแนะนำในทางตรงข้ามกัน คนที่สามบอกให้ปล่อยเฉย ๆ ไม่ต้องทำอะไร

๓. เรื่องวิธีการแก้ปัญหาของ IMF ผู้เชี่ยวชาญอเมริกันแต่ละคนก็กล่าวไม่เหมือนกัน รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงการคลังสหรัฐอเมริกา Lawrence Summers บอกว่าเอเชียจะต้องทำตาม IMF ทุกประการ แต่ Jeffrey Sachs นักเศรษฐศาสตร์สำนักมหาวิทยาลัยฮาวาร์ดว่าการตาม IMF ไปหมดทุกอย่างจะยิ่งทำให้สถานการณ์เลวลง George Shultz อดีตรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศสหรัฐอเมริกา ขณะนี้กลับมาเป็นศาสตราจารย์ที่มหาวิทยาลัยสแตนฟอร์ดบอกว่าน่าจะยุบ IMF ไปเลย ใครเป็นตัวแทนสหรัฐอเมริกา

๔. การที่สหรัฐอเมริกาหนุน IMF นั้นก็เป็นปัญหาความขัดแย้งทางอุดมการณ์ว่าควรจะหนุนเศรษฐกิจเสรี หรือเศรษฐกิจที่มีรัฐบาลควบคุม เพราะสมาชิก IMF เป็นรัฐบาลของประเทศต่าง ๆ แต่วิกฤตการณ์ไม่ได้เกิดจากหนี้รัฐบาล แต่เป็นหนี้ที่เกิดจากธนาคารและบริษัทในเอเชีย การช่วยเหลือของ IMF เป็นการเสริมความสำคัญของภาครัฐในการแก้ปัญหา IMF ไม่ได้กล่าวถึงความจำเป็นที่จะให้ระบบการทำบัญชีในเอเชียโปร่งใสขึ้น

๕. การที่รัฐบาลอเมริกันไม่ได้เข้าช่วย IMF แก้ปัญหาประเทศไทยตั้งแต่เดือนสิงหาคมปีที่แล้ว สร้างความขมขื่นให้ประเทศในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ รัฐสภาสหรัฐอเมริกาดูเฉยเมยและในบางกรณีดูจะต่อต้านการช่วยเอเชียเสียด้วยซ้ำ รัฐบาลคลินตันไม่สามารถชวนรัฐสภาให้สนับสนุน IMF ซึ่งจะทำให้อเมริกาได้รับความนิยม

Emmerson ยกตัวอย่าง ไต้หวัน ไทย เกาหลี และอินโดนีเซีย ว่าเดิมไม่ได้เป็นประชาธิปไตยนัก แต่เมื่อเกิดเหตุ สามรัฐแรกได้ปรับตัวไปตามแนวประชาธิปไตยเสรีและดูจะมีแนวโน้มที่จะผ่านพ้นสถานการณ์เลวร้ายไปได้ แต่อินโดนีเซียปรับตัวช้าและอาจจะล่มจม แต่ว่าความสำเร็จทางเศรษฐกิจก็ไม่ได้เกิดจากความเสรีทางการเมืองเสมอไป เช่น ในกรณีของสิงคโปร์ ฉะนั้นในตอนสรุป เขากล่าวว่าไม่ได้คิดว่าเอเชียจะถูก Americanized ในแง่นี้

เอกสารประกอบ

๑. **FOREIGN AFFAIRS**, MAY/JUNE, 1998.
๒. Joel Kotkin, **TRIBES**, 1992.
๓. James L. Watson, **GOLDEN ARCHES EAST**, 1997.

หัวข้อพิเศษทางประวัติศาสตร์ : ประวัติศาสตร์ยุคสงครามเย็น (HI 6901)

การศึกษาประวัติศาสตร์ยุคสงครามเย็น : ทำไม และอย่างไร

พลเอกหญิง สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ
๑๒ กันยายน ๒๕๔๖

๑. ภูมิหลังของสงครามเย็น

ระหว่าง ค.ศ. ๑๙๑๔ - ๑๙๑๘ เกิดสงครามโลกครั้งที่ ๑ ซึ่งเป็นความขัดแย้งระหว่างประเทศ ๒ กลุ่ม คือ กลุ่ม “มี” (the Haves) และ กลุ่ม “ไม่มี” (the Have Nots) กลุ่ม “มี” คือ กลุ่มที่มีอาณานิคม ซึ่งเป็นแหล่งที่ให้ประโยชน์ต่าง ๆ ได้แก่ อังกฤษ ฝรั่งเศส ส่วนกลุ่ม “ไม่มี” คือ กลุ่มที่มีอาณานิคมน้อย และไม่ได้ผลประโยชน์มากนัก ได้แก่ เยอรมนี ยังมีความขัดแย้งอีกหลายประการระหว่าง ๒ กลุ่มนี้ แต่ละฝ่ายก็พยายามหาพันธมิตร หลังสงครามโลกครั้งที่ ๑ เศรษฐกิจตกต่ำ ประชาชนลำบากยากแค้นมาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งประเทศแพ้สงคราม ซึ่งถูกบังคับให้ปฏิบัติตามสนธิสัญญาแวร์ซายที่เป็นสัญญาเสียเปรียบ ภาวะดังกล่าวทำให้ประชาชนสนับสนุนผู้นำเผด็จการฟาสซิสต์ เช่น ฮิตเลอร์ในประเทศเยอรมนี มุสโสลินีในประเทศอิตาลี โตโจในประเทศญี่ปุ่น

ในด้านญี่ปุ่นนั้น แม้ในสงครามโลกครั้งที่ ๑ จะอยู่ฝ่ายชนะ แต่ผลประโยชน์ที่ได้จากสงครามไม่เป็นที่น่าพอใจ ตัวอย่างเช่น ญี่ปุ่นเป็นประเทศขนาดเล็ก ขาดทรัพยากรธรรมชาติ ต้องการขยายดินแดน และเขตอิทธิพล ลัทธิชาตินิยมและแนวคิดทหารนิยมของญี่ปุ่นจึงเป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้เกิดสงครามโลกครั้งที่ ๒ (ค.ศ. ๑๙๓๙ - ๑๙๔๕)

หลังสงครามโลกครั้งที่ ๒ การรวมตัวทางการเมืองเปลี่ยนแปลงไปเป็นกลุ่มประเทศโลกเสรีที่ปกครองด้วยระบอบประชาธิปไตย มีสหรัฐอเมริกาเป็นผู้นำ และกลุ่มประเทศคอมมิวนิสต์ที่มีสหภาพโซเวียตเป็นผู้นำ ต่อมากลุ่มคอมมิวนิสต์เกิดความแตกแยกระหว่างสหภาพโซเวียตกับสาธารณรัฐประชาชนจีน การเผชิญหน้าระหว่างค่ายโลกเสรีและค่ายคอมมิวนิสต์ทำให้สังคมโลกเข้าสู่ยุคสงครามเย็น

ขบวนการชาตินิยมซึ่งเกิดขึ้นเพื่อต่อต้านประเทศเจ้าอาณานิคมนั้นส่วนใหญ่เป็นขบวนการที่ผู้นำเลื่อมใสลัทธิคอมมิวนิสต์

๒. การเกิดและลักษณะสำคัญของสงครามเย็น

สงครามเย็นซึ่งถือกันว่าอุบัติขึ้นใน ค.ศ. ๑๙๔๗ และดำรงอยู่นานประมาณ ๔ ทศวรรษเศษ จึงได้ยุติไปใน ค.ศ. ๑๙๙๐ - ๑๙๙๑ นั้น มีลักษณะสำคัญ ดังนี้

๑) ต่อสู้ระหว่างอุดมการณ์ที่ต่างกันคือ อุดมการณ์คอมมิวนิสต์ และอุดมการณ์ประชาธิปไตย

๒) แข่งขันการผลิตและสะสมอาวุธร้ายแรง โดยเฉพาะอย่างยิ่งอาวุธนิวเคลียร์และขีปนาวุธ

๓) ทำสงครามประสาท สงครามจิตวิทยา และโฆษณาชวนเชื่อต่อต้านกันและกันอาศัยสื่อต่าง ๆ เช่น เอกสารโฆษณาชวนเชื่อ หนังสือ ใบปลิว ภาพยนตร์ เพลงรักชาติ เพลงเพื่อชีวิต

๔) ทำสงครามลับ ใช้จารชนไปล้วงความลับ คิดค้นอุปกรณ์ที่ใช้ในการสืบราชการลับ เช่น เครื่องบิน และดาวเทียมถ่ายภาพ ของ Military Space Program :- SAMOS, CORONA เครื่องบินที่มีชื่อเสียงที่สุด ได้แก่ เครื่องบิน U-2, SR-71 (ปัจจุบัน NASA ใช้สำหรับสำรวจอวกาศ) ต่างฝ่ายต่างตั้งหน่วยงานเพื่อสืบราชการลับและจัดการตามควรต่อผู้ที่คิดว่าเป็นภัยต่อฝ่ายตน เช่น ฝ่ายสหรัฐอเมริกามี FBI CIA ฝ่ายสหภาพโซเวียตมี KGB เป็นต้น

๕) หาประเทศดาวบริวาร แบ่งเขตอิทธิพล (sphere of influence) พยายามขยายเขตอิทธิพลของตน และทำสงครามตัวแทน (proxy war) ถือเป็นการเริ่มสมัยจักรวรรดินิยมใหม่ที่มีทั้งความแตกต่างและความคล้ายคลึงกับสมัยจักรวรรดินิยมในคริสต์ศตวรรษที่ ๑๙ ถึงสงครามโลกครั้งที่ ๒

๖) แข่งขันกันเผยแพร่เกียรติภูมิของประเทศ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในด้านการสำรวจอวกาศ (space race) เริ่มในทศวรรษ ๑๙๖๐ อย่างไรก็ตาม การสำรวจอวกาศมิได้เป็นเพียงเครื่องแสดงเกียรติภูมิของชาติเท่านั้น ยังใช้ประโยชน์ในการต่อสู้ทำสงครามลับ ดาวเทียม Sputnik เป็นดาวเทียมสืบราชการลับ ทำให้เหตุผลของการวิจัยด้านอวกาศในช่วงสงครามเย็นไม่เป็นความสงสัยใคร่รู้ของนักวิทยาศาสตร์เท่าที่ควรจะเป็น

๗) การกล่าวหาระแวงสงสัยบุคคลหรือหน่วยงานต่างๆ ว่ามีการกระทำอันเป็นคอมมิวนิสต์ เช่น การออกกฎหมายต่อต้านคอมมิวนิสต์ การ “ล่าแม่มด” (witch hunting) ในประเทศค่ายโลกเสรี และการกล่าวหาว่าบุคคลมีพฤติกรรมเป็นพวกฝ่ายขวา การให้คนในครอบครัวและเพื่อนบ้านรายงานพฤติกรรมซึ่งกันและกันในประเทศคอมมิวนิสต์

๘) ขบวนการคอมมิวนิสต์สัมพันธ์กับขบวนการชาตินิยม

ฯลฯ

เราควรจะศึกษาลักษณะที่เกิดขึ้นเหล่านี้ และวิเคราะห์ว่าเป็นสิ่งที่จะเกิดขึ้นได้ในยุคปัจจุบันหรือไม่ ถ้าเกิดขึ้นได้ จะมีทางรับมือและแก้ไขบรรเทาผลร้ายได้หรือไม่ อย่างไร

การต่อสู้ในช่วงสงครามเย็นนั้น ในที่สุดแล้วสหรัฐอเมริกากลับเป็นฝ่ายได้เปรียบ อาจเป็นเพราะระบอบเสรีนิยมเอื้อต่อการทำธุรกิจ สร้างอำนาจทางเศรษฐกิจที่แข็งแกร่งได้ดีกว่าระบอบเบ็ดเสร็จ (totalitarianism) แบบคอมมิวนิสต์ และความคิดแบบโลกเสรีได้แทรกซึมเข้าไปในกลุ่มประเทศคอมมิวนิสต์ด้วย

๓. การสิ้นสุดสงครามเย็น

สงครามเย็นสิ้นสุดอย่างเป็นทางการในเดือนพฤศจิกายน ค.ศ. ๑๙๙๐ เมื่อมีการประชุมสุดยอดที่กรุงปารีสว่าด้วย **ความมั่นคงและความร่วมมือกันในยุโรป** ระหว่างประเทศต่าง ๆ ในองค์การนาโตและองค์การวอร์ซอจำนวน ๒๒ ประเทศ เพื่อดำเนินสัมพันธไมตรีต่อกัน ทั้งสองฝ่ายได้ลงนามในสนธิสัญญาว่าด้วยกำลังทหารธรรมดาในยุโรป ในปีต่อมา (ค.ศ. ๑๙๙๑) มีการยกเลิกกลุ่มประเทศสนธิสัญญาวอร์ซอและองค์การโคมิคอน ซึ่งเป็นความร่วมมือทางทหารและเศรษฐกิจระหว่างประเทศค่ายคอมมิวนิสต์ และเมื่อถึงเดือนมิถุนายน ค.ศ. ๑๙๙๒ ก็มีการตกลงเลิกการใช้ขีปนาวุธที่ยิงจากพื้นดินที่ติดหัวรบประเภทต่าง ๆ ทุกประเภท ให้ลดขีปนาวุธที่มีหัวนิวเคลียร์ลงประมาณ ๒ ใน ๓ ภายในทศวรรษหน้า

ในช่วงสงครามเย็นใกล้จะสิ้นสุดนั้นได้เกิดเหตุการณ์สำคัญหลายประการในสังคมโลก ตั้งแต่การแตกสลายของอุดมการณ์คอมนิวนิสต์ในยุโรปตะวันออก เริ่มจากโปแลนด์ (ค.ศ. ๑๙๘๙) แล้วไปสู่ฮังการี เยอรมนีตะวันออก เชโกสโลวาเกีย โรมาเนีย ยูโกสลาเวีย ไปจนถึงการล้มเลิก

สหภาพโซเวียตในเดือนธันวาคม ค.ศ. ๑๙๙๑ แตกออกมาเป็นประเทศเอกราช ๑๕ ประเทศ และมีอยู่ ๑๒ ประเทศ ที่รวมตัวกันหลวม ๆ ภายใต้ระบอบเครือจักรภพ เรียกว่า เครือจักรภพแห่งรัฐเอกราช หรือ *CIS (The Commonwealth of the Independent States)*

ส่วนเยอรมนีตะวันตกและเยอรมนีตะวันออกได้รวมเป็นประเทศเดียวกันในเดือนตุลาคม ค.ศ. ๑๙๙๐ กำแพงเบอร์ลินถูกทลาย สัญลักษณ์การเผชิญหน้าหมดสิ้นไป

๔. ความสำคัญของยุคสงครามเย็นในปัจจุบัน

สงครามเย็นเป็นช่วงเวลาในประวัติศาสตร์ที่สลับซับซ้อน สังคมโลกมีความแตกแยกกันทางการเมืองมากที่สุด มีความสงสัยระแวงกัน ไม่เพียงแต่ในระดับประเทศ หากแต่กระทบไปถึงชุมชนและครอบครัว (เช่น มีการกล่าวหาบุคคลต่าง ๆ ว่าเป็นคอมมิวนิสต์ มีการจับกุม) จนกระทั่งความขัดแย้งระดับ “ค่าย” ที่ทำให้เกิดการแข่งขันในด้านการสะสมอาวุธร้ายแรง เช่น อาวุธนิวเคลียร์ บทเรียนที่สำคัญที่สุดคือ มนุษย์เรามักตกเป็นเหยื่อของการเมืองที่มีความกลัวเป็นรากฐาน เมื่อกลัวแล้วก็จะถือสิ่งที่กลัวเป็นสาเหตุของการล้างผลาญกัน

ข้อสังเกตคือ เมื่อสิ้นสุดสงครามเย็น การแข่งขันและการรวมกลุ่มของบรรดาประเทศหรือกลุ่มคนในสังคมเปลี่ยนแปลงไป เช่น สหรัฐอเมริกาลดความระแวงรัสเซีย เพราะรัสเซียลดศักยภาพที่จะเป็นภัยคุกคาม จุดเน้นของความสัมพันธ์ภายในประชาคมโลกหลังสงครามเย็นจึงเป็นเรื่องการแข่งขันเพื่อพัฒนาด้านเศรษฐกิจ เกิดหน่วยงานที่ดูแลกิจกรรมที่เกิดขึ้นใหม่ เช่น WTO

นอกจากนั้นยังเน้นให้เกิดความตระหนักถึงภัยด้านต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในโลก เช่น ปัญหาสิ่งแวดล้อมเสื่อมโทรมและมลภาวะประเภทต่าง ๆ (ซึ่งเป็นปัญหาที่เกิดขึ้นตั้งแต่สมัยสงครามเย็น แต่ว่าไม่ได้รับความสนใจเท่าที่ควร) ปัญหาความแตกต่างระหว่างประเทศยากจนและประเทศร่ำรวย ปัญหาความมั่นคง (ดูเอกสารประกอบ)

ปัจจุบันหลังจากเหตุการณ์ผู้ก่อการร้ายจี้เครื่องบินขับชนอาคาร World Trade Center ในนครนิวยอร์กและกระทรวงกลาโหมสหรัฐฯ ในรัฐเวอร์จิเนียแล้ว ทำให้เกิดความรู้สึกหวาดกลัว และเกิดการกระทำต่อต้านกลุ่มที่เข้าใจว่าเป็นผู้ก่อการร้าย (terrorists) ต่อต้านการก่อการร้าย (terrorism) ทำให้วิธีการและแนวคิดบางอย่างกลับไปคล้ายคลึงกับสิ่งที่เกิดขึ้นในยุคสงครามเย็น เช่น การปราบรัฐที่มีผู้นำหรือมีขบวนการก่อการร้าย ความกลัวระเบิดนิวเคลียร์

๕. ความแตกต่างและคล้ายคลึงกันระหว่างโลกช่วงสงครามเย็นกับโลกในปัจจุบัน

๑) รูปแบบขององค์การรักษาสันติภาพ ได้แก่ สหประชาชาติ นายโคฟี อันนัน เลขาธิการสหประชาชาติ ออกมาพูดว่าควรจะปฏิรูปองค์กรเพื่อให้ปฏิบัติการได้อย่างมีประสิทธิภาพในโลกปัจจุบัน

๒) การเผชิญหน้ากับสถานการณ์ที่เป็นภัยต่อความมั่นคง

๐ งบประมาณการทหารของแต่ละประเทศ โดยเฉพาะอย่างยิ่งสหรัฐอเมริกา เมื่อสิ้นสุดสงครามเย็นใหม่ ๆ งบประมาณลดลง แต่กลับเพิ่มขึ้นอีกในปัจจุบัน

๐ การปฏิบัติตัวของพลเรือน นักเรียนรุ่นใหม่ในรัสเซียเริ่มต้องฝึกการปฏิบัติตัวเมื่อมีภัย อันเป็นระเบียบที่เลิกใช้มาตั้งแต่สงครามเย็นสิ้นสุดลง การซ้อมเรื่องแก๊สพิษที่ลอนดอน เป็นต้น

๓) กฎระเบียบในการควบคุมอาวุธร้ายแรงที่ตั้งขึ้นสมัยสงครามเย็นจะสามารถควบคุมเทคโนโลยีด้านอาวุธในปัจจุบันได้หรือไม่

๔) บรรยากาศในสังคม ความหวาดระแวง ความไม่ไว้วางใจกัน มีถึงระดับครอบครัวหรือไม่

๕) รูปแบบของประเทศคอมมิวนิสต์ในยุคปัจจุบัน จีน เกาหลีเหนือ เวียดนาม คิวบา ฯลฯ

๖) ขบวนการเรียกร้องเอกราชยุคหลังสงครามเย็น : ติมอร์ตะวันออก ปาเลสไตน์ อะเจห์ ไต้หวัน เชชเนีย

๗) ปัญหาเศรษฐกิจและสังคมของประเทศคอมมิวนิสต์เก่าหลังสงครามเย็น

๘) โลกหลังสงครามเย็นเป็นโลกหลายขั้ว หรือโลกขั้วเดียวคือ สหรัฐอเมริกาเป็นใหญ่ทั้งในด้านการเมือง การทูต เศรษฐกิจ การคลัง การเงิน วิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี และวัฒนธรรม

๙) ปัญหาที่เกิดขึ้นหลังสงครามเย็น สหภาพโซเวียต ยูโกสลาเวีย เชโกสโลวาเกีย แยกออกมาเป็น ๒๒ ประเทศ เกิดความขัดแย้งทางเชื้อชาติและศาสนาซึ่งไม่ปรากฏชัดเจนในช่วงสงครามเย็น

๑๐) ปัญหาความแตกต่างด้านเศรษฐกิจระหว่างประเทศจน ประเทศรวย หรือคนจนคนรวยในประเทศเดียวกัน การแข่งขันทางการค้าในโลกสมัยใหม่ WTO และโลกาภิวัตน์

๑๑) สงครามอ่าวเปอร์เซีย ๒ ครั้ง คือ เมื่อ ค.ศ. ๑๙๙๑ และ ค.ศ. ๒๐๐๓ เปรียบการต่อสู้คอมมิวนิสต์สมัยสงครามเย็น กับการต่อสู้การก่อการร้ายในยุคปัจจุบัน

๑๒) บทบาทของทหารในภูมิภาคที่มีการต่อสู้แบบ proxy war ในยุคสงครามเย็น ทหารมีบทบาทมาก เป็นกลุ่มที่รวมกันเป็นปึกแผ่น และมีวินัยตลอดจนได้รับงบประมาณและการสนับสนุนมาก จึงมีบทบาทหลากหลายทั้งในด้านเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง ปัจจุบันนี้เป็นอย่างไร

๑๓) บทบาทของ Peace Corps อเมริกันในการสร้างความเข้าใจอันดีระหว่างประเทศในยุคสงครามเย็น การเข้ามาทำงานในประเทศกำลังพัฒนาของเยาวชนอเมริกันมีผลอย่างไรกับเยาวชนเหล่านั้น ปัจจุบันการส่งอาสาสมัครสันติภาพไปต่างประเทศยังมีประโยชน์อยู่หรือไม่ อย่างไร

๖. เอกสารอ่านประกอบ

มีเว็บไซต์เรื่องของสงครามเย็นและเหตุการณ์ปัจจุบันมากมาย นอกจากนั้นยังมีหนังสือและสื่อประเภทอื่น (วิดีโอ รายการโทรทัศน์สารคดี ซีดีรอม) นอกจากหนังสือวิชาการหรือหนังสือประวัติศาสตร์แล้ว เราอาจจะศึกษาได้จากหนังสือนวนิยายที่เขียนถึงเรื่องราวขณะนั้น หรือภาพยนตร์ยุคนั้น

การสัมภาษณ์ประสบการณ์และความคิดเห็นของผู้ที่มีชีวิตอยู่สมัยนั้นยังเป็นเรื่องที่ทำได้

ตัวอย่างหนังสือ

ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช , **เจ้าโลก**, ๒๕๑๓.

” ” , **โลกส่วนตัวของคอมมิวนิสต์**, ๒๕๑๒.

” ” , **เมืองไทยในสังคมโลก**, ๒๕๑๐.

” ” , **สงครามเย็น**, ๒๕๑๓.

(หนังสือเหล่านี้รวบรวมบทความจากคอลัมน์หนังสือพิมพ์และรายการวิทยุของ ม.ร.ว. คึกฤทธิ์ เป็นตัวอย่างความคิดเห็นของคนที่อยู่ในสมัยนั้นในขณะเกิดเหตุ ทศวรรษ ๑๙๖๐ และ ๑๙๗๐)

Derek Heater, **The Cold War**, 1989.

Jeremy Isaacs & Taylor Downing, **Cold War**, 1998.

Manière de voir N. 70 : *La Guerre Froide, 1948 - 1991*. **Le Monde Diplomatique**, Août-Septembre 2003.

วิชาหัวข้อพิเศษทางประวัติศาสตร์ : ความมั่นคงของโลกในบริบท (Context) ทางประวัติศาสตร์และร่วมสมัย (HI 4110)

ความมั่นคงของมนุษย์ : พื้นฐานสำคัญในการสร้างความมั่นคงทางสังคม

พลเอกหญิง สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ
๔ ตุลาคม ๒๕๕๐

รัฐบาลของหลายประเทศถือว่าความมั่นคงของมนุษย์เป็นพื้นฐานสำคัญของความมั่นคงของประเทศ ประเทศไทยมีกระทรวงที่มีชื่อว่า กระทรวงพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ (www.m-society.go.th) ตั้งขึ้นเมื่อ พ.ศ. ๒๕๔๕ มีหน้าที่ดูแลให้ประชาชนทุกกลุ่มเป้าหมาย โดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้ที่ด้อยโอกาส คนยากจน ผู้พิการ สตรี เด็กและเยาวชน และผู้สูงอายุ รวมงานเดิมของกรมประชาสงเคราะห์ (เดิมสังกัดกระทรวงแรงงานและสวัสดิการสังคม) สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมและประสานงานเยาวชนแห่งชาติ สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมและประสานงานสตรีแห่งชาติ เป็นต้น[๑]

[๑] กระทรวงพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ มีหน้าที่ดูแลผู้ประสบปัญหาต่าง ๆ ทางสังคม ดังนี้
- ด้านสุขภาพ (ติดยาเสพติด เป็นโรคร้ายแรง/เรื้อรัง โรคเอดส์)
- ด้านการศึกษา (พฤติกรรม ไม่มีทุนการศึกษา ไม่ได้รับการศึกษาตามเกณฑ์)
- ด้านที่อยู่อาศัย (พวกเร่ร่อน ไม่อยู่เป็นหลักแหล่ง)
- ด้านส่วนบุคคล (ช่วยตัวเองไม่ได้ในการดำรงชีวิตประจำวัน ไม่มีคนอุปการะ คนพลัดหลง ผู้ที่ได้รับการเลี้ยงดูไม่เหมาะสมไม่ได้รับสัญชาติไทยตามกฎหมาย ได้รับผลกระทบจากโรคเอดส์)
- ด้านเศรษฐกิจ (ขอทาน เลี้ยงดูบุตรไม่ได้ ไม่มีงานทำ ไม่มีทุนประกอบอาชีพ รายได้ไม่เพียงพอต่อการครองชีพ ถูกเลิกจ้าง/นายจ้างเอาเปรียบ มีหนี้สิน)
- ด้านเสี่ยงต่อการถูกค้ามนุษย์ - เด็ก ผู้หญิง แรงงานพื้นฐาน

งานความมั่นคงของมนุษย์มุ่งในด้านวิเคราะห์และวางนโยบายเกี่ยวกับปัญหาที่มีผลต่อความปลอดภัยพื้นฐานและความเป็นอยู่ที่ดีของปัจเจกบุคคล รวมทั้งการช่วยเหลือผู้ที่เดือดร้อนจากเหตุการณ์ระหว่างประเทศที่ตนเองไม่สามารถควบคุม การคุกคามความเป็นอยู่และการพัฒนา ทั้งที่เกิดจากสังคมและธรรมชาติ จะเน้นเรื่องสิทธิมนุษยชน ศักดิ์ศรีของความเป็นคน (Human Dignity)[๒] และประชาธิปไตย รวมทั้งปัญหากายภาพ เช่น จำนวนประชากร การจัดหาอาหาร โรคภัยไข้เจ็บ ความเดือดร้อนของประชาชนในระหว่างสงคราม

คนที่เดิมอาจจะมีชีวิตสะดวกสบาย แต่มีเหตุร้ายหรือวิกฤตการณ์เกิดขึ้น แม้ในสังคมสมัยใหม่และพัฒนาอย่างดีแล้ว ถ้าเกิดเหตุร้ายในพื้นที่ข้างเคียง เช่น เกิดการสู้รบในประเทศเพื่อนบ้าน ก็มักจะมีผู้ลี้ภัยเข้ามา คนที่อยู่เดิมย่อมได้รับความเดือดร้อนด้วย

สหประชาชาติกับความมั่นคงของมนุษย์

ความมั่นคงของมนุษย์ ความปลอดภัย หรือสิทธิส่วนบุคคลไม่ได้เป็นเรื่องใหม่ แต่ที่เป็นเรื่องใหม่คือปัจจุบันมีปัญหาใหม่ ๆ ที่ท้าทายความมั่นคงของมนุษย์ รัฐบาลของหลายประเทศและกลุ่มอิทธิพลที่ไม่ได้เป็นประเทศ หรือกลุ่มข้ามชาติที่ไม่ใช่รัฐ (non-state actors) ถือเอาเรื่องนี้เป็นสำคัญ

องค์การระหว่างประเทศอย่างเช่นสหประชาชาติมีงานทางด้านนี้ค่อนข้างมาก และในการเรียงลำดับการพัฒนาในปัจจุบันจะไม่คิดเฉพาะผลสัมฤทธิ์ทางเศรษฐกิจ แต่จะมี Human Development Index ด้วย ซึ่งรวมเรื่องอายุเฉลี่ยและระดับการศึกษา ฯลฯ ข้อมูลเหล่านี้ทำให้เห็นว่าที่จริงแล้ว ความมั่นคงของมนุษย์สามารถเพิ่มได้มากโดยเพิ่มการพัฒนาเศรษฐกิจเพียงเล็กน้อยเท่านั้น ยิ่งไม่มีองค์การระหว่างประเทศเข้ามาดูแล สิทธิส่วนบุคคลก็ยิ่งถูกละเมิด เช่น เด็กและสตรีถูกล่อลวงไปใช้แรงงานหนัก หรือทำธุรกิจทางเพศ โดยไม่มีผู้ใดทักท้วง

การวิเคราะห์เรื่องความมั่นคงของมนุษย์ทำได้ยาก เพราะแต่ละสังคมมีความคาดหวังต่อความมั่นคงต่างกัน เช่น สังคมที่พัฒนาแล้วจะกลัวการก่อการร้าย หรือภาวะอากาศเปลี่ยนแปลง

[๒] หมายถึง ความสามารถควบคุมชีวิตตนเอง และกำหนดความต้องการของตนเองได้ มีศักดิ์ศรี ไม่ถูกดูถูก ไม่ถูกปิดกั้นในการที่จะเข้าร่วมในชีวิตของชุมชน เช่น คนพิการสามารถทำงานที่มีเกียรติได้ด้วยความสามารถของตนเอง ไม่ใช่ว่าได้รับเงินจากการกุศล หรือได้สิทธิพิเศษที่ไม่จำเป็น

ในขณะที่คนในถิ่นที่ยังด้อยพัฒนาอาจจะกังวลแต่เรื่องว่าจะหาอาหารมื้อต่อไปได้อย่างไร ในแอฟริกามีผู้ป่วยโรคเอดส์มาก แต่ไม่มีปัญหาเรื่องโรค SARS ซึ่งแพร่ไปทั่วโลกโดยการเดินทางทางเครื่องบิน

หัวข้อการสำรวจความมั่นคงของมนุษย์ของสหประชาชาติ

สหประชาชาติกำหนดหัวข้อการสำรวจเกี่ยวกับความมั่นคงของมนุษย์ดังนี้

- ความมั่นคงทางเศรษฐกิจ
- ความมั่นคงด้านอาหาร
- ความมั่นคงด้านสุขภาพ
- ความมั่นคงด้านสิ่งแวดล้อม
- ความมั่นคงส่วนบุคคล
- ความมั่นคงของชุมชน
- ความมั่นคงทางการเมือง

สิทธิมนุษยชนและประชาธิปไตย

สิทธิมนุษยชน

ตั้งแต่สงครามโลกครั้งที่ ๒ เป็นต้นมา สิทธิมนุษยชน (human rights) เป็นเรื่องสำคัญที่ใช้ในการวิเคราะห์ความมั่นคงระหว่างประเทศ เป็นรากฐานสำคัญด้านหนึ่งขององค์การสหประชาชาติ แต่ว่ายังถกเถียงกันไม่จบไม่สิ้นว่า สิทธิมนุษยชนคืออะไร คนเราควรจะมีสิทธิเพียงไร การที่บุคคลมีสิทธิมนุษยชนมากเกินไปเป็นอันตรายต่ออำนาจอธิปไตยของประเทศหรือไม่

ประเทศยุโรปและอเมริกาเห็นเสรีภาพส่วนบุคคลสำคัญ แต่ในบางสังคม อาจจะเห็นว่าเสรีภาพส่วนบุคคลอาจเป็นการคุกคามวัฒนธรรมหรือศาสนา การใช้กำลังทหารเข้าไปหยุดยั้งการละเมิดสิทธิมนุษยชนอาจจะทำให้เกิดปัญหาด้านมนุษยธรรมได้เช่นกัน

หลังจากสงครามเย็น สภาพสิทธิมนุษยชนดีขึ้นมากทั่วโลก ในยุโรปกลางและตะวันออกหลายประเทศหลุดพ้นจากการปกครองแบบเผด็จการ แม้ว่าการแข่งขันระหว่างมหาอำนาจสิ้นสุดลง แต่หลายประเทศยังมีการละเมิดสิทธิมนุษยชน ในภูมิภาคที่มีเผ่าพันธุ์ที่ต่างกันเกิดการเรียกร้องการปกครองตนเอง เรื่องวัฒนธรรมและศาสนากลายเป็นปัญหาสิทธิมนุษยชนที่สำคัญ เช่น เสรีภาพในการนับถือศาสนาอาจทำให้เสียเสรีภาพส่วนบุคคล เช่น ผู้หญิงอิสลามในบางประเทศไม่สามารถเปิดหน้าในที่ชุมชน เรียนระดับสูงไม่ได้ ขับรถไม่ได้ ออกเสียงเลือกตั้งไม่ได้ ประเทศที่ประกาศว่าเป็นรัฐฆราวาส (secular states) ห้ามประชาชนแสดงสัญลักษณ์ทางศาสนาในที่ชุมชน ก็ถูกประชาชน

ที่เคร่งศาสนาประณามว่าละเมิดสิทธิมนุษยชนเช่นกัน เช่น สตรีตุรกี หรือฝรั่งเศส ห้ามคลุมศีรษะ การที่คนปัจจุบันเห็นว่าเรื่องพวกนี้ละเมิดสิทธิมนุษยชน อาจเป็นเพราะจักรวรรดินิยมทางวัฒนธรรมเข้าครอบงำ แม้แต่ในโลกตะวันตก ความแตกต่างทางศาสนาก็เป็นปัญหาสิทธิมนุษยชน ผู้หญิงคาทอลิกทำแท้งไม่ได้ ประเทศไอร์แลนด์ห้ามไม่ให้ไปทำแท้งที่ประเทศอื่น ที่จริงก็ผิดกฎของสหภาพยุโรปที่ให้ประชาชนมีสิทธิเดินทางไปไหน ๆ ตามใจชอบ ตอนที่ประเทศจีนและอินเดียพยายามคุมกำเนิด ก็มีการกล่าวว่าเป็นการผิดสิทธิมนุษยชนในด้านการมีบุตร ตอนที่มีปัญหาผู้ลี้ภัยเขมร เจ้าหน้าที่สหประชาชาติกล่าวตำหนิโครงการวางแผนครอบครัวในประเทศไทยว่าเป็นการทำลายเผ่าพันธุ์

ในสหรัฐอเมริกา มีบทแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญมาตราที่ ๑๔ (the Fourteenth Amendment) กล่าวถึงสิทธิของพลเมืองที่เสนอขึ้นหลังสงครามกลางเมืองอเมริกัน เพื่อให้สิทธิแก่คนที่เคยเป็นทาส เป็นกฎหมายที่ซับซ้อนและถือได้ว่าเป็นการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างรัฐธรรมนูญอเมริกันมากที่สุด แต่ว่ากฎหมายในรัฐแคลิฟอร์เนียไม่ให้สิทธินี้แก่คนที่มีบิดามารดาเข้าเมืองผิดกฎหมาย (illegal immigrants) ในขณะที่สหรัฐอเมริกาอนุญาตให้ผู้ลี้ภัยคิวบาอาศัยอยู่ในสหรัฐอเมริกาได้ สำหรับคนเฮติ (Haiti) จะต้องกลับประเทศ เว้นแต่เด็กที่เกิดในสหรัฐอเมริกา ซึ่งหมายความว่า พ่อแม่จะต้องเลือกระหว่างการเอาลูกกลับประเทศเฮติซึ่งเป็นประเทศที่ยากจนมาก กับทิ้งไว้ที่สหรัฐอเมริกาเพื่ออนาคตที่สดใส พวกสิทธิมนุษยชนนานาชาติยังกล่าวหาสหรัฐอเมริกาว่าละเมิดสิทธิของผู้เข้าเมืองจากเม็กซิโกด้วยการทรมานต่าง ๆ นานา ประเทศยุโรปบางประเทศไม่ยอมส่งผู้ร้ายข้ามแดนไปสหรัฐอเมริกา เพราะว่ามีโทษประหารชีวิต องค์การ Human Rights Watch ยังกล่าวหาว่า สหรัฐอเมริกาละเมิดสิทธิมนุษยชนโดยประการต่าง ๆ อีกหลายเรื่อง เช่น จำกัดสิทธิบางประการของผู้ที่ชอบดำเนินชีวิตไม่ตรงกับเพศที่ตนกำเนิดมา สิทธิของแรงงาน ตำรวจดุ สภาพคุกไม่ดี แบ่งแยกเชื้อชาติ และไม่พิทักษ์สิทธิสตรี ฯลฯ

ในช่วงสงครามเย็น สหรัฐอเมริกาส่งเสริมรัฐบาลที่มีแนวทางการปกครองแบบเผด็จการที่ต่อต้านคอมมิวนิสต์ ในยุคปัจจุบันนี้ ส่งเสริมรัฐบาลที่ต่อสู้ลัทธิก่อการร้าย อย่างไรก็ตาม สหรัฐอเมริกาก็ยังเป็นผู้นำในด้านสิทธิมนุษยชนในคริสต์ศตวรรษที่ ๒๐ ส่งทหารไปปกป้องสิทธิและเกียรติภูมิของชนชาติอื่น (เช่น อิรัก) กดดันประเทศอื่นที่ละเมิดสิทธิมนุษยชน (เช่น จีน และพม่า)

แอฟริกามีปัญหาการละเมิดสิทธิมนุษยชนมาก เนื่องจากการสู้รบ มีผู้ลี้ภัย และผู้พลัดถิ่นจำนวนมากที่ถูกทรมานและเสี่ยงต่อการเป็นโรคต่าง ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งโรคเอดส์ แต่ว่าโอกาสที่จะได้รับการรักษามีน้อย

ในเอเชียมี Asian Values ที่ถือว่ารัฐที่เข้มแข็งต้องมาก่อนเสรีภาพ การทำสงครามต่อต้านการก่อการร้ายทำให้รัฐบาลหลายประเทศไม่เห็นว่าเรื่องเสรีภาพบุคคลมีความสำคัญ

ยุโรปยังพยายามรักษาสิทธิมนุษยชน เมื่อขยาย NATO และ EU เข้าไปในเขตที่เคยเป็นยุโรปตะวันออกอยู่ใต้สหภาพโซเวียต ประเทศเหล่านี้จะต้องรักษาสิทธิมนุษยชนตามมาตรฐานในคาบสมุทรบอลข่านถึงจะไม่ค่อยมีการฆ่ากันแล้ว แต่ยังไม่มีใครมาแก้ปัญหาอย่างจริงจัง ในประเทศยุโรปมีปัญหาเรื่องสิทธิทางวัฒนธรรมและศาสนาของผู้เข้ามาตั้งถิ่นฐาน

ตะวันออกกลางนับเป็นภูมิภาคที่มีปัญหาด้านการละเมิดสิทธิมนุษยชนมาก มีบุคคลกลุ่มต่าง ๆ เช่น พวกปาเลสไตน์ อิสราเอล ประเทศต่างๆ ได้แก่ จอร์แดน โมร็อกโก ซาอุดีอาระเบีย อียิปต์ ลิเบีย ซีเรีย ตูนีเซีย เยเมน และตุรกี และมีสถานการณ์ในอิรักเกิดขึ้น ถ้าสถานการณ์อิรักเป็นไปตามที่กำหนดไว้คือ มีสิทธิมนุษยชนประเทศอื่น ๆ ก็จะต้องปรับปรุงการปกครองของตนให้ถูกต้องตามหลักสิทธิมนุษยชนยิ่งขึ้น

ดังนั้น สิทธิมนุษยชนทั่วโลกมีไม่เท่ากัน บางครั้งถ้ารัฐบาลคำนึงถึงความมั่นคงของประเทศมากก็จะลดเรื่องสิทธิมนุษยชนลงไป[๓]

ระดับของประชาธิปไตย

ประชาธิปไตยช่วยเพิ่มความมั่นคงของมนุษย์เพราะมักส่งเสริมการแก้ปัญหาโดยสันติวิธีมากกว่าการใช้ความรุนแรง ถึงอุดมการณ์ประชาธิปไตยจะดี แต่ว่ากระบวนการนำให้เกิดประชาธิปไตยอาจจะทำลายเสถียรภาพของประเทศได้เช่นกัน ในกรณีที่กลุ่มการเมือง กลุ่มเชื้อชาติ กลุ่มศาสนาใช้ความรุนแรงในการได้อำนาจผ่านทางการเลือกตั้ง หลักประชาธิปไตยในข้อการตัดสินใจด้วยตนเอง (self-determination) อาจเป็นการส่งเสริมให้เกิดกลุ่มแบ่งแยกดินแดน

---

[๓] เราอาจสรุปเรื่องสิทธิมนุษยชนได้ดังนี้
- มนุษย์มีสิทธิและสถานะสากลที่ใครจะละเมิดมิได้ ไม่จำกัดเชื้อชาติ ศาสนา สัญชาติ เพศ วัย ฯลฯ
- มีสิทธิที่จะมีชีวิตอยู่
- มีอิสรภาพ
- เสรีภาพในการคิดและแสดงความคิดเห็น
- มีกฎหมายคุ้มครองเท่าเทียมกัน
- ไทยมีคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๔๒ (Office of the Human Rights Commission of Thailand)

นำไปสู่ความขัดแย้งที่รุนแรงหรือสงครามกลางเมืองได้ อย่างไรก็ตาม หลักประชาธิปไตยช่วยพิทักษ์เสรีภาพทางการเมืองให้คนกลุ่มน้อย

สหประชาชาติมีการจัดลำดับความมีเสรีภาพซึ่งเป็นลักษณะสำคัญของประชาธิปไตย โดยการประเมินกระบวนการการเลือกตั้ง ความหลากหลายทางการเมือง การมีส่วนร่วมทางการเมือง การปฏิบัติงานของรัฐบาลว่ามีประสิทธิภาพเพียงใด เสรีภาพในการแสดงความคิดเห็นและความเชื่อ การใช้กฎหมาย และสิทธิส่วนบุคคล ผลของการประเมินสรุปได้ว่าประเทศที่ถือว่ามีเสรีภาพมีจำนวนมากขึ้นในเวลา ๓๐ กว่าปี การมีเสรีภาพมีปฏิสัมพันธ์กับการเพิ่ม GDP แสดงว่าดีสำหรับเศรษฐกิจด้วย

ประโยชน์ของประชาธิปไตยต่อความมั่นคงของมนุษย์

- ในระบอบประชาธิปไตยมักจะมีการละเมิดสิทธิมนุษยชนน้อย
- ความเป็นประชาธิปไตยจะมีปฏิสัมพันธ์กับความก้าวหน้าทางเศรษฐกิจ
- ในระบอบประชาธิปไตยมีการกระจายอำนาจสู่ประชาชน

แม้จะมีประชาธิปไตย รัฐบาลที่เข้มแข็งจึงจะต่อสู้ผู้ก่อการร้ายได้ แต่ถ้ารัฐบาลแข็งเกินไป และจำกัดสิทธิของประชาชนก็อาจจะทำให้มีขบวนการก่อการร้ายเพิ่มขึ้น เมื่อมีการก่อการร้ายเพื่อความปลอดภัยต้องยอมเสียเสรีภาพ เช่น การถูกตรวจค้น หรืออาจไปไหน ๆ ไม่ได้ตามอำเภอใจ

ประชากรและการเปลี่ยนแปลงทางประชากรศาสตร์

โลกของเรามีทรัพยากรและเนื้อที่จำกัด แต่ว่าประชากรของโลกเพิ่มขึ้นมากในคริสต์ศตวรรษที่ ๒๐ การเพิ่มประชากรเกี่ยวข้องกับความมั่นคงดังนี้

- ประเทศที่มีเทคโนโลยีสูงที่ประสบปัญหาประชากรเพิ่มขึ้น (เนื่องจากคนตายน้อยลงแต่ขาดทรัพยากรอาจจะไปยึดครองประเทศอื่น)
- ในทางดี เมื่อมีประชากรเพิ่ม จะมีคนมากพอที่สามารถคิดนวัตกรรมที่ก่อให้เกิดความร่วมมือด้านต่าง ๆ เช่น การค้าขาย ซึ่งอาจลดความขัดแย้งได้
- ประชากรในชนบทเพิ่มขึ้น อาจจะทำให้มีปัญหาเรื่องการถือครองที่ดิน ความขัดแย้ง การบุกรุกป่า ทำให้เกิดปัญหาสิ่งแวดล้อม เป็นอันตรายต่อความมั่นคง คนในชนบทอาจจะต้องเข้ามาหางานทำในเมือง ทำให้เกิดปัญหาในเมือง หางานทำไม่ได้ มีปัญหากับคนที่อยู่ในเมือง อาจจะก่ออาชญากรรมและความรุนแรง

๐ การย้ายถิ่นเข้าไปในที่ที่มีคนอยู่มาก่อนซึ่งมีลักษณะทางสังคมหรือวัฒนธรรมไม่เหมือนกันทำให้มีปัญหา

๐ การย้ายถิ่นหรือการเคลื่อนย้ายประชากรข้ามประเทศเกิดจากความต้องการที่จะหนีจากบริเวณที่มีความขัดแย้ง หรือถูกบีบให้ออกไปเพราะว่ามีเชื้อชาติต่างจากคนส่วนใหญ่ หรือว่ารัฐบาลอาจจะส่งประชาชนออกไปอยู่ในดินแดนที่ยึดครองได้ใหม่ หรือเป็นพื้นที่ที่รัฐบาลควบคุมไม่ได้ หรือว่าคนย้ายถิ่นอาจจะไปหาอนาคตทางเศรษฐกิจที่ดีกว่าเดิม การเดินทางย้ายถิ่นทำได้ง่ายเพราะว่าการคมนาคมสะดวก มีคนที่ต้องการออกนอกประเทศมากกว่าประเทศที่ต้องการรับ ประเทศเจ้าของบ้านมักไม่ชอบคนย้ายถิ่นหรือผู้ลี้ภัยเพราะอาจก่อปัญหาได้หลายอย่าง เช่น ค้ายาเสพติดหรือขนย้ายเงินไปให้ขบวนการก่อการร้าย

๐ ปัจจุบัน แม้ประชากรโลกจะเพิ่มขึ้น แต่หลายประเทศมีแนวโน้มที่จะมีเด็กเกิดใหม่น้อยลง คนอายุยืนขึ้นก่อให้เกิดปัญหาหลายอย่าง เช่น ครอบครัวมีขนาดเล็กลง ความสัมพันธ์และเศรษฐกิจในครัวเรือนเปลี่ยนไป คนในวัยทำงานต้องเลี้ยงดูผู้สูงอายุมากขึ้น สังคมจะต้องคิดวิธีการบริการผู้สูงอายุ โดยเฉพาะผู้สูงอายุที่ไม่เสียชีวิตแต่ว่าสุขภาพไม่ดี หรือพิการ

แนวโน้มด้านประชากร

แอฟริกามีปัญหาสุขภาพ ปัญหาคนย้ายถิ่น ความขัดแย้งแบบรุนแรง ประชากรเพิ่มเร็วทั้ง ๆ ที่มีโรคเอดส์ระบาดมากกว่าที่อื่น ขาดคนดูแลด้านสุขภาพ

ตะวันออกกลางมีอัตราความเจริญเติบโตของประชากรมากกว่าความเติบโตทางเศรษฐกิจ มีปัญหาความยากจน

เอเชียแปซิฟิกเป็นเขตที่ประชากรหนาแน่นแต่ว่าพัฒนาได้ค่อนข้างดี ประชากรมีอายุค่อนข้างยืน แต่ยังมีปัญหาเรื่องการไม่รู้หนังสือ ปัญหาการอพยพเข้าเมือง มีมลพิษทางน้ำและอากาศ

ยุโรปตะวันออกและเอเชียกลางยังมีปัญหาสุขภาพและความยากจน บางประเทศอาจจะมีโอกาสที่ได้เข้า EU บางประเทศยังดูแลความมั่นคงของตนเองไม่ได้

ลาตินอเมริกาและคาริเบียน อัตราการเกิดลดลงเล็กน้อย สตรีเสี่ยงต่อการตายเวลาคลอดบุตร มีปัญหาโรคเอดส์และเด็กวัยรุ่นตั้งครรภ์จำนวนมาก มีโสเภณีเด็กมาก ประชากรเข้ามาทำงานในเมืองใหญ่

มีปัญหาในตะวันออกกลางที่ประชากรส่วนใหญ่เป็นเด็กวัยรุ่นชาย ต้องออกไปหางานทำแต่ไม่มีความรู้พอ

ในประเทศที่พัฒนาแล้วเด็กวัยรุ่นที่จะกลายเป็นผู้สูงอายุในอนาคต จะมีปัญหาคือไม่มีใครดูแลผู้สูงอายุรุ่นนี้

ในโลกนี้ประชากรอายุต่ำกว่า ๒๕ ปี มีอยู่ ๕๐% ประมาณ ๒๐% อายุระหว่าง ๑๐ ถึง ๑๙ เด็กวัยรุ่น ๘๗% อยู่ในประเทศกำลังพัฒนา มีฐานะยากจน หลายคนไม่มีพ่อแม่ (มีไม่น้อยที่พ่อแม่เป็นโรคเอดส์ตาย) หรือพ่อแม่ยากจนมาก อยู่ในถิ่นที่มีภัยพิบัติ การย้ายถิ่น เป็นคนพิการหรือเจ็บป่วย เด็กอ่านไม่ออกเขียนไม่ได้ เด็กถูกจับไปเป็นทหาร

การย้ายถิ่นและผู้ลี้ภัย

ในเรื่องการย้ายถิ่นและการลี้ภัยมีประเด็นที่น่าสนใจดังนี้

เด็กวัยรุ่นในตะวันออกกลางเพิ่มจำนวนขึ้น แต่ยุโรปมีประชากรลดลง ในคริสต์ศตวรรษที่ ๒๑ น่าจะมีคนย้ายถิ่นมากขึ้น ปัจจุบันนี้การเดินทางไปสหรัฐอเมริกาทำได้ยากขึ้น จึงมีการย้ายเข้ายุโรป ทำให้มีคนต่างชาติที่มีสถานะทางสังคมและเศรษฐกิจต่ำ สถานะไม่มั่นคง ผู้ย้ายถิ่นมักจะยังติดต่อกับบ้านเดิม คนเหล่านี้มักจะเข้าข้างใดข้างหนึ่งที่กำลังขัดแย้ง อาจมีผลก่อให้เกิดกระบวนการข้ามชาติ (International process) อีกประการหนึ่งคนเก่ง ๆ มีการศึกษาดีมักจะออกนอกประเทศไม่กลับมาพัฒนาบ้านเมืองของตน

สหรัฐอเมริกามีพวกที่เรียกว่าลาติโน (Latino) หรือฮิสปานิก (Hispanic) เป็นพวกที่พูดภาษาสเปน Prof. Huntington เกรงว่าต่อไปประเทศจะแบ่งเป็น ๒ ฝ่าย ทั้งด้านวัฒนธรรมและภาษา

น่าสังเกตว่าปัจจุบันยังมีคนที่เห็นว่า มีสังคมที่มีสภาพเหนือกว่า เช่น การเป็นฝรั่งผิวขาว การเกิดมาเป็นชาย การนับถือคริสต์ศาสนานิกายโปรเตสแตนต์

ปัจจุบันนี้นักวิชาการมักเห็นกันว่า ควรจะส่งเสริมความหลากหลายทางวัฒนธรรม สมัยนี้ เป็นยุคโลกาภิวัตน์

Huntington เห็นว่าคนมาจากลาตินอเมริกา โดยเฉพาะอย่างยิ่งเม็กซิโกมักจะมีลูกมากกว่าคนผิวดำและคนพื้นเมืองอเมริกันเดิม (อินเดียนแดง) ถ้าคนเม็กซิโกเลิกเข้ามาในสหรัฐอเมริกา แรงงานต่างด้าวก็จะลดลง คนสหรัฐฯ ที่ยากจนจะมีงานทำ คนที่อพยพเข้ามาก่อนหน้านี้ก็จะมีการศึกษามากขึ้น

ผู้อพยพจากเม็กซิโกสำคัญ เพราะชายแดนติดกัน มีมากจนอาจจะมากกว่าคนดำ กลายเป็นเผ่าที่มีมากที่สุดในสหรัฐอเมริกา คนที่เข้ามาส่วนใหญ่เข้าเมืองโดยผิดกฎหมาย และคนฮิสปานิกไม่สู้จะกลมกลืนเข้ากับบรรทัดฐานทางการเมืองและวัฒนธรรมแบบอเมริกัน แต่จะรักษาประเพณีของตนเอง

คนส่วนมากในโลกย้ายถิ่นเนื่องจากแรงกดดันทางสังคมและเศรษฐกิจ บางส่วนต้องอพยพเนื่องจากการกระทำของคนหรือภัยธรรมชาติ สหประชาชาติให้คำจำกัดความของผู้ลี้ภัย (refugee) ว่าเป็นคนที่ต้องออกมานอกประเทศเพราะเกรงว่าจะถูกกลั่นแกล้งเนื่องจากสาเหตุด้านเชื้อชาติ ศาสนา สัญชาติ ความเห็นทางการเมือง มีผู้ลี้ภัยบางส่วนที่กลับประเทศไปแล้ว แต่ยังต้องการความช่วยเหลือในการสร้างชีวิตใหม่ คนพื้นเมืองที่ได้รับผลกระทบจากการอพยพของผู้ลี้ภัย คนที่ไม่มีสัญชาติ และคนที่ต้องย้ายถิ่นในประเทศของตนเอง (internal displaced person-IDP)

บุคคลที่สหประชาชาติ (UNHCR) กำหนดให้เป็นผู้ลี้ภัย อาจจะถูกรัฐบาลของเจ้าของประเทศกีดกันและเรียกว่าเป็นผู้หลบหนีเข้าเมืองโดยผิดกฎหมาย (illegal immigrants) ไม่มีสถานะเป็นผู้ลี้ภัย (refugee status)

ผู้ลี้ภัยและ IDP ต้องหนีออกจากบ้านเกิดเพราะมีภัยรุนแรงและมักจะเผชิญกับสภาพต่อไปนี้

- สภาพค่ายผู้ลี้ภัยโดยทั่วไปมักจะไม่ดีและไม่ปลอดภัย
- ผู้ลี้ภัยเกือบไม่มีอะไรติดตัวมา บางครั้งจำเป็นต้องไปประกอบอาชีพที่ไม่สุจริต พวกผู้หญิงบางทีต้องไปเป็นโสเภณี
- ผู้ลี้ภัย หรือผู้หลบหนีเข้าเมืองโดยผิดกฎหมายมักจะเป็นที่เกลียดชังของชาวบ้าน เพราะเห็นว่าไปแย่งที่ทำมาหากิน หรือได้รับความช่วยเหลือจากภายนอกมาก บางที่มีปัญหาว่าเป็นคนต่างเชื้อชาติและต่างศาสนา
- ผู้ลี้ภัยต่างชาติต่างภาษาไม่ประสบความสำเร็จในเมืองที่ไปอยู่ ไม่สามารถทำงานที่เหมาะสม จึงก่อความวุ่นวาย
- แม้แต่เมื่อผู้ลี้ภัยกลับบ้านหลังจากปัญหาความขัดแย้งสิ้นสุดลงก็ยังมีปัญหาต่าง ๆ บุคคลเหล่านี้ยังมีแผลในจิตใจ โดยเฉพาะอย่างยิ่งพวกเด็ก ๆ พวกที่เป็นอดีตผู้ลี้ภัยเหล่านี้ต้องการความช่วยเหลือในการสร้างชีวิตใหม่ ทั้งด้านวัตถุและด้านวัฒนธรรมประเพณี บางครั้งเมื่อผู้ลี้ภัยกลับบ้าน ต้องไปแย่งที่อยู่พวกที่มาอยู่ที่นั้นแทนตน หรือสร้างความเดือดร้อนจนคนที่อยู่ทนไม่ได้ต้องย้ายไป ทำให้เกิดความขัดแย้งขึ้นมาใหม่
- ความขัดแย้งทางการทหารเป็นเหตุใหญ่ที่ทำให้คนพลัดถิ่น แต่ก็มีเหตุอื่นด้วย เช่น การปฏิรูปที่ดิน การพัฒนาการเกษตร การสร้างเขื่อน การพัฒนาเมือง ภัยธรรมชาติ เช่น ฝนแล้ง น้ำท่วม ดินถล่ม แผ่นดินไหว หรือเกิดพายุ

IDP เป็นภาระของรัฐบาล แต่บางครั้งรัฐบาลหรือบุคคลที่รัฐบาลสนับสนุนเป็นคนทำให้เกิด IDP พวกนี้ได้แก่ คนที่อยู่ในสลัม ผู้บุกรุกที่ดินถูกไล่ออกจากสลัม คนที่ได้รับเคราะห์กรรมมากที่สุด ได้แก่ ผู้หญิง เด็ก คนกลุ่มน้อยในด้านเชื้อชาติและศาสนา และคนจน

ปัญหาการช่วยเหลือผู้ย้ายถิ่นและผู้ลี้ภัย

รัฐบาลต่างประเทศและหน่วยงานของสหประชาชาติทำงานได้ยาก เพราะว่าต้องเคารพบูรณภาพของประเทศ รัฐบาลหลายประเทศเห็นว่า ผู้ที่เข้ามาในประเทศเป็นผู้หลบหนีเข้าเมืองโดยผิดกฎหมาย (illegal immigrants) มักถูกผลักดันออก พวกที่ไปปฏิบัติงานช่วยเหลือถูกโจมตี ถูกจับเป็นตัวประกัน สถานที่ที่ไปทำงานไม่มีถนนหนทาง น้ำ ไฟ เครื่องอำนวยความสะดวกอะไรเลย เจ้าหน้าที่ UN เช่น UNICEF, World Food Program (WFP) และ UNHCR ถูกฆ่าไปมากมาย สิ่งของที่นำไปบรรเทาทุกข์ถูกปล้น แย่งชิง คนของคณะกรรมการกาชาดระหว่างประเทศ (the International Committee of the Red Cross - ICRC) ก็ประสบชะตากรรมเช่นเดียวกัน เหตุการณ์สะเทือนขวัญคนทั่วโลกที่ร้ายแรงที่สุดคือ การที่ผู้ก่อการร้ายระเบิดสังหาร Mr. de Mello ผู้อำนวยการกิจการว่าด้วยมนุษยธรรมของสหประชาชาติที่เข้าไปปฏิบัติการช่วยเหลือชาวอิรักที่ประสบภัยสงคราม และทีมงานของเขา ตั้งแต่นั้นสหประชาชาติถอนออกจากอิรักจนกระทั่งต้นเดือนสิงหาคมปีนี้ (ค.ศ. ๒๐๐๗) ผู้แทนสหรัฐอเมริกาขอร้องให้สหประชาชาติเข้าไปทำงานด้านมนุษยธรรมอีก สหรัฐอเมริกาจะนำกองกำลังนานาชาติทำงานด้านการทหารต่อไป[๔]

อาหารและสุขภาพ

บุคคลที่ได้รับอาหารพอเพียงและถูกต้องตามหลักโภชนาการจะทำให้มีสุขภาพดี มีชีวิตที่มีความสุข ร่างกายแข็งแรง สมองแจ่มใส สามารถรับการศึกษา และประกอบอาชีพได้ ถือเป็นความมั่นคงของมนุษย์อย่างหนึ่ง กล่าวกันว่าความมั่นคงด้านอาหารเกิดจากความสัมพันธ์ระหว่างปริมาณอาหารที่มีอยู่ไม่พอสำหรับความต้องการเนื่องจากประชากรที่เพิ่มขึ้น เช่น ประเทศในแอฟริกาหลาย

---

[๔] การจัดการผู้ลี้ภัยระหว่างประเทศ จะใช้วิธีการดังต่อไปนี้
๑. จัดการให้อยู่ในประเทศที่มาอาศัยเป็นการถาวร
๒. ไปประเทศที่สาม
๓. กลับประเทศเดิม

ประเทศมีเด็กตายเพราะขาดอาหาร มีคนที่อยู่ในสภาพโภชนาการบกพร่อง ผู้ที่ได้รับอาหารไม่พอจะไม่มีความต้านทานโรค ยิ่งไปกว่านั้นประเทศที่ยากจนยังไม่มีงบประมาณค่ายาหรือการรักษาพยาบาล แม้แต่คนที่พอมีอันจะกินยังมีปัญหาเป็นโรคติดต่อ เช่น HIV/AIDS และ SARS

ที่จริงแล้วมนุษย์สามารถผลิตอาหารได้มากขึ้นเพราะมีเทคโนโลยีในการผลิตอาหารที่ดีขึ้น แต่มีปัญหาการกระจายอาหารที่ไม่เท่ากัน การวัดภาวะเศรษฐกิจอย่างหนึ่งคือ วัดว่าครอบครัวจ่ายเงินเป็นค่าอาหารกี่เปอร์เซ็นต์

กล่าวโดยรวมแล้วรายได้ต่อหัวของประชาชนเพิ่มขึ้นทั่วโลก ครอบครัวบริโภคเนื้อและผลผลิตจากสัตว์เพิ่มขึ้น มีความจำเป็นที่จะต้องเพิ่มการผลิตธัญพืชเพื่อให้ประชากรที่จะเพิ่มขึ้นมากบริโภคได้อย่างเพียงพอ แม้กระนั้นก็ยังจะมีเด็กทั่วโลกโดยเฉพาะอย่างยิ่งในแอฟริกาและเอเชียใต้ที่จะต้องหิวโหย

ความมั่นคงด้านอาหารยังหมายถึงคุณภาพของอาหาร โรคของสัตว์มีผลต่อสุขภาพคน เช่น โรควัวบ้าในอังกฤษทำให้ธุรกิจเนื้อสัตว์ตกต่ำเพราะเป็นโรคที่ติดต่อถึงคนได้ มีการโต้เถียงกันว่าอาหาร GMO หรืออาหารที่ผลิตขึ้นโดยวิธีการใหม่ ๆ เป็นอันตรายหรือไม่ อาหารที่มีสารเคมี เช่น ยาปราบศัตรูพืชปนเปื้อน

เหตุที่ทำให้เกิดการขาดอาหารรุนแรง (severe malnutrition) คือ การลี้ภัยสงคราม การโยกย้ายถิ่น การผลิตอาหารไม่เพียงพอ และการเลือกอาหาร การขาดอาหารมีทั้งการขาดโปรตีนและสารพลังงาน (แป้ง, ไขมัน) ที่ทำให้เกิดภาวะ kwashiorkor และ marasmus การขาดวิตามินแร่ธาตุ เช่น ขาดไอโอดีน, ธาตุเหล็ก, วิตามิน A

โรคต่าง ๆ สามารถติดต่อข้ามแดนได้ เวลานี้มีโรคหลายอย่างที่เป็นอันตราย เช่น โรคเอดส์ วัณโรคที่กลับมาใหม่ มาลาเรีย โรคใหม่ ๆ เช่น ไข้หวัดนก คนเป็นล้าน ๆ คนป่วยเป็นโรคที่ป้องกันได้และรักษาได้ เช่น ท้องร่วง หัด โรคทางเดินหายใจ คนตายส่วนใหญ่มาจากพื้นที่ยากจนไม่มีวัคซีน ไม่มีระบบสุขาภิบาล มีโรคที่เกิดจากน้ำสกปรก และยังมีโรคที่เกิดจากการทำตัวเอง (self inflicted) เช่น โรคที่เกิดจากการสูบบุหรี่จัด หรือดื่มสุรามากเกินไป โรคระบาดบางอย่างระบาดอยู่เฉพาะบางท้องที่ แต่ติดต่อง่าย เช่น โรคไข้ Ebola ในแอฟริกา

โรคติดต่อที่ถือว่ารุนแรงที่สุดคือ โรค HIV/AIDS เป็นภัยคุกคามต่อความมั่นคงของมนุษย์ เริ่มพบในกลุ่มผู้รักร่วมเพศในทศวรรษ ๑๙๘๐ แพร่ไปโดยการมีเพศสัมพันธ์กับผู้ป่วย และการรับเลือดที่มีเชื้อโรคไวรัสเรียกว่า HIV (Human Immunodeficiency Virus) และอาการป่วยเรียกว่า

AIDS (Acquired Immune Deficiency Syndrome) หมายถึง พยาธิสภาพที่เกิดจากระบบภูมิคุ้มกันโรคบกพร่อง ไม่มียาป้องกันหรือยาที่รักษาให้หายขาดได้ ผู้ป่วยส่วนใหญ่เป็นสตรีและเด็ก (ติดโรคตั้งแต่อยู่ในครรภ์มารดา) ผู้ป่วยมักจะถูกทอดทิ้งจนตายโดยไม่ได้รับการดูแลอย่างเหมาะสม

ตั้งแต่ ค.ศ. ๒๐๐๐ รัฐบาลสหรัฐอเมริกามีความเห็นว่าโรคเอดส์ทำให้รัฐอ่อนแอ มีส่วนในการทำให้เกิดความขัดแย้งระหว่างเผ่าพันธุ์ เป็นปัญหาต่อการขยายการค้าระหว่างประเทศ มีปัญหาสังคมและปัญหาด้านประชากร ทำให้เกิดความไม่มั่นคงทางการเมืองและด้านการทหาร จากการวิจัยทหารเป็นโรคเอดส์มากกว่าคนในช่วงอายุเดียวกันที่เป็นพลเรือน ในดินแดนที่มีความขัดแย้งทางการทหารในประเทศที่ความขัดแย้งรุนแรงถึงกับมีการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ มักมีการข่มขืนอย่างมากมายเป็นการแพร่โรคเอดส์ด้วย

โรค SARS (Severe Acute Respiratory Syndrome) เป็นโรคทางเดินหายใจรุนแรง มีอาการคล้ายโรคปอดบวม ระบาดในประเทศจีนช่วง ค.ศ. ๒๐๐๒ - ๒๐๐๓ กล่าวกันว่ามาตรการควบคุมโรคของจีนช้าเกินไป โรคจึงแพร่ไปอีก ๒๖ ประเทศ รวมทั้งประเทศไทย รวมมีผู้ป่วย ๘,๐๙๖ คน ตาย ๗๗๔ คน (ตัวเลขมาจาก WHO ในหนังสือแต่ละเล่มเขียนจำนวนไม่เท่ากัน) เหตุที่โรคแพร่ไปได้รวดเร็วเนื่องจากผู้ป่วยเดินทางโดยเครื่องบิน โรค SARS จึงมีผลต่อเนื่องถึงปัญหาทางเศรษฐกิจของประเทศที่ต้องพึ่งรายได้จากการท่องเที่ยว (ดูตัวเลขรายได้ของวัดพระศรีรัตนศาสดาราม)

ผู้ก่อการร้ายสามารถใช้เชื้อโรคร้าย ๆ เช่น กาฬโรค แอนแทรกซ์ ฝีดาษ ฯลฯ ขู่ให้เกิดความวุ่นวายปั่นป่วนได้หลาย ๆ แห่งในเวลาเดียวกัน ยิ่งกว่านั้นยังมีการเอาไปทำอาวุธชีวภาพ (biological weapon) ที่เป็นอาวุธอานุภาพทำลายล้างสูง (weapon of mass destruction - WMD) ใน ค.ศ. ๒๐๐๑ มีการเอาเชื้อแอนแทรกซ์ทำเป็นผงสีขาวใส่ซองจดหมายในสหรัฐอเมริกา แอนแทรกซ์ (Anthrax) ทำอาวุธได้ง่าย เพราะเป็นแบคทีเรียที่มี spore ที่สามารถอยู่นอกร่างกายได้นาน

นอกจากนั้นมีโรคไข้หวัดนกซึ่งติดถึงคนได้ และอาจจะกลายพันธุ์มาสร้างปัญหาความมั่นคงของมนุษย์ด้านสุขภาพ

ปัญหาคนพิการ ถือเป็นปัญหาสุขภาพที่เกี่ยวกับความมั่นคงของมนุษย์อย่างหนึ่ง เราควรหาทางให้ผู้พิการมีโอกาสพัฒนาให้สามารถเรียนรู้ ประกอบอาชีพเลี้ยงตนได้ แนวโน้มของวิธีพัฒนาผู้พิการในปัจจุบันคือ ให้ผู้พิการใช้ความสามารถของตนเองสามารถแข่งขันในโลก ปัจจุบันได้ลดการมีสิทธิพิเศษตามแนวความคิดเดิม

การศึกษาและความมั่นคงของมนุษย์

เมื่อไปทำงานกับโครงการอาหารโลก (World Food Program - WFP) ที่ประเทศอินเดีย ได้มีโอกาสสนทนากับผู้ปฏิบัติการที่เป็นผู้เชี่ยวชาญด้านสุขภาพเด็กและโภชนาการ เขาเห็นว่า ถ้าคน (โดยเฉพาะอย่างยิ่งแม่ของเด็ก) มีการศึกษาแล้ว ปัญหาภาวะทุพโภชนาการจะลดลง การศึกษาที่มีคุณภาพจะช่วยให้เกิดความมั่นคง สร้างโอกาสความเท่าเทียม มีโอกาสได้ข้อมูล มีโอกาสในการแสดงความคิดเห็น และสามารถเสนอความต้องการของตนเอง นักการศึกษาพยายามปรับปรุงการศึกษาให้เหมาะสมกับสภาวะปัจจุบันตามความต้องการของแต่ละบุคคล โดยต้องกำหนดปรัชญาการศึกษา เช่น มุ่งให้มีความรู้คู่คุณธรรม เน้นความรู้ด้านวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี ความรู้ด้านภาษา การศึกษาด้านต่าง ๆ เช่น พุทธิศึกษา (ความรู้วิชาการ) จริยศึกษา (สร้างคุณธรรม) พลศึกษา (ให้มีสุขภาพอนามัยดี) หัตถศึกษา (มีศิลปะ และทักษะในการใช้ฝีมือ) การศึกษาให้แก่บุคคลกลุ่มพิเศษ เช่น ผู้ที่มีสติปัญญาดีหรือผู้มีความสามารถพิเศษ ผู้ที่เรียนรู้ได้ช้า หรือมีสภาวะพิการ ผู้ที่อยู่ในถิ่นทุรกันดารห่างไกลคมนาคม การศึกษาของสตรีในถิ่นที่สตรีมีฐานะด้อย ผู้ที่ภาษาแม่ไม่ใช่ภาษาหลักของประเทศ ผู้ประสบภัยธรรมชาติ ผู้อยู่ในภาวะสงคราม หรือความขัดแย้งที่มีความรุนแรง ฯลฯ (Education in emergencies and reconstruction) ฯลฯ การสร้างความเท่าเทียมต้องคิดถึงเรื่องรูปแบบการศึกษา ครูหรือผู้สอน และอุปกรณ์การสอน เช่น การศึกษาทางไกล

การศึกษาในยุคโลกาภิวัตน์มีแนวโน้มที่จะเปิดเสรีเช่นเดียวกับการค้าอื่น ๆ รวมทั้งจะมีการรวมกลุ่มสถาบัน กลุ่มนานาชาติ หรือกลุ่มประเทศในภูมิภาคเพิ่มมากขึ้น เพื่อจัดการศึกษาที่มีคุณภาพดีตรงตามความต้องการของผู้เรียนในราคาที่ถูกกว่า ดังนั้น การจัดการศึกษาของไทยจะต้องพยายามปรับตัวให้ทัน นอกจากความรู้ภาษาไทยอันแสดงเอกลักษณ์และเอกราชของประเทศ และความรู้ทางวิชาการแล้ว ความรู้ภาษาต่างประเทศ โดยเฉพาะภาษาที่นิยมใช้บันทึกสื่อสารข้อมูลและความรู้ต่าง ๆ รวมทั้งทักษะการจัดการความรู้และการสร้างนวัตกรรม จะเป็นเรื่องที่มีความสำคัญมากขึ้นตามลำดับ กล่าวโดยสรุป การศึกษาเป็นการพัฒนาความมั่นคงของมนุษย์

ความเดือดร้อนสูญเสียของมนุษย์ที่เกิดจากสงคราม และการก่อการร้าย (สงครามนอกแบบ?) - กฎหมายมนุษยธรรมระหว่างประเทศ

ในสงคราม ประชาชนมักจะประสบภัย ไม่ว่าจะเป็นการตั้งใจโจมตี เข่นฆ่าประชาชน หรือว่าเป็นการโดนลูกหลง นอกจากบุคคลแล้ว สิ่งที่สูญเสียคือ สถานที่อำนวยประโยชน์แก่ประชาชน เช่น โรงพยาบาล สถานีอนามัย โรงเรียน ไฟฟ้า โทรศัพท์ บ้านช่องและที่ทำกินของชาวบ้าน วัดวาอาราม ศิลปวัตถุและศิลปสถาน ฯลฯ

ผลกระทบของสงครามต่อบุคคล

แต่ก่อนนี้สงครามหมายถึงทหารสู้รบกัน มักมีการตั้งกฎกติกาควบคุมแนวปฏิบัติกฎในการทำสงครามที่เก่าแก่ที่สุดเห็นจะเป็นกฎที่ปรากฏในมหาภารตยุทธ์ มหากาพย์ของอินเดีย ซึ่งสันนิษฐานว่าเป็นเรื่องที่เกิดขึ้นจริงเกือบ ๓,๐๐๐ ปีมาแล้ว กฎที่ยังคงใช้อยู่ เช่น International Humanitarian Law (IHL) ที่ตั้งขึ้นตาม Geneva Convention คู่รบทั้งสองฝ่ายล้วนละเมิดกฎเหล่านี้ทั้งสิ้น ในคริสต์ศตวรรษที่ ๒๐ พลเรือนรับผลร้ายของสงครามกว่า ๘๐%

ในสงครามโลกครั้งที่ ๑ ใกล้ ๆ สนามรบที่แวร์ดัง (Verdun) ในฝรั่งเศสทำการเพาะปลูกไม่ได้ ในตอนปลายสงครามโลกครั้งที่ ๒ ระเบิดนิวเคลียร์ที่สหรัฐอเมริกาทิ้งที่ฮิโรชิมาและนางาซากิ โดนพลเรือนมากกว่าทหาร ในสงครามเวียดนาม ทหารอเมริกันโรยฝนเหลืองจนกระทั่งปลูกพืชไม่ได้ และคนในบริเวณใกล้เคียงป่วยหรือพิกลพิการ

ในสงครามอิรัก มีการใช้เกราะมนุษย์ (human shields) การปลอมตรากาชาด ทหารแต่งตัวเหมือนพลเรือน หลังจากสหรัฐอเมริกายึดครองอิรักได้แล้ว ทหารและพลเรือนตายเพิ่มขึ้นอีกมาก ที่ร้ายคือ ปัญหาทางสาธารณสุข เกิดโรคระบาดที่เคยควบคุมได้แล้ว และเด็กขาดอาหารมากมาย

นอกจากนั้นยังมีต้นทุนเสียโอกาสที่เกิดจากการทำสงคราม เงินที่เสียไปในการทำสงคราม น่าจะมาใช้ในการศึกษา ทำถนน สร้างโรงพยาบาล หรือทำอะไรที่ทำให้คุณภาพชีวิตมนุษย์ดีขึ้น

อาวุธขนาดเล็ก เช่น ปืน ลูกระเบิดมือ กับระเบิด ฯลฯ สามารถทำลายชีวิตของพลเรือนจำนวนมาก แม้แต่หลังเหตุการณ์สู้รบอาวุธเหล่านี้ยังเป็นภัยร้ายแรงอยู่เป็นเวลานาน

ผลของสงครามต่อสังคม

หลายประเทศใช้เด็กเป็นทหาร (อายุต่ำกว่า ๑๘) ในสงครามกลางเมือง ทหารทั้งสองฝ่าย ที่รบกันเป็นเด็ก ทั้งเด็กหญิงและเด็กชาย เด็กหญิงมักถูกข่มขืน หรือจับมาเป็นทาสทางเพศ เด็กพวกนี้พ่อแม่มักจะถูกฆ่าตายต่อหน้าเด็ก เด็กใช้อาวุธเบาเคลื่อนไหวได้เร็วกว่าผู้ใหญ่ และเข้าใกล้ฝ่ายตรงข้ามได้มากกว่า การใช้เด็กราคาไม่แพง กินน้อยกว่าผู้ใหญ่ และครอบงำได้ง่ายกว่าผู้ใหญ่ เด็กเหล่านี้ตาย พิการ และมีสภาพจิตเสื่อมโทรม ขาดโอกาสทางการศึกษา ทำให้สังคมสูญเสียคนที่จะมาพัฒนาประเทศทั้งรุ่น นอกจากนี้ทำให้เกิดความแตกสามัคคีระหว่างประเทศและในประเทศเดียวกัน

ผลของสงครามต่อสิ่งแวดล้อม

การที่สิ่งแวดล้อมถูกทำลายเป็นผลโดยตรงกับความมั่นคงของมนุษย์ ตัวอย่างเช่น ในการตั้งฐานทัพอเมริกัน แต่เดิมก็จะมีระเบียบด้านสิ่งแวดล้อม แต่ต่อมามักจะมีข้อยกเว้นต่าง ๆ นานา ที่ฝ่ายการทหารเห็นว่าจำเป็น เช่น การไม่รีบกำจัดสารพิษที่เกิดจากเชื้อเพลิงจรวด การทดสอบอาวุธในมหาสมุทรมีผลต่อสัตว์ ฝ่ายกิจการทหารเห็นว่า ถ้าไปเอาใจใส่เรื่องสิ่งแวดล้อมเกินไป ความพร้อมทางการทหารจะลดลง

มีข้อควรพิจารณาคือ

o การผลิตและการทดลองอาวุธนิวเคลียร์ เป็นปัญหาต่อสิ่งแวดล้อม สารกัมมันตภาพรังสีที่ออกมาเป็นภัยต่อสุขภาพมนุษย์ แม้แต่ผู้ปฏิบัติงานก็ได้รับผลกระทบ กองทัพอเมริกันต้องจ่ายค่าชดเชยแก่ผู้ที่มีปัญหาสุขภาพ

o การทิ้งระเบิดที่ผ่านมาตั้งแต่สงครามโลกครั้งที่ ๒ ทำลายป่า เขื่อน ฟาร์ม ทำลายความหลากหลายทางชีวภาพ (biological diversity) ทำให้ประชาชนไม่สามารถทำกินในที่เดิมต้องบุกรุกต่อไป

o ในสงครามนอกแบบ เช่น สงครามเวียดนาม ฝ่ายตรงข้ามมักอาศัยภูมิประเทศในการกำบังตัว ดังนั้น กองทัพสหรัฐอเมริกา จำเป็นที่จะใช้สารเคมีโรยให้ใบไม้ร่วง ใช้สารเคมีทำลายแหล่งเพาะปลูกเพื่อมิให้ฝ่ายตรงข้ามหาเสบียงอาหารได้ การกระทำเช่นนี้ทำลายระบบนิเวศ ทำให้เกิดมลพิษ สภาพสุขาภิบาลเสื่อมโทรม เป็นผลต่อประชาชนในท้องถิ่น ยังกล่าวกันว่าเด็กยุคใหม่ในแถบนั้นที่พิการอาจจะเป็นเพราะได้รับผลจากการที่คนรุ่นพ่อแม่ปู่ย่าตายายได้รับสารพิษ ทำให้ความพิการกลายเป็นปัญหาทางพันธุกรรม

o ตอนที่ซัดดัม ฮุสเซนเข้าบุกคูเวตมีการเผาบ่อน้ำมัน สารคาร์บอนที่เผาไหม้เป็นอันตรายต่อสิ่งแวดล้อม น้ำมันที่ไหลลงทะเลทำลายสัตว์น้ำและสัตว์ที่อาศัยตามชายฝั่ง กับระเบิดและอาวุธอื่น ๆ ของทั้งฝ่ายอิรักและฝ่ายสัมพันธมิตรที่ระเบิดขึ้นมาในภายหลัง ทำให้คน อูฐป่า และสัตว์ต่าง ๆ ตาย

o กากยูเรเนียมที่ใช้ทำอาวุธ ไหลลงน้ำ ซึมลงในดินเป็นอันตรายมาก

o การสู้รบในหลายประเทศอาศัยทุนจากการค้ายาเสพติด เช่น การหาทุนซื้ออาวุธด้วยการค้าฝิ่น เป็นต้น

ความมั่นคงของมนุษย์กับสิ่งแวดล้อม

o การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ทำให้มีผลต่อการย้ายประชาชนออกจากพื้นที่

- การอยู่ในสิ่งแวดล้อมที่ดี ทำให้สุขภาพดีขึ้น

สื่อมวลชนกับความมั่นคงของมนุษย์

- เผยแพร่ความรู้ เช่น ความรู้ในการป้องกันโรค ความรู้ด้านการทำมาหากิน
- เผยแพร่ให้ประชาชนในสังคมรู้ถึงความทุกข์ยากของผู้อื่น

เทคโนโลยีใหม่ ๆ กับความมั่นคงของมนุษย์ในอนาคต

คริสต์ศตวรรษที่ ๒๑ เป็นยุคแห่งการก้าวกระโดดของเทคโนโลยี โดยเฉพาะอย่างยิ่งเทคโนโลยีขนาดจิ๋วต่าง ๆ ทั้งในระดับเซลล์ โมเลกุล และอะตอม ที่สัมผัสไม่ได้ด้วยตาเปล่า อาทิ เทคโนโลยีการสื่อสารและสารสนเทศ เทคโนโลยีชีวภาพ เทคโนโลยีอวกาศ เทคโนโลยีนิวเคลียร์ นาโนเทคโนโลยี และเทคโนโลยีวัสดุ เป็นต้น แม้เทคโนโลยีระดับสูงจะมีคุณอนันต์ สามารถปรับปรุงชีวิตมนุษย์ให้ดีขึ้นแต่เทคโนโลยีอาจจะก่อมลภาวะคุกคามสภาพความเป็นอยู่ของมนุษย์ และอาจเป็นฐานอำนาจทางการเมืองและเศรษฐกิจได้ด้วย เทคโนโลยีจะดีหรือไม่จึงขึ้นอยู่กับการนำไปใช้งาน ดังนั้น ในอนาคตปัจจัยความมั่นคงของมนุษย์จะเกี่ยวข้องกับเทคโนโลยีเหล่านี้ ไม่โดยทางตรงก็ทางอ้อม

ตัวอย่างเช่น เทคโนโลยีชีวภาพด้านวิศวกรรมเนื้อเยื่อ (tissue engineering) และอวัยวะของมนุษย์จากเซลล์ต้นกำเนิด (stem cells) พันธุวิศวกรรม (genetic engineering) และการทำโคลนนิ่ง (cloning) มีประเด็นเกี่ยวกับความมั่นคงของมนุษย์ ดังนี้

- แหล่งที่มาของเนื้อเยื่อ สิทธิและกรรมสิทธิ์ในเนื้อเยื่อ อวัยวะ และพันธุกรรม
- ความปลอดภัย และความเสี่ยงของผู้รับบริการ
- ความเท่าเทียมในการรับบริการ
- ปัญหาด้านชีวจริยธรรม และข้อกฎหมายต่าง ๆ

ฯลฯ

การให้การศึกษาแก่คนยุคใหม่ให้มีความรู้และความตระหนักในบทบาทของเทคโนโลยีใหม่ ๆ เหล่านี้เป็นเรื่องจำเป็น การปฏิเสธเทคโนโลยีใหม่ ๆ ด้วยวิตกเรื่องความปลอดภัยไม่น่าจะเป็นการแก้ปัญหาที่ถูกทางในโลกยุคไร้พรมแดน

สรุป

เรื่องความมั่นคงของมนุษย์เป็นพื้นฐานของความเป็นอยู่ที่ดีของมนุษย์และสังคม เป็นเรื่องครอบจักรวาลที่หาขอบเขตได้ยาก ความมั่นคงที่ศึกษากันมาแต่ก่อนเป็นเรื่องที่พิจารณาในกรอบของรัฐชาติ แต่เมื่อศึกษาความมั่นคงของมนุษย์จะต้องมองในทรรศนะของกลุ่มคนหรือปัจเจกบุคคล ซึ่งบางครั้งก็อาจจะมีผลทำให้เกิดความไม่มั่นคงของรัฐชาติหรือชุมชนระหว่างประเทศที่เราต้องหาความพอดีหรือคอยปรับให้เกิดความพอดีในบริบทใหม่ ๆ อยู่เสมอ นอกจากนั้นยังเป็นแนวใหม่ในการมองปัญหาสิ่งแวดล้อม ปัญหาพลังงาน และปัญหาใหม่ที่ท้าทายมนุษย์ในศตวรรษนี้

เอกสารอ้างอิง

Gould, Benjamin J. and Lazarus, Liora (editors). **Security and Human Rights**, 2007.

Kay, Sean. **Global Security**, 2006.

Large, Judith and Sisk, Timothy D. **Democracy, Conflict and Human Security : Persuing Peace in the 21st Century**, 2006.

MacFarlane, S. Niel and Yuen Foong Khong. **Human Security and UN : A Critical History**, 2006.

Picciotto, Robert. Olonisakin, Funmi, Clarke, Michael. **Global Development and Human Security**, 2007.

Websites

www.humansecuritynetwork.org

www.m-society.go.th

www.hrw.org

www.amnesty.org

www.fao.org

www.who.int/en

www.unesco.org/iiep/eng/focus/emergency/emergency_1.htm

วิชาหัวข้อพิเศษทางประวัติศาสตร์ : ประวัติศาสตร์ท้องถิ่น (Local History) (HI 4110)

บทนำ

พลเอกหญิง สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ
๖ พฤษภาคม ๒๕๕๑

ประวัติศาสตร์คืออะไร

ประวัติศาสตร์เป็นการศึกษาวิเคราะห์ความเป็นมาของบุคคล โดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้นำ ซึ่งมีบทบาทกระทบต่อผู้คนในวงกว้าง หรือศึกษาเรื่องของเหตุการณ์สำคัญ กลุ่มคน สิ่งของ หรือสถานที่ เมื่อทราบเหตุการณ์ต่าง ๆ อย่างกระจ่าง จะสามารถสร้างฐานข้อมูลเป็นเครื่องมือคาดเดาปัจจุบันหรืออนาคตได้ ทั้งในด้านการเมือง เศรษฐกิจ และสังคมวัฒนธรรม

เราอาจสังเกตได้ว่าเมื่อจะไปศึกษาต่อในสถานศึกษาแห่งใหม่ การไปสอบชิงทุน การไปร่วมประชุม สัมมนา หรือสมัครงาน เราจะต้องส่งประวัติของเราให้ผู้เกี่ยวข้องทราบว่าเราได้ศึกษาอะไรมา มีคุณสมบัติอย่างไร เช่น ได้รับปริญญาหรือประกาศนียบัตรอะไร มีประสบการณ์อย่างไร ภาษาอังกฤษใช้คำว่า CV (Curriculum Vitae) หรือ resume เพื่อที่ผู้อ่านจะได้ตั้งคำถามสัมภาษณ์จัดให้เรียนหรือจัดตำแหน่งงานได้ถูกต้อง ถ้าผู้อื่นเขียนประวัติบุคคลเรียกว่า ชีวประวัติ (biography) ถ้าเขียนประวัติตนเอง เรียกว่า อัตชีวประวัติ (autobiography) บุคคลที่เขียนอัตชีวประวัติมักไปค้นคว้าเรื่องราวประกอบประวัติของตนเองในแต่ละช่วงเวลาที่หอจดหมายเหตุต่าง ๆ

โดยทั่วไป ประเทศต่าง ๆ มักให้นักเรียนศึกษาเรื่องประวัติศาสตร์ของประเทศ แต่บางแห่งให้นักเรียนชั้นประถมศึกษาเรียนประวัติศาสตร์ท้องถิ่น เมื่อโตขึ้นจึงเรียนประวัติศาสตร์ของประเทศและเหตุการณ์สำคัญในโลก ทุกประเทศโดยเฉพาะอย่างยิ่งประเทศใหญ่ ๆ เช่น จีน อินเดีย และสหรัฐอเมริกา แต่ละท้องถิ่นมักมีผู้ศึกษาประวัติศาสตร์ของตน ที่จริงแล้วประวัติศาสตร์ท้องถิ่นย่อมต้องสัมพันธ์กับประวัติศาสตร์ของประเทศและประวัติศาสตร์โลก การมีความรู้เกี่ยวกับท้องถิ่นที่เป็นบ้านเกิดที่อยู่ของตนเอง หรือสถานที่ที่จะเดินทางไปนั้นเป็นประโยชน์มาก เพราะจะช่วยเป็น

แนวทางตัดสินใจว่า ควรจะปฏิบัติตนอย่างไร ได้ใช้ความคิดวิเคราะห์ ทั้งยังเป็นพื้นฐานให้ศึกษาค้นคว้าสิ่งที่น่าสนใจสืบต่อไป

อนึ่งในปัจจุบันการปกครองส่วนท้องถิ่นมีความสำคัญมาก เพราะว่าเป็นการส่งเสริมการปกครองตนเองอย่างมีประสิทธิภาพในระบอบประชาธิปไตย มหาวิทยาลัยในท้องถิ่นมักเปิดสอนวิชารัฐประศาสนศาสตร์โดยมุ่งเอาผู้ที่จะไปทำงานใน อบต. และ อบจ. เป็นบุคคลเป้าหมาย รายวิชาที่น่าสนใจ เช่น โลกาภิวัตน์กับท้องถิ่น การบริหารการศึกษาท้องถิ่น สังคมและวัฒนธรรมชุมชนท้องถิ่น แนวคิดและทฤษฎีการปกครองส่วนท้องถิ่น สันติศึกษาเพื่อการพัฒนาท้องถิ่น การบริหารการเงินการคลังท้องถิ่น เป็นต้น

ตัวอย่างการศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่น

๑. จากประสบการณ์ เมื่อวันที่ ๑๓ มกราคม พ.ศ. ๒๕๓๔ ได้เดินทางจากเมือง Stratford-upon-Avon บ้านเกิดของเชกสเปียร์กวีเอกของโลก กลับกรุงลอนดอน คิดว่าจะหยุดรถระหว่างทางเพื่อเขียนภาพทิวทัศน์ ภาพหมู่บ้าน มีวัดเล็ก ๆ ป่าช้า และฟาร์ม เมื่อเข้าเขตจังหวัด Gloucestershire เห็นวัดในเมือง Chipping Campden ชื่อวัด St. James Parish Church เนื่องจากในโบสถ์กำลังมีพิธี จึงไปเขียนภาพที่ด้านนอก ที่ทุ่งหญ้า เลือกเอาอาคารแห่งหนึ่งที่มีฝาเพียงด้านเดียวจะได้เสร็จเร็ว ๆ มีชายสูงอายุคนหนึ่งเข้ามาบอกว่า ท่านชื่อ Peregrine Fellowes เป็นเจ้าของที่ดิน มีภรรยาชื่อ Lady Maurine สกุลเดิม Noel สืบเชื้อสายโดยตรงจากเจ้าของเดิมคือ Lord Campden แต่ก่อน เป็นเจ้าของที่ดินแถบนี้เกือบทั้งหมด ทำธุรกิจค้าขายขนแกะ ปัจจุบันแถบนี้ยังเป็นศูนย์กลางของธุรกิจค้าขนแกะยังเห็นแกะตัวโตเดินไปมาเป็นฝูง ท่านลอร์ดแคมป์เดนยังค้าขายไหมกับประเทศทางตะวันออกด้วยซากปรักหักพังที่เหลือคุณลุงเฟลโลว์เห็นว่า มีลวดลายเป็นแบบศิลปะที่ดูเป็นตะวันออก อาคารสร้างเป็นคฤหาสน์เมื่อ ค.ศ. ๑๖๑๓ เจ้าของเผาเองใน ค.ศ. ๑๖๔๕ ในช่วงสงครามกลางเมือง (English Civil War) คนแถวนี้เป็นฝ่ายกษัตริย์ ไม่ต้องการให้พวกของครอมเวล (Oliver Cromwell ค.ศ. ๑๕๙๙-๑๖๕๘) มายึดบ้าน จึงชิงเผาบ้านตนเองเสีย

อาคารที่ยังอยู่ในสภาพดีเป็น Banquet Hall กองทุน National Heritage Trust มาซ่อมแซม เปิดเป็นสถานท่องเที่ยว มีที่พัก ส่วนหนึ่งเป็นบ้านสงเคราะห์คนชรายากจนที่ยังดำเนินการอยู่เทศบาล (Local Committee) รับผิดชอบดูแล ท้องทุ่งเลี้ยงแกะยังเป็นของ Lady Maurine ราว ๔๐ เอเคอร์ Lady Maurine ไปทำฟาร์มที่วอริกเชียร์ (Warwickshire) ๑๐๐ เอเคอร์ พี่ชายของ Lady Maurine ชื่อ Earl of Gainsborough เป็นหัวหน้าสกุลในปัจจุบัน ถึงจะไปทำมาหากินที่อื่นแต่ยังมาเป็นคณะกรรมการของบ้านสงเคราะห์คนชรายากจน

ฟังเรื่องมาเพียงเท่านี้วิเคราะห์ศึกษาต่อด้านประวัติศาสตร์ท้องถิ่นได้อีกหลายเรื่อง เช่น

o ชื่อต่าง ๆ จะปรากฏใน internet บุคคลอย่าง Oliver Cromwell เป็นบุคคลระดับชาติ ช่วงเวลาที่เขามีชีวิตน่าสนใจ คนอื่น ๆ มีความสำคัญในท้องที่นานแล้ว

o การค้าขนแกะ (wool)

o การค้าไหมระหว่างอังกฤษกับประเทศตะวันออก

๒. การศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่นของจังหวัดต่าง ๆ ในประเทศไทยในช่วงที่เรียกว่า “ญี่ปุ่นขึ้น” ระหว่างสงครามโลกครั้งที่ ๒ เช่น งานวิจัยของอาจารย์จิราภรณ์ สถาปนะวรรธนะ ที่พิษณุโลก งานของคณาจารย์โรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้าที่ค้นคว้าเรื่องจังหวัดนครนายก

๓. เมืองในจีน เช่น เมืองชิงเต่า (Qingdao) ในมณฑลซานตง (Shandong) ก่อนสงครามโลกครั้งที่ ๑ ถูกเยอรมนียึดครอง หลังสงครามต้องยกให้ญี่ปุ่นตามสนธิสัญญาแวร์ซาย สร้างความไม่พอใจแก่ชาวจีน โดยเฉพาะอย่างยิ่งชาวมหาวิทยาลัย ได้ออกมาประท้วงครั้งใหญ่ ในวันที่ ๔ พฤษภาคม ค.ศ. ๑๙๑๙ เป็นขบวนการนำให้เกิดพรรคคอมมิวนิสต์จีนในเวลาต่อมา

การศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่นทำได้หลายวิธี

๑. อ่านจากหนังสือที่มีผู้เขียนไว้

๒. อ่านวิทยานิพนธ์หรืองานวิจัย ผู้เขียนจะระมัดระวังในการตรวจสอบหลักฐาน ความถูกต้องมากกว่าหนังสือธรรมดา

๓. เข้าร่วมในการประชุมวิชาการ เช่น เมื่อเดือนมีนาคม มีการประชุมวิชาการเรื่อง ๑๐๐ ปีโบราณคดีสโมสร : ความก้าวหน้าในการศึกษาประวัติศาสตร์ไทย มีส่วนที่เกี่ยวกับประวัติศาสตร์ท้องถิ่น บทความที่เขียนขึ้นสำหรับการประชุมลักษณะนี้ถึงแม้บางครั้งยังไม่ได้ตรวจสอบอย่างละเอียด แต่ก็มีข้อดีคือ สด ใหม่ และเมื่อนำเสนอ ผู้อื่นจะมีโอกาสโต้แย้งหรือเพิ่มเติมได้

๔. อ่านเอกสารชั้นต้น เช่น บันทึกความทรงจำ เอกสารทางราชการ หรือแหล่งอื่น ๆ (อาจไปอ่านไดอารีส่วนบุคคล เอกสารทางราชการตามกรมกองต่าง ๆ ยังมีเหลืออยู่ แต่ส่วนใหญ่จะไปเก็บไว้ที่หอจดหมายเหตุแห่งชาติ)

๕. สัมภาษณ์ผู้อยู่ในเหตุการณ์ วิธีสัมภาษณ์จะต้องเขียนชื่อ อายุ ที่อยู่ของผู้ให้สัมภาษณ์ วัน เวลา และสถานที่สัมภาษณ์

๖. อ่านวรรณกรรม เช่น นวนิยาย หรือวรรณคดี ถึงนวนิยายจะเป็นเรื่องไม่จริง แต่มีนวนิยายหลายเรื่องที่เขียนตามประวัติศาสตร์ที่ได้ค้นคว้ามาอย่างดี หรือสะท้อนสภาพสังคมของช่วงเวลาที่นวนิยายนั้นนำเสนอ

๗. ศิลปะพื้นบ้าน ภาพจิตรกรรมในวัด อาจจะเล่าเรื่องประวัติศาสตร์ท้องถิ่น ของใช้ต่าง ๆ เล่าเรื่องได้เช่นกัน

๘. พิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น (local museums) ขณะนี้ชาวชุมชนที่มีวัฒนธรรมและประวัติศาสตร์ สร้างพิพิธภัณฑ์แสดงเรื่องราวของตนเอง เพื่อเป็นแหล่งศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่น เช่น โฮงมูนมัง เมืองขอนแก่น พิพิธภัณฑ์บ้านขุนจำนงจีนารักษ์ อำเภอสามชุก จังหวัดสุพรรณบุรี พิพิธภัณฑ์บ้านเขายี่สาร จังหวัดสมุทรสงคราม

๙. websites มีข้อมูลมาก แต่บางข้อมูลไม่ถูกต้อง ต้องสอบเทียบระหว่าง sites ต่าง ๆ และข้อมูลจากทางอื่นด้วย ใน webboards หรือ chat rooms ทุกคนมีสิทธิถามปัญหา โต้แย้ง หรือเพิ่มเติมความคิดเห็น ตัวอย่าง website เช่น www.local-history.co.uk, www.bbc.co.uk/ history/trail/local_history, www.alhn.org www.aaslh.org

ข้อควรระวังในการศึกษาค้นคว้า

ข้อมูลต่าง ๆ ที่กล่าวมานี้อาจผิดพลาดคลาดเคลื่อนได้มาก

- ผู้เขียนบางคนตีความข้อมูลไม่ถูกต้องเพราะข้อมูลมักเขียนมานานแล้ว คนสมัยก่อนหรือคนในแวดวงนั้น เขาพูดกันเข้าใจไม่ต้องอธิบายมาก ทำให้บุคคลอื่นไม่ทราบ เมื่อคนสมัยใหม่มาอ่านหรือฟังเข้า จะไม่เข้าใจ และตีความผิด
- เขียนตามคนอื่น ๆ ที่เขียนผิดมาแต่ต้น
- ผู้เขียนหรือผู้ให้สัมภาษณ์บางคนเขียนหรือพูดเช่นนั้นเพื่อสร้างความยิ่งใหญ่แก่ตนเอง หรือเขียนให้แปลกไปกว่าที่คนอื่นเขียนเพื่อให้ผู้อ่านตื่นเต้น นักวิจัยต้องพิจารณาให้ดี
- นักวิจัยที่ไม่เข้าใจภาษาที่ผู้ให้สัมภาษณ์ หรือผู้เขียนใช้ เช่น ภาษาต่างประเทศ หรือภาษาถิ่น ต้องใช้ล่าม หรือหนังสือแปล อาจทำให้เนื้อหาคลาดเคลื่อนได้มากอย่างที่เรียกว่า “lost in translation” อย่างไรก็ตาม ผู้ที่มีประสบการณ์หลายท่าน ถึงแม้จะไม่เข้าใจภาษาอ่าน แต่เมื่ออ่านบทแปลก็จะจับได้ว่าแปลถูกต้อง หรือแปลไม่ถูกต้อง

o มีปัญหาในรายละเอียดที่ผู้ศึกษาควรระวัง

- บุคคลในประวัติศาสตร์บางท่านมีชื่อเรียก หรือฉายาหลายชื่อ ภาษาต่าง ๆ เรียกไม่ตรงกัน หรือเปลี่ยนบรรดาศักดิ์ตามการเลื่อนยศ เลื่อนตำแหน่ง หรือบรรดาศักดิ์เดียวกัน มีผู้ดำรงตำแหน่งหลายท่านจึงต้องระวังค้นคว้าให้ละเอียดว่า เป็นท่านใด เป็นคนเดียวกันหรือไม่ ตัวอย่างในประวัติศาสตร์จีน ต้นราชวงศ์ชิง มีผู้นำการต่อต้านเพื่อฟื้นฟูราชวงศ์หมิงชื่อ เจิ้งเฉิงกง แต่เอกสารต่างประเทศภาษาอังกฤษ ภาษาดัตช์ ใช้ว่า โคซิงก้า ซึ่งเพี้ยนมาจากภาษาจีนว่า กั๋วซิ่งเอี๋ย เป็นบรรดาศักดิ์ที่เจิ้งเฉิงกงได้รับพระราชทานจากฮ่องเต้พลัดถิ่นของราชวงศ์หมิง

ในประวัติศาสตร์ไทย สมัยรัตนโกสินทร์มีผู้ดำรงตำแหน่งพระยาโชฎึกราชเศรษฐี เจ้ากรมท่าซ้ายอยู่หลายท่าน จึงมีงานวิชาการที่ระบุผลงานของพระยาโชฎึกคนหนึ่งไปเป็นผลงานของพระยาโชฎึกอีกคนหนึ่ง (อ่านเพิ่มเติมในเอกสารประกอบ)

- ชื่อเมืองเปลี่ยนไป แต่ละยุคและแต่ละภาษาเรียกชื่อไม่ตรงกัน เขตการปกครองแต่ละยุคก็ไม่เหมือนกัน ต้องทราบว่า หนังสือหรือเอกสารที่ใช้ค้นคว้าเขียนในสมัยไหน เช่น เมืองชัยนาทในสมัยหนึ่งคือเมืองพิษณุโลก ในสมัยสุโขทัย เมืองพิษณุโลกเรียกกันว่า เมืองสองแคว ต่อมาชื่อเมืองชัยนาทกลายเป็นจังหวัดชัยนาทในปัจจุบัน หรือเมืองเชียงทอง คือเมืองหลวงพระบางในปัจจุบัน

ในกรณีประวัติศาสตร์จีน เมืองไคเฟิงในช่วงสมัยหนึ่งเรียกกันว่า เมืองเปี้ยนเหลียง เปี้ยนจิง เปี้ยนโจว เมืองหังโจวเรียกกันว่า เมืองหลินอาน เมืองปักกิ่งมีหลายชื่อ เช่น เอี้ยนจิง ต้าตู เป่ยจิง เป่ยผิง

ในแมนจูเรีย เมืองต้าเหลียนมีอีกชื่อหนึ่งว่า หลี่ต้า ภาษาญี่ปุ่นเรียกว่า เมืองไดเรน เมืองฉางชุน ภาษาญี่ปุ่นเรียกว่า ชินเกียว

ในกรณีที่ตั้งของเมือง เมืองกวางตุ้ง (กว่างโจว) ในสมัยก่อน ตัวเมืองอยู่ใกล้ทะเล ปัจจุบันคือ เขตพานอวี๋ ส่วนตัวเมืองปัจจุบันย้ายลึกเข้าไป

- การนับศักราชเปลี่ยนแปลงไป เช่น เดิมวันขึ้นปีใหม่ในสมัยรัชกาลที่ ๕ คือ วันที่ ๑ เมษายน ต่อมาเปลี่ยนเป็น ๑ มกราคม โดยเริ่มใช้เมื่อวันที่ ๑ มกราคม พ.ศ. ๒๔๘๔ ทำให้ปี พ.ศ. ๒๔๘๓ มีเพียง ๙ เดือน

ข้อพึงระวัง การค้นคว้าประวัติศาสตร์ไทยก่อน พ.ศ. ๒๔๘๔ ถ้าเป็นช่วงเดือนมกราคมถึงมีนาคมเป็นช่วงปลายปี ยังไม่ได้เปลี่ยนศักราช เช่น กรณีจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ตั้งเมื่อวันที่ ๒๖

มีนาคม พ.ศ. ๒๔๕๙ ตั้งเพียง ๖ วัน ก็เปลี่ยนศักราชเป็น พ.ศ. ๒๔๖๐ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยจึงถือว่า มหาวิทยาลัยก่อตั้งเมื่อ พ.ศ. ๒๔๖๐ นอกจากนั้นถ้าเทียบกับปี ค.ศ. ก็ต้องระมัดระวัง เช่น เมื่อพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงสละราชสมบัติ วันที่ ๒ มีนาคม พ.ศ. ๒๔๗๗ ยังเป็นช่วงปลายปีของปฏิทินไทย เมื่อเทียบเป็น ค.ศ. ก็เท่ากับ ค.ศ. ๑๙๓๕ ไม่ใช่ ๑๙๓๔

ข้อคิดบางประการเกี่ยวกับการศึกษาใน course นี้

เนื่องจากนักเรียนมีความรู้และคุ้นเคยกับประวัติศาสตร์ไทยมากกว่าประวัติศาสตร์ของต่างประเทศ จึงยกตัวอย่างเป็นเรื่องประวัติศาสตร์ไทยทั้งหมด แต่แนวคิดและวิธีการศึกษาสามารถนำไปปรับใช้กับประวัติศาสตร์ท้องถิ่นได้ทั่วโลก

o แนวคิดและทฤษฎีที่เป็นประโยชน์ต่อการศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่นคือ เรื่องรัฐ (state) รัฐชาติ (nation state) ซึ่งนักวิชาการหลายท่านกล่าวว่า การปกครองในสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเป็นช่วงกำเนิดรัฐชาติในประเทศไทย มีการแบ่งลักษณะการปกครองเป็นส่วนกลาง ส่วนภูมิภาค และส่วนท้องถิ่น การพัฒนาเช่นนี้มีผลกระทบต่อประวัติศาสตร์ท้องถิ่นเนื่องจากท้องถิ่นเองก็มีวิถีการพัฒนาของตน

o การก่อตัวและพัฒนาการชุมชนในประเทศไทย

o เรื่องท้องถิ่นในภูมิภาคต่าง ๆ โลกสามยุค การเปลี่ยนแปลง และปัญหา ยกมาเฉพาะเรื่อง

o พัฒนาการภาคกลางในท้องทุ่งภาคกลาง และวิถีชีวิตกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ ในท้องทุ่งภาคกลาง และเรื่องราวของจังหวัดนครนายก

o ภาคเหนือ ปัญหาชาติพันธุ์ ความหลากหลายทางวัฒนธรรม ปัญหาชายแดน (คนสองฟากชายแดนเป็นญาติกัน การคมนาคมไม่สะดวก พื้นที่เพาะปลูกมีน้อย)

o ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ (อีสาน) ความสัมพันธ์ระหว่างภูมิศาสตร์ (แอ่งสกลนครและแอ่งโคราช) และประวัติศาสตร์

o แรงงานอพยพอีสาน - เริ่มตั้งแต่การสร้างคลองรังสิตมีความเกี่ยวข้องกับกบฏผีบุญอีสาน

- แรงงานในประเทศ ถูกแรงงานจากประเทศเพื่อนบ้านมาแทน (เช่น ก่อสร้าง เหมืองแร่ ประมง รับจ้างตามบ้าน) เนื่องจากชาวอีสานมีโอกาสทางการศึกษาและการทำงานที่ดีขึ้น มีสิทธิทางด้านแรงงานดีขึ้น การจ้างชาวต่างชาติผิดกฎหมายเข้ามาทำงานที่ยากลำบากเสี่ยงภัยอันตราย นายจ้างไม่ต้องรับผิดชอบ

- แรงงานไทยในต่างประเทศ ปัญหาการถูกบริษัทจัดหางาน (ของไทยเอง) โกง
- แรงงานไทยในต่างประเทศเป็นพวกที่นำเงินตราต่างประเทศเข้าประเทศมาก
- บทบาทของแรงงานสตรี
- เผ่าพันธุ์ของแรงงานอีสาน

o สังคมภาคใต้ ภาคใต้ตอนบน - ภัยธรรมชาติ : พายุเกย์ ดินถล่ม สึนามิ
ภาคใต้ตอนล่าง - ภัยก่อการร้าย

o จตุคามในมิติทางสังคมวัฒนธรรม

o เกาะเกร็ด นนทบุรี (ทัศนศึกษา)

เกาะเกร็ดเกิดจากการขุดคลองลัดตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยา ตรงบริเวณที่มีลักษณะทางภูมิศาสตร์เป็นโค้งตวัด แสดงให้เห็นถึงการคมนาคมในขณะนั้น เป็นแหล่งท่องเที่ยว มีเครื่องปั้นดินเผาลือชื่อ ขนมอร่อย อาจเห็นวัฒนธรรมของพวกมอญ มีวัดต่าง ๆ ที่เข้าชมได้

ประวัติศาสตร์ไทย (HI 4106)

สังคมและวัฒนธรรมไทย : ความหลากหลาย

พลเอกหญิง สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ
๒๓ มิถุนายน ๒๕๕๒

๑. ความนำ

ในเขตประเทศไทยปัจจุบันนี้มีลักษณะสังคมและวัฒนธรรมที่หลากหลาย แต่เดิมมนุษย์ที่อาศัยอยู่ในแถบนี้ อาศัยอยู่เป็นกลุ่มก้อน มีความเป็นอยู่ไปตามธรรมชาติ สอดคล้องกับสภาพภูมิศาสตร์ในถิ่นที่อยู่ของตน แล้วมีการอพยพย้ายที่ ได้พบปะ (interaction ปะทะสังสรรค์หรือมีปฏิสัมพันธ์) กับคนต่างวัฒนธรรมจากบริเวณใกล้เคียง ต่อมามีบุคคลที่อยู่ในสังคมและมีวัฒนธรรมที่ซับซ้อนกว่าจากแดนไกล ได้แก่ อินเดียและจีน เข้ามาในดินแดนนี้ นำวัฒนธรรมของตนมาเผยแพร่ ผสมกลมกลืนกับวัฒนธรรมท้องถิ่นดั้งเดิม ดังนั้นไทยจึงมีลักษณะและมีชนเผ่าใกล้เคียงกับประเทศในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้อื่น ๆ มีบางส่วนใกล้เคียงกับวัฒนธรรมของประเทศเพื่อนบ้าน อย่างไรก็ตาม ในช่วงที่สังคมโลกอยู่ในยุคอาณานิคมและจักรวรรดินิยมประมาณรัชกาลที่ ๓ – รัชกาลที่ ๕ สภาพสังคมเปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว ไทยรับวัฒนธรรมตะวันตกส่วนประเทศอื่น ๆ ในภูมิภาคตกเป็นอาณานิคมของอังกฤษ ฝรั่งเศส ฮอลแลนด์ และสหรัฐอเมริกา

ผลทางอ้อมของเหตุการณ์ในประเทศไทยคือ เกิดสำนึกในการป้องกันการเสียดินแดนหรือเอกราช ด้วยการรวมอำนาจเข้าสู่ศูนย์กลาง ทั้งในด้านการเมืองการปกครอง เศรษฐกิจ และสังคมวัฒนธรรม ผู้นำไทยเห็นความจำเป็นที่จะต้องปรับปรุงปฏิรูปบ้านเมืองไปตามแนวตะวันตก อย่างไรก็ดี ความเข้มของการรับวัฒนธรรมใหม่ไม่เท่ากันในแต่ละพื้นที่

ผู้นำประเทศเห็นว่า การศึกษาเป็นเครื่องมือสร้างความเท่าเทียมกันในสังคม ไทยมีหลักสูตรกลางที่ทำให้การศึกษาในโรงเรียนต่าง ๆ ในประเทศไทยคล้ายคลึงกัน แม้แต่โรงเรียนเอกชนที่เป็นโรงเรียนจีน หรือโรงเรียนศาสนาคริสต์ ก็สอนตามแนวทางที่จะทำให้นักเรียนอยู่ในชุมชนของประเทศไทยได้

การสร้างโรงเรียนที่มีหลักสูตรแบบมาตรฐานมีผลประการหนึ่งที่เปลี่ยนแปลงลักษณะสังคมโบราณที่มีวัฒนธรรมหลากหลายให้เป็นไปตามรูปแบบเดียวกัน เช่น ตัวอักษรแบบโบราณที่มักใช้เขียนคัมภีร์พุทธศาสนาก็ไม่มีผู้เรียน มีผู้กล่าวว่าหลักสูตรมาตรฐานในโรงเรียนสร้างขึ้นเพื่อสร้างเอกลักษณ์ไทย หล่อหลอมคนในชาติให้เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ไม่แบ่งแยกว่าเป็นพวกมาจากวัฒนธรรม สังคมไหนหรือถิ่นไหน ในช่วงสงครามเย็น อาจจะหวาดกลัวลัทธิคอมมิวนิสต์และการแบ่งแยกดินแดน จึงไม่ส่งเสริมวัฒนธรรมพื้นบ้านท้องถิ่นต่าง ๆ เพราะคิดว่าจะทำให้ลดความภักดีต่อส่วนกลางบั่นทอนความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันในประเทศ

นอกจากโรงเรียนแล้ว สิ่งที่ทำให้สังคมและวัฒนธรรมในประเทศไทยคล้ายคลึงกันคือกฎหมาย นโยบายของรัฐบาล และสถานการณ์ระหว่างประเทศ หรือโลกาภิวัตน์

ต่อมาแนวคิดเรื่องนี้เปลี่ยนแปลงไป ความกลัวเรื่องวัฒนธรรมสร้างความแบ่งแยกลดน้อยลงมีกระแสจากทั่วโลกที่ส่งเสริมความหลากหลาย (diversity) ทั้งความหลากหลายทางธรรมชาติ (natural diversity) ความหลากหลายทางชีวภาพ (biodiversity) ความหลากหลายทางวัฒนธรรม (cultural diversity) เป็นต้น นอกจากนั้นยังมีความคิดเรื่องสิทธิของบุคคลที่จะธำรงรักษาเชื้อชาติ เผ่าพันธุ์ และวัฒนธรรมของตนด้วย

กระแสความคิดนี้ที่แพร่ไปทั่วทำให้ประเทศไทยปรับปรุงระบบการส่งเสริมความสำคัญของสังคมและวัฒนธรรมที่หลากหลายในท้องถิ่นต่าง ๆ เช่น ในโรงเรียนมีหลักสูตรท้องถิ่น เชิญวิทยากรท้องถิ่นมาสอน ส่งเสริมให้นักเรียนและชุมชนอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรมของท้องถิ่น ฉะนั้นเยาวชนส่วนมากในยุคหลังนี้จึงรู้จักประวัติศาสตร์ สภาพธรรมชาติ ศิลปวัฒนธรรมของตนจากโรงเรียน ไม่ใช่จากครอบครัว

การส่งเสริมสังคมและวัฒนธรรมท้องถิ่นดั้งเดิมบางครั้งขัดแย้งกับการพัฒนาบุคคลให้ก้าวหน้าเท่าเทียมกับคนทั่วโลก เช่น ถ้าไม่รู้ภาษาอังกฤษก็ไม่สามารถเข้าถึงสรรพวิทยาการที่มีอยู่มากมายในโลก ถ้าไม่รู้ภาษาไทยก็สูญเสียความเข้าใจและเอกลักษณ์ของตนเอง คนกลุ่มน้อยยังมีปัญหาเรื่องที่จะต้องรู้ทั้งภาษากลางของโลก ภาษาของประเทศ การอนุรักษ์ภาษาท้องถิ่นที่เป็นวัฒนธรรมของตนเอง แต่ภาษาถิ่นมีคำน้อย ไม่สามารถใช้ศึกษาวิทยาการทันสมัยได้ การส่งเสริมการแต่งกายพื้นเมืองสร้างปัญหาแก่นักเรียนที่อยู่ในเผ่า ที่แต่งกายไม่สอดคล้องกับวัฒนธรรมปัจจุบัน (การแต่งชุดนักเรียนนับเป็นการสร้างความเท่าเทียมในโรงเรียน)

แต่ในเวลาเดียวกันสังคมและวัฒนธรรมที่มากับกระบวนการโลกาภิวัตน์กลับเป็นส่วนที่บังคับให้เสียสภาพวัฒนธรรมท้องถิ่น (globalization vs localization) การคุ้มครองผู้บริโภคโดยใช้ มาตรฐานสินค้ามาตรฐานโลก เช่น CODEX มาตรฐานของไทยเอง เช่น อย. หรือ OTOP ระดับต่าง ๆ ถึงแม้จะทำให้ผู้บริโภคได้สินค้าที่คุณภาพดี ปลอดภัย แต่ก็เสี่ยงต่อการที่จะต้องกลายเป็นสังคมที่ต้องพึ่งพาสินค้าภายนอก

ความแตกต่างระหว่างหญิงและชายในประเทศไทยมีน้อยกว่าแต่ก่อน (นอกจากบางชุมชน ที่ยังให้ผู้หญิงอยู่แต่ในบ้าน และผู้ปกครองนิยมให้เด็กหญิงออกจากโรงเรียน เพื่อทำงานเลี้ยงครอบครัว) ในด้านการเข้าศึกษา การเข้าทำงาน ค่าตอบแทนในการทำงาน ดีกว่าในประเทศอื่นอีกหลายประเทศ เรื่องนี้เห็นได้ว่า ถึงแม้กฎหมายจะให้โอกาสเท่ากัน แต่ความแตกต่างมาจากวัฒนธรรมและวิถีชีวิตแต่ละกลุ่ม

หน่วยงานที่สนับสนุนการรักษาความหลากหลายทางวัฒนธรรมระดับโลกที่สำคัญคือ UNESCO มีทั้งวัฒนธรรมที่เป็นวัตถุจับต้องได้ เช่น ภาพเขียน รูปปั้น (Tangible Cultural Heritage) และวัฒนธรรม ที่จับต้องไม่ได้ เช่น การร้องเพลง สวดมนต์ ประเพณี (Intangible Cultural Heritage) ยูเนสโกส่งเสริมให้ชาติต่าง ๆ เห็นความสำคัญของการอยู่ร่วมกันแม้มีความแตกต่างทางวัฒนธรรม

การพูดเรื่องสังคมและวัฒนธรรมไทย ไม่ใช่สิ่งที่ทำได้โดยง่าย เพราะเป็นหัวข้อที่มีเนื้อหากว้างมาก ต้องเป็นผู้ที่มีประสบการณ์ เชี่ยวชาญ จึงจะสามารถสรุปย่อให้อยู่ใน ๒ ชั่วโมง ในที่นี้จึงขอเพียงแต่หยิบยกส่วนที่อยากวิจารณ์ให้ฟังขึ้นมาช่วยกันคิดวิเคราะห์เท่านั้น

๒. ความหลากหลายทางสังคมและวัฒนธรรมในประเทศไทยเกิดจาก

- เผ่าพันธุ์ มีพวกที่มีถิ่นฐานอยู่ในดินแดนที่เป็นประเทศไทยมานานแล้ว
- เผ่าพันธุ์ที่อพยพเข้ามาจากดินแดนใกล้เคียงด้วยเหตุผลต่าง ๆ เช่น หนีภัยธรรมชาติ ภัยสงคราม โรคระบาด
- เผ่าพันธุ์ที่อพยพเข้ามาจากดินแดนที่ไกลออกไปด้วยเหตุผล เช่น เกิดสงคราม ความอดอยาก การกีดกันทางการเมืองและศาสนา
- พวกที่มาจากประเทศที่อยู่ไกลมากมาประกอบกิจการต่าง ๆ เช่น การค้า เผยแพร่ความรู้ เผยแผ่ศาสนา เช่น พวกบาทหลวง หมอสอนศาสนาจากประเทศตะวันตก มารับจ้าง (ใช้แรงงาน) เช่น คนจีนที่มาใช้แรงงานแทนแรงงานที่เกณฑ์มา และมาค้าขาย
- มีภาษาแม่ (mother tongues) ต่าง ๆ กัน

o นับถือศาสนาต่าง ๆ กัน

o เรียนหนังสือในสถาบันที่ต่างกัน ไปศึกษาในประเทศต่าง ๆ กัน

o มีความสนใจเหมือนกัน เช่น มีงานอดิเรกเดียวกัน อาชีพเดียวกัน จึงมารวมตัวกันเป็นสังคม ถือวัฒนธรรมอย่างเดียวกัน ปัจจุบันไม่จำเป็นต้องพบกัน สามารถรวมกลุ่มกันได้ด้วยคลื่นวิทยุ internet, blogging กลุ่มเหล่านี้มีวัฒนธรรมต่าง ๆ กันไปตามกลุ่ม

o อยู่ในที่ทำงานเดียวกันจะเหมือนกัน เช่น อยู่ในค่ายทหาร ตำรวจ ในเขตเขื่อนการไฟฟ้า หรือชลประทาน อยู่ตามเหมือง อยู่คนละที่จะต่างกัน

o ความเป็นอยู่ (life style) ต้องสอดคล้องกับการทำงาน เช่น ต้องไปอยู่คอนโดมิเนียมเพื่อให้ใกล้ที่ทำงาน สามารถตกแต่งให้เข้ากับรสนิยม มักเป็นไปตามเทรนด์ หรือแฟชั่น หรือของที่มีขายและของที่มีขายทำตามรสนิยมของลูกค้า การที่คนมีรสนิยมต่าง ๆ กัน ทำให้มีวัฒนธรรมต่างกัน

o สภาพร่างกายที่ต่างกัน เช่น deaf culture เป็นที่รู้จักกันในสหรัฐอเมริกา ประเทศไทยยังไม่เห็นชัดเจน ถามว่า blind culture มีไหม คนทั่ว ๆ ไปจะว่าไม่มี บางคนก็ว่ามี

๓. ตัวอย่างความหลากหลาย

ในเขตประเทศไทยมีสังคมและวัฒนธรรมที่แตกต่างกัน จะยกมาพอเป็นตัวอย่างดังนี้

o **สังคมซิกข์** มี website : www.thaisikh.org มีหลายนิกาย เช่น นามธารี อยู่ในสังคมที่ถือวัฒนธรรมอย่างเคร่งครัด แต่มีความสำนึกสูงในการทำประโยชน์เพื่อสังคมไทย

ผู้ที่มีตำแหน่งสูง นายสันติ ทักราล องคมนตรี เคยเป็นผู้พิพากษาหัวหน้าศาลฎีกา

มีศาสนสถานคุรุทวาราเป็นหลัก เป็นที่สวดมนต์อ่านคัมภีร์

การโพกศีรษะ การไม่ตัดผม และไม่โกนหนวดเคราของชาวซิกข์ เป็นบทบัญญัติทางศาสนา เป็นปัญหาเรื่องการกำหนดให้ทหารตัดผมสั้น เป็นปัญหาด้านการรับราชการทหาร (มีแต่ทหารเกณฑ์) เกิดปัญหาไต่ถามกันใน พ.ศ. ๒๕๓๐ ทราบว่าให้ไปทำงานด้านเกษตรและครัวเพื่อให้แต่งกายแบบพลเรือนได้ ส่วนทหารอินเดียไม่มีปัญหาเรื่องนี้ ผ้าโพกศีรษะเป็นส่วนหนึ่งของเครื่องแบบทหารอินเดียที่เป็นซิกข์

o **สังคมมุสลิมภาคใต้** แต่ละชุมชนจะมีมัสยิดเป็นสถานที่ปฏิบัติศาสนกิจ และฟังธรรม ปอเนาะเป็นที่สอนศาสนาแก่คนทุกเพศทุกวัย ขณะนี้มีโรงเรียนราษฎร์สอนศาสนาอิสลามหลายแห่งสอนวิชาสามัญด้วย บางโรงเรียนไม่ได้สอนวิชาสามัญแต่สอนวิชาชีพ ตามมัสยิดมีโรงเรียนตาดีกาสอนเด็กเล็กด้วย มีประเพณีและเทศกาลทางศาสนาหลายอย่าง

คนส่วนใหญ่ใช้ชีวิตสงบ ประกอบการอาชีพ และปฏิบัติตนตามวัฒนธรรมของตน อยู่ร่วมกับผู้ที่นับถือศาสนาอื่น ๆ ได้อย่างดี นอกจากบางคนที่ประพฤติตนเป็นโจรเรียกค่าไถ่ หรือบางคนมีอุดมการณ์ที่จะแบ่งแยกดินแดน

มาในปัจจุบันนี้มีเหตุการณ์รุนแรงกว่าเดิมมาก มีผู้วิเคราะห์ปัญหาต่าง ๆ กัน เช่น ว่าเป็นความไม่พอใจวัฒนธรรมส่วนกลาง มีเจ้าหน้าที่ปฏิบัติงานมิชอบ ทำให้โกรธเคือง เป็นเรื่องโลกาภิวัตน์ คือเป็นยุคที่มีความรุนแรงทั่วโลก มีความต้องการแย่งทรัพยากร ฯลฯ

สังคมมุสลิมที่ตำบลพิเทน อำเภอทุ่งยางแดง จังหวัดปัตตานี ประชาชนมีอาชีพหลัก คือ ทำสวนยาง อาชีพรองทำทองพับ ทำผ้าคลุมผมสตรีมุสลิม พูดภาษายาวีปนไทย ปนเขมร ที่เรียกว่าภาษาพิเทนที่กำลังจะสูญไปแล้ว เป็นพวกที่กล่าวว่าสืบเชื้อสายจากคนเลี้ยงช้างสมัยกรุงศรีอยุธยามีผู้นำสมัยโบราณชื่อ ขุนเณร สุสานของท่านเป็นแบบมุสลิม ขณะนี้เป็นแหล่งท่องเที่ยวสำคัญของตำบล

๐ **สังคมและวัฒนธรรมมอญ** มอญในที่ต่าง ๆ ไม่เหมือนกัน มอญที่ปทุมธานี มอญปากลัด มอญปากเกร็ด มอญที่ราชบุรี กาญจนบุรี สมุทรสาคร ฯลฯ (ดูรายชื่อ) ยังรักษาภาษาทั้งภาษาเขียนและภาษาพูด ธรรมเนียมประเพณี เช่น ธรรมเนียมการปลงศพ การสร้างโลงมอญ การเล่นดนตรี ร้องเพลง ฟ้อนรำ การทำอาหาร การทำศิลปหัตถกรรม การจัดเทศกาล และประเพณีต่าง ๆ

มีทั้งพวกมอญที่เข้ามาอยู่ตั้งแต่ดั้งเดิม และเข้ามาจากพม่าเพื่อมาทำงาน หรือหนีความไม่ยุติธรรมในบ้านเดิม พวกที่มาอยู่ใหม่นี้มีความเป็นอยู่ที่ค่อนข้างมีปัญหา ยังปรับตัวไม่ได้ มีปัญหาเรื่องภาษาและสัญชาติ มีบางพวกเข้ามาเพื่อใช้ประเทศไทยเป็นสถานที่ปลุกระดมให้รักชาติ (มอญ) บางครั้งมีปัญหา เช่น การจัดงานวันชาติมอญจุดมุ่งหมายไม่ให้คนเชื้อสายมอญลืมชาติ แต่การแสดงออกบางอย่างทำให้มีผู้ตีความว่าก่อเหตุให้ไทยกับพม่าผิดใจกัน

๐ **ศิลปะเพชรบุรี** เพชรบุรีเป็นจังหวัดหนึ่งที่มีช่างศิลปะหรือศิลปินที่มีความสามารถเป็นพิเศษ เช่น ช่างไม้ มีสกุลช่างเป็นพิเศษต่างจากช่างกรุงเทพฯ ช่างปูนปั้น (มีชื่อเสียงมาก มาช่วยบูรณะวัดพระศรีรัตนศาสดารามตั้งแต่ก่อนกรุงเทพฯ ๒๐๐ ปี) ช่างเขียนภาพ (หลายท่านเขียนภาพฝาผนังพระระเบียงวัดพระศรีรัตนศาสดาราม ตั้งแต่รัชสมัยพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว ตอนกรุงเทพฯ ๑๕๐ ปี) ช่างแทงหยวก (ประดับเมรุ) เป็นต้น เพชรบุรีมีต้นตาลจำนวนมาก การทำน้ำตาลจึงเป็นงานสำคัญที่สุดอย่างหนึ่ง อาหารเพชรบุรีมีรสค่อนข้างหวาน เช่น ข้าวแช่ มีขนมหลายชนิด เป็นสินค้าทางวัฒนธรรมที่สำคัญโฆษณากันมากที่สุด ได้แก่ ขนมหม้อแกง มีหลายเจ้า

จดรายชื่อจากป้ายที่ขายข้างถนน มีขนมหม้อแกงแม่ละเมียด แม่บุญสมลูกแม่ปิ่น แม่กิมลั้ง แม่กิมไล้ มิสเตอร์บัน แม่กิมลุ้ย ชิดชนก แม่แววลูกตาจ้อน เพชรสุภาพรรณ แม่สมาน ปั๊มพีที พ่อเข่งเพชร เขาวัง แม่ละเมียดสาขาสุดท้าย ที่จริงมีขนมอื่น เช่น ทองหยิบ ทองหยอด ฝอยทอง กะละแม และขายของที่ระลึกร้านอาหารหรือสวนอาหาร ข้างทางยังมีป้ายประชาสัมพันธ์งานวัดต่าง ๆ

๐ **สังคมหมู่บ้านเลี้ยงช้างจังหวัดสุรินทร์** ส่วนใหญ่เป็นคนเชื้อสายกุย หรือส่วย ผู้เลี้ยงช้างที่เชียงรายเป็นชาวกะเหรี่ยง แต่ก่อนสังคมคนเลี้ยงช้างมีธรรมเนียมประเพณีที่ซับซ้อน มีชั้นทางสังคมขึ้นกับจำนวนช้างที่คล้องมาได้ แต่ปัจจุบันไม่มีการคล้องช้างหรือจับช้างจากป่าแล้วอีกประการหนึ่งการยกเลิกสัมปทานป่าไม้ทั่วประเทศ ช้างตกงาน บางส่วนต้องมาเดินขอทานที่กรุงเทพฯ ที่เชียงรายใช้พานักท่องเที่ยวขี่ช้างชมสถานที่ต่าง ๆ ที่สุรินทร์มีพิพิธภัณฑ์และสถานที่จัดการแสดงของช้าง

๐ **สังคมจีนเยาวราช** เคยเป็นสถานที่ที่คนเชื้อสายจีนอยู่อาศัย ส่วนใหญ่มีอาชีพทางการค้าขาย ทำอาหาร หรือประดิษฐ์สิ่งของต่าง ๆ ตามธรรมเนียมจีน ขณะนี้มีบุตรหลานมากมายที่อยู่เดิมคับแคบ คนรุ่นใหม่ออกไปอยู่ข้างนอก แต่กลับมาทำธุรกิจ บางคนออกไปประกอบอาชีพอื่นไม่กลับมาอีก บ้านเดิมของบางครอบครัวดูสวยงามน่าอยู่ ถ้าได้ซ่อมแซมแล้วน่าจะดี แต่อาจจะอยู่ไม่ได้เนื่องจากหน้าบ้านลงสู่แม่น้ำซึ่งเป็นเส้นทางสัญจรหลักสมัยก่อน (เดิมทำอาชีพค้าข้าว) ไม่มีทางรถยนต์เข้า ปัจจุบันจึงมีแนวคิดพัฒนาเพื่อการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมเท่านั้น

๐ **จีนฮ่อ** เป็นคนเชื้อสายจีนจากมณฑลหยุนหนาน ประเทศจีน อาศัยอยู่บริเวณชายแดน ไทย พม่า พูดภาษาจีนกลางสำเนียงหยุนหนาน อีกพวกหนึ่งเป็นทหารและประชาชนจากมณฑลหยุนหนานในจีน หนีคอมมิวนิสต์เข้ามา ประกอบอาชีพด้านการเกษตร เมื่อหลายสิบปีมาแล้ว จีนฮ่อบางส่วนมีอาวุธ ค้าฝิ่น ทางราชการให้กองบัญชาการทหารสูงสุด หรือที่เรียกกันว่า บก. ๐๔ เป็นผู้ดูแล ในขณะที่ชาวเขาอื่น ๆ อยู่ในความดูแลของกองทัพภาคที่ ๓ และตำรวจตระเวนชายแดน ภายหลังจึงมาอยู่ในความดูแลของ ทภ.๓ และ ตชด. พวกจีนฮ่อมีนิสัยขยันขันแข็ง ทำมาหากินได้ดี จนมีผู้หาว่ารังแกคนเผ่าอื่น จีนฮ่อมีความสัมพันธ์กับไต้หวัน นับถือเจ้าแม่กวนอิม ปัจจุบันยังเขียนตัวอักษรจีน เล่นดนตรีจีน ความนิยมจีนมีมากขึ้น หลายคนเปลี่ยนไปเป็นครูสอนภาษาจีนฮ่อ บางส่วนได้รับสัญชาติไทย แต่บางคนแม้ว่าจะเกิดในประเทศไทย แต่ไม่ได้รับสัญชาติ เพราะพิสูจน์ไม่ได้ว่าพ่อแม่เข้าเมืองมาอย่างถูกกฎหมายหรือไม่ ทำให้มีปัญหาเช่นเดียวกับผู้อาศัยอยู่ตามชายแดนอื่น ๆ

○ **สังคมอัมพวา** เป็นสังคมชาวสวน อยู่อย่างเรียบง่าย ริมแม่น้ำแม่กลอง ต่อมามีคนจีนย้ายเข้ามาจากกรุงเทพฯ เมื่อมีถนนตัดผ่าน มีผู้ใช้ทางน้ำน้อยลง สมัยก่อนเรียกว่า บางช้าง พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก เมื่อครั้งเป็นหลวงยกกระบัตรเมืองราชบุรี ได้สมรสกับนางคนพื้นบ้านอัมพวา ซึ่งต่อมาเป็นสมเด็จพระอมรินทราบรมราชินี พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัยประสูติที่อัมพวานี้ ในคราวจัดงานเฉลิมฉลองพระบรมราชสมภพครบ ๒๐๐ ปี ใน พ.ศ. ๒๕๑๑ ได้ตั้งมูลนิธิพระบรมราชานุสรณ์พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย ภายหลังได้ใช้ที่ดินข้างวัดอัมพวันเจติยารามมาสร้างเป็นอุทยาน เป็นที่รวบรวมเรื่องที่เกี่ยวเนื่องกับพระองค์ท่าน และมีเวทีการแสดงละครกลางแจ้ง แต่ไม่มีคนมาก เพราะอยู่นอกเขตท่องเที่ยว คนพื้นถิ่นก็ออกไปอยู่ที่อื่นมาก ต่อมามีการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวหลายแห่งพร้อมกัน มีคนคิดเปิดโฮมสเตย์ คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ได้ไปสำรวจค้นคว้าชีวิตชาวอัมพวา นอกจากนั้น มูลนิธิชัยพัฒนา บ้านคุณประยงค์ นาคะวะรังค์ เป็นแหล่งเรียนรู้วัฒนธรรมในโครงการอัมพวาชัยพัฒนานุรักษ์ ปัจจัยเหล่านี้ทำให้ความนิยมอัมพวาเพิ่มมากจนอยู่ในระดับแหล่งท่องเที่ยวยอดนิยม คนอัมพวานิยมรักษาวัฒนธรรมเดิม พยายามไม่ให้วัฒนธรรมจากภายนอกมาเปลี่ยนความเป็นอยู่ภายในท้องถิ่น การพัฒนาที่อัมพวาเป็นแบบอย่างหนึ่งของการพัฒนาวิถีชีวิตวัฒนธรรมเดิมที่สอดคล้องกับสภาพความเปลี่ยนแปลง และเป็นตัวอย่างของการท่องเที่ยวเชิงสังคม

○ **ชุมชนในกรุงเทพฯ**

พระบรมมหาราชวัง แต่ก่อนเป็นทั้งที่ประทับของพระมหากษัตริย์ และที่ทำงานกระทรวงทบวงกรมต่าง ๆ ในสมัยสมบูรณาญาสิทธิราชย์ จึงเป็นบริเวณที่มีคนหนาแน่นมาก มีกิจการงานช่างต่าง ๆ ที่สำหรับใช้ในราชการ ต่อมาพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงสร้างพระราชวังดุสิต เสด็จออกมาประทับที่พระที่นั่งอัมพรสถาน พระราชวังดุสิต จนเสด็จสวรรคตที่นั่น มีผู้กล่าวว่า เหตุที่พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวต้องเสด็จออกมาจากวังหลวงเนื่องจากความแออัด ไม่ถูกอนามัย แหล่งน้ำใช้ก็ไม่เพียงพอ ทั้ง ๆ ที่อยู่ใกล้แม่น้ำเจ้าพระยา แต่ว่ายังมีผู้อาศัยอยู่ในวัง เขตพระราชฐานชั้นในเป็นที่อยู่และที่ทำงานของข้าราชการสตรี ส่วนบริเวณพระราชฐานชั้นนอกเรียกว่า ท้ายวัง ผู้ที่อาศัยอยู่ในวังโดยเฉพาะอย่างยิ่งฝ่ายในมีอาชีพต่าง ๆ เช่น การทำอาหาร ดอกไม้ น้ำอบ เป็นอาชีพ มีประเพณีและความเชื่อของตนเอง (ขอให้ผู้ที่เคยอยู่ในวังสองท่าน เขียนชีวิตของตนเอง) ปัจจุบันมีหน่วยราชการเกี่ยวกับวัง ได้แก่ สำนักพระราชวัง สำนักราชเลขาธิการ หน่วยงานอื่น ได้แก่ กระทรวงการคลังย้ายออกไปแล้ว เหลือแต่ศาลาเครื่องราชอิสริยาภรณ์

ชุมชนป้อมพระกาฬ ที่อยู่อาศัยถูกเวนคืนตามคำสั่งศาล เพื่อทำเป็นสวนสาธารณะ หรือสถานที่ท่องเที่ยวตามแผนงานของ กทม. แต่ชาวชุมชนต้องการรักษาวัฒนธรรมเดิม และจัดเป็นพิพิธภัณฑ์มีชีวิตเพราะมีผู้ทำงานช่างต่าง ๆ ที่น่าสนใจ มีผู้ที่สามารถแสดงลิเกตามแบบเก่าที่หาดูได้ยาก จึงคัดค้านการที่จะต้องย้ายไปอยู่ที่อื่น เป็นปัญหาที่ต้องเจรจากัน

ชุมชนที่ยังทำการเกษตรในกรุงเทพมหานคร ลาดกระบัง ยังมีการทำนา มีโรงสี บริเวณบางขุนเทียน มีการจับสัตว์น้ำในป่าชายเลนริมทะเล อันเป็นวิถีชีวิตที่ทำกันมานานในพื้นที่นี้

ชุมชนแออัดต่าง ๆ มักเป็นคนที่อาศัยอยู่โดยผิดกฎหมาย

o **ภูเก็ต มีกลุ่มคนที่เรียกกันว่า พวกย่าหยา หรือบ้าบ๋า ปัจจุบันนี้เรียกว่า** Peranakan เป็นคนเชื้อสายจีนปนคนพื้นถิ่นซึ่งส่วนใหญ่เป็นคนเชื้อสายมาเลย์ มีเครือญาติอยู่ในปีนัง และสิงคโปร์ มีวัฒนธรรม กลุ่มสังคมลักษณะพิเศษ ไม่เหมือนคนจีนในประเทศจีน ปัจจุบันยังตั้งเป็นเครือข่ายที่ติดต่อกันได้ในระหว่างคนเชื้อสายเดียวกันที่อยู่ในที่ต่าง ๆ ทั่วโลก มีพิพิธภัณฑ์เก็บสิ่งของ และอธิบายประเพณี ชีวิตความเป็นอยู่ เป็นประโยชน์ทางวัฒนธรรมและการท่องเที่ยว

http://www.peranakannetworks.com

o **ลั้วะ** ที่ดอยอมพาย ในอำเภอแม่สะเรียง จังหวัดแม่ฮ่องสอน (ให้อ่านเรื่อง “เมื่อหน่วยพระราชทานขึ้นเขา” ของพระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าหญิงวิภาวดีรังสิต พิมพ์ใน **นิตยสารสตรีสาร**) เปรียบเทียบกับปัจจุบันที่มีงานพัฒนาโครงการหลวง และถนนหนทางเข้าถึงบางหมู่บ้านย้ายจากที่ทุรกันดารมาใกล้เมือง

o **โส้** หรือ **กะโส้** เป็นชนเผ่าที่อยู่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ เช่น อำเภอกุสุมาลย์ จังหวัดสกลนคร อำเภอดงหลวง จังหวัดมุกดาหาร พูดภาษาตระกูลมอญ-เขมร ปัจจุบันมีความเป็นอยู่เหมือนกับคนอีสานทั่ว ๆ ไป เด็ก ๆ ใช้ภาษาโส้ในครอบครัวในชีวิตประจำวัน แต่ถ้าจะให้มีความรู้ วัฒนธรรมให้ลึกซึ้งต้องถามจากผู้เฒ่าผู้แก่ซึ่งมีน้อยแล้ว คุณครูตามโรงเรียนหลายท่านแนะนำให้เด็กทำโครงงานวัฒนธรรมให้ศึกษาสุภาษิต คำคม การร้องเพลงฟ้อนรำ ศิลปะพื้นบ้าน มีพิพิธภัณฑ์เก็บความรู้ต่าง ๆ พิธีกรรมต่าง ๆ นับว่ารักษาวัฒนธรรมได้ดีกว่าเผ่าที่อยู่ใกล้เคียงกัน เช่น กะเลิงและญ้อ การศึกษาเรื่องโส้เป็นส่วนของรายวิชาที่ศึกษาในมหาวิทยาลัยท้องถิ่น เช่น มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร (วิชาวัฒนธรรมแอ่งสกลนคร)

o **ชาวอีสาน** ในสมัยที่ประเทศไทยอยู่ในยุคเผด็จการ หรือยุคปฏิวัติ ผู้นำคือ จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ พัฒนาด้านเศรษฐกิจให้ก้าวหน้า โดยเฉพาะอย่างยิ่งด้านโครงสร้างพื้นฐาน ได้แก่

เส้นทางคมนาคม ขยายบริการสาธารณูปโภค และการศึกษาโดยเฉพาะอย่างยิ่งในภาคตะวันออกเฉียงเหนือการติดต่อระหว่างภาคตะวันออกเฉียงเหนือและภาคกลางจึงสะดวกขึ้น จึงมีคนอีสานเข้ามาทำงานในกรุงเทพฯ และออกไปต่างจังหวัด รวมทั้งออกไปต่างประเทศเป็นจำนวนมาก

ชาวอีสานนิยมออกไปทำงานต่างถิ่น แต่มักจะรวมกลุ่ม ถ้ากลุ่มใหญ่ก็มักจัดเป็นสมาคม นำวัฒนธรรมของตนไปที่ต่าง ๆ เช่น วัฒนธรรมการรับประทานอาหาร มีร้านอาหารอีสานตามที่ต่าง ๆ ดนตรี เช่น หมอลำ ยิ่งในปัจจุบันนี้คนส่วนมากมีโทรศัพท์มือถือ คนบ้านเดียวกันจึงนัดพบกัน แนะนำกันให้ไปทำงานที่ต่าง ๆ ได้

ที่จริงแล้วคนอีสานมาทำงานกรุงเทพฯ ตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ ๕ ที่มีการขุดคลองรังสิต

ขอยกตัวอย่างชาวอีสานในชุมพร หลายหมู่บ้านเป็นที่รวมของชาวอีสานซึ่งมาประกอบอาชีพ เช่น ปลูกกาแฟ ยางพารา และปาล์มน้ำมัน เมื่อไปอยู่ใหม่ ๆ ไม่ได้รับสถานะบุคคล ไม่มีสิทธิตั้งหมู่บ้าน ผู้นำเรียกว่า หัวหน้าบ้าน ไม่เรียกผู้ใหญ่บ้าน ไม่มีโรงเรียนสังกัดกระทรวงศึกษาธิการ หรือบริการทางการแพทย์ ตำรวจตระเวนชายแดนจึงต้องไปตั้งโรงเรียน ปัจจุบันปัญหาหมดไป โรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนบางโรงได้โอนไปเป็นของกระทรวงศึกษาธิการแล้ว แต่ชุมชนยังรักษาประเพณีอีสาน และสอนลูกหลาน เช่น ปลูกหม่อน เลี้ยงไหม มีการทอผ้ามัดหมี่บ้าง แต่ส่วนใหญ่ผลิตเส้นไหมแล้วส่งไปให้ญาติทอที่ภาคอีสาน เล่านิทานหรือตำนานพื้นบ้านอีสานให้บุตรหลานฟัง สอนให้เซิ้ง เล่นดนตรีอีสาน ประกวดบั้งไฟ ต้นเทียน ฯลฯ

แต่ก่อนนี้ตรวจผู้ป่วยพบว่า เป็นโรคพยาธิใบไม้ในตับเฉพาะในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ การย้ายถิ่นทำให้มีผู้ป่วยเป็นโรคนี้อยู่ทั่วประเทศ

- **ซาไก (เงาะ)** มีในมาเลเซีย ทางเหนือของรัฐเคดะห์ (ไทรบุรี) ติดประเทศไทย ในประเทศไทยบริเวณจังหวัดยะลา (อำเภอธารโต) จังหวัดตรัง (อำเภอปะเหลียน) พัทลุง สตูล มีหลายกลุ่มย่อย แต่เดิมอยู่ในป่า มีวัฒนธรรมล่าสัตว์ และเก็บสมุนไพร ปัจจุบันบางกลุ่มเข้าเรียนหนังสือในโรงเรียนของรัฐบาล มีความเป็นอยู่เหมือนกับชาวบ้านทั่ว ๆ ไป บางพวกยังอยู่กันเป็นกลุ่มเร่ร่อนรับจ้าง ไม่ให้บุตรหลานเข้าเรียนหนังสือ บางครั้งถูกหลอกให้ทำงานที่ไม่เหมาะสม ถูกเอาเปรียบ เช่น จ่ายค่าจ้างเป็นสุราหรือยาเสพติด

- **กะเหรี่ยง** มีหลายเผ่าย่อย ใช้ภาษาต่างกัน นับถือพุทธ คริสต์ ลัทธิฤๅษี และถือผี แต่ละกลุ่มอาจจะไม่ลงรอยและสู้รบกัน และยังมีการอพยพจากพม่า มีปัญหาความยากจน

งานด้านวัฒนธรรมที่สำคัญ มีศิลปะการทอผ้าด้วยกี่เล็กผูกไว้กับเอว แต่ก่อนนิยมปลูกฝ้าย ย้อมด้วยสีธรรมชาติ แต่ปัจจุบันนิยมซื้อฝ้ายย้อมเสร็จจากในเมืองมาทอ มีความสามารถ

เป็นพิเศษด้านการขับร้องและบรรเลงดนตรี ขณะนี้มักศึกษาในโรงเรียนของทางราชการและเอกชน สำเร็จการศึกษามีงานเหมือนกับประชาชนไทยทั่ว ๆ ไป อย่างไรก็ตาม ยังมีชาวกะเหรี่ยงจำนวนมากที่ยังไม่ได้รับสัญชาติไทย ทำให้เดือดร้อน เพราะจะไม่สามารถทำงานราชการ หรือได้รับบริการจากทางราชการ เช่น การรักษาพยาบาลได้

๔. ผลของความหลากหลายในสังคมไทย

o วัฒนธรรมที่มี interaction กัน จะรับวัฒนธรรมซึ่งกันและกัน เช่น ชาวใต้เล่นโนราใช้เครื่องดนตรีคีย์บอร์ด (ฝรั่ง) เครื่องจังหวะยังเป็นแบบปักษ์ใต้ แต่เล่นเพลงอีสาน

o สังคมน่าสนใจเพราะมีความต่าง บางคนใช้ประโยชน์ดึงดูดนักท่องเที่ยวที่สนใจเดินทางมาดูวัฒนธรรมซึ่งแปลกกว่าที่เขาเคยพบเห็น แต่บางครั้งเกิดปัญหาบิดเบือนประเพณีเดิม เช่น สาดน้ำสงกรานต์แบบดุเดือด ลอยกระทงกันทั้งปี ย้ายวันตลาดนัด ทำให้คนในท้องถิ่นเดือดร้อน

o ความพยายามที่จะรักษาวัฒนธรรมดั้งเดิม ทำให้เกิดปัญหาว่า ควรจะรักษาวัฒนธรรมท้องถิ่นเดิม และควรรับวัฒนธรรมกระแสหลักของประเทศเพียงใด ควรทำตามกระแสโลกเพียงใด อย่างไร

o เกิดปัญหาเรื่องสิทธิมนุษยชน (human rights) สิทธิที่จะรักษาวัฒนธรรมของชนเผ่าพื้นถิ่น (indigenous rights) แต่ถ้ายึดวัฒนธรรมดั้งเดิมจะกลายเป็นคนขาดโอกาส เมื่อรวมกับวัฒนธรรมใหญ่

o มีการใช้อินเทอร์เน็ตทำ webpages มีการทำพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นซึ่งช่วยรักษาความหลากหลายไว้ได้ส่วนหนึ่ง

๕. สรุป

แต่เดิมถือกันว่าประเทศไทยเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ไม่ได้แบ่งแยกเชื้อชาติและวัฒนธรรมที่ทำให้ขัดแย้งกัน ดังเช่น ประเทศมาเลเซีย อินโดนีเซีย หรือพม่า เรามักจะแปลกใจเมื่อทราบว่า แม้แต่ในอังกฤษมีภาษาคนชั้นสูง ภาษาคนชั้นต่ำ เช่น ภาษาที่เรียกว่า ค้อกนี่ (cockney) แต่ที่จริงแล้วในสังคมไทยก็มีคนที่แตกต่างกันมาก ทั้งในแง่ภาษา ความเชื่อ วิถีการดำเนินชีวิต อุดมการณ์ ความรู้อาชีพ ฯลฯ อันเป็นสาเหตุให้ขัดแย้งกัน ดูถูกดูแคลนกัน ไปจนกระทั่งต่อสู้กัน อันเป็นเหตุให้เสียชีวิต และทรัพย์สิน

ความขัดแย้งที่เกิดจากความต่างทางสังคมและวัฒนธรรมเกิดขึ้นไม่น้อย นอกจากการปราบปราม ด่าว่า แสดงความรังเกียจผู้ที่ไม่เหมือนกับตนเองแล้ว เราควรแก้ไขปัญหาด้วยความเข้าใจและยอมรับความแตกต่าง ความรัก ความเมตตา ความอะลุ้มอล่วย ประนีประนอม คนที่แตกต่างจากคนอื่นและถูกรังเกียจ ถ้าช่วยได้ควรจะพยายามปรับปรุงตนให้ดำเนินชีวิตถูกกาลเทศะ สอดคล้องกับสังคม เช่น แต่งเครื่องแบบไม่ให้ผิดระเบียบ แต่งกายสุภาพไม่หมิ่นเหม่ต่อศีลธรรมอันดี มีกิริยามารยาทไม่รบกวนผู้อื่น เช่น ไม่เปิดเสียงเพลงดังกลางดึก นึกถึงผู้อื่น เช่น เมื่อรับประทานอาหารก่อนควรตักให้สะอาดเรียบร้อย เหลือไว้ให้พอที่คนมาทีหลังได้รับประทานบ้าง ฯลฯ วัฒนธรรมที่ดีงามหลายอย่างเป็นสิ่งที่สืบทอดกันมาในครอบครัวหรือในชุมชน เช่น

ตัวอย่างที่ ๑ ครอบครัว ก. พ่อแม่มีวัฒนธรรมชอบอ่านหนังสือ โอกาสที่จะเป็นผู้ชอบการศึกษาจะมากกว่าคนในครอบครัว ข. ที่ไม่เคยชินที่จะอ่านหนังสือทุกวัน

ตัวอย่างที่ ๒ คือ การส่งเสริมการศึกษาระดับอุดมศึกษา สมาคมศิษย์เก่าของมหาวิทยาลัยในสหรัฐอเมริกาจัดการหาทุนให้มหาวิทยาลัยได้จำนวนมาก แต่เมื่อไปคุยกับนายกสมาคม บอกกับเขาว่าอยากจะไปหาทุนเช่นนี้ให้มหาวิทยาลัยในเมืองไทย เขาบอกว่าเป็นไปไม่ได้ เพราะคนไทยไม่มีวัฒนธรรมการช่วยสถาบันอุดมศึกษา

ตัวอย่างที่ ๓ ในครอบครัวเดียวกัน พ่อไม่ยอมเป็นหนี้ ใช้ชีวิตแบบมีน้อยใช้น้อย เก็บเงินส่วนหนึ่งมาลงทุนจนมีกิจการธุรกิจที่ประสบความสำเร็จเลี้ยงตัวได้ ลูกต้องการขยายกิจการ จึงไปกู้เงินทั้ง ๆ ที่มีเงินพอที่จะลงทุนได้แต่คำนวณดูแล้ว จะได้กำไรดีกว่าการใช้เงินตัวเองที่อาจจะเอาไปทำผลประโยชน์ได้เงินมากกว่า ทำให้พ่อไม่พอใจ อาจถือว่ามีวัฒนธรรมการทำธุรกิจไม่เหมือนกัน

ขณะนี้มีกลุ่มวัฒนธรรมที่เกิดขึ้นมากมาย นอกจากกลุ่มชาติพันธุ์ที่เรามักจะเห็นความสำคัญ ว่าเป็นวัฒนธรรมที่หลากหลาย จะมีกลุ่มแบบอื่น ๆ เช่น กลุ่มผู้ที่เราเรียกว่าเบี่ยงเบนทางเพศ กลุ่มผู้ติดเชื้อ HIV กลุ่มคนเร่ร่อน กลุ่มผู้มีปัญหาทางสภาพจิต ผู้มีร่างกายบกพร่อง ชาวสลัม ชาวอาคารสงเคราะห์ ผู้มีความคิดทางการเมืองที่แตกต่างจากผู้มีอำนาจ ฯลฯ บุคคลเหล่านี้ ควรจะได้รับผลประโยชน์ในฐานะที่เป็นสมาชิกของสังคมไทยเพียงแค่ไหน ควรปฏิบัติตามค่านิยมทางสังคม ประเพณี และกฎหมาย หรือกฎระเบียบต่าง ๆ ของกลุ่มชนหลักเพียงใด

ขอจบเรื่องเล่าเกี่ยวกับความหลากหลายทางสังคมวัฒนธรรมไทยไว้แต่เพียงเท่านี้

วิชาประวัติศาสตร์เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ (HI 4105)

บทนำ : เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ในปริบทกระแสโลก

พลเอกหญิง สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ
๑๐ กันยายน ๒๕๕๒

๑. เอเชียตะวันออกเฉียงใต้หมายถึงภูมิภาคใด

เป็นภูมิภาคที่อยู่ทางใต้ของจีน ตะวันออกของอินเดีย และทางเหนือของออสเตรเลีย ประกอบด้วยประเทศกัมพูชา ติมอร์เลสเต (Timor Leste ติมอร์ตะวันออก) ไทย บรูไนฯ พม่า ฟิลิปปินส์ มาเลเซีย ลาว เวียดนาม สิงคโปร์ อินโดนีเซีย ทุกประเทศยกเว้นติมอร์เลสเต เป็นสมาชิกของอาเซียน (ประเทศปาปัวนิวกินีไม่ถือว่าอยู่ในกลุ่มเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ แต่อยู่ในกลุ่มแปซิฟิกใต้) นอกจากนั้น ยังมีดินแดนที่ไม่ถือว่าเป็นประเทศ เช่น หมู่เกาะอันดามัน และนิโคบาร์ (Andaman and Nicobar Islands เป็นของอินเดีย แต่อยู่ใกล้อินโดนีเซีย และพม่า) เกาะคริสต์มาส (Christmas Island) เกาะโคโกส (Cocos, or Keeling Islands) ทั้งคู่อยู่ในมหาสมุทรอินเดีย เป็นของออสเตรเลีย (บางคนนับไต้หวัน และแคว้นทางตะวันออกของอินเดีย ๗ แคว้นที่เรียกกันว่า Seven Sisters เป็นส่วนหนึ่งของเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ด้วย)

คำศัพท์ เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ เริ่มใช้ในสงครามโลกครั้งที่ ๒ เพื่อเรียกเขตการรบในเอเชียที่อยู่ในความรับผิดชอบของลอร์ดหลุยส์ เมานต์แบตเตน (Lord Louis Mountbatten) แม่ทัพฝ่ายสัมพันธมิตร ซึ่งมีศูนย์บัญชาการอยู่ที่เกาะลังกา หมายถึง ดินแดนทางตะวันออกของเอเชีย แผ่นดินใหญ่ และหมู่เกาะใหญ่ ๒ หมู่คือ อินโดนีเซีย และฟิลิปปินส์ หลังสงครามชื่อนี้เป็นที่ยอมรับและใช้กันอย่างแพร่หลายมาจนถึงทุกวันนี้

เอเชียตะวันออกเฉียงใต้มีสภาพภูมิประเทศที่หลากหลาย นักวิชาการหลายท่านแบ่งภูมิภาคนี้ออกเป็นเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ภาคพื้นทวีป (Mainland Southeast Asia) ได้แก่ เวียดนาม เขมร ลาว ไทย พม่า และเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ภาคพื้นทะเล (Maritime Southeast Asia) ได้แก่ มาเลเซีย สิงคโปร์ อินโดนีเซีย บรูไนฯ ฟิลิปปินส์ และติมอร์เลสเต

๒. ปริบทกระแสโลกคืออะไร

๐ กระแสโลกคือ โลกาภิวัตน์ (globalization) ได้แก่ การที่สังคมต่าง ๆ ติดต่อกัน และพัฒนามาใกล้เคียงกันในด้านค่านิยม และวัฒนธรรม ให้เป็นไป “ตามสมัยนิยม” อีกประการหนึ่งหมายถึง การเปลี่ยนแปลงในระดับโลก

๐ ในโลกนี้มนุษย์ตั้งถิ่นฐานตามภูมิภาคต่าง ๆ และพัฒนาการไม่พร้อมกัน ประเทศที่พัฒนาก้าวหน้าในแต่ละยุคสมัยย่อมเป็นฝ่ายเผยแพร่วัฒนธรรมของตนเอง หรือรุกรานวัฒนธรรมกลุ่มอื่นได้ มากกว่าวัฒนธรรมที่อ่อน เทคโนโลยีการคมนาคมที่ก้าวหน้าทำให้คนที่อยู่ห่างไกลกันมาพบกันได้ยิ่งมีเทคโนโลยีด้านโทรคมนาคมสื่อสารก้าวหน้ามากเท่าใด การติดต่อรู้ข่าวสารยิ่งถึงกันรวดเร็วและกว้างไกล

๐ ปริบทกระแสโลกในที่นี้หมายถึงเอเชียตะวันออกเฉียงใต้เกี่ยวเนื่องอะไรกับเหตุการณ์ที่เกิดในประชาคมโลก เหตุการณ์ในโลกมีผลกระทบอะไรกับเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ และเอเชียตะวันออกเฉียงใต้อยู่ในระดับใดเมื่อเปรียบกับประเทศอื่น ๆ ในสังคมโลก

๓. เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ในปริบทกระแสโลกในยุคต่าง ๆ

๐ ประเทศมหาอำนาจที่มีอิทธิพลต่อภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ในช่วงแรก คือ อินเดีย และจีน อินเดียมีอิทธิพลมาก จนมีนักวิชาการเรียกประเทศเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ว่า Indianized states หรือรัฐที่ถูกทำให้เป็นอินเดีย หมายถึง แคว้นหรืออาณาจักรในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้รับอิทธิพลอินเดียทั้งด้านการเมืองการปกครอง เศรษฐกิจ สังคมวัฒนธรรม ศาสนา

จีนมีอิทธิพลอย่างมากในเวียดนาม ส่วนในที่อื่น ๆ จีนมีอิทธิพลทั้งด้านวัฒนธรรมและในการค้าขาย นำสินค้ามารับสินค้าไปขาย ไทยนิยมสินค้าจีน ทางการจีนเขียนพงศาวดาร หรือบันทึกเป็นหลักฐานประวัติศาสตร์ มีคนจีนมาตั้งถิ่นฐานในประเทศเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ นำประเพณีต่าง ๆ มา เช่น ประเพณีไหว้เจ้า การไหว้หมาจู่ (Mazu) เจ้าแม่แห่งทะเลซึ่งพิทักษ์ชาวเรือ

๐ กระแสโลกที่สำคัญในช่วงที่ ๒ คือ ศาสนาอิสลาม ซึ่งในตอนต้นมาจากแคว้นคุชราต (Gujarat) ทางทิศตะวันตกของอินเดียในปลายคริสต์ศตวรรษที่ ๑๓ เริ่มที่มาเลเซีย แล้วแพร่ไปที่สุมาตรา บอร์เนียว จนไปถึงฟิลิปปินส์ เมื่อปลายคริสต์ศตวรรษที่ ๑๕ มุสลิมในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ส่วนใหญ่นับถือนิกายสุหนี่ แต่ก็มีที่เป็นชีอะห์ และพวกซูฟีจำนวนไม่น้อย นอกจากเรื่องนิกายแล้ว ยังมีเรื่องระดับความเคร่งครัด เช่น มุสลิมในเกาะชวาจะแบ่งเป็น Abangan เป็นพวกชาวบ้าน

ที่นับถือศาสนาอิสลามผสมกับความเชื่อดั้งเดิม Santri เป็นผู้ที่นับถือศาสนาอิสลามเคร่งครัด Priyayi เป็นพวกชนชั้นปกครองเดิมที่เป็นฮินดู และมาอยู่ในวงการปกครองทั้งในยุคอาณานิคมและเมื่อได้รับเอกราชแล้ว

๐ ชาวยุโรป มหาอำนาจยุโรป ยุคจักรวรรดินิยม ประเทศที่เข้ามายึดดินแดนในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้เป็นอาณานิคม ได้แก่ โปรตุเกส (มะละกา ติมอร์) สเปน (ฟิลิปปินส์) ฮอลแลนด์ (มะละกา อินโดนีเซีย) อังกฤษ (พม่า มาเลเซีย สิงคโปร์) ฝรั่งเศส (เวียดนาม ลาว เขมร) อเมริกา (ฟิลิปปินส์) ที่จริงแล้วมีหลักฐานว่า ในปลายคริสต์ศตวรรษที่ ๑๓ มาร์โคโปโลได้เดินทางผ่านดินแดนเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ แต่อิตาลีไม่ได้มามีอิทธิพลต่อดินแดนแถบนี้

ชาวตะวันตกที่มาเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ส่วนใหญ่มาเพื่อเผยแผ่คริสต์ศาสนา และเพื่อธุรกิจการค้า เช่น ธุรกิจเครื่องเทศ การมาของชาวตะวันตกทำให้เกิด “กระแสโลก” เช่น โปรตุเกสทิ้งร่องรอยในมะละกา ในประเทศไทย และที่อื่น ๆ ทำให้มีวัฒนธรรมโปรตุเกสในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ในมะละกา ประเทศมาเลเซีย และในพระนครศรีอยุธยา เหมือนกับที่อื่น เช่น ที่โปรตุเกสเอง ที่บราซิล และที่ญี่ปุ่น มูลนิธิกูลเบงเกียน (Gulbenkian Foundation) ให้ทุนวิจัยวัฒนธรรมโปรตุเกสทั่วโลก

๐ ยุคสงครามโลกครั้งที่ ๑ และสงครามโลกครั้งที่ ๒ ในช่วงสงครามทหารที่รบร่วมกับเจ้าอาณานิคมมีความรู้สึกเท่าเทียมกัน ก่อนหน้านั้นบุคคลชั้นนำของประเทศในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ มีโอกาสทางการศึกษาสูง ต้องการการปกครองตนเองและเอกราช หนังสือที่น่าอ่านเล่มหนึ่งคือ **Letters of A Javanese Princess** ของ Raden Adjeng Kartini ฉบับพิมพ์ใน ค.ศ. ๑๙๖๔ เจ้าหญิง Kartini (ค.ศ. ๑๘๗๐ - ๑๙๐๔) ได้เรียนหนังสือ รู้ภาษาดัตช์ มีเพื่อนดัตช์หลายคน Kartini เขียนจดหมายถึงเพื่อนดัตช์แสดงความคิดเห็นทางสังคมและการเมือง ในระหว่างสงครามโลกครั้งที่ ๒ ประเทศในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้เป็นสมรภูมิเลือด และได้รับผลกระทบจากการเข้ายึดครองของประเทศมหาอำนาจขณะนั้นคือ ญี่ปุ่น

๐ ยุคสงครามเย็น โลกแบ่งเป็นสองค่ายคือ โลกเสรี และค่ายคอมมิวนิสต์ สงครามที่สำคัญ คือสงครามเวียดนาม เป็นช่วงที่เอเชียตะวันออกเฉียงใต้สำคัญมาก สหรัฐอเมริกาส่งทหารมารบที่เวียดนาม ลาว และกัมพูชา ใช้ไทยและฟิลิปปินส์เป็นฐานทัพ คนอเมริกันเสียชีวิตมากในสงครามทำให้เกิดการต่อต้านสงคราม

ขณะนั้นคนอเมริกันกลัวคอมมิวนิสต์ และเชื่อทฤษฎีโดมิโนที่ว่าประเทศต่าง ๆ จะกลายเป็นคอมมิวนิสต์ไปทั้งภูมิภาค มีผู้ทำนายไว้ว่าประเทศไทยจะเป็นคอมมิวนิสต์ในเร็ววัน

(หนังสือเรื่อง **Thailand : The War That Is, The War That Will Be** ของนาย Louis Lomax (ค.ศ. ๑๙๒๒ - ๑๙๗๐) พิมพ์เผยแพร่ใน ค.ศ. ๑๙๖๗)

สงครามต่อสู้คอมมิวนิสต์ในมาเลเซียก็เป็นเรื่องที่น่าสนใจ มีหนังสือเล่มหนึ่งชื่อ **The War of the Running Dogs : How Malaya Defeated the Communist Guerillas 1948 - 1960** (สงครามสุนัขรับใช้) ของ Noel Barber (ค.ศ. ๑๙๐๙ - ๑๙๘๐) พิมพ์ใน ค.ศ. ๑๙๗๑ เล่าถึงเหตุการณ์ที่เรียกว่า The Malayan Emergency เป็นการสู้รบระหว่างรัฐบาลอังกฤษกับกองโจรคอมมิวนิสต์มลายา และอังกฤษสามารถเอาชนะได้ ปัจจุบันมีผู้นำเรื่องนี้มาศึกษาใหม่ เปรียบเทียบกับสงครามเวียดนาม โดยเปรียบเทียบเรื่องปัจจัยที่ทำให้เกิดสงคราม การดำเนินการและผลว่าเหมือนกันและต่างกันอย่างไร รวมทั้งการศึกษาบทเรียนจากเหตุการณ์เหล่านี้

ช่วงนี้ประเทศในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้มีบทบาทสำคัญในการเมืองโลก บุคคลสำคัญท่านหนึ่ง ได้แก่ อู ถั่น (U Thant) ได้รับเลือกเป็นเลขาธิการสหประชาชาติระหว่าง ค.ศ. ๑๙๖๑ - ๑๙๗๑

o บทบาทองค์การระหว่างประเทศและมูลนิธิที่ทำงานระหว่างประเทศ : หน่วยงานที่ขึ้นกับสหประชาชาติ มูลนิธิใหญ่ ๆ เช่น มูลนิธิฟอร์ด (Ford Foundation, www.fordfound.org) มูลนิธิร็อกกี้เฟลเลอร์ (Rockefeller Foundation, www.Rockfound.org) และมูลนิธิเอเชีย (Asia Foundation, www.asiafoundation.org) เข้ามาทำงานในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ทำให้ประเทศในภูมิภาคมีส่วนติดต่อเข้าสู่กระแสโลก และผู้ที่มาทำงานมีประสบการณ์ รู้จักประเทศในภูมิภาคนี้ เช่น รัฐมนตรีคลังคนปัจจุบันของสหรัฐอเมริกาคือ นายทิโมธี ไกธเนอร์ (Timothy Geithner) เติบโตและเรียนจบชั้นมัธยมศึกษาในประเทศไทย ขณะที่บิดาของเขาทำงานมูลนิธิฟอร์ดในประเทศไทย

อาสาสมัครสันติภาพสหรัฐฯ (Peace Corps) เป็นอีกหน่วยงานที่มีบทบาทสำคัญด้านเชื่อมความสัมพันธ์ให้เอเชียตะวันออกเฉียงใต้เข้าสู่กระแสโลก

o องค์การซีโต้ (SEATO - Southeast Asian Treaty Organization) ตั้งขึ้นใน ค.ศ. ๑๙๕๕ และยุบใน ค.ศ. ๑๙๗๗ มีสมาชิก ๙ ชาติ มีประเทศเอเชียตะวันออกเฉียงใต้เพียง ๒ ประเทศเป็นสมาชิก คือ ไทยและฟิลิปปินส์เป็นหน่วยงานต่อต้านคอมมิวนิสต์

o ขบวนการไม่ฝักใฝ่ฝ่ายใด (Non-Aligned Movement - NAM) เริ่มก่อตั้งใน ค.ศ. ๑๙๕๕ เช่นกัน เดิมเป็นกลุ่มที่แสดงชัดเจนว่าเป็นอิสระ ไม่อยู่ใต้ประเทศมหาอำนาจที่เป็นผู้นำกลุ่มอำนาจในสงครามเย็น ผู้นำในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ที่มีบทบาทมากที่สุดคือ ประธานาธิบดีซูการ์โนแห่งอินโดนีเซีย อีกท่านที่มีส่วนร่วมคือเจ้าสีหนุแห่งกัมพูชา

หลังสงครามเย็นมีประเทศสมาชิกเพิ่มขึ้น มีสมาชิก ๑๑๘ ประเทศ ถือเรื่องการช่วยเหลือกันเป็นหลัก

๐ กลุ่มอาเซียน (ASEAN) เป็นการรวมตัวของประเทศในค่ายโลกเสรีใน ค.ศ. ๑๙๖๗ เดิมเป็นกลุ่มที่เรียกว่า ASA ที่ตั้งขึ้นใน ค.ศ. ๑๙๖๑ เพื่อลดการพึ่งมหาอำนาจภายนอก ป้องกันการกระทำอันเป็นคอมมิวนิสต์ร่วมกันเพื่อให้แต่ละประเทศพัฒนาไปได้อย่างดี ภายหลังเพิ่มจำนวนสมาชิกและมีเป้าหมายในการพัฒนาเศรษฐกิจร่วมกัน

๐ หลังสงครามเย็น เป็นช่วงที่กระแสโลกเห็นได้ชัดเจนว่าสังคมโลกไม่ได้ตัดสินกันด้วยขั้วอำนาจทางการเมือง

- ระบบการเมือง องค์การระหว่างประเทศมีบทบาทที่แตกต่างออกไป หลายครั้งที่มหาอำนาจไม่ฟังมติของสหประชาชาติ มหาอำนาจดำเนินการไปตามลำพังได้

- เศรษฐกิจ มีความเกี่ยวพันถึงกันทั่วโลก เห็นได้เมื่อมีปัญหาเศรษฐกิจโลก เช่น วิกฤตการณ์น้ำมัน credit crunch ในสหรัฐอเมริกา ประเทศในภูมิภาคนี้ก็ได้รับผลกระทบด้วย

- การสื่อสารโทรคมนาคม ทำให้รู้ข่าวสารทั่วโลก รู้สึกใกล้ชิดกับปัญหาที่เกิดขึ้นแม้อยู่ไกลก็ตาม

- การคมนาคมขนส่ง การติดต่อถึงกันทั่ว ทำให้เยี่ยมเยือนค้าขายกันได้ทั่วโลก เมื่อมีปัญหาโรคระบาด ทุกประเทศในภูมิภาคได้รับผลไปทั่ว เอเชียตะวันออกเฉียงใต้เป็นเส้นทางคมนาคมที่สำคัญของโลกทั้งในด้านการบินและการเดินเรือ เป็นเส้นทางส่งสินค้าสำคัญ เช่น น้ำมัน ถ้าสามารถควบคุมความปลอดภัยของเส้นทางนี้ได้จะเป็นประโยชน์ทางการค้า

๔. สรุป เมื่อกระแสโลกเป็นไปเช่นนี้ เอเชียตะวันออกเฉียงใต้จะเป็นอย่างไร

๐ ควรสร้างความสัมพันธ์ต่อกันในกลุ่มอาเซียน เป็นการร่วมมือกันเพื่อให้มีอำนาจต่อรองกับประเทศอื่น

๐ เอเชียตะวันออกเฉียงใต้กับมหาอำนาจโลก มีประชาสัมพันธ์หนังสือ **Southeast Asia and the Great Powers** ของ Nicholas Tarling สำนักพิมพ์ Routledge เป็นผู้พิมพ์ กล่าวถึงประเทศมหาอำนาจ คือ อินเดีย อังกฤษ ฝรั่งเศส ญี่ปุ่น รัสเซีย สหรัฐอเมริกา จีน ออสเตรเลีย และนิวซีแลนด์ จะออกจำหน่ายวันที่ ๑๑ มกราคม ค.ศ. ๒๐๑๐ แปลกที่ไม่กล่าวถึงสหภาพยุโรปเป็นกลุ่ม

๐ ปัญหามุสลิมในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ เอเชียตะวันออกเฉียงใต้มีประชากรนับถือศาสนาอิสลามมาก ในช่วงเกือบ ๑๐ ปีมานี้ มีปัญหาก่อการร้ายมุสลิมรุนแรงทั่วโลก หลังจากเหตุการณ์ 9/11 ที่ประธานาธิบดีบุชตอบโต้อย่างรุนแรง เนื่องจากสื่อมวลชนรายงานข่าวอย่างละเอียดเข้าถึงทุกครัวเรือนจึงเกิดความไม่พอใจทั่วโลก รวมทั้งมุสลิมในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ เกิดปัญหาทั่วไป

๐ ปัญหาพม่า พม่าเป็นประเทศที่ประกอบด้วยกลุ่มชาติพันธุ์มากมาย เช่น ไทยใหญ่ กะเหรี่ยง อะระกัน (Arakan) หรือยะไข่ เป็นต้น เมื่ออังกฤษปกครองอยู่ อังกฤษสนับสนุนชนเผ่ามากกว่า และเมื่อพม่าได้เอกราช ชนชาติพม่ามีจำนวนมากและมีอิทธิพลต่อเผ่าอื่น ซึ่งมักจะไม่ยอมรับการปกครองของพม่า ตั้งแต่ ค.ศ. ๑๙๖๒ นายพลเนวินปฏิวัติ และปกครองตามระบอบทหารจนถึง ค.ศ. ๑๙๗๔ เปลี่ยนเป็นระบอบพลเรือนแบบสังคมนิยมค่อนข้างเข้มงวด จนถึง ค.ศ. ๑๙๘๘

ในระหว่างนี้มีการปราบปรามพวกมุสลิมในแคว้นยะไข่ที่เรียกว่า Rohingya จนพวกนี้ต้องหนีไปบังกลาเทศเป็นจำนวนมาก

ปี ค.ศ. ๑๙๘๘ มีการก่อการไม่สงบทั่วไป เนื่องจากปัญหาเศรษฐกิจ นายพลซอหม่องปฏิวัติตั้งระบอบ SLORC (State Law and Order Restoration Council) ค.ศ. ๑๙๘๙ ประกาศกฎอัยการศึก ค.ศ. ๑๙๙๐ จัดการเลือกตั้ง พรรค National League for Democracy - NLD ของนางอองซานซูจี ชนะอย่างถล่มทลาย แต่ SLORC ไม่ยอมรับ ตั้งแต่ ค.ศ. ๑๙๙๒ นายพลตานฉ่วยทำสัญญากับชนชาติส่วนน้อย เปลี่ยน SLORC เป็น SPDC - State Peace and Development Council ค.ศ. ๑๙๙๗ เข้าร่วม ASEAN ทำให้อาเซียนเพิ่มเป็น ๑๐ ประเทศ แต่ประเทศทางยุโรปไม่ยอมร่วมมือกับอาเซียน เพราะรังเกียจพม่าที่ไม่เป็นประชาธิปไตย

ค.ศ. ๒๐๐๔ นายพลตานฉ่วยปลดนายพลขิ่นยุ้นและกวาดล้างพวกขิ่นยุ้น

ค.ศ. ๒๐๐๖ ย้ายเมืองหลวงไปเมืองเนปิดอ (Naypidaw) แต่ CIA World Factbook ยังไม่รับรู้

ค.ศ. ๒๐๐๗ ประชาชนประท้วงราคาเชื้อเพลิงต่อต้านรัฐบาล พระสงฆ์ออกมาประท้วงด้วยมากมายจนเรียกกันว่า กบฏผ้าเหลือง เหตุการณ์ในพม่าครั้งนี้มีการส่ง clip จากมือถือแพร่ข่าวสารออกมา

ค.ศ. ๒๐๐๘ เกิดพายุไซโคลนนาร์กีส รัฐบาลพม่าถูกประณามว่าไม่อำนวยความสะดวกในการช่วยเหลือ ต่างจากจีนที่ช่วยผู้ประสบภัยแผ่นดินไหวอย่างทันท่วงที ข้อน่าสังเกตคือ ทหารไทยให้ความช่วยเหลืออย่างมีประสิทธิภาพ พม่าร่วมมือเป็นอย่างดี

เดือนพฤษภาคม ค.ศ. ๒๐๐๙ นาย John Yettaw ชาวอเมริกันว่ายน้ำเข้าไปที่บ้านนางอองซานซูจี รัฐบาลเอาโทษทั้งคู่ รัฐบาลอาเซียน รวมทั้งรัฐบาลไทยประณามพม่า ต่อมาสหรัฐอเมริกาส่งผู้แทนไปเจรจา ปล่อย Yettaw แต่ยังขังอองซานซูจีไว้ที่บ้าน มีผู้สันนิษฐานว่าเพื่อไม่ให้นางมีสิทธิสมัครรับเลือกตั้ง ค.ศ. ๒๐๑๐

รัฐบาลไทยในฐานะผู้นำอาเซียนร่วมกล่าวประณามรัฐบาลพม่า ทำให้ความสัมพันธ์ไม่ดีเท่าที่ควร

เดือนสิงหาคม ค.ศ. ๒๐๐๙ รัฐบาลปราบคนกลุ่มน้อยในรัฐไทยใหญ่ เป็นคนจีนว้าและกะฉิ่น

๐ ปัญหาติมอร์ตะวันออก หรือติมอร์เลสเต ติมอร์ตะวันออกอยู่ซีกตะวันออกของเกาะติมอร์ เดิมเป็นอาณานิคมของโปรตุเกส โปรตุเกสให้เอกราชใน ค.ศ. ๑๙๗๕ ในปีนั้นอินโดนีเซียยึดครอง ประกาศเป็นจังหวัดที่ ๒๗ มีชาวติมอร์ตั้งกลุ่มต่อต้านต่อสู้อินโดนีเซียอย่างดุเดือด ในที่สุดประเทศสหรัฐอเมริกาและออสเตรเลียเข้าแทรกแซง สหประชาชาติจัดให้มีการแสดงประชามติผลออกมาว่า ต้องการเอกราช ได้ประกาศเอกราชในเดือนสิงหาคม ค.ศ. ๑๙๙๙ สหประชาชาติส่งกองกำลังรักษาสันติภาพไปปฏิบัติการในติมอร์ตะวันออก ประเทศในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ที่เข้าไปเป็นกองกำลังรักษาสันติภาพคือ มาเลเซีย ฟิลิปปินส์ สิงคโปร์ และไทย แต่เมื่อมีการก่อการไม่สงบใน ค.ศ. ๒๐๐๘ ออสเตรเลียส่งทหารไปรักษาความสงบแต่เพียงชาติเดียว

ปีนี้มีการฉลองการเป็นเอกราชครบ ๑๐ ปี มีการวิเคราะห์ผลของการเป็นเอกราชโดยมองจากหลายด้าน เช่น อินโดนีเซีย ข่าว **Jakarta Post** เขียนบทความเรื่อง East Timor after 10 Years : A Rotten Fruit of Independence

Website ของ Asia Foundation รายงานคำปราศรัยของประธานาธิบดี Dr. Horta เกี่ยวกับเรื่องการประนีประนอม ให้ทุกชาติให้อภัยอินโดนีเซีย

๐ เศรษฐกิจ การผลิต ปัจจุบันใช้ระบบ just in time คือ ใช้ชิ้นส่วนในการผลิตจากหลายแหล่ง แต่ไม่เก็บของไว้ในสต็อกมาก ทำให้ต้องติดตามเหตุการณ์การเมืองและเศรษฐกิจของโลกอย่างใกล้ชิด การค้าส่วนใหญ่ของภูมิภาคพึ่งลูกค้าต่างประเทศ การธนาคาร การกู้ต่างประเทศ การพึ่งการส่งออกและการท่องเที่ยว

๐ การศึกษา การรับนักศึกษาต่างชาติมาเรียน การส่งนักเรียนไปเรียนต่อต่างประเทศทั้งในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ และนอกภูมิภาค ไทยรับนักเรียนนักศึกษาหลายชาติ เช่น ส่งนักศึกษา

ไปเรียนสิงคโปร์ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เคยส่งนิสิตไปเรียนภาษาสเปนที่เวียดนาม นักเรียนที่เป็นบุตรนักการทูตหรือผู้ที่จำเป็นต้องติดตามบิดามารดาไปต่างประเทศการสอบ PISA (Programme for International Student Assessment) การแข่งโอลิมปิกวิชาการ เป็นการเปรียบเทียบความสามารถระหว่างประเทศ (benchmarking) ทั้งยังเปิดโอกาสให้เยาวชนต่างประเทศรู้จักกัน

o การใช้ภาษา ในปัจจุบัน แม้ว่าแต่ละประเทศในภูมิภาคมีภาษาของตนเอง และยังมีภาษาท้องถิ่น หรือภาษาประจำเผ่าพันธุ์ แต่ยังใช้ภาษาอังกฤษ ซึ่งเป็นภาษากลางที่ใช้กันทั่วโลก แม้แต่ประเทศที่เดิมอยู่ภายใต้การปกครองของฝรั่งเศส

o เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ศึกษา (Southeast Asian Studies) ในภูมิภาค มีที่สิงคโปร์ (Institute of Southeast Asian Studies, www.iseas.edu.sg) ไทย (www.seachula.com) นอกภูมิภาค เช่น ในสหรัฐอเมริกาที่มหาวิทยาลัย UC Berkeley, Columbia, UCLA ในอังกฤษสอนที่ SOAS จีนที่ Institute of Asia-Pacific Studies (ทำงานวิจัย) ขึ้นกับ Chinese Academy of Social Sciences

o การท่องเที่ยวมีหลายประเภท การท่องเที่ยวทางนิเวศ (eco-tourism) การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม (cultural tourism) การท่องเที่ยวทางการแพทย์ (medical tourism) เมืองในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ที่ติดอันดับมีนักท่องเที่ยวมากที่สุดระดับโลกใน ค.ศ. ๒๐๐๗ คือ กรุงเทพฯ อันดับ ๓ สิงคโปร์ อันดับ ๔ และกัวลาร์ลัมเปอร์ อันดับ ๑๕

o อาหาร - ข้าวหอมมะลิ อาหารเอเชีย เช่น อาหารไทย อาหารเวียดนาม ทำอาหารแล้ว จะสามารถส่งออกวัตถุดิบในการทำอาหารได้ด้วย ในประเทศเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ก็มีร้านอาหารมาจากหลายวัฒนธรรมในประชาคมโลก

การเสริมมาตรฐานการผลิตสินค้า โดยเฉพาะอย่างยิ่งมาตรฐานอาหาร เป็นการส่งเสริมการค้าต่างประเทศในลักษณะนี้ เช่น มาตรฐานฮาลาล (Halal) ต้องศึกษาและทำความเข้าใจเรื่องกฎหมาย เช่น เรื่องสิทธิบัตร ทรัพย์สินทางปัญญา

o ขณะนี้เรื่องสิ่งแวดล้อมเป็นเรื่องสำคัญระดับโลก สิ่งที่เกิดในประเทศหนึ่งมีผลกระทบกับภูมิภาคอื่น ดังนั้นการตัดไม้ทำลายป่า การเปลี่ยนแปลงภูมิประเทศในประเทศเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ย่อมเป็นที่สนใจของชาวโลก เช่น เรื่องการทำโครงการเหวนรกในจังหวัดนครนายก อาจจะกระทบการดำรงชีวิตของช้าง จึงถูก WWF (World Wildlife Fund) ประท้วง โครงการที่อยู่ในเขตมรดกโลก โครงการเขื่อนน้ำเทิน ๒ ในลาว เป็นต้น

๐ เรื่องการแพร่ระบาดของโรค โดยเฉพาะอย่างยิ่งโรคติดต่อโดยทางเดินหายใจ ในปัจจุบันเป็นไปอย่างรวดเร็ว เนื่องจากผู้คนเดินทางติดต่อกันทั่วโลก ผู้โดยสารเครื่องบินต้องอยู่ในที่คับแคบด้วยกันเป็นเวลาหลายชั่วโมง คนในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้จึงเสี่ยงต่อการเป็นโรค SARS ไข้หวัดนก ไข้หวัด ๒๐๐๙ เช่นเดียวกับคนในภูมิภาคอื่น สำหรับโรคที่ไม่ติดต่อ เช่น หัวใจ หลอดเลือด เบาหวาน ก็มีโอกาสเป็นคล้ายกับคนในภูมิภาคอื่น เพราะปัจจัยด้านอาหารที่บริโภค (อาหารจานด่วน ของว่าง ถุง) ชีวิตประจำวัน เช่น ต้องนั่งในที่ทำงานตลอดเวลา เดินเคลื่อนไหวน้อย

วิชาประวัติศาสตร์เอเชียตะวันออก : ความเป็นเอกภาพบนเส้นทางประชาคมเอเชียตะวันออก (HI 4102)

บทนำ

พลเอกหญิง สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ
๔ พฤษภาคม ๒๕๕๓

๑. ประชาคม (community) หมายถึง ประชาชนที่อยู่อย่างมีความสัมพันธ์ต่อกัน มีหลายระดับทั้งระดับภายในประเทศและนอกประเทศ

๒. เอเชียตะวันออก (East Asia หรือ Eastern Asia) ประกอบด้วยประเทศจีน ญี่ปุ่น เกาหลีเหนือ เกาหลีใต้ มองโกเลีย นักวิชาการทางวัฒนธรรมบางคนนับรวมเวียดนาม และไซบีเรียของรัสเซียอยู่ในเอเชียตะวันออกด้วย การจัดประเทศเหล่านี้เข้าด้วยกันเป็นเพราะมีอาณาเขตอยู่ใกล้เคียงกัน อีกประการหนึ่งคือ เป็นประเทศที่มีวัฒนธรรมเชื่อมโยงกัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งวัฒนธรรมพุทธศาสนามหายาน วัฒนธรรมลัทธิขงจื๊อ และลัทธิเต๋า ประเทศกลุ่มนี้บางคนเรียกว่าเอเชียตะวันออกเฉียงเหนือ (Northeast Asia)

๓. ต่อมามีแนวคิดประชาคมเอเชียตะวันออก ซึ่งสืบเนื่องจากกลุ่มการค้า (trade bloc) เป็นการตกลงกันระหว่างรัฐบาลที่จะลดการกีดกั้นทางการค้าระหว่างกัน อีกกลุ่มหนึ่งเป็นพวกที่เรียกว่า อาเซียนบวกสาม (ASEAN Plus Three) หมายถึง ประเทศอาเซียนกับจีน ญี่ปุ่น และเกาหลีใต้ กับการประชุมสุดยอดเอเชียตะวันออก (EAS) ซึ่งเป็นการประชุมประจำปี หลังจากการประชุมผู้นำอาเซียน

๔. ถึงแม้ว่าอาเซียนบวกสาม (APT) จะเป็นองค์กรสำคัญหรือเป็นเวทีที่ช่วยให้เกิดความร่วมมือหรือเอกภาพบนเส้นทางประชาคมเอเชียตะวันออก แต่ผู้นำเอเชียตะวันออกก็เป็นฝ่ายออกความคิดที่จะร่วมมือกัน เช่น นายกรัฐมนตรีโคอิซูมิ จุนิชิโร ได้กล่าวในการประชุมที่สิงคโปร์เมื่อ ค.ศ. ๒๐๐๒ ว่า ญี่ปุ่นมีความกระตือรือร้นที่จะรวมประชาคมเอเชียตะวันออก ขอให้ประเทศ

ในภูมิภาค ปฏิบัติงานร่วมกัน และก้าวหน้าไปด้วยกัน ใช้กรอบ APT ให้เป็นประโยชน์สูงสุดในการสร้างความมั่งคั่งและความมั่นคงแก่ภูมิภาค

ผู้นำจีนมีความเห็นในแนวเดียวกันว่า จะต้องร่วมมือกันทางเศรษฐกิจให้เกิดเสถียรภาพและความมั่งคั่ง จีนส่งสินค้าออกจำนวนมากขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อเข้าเป็นสมาชิก WTO ใน ค.ศ. ๒๐๐๑

๕. ประเทศในเอเชียตะวันออกจะรวมกันได้เพียงใด ต้องพิจารณาดูให้ละเอียดเนื่องจากในภูมิภาคมีความขัดแย้งต่อกันไม่น้อย ทั้งที่เป็นความขัดแย้งในอดีตและความขัดแย้งในปัจจุบัน เช่น

o ประเทศต่าง ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งญี่ปุ่น ไม่พอใจที่เกาหลีเหนือมีอาวุธนิวเคลียร์

o ความขัดแย้งระหว่างเกาหลีเหนือกับเกาหลีใต้ เช่น กรณีที่เรือเกาหลีใต้อับปางบริเวณเขตต่อเกาหลีเหนือ–ใต้ ฝ่ายเกาหลีใต้สงสัยว่าเป็นขีปนาวุธเกาหลีเหนือ แต่เกาหลีเหนือปฏิเสธความรับผิดชอบ

o จีนถือว่าดินแดนไต้หวันเป็นมณฑลหนึ่งของจีน แต่คนไต้หวันและชาวต่างประเทศ ส่วนหนึ่งถือว่าไต้หวันเป็นประเทศอิสระ

o จีนกับญี่ปุ่นมีปัญหาขัดแย้งกันบ่อยครั้ง เช่น จีนยังคิดถึงความดุร้ายของญี่ปุ่นในสงครามโลกครั้งที่ ๒ จีนโกรธที่ญี่ปุ่นเขียนแบบเรียนวิชาประวัติศาสตร์โดยไม่กล่าวถึงความรุนแรงที่ญี่ปุ่นกระทำต่อจีนและประเทศอื่น (กรณีการสังหารหมู่ที่เมืองหนานจิง การจับผู้หญิงไปเป็นหญิงบริการที่เรียกว่า comfort women) โกรธที่ผู้นำญี่ปุ่นไปไหว้ศาลเจ้า Yasukuni ซึ่งเป็นศาลเจ้าที่รำลึกถึงวิญญาณของทหารหาญที่สละชีวิตเพื่อสมเด็จพระจักรพรรดิ

o ประเทศเหล่านี้มีความขัดแย้งกันเรื่องดินแดนที่เป็นเกาะเล็ก ๆ แต่มีทรัพยากรพลังงาน หรือเป็นแหล่งปลาน้ำเค็มที่สำคัญ เช่น เกาะที่ญี่ปุ่นเรียกว่า เซนกากุ (Senkaku) จีนเรียกว่า เตี้ยวหยูไถ (Diaoyutai) เกาะที่ญี่ปุ่นเรียกว่า ทาเกชิมา (Takeshima) เกาหลีเรียกว่า ด๊อกโด (Dokdo)

o สมัยก่อนสงครามโลกครั้งที่ ๒ และระหว่างสงคราม ญี่ปุ่นพยายามขยายอำนาจทั่วเอเชีย เรียกว่า วงไพบูลย์แห่งมหาเอเชียบูรพา (Greater East Asia Co-prosperity Sphere) จีนเป็นประเทศที่แผ่ขยายอำนาจทั้งด้านอาณาเขตและความเป็นผู้นำในภูมิภาค นอกดินแดนจีนตลอดมา ประเทศในกลุ่มอาเซียนบางประเทศจึงมีความระแวงประเทศทั้งสองนี้

o จีนกับญี่ปุ่นแข่งขันกันในการขยายอำนาจทางเศรษฐกิจ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้

o ประเทศมองโกเลียมีประชากรและประเพณีใกล้เคียงกับเขตปกครองตนเองมองโกเลียในของจีน มีชายแดนติดกับมหาอำนาจอีกประเทศคือ รัสเซีย จึงต้องรักษาความสมดุลด้านความสัมพันธ์กับมหาอำนาจให้ดี

ปัญหาเหล่านี้จะแก้ไขอย่างไร

๖. ประเทศเหล่านี้มีความร่วมมือกันไม่น้อย โดยเฉพาะอย่างยิ่งในการลงทุนและการท่องเที่ยว

๗. โลกาภิวัตน์และการพัฒนาเศรษฐกิจอันรวดเร็วของจีนทำให้อัตราการเติบโตทางเศรษฐกิจของเอเชียตะวันออกเปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว ภูมิภาคนี้ถือว่ามีความสมดุลของอำนาจ (Balance of Power) ที่เปลี่ยนไปมารวดเร็ว เป็นพื้นที่ที่มีหน่วยทหารตั้งอยู่มาก

ยังมีปัญหาความมั่นคงอื่น ๆ เช่น ปัญหาวิกฤตการณ์ทางเศรษฐกิจ (ค.ศ. ๑๙๙๗) โรคติดต่อร้ายแรง เช่น โรคปอดอักเสบ SARS โรคไข้หวัดนก การก่อการร้ายข้ามชาติ การแพร่กระจายของอาวุธที่มีฤทธิ์ทำลายล้างสูง (Weapons of Mass Destruction-WMDs) การลักลอบค้ามนุษย์และค้ายาเสพติด เรื่องสิ่งแวดล้อมเสื่อมโทรม และภัยพิบัติต่าง ๆ ถือว่าเป็นปัญหาและเป็นภัยที่ประเทศเดียวไม่สามารถจัดการแก้ไขได้ ถ้ารวมกันเป็นภูมิภาค (โดยอาจจะไม่จำเป็นจะต้องรวมทุกประเทศในระยะแรก) น่าจะเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนา ผู้ที่ศึกษาทฤษฎีความสัมพันธ์และแนวทางพัฒนาความเป็นเอกภาพมักนิยมเปรียบเทียบกับการพัฒนาของสหภาพยุโรป อะไรเป็นแรงผลักดันให้รวมกลุ่มกัน อะไรเป็นอุปสรรคต่อการรวมกลุ่ม

๘. ปัจจุบันมีแนวคิดประชาคมเอเชียตะวันออก (East Asia Community : EAC) กลายเป็นกลุ่มอาเซียนรวมกับจีน อินเดีย ญี่ปุ่น เกาหลีใต้ ออสเตรเลีย และนิวซีแลนด์ คาดว่าจะดึงรัสเซียร่วมเป็นชาติต่อไป เพื่อถ่วงดุลกลุ่มต่าง ๆ ในภูมิภาคอื่น และร่วมมือกันแก้ไขปัญหาวิกฤตต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในภูมิภาค (แนวคิดประชาคมเอเชียตะวันออกเกิดจาก East Asian Summit ค.ศ. ๒๐๐๕)

ความร่วมมือต่าง ๆ ที่กำลังดำเนินการมีหลายประเด็น ได้แก่

- o กำหนดกฎระเบียบภูมิภาค
- o ตั้งเขตการค้าเสรี
- o ข้อตกลงร่วมมือทางการคลังและการเงิน
- o เขตร่วมมือเพื่อหลีกเลี่ยงการลดอาวุธ
- o การคมนาคม และเครือข่ายการสื่อสาร

o ด้านสิทธิมนุษยชน

แต่เดิมใน ค.ศ. ๑๙๙๑ นายกรัฐมนตรีมหาธีร์ โมฮัมหมัด (Dr. Mahathir bin Mohamad) นายกรัฐมนตรีมาเลเซียในสมัยนั้นเสนอการรวมกลุ่มเศรษฐกิจเอเชียตะวันออก (East Asian Economic Caucus : EAEC) ประกอบด้วยอาเซียน (ขณะนั้นประกอบด้วยอินโดนีเซีย มาเลเซีย ฟิลิปปินส์ สิงคโปร์ ไทย และบรูไนฯ) รวมกับจีน ญี่ปุ่น และเกาหลีใต้ ขณะนั้นไม่ประสบความสำเร็จ เพราะ ดร.มหาธีร์มีแนวคิดต่อต้านตะวันตก ต้องการให้ญี่ปุ่นมีบทบาทเป็นผู้นำ แต่ญี่ปุ่นเกรงใจสหรัฐอเมริกา และเกาหลีใต้ไม่สบายใจที่ญี่ปุ่นอยู่ในฐานะสูงกว่า

๙. มีกลุ่มการเมืองภูมิภาค เช่น

o The East Asian Triangle (Nye, Joseph S. “The East Asian Triangle”, **Taipei Times,** October 16, 2006)

East Asian Triangle เป็นการพบปะระหว่างญี่ปุ่น จีน และสหรัฐอเมริกา เพื่อแก้ปัญหานิวเคลียร์เกาหลีเหนือ

o Six Party Talks เป็นที่ประชุมเพื่อแก้ปัญหาอาวุธนิวเคลียร์ในเกาหลีเหนือ ประกอบด้วย จีน เกาหลีใต้ เกาหลีเหนือ สหรัฐอเมริกา รัสเซีย และญี่ปุ่น

๑๐. ในหลักสูตรนี้เราจะกล่าวถึงภูมิภาคเอเชียตะวันออกอย่างกว้าง ๆ ทั้งที่เป็นแต่ละประเทศแยกกัน และรวมเป็นภูมิภาค ตั้งแต่ครั้งโบราณถึงยุคปัจจุบัน ความสัมพันธ์กับภูมิภาคอื่น เช่น ภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ และภูมิภาคเอเชียใต้ นอกจากด้านการเมืองเศรษฐกิจแล้ว ยังต้องดูด้านวัฒนธรรมด้วย

หนังสืออ่านเพิ่มเติม

Baar, Michael D. **Cultural Politics and Asian Values**, Rutledge, 2002.

Friedman, Edward and Gilley, Bruce (editors). **Asia’s Giants: Comparing China and India**, Palgrave Macmillan, 2008.

Saaler, Sven and Koschmann, J. Victor (editors). **Pan-Asianism in Modern Japanese History**, Rutledge, 2007.

Timmermann, Martina and Tsuchiyama Jitsuo (editors). **Institutionalizing Northeast Asia : Regional Steps toward Global Governance**, United Nations University Press, 2008

วิชาหัวข้อพิเศษทางประวัติศาสตร์ : พระจุลจอมเกล้าศึกษาว่าด้วยการสร้างความมั่นคงของชาติ (HI 4110)

การศึกษาเกี่ยวกับพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว หรือพระจุลจอมเกล้าศึกษา (King Chulachomklao Studies) ทำไมและอย่างไร

พลเอกหญิง สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ
๙ กันยายน ๒๕๕๓

History is the essence of innumerable biographies.

Thomas Carlyle

นักเรียนเคยได้เรียนวิชาไทยศึกษา (Thai Studies) ว่าด้วยเรื่องราวแง่ต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับประเทศไทยมาแล้ว ถ้าเขียนว่า ไทศึกษา (Tai Studies) จะหมายถึง การศึกษาเกี่ยวกับชนชาติในตระกูลไท ซึ่งไม่จำเป็นจะต้องอยู่ในเขตประเทศไทย นักเรียนบางรุ่นเคยศึกษาหัวข้อนครนายกศึกษา (Nakhon Nayok Studies) เกี่ยวกับสภาพภูมิศาสตร์ ทรัพยากร ประวัติความเป็นมา เหตุการณ์สำคัญ และเรื่องอื่น ๆ ซึ่งถือเป็นประวัติศาสตร์ท้องถิ่นก็ได้

ในแง่บุคคล มีผู้นิยมเขียนประวัติคนที่มีชีวิตอยู่ในสมัยต่าง ๆ เช่น หนังสืองานศพ เรียกชีวประวัติว่า biography ถ้าเขียนประวัติตนเองเรียกว่า อัตชีวประวัติ (autobiography) ที่หอจดหมายเหตุแห่งชาติของอังกฤษ (Public Record Office) เคยเห็นมีชายสูงอายุสองสามคนนั่งใช้เอกสารอยู่ ถามได้ความว่าเป็นทหารผ่านศึกสมัยสงครามโลกครั้งที่ ๒ มาค้นคว้าเพื่อเขียนอัตชีวประวัติ

ผู้ที่มีบทบาทสำคัญก่อผลกระทบต่อโลก ชาติบ้านเมือง หรือบุคคลอื่นเป็นจำนวนมาก มักมีผู้ศึกษาชีวิตและผลงานของเขาเป็นพิเศษ เช่น ลินคอล์นศึกษา (Lincoln Studies) มีศูนย์ศึกษา

ลินคอล์นด้วย (Lincoln Studies Center) ฮิตเลอร์ศึกษา (Hitler Studies) บางทีเป็นการรวม (collection) หนังสือเกี่ยวกับบุคคลนั้น เช่น จะมี website สำหรับศึกษาเจงกิสข่าน เรียกว่า Books for Genghis Khan Studies

พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงเป็นบุคคลสำคัญของชาติที่เกี่ยวข้องกับโรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้า คือ โรงเรียนของเราใช้พระปรมาภิไธยเป็นนามโรงเรียน ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้ตั้งโรงเรียนนายร้อยทหารบก (โรงเรียนทหารสราญรมย์ หรือ คะเด็ตสกูล) เมื่อวันที่ ๕ สิงหาคม พ.ศ. ๒๔๓๐ และเสด็จพระราชดำเนินทรงเปิดโรงเรียนนายร้อยชั้นมัธยม เมื่อวันที่ ๒๖ ธันวาคม พ.ศ. ๒๔๕๒ นอกจากจะทรงวางรากฐานการทหารแล้ว ยังทรงวางรากฐานปฏิรูปการปกครอง การพัฒนาเศรษฐกิจ สังคมของไทยโดยองค์รวมและครบวงจรด้วย เราจึงควรนำพระราชประวัติและพระราชกรณียกิจมาศึกษา เปรียบเทียบกับเหตุการณ์แวดล้อมสมัยนั้นกับเหตุการณ์ยุคปัจจุบัน ถ้าจะศึกษาให้ได้ความรู้กระจ่าง เราควรรู้และเข้าใจสภาพที่มีมาก่อนรัชสมัยของพระองค์ด้วย

หนังสือที่ใช้ประกอบการศึกษาในหัวข้อนี้ที่เป็นประโยชน์มากคือ เรื่อง **ประวัติศาสตร์กรุงรัตนโกสินทร์เล่ม ๒ รัชกาลที่ ๔ - พ.ศ. ๒๔๗๕** คณะกรรมการจัดการสมโภชกรุงรัตนโกสินทร์ ๒๐๐ ปี จัดพิมพ์ใน พ.ศ. ๒๕๒๕

๑. พระราชประวัติ

ทรงมีพระชนม์อยู่ระหว่าง พ.ศ. ๒๓๙๖ - ๒๔๕๓ หรือ ค.ศ. ๑๘๕๓ - ๑๙๑๐ ทรงเติบโตขึ้นในยุคที่มหาอำนาจตะวันตกล่าอาณานิคมในภูมิภาคของเรา เริ่มตั้งแต่รัชสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวเป็นต้นมา ประเทศเราต้องดำเนินนโยบายใหม่ ๆ เปิดประเทศให้สิ่งใหม่ ๆ เข้ามา ทั้งประเพณี วัฒนธรรม ความเชื่อ การเรียนภาษาต่างประเทศ การใช้เหตุผลแบบวิทยาศาสตร์ เป็นรากฐานของการพัฒนาประเทศระยะต่อมา

ประวัติศาสตร์นิพนธ์ (Historiography)

เป็นการศึกษาว่าประวัติศาสตร์เขียนขึ้นมาอย่างไร การใช้หลักฐานประวัติศาสตร์แต่ละยุคแต่ละสมัยต่างกัน ในยุคพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เอกสารชั้นต้นที่ใช้ศึกษามีทั้งต้นฉบับลายมือเขียน เป็นจดหมายและบันทึกต่าง ๆ เอกสารทางราชการส่วนมากเป็นสิ่งพิมพ์ พิมพ์ดีดหรือพิมพ์เป็นหนังสือ เอกสารจากหน่วยราชการต่าง ๆ ส่วนใหญ่ในปัจจุบันจะอยู่ใน

หอจดหมายเหตุแห่งชาติ นอกจากนั้นยังมีหนังสือพระราชนิพนธ์ หนังสือที่ผู้อื่นแต่งในยุคนั้น ในยุคนี้มีการติดต่อกับต่างประเทศมาก หลักฐานในภาษาต่างประเทศก็ใช้ศึกษาได้ เช่น เอกสารในหอจดหมายเหตุรัสเซีย หอจดหมายเหตุที่อังกฤษ ฝรั่งเศส หนังสือพิมพ์เก่า ๆ ของประเทศต่าง ๆ บันทึกของชาวเยอรมันเจ้าของร้านที่ทรงไปซื้อของ ลูกหลานนำมาลงหนังสือพิมพ์ท้องถิ่น

ถ้าจะเริ่มศึกษาตอนนี้น่าจะเป็นไปไม่ได้ที่จะใช้วิธีการประวัติศาสตร์บอกเล่า เพราะคนที่จะเล่าเรื่องราวสมัยนั้น ๆ ได้คงจะล่วงลับไปหมดแล้ว จะมีอยู่แต่ผู้ที่ปู่ย่าตายายเล่าเรื่องให้ฟัง

มีหลักฐานอื่น ๆ เช่น งานศิลปะ ภาพถ่าย (สมัยนั้นมีค่อนข้างแพร่หลายแล้ว) แผ่นเสียง

ผู้ที่จะเขียนประวัติศาสตร์ต้องรู้จักพิจารณาวิเคราะห์ข้อมูลเหล่านี้ว่า ส่วนไหนเป็นเหตุเป็นผลควรเชื่อถือ หรือขัดแย้งกันเพราะอะไร

ความมั่นคงของชาติ

แนวการปฏิรูปการปกครองในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวมีหลายด้าน บางด้าน เช่น การศึกษา หรือการพัฒนาเศรษฐกิจหรือความเป็นอยู่ของผู้คนสมัยนั้น การพัฒนา การคมนาคม (การรถไฟ) ถือเป็นเรื่องความมั่นคงในปัจจุบันจะถือว่าเป็นการพัฒนาทางเศรษฐกิจ สมัยก่อนศึกษาธิการเป็นเรื่องสำคัญน้อยกว่ามหาดไทยซึ่งถือว่าเป็นเรื่องความมั่นคง การดึงอำนาจเข้าสู่ส่วนกลาง (centralization) เป็นการรักษาความมั่นคง ตรงข้ามกับนโยบายปัจจุบัน คือ การกระจายอำนาจ (decentralization) เพราะสภาพการณ์และปัจจัยแวดล้อมต่าง ๆ ทั้งภายในและภายนอกสังคมไทยได้เปลี่ยนแปลงไปมาก จึงต้องปรับเปลี่ยนให้เหมาะสม

๒. สภาพการณ์ก่อนครองราชย์และการเมืองภายใน

พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงเป็นพระราชโอรสองค์ใหญ่ ที่มีพระอิสริยยศเป็นสมเด็จเจ้าฟ้า จึงทรงมีโอกาสเตรียมพระองค์ที่จะมีบทบาททางการเมืองของประเทศ ทรงมีความรู้เรื่องราชประเพณี วัฒนธรรมไทย เรื่องวิทยาการต่างประเทศ และภาษาต่างประเทศเป็นอย่างดี แต่ยังทรงพระเยาว์อยู่ (พระชนมายุ ๑๕ พรรษา) ขณะนั้นในบรรดาพระราชวงศ์มีผู้ที่มีพระชนม์สูงกว่า และมีอำนาจทางการเมือง เช่น กรมหมื่นบวรวิไชยชาญ (หรือกรมพระราชวังบวรวิไชยชาญในขณะนั้น) พระราชโอรสในพระบาทสมเด็จพระปิ่นเกล้าเจ้าอยู่หัว และเจ้านายอื่น ๆ ซึ่งแบ่งเป็นฝักเป็นฝ่ายสมัยนั้นขุนนางมีอำนาจมาก เช่น ขุนนางในตระกูลบุนนาค

๓. การปฏิรูปการปกครองส่วนกลาง

ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้ตั้งสภาที่ปรึกษาราชการแผ่นดิน ได้แก่ รัฐมนตรีสภาและองคมนตรีสภา คือ เลิกตำแหน่งสมุหนายก และสมุหพระกลาโหมที่มีอยู่เดิม แล้วแบ่งเป็นกระทรวงต่าง ๆ ๑๒ กระทรวง มีเสนาบดีดูแลว่าราชการ มีที่ทำการเฉพาะแต่ละกระทรวง ข้าราชการมีเงินเดือนประจำ แต่ละกระทรวงแยกย่อยเป็นกรม กอง มีหน้าที่ของตนไม่ก้าวก่ายซ้ำซ้อนกันเหมือนแต่ก่อน

๔. การปฏิรูปการปกครองส่วนภูมิภาคและท้องถิ่นเพื่อดึงอำนาจสู่ส่วนกลาง (centralization)

ในส่วนภูมิภาคยกเลิกการแบ่งเป็นหัวเมืองเอก โท ตรี จัตวา และประเทศราช เลิกระบบกินเมือง เลิกการให้สมุหพระกลาโหมควบคุมภาคใต้ สมุหนายกคุมภาคเหนือ เจ้าพระยาพระคลังคุมภาคตะวันออก ตั้งมณฑลในภาคต่าง ๆ ขึ้นกับกระทรวงมหาดไทย มีสมุหเทศาภิบาลหรือข้าหลวงเทศาภิบาล ปกครอง แยกออกเป็น *เมือง* มีผู้ว่าราชการเมืองเป็นผู้ปกครอง *อำเภอ* มีนายอำเภอปกครอง *ตำบล หมู่บ้าน* มีกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน (เลือกตั้ง) ดูแลปกครอง

นโยบายเช่นนี้ทำให้เกิดลักษณะรัฐชาติ หรือรัฐประชาชาติ (Nation State) แบบสมัยใหม่ขึ้น เป็นการดึงอำนาจเข้าสู่ส่วนกลางเพื่อความเป็นเอกภาพ รักษาเอกราชของบ้านเมือง ขณะนั้นประเทศตะวันตกแผ่อำนาจจักรวรรดินิยมไปยังภูมิภาคต่าง ๆ ทั่วโลก การดึงอำนาจเข้าสู่ส่วนกลางจึงเป็นไปเพื่อรับมือกับสภาพการเมืองระหว่างประเทศที่ดำรงอยู่ในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ในขณะนั้น เมื่อมาถึงทุกวันนี้อาจจะทำให้เกิดปัญหาบางประการในสภาพการณ์ปัจจุบัน จึงต้องกระจายอำนาจบ้างให้เหมาะสม

การปกครองส่วนท้องถิ่น ทรงตั้งสุขาภิบาลเพื่อให้ราษฎรปกครองกันเอง

๕. นโยบายถ่วงดุลอำนาจ (balance of power, balance of power in international relations) และการอ่อนข้อ (appeasement) เพื่อเอาตัวรอด และรักษาส่วนใหญ่ของบ้านเมืองไว้

เนื่องจากประเทศไทยไม่ได้ก้าวหน้าหรือแข็งแกร่งมากนัก ผู้นำในสมัยที่ต้องเผชิญหน้ากับประเทศตะวันตกจึงต้องใช้วิธีไม่เอนเอียงไปเข้าข้างประเทศไหนเป็นพิเศษ ให้ผลประโยชน์ประเทศหนึ่ง ก็ต้องให้ประเทศอื่น ๆ ด้วย

ส่วนการอ่อนข้อนั้นเป็นลักษณะคล้ายคลึงกับการที่ประเทศในยุโรปยอมเยอรมนีก่อนสงครามโลกครั้งที่ ๒ ในสมัยนั้นไทยต้องยอมเสียสิทธิสภาพนอกอาณาเขต เสียผลประโยชน์ด้านภาษี เสียดินแดน และเสียค่าปรับเพื่อรักษาเอกราช

๖. การนำประเทศเข้าสู่เวทีโลกเพื่อการยอมรับ

- ปฏิรูปประเทศตามแนวตะวันตก
- จ้างที่ปรึกษาชาวต่างประเทศ
- ส่งคนที่มีความสามารถไปปฏิบัติงานต่างประเทศและส่งนักเรียนไปศึกษาต่อในต่างประเทศ คนเหล่านี้เป็นตัวแทนของคนไทยในต่างแดน
- การเข้าร่วมกิจกรรมนานาชาติ เช่น งาน World's Fair ที่ปารีส (Exposition Universelle) ใน ค.ศ. ๑๘๘๙ งาน Expo หรือ World's Fair (World's Columbian Exposition) จัดที่ชิคาโก สหรัฐอเมริกา ใน ค.ศ. ๑๘๙๓
- การรับพระราชอาคันตุกะจากต่างประเทศ การรับ "ซารวิช" (tsarevich แปลว่า มกุฎราชกุมารรัสเซีย)
- การเสด็จพระราชดำเนินต่างประเทศ ทำความรู้จักกับผู้นำประเทศต่าง ๆ ถ่ายภาพคู่กับซาร์รัสเซีย (Tsar แปลว่า กษัตริย์)

๗. การปฏิรูปกฎหมายและการศาล : การต่อสู้เพื่อแก้ปัญหาสิทธิสภาพนอกอาณาเขต (extra-territorialism หรือ extraterritorial rights) และเอกราชทางการศาล

ประเทศไทยมีกฎหมายที่เขียนเป็นลายลักษณ์อักษรตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยา มาปรับปรุงให้เหมาะสมขึ้นในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ตอนต้น รัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ประเทศไทยต้องเตรียมรับสถานการณ์ที่ประเทศมหาอำนาจตะวันตกเข้ามาล่าอาณานิคม สิ่งที่สำคัญมากคือ กฎหมายที่ชาวต่างประเทศจับตามอง และไม่ยอมขึ้นศาลไทยเพราะไม่ "ศิวิไลซ์" ทำให้ประชาชนเสียเปรียบชาวตะวันตก เราปรับปรุงทีละเล็กทีละน้อย จนสามารถออกประมวลกฎหมายอาญา ประมวลกฎหมายแพ่งพาณิชย์ พร้อมกับเตรียมบุคลากรในด้านกฎหมายและการศาล ได้ส่งนักเรียนไปเรียนต่างประเทศ และมาตั้งโรงเรียนกฎหมายเพื่อสร้างนักกฎหมายเพิ่มขึ้น ศาลที่มีจำนวนมากตามกรมกองต่าง ๆ ก็นำมาจัดใหม่ตามหลักสากล กระบวนการแก้ปัญหาสิทธิสภาพนอกอาณาเขตค่อนข้างช้า เริ่มตั้งแต่รัชกาลที่ ๕ จนถึงรัชกาลที่ ๘ จึงแล้วเสร็จ บรรลุตามเป้าหมาย ได้เอกราชทางการศาลโดยสมบูรณ์

๘. สอบ

๙. การปฏิรูปทางเศรษฐกิจ : การพัฒนาระบบเศรษฐกิจเสรีภายใต้มาตรฐานเดียวกัน

ในการปฏิรูปบ้านเมืองในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวนั้น ทรงเริ่มจากการจัดเก็บภาษี ด้วยการตั้งหอรัษฎากรพิพัฒน์ ในพระบรมมหาราชวัง จัดการเก็บภาษี และการคลังอย่างเป็นระบบ

ระบบเศรษฐกิจไทยเปลี่ยนแปลงมากเมื่อมีการลงนามในสนธิสัญญาเบาว์ริง ก่อนหน้านั้น เป็นระบบเศรษฐกิจแบบยังชีพ เปลี่ยนมาเป็นเศรษฐกิจการค้า มีข้าวเป็นพืชเศรษฐกิจหลัก พระราชโอรสในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พระองค์เจ้าดิลกนพรัฐทรงเขียนวิทยานิพนธ์ปริญญาเอกทางด้านเศรษฐศาสตร์การเกษตร ที่มหาวิทยาลัยทือบิงเงิน (Tuebingen) ประเทศเยอรมนี และนักเศรษฐศาสตร์ ๓ ท่านคือ นิธิสาร พงศ์ปิยะไพบูลย์ อมรศักดิ์ มาลา และอัครราชย์ บุญญาศิริได้มาวิเคราะห์เขียนเป็นหนังสือเรื่อง **อ่านพระนิพนธ์พระองค์เจ้าดิลกนพรัฐจากมุมมองนักเศรษฐศาสตร์ร่วมสมัย** (๒๕๕๒)

การทำการเกษตรต้องอาศัยความรู้อื่น ๆ เช่น การแผนที่ (ผู้เชี่ยวชาญชาวอังกฤษ ชื่อ James McCarthy ภายหลังเป็นพระวิภาคภูวดล) ซึ่งใช้ในด้านความมั่นคงด้วย การชลประทาน ได้แก่ โครงการเขื่อนชัยนาท นำผู้เชี่ยวชาญชาวดัตช์ ชื่อ Homan van der Heide มาช่วยพัฒนา Dr. Kametaro Toyama ผู้เชี่ยวชาญเลี้ยงไหมจากญี่ปุ่น มาพัฒนาส่งเสริมให้เจริญก้าวหน้ายิ่งขึ้น

๑๐. การพัฒนาด้านคมนาคมและการสื่อสาร : เพื่อความมั่นคงทางการเมืองและเศรษฐกิจ

พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเคยเสด็จประพาสสิงคโปร์และชวา ประเทศอินเดีย ได้ทอดพระเนตรการจัดการคมนาคม เช่น การรถไฟ ต่อมาได้ทอดพระเนตรการจัดการคมนาคมในประเทศยุโรป จึงโปรดเกล้าฯ ให้สร้างถนน สร้างสะพาน ส่งเสริมการใช้พาหนะต่าง ๆ การเดินรถราง การเดินรถไฟเอกชน การคมนาคมทางแม่น้ำลำคลอง ในด้านการสื่อสาร ได้ทรงริเริ่มการไปรษณีย์ โทรเลข โทรศัพท์ การพัฒนาทางคมนาคมนี้เน้นเรื่องความมั่นคงก็จริง แต่ว่าได้ประโยชน์ทางเศรษฐกิจและสังคมด้วย ได้มีชาวต่างประเทศมาดำเนินการหรือเป็นที่ปรึกษา ทำให้มีการติดต่อกันเพิ่มขึ้น

ข้อที่น่าสังเกตอีกอย่างหนึ่งคือ ในการสร้างถนน สะพาน ทางรถไฟ ฯลฯ ต้องอาศัยหมุดหลักฐานแสดงพิกัดและระดับ แต่ละหน่วยงานถือหลักฐานพิกัดระดับที่ต่างกัน และขัดแย้งกันหลายกรณี

๑๑. การพัฒนาสิทธิพลเมือง (citizenship) : การเลิกระบบไพร่-ทาส และการเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรม

เป็นเรื่องการปฏิรูปสังคมระดับพื้นฐาน เนื่องจากการพัฒนาด้านต่าง ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ทางการศึกษา และการพัฒนาอาชีพต่าง ๆ จะไม่ประสบความสำเร็จในการเลื่อนชั้นทางสังคม ถ้ายังมีระบบไพร่-ทาส การเลิกระบบนี้ทำอย่างค่อยเป็นค่อยไป เพื่อไม่ให้กระทบผู้เสียผลประโยชน์มากเกินไป และอาจจะเกิดความไม่สงบในบ้านเมืองได้

สำหรับด้านวัฒนธรรมส่วนที่เปลี่ยนแปลงมากคือ ติดต่อกับประเทศตะวันตกมากขึ้น จึงรับวัฒนธรรมตะวันตกทั้งในด้านวิถีความเป็นอยู่ อาหาร แนวความคิดวัฒนธรรมทางการเมือง (เช่น ไปศึกษาต่างประเทศเกิดความคิดปฏิวัติประชาธิปไตย) อักษรศาสตร์ วรรณคดี ศิลปะ เช่น การเขียนภาพ การดนตรี เทคโนโลยี โรงเรียน พิพิธภัณฑ์ หอสมุด เป็นแนวทางการเผยแพร่วรรณกรรม งานศิลปะที่เคยอยู่ในวงแคบให้คนทั่วไปมีโอกาสชื่นชมและเรียนรู้ ฯลฯ

๑๒. การปฏิรูปการศึกษา : การสร้างคนและจินตภาพแห่งความเป็นไทยร่วมกัน

เมื่อเริ่มแรกการปฏิรูปการศึกษามีจุดประสงค์สำคัญคือ ต้องการสร้างบุคลากรเข้ารับราชการในตำแหน่งที่มีเพิ่มขึ้นและทดแทนการจ้างชาวต่างประเทศ ต่อมาทรงประกาศการศึกษามวลชน และพระราชปณิธานที่จะให้คนในแผ่นดินไทยมีโอกาสในการศึกษาเท่าเทียมกัน

ทรงจัดการศึกษาระดับประถมศึกษา มัธยมศึกษา อาชีวศึกษา อุดมศึกษา และการศึกษาของสตรี

ทรงส่งพระราชโอรสและนักเรียนทั่ว ๆ ไป ไปศึกษาต่อต่างประเทศ ผู้ที่เรียนดีจะได้รับพระราชทานทุนเล่าเรียนหลวง

จินตภาพ (Image) คือ ภาพที่เกิดจากการนึกคิดหรือที่คิดว่าควรจะเป็นอย่างนั้นอย่างนี้ ถือว่าการศึกษาเป็นการสร้างจินตภาพความเป็นไทย เนื่องจากทุกคนมีโอกาสเท่าเทียมและเรียนรู้เท่ากันและเหมือนกัน สร้างเอกลักษณ์ไทย มีผู้วิจารณ์ว่าทำให้ลักษณะพิเศษของท้องถิ่นหลายอย่างหมดไป

การปฏิรูปทางการแพทย์และการสาธารณสุข : เพื่อชีวิตที่ดีกว่า

พระราชกรณียกิจพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ด้านการบำบัดทุกข์บำรุงสุขของราษฎรด้านการแพทย์และการสาธารณสุข เริ่มต้นด้วยการออกกฎหมายให้รักษาความสะอาด

ของคลอง เพื่อป้องกันเชื้อโรค ออกพระราชกำหนดสุขาภิบาล สร้างโรงพยาบาล และให้การศึกษาวิชาแพทย์ พิมพ์ตำราแพทย์ จัดการปลูกฝีแก่ประชาชน เป็นต้น

๑๓. การปฏิรูปทางทหาร : การสร้างทหารอาชีพและสถาบันทหาร และบทบาทของทหารที่มีต่อความมั่นคงของชาติ

แต่เดิมข้าราชการทั้งพลเรือนและทหารต้องรบเมื่อมีศึกสงคราม ส่วนประชาชนนั้นก็ต้องถูกขึ้นบัญชีอยู่ในสังกัดต่าง ๆ เมื่อเติบโตขึ้นก็ต้องถูกสักข้อมือเข้ารับราชการ ทั้งทำงานโยธาและเป็นพลทหารเมื่อมีศึก ทำให้ไม่สู้จะมีเวลาทำมาหากินเป็นปกติ การฝึกหัดก็ไม่เพียงพอ และบางครั้งยังถูกมูลนายเบียดบังเอาไปใช้งานส่วนตัว ไม่เป็นประโยชน์แก่ราชการเต็มที่ จึงเปลี่ยนเป็นระบบเกณฑ์ทหาร ที่จริงพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงเริ่มการปฏิรูปทหารไว้ส่วนหนึ่งแล้ว

ในสมัยรัชกาลที่ ๕ ตั้งโรงเรียนสำหรับนายทหาร หลักสูตรการศึกษาของนายทหารเปรียบเทียบได้กับหลักสูตรของต่างประเทศ ถือได้ว่าทหารเป็นกลุ่มแรก ๆ ในประเทศไทยที่เข้ากระบวนการโลกาภิวัตน์ คือ หมุนตามโลก พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงส่งพระราชโอรสไปศึกษาต่อต่างประเทศ พระองค์เจ้าจะทรงศึกษาวิชาอะไรก็ได้ตามความพอพระทัย แต่ถ้าเป็นชั้นเจ้าฟ้าต้องเรียนการทหาร

ตั้งกรมยุทธนาธิการ เปลี่ยนเป็นกระทรวงยุทธนาธิการ (ขณะเดียวกันมีกรมกลาโหม) ในที่สุดยุบกระทรวงยุทธนาธิการ ตั้งกระทรวงกลาโหม

ต่างประเทศถือว่าทหารเป็นกลุ่มบุคคลที่เชื่อมความสัมพันธ์กับประเทศอื่น เพราะเป็นผู้ที่มีภาวะผู้นำ และมีมนุษยสัมพันธ์ดี

ทหารมีหน้าที่ป้องกันประเทศ และดูแลทุกข์สุขของราษฎร ทั้งสองประการเป็นภารกิจรักษาความมั่นคง

๑๔. ทัศนศึกษา

๐ สำนักหอจดหมายเหตุแห่งชาติ ท่าวาสุกรี

หอจดหมายเหตุ (Archive) เป็นที่เก็บเอกสารชั้นต้น ทั้งที่เป็นลายมือเขียนและเอกสารที่ตีพิมพ์จากหน่วยราชการต่าง ๆ จดหมายและเอกสารส่วนบุคคล เก็บเป็นหมวดหมู่ สืบค้น

ได้ง่าย เมื่ออ่านแล้วจะเข้าใจเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในอดีตได้ดีขึ้น เอกสารบางฉบับที่เก็บไว้เป็นความลับไม่เปิดให้บริการก่อน ๒๐ ปี ๓๐ ปี ๕๐ ปี หรือ ๑๐๐ ปี เป็นต้น

๐ พิพิธภัณฑ์ธนาคารแห่งประเทศไทย อยู่ที่วังบางขุนพรหม เดิมเป็นที่ประทับสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้าบริพัตรสุขุมพันธุ์ กรมพระนครสวรรค์วรพินิต เป็นที่ศึกษาประวัติด้านการธนาคารในประเทศไทย การก่อตั้งธนาคารแห่งประเทศไทย ประวัติความเป็นมาด้านการเงินการธนาคาร ฯลฯ

อีกแห่งคือ ที่วังเทวะเวสม์ เดิมเป็นที่ประทับของสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระยาเทวะวงศ์วโรปการ ใช้เป็นที่ประชุมและบรรยาย ทั้งจัดแสดงเรื่องการอนุรักษ์อาคารและงานสถาปัตยกรรม

ทั้งสองแห่งเป็นอาคารที่สร้างและอนุรักษ์ที่งดงาม น่าเที่ยวชมและศึกษา

๐ พิพิธภัณฑ์สมเด็จพระพันวัสสาอัยยิกาเจ้า เดิมเป็นที่ประทับของสมเด็จพระพันวัสสาอัยยิกาเจ้า จัดเป็นพิพิธภัณฑ์ตามพระราชประสงค์พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เนื่องจากพระตำหนักใหญ่หรือที่บางคนเรียกว่า พระตำหนักเหลืองตามสีของอาคาร มีลักษณะทางสถาปัตยกรรมที่สวยงาม สมเด็จพระพันวัสสาฯ เป็นพระอัครมเหสีในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงเป็นสตรีที่มีบทบาทสำคัญหลายด้านโดยเฉพาะอย่างยิ่งทางด้านการศึกษา การกุศลต่าง ๆ ด้านการแพทย์ หัตถกรรม การเกษตร (โรงสี) บริษัทประกันภัย

๑๕. ประเทศไทย : ๑๐๐ ปีหลังการเสด็จสวรรคต (บทเรียนจากประวัติศาสตร์)

เดือนตุลาคมของปีนี้เป็นปีที่พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเสด็จสวรรคตครบร้อยปี ในปีนี้เราจึงควรคิดย้อนหลังว่ามีสิ่งใดที่เปลี่ยนไป มีวิวัฒนาการอย่างไร หรือยังคงอยู่อย่างที่ทรงมีนโยบายและปฏิบัติไว้

เมื่อศึกษาประวัติศาสตร์โดยละเอียดแล้ว เราจะทราบว่า ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว มีปัญหาต่าง ๆ มากมาย บางอย่างก็เหมือนกับที่เกิดขึ้นในปัจจุบัน ผู้ปฏิบัติงานสมัยนั้นมีวิธีแก้ปัญหาสำเร็จบ้าง ไม่สำเร็จบ้าง ความสำเร็จหรือสิ่งที่ดีที่เราเห็นในยุคนี้ที่จริงคนในยุคนั้นเขาก็มีความรู้อยู่แล้ว ไม่ใช่ว่าเพิ่งมี

๑๖. สอบ

สรุป : ข้อคิดเรื่องการศึกษาชีวประวัติบุคคลสำคัญ

Lives of great men all remind us
We can make our lives sublime,
And, departing, leave behind us
Footprints on the sands of time

Henry Wadsworth Longfellow, 1838

ประวัติวีรบุรุษไซร้ เตือนใจ เรานา
ว่าอาจจะยังชนม์ เลิศได้
และยามจะบรรลัย ทิ้งซึ่ง
รอยบาทเหยียบแน่นไว้ แทบพื้นทรายสมัย

พระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว

วิชาหัวข้อพิเศษทางประวัติศาสตร์ : การศึกษาความมั่นคงของไทย ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวผ่านมุมมองปัจจุบัน (HI 4110)

ความสำคัญของเวทีโลกกับความมั่นคงของไทย : บทบาทมหาอำนาจไม่ใช่เรื่องใหม่

พลเอกหญิง สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ
๗ มิถุนายน ๒๕๕๔

๑. เวทีโลก (world stage, global forum) คืออะไร

ตัวอย่างที่ใช้กันในปัจจุบัน

o นายกรัฐมนตรีเห็นว่า ที่มีการปะทะกันระหว่างไทยกับกัมพูชานั้นต้องเจรจาระดับทวิภาคี กัมพูชาหวังยกระดับปัญหาสู่เวทีโลก (**ไทยรัฐออนไลน์** ๑ พ.ค. ๒๕๕๔)

o ประเทศไทยบนเวทีโลก กล่าวถึงรายงานของธนาคารโลกว่า ไทยเป็นประเทศที่สะดวกในการเข้าไปประกอบธุรกิจเป็นอันดับที่ ๑๒ ใน ๑๘๓ ประเทศ (**คม ชัด ลึก** ๑๗ ก.ย. ๒๕๕๒)

o เมื่อสมาคมนักข่าวนักหนังสือพิมพ์ไทยก้าวสู่เวทีโลก สมาคมฯ ได้รับเชิญให้เข้าร่วม ประชุมองค์กรเวทีโลกเพื่อพัฒนาสื่อ (Global Forum for Media Development) พูดกันถึงเรื่องสื่อในยุคโลกาภิวัตน์ เพื่อส่งเสริมสันติภาพไม่ตกเป็นเครื่องมือทางการเมือง (สมาคมนักข่าวนักหนังสือพิมพ์แห่งประเทศไทย ๒๕ มิ.ย. ๒๕๕๒)

o กุ๊กไทยสู่เวทีโลก ที่มติชนอคาเดมี เชฟชาวสิงคโปร์ชื่อ วิวเมนต์ ลีออง ผู้ก่อตั้งสถาบันฝึกอบรมอาหารแห่งประเทศไทย วางหลักสูตร ส่งนักเรียนออกไปประกวดนานาชาติ ได้เหรียญต่าง ๆ มา เขาคิดว่าการที่เรามีชื่อเสียงในเวทีโลก ทำให้นานาประเทศเชื่อมั่น ไม่ใช่แค่อาหารไทย

แต่เป็นการส่งเชฟออกจากประเทศไทย รวมไปถึงการพัฒนาห่วงโซ่ในอุตสาหกรรมอาหารที่จะเกิดขึ้นในอนาคต (**ประชาชาติธุรกิจ** ๒๒ เม.ย. ๒๕๕๔)

๐ ปฏิบัติการเพื่อสันติภาพ-บทบาทกองทัพไทยในเวทีโลก หมายถึง การที่ทหารไทยออกไปปฏิบัติหน้าที่นอกประเทศ มีทั้งในกรอบสหประชาชาติและนอกกรอบสหประชาชาติ ซึ่งมีเจ้าของประเทศร้องขอ องค์การเอกชนระหว่างประเทศร้องขอ (*Tortahan.net* ๙ ต.ค. ๒๕๔๘)

๐ นายกรัฐมนตรีกล่าวว่า การประชุมครั้งนี้ (การประชุมสุดยอดอาเซียนที่อินโดนีเซีย) จะให้ความสำคัญในสองประเด็นคือ ๑) กระบวนการของอาเซียนในการเดินหน้าต่อสู่การเป็นประชาคมอาเซียน และ ๒) บทบาทของอาเซียนในเวทีโลก (**ฐานเศรษฐกิจออนไลน์** ๔ พ.ค. ๒๕๕๔)

เวทีโลก อาจจะหมายถึง องค์การที่มีหน้าที่ตัดสินข้อพิพาท หรือความเป็นไปในชีวิตของประชาชนในโลก เช่น สหประชาชาติ หรือองค์การระหว่างประเทศชนิดอื่น ๆ เช่น WTO องค์การเอกชน ในองค์การเหล่านี้เป็นที่รู้กันว่าผู้ที่เป็นมหาอำนาจชี้นำหรือมีสิทธิพิเศษเหนือประเทศเล็ก ๆ

(ประเทศมหาอำนาจหรือประเทศใด ๆ ก็ตาม ย่อมกระทำการเพื่อผลประโยชน์ของประเทศตน และบางครั้งปฏิบัติการแต่ผู้เดียว (unilateralism) จะทำลายความรู้สึกที่ดี เพราะมหาอำนาจที่แท้จริง ควรจะคิดถึงผลประโยชน์ของประเทศอื่นด้วย โดยใช้ soft power)

๒. ความมั่นคงของไทย

ความมั่นคงของไทย มีลักษณะไม่แตกต่างจากความมั่นคงของประเทศต่าง ๆ โดยทั่วไป มีหลายด้าน หนังสือที่น่าอ่านคือ **จุลสารความมั่นคงศึกษา** ซึ่งมีเกือบครบในห้องสมุดกองวิชาประวัติศาสตร์

การที่โซเวียตบุกแล้วยึดครองอัฟกานิสถาน และเวียดนามบุกแล้วยึดครองกัมพูชาเป็นประเด็นความมั่นคงระหว่างประเทศที่สำคัญในทศวรรษสุดท้ายของสงครามเย็น ประเทศไทยได้ใช้เวทีโลกในการจัดการผลประโยชน์ด้านความมั่นคง ในกรณีกัมพูชาไทยใช้ประเด็นการบุกโจมตีแล้วยึดครองของกองกำลังต่างชาติในประเทศที่มีอำนาจอธิปไตย (sovereignty) ไทยใช้สหประชาชาติเป็นเวทีโลก การเจรจาพหุภาคีผ่านอาเซียน และทวิภาคีกับจีนและสหรัฐอเมริกา ในการพูดถึงความมั่นคงของประเทศ

หลังสงครามเย็นเรื่องของความมั่นคงยิ่งซับซ้อน ผู้นำขณะนั้นมองเห็นว่า ไทยยิ่งจะต้องมีนโยบายเชิงรุกในยุทธศาสตร์ระหว่างประเทศ โลกมีหลายขั้ว ทำให้ไทยต้องคิดเรื่องการคุกคามต่อความมั่นคงแบบใหม่ (non-traditional threats) แต่ไม่ทิ้งการรักษาความมั่นคงแบบเดิมคือ ความมั่นคงที่ใช้การทหารเป็นหลัก (ถึงอย่างนั้นความรู้ความสามารถของทหารก็ต้องเปลี่ยนแปลงไปด้วย) เราจะต้องมีนโยบายเกี่ยวกับเศรษฐกิจ สังคม เรื่องสิทธิมนุษยชน เรื่องเพศ (gender) เรื่องสิ่งแวดล้อม

เริ่มต้นไทยคิดว่าจะทำให้บทบาทของอาเซียนในความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ หรือในเวทีโลกเข้มแข็งขึ้น โดยการเจรจา (dialogue) ด้านการเมืองและความมั่นคงกับคู่เจรจา (dialogue partners) เกิดเป็น ASEAN Regional Forum (ARF) เป็นการเจรจาระดับเจ้าหน้าที่ระดับสูงที่มีประสิทธิภาพในทศวรรษ ๑๙๙๐ ประเทศไทยยังได้เป็นสมาชิกไม่ถาวรของคณะมนตรีความมั่นคงของสหประชาชาติ มีการใช้ยุทธศาสตร์ป้องกัน (preventive diplomacy) ซึ่งเป็นความคิดของนายบูโทรส บูโทรสกาลี อดีตเลขาธิการใหญ่ขององค์การสหประชาชาติ ใช้กลไกการเจรจาที่กว้างออกไป เช่น ใช้กลุ่มนักวิชาการนานาชาติ เป็น “think tank” อย่างที่เรียกกันว่าเป็น track two diplomacy

ในทศวรรษ ๑๙๙๐ นี้ ประเทศไทยประสบความสำเร็จอย่างสูงในวงการเจรจาต่าง ๆ เช่น การแก้ปัญหากัมพูชาในกรอบของสหประชาชาติ การประกาศว่า เอเชียตะวันออกเฉียงใต้เป็นเขตสันติภาพ เสรีภาพ ความเป็นกลาง (Zone of Peace, Freedom and Neutrality - ZOPFAN) และทำสัญญาเขตปลอดอาวุธนิวเคลียร์ (Neuclear Weapon Free Zone)

หลังจากปัญหาวิกฤตเศรษฐกิจในเอเชีย นโยบายเชิงรุกของไทยในเวทีโลกอ่อนลงไปมาก เกิดโลกาภิวัตน์ในการคุกคามความมั่นคงมากขึ้น ประเทศไทยยุ่งอยู่กับการแก้ไขปัญหาภายในประเทศจนกระทั่งไม่มีเวลาที่จะเป็นพลังนำในการผลักดันยุทธศาสตร์ระดับนานาชาติที่จะจัดการกับเรื่องสันติภาพและความมั่นคงของโลกที่ซับซ้อนขึ้นทุกที ในสหัสวรรษใหม่ดูเหมือนว่าบทบาทไทยในนโยบายพหุภาคีลดลงมาก แทบจะไม่มีบทบาทอะไรในระบบสหประชาชาติหรือแม้แต่อาเซียนเลย ทั้ง ๆ ที่ขณะนี้โลกประสบปัญหาข้ามชาติ เช่น เรื่องการเข้าถึงตลาด (เป็นเรื่อง WTO) สิทธิมนุษยชน การก่อการร้าย การเปลี่ยนแปลงสภาพอากาศ การแย่งชิงทรัพยากรธรรมชาติ อาชญากรรมข้ามแนว ชายแดน ปัญหาอินเทอร์เน็ต ฯลฯ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศก็ไม่ค่อยมีบทบาทประสานงานระหว่างองค์การที่ดูแลเรื่องความมั่นคง เรื่องการออกกฎหมาย นักการเมือง และทหาร นักการทูตไทยส่วนใหญ่จะมีโอกาสแต่ทำงานประจำ การจัดการเรื่องปัญหาชายแดนกับกัมพูชาก็ยังไม่ค่อยจะประสบความสำเร็จ ยังไม่สามารถหา “เพื่อน” ในเวทีโลกมาช่วยได้มากนัก

งานสำคัญของรัฐบาลคือ จะต้องมีนโยบายต่างประเทศที่ก้าวหน้า รักษาผลประโยชน์ของชาติ โดยอาศัยไม่เพียงแต่ระบบราชการเท่านั้น ต้องใช้องค์การระหว่างประเทศ นักธุรกิจ นักวิชาการ ประชาชนทั่ว ๆ ไป ในยุคโลกาภิวัตน์ไทยไม่มีทางเลือกอื่น นอกจากดำเนินการเชิงรุก ติดต่อกับชาวโลก เพื่อความรุ่งเรือง เพื่อความมั่นคง ทั้งการติดต่อแบบทวิภาคีกับประเทศต่าง ๆ และกับอาเซียน

๓. บทบาทมหาอำนาจไม่ใช่เรื่องใหม่

เรื่องของมหาอำนาจ (superpowers)

สันติภาพโรมัน (Pax Romana) สมัยที่เงียบสงบเพราะประเทศต่าง ๆ ล้วนอยู่ใต้อำนาจจักรวรรดิโรมัน โรมันก็ไม่ได้ขยายอำนาจออกไปอีก

สันติภาพอังกฤษ (Pax Britannica) เป็นช่วงที่ยุโรปมีสันติภาพ เพราะอังกฤษควบคุมเส้นทางการค้าได้หมด ไม่มีใครแข่งได้ หลังสงครามนโปเลียน (Battle of Waterloo) ในต้นคริสต์ศตวรรษที่ ๑๙ อังกฤษขยายอาณาเขตออกนอกยุโรป ไปยังภูมิภาคต่าง ๆ ทั่วโลก ขยายตลาดเข้าจีนหลังสงครามฝิ่น (Opium War หรือ Anglo Chinese War ค.ศ. ๑๘๓๙ - ๑๘๔๒ และ ค.ศ. ๑๘๕๖ - ๑๘๖๐)

Pax Sinica เป็นช่วงที่จีนมีอำนาจในตอนต้นของราชวงศ์ต่าง ๆ เช่น ฮั่น ถัง ซ่ง หมิง ชิง ส่วนใหญ่เป็นการกลืนทางวัฒนธรรม

Pax Americana เป็นช่วงที่สหรัฐอเมริกามีอำนาจและบทบาทในประชาคมโลก ตรงกับช่วงต้นคริสต์ศตวรรษที่ ๒๐ และครึ่งหลังของคริสต์ศตวรรษที่ ๒๐

พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงครองราชย์ระหว่าง พ.ศ. ๒๔๑๑ - ๒๔๕๓ ตรงกับ ค.ศ. ๑๘๖๘ - ๑๙๑๐ ประเทศต่าง ๆ ในยุโรปที่เป็นมหาอำนาจของโลกมีหลายประเทศ เช่น อังกฤษ ฝรั่งเศส รัสเซีย เยอรมนี ฮอลแลนด์ เดนมาร์ก นอกยุโรปมีสหรัฐอเมริกา ญี่ปุ่น จีน (กำลังอ่อนแอ) ก่อนหน้านั้นสเปนและโปรตุเกสเสียอาณานิคมในอเมริกาใต้

คริสต์ศตวรรษที่ ๑๙ ถือว่าเป็นยุคแห่งจักรวรรดินิยมยุโรป และตอนปลาย ๆ คริสต์ศตวรรษเราเริ่มเห็นบทบาทของสหรัฐอเมริกา ในช่วงนี้เป็นสมัยแห่งการประดิษฐ์คิดค้น มีการพัฒนาด้านการศึกษาและวิชาการต่าง ๆ เช่น คณิตศาสตร์ ฟิสิกส์ เคมี ชีววิทยา ไฟฟ้า และโลหวิทยา เป็นพื้นฐานของการพัฒนาเทคโนโลยี ซึ่งเป็นตัวขับเคลื่อนจักรวรรดินิยม การแพทย์เจริญขึ้น นักวิทยาศาสตร์เข้าใจเรื่องร่างกายมนุษย์และโรค ทำให้ประชากรเพิ่มขึ้น เพราะคนตาย

น้อยลง เริ่มการใช้รถไฟเป็นเส้นทางคมนาคม และขนส่งทางบก ทำให้เดินทางไปได้ไกลและรวดเร็ว ความเจริญของประเทศทำให้เกิดปรัชญาการเมือง เช่น ประชาธิปไตย สังคมนิยม และคอมมิวนิสต์ อังกฤษเลิกทาสใน ค.ศ. ๑๘๓๔ สหรัฐอเมริกาเลิกทาสหลังสงครามกลางเมือง ค.ศ. ๑๘๖๕ การปฏิวัติอุตสาหกรรมเป็นเหตุให้ชาวยุโรปต้องการวัตถุดิบและตลาด มีการตั้งถิ่นฐานในที่ใหม่ ๆ แอฟริกาถูกครอบครองทั้งทวีป เว้นเอธิโอเปียและไลบีเรีย (ประเทศใหม่เป็นที่อยู่ของทาสอเมริกันที่ได้รับการปลดปล่อย) ชาติยุโรปที่เข้ายึดครองแอฟริกามีอังกฤษ ฝรั่งเศส เบลเยียม โปรตุเกส เยอรมนี ในการขีดเส้นชายแดน พวกยุโรปไม่สนใจเรื่องวัฒนธรรม เผ่าพันธุ์หรือภาษา ไม่อายในการใช้แรงงานคนพื้นเมืองอย่างเกินควร ผู้คนถูกอพยพย้ายที่ เขตทุ่งหญ้าเลี้ยงสัตว์เร่ร่อนเปลี่ยนเป็นไร่โกโก้และยางพาราขนาดใหญ่

ในเอเชีย ประเทศส่วนมากมีวัฒนธรรมสูง และประชาชนอ่านออกเขียนได้ แต่จะถูกบีบเข้าไปในแบบพิมพ์ตะวันตกเพราะว่าชาติตะวันตกมีความรู้ทางวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยีและเทคโนโลยีการทหารที่สูงกว่า ประเทศใหญ่ที่ไม่ได้เป็นอาณานิคมแต่รับเคราะห์หนักคือ จีน จีนไม่สนใจตะวันตกมากนัก เห็นเป็นคนป่าเถื่อนเสียด้วยซ้ำ อังกฤษนำเอาฝิ่นที่ปลูกในอินเดียเข้าไปมอมเมาคนจีน เมื่อจีนพยายามจะกวาดล้างฝิ่นที่เข้ามาทำลายชาติ อังกฤษตอบโต้ด้วยการใช้เรือปืนระดมยิงป้อมหูเหมินใกล้เมืองท่ากว่างโจว จีนรบแพ้ต้องทำสนธิสัญญาไม่เสมอภาค (สนธิสัญญาหนานจิง ค.ศ. ๑๘๔๒) และเสียผลประโยชน์บริเวณที่เป็นเมืองท่าหลายแห่ง (กว่างโจว เซี่ยเหมิน ฝูโจว หนิงโป เซี่ยงไฮ้)

ใน ค.ศ. ๑๘๖๐ อังกฤษและฝรั่งเศสบุกเข้าปักกิ่ง เผาพระราชวังฤดูร้อนหยวนหมิงหยวน ขนสมบัติออกไปมากมาย ภายหลังอังกฤษยึดพม่าใน ค.ศ. ๑๘๘๖ ฝรั่งเศสยึดอินโดจีนในช่วงครึ่งหลังของคริสต์ศตวรรษที่ ๑๙ ส่วนรัสเซียแผ่ขยายอำนาจไปทางเหนือของจีนริมมหาสมุทรแปซิฟิกตั้งเมืองวลาดิวอสต็อก (ค.ศ. ๑๘๖๐)

ญี่ปุ่นเป็นอีกประเทศที่มีวัฒนธรรมสูงส่ง แต่ในขณะนั้นยังไม่เป็นสังคมอุตสาหกรรม เมื่อประเทศตะวันตกเข้ามาสู่ภูมิภาค ญี่ปุ่นไม่ยอมให้ตะวันตกเข้าประเทศโดยตรง ให้เรือจอดอยู่แค่เกาะ Dejima หน้าเมืองนางาซากิ ญี่ปุ่นไม่ยอมรับคริสต์ศาสนาที่โปรตุเกสนำมา เกรงว่าตะวันตกจะเข้ามาครอบครองประเทศ ใน ค.ศ. ๑๘๕๓ สหรัฐอเมริกาใช้นโยบายเรือปืนเข้ามาเปิดประเทศเพื่อติดต่อการค้า ทำสนธิสัญญาคะนะงะวะ (Treaty of Kanagawa ค.ศ. ๑๘๕๔) ห้ามการค้าผูกขาดและกำหนดอัตราภาษีขาเข้า ๕% เหมือนที่ไทยถูกบังคับให้เก็บภาษีได้เพียง ๓% เมื่อญี่ปุ่นโจมตีกองเรือของชาติตะวันตก ได้แก่ เรืออังกฤษ ฝรั่งเศส ฮอลแลนด์ และสหรัฐอเมริกา ก็ต้องเสียค่าปฏิกรรมสงครามราคาสูงมาก

เพื่อให้สู้ประเทศยุโรปและสหรัฐอเมริกาได้ ญี่ปุ่นพยายามพัฒนาประเทศตามแนวตะวันตก สร้างโรงงานอุตสาหกรรม วางทางรถไฟ จัดการไปรษณีย์ โทรเลข พัฒนากองทัพบกตามแบบเยอรมนี กองทัพเรือตามแบบอังกฤษ ถึงแม้ว่าปริมาณผู้รู้หนังสือในญี่ปุ่นจะค่อนข้างสูงอยู่แล้ว ญี่ปุ่นยังจัดระบบการศึกษาภาคบังคับ ตั้งโรงเรียนนายร้อย วิทยาลัย และมหาวิทยาลัย มีระบบเกณฑ์ทหารใน ค.ศ. ๑๘๘๓

ค.ศ. ๑๘๙๔ - ๑๘๙๕ ญี่ปุ่นรบชนะจีน ต่อมาใน ค.ศ. ๑๙๐๕ ญี่ปุ่นรบชนะรัสเซีย เป็นครั้งแรกที่ประเทศเอเชียเอาชนะมหาอำนาจตะวันตกได้ เป็นแรงบันดาลใจให้กลุ่มชาตินิยมในอาณานิคมมีกำลังใจต่อสู้เจ้าอาณานิคม ประจวบกับช่วงสงครามโลกเจ้าอาณานิคมสู้กันเองจนหมดแรง

ในยุคจักรวรรดินิยมประเทศไทยก็ถูกมหาอำนาจคุกคามดังปรากฏในหนังสือ **The French Wolf and the Siamese Lamb** ของ Patrick Tuck ที่กองบัญชาการทหารสูงสุดได้มอบหมายให้วิทยาลัยเสนาธิการทหาร สถาบันวิชาป้องกันประเทศ แปลเป็นภาษาไทยเรื่อง “หมาป่าฝรั่งเศสกับลูกแกะสยาม” ใน พ.ศ. ๒๕๔๒

สนธิสัญญาเบาว์ริ่ง (Bowring Treaty) ค.ศ. ๑๘๕๕ ชื่อเต็มว่า หนังสือสัญญาทางพระราชไมตรีประเทศอังกฤษและประเทศสยาม (Treaty of Friendship and Commerce between the British Empire and the Kingdom of Siam) Sir John Bowring เป็นผู้แทนพระองค์พระนางเจ้าวิกตอเรีย มีสาระสำคัญคือ

- คนในบังคับอังกฤษ (British Subject) อยู่ภายใต้ศาลกงสุล เป็นการมอบสิทธิสภาพนอกอาณาเขต (extraterritorialism) ให้ประชากรต่างประเทศ
- คนในบังคับอังกฤษได้รับสิทธิในการค้าเสรีในเมืองท่าของสยามได้ อยู่ในกรุงเทพฯ ได้ นอกกำแพงพระนคร ซื้อที่ได้ ๒๐๐ เส้น หากอยู่อาศัยครบ ๑๐ ปีแล้วเดินทางได้เสรี แต่ต้องมีหนังสือเดินทาง
- ยกเลิกค่าภาษีปากเรือ (ขนาดของเรือ) กำหนดภาษีร้อยชักสาม เก็บภาษีฝิ่นไม่ได้ แต่ให้ซื้อขายตรงต่อเจ้าภาษี ทองแท่งไม่มีภาษีเช่นกัน ให้เก็บภาษีขาออกได้ครั้งเดียว
- พ่อค้าอังกฤษซื้อขายกับเอกชนได้โดยตรง ไม่มีการค้าผูกขาด
- รัฐบาลสยามสงวนสิทธิ์ในการห้ามส่งออกข้าว เกลือ และปลาได้ เมื่อมีแนวโน้มว่าจะขาดแคลน

ข้อสังเกตคือ

๑. สนธิสัญญานี้อาจจะเขียนตามแบบสนธิสัญญานานกิง หรือหนานจิง ค.ศ. ๑๘๔๒

๒. ถือเป็นตัวอย่างของการทำการค้าเสรี ทำให้ไทยขายข้าวได้มากตามพระราชดำริพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ชาวบ้านมั่งมี สามารถไถ่ลูกเมียที่เอาไปขายเป็นทาสออกมาได้ แต่ทำให้ปลูกข้าวมากในระดับธุรกิจ ปลูกพืชหลากหลายน้อยลง การที่มีฝรั่งเข้ามาค้าขายและตั้งโรงงานมาก ทำให้คนมีงานทำ มีรายได้ดีมีการพัฒนาบ้านเมือง เช่น การตัดถนน สร้างสะพาน

๓. มีปัญหาเรื่องฝิ่น แต่ไม่รุนแรงเหมือนในประเทศจีน

๔. เป็นตัวอย่างของการเจรจาทำสนธิสัญญากับมหาอำนาจ

๕. ในคณะผู้สำเร็จราชการฝ่ายสยาม มีความคิดต่าง ๆ กัน มีทั้งผู้ที่มีความคิดอนุรักษ์นิยมและเสรีนิยม

๖. เป็นสนธิสัญญาที่ยกเลิกได้ยากมาก

๔. มหาอำนาจในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

ราชอาณาจักรอังกฤษ มีอำนาจสูงสุดในคริสต์ศตวรรษที่ ๑๙ เรียกว่า เป็น Pax Britannica เป็นอาณาจักรที่ใหญ่ที่สุดในประวัติศาสตร์ ถือได้ว่าเป็นมหาอำนาจของโลก มีคำกล่าวว่า The sun never sets on the British Empire อาณานิคมที่สำคัญคือ อินเดีย (อาณาจักรโมกุลในอินเดียล่มสลาย) เรียกว่า British Raj อาณาจักรอังกฤษ ยุควิกตอเรียน (รัชกาลพระนางเจ้าวิกตอเรีย) เป็นมหาอำนาจทางการค้า ในเอเชียมีบริษัท East India Company ดำเนินการค้าควบคู่กับการทหารไปทั่วโลก ในภูมิภาคของเราได้ยึดพม่า ดินแดนที่ปัจจุบันเป็นมาเลเซีย (มะละกา) และสิงคโปร์

ในยุคนั้นนายกรัฐมนตรีอังกฤษ คือ Benjamin Disraeli ดำเนินนโยบายที่เรียกว่าโดดเดี่ยวอย่างสง่างาม (Splendid Isolation) หมายถึง การที่อังกฤษพยายามรักษาดุลอำนาจในยุโรป ไม่เข้าไปแทรกแซง ไม่ไปเข้ากลุ่มกับมหาอำนาจอื่น ๆ มุ่งรักษาอำนาจในอาณานิคมโพ้นทะเล โดยเฉพาะอย่างยิ่งเส้นทางการค้าระหว่างอังกฤษกับอินเดีย ผ่านคลองสุเอซ

สำหรับประเทศที่ไม่ได้เป็นอาณานิคม เช่น จีน และไทย (สยาม) นับว่าอังกฤษมีอิทธิพลทางเศรษฐกิจ

คู่แข่งสำคัญคือ ฝรั่งเศสและรัสเซีย นักประวัติศาสตร์เรียกการแข่งขันกับรัสเซียว่า the Great Game เป็นการต่อสู้กันในแถบเอเชียกลาง เมื่อญี่ปุ่นเอาชนะรัสเซียได้ใน ค.ศ. ๑๙๐๕ เป็นการจำกัดอำนาจคู่แข่งของอังกฤษ

เจ้านายที่ได้ทรงศึกษาในอังกฤษมีพลเรือเอก พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหลวงชุมพรเขตอุดมศักดิ์ (พระองค์เจ้าอาภากรเกียรติวงศ์) ทรงศึกษาวิชาทหารเรือ พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว (สมเด็จเจ้าฟ้ามหาวชิราวุธ) ทรงศึกษาวิชาทหารบก พลเอก พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระกำแพงเพชรอัครโยธิน (พระองค์เจ้าบุรฉัตรไชยากร) ทรงศึกษาวิชาทหารช่าง เป็นต้น

ฝรั่งเศส มีอาณาจักรที่ใหญ่โตแข่งขันกับอังกฤษในอเมริกาเหนือและเอเชีย ภาษาฝรั่งเศสจึงเป็นภาษาหนึ่งที่ใช้กันมากในสังคมโลก การทหารของฝรั่งเศสเข้มแข็ง โดยเฉพาะอย่างยิ่งสมัยพระเจ้านโปเลียน ภายหลังสู้อังกฤษไม่ได้ นโปเลียนพ่ายแพ้ ใน ค.ศ. ๑๘๑๕ ฝรั่งเศสพ่ายแพ้ต่อเยอรมนีใน Franco-Prussian War (ค.ศ. ๑๘๗๐ - ๑๘๗๑) แต่ยังเข้มแข็งในอาณานิคมที่แอฟริกา เช่นที่แอลจีเรียและเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ กษัตริย์นโปเลียนที่ ๓ เข้ายึดโคจินจีน เป็นการได้เวียดนามทั้งประเทศใน ค.ศ. ๑๘๘๔ ต่อมารวมเขมร ลาว อันเป็นเหตุของการพิพาทระหว่างฝรั่งเศสกับไทย มีอิทธิพลในเขตอ่าวกว่างโจวในจีน และมีเขตเช่าในเชี่ยงไฮ้ มีอิทธิพลที่เมืองปอนดิเชรีในอินเดีย หลังสงครามโลกครั้งที่ ๒ ฝรั่งเศสเสียอาณานิคมส่วนมาก ยังคงเหลือหมู่เกาะต่าง ๆ ที่ถือว่าเป็นส่วนของฝรั่งเศส

ในคริสต์ศตวรรษที่ ๑๙ การเมืองภายในของฝรั่งเศสค่อนข้างยุ่งเหยิง

ค.ศ. ๑๗๘๙ - ๑๘๐๔ เป็นช่วงสาธารณรัฐที่ ๑ หลังการปฏิวัติฝรั่งเศส

ค.ศ. ๑๘๐๔ - ๑๘๑๔ อาณาจักรแรก สมัยพระเจ้านโปเลียนที่ ๑

ค.ศ. ๑๘๑๔ - ๑๘๓๐ การฟื้นฟูระบบกษัตริย์เดิม พระเจ้าหลุยส์ที่ ๑๘ และพระเจ้าชาลส์ที่ ๑๐

ค.ศ. ๑๘๓๐ - ๑๘๔๘ กษัตริย์เดือนกรกฎาคม พระเจ้าหลุยส์ฟิลิปส์แห่งออร์ลิออองส์

ค.ศ. ๑๘๔๘ - ๑๘๕๒ สาธารณรัฐที่สอง

ค.ศ. ๑๘๕๒ - ๑๘๗๑ อาณาจักรที่สอง ใต้พระเจ้านโปเลียนที่ ๓

ค.ศ. ๑๘๗๑ - ๑๙๔๐ สาธารณรัฐที่สาม (เป็นยุคที่มีการแข่งขันระหว่างกระบวนการพัฒนาประเทศ และกลุ่มอนุรักษนิยมเป็นพวกเกษตรกร ทหาร และศาสนจักร เป็นยุคที่เน้นจักรวรรดินิยม)

ในกรณีประเทศไทยต้นคริสต์ศตวรรษที่ ๑๙ บาทหลวงฝรั่งเศสเข้ามาในประเทศ นำไปสู่ความสัมพันธ์อันดีทางด้านการทูตและการค้า ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวและพระเจ้านโปเลียนที่ ๓ ไทยส่งนิทรรศการไปร่วมงานเอ็กซโปที่ปารีสใน ค.ศ. ๑๘๖๗

ใน ร.ศ. ๑๑๒ (พ.ศ. ๒๔๓๖ หรือ ค.ศ. ๑๘๙๓) เกิดสงครามหลังจากมีเหตุการณ์ความขัดแย้งหลายครั้ง

เยอรมนี อาณาจักรเยอรมนีตั้งขึ้นใน ค.ศ. ๑๘๗๑ มีบิสมาร์ค (Bismarck) เป็นนายกรัฐมนตรี หลังจากชนะฝรั่งเศส การรวมประเทศนั้นไม่ได้สำเร็จในวันเดียว หรือปีเดียว แต่เป็นการรวมรัฐต่าง ๆ ที่มีความเจริญทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมของรัฐหรือแคว้นของตน มีขั้นตอนการรวมหลายครั้ง ได้แก่

ค.ศ. ๑๘๐๖ - ๑๘๑๓ Confederation of the Rhine

ค.ศ. ๑๘๑๕ - ๑๘๖๖ German Confederation

ค.ศ. ๑๘๖๖ - ๑๘๗๑ North German Confederation

๑๘ มกราคม ค.ศ. ๑๘๗๑ การรวมประเทศเยอรมนี

ค.ศ. ๑๘๗๑ - ๑๙๑๑ อาณาจักรเยอรมนี พร้อมกันนั้นมีกองทัพโดยเฉพาะอย่างยิ่งกองทัพบกที่เข้มแข็ง มีจักรพรรดิ (Kaiser) เป็นจอมทัพองค์แรกคือ Wilhelm I แห่งปรัสเซีย

สมัยนั้นเยอรมนีเป็นประเทศนำด้านเทคโนโลยีหลายสาขา เช่น การรถไฟ การย้อมสี เคมีภัณฑ์ และวิศวกรรมไฟฟ้า

พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงส่งพระราชโอรสไปทรงศึกษาด้านการทหารในเยอรมนี เช่น จอมพล จอมพลเรือ สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้าบริพัตรสุขุมพันธุ์ กรมพระนครสวรรค์วรพินิต สมเด็จพระมหิตลาธิเบศร อดุลยเดชวิกรม พระบรมราชชนก ทรงศึกษาที่โรงเรียนนายร้อยชั้นต้นปอตสดัม โรงเรียนนายร้อยชั้นสูงโกรสลิชเตอร์เฟลเด (Gross Lichterfelde) ทรงสอบได้คะแนนสูงสุด โรงเรียนนายเรือเฟลนบูร์ก มูรวิก (Marineschule Flenburg Murwick) ได้รับรางวัลการออกแบบเรือดำน้ำ ทรงเป็นเรือตรีกองทัพเรือเยอรมนี

พระเจ้าบรมวงศ์เธอ พระองค์เจ้าดิลกนพรัฐ กรมหมื่นสรรควิสัยนรบดี ทรงจบปริญญาเอก ด้านเศรษฐศาสตร์

รัสเซีย ในตอนต้นของคริสต์ศตวรรษที่ ๑๙ รัสเซียเป็นประเทศที่ใหญ่ที่สุดในโลก มีอาณาเขตตั้งแต่มหาสมุทรอาร์ติกทางเหนือ ทางใต้จดทะเลดำ ตะวันตกเป็นทะเลบอลติก ตะวันออกเป็นมหาสมุทรแปซิฟิก เป็นประเทศที่ปกครองระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์จนถึงสงครามโลกครั้งที่ ๑ กษัตริย์ เรียกว่า ซาร์ (Tsar) เนื่องจากลักษณะภูมิประเทศและภูมิอากาศทำให้กองทัพนโปเลียนไม่สามารถเข้าบุกยึดครองได้ ถึงจะเป็นประเทศมหาอำนาจ แต่การพัฒนาจะช้า

กว่าประเทศยุโรปอื่น ๆ ปัญหาหลักคือ ในคริสต์ศตวรรษที่ ๑๙ ยังมีทาสติดที่ดิน (Serfs) ซึ่งประเทศยุโรปอื่น ๆ ไม่มีมานานแล้ว ยิ่งมีการพัฒนาอุตสาหกรรมยิ่งมีปัญหากรรมกรที่ไม่ได้รับความยุติธรรม พระเจ้าอเล็กซานเดอร์ที่ ๒ (ค.ศ. ๑๘๕๕ - ๑๘๘๑) ทรงพยายามปฏิรูปการปกครองให้เป็นประชาธิปไตยมากขึ้น แต่ถูกลอบปลงพระชนม์เสียก่อน พระราชโอรสคือ พระเจ้าอเล็กซานเดอร์ที่ ๓ ที่ขึ้นครองแทน ทรงเลิกมาตรการปฏิรูปของพระราชบิดาและปกครองเข้มงวด ถึงพระราชโอรสคือ พระเจ้านิโคลัสที่ ๒ (ค.ศ. ๑๘๙๔ - ๑๙๑๗) ไม่มีการแก้ปัญหาเก่า ๆ ซาร์ไม่เข้าพระทัยเจตนารมณ์ของปัญญาชน และการเกิดเหตุ Bloody Sunday ใน ค.ศ. ๑๙๐๕ ทำให้ประชาชนเกลียดชังระบอบกษัตริย์มากขึ้น ในปีเดียวกันนั้นมีการประท้วงอีกหลายแห่ง ยิ่งไปกว่านั้นยังแพ้สงคราม Russo-Japanese War อีกด้วย สงครามโลกครั้งที่ ๑ ค.ศ. ๑๙๑๔ – ๑๙๑๗ ประชาชนทุกข์ยากมาก พระเจ้านิโคลัสที่ ๒ ต้องสละราชสมบัติและถูกปลงพระชนม์พร้อมด้วยพระราชวงศ์ในปีต่อมา

ในสมัยที่ทรงเป็นมกุฎราชกุมาร (Tsarevich) เสด็จมาประเทศไทย ไทยต้อนรับอย่างดี จะสังเกตได้ว่า ซาร์นิโคลัสพยายามเข้าข้างไทยในวงการเมืองระหว่างประเทศอยู่เสมอ

หนังสือที่น่าสนใจคือ **เบื้องหลังการเยือนกรุงสยามของมกุฎราชกุมารรัสเซีย มิติการเมืองใหม่สมัยรัชกาลที่ ๕** ของไกรฤกษ์ นานา (๒๕๕๒)

จอมพล สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้าจักรพงษ์ภูวนาถ กรมหลวงพิษณุโลกประชานาถ ทรงไปศึกษาวิชาทหารที่รัสเซีย

ฮอลแลนด์ ติดต่อด้านการค้ากับไทยในสมัยกรุงศรีอยุธยา ที่ควรจะสังเกตคือมีอาณานิคมในอินโดนีเซียซึ่งอยู่ใกล้ไทย

ค.ศ. ๑๗๙๕ - ๑๘๑๔ อยู่ใต้ฝรั่งเศส
ค.ศ. ๑๘๑๕ - ๑๙๔๐ เป็นราชอาณาจักร

ความสัมพันธ์กับไทยในด้านการชลประทานและการเกษตรคือ วิศวกร ชื่อ Homan van der Heide มาวางแผนโครงการชลประทานในประเทศไทย (โครงการชัยนาท ต่อมาสัมฤทธิผล เป็นเขื่อนเจ้าพระยาในรัชกาลที่ ๙)

เบลเยียม มีอาณานิคมในคองโก

ที่ปรึกษาราชการทั่วไปชาวต่างประเทศคนแรกของไทยคือ ดร.กุสตาฟ โรลัง ยัคมินส์ (Gustave Rolin - Jacquemyns) ชาวเบลเยียม

เดนมาร์ก ในคริสต์ศตวรรษที่ ๑๙ ประเทศสแกนดิเนเวียแยกจากกัน เดนมาร์กพยายามเป็นกลาง เพื่อการค้ากับทุกฝ่าย เปลี่ยนแปลงการปกครองเป็นระบอบกษัตริย์ใต้รัฐธรรมนูญ ใน ค.ศ. ๑๘๔๙ หลังสงคราม Schleswig ต้องเสีย Schleswig Holstein ให้เยอรมนี (ปรัสเซีย)

เดนมาร์กเคยมีอาณานิคมในรัฐทมิฬนาฑู ประเทศอินเดีย แต่ขายให้อังกฤษไป

ในด้านการเงินสมัยนั้นรวมกับสวีเดนและนอร์เวย์ เรียกว่า Scandinavian Monetary Union

มีความสัมพันธ์กับไทยด้านการทูตตั้งแต่รัชกาลที่ ๔ การค้า การตำรวจและทหารเรือ ตั้งบริษัท East Asiatic ตั้งแต่ ค.ศ. ๑๘๙๗

จอมพล พระองค์เจ้าจิรประวัติวรเดช กรมหลวงนครไชยศรีสุรเดช ทรงศึกษาวิชาทหารที่ประเทศเดนมาร์ก ทรงสอบได้วิชาทหารปืนใหญ่

ญี่ปุ่น การปฏิรูปเมจิ หรือ Meiji Ishin เริ่ม ค.ศ. ๑๘๖๘ เป็นการนำพระราชอำนาจกลับคืนจากโชกุนโตกูงาวะสู่สมเด็จพระจักรพรรดิ และเกิดความเจริญก้าวหน้าหลายประการ โดยเฉพาะอย่างยิ่งด้านการทหาร มีการใช้ยุทธวิธีแบบตะวันตก เอาชนะจีนและรัสเซีย ร่วมปราบกบฏนักมวยในจีน การชนะรัสเซียใน ค.ศ. ๑๙๐๕ ทำให้เกิดขวัญกำลังใจแก่ชาวเอเชียว่าคนเอเชียก็ชนะฝรั่งได้ ก่อนหน้านั้นญี่ปุ่นเสียเกาะ Sakalin ให้รัสเซียแลกกับเกาะคูริล มีอำนาจในเกาหลี เกาะไต้หวัน และแหลมเหลียวตง (Liaodong)

นอกจากนั้นยังพัฒนาระบบกฎหมายให้เป็นไปตามระบบตะวันตกและปกครองระบบกึ่งรัฐสภา

ไทยเปิดความสัมพันธ์กับญี่ปุ่นใน ค.ศ. ๑๘๘๗ ไทยจ้างนายโตกิชิ มาซาโอะ (Tokichi Masao) ผู้เชี่ยวชาญกฎหมายชาวญี่ปุ่นมาปรับปรุงกฎหมายไทย มีความสัมพันธ์ด้านการศึกษา เช่น การปรับปรุงการศึกษาสตรีในประเทศไทย ส่งเจ้าหน้าที่ไปดูงานการศึกษา และส่งนักศึกษาไปเรียนที่ญี่ปุ่น

ด้านการเกษตร เช่น การเลี้ยงไหม และเทคโนโลยีการผลิตเส้นไหม

สหรัฐอเมริกา ในสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวหรือก่อนหน้านั้น เราไม่ได้มีความสัมพันธ์ทางการทหารกับสหรัฐอเมริกา แต่ได้ทำสัญญาทางไมตรีมาก่อนประเทศใดในเอเชีย สงครามกลางเมืองอเมริกัน (ค.ศ. ๑๘๖๑ - ๑๘๖๕) เป็นสงครามที่มีการใช้ยุทธวิธีแบบใหม่ ๆ ในตำราประวัติศาสตร์สงครามจะเรียกว่า Industrial war เพราะอยู่ระหว่างช่วงต้นของการ

ปฏิวัติอุตสาหกรรมถึงช่วงยุคระเบิดปรมาณู ประเทศรวมกันเป็นรัฐประชาชาติ (nation states) ยุคนี้จะใช้กองทัพบก กองทัพเรือขนาดใหญ่ เกณฑ์ทหารจำนวนมาก มีการคมนาคมขนส่งที่รวดเร็ว ทางรถไฟ ทางเรือ และทางอากาศ การสื่อสารมีวิทยุโทรเลขที่มีประสิทธิภาพ

สหรัฐอเมริกาทำสงครามกับสเปนและผนวกฟิลิปปินส์ (ค.ศ. ๑๘๙๘) ต่อมาระหว่าง ค.ศ. ๑๘๙๙ - ๑๙๐๐ ก็ได้ประกาศนโยบายเปิดประตู (Open Door Policy) ในจีนในสาส์น ๒ ฉบับ ที่ส่งไปให้ประเทศยุโรป รวมทั้งญี่ปุ่นที่มีอำนาจและอิทธิพลในจีน นโยบายนี้เรียกร้องไม่ให้ประเทศใดเข้าแทรกแซงสิทธิต่าง ๆ และผลประโยชน์ตามสนธิสัญญาของประเทศอื่น รวมทั้งให้สหรัฐอเมริกามีสิทธิในจีนเท่าเทียมชาติอื่น ๆ เหตุการณ์เหล่านี้ทำให้เห็นว่าสหรัฐอเมริกาเป็นประเทศจักรวรรดินิยม

ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ไทยกับสหรัฐอเมริกามีความสัมพันธ์กันด้านการค้าและวัฒนธรรมสืบต่อมาตั้งแต่รัชสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว มิชชันนารีอเมริกันมาเผยแผ่คริสต์ศาสนา แต่ได้นำวิชาการต่าง ๆ เข้ามา เช่น มาสร้างโรงเรียน โรงพยาบาล

ชาวอเมริกันที่มาเป็นที่ปรึกษาราชการทั่วไป ได้แก่ นายสโตรเบล (Edward Henry Strobel) นายเวสเตนการ์ด (Jens Iverson Westengard) ท่านทั้งสองจบจาก Harvard Law school

๕. สรุป

จากการศึกษาเหตุการณ์ปัจจุบันจะเห็นได้ว่า เวทีโลกเป็นเรื่องที่สำคัญสำหรับความมั่นคงของไทยทั้งด้านการเมืองและเศรษฐกิจ ถ้าไทยไม่สามารถแสดงท่าทีของประเทศให้ชัดเจน และมีนโยบายในเชิงรุกโดยดูจากสถานการณ์นานาชาติแล้ว ประเทศมหาอำนาจอาจจะนำนานาประเทศให้ต่อต้านไทย เป็นอันตรายอย่างยิ่ง ในด้านเศรษฐกิจอาจจะเลิกการท่องเที่ยว เลิกการมาลงทุน หรือแม้แต่การซื้อสินค้าจากประเทศไทย

ปัจจุบันเรากล่าวกันว่า ประเทศมหาอำนาจมีสิทธิที่จะดำเนินการที่เป็นอันตรายต่อประเทศเล็ก ๆ ได้ ถ้าประเทศกำลังพัฒนาเล็ก ๆ ไม่มีวิธีการดำเนินการที่ดี ก็จะอยู่ในภาวะเสียเปรียบทำให้ประชาชนเดือดร้อนได้ ภาวะเช่นนี้ไม่ได้เพิ่งมีแต่เฉพาะปัจจุบัน ในอดีต โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวที่ทรงพยายามศึกษาความเป็นไปในสังคมโลก จากหนังสือ หนังสือพิมพ์ จากบุคคลต่าง ๆ เสด็จพระราชดำเนินไปต่างประเทศ ทั้งเพื่อเรียนรู้และเพื่อผูกมิตรกับผู้นำต่างประเทศ เพื่อเป็นเพื่อนกันส่วนตัว (บางครั้งเรียกนโยบายแบบนี้ว่า personal diplomacy) หรือการเป็นมิตรกับคนธรรมดา ๆ ของประเทศก็จะทำให้ความรู้สึกดี ๆ

เกิดขึ้นได้ ดังนั้นผู้ที่ศึกษาควรจะพิเคราะห์ให้เห็นสิ่งที่เกิดขึ้นว่า ในสมัยนั้นผู้นำมีวิธีปฏิบัติอย่างไร ต่างจากปัจจุบันอย่างไร เพราะอะไร อาจช่วยให้เรามีทางออกในเรื่องปัจจุบันได้

หนังสืออ่านประกอบ

ปิยนาถ บุนนาค. **ประวัติศาสตร์ไทยสมัยใหม่ (ตั้งแต่การทำสนธิสัญญาบาวริงถึง "เหตุการณ์ ๑๔ ตุลาคม" พ.ศ. ๒๕๑๖)** กรุงเทพฯ : โครงการเผยแพร่ผลงานวิชาการ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๓.

วิชาประวัติศาสตร์เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ : เข้าใจ เข้าถึง และพัฒนาความรู้จักเพื่อนบ้านอาเซียนในฐานะมิตร (HI 4106)

เรียนรู้และรู้จักเพื่อนบ้านอาเซียนผ่านผู้นำ นักธุรกิจ ข้าราชการ และชาวบ้าน : เรื่องเล่าจากประสบการณ์จริง

พลเอกหญิง สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ
๒๐ ตุลาคม ๒๕๕๔

๑. ความนำ

ในการรู้จักกับต่างประเทศนั้น แต่ละคนมีประสบการณ์ที่ต่างกัน เป็นเรื่องธรรมดาที่จะมีความรู้สึกที่ดีเป็นมิตรบ้าง มีความขัดแย้งกันบ้าง เป็นที่น่าสังเกตว่าเรื่องที่ส่งเสริมหรือพัฒนาความเข้าใจอันดีนั้นมักจะไม่สู้มีผู้กล่าวถึงมากนัก บทความนี้จึงมุ่งที่จะชี้ให้เห็นสิ่งที่ดีที่เกิดขึ้นในความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับประเทศเพื่อนบ้านอาเซียน

ในความสัมพันธ์ระหว่างประเทศต่อประเทศนั้น มี ๓ ระดับ คือ

G to G หมายถึง รัฐบาลต่อรัฐบาล
B to B หมายถึง ธุรกิจต่อธุรกิจ
P to P หมายถึง ประชาชนต่อประชาชน

ที่จริงเรื่องของความสัมพันธ์มีมิติที่ลึกซึ้งกว่านั้นคือ รัฐบาลมักจะเจรจาเพื่อธุรกิจด้วย นอกจากนั้นบุคคลในรัฐบาลเป็นนักการเมือง หรือแม้แต่ประชาชน ล้วนแต่สามารถสร้างความสัมพันธ์ได้

ข้อมูลที่จะนำเสนอต่อไปนี้ มาจากการอ่านหนังสือที่ผู้เขียนมีประสบการณ์ตรงจากการเยือนประเทศในอาเซียน พูดคุยกับผู้ที่ไปและได้สัมผัสกับชาวอาเซียน ข้อมูลบางส่วนจากอินเทอร์เน็ต และนำมาวิเคราะห์เพื่อเป็นแนวทางที่นักเรียนจะได้ศึกษาต่อไป ข้อควรระวังคือ ข้อความในเนื้อหาอาจจะเป็นความเห็น ไม่ใช่ข้อเท็จจริงทั้งหมด

๒. การติดต่อระดับประมุขและหัวหน้ารัฐบาล

ตามประเพณีถือว่าการเยือนของประมุขประเทศตามคำเชิญของประมุขอีกประเทศหนึ่งแบบเป็นทางการ (State Visit) นั้นเป็นการเยือนระดับสูงสุด ถ้าเป็นการเยือนของหัวหน้ารัฐบาล หรือบุคคลสำคัญอื่น ๆ เป็นทางการ เรียกว่า Official Visit

การเยือนแบบ State Visit นี้ทำให้ประมุขมีโอกาสรู้จักกัน มีมิตรไมตรีต่อกัน เจ้าภาพจะพาแขกเมืองชมบ้านเมือง พบประชาชน เยี่ยมสถานศึกษา ดูศิลปวัฒนธรรมและเทคโนโลยี ถือว่า ประมุขนั้นเป็นผู้แทนของประเทศและปวงชน ประมุขหลายประเทศรวมทั้งไทยไม่ได้มีอำนาจทาง การเมือง ถือเป็นสัญลักษณ์ของประเทศ ทำให้สามารถรักษามิตรภาพได้ แม้แต่กับประเทศที่มีความขัดแย้งกันทางการเมือง

ในการเดินทางไปนั้น แต่ก่อนจะต้องแต่งเต็มยศ ภายหลังอนุโลมให้แต่งสากลนิยมปกติ มีการรับความเคารพขณะที่วงดุริยางค์บรรเลงเพลงชาติของทั้งสองประเทศ มีพิธีตรวจแถวทหารกองเกียรติยศ ผู้ว่าราชการหรือนายกเทศมนตรีมอบกุญแจเมืองแก่ประมุขผู้มาเยือนด้วย

ประมุขจะแลกเครื่องราชอิสริยาภรณ์กัน

ประเทศเจ้าภาพจะต้องจัดเลี้ยงอาหารค่ำ (State Banquet) และมักจะมีการแสดงศิลปะของชาติด้วย เป็นเกียรติแก่ประมุขผู้ไปเยือน และประมุขผู้ไปเยือนมักจะจัดการเลี้ยงตอบเรียกว่า Return Banquet ในการเลี้ยงมักจะแต่งกายเต็มยศ

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถเสด็จพระราชดำเนินเยือนประเทศเพื่อนบ้านอาเซียนดังต่อไปนี้

๑. สาธารณรัฐเวียดนาม (Republic of Vietnam) ระหว่างวันที่ ๑๘ - ๒๑ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๐๒ (ค.ศ. ๑๙๕๙) ตามคำทูลเชิญของประธานาธิบดีโง ดินห์ เดียม (Ngo Din Diem)

๒. สาธารณรัฐอินโดนีเซีย (Republic of Indonesia) ระหว่างวันที่ ๘ - ๑๖ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๐๓ (ค.ศ. ๑๙๖๐) ตามคำทูลเชิญของประธานาธิบดีซูการ์โน (Soekarno)

๓. สหภาพพม่า (Union of Burma) ระหว่างวันที่ ๒ - ๕ มีนาคม พ.ศ. ๒๕๐๓ (ค.ศ. ๑๙๖๐) ตามคำทูลเชิญของประธานาธิบดีอู วิน หม่อง (U Win Maung)

๔. สหพันธ์มลายา (Federation of Malaya) ระหว่างวันที่ ๒๐ - ๒๗ มีนาคม พ.ศ. ๒๕๐๕ (ค.ศ. ๑๙๖๒) ตามคำทูลเชิญของยัง ดีเปอร์ตวน อากง ซายิด จามาลลูไลล์ (Yang diPertuan Agong Syed Putra Jamallulail) ซึ่งเป็นสุลต่านรัฐเปอร์ลิส

๕. สาธารณรัฐฟิลิปปินส์ (Republic of Philippines) ระหว่างวันที่ ๙ - ๑๔ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๐๖ (ค.ศ. ๑๙๖๓) ตามคำทูลเชิญของประธานาธิบดีดิโอสดาโด มาคาปากาล (Diosdado Macapagal)

๖. สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว (Lao People's Democratic Republic) ระหว่างวันที่ ๘ - ๙ เมษายน พ.ศ. ๒๕๓๗ (ค.ศ. ๑๙๙๔) ตามคำทูลเชิญของประธานประเทศหนูฮัก พูมสะหวัน (Nouhak Phoumsawan)

ข้อสังเกต

การเสด็จพระราชดำเนินเยือนต่างประเทศอย่างเป็นทางการนั้น พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงเยือนสถานที่ต่าง ๆ หลายด้าน พบคนหลากหลาย มีพระราชดำรัสจำนวนมาก จึงต้องทรงเตรียมการหาข้อมูลความรู้ และเมื่อทอดพระเนตรแล้วได้ทรงเรียนรู้เรื่องต่าง ๆ และคนในประเทศที่เสด็จพระราชดำเนินเยือนก็มีภาพที่ดีเกี่ยวกับไทย ได้มีข้อมูลที่จะสร้างความสัมพันธ์ระยะยาวสืบไป

มีประเทศในกลุ่มอาเซียนที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวไม่เคยเสด็จพระราชดำเนินเยือนคือ ประเทศกัมพูชา สันนิษฐานว่าช่วงที่มีการเยือนนั้นมีการตัดสัมพันธ์ทางการทูต เนื่องจากเหตุการณ์เขาพระวิหาร (แต่สมเด็จพระสีหนุ ผู้นำเขมร เข้ามาเฝ้าเป็นการส่วนพระองค์ในประเทศไทยหลายครั้ง) ส่วนสิงคโปร์และบรูไนฯ ยังไม่เกิดเป็นประเทศเอกราช

พระราชดำรัสและคำกราบบังคมทูลในระหว่างการเสด็จเยือนก็เป็นเอกสารที่น่าศึกษา เพราะจะให้ความรู้และความเข้าใจประเทศเพื่อนบ้าน

ผู้ที่ตามเสด็จ บางท่านได้เขียนบันทึกหรือให้สัมภาษณ์มีข้อความแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับประเทศนั้น ๆ หรือเกี่ยวกับการเยือน มีข้อความที่น่าสนใจดังจะได้กล่าวต่อไป

การเยือนของผู้นำประเทศเพื่อนบ้านอาเซียน

ผู้นำประเทศเพื่อนบ้านอาเซียนมาเยือนประเทศไทยมากมาย มาเยือนเป็นทางการแบบ State Visit ก็มี เป็นแบบ Official Visit หรือ Working Visit คือ มาเจรจาปรึกษาเพื่อดำเนินการความร่วมมือ หรือแก้ปัญหาข้อขัดแย้ง บางครั้งมาทำความรู้จักเป็นส่วนตัว เรียกว่า Personal Diplomacy

พระประมุขและประมุขในกลุ่มประเทศอาเซียนที่เคยมาเยือนไทยในฐานะพระราชอาคันตุกะในระหว่าง พ.ศ. ๒๔๙๗ - ๒๕๕๒ มี ๒๑ ท่าน เช่น

o เจ้าสีหนุ (พระบาทสมเด็จพระบรมนาถโรดมสีหนุ) ได้มาทรงดนตรีกับพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว (ค.ศ. ๑๙๕๔) และมาเยี่ยมภายหลังจากนั้นอีก ส่วนพระบาทสมเด็จพระบรมนาถโรดมสีหมุนีเสด็จมางานฉลองสิริราชสมบัติเมื่อ ค.ศ. ๒๐๐๖

o ประธานาธิบดีโง ดินห์ เดียม แห่งเวียดนาม (ค.ศ. ๑๙๕๗) เมื่อเปลี่ยนแปลงการปกครองประธานาธิบดีเจิ่น ดิ๊ก เลือง มา ค.ศ. ๑๙๙๘

o ประธานาธิบดีซูการ์โน (ค.ศ. ๑๙๖๑) นั้น ผู้ใหญ่เล่าให้ฟังว่าปฏิบัติต่อพระราชินีเนเธอร์แลนด์ เจ้าอาณานิคมเก่าไม่ดีนัก แต่กับพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ สุภาพเรียบร้อย ถวายพระเกียรติแสดงความเป็นมิตรไมตรีดีมาก ภายหลังประธานาธิบดีซูฮาร์โตก็มาเยือน (ค.ศ. ๑๙๗๐)

o เจ้ามหาชีวิตสว่างวัฒนาเสด็จมาเป็นทางการ (ค.ศ. ๑๙๖๓) และมาเปิดการส่งไฟฟ้าจากเขื่อนน้ำงึม (ค.ศ. ๑๙๖๘)

หลังการเปลี่ยนแปลงการปกครอง ประธานประเทศหลายท่านได้มาเยือนไทยอย่างเป็นทางการ คือ ท่านไกสอน พมวิหาน ค.ศ. ๑๙๙๒ ท่านหนูฮัก พูมสะหวัน ค.ศ. ๑๙๙๕ และท่านจูมมาลี ไชยะสอน ค.ศ. ๒๐๐๙

o ผู้นำพม่าที่มาหลายครั้งคือ ท่านเนวิน (ค.ศ. ๑๙๖๒, ๑๙๗๙ และ ๑๙๘๗)

o ประมุขมาเลเซียเปลี่ยนบ่อย เพราะ ยังดี เปอร์ตวน อากง (กษัตริย์เปลี่ยนทุก ๔ ปี) เยือน ค.ศ. ๑๙๖๔, ๑๙๗๓, ๑๙๘๕, ๒๐๐๐ และ ๒๐๐๙ งานฉลองสิริราชสมบัติครบ ๖๐ ปี (ค.ศ. ๒๐๐๖)

o ประธานาธิบดีสิงคโปร์ นายเอส อาร์ นาธาน (S.R. Nathan) ค.ศ. ๒๐๐๕

o สุลต่านบรูไนฯ มีอำนาจทางการเมืองด้วย เคยเสด็จเยี่ยมโรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้า (ค.ศ. ๒๐๐๒) เสด็จมาอีกครั้งเมื่อมีงานฉลองสิริราชราชสมบัติครบ ๖๐ ปี

o ตอนที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จฯ เยือนฟิลิปปินส์ อยู่ในช่วงของประธานาธิบดีดิโอสดาโด มาคาปากาล (ขณะนั้นบุตรสาวของประธานาธิบดีต่อไปเป็นประธานาธิบดี อาโรโยได้เฝ้าด้วย) แต่ประธานาธิบดีที่มาเยือนประเทศไทยคือ ประธานาธิบดีเฟอร์ดินันด์ อีมาร์คอส (Ferdinand E. Marcos ค.ศ. ๑๙๖๘)

๓. ข้อคิดของข้าราชการ นักธุรกิจ และชาวบ้านทั่ว ๆ ไปที่มีประสบการณ์ เรียนรู้เพื่อนบ้านอาเซียน

๑. พลตำรวจเอก ชุมพล โลหะชาละ ขณะที่มียศพันตำรวจเอก ตำแหน่งรองผู้บังคับการกองตำรวจสันติบาล ในหนังสือเรื่อง **การเสด็จพระราชดำเนินเยือนสาธารณรัฐเวียดนาม สาธารณรัฐอินโดนีเซีย และสหภาพพม่า** ท่านได้เขียนเรื่องของการถวายอารักขาว่า แม้เจ้าของประเทศจะจัดการอารักขาแล้ว แต่ทุกประเทศมักส่งตำรวจสันติบาล หรือหน่วยราชการลับไปติดต่อล่วงหน้า ต้องเลือกเฟ้นคนที่มีอัธยาศัยดี สุภาพเรียบร้อย มีเชาวน์ไหวพริบ การศึกษาดี ต้องมีวิธีพูดไม่ให้ผู้ต้อนรับรู้สึกว่าไม่ไว้ใจเขา

ถ้าเป็นผู้รับ ต้องทราบว่าผู้มาเยือนสำคัญแค่ไหน ขณะนั้นเหตุการณ์ในประเทศ เหตุการณ์ประเทศใกล้เคียง และเหตุการณ์โลกเป็นอย่างไร ความสิ้นเปลืองในการใช้จ่าย ต้องนึกถึงกำลังเงินของประเทศด้วย

การติดต่อมีหลายขั้นตอน ด้านสถานทูต กระทรวงการต่างประเทศ กรมพิธีการทูต ผู้ที่จะต้องรับผิดชอบด้านการจัดพาหนะ

เส้นทางเสด็จพระราชดำเนินเวียดนามจากดอนเมือง ผ่านเกาะไว้ท์ร็อก (White Rock หรือ Pulau Puteh) ของมาเลเซีย (ภายหลังเป็นข้อพิพาทแย่งความเป็นเจ้าของระหว่างมาเลเซียและสิงคโปร์) จึงเข้าไปไซ่ง่อน

ผู้โดยเสด็จแบ่งเป็นแบบทางการและไม่เป็นทางการ มีเหตุผลคือ ต้องมีผู้ช่วยให้การประกอบพระราชกรณียกิจต่าง ๆ ดำเนินไปอย่างดี บางครั้งมีผู้ที่ไปปฏิบัติราชการเป็นพิเศษ เช่น ผู้ที่ไปประกอบอาหาร บริการ จัดการแสดงในการพระราชทานเลี้ยงตอบ

ก่อนเดินทาง องคมนตรี (พระยาศรีวิศาลวาจา) และสมุหราชองครักษ์ (หลวงสุรณรงค์) แจ้งให้ผู้ตามเสด็จรักษามารยาทและประพฤติตัวให้เหมาะสม เพราะไม่ใช่การไปเที่ยว ไม่ให้ทำอะไรกระทบกระเทือนถึงเกียรติยศ ชื่อเสียงของประเทศของเรา

พลตำรวจเอก ชุมพล สังเกตวิธีการอารักขา บันทึกเรื่องพระราชดำรัส คำกราบบังคมทูลของขวัญที่นำไปพระราชทาน

ท่านชื่นชมความสะอาดของไซ่ง่อนและการปลูกต้นไม้ข้างทาง และได้บรรยายถึงเมืองอื่น เช่น ดาลัด เว้ สถานที่เสด็จพระราชดำเนิน เช่น โรงเรียนนายทหาร สถานเลี้ยงเด็กกำพร้า มหาวิทยาลัย

การเสด็จพระราชดำเนินเยือนอินโดนีเซีย บ้านเมืองในสมัยนั้นไม่ค่อยเรียบร้อยนัก มีรถเบจัก (สามล้อ) มาก เสด็จพระราชดำเนินในเกาะชวาและบาหลี มีการแสดงศิลปะทำผ้าปาเต๊ะ การแสดงแบบเสื้อสตรี การฟ้อนรำที่บุตรีประธานาธิบดีแสดงเอง นักเรียนร้องเพลงรักชาติ เสด็จฯ โรงเรียนนายร้อย มีการสนทนากับนักเรียน และพระราชดำรัสฝากความระลึกถึงจากนักเรียนโรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้า เสด็จพระราชดำเนินชมโบราณสถานบุโรบูดูร์ และเมนดุต ให้ความรู้ทางโบราณคดีเรื่องบาหลี กล่าวถึงประเพณีต่าง ๆ

ชมว่าการต้อนรับดีมาก ถ้ามีแขกเมืองมา เราควรแสดงความเป็นไมตรีเช่นนี้

การเสด็จพระราชดำเนินเยือนพม่า อธิบายลักษณะของเครื่องบินที่เสด็จพระราชดำเนินชมสนามบินของพม่า ความเรียบร้อยของท้องถนน ได้เสด็จฯ ไปชะเวดากองปาสาณคูหา ปลูกต้นพระศรีมหาโพธิ์ มีการแสดงรำวง ให้ข้าราชบริพารแสดงฟ้อนเล็บ ท่านเนวินตอนนั้นเป็นนายกรัฐมนตรี รำวงอย่างสนุกสนาน ไม่เคยสนุกอย่างนี้มาก่อน ทรงเทนนิสกับผู้นำ ได้เล่าถึงการรายงานของสื่อมวลชน และเรื่องการเมืองที่อูนุได้รับเลือกตั้ง

ส่วนท้ายของหนังสือนี้ได้ลงหมายกำหนดการ พระราชดำรัส และคำกราบบังคมทูลไว้ด้วย ใช้ภาษาที่ไพเราะเป็นแบบอย่างได้

๒. พิษณุ จันทร์วิทัน ข้าราชการกระทรวงการต่างประเทศ เคยเป็นกงสุลใหญ่ในสะหวันนะเขต ประเทศลาว และเอกอัครราชทูตไทยประจำเวียดนาม เขียนหนังสือเล่าประสบการณ์เกี่ยวกับประเทศอาเซียนสองประเทศคือ ลาวกับเวียดนาม ไว้อย่างน่าสนใจ เช่น

เรื่องเวียดนาม ในหนังสือ **ยลญวน** เล่าเรื่องการกินอาหาร อาหารทางเหนือ กลาง และใต้ ต่างกัน คนไทยจะชอบอาหารภาคใต้

ชาวเวียดนามที่มาช่วยทำงานให้ไทย : ลุงเติม ลุงกั๋น คนไทยที่รู้ภาษาเวียดนามจะสร้างความสัมพันธ์ได้ดี ภาษาเวียดนามเหนือ กลาง ใต้ ต่างกัน คนเวียดนามรู้ภาษาไทยกันมาก หลายคนเคยอยู่ประเทศไทย

ถนนหนทาง การขับรถแบบน่ากลัว การเอารถไทยมาขับไม่ได้รับอนุญาต เพราะเวียดนามขับรถชิดขวา พวงมาลัยซ้าย จากเวียดนามเดินทางไปลาวและจีนได้ การเดินทางผ่านด่าน ถูกตรวจนานและไม่สะดวก เป็นอุปสรรคต่อการค้าขาย ทำธุรกิจ จึงมีคำถามว่าการทำถนนสร้างสะพานไว้มากมายนั้นคุ้มหรือเปล่า

เรื่องประวัติศาสตร์ความสัมพันธ์ไทย–เวียดนาม : ท่านทูตเก่า ๆ สถานทูต สถานกงสุล

นโยบายของพิษณุขณะเป็นทูตคือ จะต้องตามข้อมูลการลงทุน ซึ่งเปลี่ยนบ่อย ๆ ส่งเสริมและดูแลการลงทุนของไทยในเวียดนาม รวมทั้งต้องพยายามศึกษาเครือข่ายการคมนาคมด้วย

คำถามที่มีผู้ถามบ่อย ๆ คือ ข้าวเวียดนามดีกว่าข้าวไทยหรือเปล่า เวียดนามจะค้าข้าว ได้มากกว่าไทยหรือเปล่า พิษณุเห็นว่าเวียดนามยังมีข้าวไม่พอกิน ต้องซื้อจากกัมพูชา คนมีเงิน ซื้อข้าวไทย พันธุ์ข้าว และเทคโนโลยีเรื่องข้าวยังไม่ดี

เวียดนามจะเจริญก้าวหน้ากว่าไทยหรือไม่ พิษณุเห็นว่าสภาพเศรษฐกิจของไทยยังดีกว่ามาก สาธารณูปโภคไทยดีกว่า โรงพยาบาล โรงเรียน ยังไม่ก้าวหน้า อีกประการหนึ่ง เราไม่ควรคิดแข่งขัน ควรช่วยกัน เจริญไปด้วยกัน ไม่ควรระแวงเวียดนาม ไม่ควรกลัวคนไทยเชื้อสายเวียดนาม แต่อย่างไรก็ตาม ถ้าคนไทยยังตีกันขนาดนี้ ประเทศอะไร ๆ ก็จะก้าวหน้ากว่าทั้งนั้น

เรื่องลาว ตามที่พิษณุเล่าไว้ในหนังสือ **กงสุลไทยในเมืองลาว เสน่ห์พาสาลาว** และ **ในความทรงจำของพูมี วงวิจิด** (แปล)

เล่าเรื่องความยากลำบากในการเดินทาง ไปทางถนนต้องติดหลุมติดหล่ม ต้องไปค้างกลางป่าโดยไม่ตั้งใจ ไม่มีข้าวกิน

การที่เขาพยายามเรียนภาษาลาวทำให้เขามีเพื่อนมาก คนลาวแรกคบกันอาจจะแข็ง ๆ แต่คบกันไปก็น่ารักมาก โดยเฉพาะเวลาไปทำบุญที่วัดด้วยกัน ถือว่าเป็นศิษย์อาจารย์เดียวกัน

เรื่องภาษาลาวต้องระวังเพราะภาษาไทยและภาษาลาวมีคำที่เหมือนกัน แต่ความหมายต่างกันมากมาย ภาษาลาวภาคต่าง ๆ ก็ต่างกัน และยังมีภาษาชนกลุ่มน้อยที่แปลก ๆ อีกมาก ในหนังสือ**เสน่ห์พาสาลาว**จะเห็นการใช้ศัพท์ต่าง ๆ และความงามของวรรณคดีลาว ธรรมเนียม ประเพณีลาวต่างกับไทย ไม่ควรไปหัวเราะขบขันล้อเลียน ทำให้ผิดใจกัน

คนลาวชอบเลี้ยงสุรา “ยกจอก” ดื่มมาก ๆ ก็ไม่ไหว ให้บอกตามตรง จิ้มสุรา ลูบศีรษะ และขอโทษที่ไม่ดื่ม ถ้าจะต้องดื่มต้องหาทางไม่ให้ท้องว่าง เหล้ามีหลายชนิด เช่น เหล้าไห เหล้าสีเขียว ๆ ที่พงสาลี

การฟ้อนรำวง หรือฟ้อนม่วนซื่น เป็นธรรมเนียมลาวในการเชื่อมความสัมพันธ์ โฆษกจะกล่าวว่าเป็นรอบรำวงที่จัดเป็นเกียรติ ห้ามเขินอาย ควรออกไปฟ้อน ถ้าดึกแล้วอยากไปพักผ่อนลาได้ พวกเจ้าภาพอาจจะฟ้อนกันเองต่อไป ถ้าร้องเพลงหรือเล่นดนตรีได้ด้วยก็ยิ่งดี

เล่าถึงอาหารลาว มีเฝอ ข้าวจี่ หรือที่ฝรั่งเศสเรียกว่า บาแก๊ต ลาบไก่งวง ผักต่าง ๆ มีมากกว่าที่คนไทยกิน แจ่วบอง (ใส่หนังควาย) แจ่วหมากเล็น ผัดงูสิงห์ อ่อมแลน ตำหมากฮุง (ในหนังสือไม่มีหมกเจี่ย หรือห่อหมกค้างคาว พิษณุอาจจะไม่เคยกิน)

ฝ่ายไทยควรช่วยกันจัดการท่องเที่ยวในลาว มีสถานที่ท่องเที่ยวที่สวยงามทั้งที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม และทางธรรมชาติ อาจจะจัดให้สื่อมวลชน นักเขียน หรือศิลปินได้ไปเยือน

เส้นทางโฮจิมินห์ สมัยก่อนฝ่ายไทยจะเห็นว่าเป็นเส้นทางเคลื่อนไหวของศัตรู ปัจจุบันนี้เป็นเส้นทางท่องเที่ยว สมัยก่อนอเมริกาโปรยฝนเหลือง (agent orange) เพื่อให้ต้นไม้ตาย บริเวณนั้นจะปลูกอะไรไม่ขึ้นจนทุกวันนี้ ต้นไม้ที่ตายตัดเอาไปทำอะไรก็ไม่ได้เพราะโรงเลื่อยไม่รับ เนื่องจากมีกระสุนฝังอยู่ในลำต้น ถ้าเลื่อยไปโดน คมเลื่อยจะเสีย (ที่เวียดนามและลาวมีพื้นที่แบบนี้มาก ฝนเหลืองเป็นสารเคมีพิษที่ทำให้คนเจ็บพิการด้วย)

ที่ลาวมีเหมืองทอง (ลาวทำร่วมกับออสเตรเลีย ฝ่ายไทยโดยบริษัทอิตาเลียนไทยทำถนน)

เรื่องระเบียบสังคม เป็นเรื่องที่ควรระวัง บางที่ไม่มีกฎหมาย แต่สังคมก็ไม่ชอบ

พิษณุวิเคราะห์เหตุที่ลาวไม่ไว้ใจไทย ดังนี้

- แต่ก่อนลาวรู้สึกว่าเป็นประเทศราชไทย
- ถูกฝรั่งเศสยุให้เกลียด หาว่าไทยทำตัวเป็น “ไทยใหญ่” หมายถึงการเป็นเจ้าใหญ่นายโต รังแกผู้อื่น
- สงครามเย็นอยู่คนละฝ่าย และลาวคิดว่าไทยมีส่วนที่ร่วมมือกับอเมริกาทิ้งระเบิดลาว ให้การอบรมแก่ทหารที่ปราบปรามรัฐบาลลาวปัจจุบัน และช่วยปราบปรามด้วย
- เกลียดที่คนไทยชอบดูถูกและรังแก เช่น เด็กหญิงมาทำงานเมืองไทยเก็บเงินได้ จะเอาไปให้พ่อแม่ปลูกบ้านที่ลาว ถูกเจ้าหน้าที่ไทยเอาเงินไป คนไทยบางคนฟังเรื่องแล้วรู้สึกสมน้ำหน้าที่มาแย่งงานคนไทย

เขาสรุปว่าไทยกับลาวอยู่ใกล้กัน หนีกันไม่พ้น ควรจะเป็นมิตรกัน

ส่วนหนังสือแปล **ในความทรงจำของพูมี วงวิจิด** นั้น เป็นอัตชีวประวัติของท่านเล่าตั้งแต่ชีวิตของท่านที่เกิดมาสมัยที่ฝรั่งเศสยึดครอง ท่านเป็นบุตรข้าราชการ แต่บิดาเสียชีวิต

จึงต้องใช้ชีวิตค่อนข้างลำบาก แต่มีโอกาสศึกษาเล่าเรียน และได้ทำงานกับฝรั่งเศสสักระยะหนึ่ง ฝรั่งเศสต้องหนี เพราะญี่ปุ่นเข้ามา (ช่วงนั้นไทยเป็นฝ่ายญี่ปุ่น) ต่อมาญี่ปุ่นแพ้ ฝรั่งเศสเข้ามาใหม่ ในช่วงเวลาเหล่านี้ท่านพูมีลำบากใจมาก ต้องรับใช้ผู้นำ แต่ก็ต้องดูแลประชาชน หลังสงคราม คนลาวบางคนก็ไปเข้าฝ่ายอเมริกัน ทำให้ลาวมีหลายฝ่าย ปฏิวัติหลายครั้ง ครั้งที่เป็นที่รู้จักกันดีคือ เมื่อร้อยเอกกองแลปฏิวัติใน ค.ศ. ๑๙๖๐ รบกันเอง เหตุที่ต้องร่วมมือกับเวียดนาม เล่าเรื่อง **เจ้ามหาชีวิตศรีสว่างวัฒนา**เยือนต่างประเทศ รวมทั้งประเทศไทยเมื่อ พ.ศ. ๒๕๐๖ เมื่อแนวลาวรักชาติของท่านชนะสงคราม ปลดปล่อยประเทศเมื่อ ค.ศ. ๑๙๗๕

๓. ขจัดภัย บุรุษพัฒน์ อดีตเลขาธิการสภาความมั่นคงแห่งชาติ ขณะนี้รักษาการประธานสมาคมไทย-พม่าเพื่อมิตรภาพ เป็นคนชอบเขียนหนังสือ ขอยกตัวอย่างมา ๔ เล่ม (หนังสืออ้างอิง) หมายเลขหนึ่ง เป็นหนังสือเชิงวิชาการ มีการอ้างอิง และเล่าประสบการณ์ของตน เล่าถึงคนกลุ่มน้อยในพม่าว่าอยู่ในพม่ามานานกว่าคนกลุ่มน้อยในประเทศไทย จึงมีความรู้สึกเป็นเจ้าของแผ่นดินมากกว่าคนกลุ่มน้อยที่เข้ามาในประเทศไทย ซึ่งแบ่งออกเป็นพวกที่มาก่อน พ.ศ. ๒๕๑๙ เป็นคนพม่าพลัดถิ่น เป็นคนกลุ่มกะเหรี่ยง ไทยใหญ่ มอญ ส่วนพวกหนีภัยการสู้รบเป็นคนกลุ่มกะเหรี่ยงมา พ.ศ. ๒๕๒๗ เป็นกะเหรี่ยง คะยา มอญ ขายแรงงาน ปัญหาในพม่าส่วนหนึ่งเกิดจากการยึดครองของอังกฤษที่ปกครองด้วยวิธี Divide and Rule พม่าเกลียดกะเหรี่ยง อูนุ นายกรัฐมนตรีพม่าพยายามประนีประนอม จึงถูกเรียกว่า กะเหรี่ยงนุ อูนุเองเป็นคนเคร่งศาสนาพุทธ จึงไม่เป็นที่พอใจของคนกลุ่มน้อยที่ไม่ได้นับถือพุทธศาสนา ขจัดภัยพยายามมองสถานการณ์ตามมุมมองของพม่าและตามมุมมองของคนกลุ่มน้อยซึ่งน่าเห็นใจทั้งสองฝ่าย

เมื่อมีการกวาดล้างคนกลุ่มน้อยครั้งใหญ่ (พ.ศ. ๒๕๓๗, ๒๕๓๘ และ ๒๕๓๙) คนกลุ่มน้อยหนีเข้าเมืองไทยมาอยู่ตามศูนย์อพยพ นำปัญหาหลายประการมาให้ประเทศไทย เช่น นำโรคต่าง ๆ มา การรุกล้ำอธิปไตยของไทย ปัญหาอาชญากรรม เพิ่มภาระและแสดงภาพพจน์ด้านลบของเจ้าหน้าที่ไทย ลดโอกาสการทำงานของแรงงานไทย

ข้อเสนอในการแก้ปัญหาชนกลุ่มน้อยสัญชาติพม่า ตามความเห็นของหน่วยงานต่าง ๆ เช่น การผ่อนปรน

ข้อสังเกตคือ ชนกลุ่มน้อยในพม่าจะรบกันหน้าแล้ง หยุดหน้าฝน

หมายเลขสอง มีลักษณะเป็นหนังสือวิชาการ มีการอ้างอิงเอกสาร ทำให้เห็นว่าญวนอพยพไม่ใช่เพิ่งมี แต่มีมาตั้งแต่สมัยกรุงธนบุรีและต้นรัตนโกสินทร์ เมื่อปัญหาหมดไป บางคนผสมกลมกลืนเป็นคนไทย บางคนกลับประเทศ ปัญหาใหญ่คือคนที่อพยพมาหลังสงครามโลก

ครั้งที่ ๒ ซึ่งเป็นยุคสงครามเย็น เวียดนามแบ่งเป็นเวียดนามเหนือและเวียดนามใต้ รัฐบาลไทยสมัยนั้นไม่ไว้ใจชาวเวียดนาม เพราะถือว่าเป็นคนที่รักชาติ ไม่ลืมชาติ ยังรักษาวัฒนธรรมเดิม ทั้งยังเป็นสายให้เวียดนามเหนือซึ่งเป็นคอมมิวนิสต์ เวียดนามเหนือก็ไม่อยากได้นัก เพราะไม่อยากรับภาระและอยากเก็บไว้เป็นสาย หน่วยงานที่มาเป็นผู้ไกล่เกลี่ยคือ สหพันธ์กาชาดจากเจนีวา และสภากาชาดไทย ประสบความสำเร็จระดับหนึ่ง ปัญหาอื่นที่เกิดขึ้นในระดับประชาชนคือ คนญวนขยันขันแข็งในการทำงาน แย่งงานคนไทย ทำให้ประชาชนไทยในอีสานประท้วงหลายครั้ง คนญวนยุคหลังไม่เคยเห็นเมืองญวนเลย อยากเป็นคนไทย อยากมีสิทธิ์เหมือนคนไทย เช่น รับการศึกษาก็ทำไม่ได้ เป็นปัญหาที่เกิดขึ้นเช่นเดียวกันในชนกลุ่มน้อยอื่น ๆ ในประเทศไทย

หมายเลขสาม มีลักษณะเหมือนบันทึกการท่องเที่ยว (travelogue) เป็นหนังสือที่ได้รับรางวัลใน พ.ศ. ๒๕๒๙ สะท้อนความคิดของคนในยุคนั้นต่อประเทศเพื่อนบ้าน ส่วนใหญ่ยังเกลียดพม่าที่ยกทัพมาตีกรุงศรีอยุธยา แต่ขจัดภัยได้เข้าไปทำงานที่พม่า ได้พบคนที่มีไมตรีดีงามจึงชอบพม่า อย่างไรก็ตามความรู้สึกบางอย่างและข้อมูลที่ได้ก็ยังไม่เป็นบวกนัก เช่น เห็นว่าคนพม่าไม่นับถือพระ เพราะมีถึง ๑๒ นิกาย และไม่เคร่ง ความปลอดภัยในประเทศไม่มี ชาวประมงไทยถูกจับบ่อย ๆ มีตลาดมืด มีคนหลายพวกที่นำของเถื่อนเข้าประเทศ การเมืองแสดงว่าเป็นประเทศด้อยพัฒนามีการกวาดล้างชนกลุ่มน้อยบ่อยครั้ง เช่น พวกกะเหรี่ยง พรรคคอมมิวนิสต์พม่าหรือ พคพ. ความสัมพันธ์ไทย-พม่าลุ่ม ๆ ดอน ๆ

ลาว ขจัดภัยไปลาวในฐานะกรรมการชายแดนไทย-ลาว ขณะนั้นลาวมีผู้เชี่ยวชาญโซเวียตมากมาย คนลาวรังเกียจวัด จับคนที่ไม่เป็นคอมมิวนิสต์ไป “สัมมนา” หมายถึงไปใช้แรงงานหนัก จับทั้งพระสงฆ์ กษัตริย์ ไปเวียงไช มีการจับผู้หญิงลาวไปบำเรอเวียดนาม เรียกว่า นอนสามัคคี เรื่องผู้อพยพลาว พ.ศ. ๒๕๒๕ มีการยิงเรือ นปข. (หน่วยปฏิบัติการลุ่มแม่น้ำโขง) จับนักการทูตไทย มีกรณีสามหมู่บ้าน เรียกผู้ใหญ่ลาวว่า ท้าว ซึ่งในยุคหลังถือว่าไม่ให้ความเคารพ ควรเรียก ท่าน

หมายเลขสี่ มีลักษณะเป็นหนังสือนำเที่ยว (Guide Book) เข้าใจว่าค้นคว้าจากหนังสือนำเที่ยวต่าง ๆ ที่น่าสนใจสำหรับสถานการณ์ปัจจุบันของไทยคือ การทำสวนผักลอยน้ำในทะเลสาบอินเล เรื่องที่เป็นประสบการณ์คือ การลืมเอาหนังสือเดินทางไปประทับตราเข้า ขาออกเจ้าหน้าที่ไม่ให้ออก เคราะห์ดีมีนามบัตรของอธิบดีเจ้าหน้าที่ตรวจคนเข้าเมืองเลยไปได้

๔. เจริญ และคุณหญิงวรรณา สิริวัฒนภักดี นักธุรกิจ ไปทำธุรกิจในประเทศอาเซียนหลายประเทศ เห็นว่าที่เวียดนามดีที่สุด ได้แก่ ไปทำขวด และกระป๋องสำหรับเบียร์ และสินค้าเบอร์ลี่ ยุคเกอร์ในนครโฮจิมินห์ โรงแรมเมเลียที่ฮานอย ที่เขมรทำโรงแรมเมอริเดียนใกล้ ๆ นครวัด

(โอนเงินไปเป็นเหรียญสหรัฐผ่านธนาคารกรุงไทย) คนของท่านฮุนเซนขอให้ไปทำสวนปาล์มน้ำมันที่เกาะกง ในลาวทำสวนกาแฟที่ปากซอง แขวงจำปาสัก โรงแรมเวสตินในมาเลเซีย และโรงแรมอินเตอร์คอนติเนนตัลที่สิงคโปร์ การทำโรงแรมโดยอาศัย chain ต่างประเทศทำให้ควบคุมง่ายและมีมาตรฐาน

๕. เปรมชัย กรรณสูต นักธุรกิจก่อสร้าง มีธุรกิจโครงการใหญ่ ๆ ในประเทศเพื่อนบ้านอาเซียน ๖ ประเทศ ได้แก่ ลาว พม่า เวียดนาม อินโดนีเซีย กัมพูชา และมาเลเซีย บรูไนฯ ยังไม่ได้ทำ เพราะเขาจะใช้บริษัทมาเลเซียเป็นส่วนมาก แต่กำลังเจรจากัน สิงคโปร์ไม่ทำเพราะว่าแข่งขันกันมากเกินไป ส่วนฟิลิปปินส์ทำแล้วไม่ได้กำไร ทำที่อื่นดีกว่า ทำงานในพม่าและลาว ความร่วมมือดีที่สุด แต่เท่าที่ทำมาทุกประเทศที่กล่าวมาข้างต้น รัฐบาลและประชาชนร่วมมือดีมาก ได้ประโยชน์ร่วมกันด้านการค้าและสังคม เช่น เราได้พลังงาน ปุ๋ย ต่างประเทศได้การจ้างงาน แก้ปัญหาความขัดแย้งภายในได้เส้นทางคมนาคม บางทีไปช่วยเขา เช่น สร้างโรงเรียน บ้าน ผู้ปฏิบัติการต้องแสดงความเป็นมิตร อ่อนน้อม รู้จักคนในประเทศ มีความรู้เกี่ยวกับประเทศนั้น ๆ ร่วมมือกับบริษัทสำคัญทั่วโลก

- ลาว เช่น เหมืองอะลูมินา/อะลูมิเนียม (จำปาสัก) โรงไฟฟ้าพลังน้ำเซกอง ๓, ๔ ถนนระหว่างเมืองกาสี - หลวงพระบาง
- พม่า เช่น โครงการพัฒนาท่าเรือน้ำลึกและนิคมอุตสาหกรรมทวาย โรงไฟฟ้าถ่านหิน Mai Khot (Shan State) โรงไฟฟ้าพลังน้ำ Taninthayi ก่อสร้างถนนเมาะลำใย เจดีย์สามองค์ ด่านสิงขร มะริด ถลุงเหล็ก แมงกานีส ทำปุ๋ย
- เวียดนาม เช่น ถนน Kantho อันยาง Monorail line 2 & 3 และ Metro line 4
- อินโดนีเซีย เช่น เหมืองถ่านหิน Central Kalimantan เหมืองถ่านหิน South Sumatra และระบบทางถนน รถไฟ และท่าเรือ
- กัมพูชา เช่น เหมืองถ่านหินที่สตรึงเตรง โรงไฟฟ้าถ่านหินที่เกาะกง
- มาเลเซีย เช่น ถนน Kuala Krai (กลันตัน) - Sempang Pelangai (Pahang) เส้นทางคมนาคม ท่าเรือ ประหยัดเวลาได้หลายวัน

๖. พาสินี ลิ่มอติบูลย์ นักธุรกิจ ทำบริษัทบรรจุภัณฑ์ (packaging) มีโรงงาน ๒ โรง ที่เวียดนามใต้ มีความเห็นว่าคนเวียดนามเป็นคนขยันขันแข็งและใฝ่รู้ โรงงานผลิตหลอดยาสีฟัน

ให้บริษัท Unilever ซึ่งไปลงทุนที่เวียดนาม แต่ก่อนค่าแรงถูก ปัจจุบันมีปัญหาเงินเฟ้อ และมีกฎข้อบังคับที่เปลี่ยนแปลงไม่แน่นอน นิคมอุตสาหกรรมยังไม่มีสิ่งอำนวยความสะดวกและความสะอาดดีเท่าไทย

๗. อาสา สารสิน ราชเลขาธิการ อดีตข้าราชการกระทรวงการต่างประเทศ เคยรับราชการที่มาเลเซีย เคยเป็นปลัดกระทรวงการต่างประเทศ และรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศ

๘. ดร. เตช บุนนาค นักประวัติศาสตร์ อดีตข้าราชการกระทรวงการต่างประเทศ เคยรับราชการที่อินโดนีเซีย และเป็นปลัดกระทรวงการต่างประเทศ เคยรับราชการที่สำนักราชเลขาธิการ เคยเป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศ ปัจจุบันทำงานสภากาชาดไทย เป็นคณะกรรมการอำนวยการสถาบันเทคโนโลยีแห่งเอเชีย อดีตประธานกรรมการว่าด้วยการส่งเสริมความร่วมมือด้านวัฒนธรรมไทย-กัมพูชา ที่ปรึกษาคณะมนตรีสถาบันความร่วมมือเพื่อพัฒนาเศรษฐกิจลุ่มน้ำโขง เลขาธิการสมาคมไทย-ลาวเพื่อมิตรภาพ กรรมการศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร

๙. แผน วรรณเมธี เลขาธิการสภากาชาดไทย อดีตข้าราชการกระทรวงการต่างประเทศ เคยเป็นเอกอัครราชทูตที่เวียดนามใต้ เลขาธิการอาเซียน ปลัดกระทรวงการต่างประเทศ

ได้พูดคุยกับ ๗, ๘ และ ๙ ขณะรับราชการ แม้แต่ขณะที่ยังเป็นข้าราชการชั้นผู้น้อย ก็ได้สร้างความสัมพันธ์กับชาวต่างประเทศที่ร่วมทำงาน จนเป็นความสัมพันธ์ส่วนตัว บางทีมาประชุมปรึกษาคุยกันแบบไม่มีหัวข้อการประชุม หรือไปตีกอล์ฟกัน ซึ่งสำคัญในการทำราชการ ท่านเลขาธิการแผน เคยเป็นเลขาธิการอาเซียน ได้ปรึกษาหารือ SOM คือ Senior Official Meeting ปลัดกระทรวงของ ๕ ชาติเกี่ยวกับการร่วมมือกัน

ตอนที่เลขาธิการแผนรับราชการอยู่เวียดนาม (ช่วงที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จพระราชดำเนินเยือน) ไซ่ง่อนมีลักษณะคล้ายไทย มีปัญหาการรบ มีประสบการณ์ครั้งหนึ่ง มีเด็กหญิงมามอง แล้วเรียกพ่อ ได้เข้าไปในบ้านเห็นรูปพ่อของเด็กมีหน้าตาเหมือนท่านเลขาธิการแผน มีกลอนติดไว้ว่า พ่อเหมือนนก บินจากไปแล้ววันหนึ่งจะบินกลับมา ทำให้ท่านเลขาธิการแผนรู้สึกสะเทือนใจมาก

ตามประสบการณ์รู้สึกว่าคนทางเหนือและทางใต้ไม่สู้จะชอบกันนัก คนเวียดนามใต้ที่เป็นคอมมิวนิสต์เรียกว่า เวียดกง เป็นที่ชื่นชอบของประชาชนเพราะไม่เคยรังแกชาวบ้าน ช่วยคนจนที่ถูกกดขี่ ช่วยชาวบ้านเกี่ยวข้าวทำนา เป็นต้น โง ดินห์ เดียมเป็นคนสมถะ เคร่งศาสนาคาทอลิก

เมื่อเป็นประธานาธิบดี ให้น้องชายคือ โง ดินห์ นู เป็นผู้ช่วย และภริยาน้องชาย คือมาดามนู เป็นสตรีหมายเลขหนึ่ง รัฐบาลขัดแย้งกับพวกศาสนาพุทธ มีพระเผาตัวตาย มาดามเรียกพระว่าเป็นบาบิคิว

ทำงานเรื่องอาเซียนตั้งแต่ต้นรู้สึกยากมาก เพราะประเทศในกลุ่มไม่ไว้ใจกันมากนัก กลัวเลขาธิการจะมีอำนาจเหมือนนาโต้ อีอีซี เป็นกลุ่มที่แตกต่างกันมากและขัดแย้งกัน เช่น มาเลเซียกับฟิลิปปินส์ มาเลเซียกับอินโดนีเซีย ที่เรียกว่า Konfrontasi มาเลเซียมีปัญหาเรื่องซาราวัก ซาบาห์ ประธานาธิบดีซูฮาร์โตสนับสนุนอาเซียน แต่พยายามระวังไม่ให้เป็นแบบ SAARC ที่รู้สึกว่าอินเดียเป็นใหญ่

ที่จริงแล้วรู้สึกว่าคนไทยสนิทกับมาเลเซีย เพราะตนกู อับดุล ระห์มัน นายกรัฐมนตรีคนแรกของมลายามีมารดาเป็นคนไทย (เป็นญาติกับดุสิต นนทะนาคร อดีตประธานหอการค้าไทย) ท่านเคยเรียนที่โรงเรียนเทพศิรินทร์ พูดไทยได้

ที่เวียดนาม เลขาธิการแผนได้เป็นผู้ดูแล ดร.สุเมธ ตันติเวชกุล ซึ่งเรียนที่ดาลัด

เมื่อมาเป็นเลขาธิการสภากาชาดได้ดูแลเรื่องกาชาด และเสี้ยววงเดือนแดง (Red Crescent) ของอาเซียนด้วย กาชาดและเสี้ยววงเดือนแดงนี้มีการประชุมกันเสมอ ทำให้ผู้ทำงานกาชาดคุ้นเคยกัน ร่วมมือในประเด็นต่าง ๆ ได้ร่วมมือกันเป็นกลุ่มในการเจรจากับกาชาดประเทศอื่น เช่น กาชาดจีนด้วย

ท่านราชเลขาธิการเตช เป็นประธานสมาคมไทย–ลาว อยู่ ๑๐ ปี จึงให้ ดร.วีรพงษ์ รามางกูร เป็นแทน เมื่ออยู่กระทรวงการต่างประเทศทั้งที่มีบทบาทในการเจรจาเรื่องมาเลเซีย ลาว กัมพูชา เวียดนาม ผูกมิตรกับประเทศเวียดนามก็ต้องเข้าใจในเรื่องที่เขาระแวงเรา เพราะในระหว่างสงครามเราให้สหรัฐอเมริกาเอาเครื่องบิน B52 ทิ้งระเบิดเวียดนาม ต้องอธิบายว่าไทยไม่ได้รักสหรัฐอเมริกาเป็นพิเศษ แต่ว่าไม่ชอบระบอบคอมมิวนิสต์แบบในสมัยนั้น ในปัจจุบันเราสนใจที่จะคบกัน ขอให้ลืมอดีต ต่อมาเชิญนายกรัฐมนตรีโววันเกียตมาเยือนไทย สำหรับกัมพูชา ต้องให้เกียรติทุกฝ่าย นอกจากนั้น รู้จักกับคนสำคัญของมาเลเซีย เช่น Ghazali Shafie อดีตรัฐมนตรีต่างประเทศ และรัฐมนตรีมหาดไทย นายพลเบนนี มูรดานี ของอินโดนีเซีย

ดร.เตช เล่าเรื่องตอนที่ทำเรื่องอาเซียนว่าอินโดนีเซียเสนอว่าอาเซียนควรจะกำหนดแก่น (essence) ขององค์การ และเสนอคำว่า resilience (ซึ่งแปลตามพจนานุกรม Oxford Riverbooks English-Thai Dictionary ว่า ความยืดหยุ่น ความหดได้ ความสามารถในการฟื้นคืนกลับสู่สภาพปกติ ความทนทาน) ภาษาอินโดนีเซียว่า ketahanan แปลว่า อดทน หรือ resilience

เป็นปรัชญาการเมืองของอินโดนีเซีย ไทยปรึกษากันว่า ควรใช้คำว่าอะไร ในที่สุดใช้คำว่า พลานุภาพ ซึ่งไม่ตรงกับความหมาย

ตอนตั้งสำนักงานเลขาธิการ (ASEAN Secretariat) ที่อินโดนีเซีย เป็นสถานที่เล็ก ๆ คนทำงาน ๔ - ๕ คน ดร.เตชเป็นคนร่างกฎเกณฑ์การเงินการคลัง (Financial Regulations) ใช้หลักของ SEATO

ผู้ที่เป็นเลขาธิการอาเซียนคนแรกคือ นายพล H.R. Dharsono เคยเป็นทูตที่เมืองไทยเป็นแม่ทัพดีเด่นของ Siliwangi Army ในช่วง New Order (ซึ่งดูแลด้านการพัฒนาและสร้างความทันสมัย) ภายหลังแตกกับซูฮาร์โตและถูกจำคุกหลายปี

การที่ ดร.เตช มาทำเรื่องกรรมการส่งเสริมวัฒนธรรมไทย-กัมพูชา สืบเนื่องจากการที่มีความขัดแย้งจนถึงเผาสถานทูตไทย จึงมีแนวคิดที่จะพัฒนาความร่วมมือเพื่อมิตรภาพประชาชนต่อประชาชน มีผลงานคือ การแปลหนังหนังสือภาษาไทยเป็นภาษาเขมร และภาษาเขมรเป็นภาษาไทย หลายเล่ม ขณะนี้ปกศักดิ์ นิลอุบล เป็นนายกสมาคม

เรื่องลุ่มแม่น้ำโขงเป็นงานที่ทำร่วมกับนิวซีแลนด์ที่มหาวิทยาลัยขอนแก่น เป็นเรื่องของการฝึกอบรมระยะสั้น ส่วนมากเป็นเรื่องท่องเที่ยว

ข้อสังเกตคือ ช่วงหลังสหรัฐอเมริกาสนใจเรื่องแม่น้ำโขงมากขึ้นและร่วมมือกับญี่ปุ่นในเรื่องนี้

๑๐. เกริก วณิกกุล รองผู้ว่าการธนาคารแห่งประเทศไทย กล่าวถึงการเปิดเสรีการเงิน เพื่อเข้าสู่ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียนว่า ธนาคารไทยควรสนใจให้บริการทางการเงินในประเทศอาเซียนมากขึ้น ขณะนี้มีความเสี่ยงสูง เพราะธนาคารพาณิชย์ของเราไม่ใหญ่ แต่ว่าเรากำลังจะรวมประเทศอาเซียน อาจจะต้องเข้าไปตั้งสาขาในประเทศต่าง ๆ ควรศึกษาให้รู้ลึกซึ้งขึ้น (ไทยรัฐออนไลน์)

๑๑. ดาโต๊ะ ดร.พัฒนา หลังปูเต๊ะ อิหม่ามมัสยิดต้นสน กรุงเทพมหานคร เป็นผู้ยึดมั่นความเป็นไทย แต่ก็สนิทชิดชอบกับผู้นำของมาเลเซียเป็นอย่างดี อิหม่ามพัฒนาให้ทรรศนะเกี่ยวกับการเตรียมพร้อมที่จะเข้าเป็นประชาคมอาเซียนของมาเลเซีย ดังในเอกสารอ่านเพิ่มเติม

๑๒. เกตุวลี นภาศัพท์ นักธุรกิจ ทำงานด้านบำบัดน้ำเสีย ไปสิงคโปร์ดูงานด้าน New Water เป็นงานด้านรีไซเคิลน้ำ กลุ่มบริษัทชื่อ Hylux Group ผู้ก่อตั้งเป็นผู้หญิงชื่อ Olivia Lum เป็นเด็กกำพร้าสร้างตัวเองขึ้นมาทำธุรกิจเรื่องน้ำในสิงคโปร์และไปทำที่จีนด้วย เกตุวลีรู้สึกว่าสิงคโปร์สนับสนุนนักธุรกิจของประเทศมากกว่าไทย ซึ่งไว้ใจบริษัทที่ร่วมทุนกับต่างประเทศมากกว่า สิงคโปร์

สนใจสนับสนุนการศึกษา คนสิงคโปร์สู้งาน เก่งในด้านการจัดนิทรรศการเกี่ยวกับธุรกิจ รัฐบาลสนับสนุนด้วย

๑๓. ดร. ขวัญใจ โกเมซ นักวิชาการ เคยทำงานเป็นหัวหน้าฝ่ายสถิติและฝ่ายหาทุนของ International Rice Research Institute (IRRI) ที่ Los Banos และเป็นเลขาธิการมูลนิธิข้าวแห่งประเทศไทยในพระบรมราชูปถัมภ์ เคยอยู่ในฟิลิปปินส์กว่า ๓๐ ปี เหตุที่ไปอยู่ฟิลิปปินส์นานเนื่องจากสมรสกับ ดร.โกเมซ เป็นอาจารย์อยู่มหาวิทยาลัยแห่งฟิลิปปินส์ ลอส บายอส

ถามว่าเมื่อก่อตั้งทำไมไปอยู่ที่ฟิลิปปินส์ ไม่อยู่ที่ไทย เหตุผลคือขณะนั้น (พ.ศ. ๒๕๐๒) นักวิชาการทางด้านการเกษตรในประเทศไทยมีไม่พอ ในลอส บายอสมีมากมายทั้งยังพูดภาษาอังกฤษได้คล่องทุกคน ผู้สนับสนุน IRRI คือ มูลนิธิฟอร์ดและมูลนิธิร็อกกี้เฟลเลอร์ต้องการคนที่พูดกันรู้เรื่อง เพราะผู้อำนวยการคนแรกเป็นอเมริกัน ตอนนั้นเรื่องข้าวเป็นเรื่องเร่งด่วน เพราะมีงานวิจัยว่าโลกจะขาดอาหาร

คนฟิลิปปินส์กับไทยคิดอ่านไม่ค่อยเหมือนกันเพราะเขาอยู่ใต้สเปนต่อด้วยสหรัฐอเมริกา จึงมีลักษณะเป็นชาวตะวันตก (westernized) กว่าเรา เรื่องธรรมเนียมประเพณีก็ต่างกัน สังเกตว่าเขาผูกพันกับครอบครัวในลักษณะที่คนไปทำงานต่างประเทศจะส่งเงินกลับบ้านมากมาย คนเหล่านี้ทำงานหนัก เช่น เป็นคนรับใช้ พี่เลี้ยงเด็ก คนงาน ครูสอนภาษาอังกฤษ และวิชาอื่น ๆ ทำขนม เช่น ร้าน Little Home ในไทย พยาบาลฟิลิปปินส์เป็นที่นิยมทั่วโลก เพราะจิตใจดี เอาใจใส่คนไข้ วิทยาลัยพยาบาลผลิตพยาบาลเพื่อป้อนตลาดโลก ไม่ใช่เพื่อโรงพยาบาลในฟิลิปปินส์ อาชีพอีกอย่างที่คนฟิลิปปินส์ไปทำงานทั่วโลก ในประเทศไทยก็มีมากคือ นักดนตรีและนักร้อง ดูคนของเขาจะขยันกว่าคนไทย ค่าจ้างก็ถูกกว่ามาก ถ้าจะจ้างเขาจะเตรียมเอกสาร เช่น ประวัติมาพร้อม เลขานุการชาวฟิลิปปินส์มีประสิทธิภาพสูง คนไทยไม่เห็นงานเลขานุการสำคัญ จะทะเยอทะยานทำงานอะไรที่เห็นว่าสูงและก้าวหน้ากว่า ส่วนคนฟิลิปปินส์ภูมิใจว่าเป็นอาชีพของเขา จะทำอยู่ตลอดทั้ง ๆ ที่หลายคนมีปริญญาสูง

ที่ลอส บายอส สังคมไม่ค่อยเปลี่ยนแปลง มะนิลาเปลี่ยนแปลงบ้างแต่ว่าไม่มากคนจนมาก ๆ อยู่สลัม มีกำแพงเขียนภาพสวยงาม กั้นไม่ให้คนตามถนนเห็น ถามว่าเป็นเมืองอันตรายหรือไม่ ก็ว่าไม่อันตราย แต่สมัยประธานาธิบดีมาร์คอสมีการลักพาลูกคนจีน คนจีนที่ฟิลิปปินส์นิยมอยู่ในหมู่คนจีน ไม่กลมกลืนเข้ากับสังคม ไม่เหมือนคนจีนในเมืองไทย (คือไม่ Philippinized) บริษัทใหญ่ ๆ ในฟิลิปปินส์ เช่น San Miguel Corporation หรือ Phillipines Airlines เป็นพวกจีน อีกพวกคือพวกเชื้อสายสเปน ถือตัวว่าเป็นผู้ดี สูงไปกว่าคนจีนเสียอีก คนส่วนใหญ่ยากจน

แต่ ดร.ขวัญใจรู้สึกว่าเขาไม่ค่อยบ่นเหมือนคนไทย มีข้าวกินแค่ ๒ มื้อก็ถือเป็นของธรรมดา อาหารการกินแพงกว่าในไทย คุณภาพก็ไม่ดี ปลูกผักกินเองเหมือนคนไทยก็ไม่ค่อยจะได้ ไต้ฝุ่นมาครั้งหนึ่งอยู่ในบ้าน ๓ - ๔ วัน อดทนมาก

อาหารฟิลิปปินส์ทั่ว ๆ ไปไม่อร่อย มีอยู่ถิ่นหนึ่งดีหน่อยคือใส่กะทิ ใส่พริกคล้ายอาหารไทย อีกอย่างคือหมูหันตัวโต ๆ ไม่อร่อยเพราะมันแข็ง น้ำจิ้มก็ไม่อร่อย

ฟิลิปปินส์มีเกาะมากมาย คนจึงมีวัฒนธรรมต่าง ๆ เช่น สามี (Dr. Gomez) เป็นคนมาจาก Negros Occidental อยู่ในหมู่เกาะ Western Visayas ซึ่งเป็นเขตปลูกอ้อย มีภาษาถิ่น (dialect) ของตัวเอง เป็นภาษาที่คนฟิลิปปินส์ส่วนใหญ่ที่พูดภาษาตากาล็อกฟังไม่รู้เรื่องเลย สามีจึงพูดตากาล็อกไม่ชัด ทำให้เพื่อน ๆ ขบขัน

คนทำงาน IRRI ไม่ต้องเสียภาษีเงินได้ ทำใบขับขี่ก็ไม่ต้องทำเอง เวลาออกจากงานมาแล้วต้องทำใบขับขี่เองมีขั้นตอนเยอะ จนแทบไม่อยากขับรถ ใช้วิธีทำใบขับขี่นานาชาติที่เมืองไทยแล้วเอาไปใช้ที่ฟิลิปปินส์

๑๔. บรรสาน บุนนาค อธิบดีกรมพิธีการทูต กระทรวงการต่างประเทศ เคยเป็นเอกอัครราชทูตที่พม่า ผูกมิตรกับผู้นำและนักธุรกิจพม่าได้อย่างดี เช่น Michael Moe Myint หรือ U Moe Myint บิดาของเขาเคยทำงานองค์การระหว่างประเทศในประเทศไทย จึงเคยเรียนโรงเรียนนานาชาติร่วมฤดี แล้วกลับไปเรียนที่พม่าและสหรัฐอเมริกา เคยทำงานสายการบิน แล้วมาตั้งบริษัทขุดเจาะน้ำมันและก๊าซธรรมชาติในพม่า บ้านอยู่ริมทะเลสาบในกรุงย่างกุ้ง เป็นสปอนเซอร์กีฬาเรือใบของพม่า U Moe Myint เป็นคนรักหนังสือ สะสมหนังสือมาก เมื่อร้านหนังสือประวัติศาสตร์ของพม่าจะปิดกิจการ เขาจึงซื้อหนังสือไว้หมด ได้ขอทำเป็น digital form และนำมาไว้ที่จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยชุดหนึ่ง โรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้าชุดหนึ่ง ดร.สุเนตร ชุตินธรานนท์ ผู้เชี่ยวชาญเรื่องพม่า กล่าวว่าหนังสือเหล่านี้มีคุณค่ามากทางวิชาการ U Moe Myint ส่งลูกชายมาเรียนปริญญาโทที่คณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

นักธุรกิจอีกคนที่บรรสานรู้จักคือ U Tay Za ประธานบริษัท Htoo Trading Ltd. บริษัทก่อสร้างที่สร้าง Storm Shelter ที่หมู่บ้านกะดงกะนิที่ประสบภัยพายุนาร์กิส เขาเป็นเจ้าของสายการบิน Air Bagan ด้วย

๑๕. ชาวบ้านชายแดน เท่าที่ได้พูดคุยกับชาวบ้าน เขาจะเดินทางไปเยี่ยมเยียนเพื่อนมิตรสหาย แต่ไปทำกิจกรรมธุรกิจเป็นปกติ ครั้งหนึ่งประมาณ พ.ศ. ๒๕๒๒ - ๒๕๒๓ เมื่อมี

การรบพุ่งในประเทศกัมพูชา มีชาวกัมพูชาจำนวนมากหลบหนีภัยสงครามมาในประเทศไทย ทางราชการสมัยนั้นไม่ถือว่าชาวกัมพูชาเป็นผู้ลี้ภัย (refugees) แต่เป็นผู้หลบหนีเข้าเมืองโดยผิดกฎหมาย (illegal immigrants) บางคนว่าชาวกัมพูชาเหล่านี้มาก่อความวุ่นวาย ไม่จำเป็นจะต้องไปช่วยเพราะมีคนไทยที่ยากจนที่น่าจะช่วยมากกว่า แต่ชาวบ้านที่ยากจนจำนวนหนึ่งกลับมีทรรศนะว่า “เรายากจนมาก แต่ก็ยังมีบ้าน มีประเทศชาติ แต่เขมรอพยพน่าสงสาร ไม่มีบ้านเมือง ไม่มีที่ซุกหัวนอน เราพอจะช่วยอะไรเขาได้ก็จะทำ”

เมื่อประมาณ ๓๐ ปีมาแล้วตามเสด็จพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวไปที่วัดพระพุทธอำเภอตากใบ จังหวัดนราธิวาส พบคนสัญชาติมาเลเซีย เชื้อสายไทยมาจากกลันตัน ยังรักษาวัฒนธรรมไทย เขาว่าอยู่ที่มาเลเซียสบายดี ไม่อยากย้ายเข้ามาในเขตไทย เพราะถือว่าดินแดนที่อยู่ในประเทศไทยเป็นที่ของไทย มีปัญหาอยู่ที่ว่าคนเชื้อสายไทยซื้อที่ไม่ได้ ขายที่ให้คนเชื้อสายไทยไม่ได้ ในปัจจุบันได้ทราบจากข้าราชการที่ทำงานอยู่ภาคใต้ว่าคนเชื้อสายไทยมีความเป็นอยู่ดี มีตำแหน่งทางการเมืองในพรรคอัมโน (United Malays National Organisation - UMNO) ยังพยายามรักษาวัฒนธรรมไทย สอนลูกหลานให้รู้ภาษาไทย เชิญอาจารย์การศึกษานอกโรงเรียนจากไทยไปสอนหนังสือไทย จัดตั้งห้องสมุดและสอนวิชาชีพ

มีรายละเอียดใน http://th.wikipedia.org/มาเลเซียเชื้อสายไทย

การศึกษาประเทศเพื่อนบ้านอาเซียนจากตราไปรษณียากร

การสะสมแสตมป์ (stamp collecting) เป็นงานอดิเรกที่มีผู้สนใจมากที่สุดในโลก นักสะสมแสตมป์กับนักศึกษาเรื่องแสตมป์ (philatelist) ไม่เหมือนกัน เพราะนักศึกษาแสตมป์ไม่จำเป็นต้องมีแสตมป์อยู่ในการครอบครองของตนก็ได้ แต่จะศึกษาแสตมป์ ภาพในแสตมป์ ประวัติการพิมพ์แสตมป์ และการใช้แสตมป์ เป็นต้น

ในที่นี้จะแสดงให้เห็นว่าดวงตราไปรษณียากรหรือแสตมป์ทำให้เรารู้จักประเทศและประชาชนในประเทศอาเซียนต่าง ๆ อย่างไร ชื่อประเทศเปลี่ยนแปลงไปอย่างไร (ภาพที่นิยมทำในแสตมป์ คือ ภาพผู้นำ บุคคลสำคัญ เหตุการณ์สำคัญ งานหัตถกรรม/ศิลปะ ภาพนก สัตว์ ปลา แมลง ภาพเรือ กีฬา เป็นต้น)

ทัศนคติเกี่ยวกับแสตมป์ทำให้รู้จักประเทศเพื่อนบ้านอย่างไร โดยนายเมธินทร์ ลียากาศ

แสตมป์เป็นกระดาษชิ้นเล็ก ๆ ที่เกิดมาพร้อมกิจการไปรษณีย์ของแต่ละประเทศ เรารู้จักแสตมป์กันครั้งแรกเมื่ออังกฤษเปิดกิจการไปรษณีย์ขึ้นเป็นครั้งแรกในปี พ.ศ. ๒๓๘๓ ในรัชสมัยสมเด็จพระบรมราชินีนาถวิกตอเรีย ที่ตรงกับประเทศไทยสมัยปลายรัชกาลที่ ๓ ต่อมากิจการไปรษณีย์ก็แผ่ขยายกว้างออกไปทั่วในดินแดนอาณานิคมของอังกฤษเองและมหาอำนาจต่าง ๆ รวมทั้งประเทศต่าง ๆ ทั่วโลก ในเอเชียเองโดยเฉพาะกลุ่มประเทศอาเซียนทั้ง ๑๐ ประเทศ ก็ได้มีกิจการไปรษณีย์ขึ้นในประเทศของตน ทั้งการวางรากฐานจากประเทศเจ้าอาณานิคม หรือก่อตั้งขึ้นตามเหตุผลความจำเป็นที่ต้องจัดให้มีกิจการไปรษณีย์ขึ้นในขณะนั้นของประเทศอิสระ เช่น ประเทศไทย พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๕ โปรดเกล้าฯ ให้สถาปนากิจการไปรษณีย์ขึ้นในสยามประเทศ เมื่อวันที่ ๔ สิงหาคม พ.ศ. ๒๔๒๖

แสตมป์ที่แต่ละประเทศจัดสร้างขึ้นล้วนมีประวัติที่มา เปรียบดังจดหมายเหตุฉบับจิ๋วที่แสดงถึงเหตุการณ์ประวัติศาสตร์ ภูมิศาสตร์ วัฒนธรรม ประเพณี ตลอดจนเรื่องราวต่าง ๆ ที่บรรจุไว้เพื่อให้ผู้พบเห็นได้ทราบอย่างแพร่หลายทั่วถึง เพราะแสตมป์เป็นสื่อเดียวในอดีตที่สามารถเดินทางไปทุกที่ทุกแห่งทั่วโลก

ก่อนที่หลายประเทศจะมีแสตมป์เป็นของตนเอง เจ้าอาณานิคมก็จะจัดแสตมป์ของตนมาใช้ในอาณานิคมเหล่านั้น อาทิ ฟิลิปปินส์ ซึ่งเคยเป็นอาณานิคมของสเปน ก็ได้มีการนำแสตมป์สเปนเข้ามาใช้ในฟิลิปปินส์ในระยะเริ่มแรกของกิจการไปรษณีย์ฟิลิปปินส์เมื่อ พ.ศ. ๒๓๙๗ ในรัชกาลของสมเด็จพระราชินี Isabella ที่ ๒ หรือในรัชกาลพระเจ้าอัลฟองโซที่ ๘ (Alfonso VIII) ต่อมาภายหลังที่ฟิลิปปินส์เข้ามาอยู่ในอารักขาของสหรัฐอเมริกาก็ได้นำแสตมป์อเมริกามาใช้โดยพิมพ์ทับชื่อประเทศ “PHILIPPINES” ลงบนแสตมป์ของอเมริกาเพื่อใช้งานด้วย จวบจนได้รับเอกราชในปี พ.ศ. ๒๔๘๙ ก็ได้จัดสร้างแสตมป์เป็นของตนเองมาจนถึงปัจจุบัน ซึ่งได้ออกแสตมป์อย่างหลากหลายในวาระโอกาสต่าง ๆ ดังเช่นประเทศต่าง ๆ อาทิ การได้สร้างแสตมป์ที่ระลึกในโอกาสที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถเสด็จพระราชดำเนินเยือนฟิลิปปินส์อย่างเป็นทางการ เมื่อวันที่ ๙ - ๑๔ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๐๖ ในสมัยของประธานาธิบดี Macapagal เป็นต้น

สำหรับประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว ในอดีตขณะเป็นส่วนหนึ่งของสยามนั้นในรัชกาลที่ ๕ สยามก็จัดให้มีกิจการไปรษณีย์ขึ้นในลาว อาทิ หลวงพระบาง จำปาสัก ปากลาย ไชยบุรี โดยใช้แสตมป์ของไทย ต่อมาภายหลังลาวตกไปอยู่ในความครอบครองของฝรั่งเศสก็ได้ใช้แสตมป์ฝรั่งเศสที่จัดพิมพ์ขึ้นใช้เฉพาะในกลุ่มอาณานิคมในอินโดจีน ในปี พ.ศ. ๒๔๙๔ ลาวได้รับเอกราชเป็นพระราชอาณาจักร ลาวก็ได้จัดสร้างแสตมป์ขึ้นใช้เป็นของตนเองในรัชกาลพระเจ้า

ศรีสว่างวงศ์ โดยใช้ชื่อประเทศในดวงแสตมป์ว่าพระราชอาณาจักรลาว ต่อมาภายหลังเปลี่ยนแปลงการปกครองเป็นสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาวในปี พ.ศ. ๒๕๑๘ ก็ปรับเปลี่ยนชื่อประเทศในดวงแสตมป์เป็น LAO PDR โดยคงการออกแสตมป์ทั้งเพื่อการใช้งานและการสะสมที่มีวาระการออกจำหน่ายตามเหตุการณ์ต่าง ๆ

ส่วนกัมพูชานั้น ขณะที่ยังเป็นส่วนหนึ่งของไทยในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๕ โปรดเกล้าฯ ให้มีกิจการไปรษณีย์ขึ้นในกัมพูชาในหลาย ๆ เมือง อาทิ พระตะบอง เสียมราฐ ศรีโสภณ ไพลิน ฯลฯ โดยใช้แสตมป์ของไทยชุดที่ ๒ และชุดที่ ๓ เพื่อใช้ในกิจการไปรษณีย์ในกัมพูชา ต่อมาแสตมป์ไทยที่ใช้ในท้องถิ่นดังกล่าวเป็นแสตมป์ที่มีค่าหายากในวงการสะสมแสตมป์ของไทย ภายหลังที่เขมรตกไปอยู่ในการปกครองของฝรั่งเศส การไปรษณีย์ในกัมพูชาก็ได้ใช้แสตมป์ของอินโดจีนที่ฝรั่งเศสจัดสร้างขึ้นเพื่อใช้แทนแสตมป์ของไทย จวบจนเมื่อได้รับเอกราชหลัง พ.ศ. ๒๔๙๔ แล้ว ราชอาณาจักรกัมพูชาก็ได้จัดพิมพ์แสตมป์ขึ้นใช้ภายใต้ความร่วมมือของฝรั่งเศสในด้านการพิมพ์ ในระยะแรกจัดพิมพ์เกี่ยวกับสถาบันพระมหากษัตริย์เป็นหลัก และเกี่ยวกับสถาปัตยกรรม วัฒนธรรม ประเพณี จนเปลี่ยนแปลงการปกครองมาเป็นสาธารณรัฐเขมรในเดือนตุลาคม พ.ศ. ๒๕๑๓ (Republic of Khmer) ก็ได้จัดพิมพ์แสตมป์เพื่อใช้ในกิจการไปรษณีย์ที่หลากหลายจนถึงปัจจุบันที่เปลี่ยนแปลงระบบการปกครองมาเป็นราชอาณาจักรกัมพูชา (Royaume de Cambodge) ก็ได้จัดสร้างแสตมป์เกี่ยวกับศิลปวัฒนธรรม ประเพณี และเปิดกว้างสำหรับวาระโอกาสเหตุการณ์สำคัญในต่างประเทศ เช่น กีฬาโอลิมปิก ฟุตบอลโลก รวมทั้งศิลปะต่างประเทศที่เน้นการจำหน่ายเพื่อการสะสม

สำหรับสิงคโปร์นั้น เดิมเป็นดินแดนส่วนหนึ่งที่เป็นอาณานิคมช่องแคบ (Straits Settlements) ที่ประกอบด้วยเกาะสิงคโปร์ มะละกา และปีนัง อยู่ในการปกครองของอังกฤษ ต่อมาเมื่อ ๑ เมษายน พ.ศ. ๒๔๘๙ สิงคโปร์ได้รับอิสระ โดยมะละกาและปีนังได้เข้ารวมกับสหภาพมลายูที่เปลี่ยนชื่อต่อมาเป็นสหพันธรัฐมลายู และมาเลเซียในปัจจุบัน ในปี พ.ศ. ๒๕๐๒ สิงคโปร์ก็กลายมาเป็นรัฐที่มีรัฐบาลปกครองตนเองโดยเข้าร่วมกับสหภาพมลายูในปี พ.ศ. ๒๕๐๕ และถอนตัวในปี พ.ศ. ๒๕๐๘ เป็นประเทศสิงคโปร์จนถึงปัจจุบัน ทั้งนี้แสตมป์ที่ใช้ในสิงคโปร์นั้น ในระยะแรกอังกฤษซึ่งเป็นเจ้าอาณานิคมของ Straits Settlements ได้ทำแสตมป์ของ Straits Settlements มาใช้ในสิงคโปร์ตั้งแต่ พ.ศ. ๒๔๑๐ ในรัชกาลของสมเด็จพระบรมราชินีนาถวิกตอเรีย จวบจนถึงรัชกาลสมเด็จพระบรมราชินีนาถเอลิซาเบธที่ ๒ สิงคโปร์ในฐานะสมาชิกเครือจักรภพอังกฤษ ก็ยังใช้พระบรมฉายาลักษณ์สมเด็จพระบรมราชินีนาถเอลิซาเบธที่ ๒ ประกอบเข้าเป็นส่วนหนึ่งของ

แสตมป์สิงคโปร์ระหว่าง พ.ศ. ๒๔๙๖ - ๒๔๙๙ หลังสิงคโปร์เปลี่ยนเป็นสาธารณรัฐ มีการปรับเปลี่ยนการออกแบบจากเดิมมาเป็นแบบที่หลากหลายจนถึงปัจจุบัน

สำหรับประเทศมาเลเซียนั้น อังกฤษได้นำกิจการไปรษณีย์ของตนเข้ามาใช้รวมอยู่ในดินแดนอาณานิคมช่องแคบ (Straits Settlements) ที่ประกอบด้วยรัฐต่าง ๆ คือ มะละกา ปีนัง สิงคโปร์ รวมทั้งกลุ่มสหพันธรัฐมลายา อาทิ เนกรีแซมบีลัน ปาหัง เปรัก และสลังงอร์ ฯลฯ มาตั้งแต่ในรัชกาลสมเด็จพระบรมราชินีนาถวิกตอเรีย ภายหลังได้รับเอกราชมาเป็นมาเลเซียแล้ว มาเลเซียได้ออกแสตมป์เป็นการเฉพาะของมาเลเซียเอง จนถึงปัจจุบันที่มีรูปแบบหลากหลาย ทั้งศิลปวัฒนธรรม รวมทั้งเหตุการณ์สำคัญต่าง ๆ

สำหรับประเทศไทย มีวิวัฒนาการการสื่อสารทางไปรษณีย์มาตั้งแต่ปลายรัชกาลที่ ๔ ภายหลังอังกฤษเข้ามาติดต่อสัมพันธไมตรี โดยมีสนธิสัญญาเบาว์ริ่ง ยังผลให้มีการตั้งสถานกงสุลอังกฤษขึ้นที่กรุงเทพฯ และอังกฤษได้ทำกิจการไปรษณีย์ของตนเข้ามาใช้ ณ สถานกงสุล โดยนำแสตมป์ของอินเดียและ Straits Settlements เข้ามาใช้โดยประทับอักษร “B” ลงบนแสตมป์ดังกล่าว แสดงถึงความเป็นต้นทางในการส่งไปรษณียภัณฑ์ในราว พ.ศ. ๒๔๑๐ และยุติการให้บริการไปรษณีย์ของตนลง เมื่อสยามได้เปิดกิจการไปรษณีย์ขึ้นเมื่อ พ.ศ. ๒๔๒๖ และเข้าเป็นสมาชิกของสหภาพสากลไปรษณีย์ (Universal Postal Union) ที่สยามสามารถส่งไปรษณียภัณฑ์กับประเทศต่าง ๆ ได้ทั่วโลก เมื่อ ๑ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๔๒๘

ตลอดระยะเวลา ๑๒๘ ปีแห่งกิจการไปรษณีย์ไทย (พ.ศ. ๒๔๒๖ - ๒๕๕๔) แสตมป์ไทยได้มีวิวัฒนาการและพัฒนารูปแบบมาตามลำดับ รวมทั้งมีการนำนวัตกรรมใหม่ ๆ โดยเฉพาะเทคนิคในการจัดพิมพ์เข้ามาใช้ ทำให้แสตมป์ไทยได้รับความนิยมในการสะสม รวมทั้งมีส่วนสำคัญในการเผยแพร่ประเทศไทยให้เป็นที่รู้จักแพร่หลายไปทั่วโลก

สรุปได้ว่า บทบาทของแสตมป์ไม่เพียงเป็นอุปกรณ์แสดงค่าฝากส่งไปรษณียภัณฑ์เท่านั้น หากเป็นจดหมายเหตุและสื่อแสดงประวัติศาสตร์ เหตุการณ์สำคัญ ศิลปวัฒนธรรม ฯลฯ จึงเห็นว่าแสตมป์สามารถทำให้เราได้เรียนรู้ และรู้จักประเทศเพื่อนบ้านทั้งใกล้และไกลแต่ละประเทศได้เป็นอย่างดี

๔. สรุป

ความสัมพันธ์กับประเทศเพื่อนบ้านอาเซียนควรมีทุกมิติ แม้แต่การที่ประชาชนเดินทางท่องเที่ยวเยี่ยมเยียนกัน นักเรียนนักศึกษาไปเรียนหนังสือร่วมกัน การเป็นเพื่อนกันในสถานศึกษาทำให้มิตรภาพแน่นแฟ้นที่สุดและจะเข้าใจกันได้ดี ในยุคที่สร้างอาเซียนแรก ๆ หัวหน้ารัฐบาลจะเยี่ยมเยียนกันบ่อย ๆ เช่น ลีกวนยูของสิงคโปร์ ฮุสเซน ออนน์ของมาเลเซีย

ครั้งหนึ่งไปเยี่ยมสิงคโปร์ ศาสตราจารย์ชัยกุมาร (S. Jayakumar) รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศ เลี้ยงอาหารค่ำและบอกว่าควรมาเที่ยวสิงคโปร์บ่อย ๆ ไม่ต้องบอกให้ใครรู้ หรือต้องมีธุระอะไร ชาวอาเซียนด้วยกันต้องไปมาหาสู่กัน

ในการไปต่างประเทศจะเป็นทางการหรือไม่ก็ตาม ควรคำนึงถึงเกียรติยศของประเทศ เช่น ไม่ไปโกงทางการค้า ไปทำผิดกฎหมาย ทำผิดประเพณี หยิบของที่เขาตกแต่งไว้ แอบพกปืนหรือนำของอื่นที่ผิดกฎหมายไป แอบนำของหนีภาษีออกมา อีกประการหนึ่ง ควรถือว่าตนเองน่าจะหาโอกาสสร้างความประทับใจให้เจ้าของบ้าน เช่น สนใจในสิ่งที่เขาเชิญไปดู ไปแสดงศิลปวัฒนธรรม เช่น ไปทำกับข้าวไทย ฟ้อนรำ นำสิ่งของที่สื่อถึงศิลปะประจำชาติ (อาจจะเป็นพวงกุญแจ กระเป๋าใส่เศษสตางค์ทำด้วยผ้าไทยหรือเครื่องจักสาน) ไปมอบเป็นของขวัญแก่ผู้ที่ต้อนรับเรา นักเรียนนายร้อยอาจจะใช้สิ่งของที่มีตราโรงเรียนนายร้อยเป็นของขวัญ

ขณะนี้มีการหาจุดร่วมระหว่างอาเซียนทางด้านวัฒนธรรม เช่น ไทยจะจัดการแสดงรามายณะต้นเดือนธันวาคมปีนี้ นอกจากการแสดงจะมีการสัมมนาทางวิชาการด้วย นอกจากรามายณะแล้ว มีแนวคิดจะทำเรื่องอิเหนาหรือมหาภารตะด้วย ในวรรณคดีเหล่านี้ให้แนวคิดด้านสังคมและปรัชญาการเมือง แสดงถึงผู้นำของประเทศชาติที่เข้มแข็ง สามารถฟันฝ่าอุปสรรคนานาประการได้

การหาจุดร่วมทางวัฒนธรรมนี้ ส่วนหนึ่งเป็นการแก้ปัญหาความขัดแย้งทางวัฒนธรรมที่นักเรียนได้อภิปรายเมื่อสัปดาห์ที่แล้วเกี่ยวกับการแย่งความเป็นเจ้าของผ้าบาติก อังกะลุง ฯลฯ ที่จริงวัฒนธรรมเหล่านี้ประชาชนเป็นเจ้าของร่วมกันก่อนที่จะมีการแบ่งแยกประเทศตามระบบรัฐชาติ ยิ่งไปกว่านั้น องค์การระหว่างประเทศได้แก่ UNESCO ได้กำหนดเรื่องมรดกวัฒนธรรม (cultural heritage) ซึ่งประกอบด้วยวัฒนธรรมที่จับต้องได้ (tangible culture) เช่น อาคาร สิ่งของ วัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ (intangible culture) เช่น ประเพณี ภาษา ความรู้ มรดกธรรมชาติ (natural heritage) เช่น ลักษณะทางภูมิศาสตร์ ความหลากหลายทางพันธุกรรม ให้มีการ

จดทะเบียนได้ เพื่อให้มีการอนุรักษ์ (อเมริกันเรียกว่า preservation อังกฤษเรียกว่า conservation) เพื่อให้เป็นสมบัติของอนุชนต่อไป แต่กลับเป็นเรื่องก่อการวิวาท ซึ่งเราต้องพยายามแก้ไขต่อไป

หนังสืออ้างอิง

๑. ขจัดภัย บุรุษพัฒน์. **ชนกลุ่มน้อยสัญชาติพม่า**, ๒๕๔๐.

๒. ขจัดภัย บุรุษพัฒน์. **ญวนอพยพ**, ๒๕๒๑.

๓. ขจัดภัย บุรุษพัฒน์. **มองพม่า แลลาว ชำเลืองจีน**, ๒๕๓๑.

๔. ขจัดภัย บุรุษพัฒน์. **มินกาลาบา...สวัสดีเมียนมาร์**, ๒๕๔๙.

๕. ชุมพล โลหะชาละ, พลตำรวจเอก. **การเสด็จพระราชดำเนินเยือนสาธารณรัฐเวียดนาม สาธารณรัฐอินโดนีเซีย และสหภาพพม่า**, ๒๕๔๐.

๖. นันทิยา สว่างวุฒิธรรม, สุกัญญา บำรุงสุข และสุจิตรา จงสถิตย์วัฒนา. (ผู้รวบรวม) **จดหมายเหตุเสด็จพระราชดำเนินเยือนสหภาพพม่า ๒-๕ มีนาคม ๒๕๐๓**, ๒๕๒๙.

๗. พรรณี ประจวบเหมาะ และพัชราวลัย วงศ์บุญสิน. **พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวกับการเสด็จพระราชดำเนินเยือนประเทศในเอเชียอย่างเป็นทางการ**, ๒๕๓๑.

๘. พิษณุ จันทร์วิทัน. **กงสุลไทยในเมืองลาว**, ๒๕๔๘.

๙. พิษณุ จันทร์วิทัน. (แปล) **ในความทรงจำของพูมี วงวิจิด**, ๒๕๔๖.

๑๐. พิษณุ จันทร์วิทัน. **ยลญวน**, ๒๕๕๔.

๑๑. พิษณุ จันทร์วิทัน. **เสน่ห์พาสาลาว**, ๒๕๕๐.

๑๒. Chao Tzang Yawngwe. **The Shan of Burma**, 2010.

๑๓. Lim, Catherine. **A Watershed Election Singapore's GE 2011**, 2011.

๑๔. Scott, James C. **The Art of Not Being Governed: An Anarchist History of Southeast Asia**, 2009.

วิชาหัวข้อพิเศษทางประวัติศาสตร์ : มุสลิมศึกษาในโลกปัจจุบัน (HI 4110)

มุสลิมศึกษา : ศึกษาอะไร ทำไม และอย่างไร

พลเอกหญิง สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ
๑ พฤษภาคม ๒๕๕๕

เรื่องของอิสลามและมุสลิม

อิสลามคือ ศาสนาและระบบสังคมที่ยึดถือคำสอนของพระนบีมูฮัมหมัดซึ่งบันทึกไว้ในพระคัมภีร์อัลกุรอาน (Al Qur'an) หรือโกหร่าน (Koran) และคัมภีร์ซุนนาห์ (Sunnah) มีพระเจ้าเพียงองค์เดียวคือ พระอัลลาห์ (Allah) ฉะนั้นศาสนิกชนจะต้องไม่ไหว้กราบรูปเคารพใด ๆ (การไหว้กราบรูปเคารพ idolatry) ศาสนามีบทบัญญัติครอบคลุมถึงเรื่องการปกครอง รูปแบบของสังคม และการประกอบพิธีทางศาสนา มีหลักสำคัญ ๕ ประการคือ

๑. ความเชื่อว่าไม่มีพระเจ้าอื่นนอกจากพระอัลลาห์ พระมูฮัมหมัดเป็นพระศาสดา

๒. ต้องสวดมนต์วันละ ๕ ครั้ง หรือที่เรียกว่า ละหมาด มาจาก Namas เป็นภาษาเปอร์เซีย ภาษาอาหรับเรียกว่า Salat หรือ Salah สถานที่สวดมนต์คือมัสยิด โดยเฉพาะอย่างยิ่งในวันศุกร์

๓. การถือศีลอดในเดือนรอมฎอน (Ramadan) คือ การงดเว้นการดื่มและรับประทานอาหารตั้งแต่เช้าถึงค่ำ ศาสนิกชนที่ไม่สามารถถือศีลในช่วงนั้น มักจะถือให้ครบให้เร็วที่สุดที่จะทำได้ นอกจากนั้นจะต้องทำจิตให้บริสุทธิ์ ละเว้นบาปทั้งปวง ถือว่าเป็นช่วงที่ศาสนิกชนอยู่ใกล้พระผู้เป็นเจ้ามากที่สุด ผู้ที่ไม่ต้องถือศีลอด ได้แก่ ผู้ป่วย (ต้องถือชดใช้ภายหลัง) หญิงมีครรภ์ หญิงมีประจำเดือน (ต้องถือชดใช้) คนเดินทาง (ต้องถือชดใช้) คนป่วยหนัก และคนชราไม่ต้องถือชดใช้ แต่ต้องแจกอาหาร

๔. การให้ทาน หรือซะกาต (Zakat) ศาสนิกชนจะต้องบริจาคเงินส่วนเกินให้ผู้ที่ขัดสนทุกปี

๕. การจาริกแสวงบุญ ที่เรียกว่า ฮัจญ์ (Hajj) ไปกรุงมักกะห์ (Mecca) อย่างน้อยครั้งหนึ่งในชีวิต

แนวปฏิบัติศาสนา

o อนามัยส่วนบุคคล เป็นเรื่องที่มุสลิมยึดถือมาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งเวลาจะสวดมนต์ทำละหมาด ต้องชำระร่างกายก่อน

o พิธีศพ ต้องฝังศพ โดยอาบน้ำศพ ห่อให้เรียบร้อย สวดมนต์ไปพลาง ฝังศพจัดให้หันไปทางกรุงมักกะห์

o อาหารต้องห้าม เช่น หมู เลือด ซากสัตว์ เครื่องดื่มแอลกอฮอล์ สัตว์ที่กินต้องฆ่าอย่างถูกต้อง อาหารที่ถูกต้องเรียกว่า อาหารฮาลาล (www.halalscience.org)

นิกายที่สำคัญ

สุหนี่ (Sunni) มีจำนวนมากที่สุดในโลกมุสลิม ประมาณ ๗๕ - ๙๐% ถือว่าเป็นนิกายดั้งเดิม คือถือตามวัตรปฏิบัติของพระนบีมูฮัมหมัด นิกายสุหนี่ยังแยกเป็นอีกหลายสำนักตามกฎระเบียบที่ถือต่าง ๆ กัน

ชีอะห์ (Shia) มีจำนวนมากเป็นที่ ๒ เป็นผู้ที่นับถืออาลี ลูกพี่ลูกน้องและบุตรเขยของพระนบีมูฮัมหมัด เห็นว่าอาลีเป็นผู้ที่พระนบีเลือกให้เป็นทายาท

ซูฟิสม์ (Sufism) เป็นศาสนาส่วนที่ลี้ลับเหนือความเข้าใจของมนุษย์ของศาสนาอิสลาม ถือการทำสมาธิหรือเข้าฌาน โดยการกล่าวพระนามพระผู้เป็นเจ้าเป็นสำคัญ งดเว้นความสำราญทางโลก ใช้ดนตรีเป็นเครื่องดึงดูดใจ ประกอบกับผลงานของกวีที่มีชื่อเสียง ช่วยเสริมศรัทธา ดนตรีที่มีชื่อเสียงที่สุดคือ Qawwali ในปากีสถานและอินเดีย มุสลิมบางหมู่ถือว่าลัทธินี้ไม่ใช่อิสลามเสียด้วยซ้ำ

มุสลิม (Muslim, Moslem) หมายถึง ผู้ที่นับถือศาสนาอิสลาม หรือผู้ภักดีต่อพระผู้เป็นเจ้า ภาษาเยอรมันและนักเขียนที่ใช้ภาษาอังกฤษบางคนเรียกว่า Mohammedan ถึงแม้ว่าจะไม่ได้เป็นศัพท์ที่ต่ำ แต่มุสลิมบางพวกไม่พอใจ เพราะฟังดูเหมือนกับว่ายังไปไม่ถึงพระผู้เป็นเจ้า ถือเฉพาะพระศาสดา

เรื่องน่าสนใจเกี่ยวกับอิสลาม/มุสลิม

มัสยิด เป็นสถานที่ประกอบศาสนกิจ มีอิหม่ามเป็นผู้นำ กอเต็บเป็นผู้แสดงธรรม บิหลั่น คือผู้ประกาศเชิญชวนศาสนิกชนมาละหมาด ภาษามาเลย์เรียกว่า สุเหร่า

ศิลปะและสถาปัตยกรรมอิสลาม กล่าวได้ยากว่าศิลปะอิสลามคืออะไร เพราะดินแดนที่มีมุสลิมมีพื้นที่กว้างขวาง ทั้งศาสนาอิสลามยังมีมายาวนาน ศิลปะที่สำคัญโดดเด่น ได้แก่ การเขียนตัวอักษร (calligraphy) ภาพจิตรกรรม เครื่องแก้ว เครื่องเซรามิกและกระเบื้อง ศิลปะเหล่านี้เป็นส่วนประกอบของสถาปัตยกรรม ที่สำคัญคือ มัสยิดและสุสาน วังของเจ้าผู้ครองนคร ประกอบการเขียนภาพมักเป็นภาพทางศาสนา และประกอบคัมภีร์กุรอานและหนังสืออื่น ๆ ในยุคหลัง ๆ ไม่อนุญาตให้เขียนภาพบุคคลและสัตว์ จึงมักใช้ลวดลายเรขาคณิตและลายเครือเถาไม้ (arabesque) ซึ่งเป็นสัญลักษณ์ของความสูงส่งแห่งพระผู้เป็นเจ้า เครื่องแก้ว เช่น โคมไฟที่ใช้ในมัสยิด พรม กระเบื้องที่ใช้ปูพื้น ข้างฝา และเพดาน นอกจากนั้นยังมีศิลปะเครื่องโลหะ และการทำโมเสกหิน เป็นต้น

อาหารมุสลิม มุสลิมไม่สามารถบริโภคหมู แอลกอฮอล์ เลือด ของเซ่นไหว้ การฆ่าสัตว์ เช่น สัตว์ปีก ต้องมีวิธีการฆ่าเป็นพิเศษ นอกจากข้อห้ามเหล่านี้ การปรุงอาหารมักเป็นไปตามธรรมเนียมท้องถิ่น

สวนอิสลาม เป็นสวนที่ร่มรื่น ใช้เป็นที่พักผ่อน และใช้ความคิด เป็นเครื่องเตือนใจให้นึกถึงสวรรค์ และแสดงความรู้ ความเข้าใจระเบียบธรรมชาติ และความเป็นหนึ่งเดียวของพระเจ้า ผังเป็นรูปร่างเรขาคณิต มีสระน้ำและน้ำพุ มักอยู่ในขอบเขตวังหรือป้อมค่าย (fort) มีกำแพงกั้น ตัวอย่างเช่น สวนที่ Taj Mahal ในอินเดีย เป็นสวนแบบโมกุลที่เรียกว่า Charbagh สวนที่ Alhambra ในสเปน

ญิฮาด (Jihad) แปลว่า ความพยายามหรือต่อสู้ในนามของพระผู้เป็นเจ้า คนที่ปฏิบัติ jihad เรียกว่า Mujahid พหูพจน์เป็น Mujahideen นักวิชาการนิกายสุหนี่บางคนถือว่าเป็นเสาหลักที่ ๖ ของอิสลามที่มุสลิมทุกคนต้องถือปฏิบัติ พวกหัวรุนแรงบางคนตีความว่ามีนัยทางการทหารที่จะต้องต่อสู้กับพวกนอกศาสนา คือ การทำสงครามอันศักดิ์สิทธิ์ พวกที่ตีความศัพท์นี้ในเชิงสันติวิธีว่าเป็นความพยายามให้พระผู้เป็นเจ้าพอพระทัย ได้แก่ ความพยายามใช้ชีวิตมุสลิมที่ดีให้มากที่สุดเท่าที่จะมากได้คือ การต่อสู้กับกิเลสตัณหาของตนเองและเผยแผ่ศาสนา สร้างสังคมมุสลิมที่ดี

ธนาคารอิสลาม ตามหลักศาสนาอิสลามห้ามคิดดอกเบี้ย ต้องทำตามระบบเศรษฐกิจแบบอิสลาม คือใช้หลักกำไรขาดทุนร่วมกัน ไทยมีธนาคารอิสลามแห่งประเทศไทย (www.ibank.co.th)

ดำเนินธุรกิจตามพระราชบัญญัติธนาคารอิสลามแห่งประเทศไทย พ.ศ. ๒๕๔๕ มีคณะที่ปรึกษาด้านศาสนาแนะนำ ตรวจสอบ ปัจจุบันมีฐานะเป็นรัฐวิสาหกิจ สังกัดกระทรวงการคลัง

ปฏิทินอิสลาม (Islamic Calendar or Muslim Carlendar) เป็นปฏิทินทางจันทรคติ (แต่ไม่ได้คำนวณตามดาราศาสตร์) ส่วนใหญ่จะเกี่ยวข้องกับศาสนา เช่น กำหนดวันที่จะเริ่มถือศีลอดในเดือนรอมฎอน หรือจะไปปฏิบัติศาสนกิจฮัจญ์ (Hajj) การฉลองเทศกาลวันสำคัญต่าง ๆ ปีแรกของฮิจเราะห์ศักราช (Hijra) ตรงกับ ค.ศ. ๖๖๒ เป็นปีที่พระนบีมูฮัมหมัดย้ายออกจากมักกะห์ไปเมดินา

กฎหมายอิสลาม (Sharia law) มีบทบัญญัติทั้งเกี่ยวกับเรื่องที่กฎหมายฆราวาส เช่น เรื่องอาชญากรรม การเมือง เศรษฐกิจ และเลยไปถึงเรื่องส่วนตัว เช่น เรื่องการมีเพศสัมพันธ์ อนามัย อาหารการกิน การสวดมนต์ และการถือศีลอด กฎหมายอิสลามอยู่ในคัมภีร์อัลกุรอาน และคัมภีร์ซุนนาห์ มีผู้พิพากษา (qadis ประเทศไทยมีดะโต๊ะยุติธรรม ทำงานที่ศาลจังหวัดที่มีมุสลิมมาก ๆ มีหน้าที่ตัดสินคดีที่เกี่ยวกับมรดก และครอบครัว) ปกติ qadis จะเป็นผู้ชาย ระยะหลัง ๆ มีผู้หญิงอยู่บ้าง หลักนิติศาสตร์ (Jurisprudence) เรียกว่า Fiqh

ฮิญาบ (Hijab) หมายถึง ผ้าคลุมศีรษะของสตรีมุสลิม ซึ่งปิดถึงอก เป็นการแสดงความสำรวม ป้องกันความชั่วร้าย (fitnah) และการแต่งกายของมุสลิมทั่ว ๆ ไป นักวิชาการมุสลิมบางท่านยังตีความไปถึงความอ่อนน้อมถ่อมตน ความเป็นส่วนตัว และจริยธรรมด้วย การที่จะแต่งแบบไหนขึ้นกับท้องถิ่น บางคนสวมผ้าซ้อนอีกชั้นเรียกว่า Burqa ในยุโรปบางประเทศ เช่น ฝรั่งเศส ถือว่าการแสดงเครื่องหมายศาสนาในโรงเรียนเป็นเรื่องผิดกฎหมาย ปีที่แล้วออกกฎหมายไม่ให้คลุมหน้าในที่สาธารณะ ในเดือนมกราคมปีนี้ ฮอลแลนด์ออกกฎหมายว่า การปิดหน้าในที่สาธารณะผิดกฎหมาย เรื่องนี้กลายเป็นปัญหาการเมืองไปแล้ว

โรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม ปอเนาะ เป็นภาษามลายูท้องถิ่น มลายูกลาง เรียกว่า Pondok หมายถึง สำนักสอนศาสนาอิสลาม มีบ้านพักนักเรียนอยู่บริเวณนั้น ภาษาอาหรับเรียกว่า Madrasah บางโรงเรียนสอนแต่ศาสนาอิสลาม บางโรงเรียนสอนวิชาสามัญด้วย บางโรงเรียนพัฒนาขึ้นจนเป็นมหาวิทยาลัย ในประเทศไทย โรงเรียนของรัฐบาลก็มีวิทยากรสอนศาสนาอิสลาม และมีโรงเรียนที่สอนทั้งหลักสูตรสามัญ และอิสลามศึกษาควบคู่กันไป

ฮะรอม (Haram, Kalam) ข้อห้ามในศาสนาอิสลามมี ๖๓ ข้อ เช่น การสังหารผู้ไม่มีความผิด การเนรคุณต่อมารดาและบิดา การผิดประเวณี การรักร่วมเพศ การขโมย ลักทรัพย์ การพูดเท็จ การผิดสัญญา การใส่ร้ายผู้อื่น

หลักสูตรอิสลามศึกษา หลายแห่งทั้งในอเมริกา ยุโรป และเอเชีย มีหลักสูตรเกี่ยวกับศาสนาอิสลามในมหาวิทยาลัย รวมทั้งในประเทศไทย ยกตัวอย่างเช่น ในกาตาร์ มีคณะอิสลามศึกษา (Faculty of Islamic Studies) เป็นศูนย์กลางความคิดและความสัมพันธ์ นำสู่การวิจัยและถกเถียงกันในทุกเรื่องเกี่ยวกับอิสลามและมุสลิม สร้างบุคลากรที่มีความรู้ทั้งทฤษฎี ปฏิบัติ อารยธรรมอิสลาม และพร้อมที่เปิดสู่แนวคิดอารยธรรมอื่น ส่งเสริมเรื่องขันติธรรมทางศาสนา หลักนิติศาสตร์อิสลาม อารยธรรมที่จะทำให้มุสลิมสามารถยืนอยู่ได้ในโลกปัจจุบัน

หลักสูตรมีวิชาต่าง ๆ ระดับบัณฑิตศึกษาด้านหลักนิติศาสตร์ ศาสนาเปรียบเทียบ นโยบายสาธารณะของอิสลาม การเงินอิสลาม การวางผังเมือง และสถาปัตยกรรมในสังคมมุสลิม

เราจะศึกษาอะไรในรายวิชานี้ ทำไม และอย่างไร

เมื่อดูในกำหนดการสอนแล้วก็จะเข้าใจว่าเราจะต้องเรียนเรื่องอะไรบ้าง จะมีเรื่องศาสนาอิสลามและมุสลิมตั้งแต่เริ่มต้นไปถึงยุคต่าง ๆ มีเหตุการณ์อะไรที่เกี่ยวกับศาสนานี้ นอกจากนั้นจะมีช่วงที่กล่าวถึงมุสลิมในภูมิภาคต่าง ๆ ของโลก ที่จะมีความเชื่อถือการประพฤติปฏิบัติที่แตกต่างกัน เนื่องจากวัฒนธรรมดั้งเดิมและสภาพสังคมในแต่ละยุคแต่ละสมัยจะมีหัวข้อต่าง ๆ ในเรื่องของพวกมุสลิมที่เรายังไม่เข้าใจชัดและพยายามหาคำตอบโดยการสนทนากันในชั้นเรียนหรือฟังคำอธิบายจากผู้ที่เป็นมุสลิม

นักเรียนอาจจะมีคำถามว่า ทำไมเราจะต้องศึกษาเรื่องมุสลิม? เหตุที่เราควรทราบเรื่องมุสลิม เพราะนอกจากชาวพุทธแล้ว ในประเทศไทยยังมีมุสลิมเป็นจำนวนมาก ในโรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้าก็มีมุสลิม ซึ่งเป็นเพื่อนของเรา การเข้าใจสิ่งที่เพื่อนของเราเชื่อถือและความคิดของเขาจะทำให้ความสัมพันธ์ต่อกันแน่นแฟ้นยิ่งขึ้น ในโลกนี้มีมุสลิมมากมาย มุสลิมร่วมสร้างอารยธรรมของโลก มีส่วนทำให้ความรู้ในโลกพัฒนาก้าวหน้ามาถึงทุกวันนี้ แต่เป็นที่น่าเสียดายว่ามุสลิมอยู่ในเขตที่เกิดความไม่สงบและมีส่วนทำให้เกิดเหตุนั้นบ้าง นักเรียนหลายคนเมื่อสำเร็จการศึกษาแล้วจะต้องไปปฏิบัติราชการในเขตที่มีผู้นับถือศาสนาอิสลาม ซึ่งปัจจุบันถือว่าเป็นเขตที่ไม่ค่อยปลอดภัย ถ้ามีความรู้หรือมีพื้นฐานความรู้ที่จะค้นคว้าหรือสนทนากับผู้อื่นได้ อาจช่วยในการตัดสินใจได้ดีขึ้น

วิธีการศึกษาคือ พูดคุยกับผู้ที่เป็นมุสลิม อ่านหนังสือ ดูโทรทัศน์ ฟังวิทยุ และ websites ติดตามข่าวเกี่ยวกับมุสลิม เราจะไปทัศนศึกษาที่ประเทศมาเลเซีย ซึ่งเป็นประเทศที่ประชากรส่วนใหญ่นับถือศาสนาอิสลาม ถ้านักเรียนมีโอกาสไปในสถานที่ที่มีมุสลิมมาก ๆ ในประเทศไทย และในต่างประเทศก็จะมีประโยชน์มาก

เราจัดทัศนศึกษาประเทศมาเลเซีย เป็นประเทศที่ประชาชนส่วนใหญ่ (สำรวจ ค.ศ. ๒๐๑๐) ว่ามี ๖๑.๓% เป็นมุสลิม เนื่องจากมีเวลาจำกัด จึงจะไปได้เพียงที่กัวลาลัมเปอร์ เท่าที่ประสานในเบื้องต้น เราอาจจะมีโอกาสได้ชมสถานที่ดังต่อไปนี้

๑. พิพิธภัณฑ์ศิลปะอิสลามมาเลเซีย (Islamic Arts Museum Malaysia) เป็นพิพิธภัณฑ์ศิลปะอิสลามที่ใหญ่ที่สุดในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้

๒. สถาบันความเข้าใจศาสนาอิสลามมาเลเซีย (Institute of Islamic Understanding Malaysia) เน้นแนวความคิดของมุสลิมสายกลาง

ถ้ามีเวลาจะไปเยี่ยมชมเมืองราชการปุตราจายา (Putrajaya) และตึกแฝดเปโตรนาส (Petronas Twin Tower)

หนังสืออ้างอิง

จรัล มะลูลีม. (แปล) **ประวัติศาสตร์ของชนชาติอาหรับ** แปลจาก **A History Of the Arabs ของอัลเบิร์ต ฮูรานี (Albert Hourani)**, ๒๕๕๐.

ดิเรก กุลสิริสวัสดิ์. **หน่วยที่ ๑๑ อิสลามในสังคมไทย** จากเรื่อง ความเชื่อและศาสนาในสังคมไทย มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช สาขาศิลปศาสตร์, ๒๕๓๓.

โลกมุสลิม ในศตวรรษที่ ๒๑ องค์การประชุมอิสลามกับการแก้ปัญหาความมั่นคงใหม่, ๒๕๕๓.

สุเนตร ชุตินธรานนท์ และคณะ. **หลากมิติมุมมองมุสลิมในแผ่นดินไทย**, ๒๕๕๓.

เอเชียปริทัศน์, ปีที่ ๓๑, ฉบับที่ ๒ (กรกฎาคม-ธันวาคม ๒๕๕๓).

Ahmed, Akbar S. **Islam Today: A Short Introduction to the Muslim World**, 1999.

Baker, Patricia L. **Islamic Textiles**, 1995.

Brown, Jonathan A.C. **Muhammad: A Very Short Introduction**, 2011.

Chopra, Deepak. **Muhammad: A Story of the Last Prophet**, 2010.

Clark, Emma. **The Art of the Islamic Garden**, 2004.

Emerick, Yahiya. **The Complete IDIOT's Guide to ISLAM**, 2011.

Esposito, John L. **The Oxford Dictionary of Islam**, 2004.

Federspiel, Howard M. **Sultans, Shamans & Saints, Islam and Muslims in Southeast Asia**, 2007.

Fuller, Graham E. **A World Without Islam**, 2010.

Haeri, Shaykh Fadlalla. **The Thoughtful Guide to Sufism**, 2004.

Hattstein, Markus and Delius, Peter (editors). **Islam: Art and Architecture**, 1999.

Luce, Edward. **In Spite of the Gods: Rise of Modern India**, 2010.

O' Kane, Bernard. **The World of Islamic Art**, 2007.

Ruthven, Malise. **Islam: A Very Short Introduction**, 1997.

Ruthven, Malise. **Islam in the World**, 2006.

Samad, Yunas and Sen, Kasturi (editors). **Islam in the European Union: Transnationalism, Youth and the War on Terror**, 2007.

Schwartz, Stephen. **The Other Islam: Sufism and the Road to Global Harmony**, 2008.

Shah, Niaz A. **Islamic Law and the Law of Armed Conflict The Armed Conflict in Pakistan**, 2011.

The Britannica Guide to The Islamic World, 2009.

Turner, Colin. **Islam: the Basics**, 2006.

Yeomans, Richard. **The Story of Islamic Architecture**, 1999.

วิชาหัวข้อพิเศษทางประวัติศาสตร์ไทย : ไทยกับประเทศเพื่อนบ้าน (HI 4106)

ไทยกับเพื่อนบ้าน : จุดมุ่งหมายและขอบเขตการศึกษา และวิธีการทางประวัติศาสตร์

พลเอกหญิง สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ
๓๐ เมษายน ๒๕๕๖

จุดมุ่งหมาย และขอบเขตการศึกษา

๑. ประเทศไทยในยุคนี้มีความเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วมาก นอกจากมีความเปลี่ยนแปลงภายในประเทศแล้ว เหตุการณ์ในภูมิภาคและในโลกมีแนวโน้มใหม่ ๆ ที่น่าสนใจน่าเรียนรู้หลายอย่าง ในหลักสูตรนี้เราจะมีการบรรยายและอภิปรายเรื่องราวของประเทศไทย ตั้งแต่สมัยก่อนประวัติศาสตร์จนถึงยุคประชาธิปไตย นอกจากนั้นเราจะวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศไทยกับประเทศเพื่อนบ้านอาเซียนในมิติต่าง ๆ ถึงจะเป็นประเทศอาเซียนด้วยกันก็มีความขัดแย้งกันได้ เพราะประเทศที่มีดินแดนติดกันมักจะมีข้อขัดแย้งกัน ในประเทศอาเซียนด้วยกันย่อมมีความคล้ายคลึงกัน เพราะมีวัฒนธรรมร่วมกัน ความคล้ายคลึงกันนี้ก็เป็นเหตุให้ขัดแย้งกันได้ เมื่อ UNESCO ประกาศรายการมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ (Intangible Cultural Heritage List) มาเลเซียไปลงทะเบียนผ้าบาติก แต่อินโดนีเซียคัดค้าน ในที่สุดอินโดนีเซียชนะ ผ้าบาติกในไทยก็มีเหมือนกัน เรียกว่า ผ้าปาเต๊ะ อินโดนีเซียยังจดทะเบียนหนัง ที่เรียกว่า วาหยังกุลิต (Wayag Kulit) กริช และอังกะลุง กัมพูชาจดทะเบียนโขน ละคร และหนังใหญ่ มาเลเซียจดทะเบียนการแสดงที่เรียกว่า Mak Yong เข้าใจว่าเหมือนกับที่ไทยเรียกว่า มะโย่ง ฟิลิปปินส์จดทะเบียนบทกวีและการละเล่นพื้นบ้าน เวียดนามจดดนตรีหลายอย่าง ส่วนไทย ลาว พม่า บรูไนฯ ไม่ปรากฏว่าจดทะเบียน Intangible Cultural Heritage อะไร ไทยได้รวบรวมรายการมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ของเราไว้แล้ว และกำลังรอยื่นเรื่องสมัครเป็นสมาชิกอนุสัญญานี้

๒. ในอีกสองปี ประเทศในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้จะรวมกันเป็นประชาคมอาเซียน มีประเด็นที่ไทยเราจะต้องคิดมากมาย จะยกมาเป็นตัวอย่างในที่นี้คือเรื่อง การลงทุนในประเทศเพื่อนบ้าน รัฐบาลไทยมีนโยบายสร้างความสัมพันธ์ติดต่อกับเพื่อนบ้าน และติดต่อกับโลกภายนอก

ประมาณ ๒๐ ปีมาแล้ว มีการส่งเสริมความสัมพันธ์ในลักษณะนี้ เช่น อนุภูมิภาคลุ่มแม่น้ำโขง (Greater Mekong Subregion - GMS) และสามเหลี่ยมเศรษฐกิจ อินโดนีเซีย มาเลเซีย ไทย (Indonesia-Malaysia-Thailand Growth Triangle) ถือว่าประเทศไทยเป็นจุดเชื่อมต่อที่สำคัญ ไทยคิดว่าประเทศไทยเป็นแกนของเส้นทางเดิน หรือฉนวน (corridor) ทางเศรษฐกิจเหนือ-ใต้ (มีจีนและสิงคโปร์เป็นสถานีปลายทางทางเหนือ และสถานีปลายทางทางใต้) แกนตะวันตก-ตะวันออก (มีพม่าและเวียดนามเป็นสถานีปลายทางด้านตะวันตก และสถานีปลายทางด้านตะวันออก)

การเชื่อมโยง (connectivity) เช่นนี้ก่อให้เกิดการลงทุนด้านโครงสร้างพื้นฐาน (infrastructure) ได้แก่ ถนน รถไฟ ท่าเรือ ท่าอากาศยาน การสื่อสาร พลังงาน และสาธารณูปโภค สิ่งอำนวยความสะดวกสนับสนุนด้านโลจิสติกส์ เช่น รถขนถ่ายสินค้า ปั้นจั่น ฯลฯ การลงทุนเช่นนี้มักเป็นการลงทุนระหว่างรัฐต่อรัฐหรือมีภาครัฐรับรอง เพื่อให้ผู้คนเดินทางไปมาได้สะดวก สามารถแลกเปลี่ยนการค้าหรือบริการ และการลงทุน เพื่อให้เอกชนได้ไปลงทุนสร้างโรงงาน ทำฟาร์มในอีกประเทศ และติดต่อกันได้ง่าย

ถือว่าบริเวณแม่น้ำโขงตอนล่าง ไทยเป็นประเทศที่พัฒนาเศรษฐกิจก้าวหน้าไปมากที่สุด ฉะนั้นจึงต้องพึ่งพาแรงงานจากประเทศอื่น เช่น แรงงานพม่า และพลังงานจากลาวและพม่า นอกจากนั้นต้องอาศัยพื้นที่ทำการเกษตรอุตสาหกรรม (industrial farming) ซึ่งเป็นธุรกิจที่เจริญขึ้นมากในช่วงนี้ที่ทั่วโลกกำลังเกรงกลัวการขาดแคลนอาหาร เรื่องเหล่านี้ทำให้ความเชื่อมโยงสำคัญยิ่งขึ้น

เรื่องที่ควรศึกษาอีกเรื่องคือ จีนทำธุรกิจในลุ่มแม่น้ำโขงมากขึ้น ได้แก่ การสร้างเขื่อนในแม่น้ำ และการเดินเรือ ทำให้จีนมีการติดต่อเกี่ยวข้องกับไทยมากขึ้น ไม่เฉพาะแต่เรื่องเศรษฐกิจเท่านั้น

โครงการที่กำลังเป็นที่กล่าวขวัญกันมากที่สุดในขณะนี้คือ โครงการท่าเรือน้ำลึกและนิคมอุตสาหกรรมที่ทวาย (เดิมภาษาอังกฤษเขียนชื่อเมืองนี้ว่า Tavoy ปัจจุบันนี้เขียนว่า Dawei) เดิมเป็นโครงการภาคเอกชน ผู้ริเริ่มคือบริษัท อิตาเลียนไทย ดีเวล๊อปเมนต์ จำกัด (มหาชน) เป็นโครงการขนาดใหญ่ ซึ่งรัฐบาลไทยและพม่าสนับสนุน โครงการนี้จะเชื่อมทะเลอันดามันกับอ่าวไทย

ซึ่งมีโครงการอีสเทอร์นซีบอร์ด โครงการนี้ยังเดินหน้าไม่ดีเท่าที่ควร ไม่เพียงแต่เพราะแผนการทางเศรษฐกิจยังไม่ชัดเจน แต่ว่ามีบทเรียนจากปัญหาที่มาจากโครงการใหญ่ ๆ ของจีนในพม่าเมื่อเร็ว ๆ นี้โครงการเขื่อน Myitsone ที่รัฐบาลเต็งเส่งสั่งให้หยุดก่อสร้าง และปัญหาเหมืองทองแดง Monywa ที่แคว้นกะฉิ่นมีการประท้วง ปีใหม่นี้มีโครงการที่จีนจะต่อท่อก๊าซจากพม่าไปหยุนหนาน การประท้วงก็อาจจะมีปัญหาได้ จีนเห็นว่าถึง NGO องค์การนักศึกษา และศาสนา จะสร้างปัญหา แต่รัฐบาลพม่าก็น่าจะช่วยจัดการแก้ไขปัญหาให้จีน คนพม่าดูจะประท้วงไทยน้อยกว่าประท้วงจีน แต่ไทยก็ควรจะคำนึงถึงประเด็นการประท้วงนี้ไว้ด้วย

แม้ว่าพม่าออกกฎหมายการลงทุนจากต่างประเทศแล้ว รัฐบาลไทยยังไม่มีแผนการลงทุนในพม่าเป็นรูปธรรม ทำให้ทางภาคเอกชนที่เริ่มเตรียมการยังต้องระวัง โดยศึกษาความเป็นไปในพม่าด้านโครงสร้างพื้นฐานและโลจิสติกส์ แรงงานมีฝีมือ กฎหมาย โครงสร้างการปกครอง การบริการธุรกิจ ภาคเอกชนยังขาดความรู้ยุทธศาสตร์หรือแผนการระยะยาว ตลอดจนทุนรอน นักธุรกิจส่วนใหญ่ยังสนใจแต่เฉพาะธุรกิจระยะสั้นที่มีความเสี่ยงน้อย เช่น ขายสินค้าอุปโภคบริโภคในแถบชายแดน หรือเมืองที่มีคนมาก ๆ และการท่องเที่ยว จะมีแต่บริษัทใหญ่ ๆ ที่ลงทุนร่วมกับบริษัทข้ามชาติอื่น ๆ ในการสำรวจทรัพยากรด้านพลังงาน ธุรกิจการเกษตร อสังหาริมทรัพย์ และการผลิตสินค้าที่ใช้แรงงานมาก สามารถส่งออกได้ มีมูลค่าเพิ่ม เช่น เสื้อผ้า รองเท้ากีฬา อาหารทะเล

ถึงแม้ว่ากัมพูชาจะมีประชากรเพียง ๑/๕ ของพม่า แต่มีอัตราเพิ่มประชากรสูง มีคนเวียดนามอพยพเข้ามา จีนเข้ามาเกี่ยวข้องกับกัมพูชามาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งในธุรกิจส่งออกเสื้อผ้า และการปลูกยางในเขตที่รัฐบาลให้สัมปทาน พนมเปญดึงดูดการลงทุนจากต่างประเทศด้านการก่อสร้างที่อยู่อาศัยและออฟฟิศ ด้านบริการ ไทยมุ่งลงทุนด้านธุรกิจการเกษตรเพราะกัมพูชาเป็นประเทศที่มีศักยภาพด้านการเกษตรมาก ด้านการท่องเที่ยว ฮุนเซน ผู้นำกัมพูชาวางแผนจะเชิญสหรัฐอเมริกามาลงทุนในกัมพูชามากขึ้น

ลาวประกาศว่าจะพ้นภาวะความเป็นประเทศที่พัฒนาน้อย (least developed country - LDC) ใน ค.ศ. ๒๐๒๕ ลาวเป็นประเทศที่จีน เวียดนาม และไทยลงทุนมาก ทำให้ความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจค่อนข้างสูง จีนมองลาวเป็นประตูสู่เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ สามารถลงทุนด้านการรถไฟและการเดินเรือในแม่น้ำ ลาวยังมีที่ดินว่าง ๆ สำหรับการเกษตรและมีแร่ธาตุอีกหลายอย่าง China Development Bank มีแผนจะสร้างทางรถไฟและสร้างสะพาน เวียดนามจะพัฒนาธุรกิจการเกษตร ไทยเน้นเรื่องไฟฟ้าพลังน้ำ เช่น โครงการน้ำเทิน ๒ และโครงการถ่านลิกไนต์ที่หงสา โครงการที่เขื่อนไซยะบุลีถูกกัมพูชาและเวียดนามประท้วงเพราะเกรงปัญหาสิ่งแวดล้อม

ประเทศตะวันตกลงทุนน้อย NGO ตะวันตกมักจะประท้วงโครงการใหญ่ ๆ การสร้างโครงสร้างพื้นฐานไทยและจีนจึงหันไปสร้างกาสิโน บริษัทไทยจัดการท่องเที่ยว โรงแรมในเวียงจันทน์และหลวงพระบาง

เวียดนามเป็นประเทศที่ดึงดูดการลงทุนของนักธุรกิจไทย แม้ว่ามีความเสี่ยงเรื่องเงินเฟ้อ และเรื่องอัตราการแลกเปลี่ยนเงิน เวียดนามเป็นประเทศที่มีตลาดใหญ่ จึงมีบริษัทต่าง ๆ ลงทุนด้านอาหาร สินค้าบริโภค การสำรวจทรัพยากรพลังงาน โรงแรมและการท่องเที่ยว

ในทศวรรษหน้า โอกาสในการลงทุนในประเทศเพื่อนบ้านของไทยจะดึงดูดความสนใจของนานาชาติ ไทยน่าจะนำในเรื่องนี้ ทั้งภาครัฐและเอกชนจะต้องประเมินว่าจะมีแผนการอย่างไรจึงจะประสบความสำเร็จ

๓. ตัวอย่างเรื่องความคล้ายคลึงกันคือ อาหารการกิน สิ่งที่จะนำมาให้ลองในวันนี้ คือ ข้าวเกรียบ คือ ข้าวที่นำมาบดและแผ่บาง ๆ ปรุงรสแล้วตากแดดให้แห้ง เช่น ข้าวเกรียบกุ้ง ข้าวเกรียบปลา ข้าวเกรียบงา ข้าวเกรียบว่าว ปัจจุบันนิยมใส่ผัก เช่น ข้าวเกรียบฟักทอง ข้าวเกรียบมะเขือเทศ ข้าวเกรียบตำลึง ข้าวเกรียบเห็ด แล้วนำมาทอดหรือปิ้ง ในต่างประเทศก็มีอยู่หลายแห่ง เช่น อินโดนีเซีย เรียกว่า กรูปุ๊ก (krupuk, kerupuk) ถ้าเป็นอันเล็ก ๆ เรียกว่า kripik หรือ emping ในมาเลเซียเรียกว่า keropok ภาคใต้ของประเทศไทยใช้ภาษามาเลย์พื้นเมืองว่า กรือโป๊ะ ฟิลิปปินส์เรียกว่า kropek เวียดนามเรียกว่า บั๋นฝ่งโตม (banh phong tom) พม่าเรียกว่า งา ม่ง เช่า (nga moke kyaw) จีนเรียกว่า xie pian (แผ่นกุ้ง) เจ้าอาณานิคมของอินโดนีเซียคือ เนเธอร์แลนด์เรียกว่า kroepoek อดีตอาณานิคมของฮอลแลนด์คือ สุรินัม (suriname) ก็มี อังกฤษเรียกข้าวเกรียบกุ้งว่า prawn cracker, shrimp chip เยอรมนีเรียกว่า krabbenchip ฝรั่งเศสเรียก chip de crevette กินเป็นของว่าง จิ้มน้ำพริกเผา (ไทย) แจ่วบอง (ลาว) หรือบาลาฉ่อง (พม่า)

วิธีการทางประวัติศาสตร์

วิธีการทางประวัติศาสตร์เป็นวิธีการศึกษาเรื่องต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นแล้วในอดีต โดยจะต้องมีจุดประสงค์ชัดเจนว่าจะศึกษาอะไร เพื่ออะไร ตั้งคำถามหรือตั้งชุดคำถามไว้เพื่อเป็นแนวทางการศึกษาอย่างมีประเด็น ไม่หลงทิศหลงทาง (เช่น ทำไมเรื่องนั้นจึงเกิดขึ้นและเกิดขึ้นอย่างไร ใครมีส่วนสำคัญในเรื่องนั้น ๆ ผลเป็นอย่างไร) บางครั้งอาจจะมีการตั้งสมมติฐาน (ใช้การสันนิษฐานคาดคะเนตอบคำถามไว้ล่วงหน้าตามข้อมูลเบื้องต้นที่มีอยู่ หรือทฤษฎีที่มีมาก่อน) เพื่อพิสูจน์ว่าถูกต้องหรือไม่

การศึกษาเรื่องราวในอดีตจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องพึ่งหลักฐาน เพื่อให้ได้ข้อมูลหรือข้อสนเทศที่จะนำมาใช้ในการศึกษาวิจัย การหาข้อมูลมีได้หลายวิธี อาจใช้การอ่านหลักฐานที่เป็นเอกสารลายลักษณ์ การสัมภาษณ์ การสังเกต การสำรวจพื้นที่ร่องรอยที่เกิดเหตุ ตรวจดูสิ่งของเครื่องใช้ ภาพแผนที่ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับหัวข้อที่เราจะศึกษาค้นคว้า

การหาข้อมูลหรือหลักฐาน ควรหาหลักฐานให้ได้มากที่สุดและหลากหลาย เพื่อตรวจสอบ ตรวจทานกันและกัน ให้มั่นใจว่าจะจำลองภาพในอดีตได้ใกล้เคียง

ข้อผิดพลาดทางประวัติศาสตร์ (historical fallacy) ประการหนึ่งคือ การมุ่งค้นคว้าหลักฐานประเภทเดียว มองไปในทางเดียว และละเลยหลักฐานอื่น ๆ ที่มีอยู่ จะทำให้ไม่ได้คำอธิบายที่รอบด้านและมีน้ำหนักน่าเชื่อถือ

การแบ่งประเภทของหลักฐาน โดยทั่วไป แบ่งเป็น ๒ ประเภทใหญ่ ๆ คือ หลักฐานชั้นต้น หรือปฐมภูมิ (primary sources) เป็นหลักฐานที่สร้างหรือทำในเวลาเดียวกันหรือใกล้กันมากกับเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นจริง เช่น จดหมายโต้ตอบ ปูมเรือ จารึกการสร้างศาสนสถาน

หลักฐานชั้นรอง หรือทุติยภูมิ (secondary sources) เป็นหลักฐานที่สร้างหรือทำขึ้นหลังเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นจริง เช่น เจดีย์ที่มีการบูรณะแล้ว หรือเป็นข้อเขียนที่ผู้เขียนใช้หลักฐานชั้นต้นมาเรียบเรียง คัดสรร ตีความตามความคิดของตน เช่น บทความ งานวิจัย ตำรา

นักประวัติศาสตร์มักจะให้คุณค่ากับหลักฐานชั้นต้นว่ามีความน่าเชื่อถือ เพราะทำขึ้นร่วมสมัย หรือใกล้กับเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นจริง แต่การกำหนดหลักฐานชั้นต้นชั้นรองเช่นนี้ เป็นการแบ่งอย่างคร่าว ๆ เพราะหลักฐานชั้นรองนั้นก็จัดเป็นหลักฐานชั้นต้นได้เมื่อนำมาศึกษาในยุคสมัยของผู้ที่สร้างหลักฐานนั้น ๆ เช่น พระนิพนธ์เรื่อง **สมเด็จพระนเรศวร** ของสมเด็จกรมพระยาดำรงราชานุภาพจัดเป็นหลักฐานชั้นรองเมื่อนำมาศึกษาเรื่องสมเด็จพระนเรศวร แต่ถ้าจะค้นคว้าเรื่องประวัติศาสตร์นิพนธ์ไทย หนังสือเล่มนี้ก็จัดเป็นหลักฐานชั้นต้นที่สำคัญ

ปัจจุบันมีนักประวัติศาสตร์ไม่น้อยที่เห็นว่าไม่ควรให้คุณค่ากับหลักฐานประเภทหนึ่งประเภทใดมากเกินไป หากควรประเมินค่าของหลักฐานต่าง ๆ อย่างระมัดระวังก่อนนำมาใช้

สมัยก่อนนักประวัติศาสตร์คิดว่าหลักฐานเอกสารจดหมายเหตุของราชการเป็นหลักฐานชั้นต้นที่ทรงคุณค่า มีน้ำหนักน่าเชื่อถือที่สุด จนละเลยหลักฐานอื่น ๆ เช่น ตำนาน ถือว่าเป็นเรื่องเหลวไหล ไม่มีเหตุผลทางวิทยาศาสตร์ แต่ต่อมาพบว่าการศึกษาประวัติศาสตร์สมัยโบราณ หรือประวัติศาสตร์ท้องถิ่น ตำนานก็เป็นหลักฐานที่สำคัญ ถ้าเข้าใจความหมายที่ซ่อนอยู่

หลักฐานยังสามารถแบ่งได้ตามลักษณะของหลักฐานเอง ได้แก่ หลักฐานลายลักษณ์ หลักฐานที่อยู่ในรูปการเขียน เช่น จารึก เอกสารราชการ เอกสารธุรกิจ บันทึกจดหมายเหตุ พงศาวดาร หนังสือพิมพ์

หลักฐานบอกเล่า เช่น เพลง นิทาน ตำนาน คำสัมภาษณ์ของผู้เห็นเหตุการณ์

หลักฐานที่เป็นงานศิลปะ เช่น ภาพเหมือน รูปปั้น ภาพยนตร์ ละคร วรรณคดี

หลักฐานวัตถุและวัฒนธรรม เช่น ซากโครงกระดูก เครื่องมือเครื่องใช้ ภาษา ประเพณี

หลักฐานต่าง ๆ เหล่านี้ ก่อนที่จะนำมาใช้ควรจะต้องวิพากษ์หลักฐานเสียก่อน ทั้งวิพากษ์ภายนอก (external criticism) และวิพากษ์ภายใน (internal criticism)

วิพากษ์ภายนอก คือ การตรวจสอบว่าเป็นหลักฐานของแท้ ไม่ได้ปลอมแปลง ใครเป็นคนทำขึ้น ทำขึ้นเมื่อใด บางครั้งใช้วิทยาการช่วยตรวจสอบได้ เช่น แยกส่วนประกอบของหมึกที่เขียนว่าตรงกับที่ใช้กันในสมัยนั้นหรือไม่

วิพากษ์ภายใน เป็นการตรวจหาความน่าเชื่อถือของหลักฐานนั้น ๆ โดยพิจารณาว่าผู้ที่สร้างหลักฐานนั้นมีจุดมุ่งหมายอย่างไร ได้ข้อมูลมาจากที่ใด มีโอกาสรู้เห็นเหตุการณ์มากน้อยแค่ไหน มีความรู้และเข้าใจเรื่องที่ตนบันทึกไว้ดีเลวอย่างไร มีส่วนได้ส่วนเสียหรือไม่

การวิพากษ์หลักฐานจะทำให้ใช้หลักฐานได้อย่างสนิทใจว่าเป็นของแท้ ตรงกับยุคสมัยที่ต้องการค้นคว้า และทำให้การศึกษาที่ใช้ข้อมูลหรือข้อสนเทศจากหลักฐานที่วิพากษ์แล้วมีน้ำหนักน่าเชื่อถือ

สิ่งสำคัญที่วิธีการทางประวัติศาสตร์เน้นคือ ตรวจสอบหลักฐาน อย่าเชื่ออะไรง่าย ๆ ควรตั้งคำถามไว้เสมอ ๆ ว่าข้อมูลข้อสนเทศที่ได้นั้นมาจากหลักฐานประเภทใด ใครเป็นต้นตอ มีความน่าเชื่อถือมากน้อยเพียงใด

ภาพถ่ายเป็นหลักฐานทางประวัติศาสตร์ที่นิยมใช้กันมาก โดยเฉพาะการศึกษาประวัติศาสตร์สังคม แต่ปัจจุบันเทคโนโลยีด้านการถ่ายภาพดีมาก จนมีการตัดแต่ง ตัดต่อ ตกแต่งภาพได้อย่างแนบเนียนจนแทบแยกไม่ออก จึงต้องระมัดระวังยิ่งขึ้น

การหาพยานหลักฐาน (evidence) จากหลักฐาน (source) หลาย ๆ แหล่งเป็นสิ่งที่ควรทำ และควรหาหลักฐานที่เป็นหลักฐานอิสระ (independent source)

หลักฐานอิสระ หมายถึง หลักฐานที่เกี่ยวกับเรื่องเดียวกันหรือใกล้เคียงกัน แต่มีต้นตอของหลักฐานมาจากที่ต่างกัน ไม่ได้คัดลอกหรือมาจากต้นตอเดียวกัน เช่น เรื่องสมเด็จพระนเรศวรมหาราช ควรหาพยานหลักฐานจากหลักฐานต่าง ๆ เช่น พงศาวดารของไทย ของพม่ารามัญ บันทึกของชาวตะวันตกร่วมสมัย ซึ่งมีต้นตอที่มาต่าง ๆ กัน ไม่ใช่พึ่งแต่พงศาวดารกรุงศรีอยุธยา ซึ่งคัดลอกกันต่อ ๆ มาจากต้นตอเดียวกันหรือใกล้เคียงกัน

ข้อสนเทศที่ได้จากหลักฐานจำนวนมากไม่จำเป็นต้องถูกต้องเสมอไป ถ้าหลักฐานนั้น ๆ มาจากต้นตอเดียวกัน

หลักฐานที่ให้ข้อสนเทศบางส่วนที่น่าเชื่อถือแล้ว ไม่ได้หมายความว่าข้อสนเทศในหลักฐานนั้นทั้งหมดจะต้องน่าเชื่อถือไปด้วย

หลักฐานที่มุ่งเสนอคนอ่านจำนวนมาก เช่น ประกาศ อาจให้ข้อสนเทศที่ไม่เปิดเผยความคิดของผู้เขียนอย่างเต็มที่ เท่ากับหลักฐานที่ถึงผู้อ่านเฉพาะคน เช่น จดหมายส่วนตัว

หลักฐานคำบอกเล่า หรือการสัมภาษณ์ จำเป็นในการศึกษาเรื่องราวในอดีตของกลุ่มชน ที่ไม่คุ้นเคยกับการบันทึกเรื่องราวของตนเป็นลายลักษณ์อักษร เช่น ผู้ใช้แรงงาน หรือชนกลุ่มน้อย นอกจากนั้นยังมีประโยชน์ในการศึกษาประวัติศาสตร์สังคม

ควรตรวจว่าได้หลักฐานมาทั้งหมดหรือไม่ ได้มาครบเต็มฉบับ ได้ครบทั้งชุด หรือขาดหายไปบ้าง หลักฐานที่เกี่ยวพันกันหามาได้ครบถ้วนหรือไม่ จะได้ใช้ในการตรวจสอบหลักฐานให้มั่นใจขึ้น

เมื่อได้ข้อมูลหรือข้อสนเทศมาประมวลจัดหมวดหมู่แล้ว ขั้นตอนต่อไป คือ *การตีความ* ซึ่งหมายถึงการหา “สาร” หรือความหมายที่แฝงอยู่ในข้อมูลหรือข้อสนเทศนั้น ๆ (คือจะต้องอ่านระหว่างบรรทัด read between the lines ด้วย) เช่น ซากโบราณสถานใหญ่โตมากมายในพุกามของพม่า ล้วนเป็นทรงสถูปเจดีย์ขนาดใหญ่ ตีความชั้นต้นได้ว่า คนในอาณาจักรนี้นับถือพุทธศาสนา เรายังอาจตีความต่อไปได้อีกว่า อาณาจักรที่สามารถสร้างศาสนสถานใหญ่โตและมากมายเช่นนี้ได้ ต้องเป็นอาณาจักรที่มีระบบการเกณฑ์แรงงานที่รัดกุมพอที่จะใช้คนจำนวนมากในการก่อสร้างที่ต้องทำเป็นปี ๆ มีทรัพยากรส่วนเกินที่พอเลี้ยงช่างฝีมือและแรงงานก่อสร้าง ไม่ต้องทำนาหาเลี้ยงตนเอง นอกจากนี้ยังมีเทคโนโลยีด้านการก่อสร้างที่ทำให้อาคารต่าง ๆ คงทนต่อกาลเวลาหลายร้อยปี

การตีความข้อสนเทศที่มาจากหลักฐานลายลักษณ์ จะต้องมีความรู้ในด้านภาษาเป็นอย่างดี เพื่อให้เข้าใจความหมายที่แท้จริงของคำ โวหาร รวมทั้งยังต้องรู้และเข้าใจวัฒนธรรมและ

ประเพณีที่ใช้ในสมัยก่อน เช่น คำว่า *ชอบกล* ปัจจุบันมีความหมายในเชิงลบ แปลกในทางไม่ดี แต่ในสมัยรัชกาลที่ ๔ และสมัยรัชกาลที่ ๕ ตอนต้น ยังแปลว่า ถูกต้อง เหมาะสมอย่างที่ควรเป็น

คำว่า *ร้านน้ำ* ในเอกสารสมัยก่อนไม่ได้หมายถึง ร้านขายน้ำ แต่เป็นร้านที่ตั้งหม้อน้ำไว้เป็นทานในเวลามีงานใหญ่ ขุนนางจะตั้งเรือนที่ปลูกยกพื้นขึ้นสูงบ้าง ต่ำบ้าง มุงหลังคาบ้าง ไม่มุงหลังคาบ้าง แล้วตั้งหม้อน้ำดินเผาไว้ให้คนมาเที่ยวงานได้ดื่ม ไม่เสียเงิน

ในการตีความควรคำนึงว่าในสมัยนั้น สถานการณ์ เทคโนโลยี ความนึกคิดของผู้คน และสภาพสังคมแตกต่างจากยุคปัจจุบัน อีกทั้งควรคำนึงถึงสภาพจิต สถานะ และผลประโยชน์ของผู้สร้างหลักฐานด้วย

ในสมัยสงครามเรียกร้องเอกราชของชาวอเมริกัน เมื่อพูดถึงสิทธิ (right) ในรัฐธรรมนูญ หมายถึง สิทธิของผู้ชายผิวขาวเท่านั้น ไม่ได้รวมถึงสิทธิของสตรี หรือทาสผิวดำ

ไม่ตีความผิดยุคสมัย เช่น ตีความเรื่องความรักชาติ ในสมัยที่ยังไม่มีแนวคิดเรื่องรัฐชาติ

การห้ามสื่อว่าต้องมีอยู่ เช่น ประกาศห้ามคนสูบฝิ่นในรัชกาลที่ ๓ แสดงว่าต้องมีปัญหาเรื่องนี้

สิ่งที่ปฏิบัติหรือยึดถือกันมาช้านาน แสดงว่ามีความสำคัญต่อกลุ่มคนที่ปฏิบัติ

ข้อผิดพลาดในการตีความที่ควรหลีกเลี่ยงคือ การตีความกว้างเกินกว่าข้อสนเทศ และการด่วนสรุปจากข้อสนเทศที่เป็นไปในทางเดียวกัน จนละเลยข้อสนเทศที่แตกต่างกันไป

เมื่อตีความแล้วก็ *นำข้อมูลมาเรียบเรียง* (สังเคราะห์) การนำเสนอต้องมีการอ้างอิงหลักฐานที่มาของข้อมูลต่าง ๆ แสดงกระบวนการโต้แย้งอย่างมีเหตุผล และเขียนสรุปความคิดเห็นของตนเองไว้ด้วย ไม่เพียงแต่ว่าคนนั้นว่าอย่างไร คนนี้ว่าอย่างไร การอ้างอิงทางประวัติศาสตร์นิยมใช้การทำเชิงอรรถท้ายหน้า มากกว่าการแทรกที่มาของหลักฐานไว้ในเนื้อหาตามวิธีของสังคมศาสตร์ หรือวิทยาศาสตร์ เนื่องจากหลักฐานที่ใช้ในการเขียนงานทางประวัติศาสตร์มักเป็นเอกสารจดหมายเหตุที่ต้องลงรายละเอียดให้ชัดเจน และมีจำนวนหลาย ๆ เรื่อง

นักเรียนคงเห็นแล้วว่าการเขียนงานประวัติศาสตร์นั้นเป็นการจำลองอดีตที่ผ่านพ้นไปแล้วให้ฟื้นกลับคืนมา ผู้เขียนส่วนใหญ่ไม่ได้อยู่ทันเห็นเหตุการณ์จริงในอดีต จึงต้องรวบรวมข้อมูลจากหลักฐานต่าง ๆ เท่าที่หลงเหลืออยู่มาประมวลเข้าด้วยกัน วิเคราะห์ ตีความ และเรียงร้อยเรื่องราวต่าง ๆ ขึ้นมาใหม่

อันที่จริง คนส่วนใหญ่ใช้วิธีการทางประวัติศาสตร์ในชีวิตประจำวันอยู่แล้วโดยไม่รู้ตัว ไม่ว่าจะค้นหาหลักฐานหรือข้อมูลใด ๆ ยิ่งในปัจจุบันมีข่าวสารตามสื่อต่าง ๆ มากมายจนท่วมท้น การตรวจสอบข้อมูลหลักฐานเสมอ ๆ ไม่เชื่ออะไรง่าย ๆ จะช่วยให้เรารับข่าวสารข้อสนเทศต่าง ๆ ได้อย่างค่อนข้างมีสติ และการพยายามเข้าใจอดีตโดยระลึกถึงความแตกต่างของสังคม สถานการณ์แวดล้อม ความนึกคิด เทคโนโลยีของเรากับเขา จะเป็นการฝึกฝนให้เรามีความตระหนักและพร้อมที่จะยอมรับสิ่งที่แตกต่างไปจากความคุ้นเคยของเราได้บ้าง

วิธีการทางประวัติศาสตร์ที่อธิบายมานี้เป็นอย่างย่นย่อ นักเรียนจะได้เห็นตัวอย่างโดยละเอียดจากการค้นคว้าเรื่อง บทบาทของสมเด็จพระพันวัสสาอัยยิกาเจ้า ใน World's Columbian Exposition หรือ The Chicago World's Fair ใน ค.ศ. ๑๘๙๓ (พ.ศ. ๒๔๓๖)

หนังสืออ้างอิง

นิธิ เอียวศรีวงศ์ และอาคม พัฒิยะ. **หลักฐานประวัติศาสตร์ในประเทศไทย**. กรุงเทพฯ : บรรณกิจเทรดดิ้ง, ๒๕๕๒.

สุจิตต์ วงษ์เทศ, ศรีศักร วัลลิโภดม และพิเศษ เจียจันทร์พงษ์. **หลักฐานประวัติศาสตร์ในประเทศไทย**. กรุงเทพฯ : ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๔๒.

Arnold, John H. **History: A Very Short Introduction**. Oxford: Oxford University Press, 2000.

Barzun, Jacques and Henry F. Graff. **The Modern Researcher**. New York: Harcourt Brace Jovanovich, 1985.

Stanford, Michael. **A Companion to the Study of History**. Oxford: Blackwell, 1996.

วิชาประวัติศาสตร์เอเชียตะวันออก : บูรพาภิวัตน์ศึกษา (HI 4102)

บูรพาภิวัตน์ศึกษา : บทนำ

พลเอกหญิง สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ
๕ กันยายน ๒๕๕๖

คำว่า “บูรพาภิวัตน์” (บูรพา+อภิวัตน์) ที่ใช้กันอยู่น่าจะเป็นคำที่หมายถึง การเชื่อมโยงการทำสิ่งเดียวกัน วิธีเดียวกันทั่วภาคตะวันออก เช่นเดียวกับคำว่า “โลกาภิวัตน์” แปลจาก ภาษาอังกฤษว่า globalization หมายถึง การเชื่อมโยงกันไปทั่วโลก (โดยเฉพาะอย่างยิ่งทางเศรษฐกิจ) ทำอย่างเดียวกันทั่วโลก ซึ่งเป็นผลจากความเจริญก้าวหน้าทางการคมนาคมขนส่งและสื่อสารโทรคมนาคม

มีคำที่เราคุ้นเคยอีก ๒ คำคือ westernization คือ สมัยล่าอาณานิคม ประเทศทางตะวันออก ต้องยอมรับธรรมเนียมประเพณีตะวันตกเพื่อความอยู่รอด กับ modernization คือ ทำให้เป็นแบบสมัยใหม่เพื่อความเจริญก้าวหน้า แต่ก็ต้องไม่ทิ้งรากเหง้าเดิม

ภาษาอังกฤษน่าจะเรียกว่า easternization ซึ่ง Wiley Online Library อธิบายว่าเป็นคำที่ใช้กันในทศวรรษ ๑๙๙๐ เริ่มต้นจากการใช้เทคนิคการบริหารแบบตะวันออก (สมัยนั้นหมายถึงญี่ปุ่น) ในประเทศตะวันตก หรือไม่เช่นนั้นก็เป็นการปรับใช้วิธีการของตะวันตกในประเทศตะวันออกไกล (หมายถึงเอเชียตะวันออก) ไม่นานมานี้มีผู้ใช้ในด้านวัฒนธรรมด้วย เป็นแนวทางที่ใช้กันในตะวันออกที่เรียกว่า “ค่านิยมแบบเอเชีย” (Asian Values) ความหมายอีกอย่างใกล้เคียงกับที่ภาษาอังกฤษ เรียกว่า บูรพาคดี (บูรพา+คดี = แนวทางหรือทางไปของตะวันออก) หรือ Orientalism

คำ Orientalism นี้ ผู้ที่นิยมใช้คือ นักประวัติศาสตร์ศิลป์และนักปราชญ์ด้านวรรณกรรมและวัฒนธรรม เมื่อจะกล่าวถึงการเลียนแบบ หรือแสดงแง่มุมของตะวันออกกลางหรือเอเชีย

ตะวันออก (รวมทั้งเอเชียใต้และเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ด้วย) เป็นศิลปะลักษณะอย่างหนึ่งในราวคริสต์ศตวรรษที่ ๑๘ - ๑๙ ช่วงนี้ชาวยุโรปชื่นชมในความเจริญความมีวัฒนธรรมของตะวันออก มีคำเรียกศิลปะแบบตะวันออกหลายคำ เช่น Moresque, Arabesque ตั้งแต่ปลายคริสต์ศตวรรษที่ ๑๕), Hindoo Style, Turquerie, Chinoiserie, Japonism

มาถึงตอนที่นักวิชาการคนสำคัญชื่อ เอดวาร์ด ซาอีด (Edward Said) (ค.ศ. ๑๙๓๕ – ๒๐๐๓) เขียนหนังสือที่มีชื่อเสียงคือ Orientalism ความหมายของ Orientalism เปลี่ยนไปกลายเป็นว่า พวกชาวตะวันตกดูถูกดูหมิ่นสังคมตะวันออกกลาง เอเชีย และแอฟริกาเหนือ เห็นว่าเป็นสังคมที่หยุดนิ่งอยู่กับที่และด้อยพัฒนา

มีอีกแนวคิดหนึ่งคือบูรพาภิวัตน์ของตะวันตก (easternization of the west) หมายถึง การที่ชาวตะวันตกหันมานับถือศาสนาอิสลาม พุทธ หรือฮินดู กล่าวว่าเหตุที่มีวัฒนธรรมโดยเฉพาะอย่างยิ่งวัฒนธรรมทางศาสนาของตะวันออกมาสู่ตะวันตกมากคือ การอพยพย้ายถิ่น การติดต่อระหว่างตะวันออกตะวันตกมากขึ้น สมัยนี้มีการติดต่อทางโทรคมนาคมทำให้พื้นที่ทางภูมิศาสตร์มีความหมายน้อยลง ในกองทัพสหรัฐฯ ปัจจุบันมีอนุศาสนาจารย์ทั้งมุสลิมและพุทธศาสนา

มีบทความน่าสนใจเกี่ยวกับบูรพาคดีศึกษาที่มีผู้เขียนลงในอินเทอร์เน็ต A Spectre of Modernities. A Social and Cultural History of Southeast Asia : บูรพาคดีศึกษา

กล่าวถึงชาวตะวันตกที่เดินทางมาทางตะวันออก ในช่วงแรกชาวตะวันตกมองเห็นว่าเมืองในตะวันออกร่ำรวยมหาศาล แต่มีธรรมเนียมประเพณีที่ป่าเถื่อน จึงต้องการมาแย่งชิงทรัพยากรต่อด้วยความต้องการเอาเป็นเมืองขึ้น และมาเผยแผ่ศาสนาซึ่งถือว่าเป็นหน้าที่ของคนขาว ต่อมาชาวตะวันตกได้ศึกษาภาษาสันสกฤต จึงสามารถแปลวรรณกรรมที่ทรงคุณค่าทางศาสนาและปรัชญาลึกซึ้งใช้คำพูดในบทกวีที่งดงาม หลักกฎหมายโบราณ ชาวตะวันตกศึกษาจริงจังถึงเรื่องอินเดียศึกษา (indology) ตั้ง Royal Asiatic Society ชาวอังกฤษสร้างโครงสร้างพื้นฐานในอินเดียเพื่อให้ติดต่อกันได้ ภายหลังชาวอินเดีย เช่น ท่านบัณฑิตยาวาหร์ลาล เนห์รู ได้ศึกษารากเหง้าของตนเองสร้างความเจริญก้าวหน้าสืบไป (หมายเหตุ ท่านบัณฑิตยาวาหร์ลาล เนห์รู แต่งเรื่อง **The Discovery of India** อาจารย์กรุณา กุศลาศัย แปลว่า พบถิ่นอินเดีย)

ในประเทศไทยผู้ที่ใช้คำว่า “บูรพาภิวัตน์” ทำให้แนวคิดนี้แพร่หลายคือ ศาสตราจารย์ดร.เอนก เหล่าธรรมทัศน์ (จะมาบรรยายให้นักเรียนฟังในครั้งหน้า) ซึ่งได้กล่าวปาฐกถาพิเศษเรื่อง “บูรพาภิวัตน์ : ภูมิ-รัฐศาสตร์และเศรษฐกิจโลกใหม่” ได้แต่งหนังสือในชื่อเดียวกันนี้ พิมพ์ที่

สำนักพิมพ์กรุงเทพธุรกิจ ในเดือนธันวาคม พ.ศ. ๒๕๕๔ มีแนวคิดว่า บูรพาภิวัตน์ หมายความว่า ตะวันออกจะผงาดขึ้นทางเศรษฐกิจ ขณะนี้ประเทศพัฒนาแล้วที่เรียกว่าประเทศตะวันตก ได้แก่ ประเทศสหรัฐอเมริกากำลังอยู่ในภาวะถดถอย ยุโรปก็มีปัญหา ญี่ปุ่นก็ไม่ก้าวหน้า สำหรับประเทศพัฒนาอีก ๓ ประเทศ คือ แคนาดา ออสเตรเลีย นิวซีแลนด์ ก็กำลังหันไปทางตะวันออก แคนาดาเป็นเพราะมีชาวตะวันออก โดยเฉพาะชาวจีนไปอยู่เป็นอันมาก ส่วนออสเตรเลียและนิวซีแลนด์ถือว่ามีที่ตั้งทางภูมิศาสตร์ไม่ไกลจากเอเชีย ในเวลานี้ประเทศในเอเชียกำลังผงาดขึ้น ทั้งจีน (เน้น) เกาหลีใต้ อินเดีย ประเทศอาหรับ ตะวันออกกลาง อิหร่าน ตุรกี เอเชียกลาง ประเทศที่รวมกับตะวันออกยังมีประเทศรัสเซีย บราซิล เม็กซิโก แอฟริกา สุดท้ายเสนอยุทธศาสตร์ประเทศไทยในยุคบูรพาภิวัตน์ สิ่งที่ควรระวังคือต้องพัฒนาประเทศ รู้จักการพัฒนาที่ยั่งยืน ไม่ทำตัวเป็นปรปักษ์ หรือหมิ่นประมาทประเทศใด ไม่ว่าเขาจะดูด้อยกว่าเรา หรือไม่ละเลยที่จะศึกษาเรื่องประเทศตะวันตกที่เราคิดว่าเขาถดถอยลง ที่แท้วัฒนธรรมตะวันตกเน้นเรื่องการค้นคว้าหาความรู้ จึงยังคงเจริญในด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี

ในรายวิชานี้เราจะไม่ได้ศึกษากว้างขวางเท่าในหนังสือของศาสตราจารย์ ดร.เอนก คือจะไม่กล่าวถึงรัสเซีย อเมริกาใต้ หรือแอฟริกา แต่จะวิเคราะห์ประเทศในเอเชีย ได้แก่ ญี่ปุ่น เกาหลี อาเซียน จีน และอินเดีย ให้ลึกซึ้งขึ้นกว่าที่เคยศึกษา เพื่อจะเข้าใจและสามารถปรับบทบาทของคนไทยให้เข้ากับโลกยุคใหม่ได้

วิชาประวัติศาสตร์เอเชียตะวันออก : บูรพาภิวัตน์ศึกษา (HI 4102)

จีน : โอกาสและยุทธศาสตร์การสร้างตะวันออกใหม่

พลเอกหญิง สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ
๑๐ ตุลาคม ๒๕๕๖

๑. ความนำ

๐ “ตะวันออกใหม่” ในที่นี้หมายถึง ความเจริญของเอเชียตะวันออก และเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ และตะวันออกอื่น ๆ ที่เจริญไปด้วยกัน

๐ “ยุทธศาสตร์” ภาษาอังกฤษว่า strategy หมายถึง แผน หรือนโยบายที่วางไว้เพื่อเป้าประสงค์จำเพาะ โดยวิเคราะห์สิ่งแวดล้อมที่เหมาะสม จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และภัยคุกคาม (อุปสรรค) ตามแบบ SWOT Analysis

๐ สีจิ้นผิง ผู้นำใหม่ (ได้รับเลือกเมื่อเดือนมีนาคม ค.ศ. ๒๐๑๓) มีสามตำแหน่งคือ ประธานาธิบดี เลขาธิการพรรคคอมมิวนิสต์จีน และประธานคณะกรรมาธิการทหาร ลดสมาชิกโปลิตบูโร จาก ๙ คน เป็น ๗ คน

๐ วาทะสำคัญของสีจิ้นผิงคือ “จงกว๋อเมิ่ง” (Chinese Dream) ในการทำหน้าที่เขาเน้นเรื่องปัญหาประจำวันของประชาชน เช่น อาชีพ ที่อยู่อาศัย สุขภาพ ปัญหากินทิ้งกินขว้าง ลดความหรูหราฟู่ฟ่าของผู้นำ ส่งเสริมประชาธิปไตย (ประชาธิปไตยมีหลายประเภท เช่น ประชาธิปไตยตามลักษณะของจีน ประชาธิปไตยตามลักษณะของพม่า ประชาธิปไตยแบบมีผู้นำของอินโดนีเซีย สมัยซูการ์โน ฯลฯ ขณะนี้ในจีนมีการประท้วงมากขึ้น ประธานาธิบดีสีจิ้นผิงจะให้สิทธิเสรีภาพแก่ประชาชนมากกว่าเดิม) บริหารประเทศอย่างโปร่งใส และต่อต้านคอร์รัปชัน (การที่ยังเน้นให้เศรษฐกิจเติบโตก็ต้องเน้นเรื่องการทำธุรกิจ จะเป็นการทำให้เกิดคอร์รัปชันหรือไม่) การพัฒนาเศรษฐกิจก็เป็นปัญหามาก เพราะจะต้องให้ความเติบโตสูง แต่ในขณะเดียวกันก็ต้องพยายามให้คนในชาติมีความเท่าเทียมกันให้รายได้จากการบริโภคภายในแทนการส่งออก ต้องแก้ปัญหาชนบท

สามอย่าง คือ ผลผลิตทางการเกษตรต่ำ เกษตรกรรายได้ต่ำ ชนบทด้อยพัฒนา คนในเมืองก็ไม่มีงานทำ และสิ่งแวดล้อมเสื่อมโทรม

เขาพูดถึง Chinese Dream บ่อยมาก แต่ว่าไม่มีใครแน่ใจว่า ความหมายแท้จริงคืออะไร หนังสือเรียนก็เขียนเรื่องนี้ มีการแต่งเพลงลูกทุ่งเกี่ยวกับ Chinese Dream

สภาสังคมศาสตร์แห่งจีน (Chinese Academy of Social Sciences) มีโครงการวิจัยเรื่องนี้ มีการจัด “Dream Wall” ให้ประชาชนมาเขียนความคิดเห็นเสนอให้รัฐบาล แต่เรื่องนี้คนจีนเองกลัวเพราะยังจำขบวนการดอกไม้บานร้อยดอกของประธานเหมาใน ค.ศ. ๑๙๕๗ เมื่อคนออกมาเขียนความคิดก็จะถูกจับเข้าคุก พูดกันว่าผู้นำเชิญชวนคนออกความคิดเห็นเหมือนกับล่องูออกจากรู

Chinese Dream อาจจะเป็นเป้าหมายของรัฐบาลนี้ในด้านสังคม เศรษฐกิจ วัฒนธรรม การเมือง

Chinese Dream อาจจะหมายความว่า คนจีนจะต้องทำงานหนัก เพื่อให้ประสบความสำเร็จในชีวิต และให้ประเทศเจริญก้าวหน้า

Chinese Dream อาจจะเป็นคำเปรียบกับ “American Dream” (คนที่ไปอยู่สหรัฐอเมริกาไม่ว่าจะเป็นเชื้อชาติใด เกิดที่ไหน มาจากชนชั้นอะไร เป็นผู้หญิงหรือผู้ชาย จะพัฒนาได้เต็มศักยภาพ หรือความสามารถ โดยมีโอกาสเท่าเทียมกัน ถ้าเฉลียวฉลาด ขยันทำงานหนักก็จะประสบความสำเร็จได้)

o บทบาทของจีนในโลกก็เป็นเรื่องที่กล่าวถึงกัน บางคนว่าแบบอย่างที่ดีที่สุดคือสหรัฐอเมริกา เด็กจีนทั่ว ๆ ไปก็ชอบวิถีชีวิตแบบอเมริกัน เข้าใจว่า “Chinese Dream” น่าจะหมายถึง ความอยู่ดีกินดีอย่างมั่นคง คือทั้งประเทศมั่นคงและประชาชนมั่นคง แต่ไม่ใช่ว่า “ทุกคนมีรถคันโต ๆ มีบ้านโต ๆ และทุกคนได้กิน Big Mac”

นายทหารผู้ใหญ่ของจีนก็อยากให้จีนมีอำนาจทางเศรษฐกิจและการทหารแบบสหรัฐอเมริกา

o จีนเป็นสมาชิกถาวรของคณะมนตรีความมั่นคงของสหประชาชาติ สมาชิก G20 และ BRICS

ในการประชุมโป๋อ๋าว (Bo-ao) ในเดือนเมษายนปีนี้ สีจิ้นผิงเน้นเรื่องการปฏิรูปบทบาทของเอเชียให้เป็นผู้นำในการพัฒนาระบบเศรษฐกิจการคลังของนานาประเทศ “Chinese Dream” คือการฟื้นฟูอันยิ่งใหญ่ (the Great Renewal) ของชาติจีน จะเป็นผลประโยชน์ต่อเอเชียและโลกทั้งโลก

๒. โอกาสของจีน

o ช่วงปลายสงครามโลกครั้งที่ ๒ สหรัฐอเมริกาเข้าร่วมสงคราม ทำให้จีนได้ขึ้นมาเป็นประเทศในกลุ่มมหาอำนาจ ในระยะแรกตั้งแต่ ค.ศ. ๑๙๔๖ - ๑๙๗๑ ขณะนั้นยังเป็นจีนคณะชาติซึ่งร่วมมือกับฝ่ายสัมพันธมิตรในสงครามโลกครั้งที่ ๒ ตั้งแต่ ค.ศ. ๑๙๗๑ - ปัจจุบันเป็นสาธารณรัฐประชาชนจีน (การที่สหประชาชาติขยายตัว มีสมาชิกใหม่ ๆ จำนวนมากซึ่งลงคะแนนเสียงให้สาธารณรัฐประชาชนจีนเข้าสหประชาชาติ) เมื่อประธานาธิบดีนิกสันเยือนจีนใน ค.ศ. ๑๙๗๒ ยิ่งทำให้สถานภาพของสาธารณรัฐประชาชนจีนดีขึ้น ถึงสหรัฐอเมริกายังสนับสนุนไต้หวันแม้ในปัจจุบัน แต่ก็เห็นว่ารัฐบาลเจียงไคเช็ค (ขณะนั้น) ไม่มีความสามารถ

o จีนเป็นประเทศที่มี GDP สูงเป็นอันดับสองของโลก มีความสามารถในการผลิตทศวรรษแรกของสหัสวรรษที่ ๒๐๐๐ เป็นช่วงที่จีนรุ่งเรืองมากที่สุด ความสำเร็จของจีนทำให้นานาชาติทั้งกังวล และชื่นชม การที่เศรษฐกิจดีทำให้มีความสำเร็จทางการเมืองด้วย ในช่วงนั้นสหรัฐอเมริกามัวแต่ยุ่งอยู่กับตะวันออกกลาง ไม่ได้มาสร้างบทบาทในเอเชียแปซิฟิกมากนัก รัฐบาลของประธานาธิบดีหูจิ่นเทา และนายกรัฐมนตรีเวินเจียเป่าดำเนินนโยบาย “เทากวงหย่างหุ้ย” คือ “ไม่อวดความสามารถ อดใจ รอโอกาส” เป็นยุทธศาสตร์ที่ดีของจีน ตอนที่ตะวันตกมีปัญหา จีนเป็นผู้นำโลกตะวันออก และอาจนำตะวันออกให้เข้าแทนที่ตะวันตกที่เคยครองโลก

o ประชากรมาก ฉะนั้นเมื่อตลาดภายนอกซบเซาลง จีนน่าจะยังหาตลาดภายในประเทศ (local market) ได้ เศรษฐกิจจึงไม่แย่นัก อย่างไรก็ตาม ผู้นำจีนรุ่นใหม่พยายามประหยัด ไม่แนะนำให้ประชาชนใช้ของฟุ่มเฟือย

o ระบอบการปกครองของจีนเอื้อต่อการชักนำให้คนในประเทศปฏิบัติตาม

o จีนมีฐานที่ดีในด้านวัฒนธรรมมาแต่โบราณ วัฒนธรรมจีนโบราณเป็นที่รู้จักทั้งภูมิภาคเอเชียตะวันออก และเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ น่าจะเข้าใจกันได้ง่าย ทำให้พร้อมที่จะพัฒนาไปด้วยกันได้

o จีนมีรากฐานในด้านการศึกษา การค้นคว้าวิจัยที่มั่นคง มีโรงเรียน มหาวิทยาลัย ที่ก้าวหน้าถึงระดับโลก มีความสัมพันธ์กับโรงเรียนและมหาวิทยาลัยในต่างประเทศ ภาษาหลักของจีน คือภาษาจีนซึ่งมีคนทั่วโลกนิยมเรียนกันมาก (แต่การออกเสียงต่างกันไปในแต่ละพื้นที่)

o ความเข้าใจในโลกาภิวัตน์ดี โดยเฉพาะอย่างยิ่งในเรื่องธุรกิจ จีนรู้ว่าจะต้องเข้าร่วมกับ กิจการของโลกมากขึ้น จะอยู่ลำพังไม่ได้ ร่วมมือกับองค์การระหว่างประเทศ เช่น สหประชาชาติ ในการเข้าสู่โลกาภิวัตน์ สิ่งที่สำคัญที่สุดคือ ความรู้ จะเห็นได้ว่าความรู้ของผู้นำประเทศสูงขึ้นทุกที

o ในการประชุม APEC ที่เกาะบาหลี อินโดนีเซีย ประธานาธิบดีสีจิ้นผิงมีโอกาสพบผู้นำประเทศต่าง ๆ ถือว่าเป็นผู้นำประเทศที่สำคัญที่สุดในงาน เนื่องจากประธานาธิบดีโอบามาแห่งสหรัฐอเมริกาไม่สามารถเดินทางไปร่วมประชุม APEC และ ASEAN Summit และเยือนประเทศต่าง ๆ ตามที่วางแผนไว้ เพราะในสหรัฐอเมริกาเกิดเหตุการณ์ Shutdown มีแต่รัฐมนตรีกระทรวงการต่างประเทศไป

๓. ภัยคุกคาม หรืออุปสรรคของจีน

o คนจีนจำนวนมากยังมีฐานะยากจน รายได้ไม่เท่าเทียมกัน แรงงานมีความรู้ไม่พอ มีปัญหาทรัพยากรถูกทำลาย

o ในประวัติศาสตร์ จีนเป็นเป้าให้ใคร ๆ โจมตีหลายครั้ง ตั้งแต่สมัยโบราณมีชนเผ่าต่าง ๆ ที่บุกรุกเข้ามา จนถึงสมัยสงครามที่ญี่ปุ่นบุกรุกและยึดครองตงเป่ย (ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ) ประเทศมีพรมแดนติดกับรัสเซีย ในขณะที่สหรัฐอเมริกาติดกับแคนาดาซึ่งเป็นมิตร และเม็กซิโกที่มีพลังอำนาจต่ำกว่ามาก

o มีปัญหาในทะเลจีนตอนใต้ อาจแก้ปัญหาได้ยากสักหน่อย เพราะจีนอ้างความเป็นเจ้าของเกาะในบริเวณที่ประเทศอื่นอ้างความเป็นเจ้าของเช่นเดียวกัน จีนเพิ่งมาพัฒนากองทัพเรือ ภายหลัง และแต่เดิมไม่สู้สนใจชายแดนที่เป็นฝั่งทะเล ญี่ปุ่นกลับเป็นผู้ที่สนใจเมืองชายทะเลให้รวมอยู่ในเขตวงไพบูลย์ (co-prosperity) ของญี่ปุ่น แต่ในสงครามโลกครั้งที่ ๒ ญี่ปุ่นแพ้สงคราม จึงไม่สามารถรักษาดินแดนไว้ได้ ต่อมาประเทศที่สนใจดินแดน (หมู่เกาะพาราเซลส์ และสแปรตลีย์) ในทะเลจีนใต้คือ เวียดนาม

สิ่งที่ทำให้เขตแดนทางทะเลยุ่งยากขึ้นอีกคือ กฎหมายนานาชาติของสหประชาชาติเรื่องเขตแดนทางทะเล ที่จริงแล้วเป็นการวางขอบเขตทางเศรษฐกิจ ไม่ใช่เขตแดนทางการเมือง หรือการทหาร แต่ว่าประเทศต่าง ๆ ก็ต้องระวังด้วย

การที่จีนดูมีอำนาจเหมือนกับเป็น “เหยื่อของความสำเร็จของตนเอง” สหรัฐอเมริกาอาจจะต้องการให้เกิดความสมดุล โดยการ “ล้อมวง” จีน

o การที่รัฐบาลเห็นความสำคัญของพรรคคอมมิวนิสต์จีน ไม่ใช่ว่าทุกคนจะเห็นด้วย มีบทความลงในวารสาร **FT Magazine** เรื่อง How long can the Communist party survive in China? ผู้เขียนคือ Jamil Anderlini ลงวันที่ ๒๐ กันยายน ค.ศ. ๒๐๑๓

o ทรัพยากรต่าง ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งทรัพยากรพลังงาน ถึงจีนจะมีมากแต่ก็ไม่เพียงพอต่อการพัฒนาประเทศ การที่จีนมีบทบาทระดับโลกเช่นนี้ ทำให้ต้องการวัตถุดิบ ทรัพยากรธรรมชาติที่จะป้อนอุตสาหกรรม การไปซื้อธุรกิจต่างประเทศมากมายทำให้ต่างประเทศกลัวจะเหมือนบริษัทญี่ปุ่นก่อนหน้านี้ จีนเอาเงินที่ได้จากการลงทุนไปซื้อพันธบัตรรัฐบาลต่างประเทศ โดยเฉพาะอย่างยิ่งพันธบัตรรัฐบาลสหรัฐอเมริกา ใน ค.ศ. ๒๐๐๘ ตอนที่เกิด Hamburger Crisis อาจทำให้กระทบกันถึงฟ้องขึ้นโรงขึ้นศาล

o จีนเป็นประเทศที่ถูกเพ่งเล็งในเรื่องการทหารมากเพราะเป็นประเทศใหญ่ พัฒนาเศรษฐกิจได้รวดเร็ว มีนิวเคลียร์ (ประเทศในเอเชียที่มีอาวุธนิวเคลียร์คือ จีน อินเดีย ปากีสถาน) แต่ที่จริงแล้ว ประสบการณ์รบอาจจะน้อยกว่าเวียดนามซึ่งเคยสู้สหรัฐอเมริการะหว่างสงครามเวียดนามอย่างโชกโชน เมื่อประธานาธิบดีบุชผู้พ่อแห่งสหรัฐอเมริกาบุกอิรัก เป็นครั้งแรกที่มีการประชาสัมพันธ์ไปทั่วโลก ทำให้จีนตระหนักชัดว่าศักยภาพทางการทหารของจีนยังไม่พอ

o การที่จีนมีเศรษฐกิจก้าวหน้าขึ้นทำให้เกิดช่องว่างระหว่างรายได้ ทำให้เกิดความแตกต่างระหว่างเมืองและชนบท ปัญหาคอร์รัปชันและความโปร่งใสในการทำงาน ความแตกแยกของอุดมการณ์ มีคนจีนบางคนที่อยากให้จีนออกจาก WTO ทั้งประธานาธิบดีสีจิ้นผิงและนายกรัฐมนตรี หลี่เค่อเฉียงตระหนักว่าความก้าวหน้าทางเศรษฐกิจจากทศวรรษที่แล้วมาพร้อมกับปัญหาและความรับผิดชอบที่จีนจะต้องร่วมกับประชาคมโลกทั้งทางเศรษฐกิจและการเมือง การปฏิรูปสังคม เช่น การปรับปรุงชนบทให้เหมือนเมือง (ให้มีความสะดวกสบายมากขึ้น) เพื่อรักษาเสถียรภาพในขณะที่เศรษฐกิจเติบโต

o ปัญหาการสร้างเขื่อนของจีน รัฐบาลใหม่มีความต้องการเขื่อนไฟฟ้าพลังน้ำ เพื่อลดการพึ่งพาถ่านหิน เพื่อให้ได้พลังงานสะอาด แต่ปัญหาที่เกิดขึ้นคือน้ำจะท่วมป่าไม้ แหล่งเพาะพันธุ์ปลาที่หายากและมีค่า ทั้ง ๆ ที่เขื่อนอาจผลิตกระแสไฟฟ้าไม่ได้มากนัก

o มีผู้เกรงว่าจีนจะทำสงครามใน ๕๐ ปีนี้เพื่อรวมประเทศ ซึ่งน่าจะทำให้เกิดปัญหาแก่จีน และประเทศอื่น ๆ ได้แก่ สงครามการรวมไต้หวัน สงครามแย่งชิงเกาะสแปรตลีย์ สงครามแย่งชิงตอนใต้ของทิเบตที่ขณะนี้อยู่ในอินเดีย สงครามแย่งชิงเกาะเตี้ยวหยูว และเกาะริวกิว (โอกินาวา) สงครามการยึดมองโกเลียนอก (ประเทศมองโกเลีย)

ที่จริงแล้วจีนค่อนข้างจะมีลักษณะไม่ค่อยต้องการสร้างปัญหา อาจจะไม่เกิดสงครามจริงจังขึ้นมา

๔. ยุทธศาสตร์ที่สำคัญของจีน

o จีนเข้าใจดีว่าในปัจจุบันเป็นโลกโลกาภิวัตน์ จีนไม่สามารถอยู่ด้วยตนเองโดยไม่เกี่ยวข้องกับใคร ต้องร่วมกับกิจกรรมของโลกมากขึ้น

o ดำเนินนโยบายเชิงรุกเพิ่มบทบาททางการทูต เศรษฐกิจ เขตการค้าเสรีจีน-อาเซียน เพิ่มบทบาทในอาเซียน+๓

o เขตการค้าเสรีเซี่ยงไฮ้ (Shanghai Free Trade Zone) (เปิด ๒๗ กันยายน ค.ศ. ๒๐๑๓ แต่ยังอนุมัติหลักการต่าง ๆ ไม่ได้ครบ) นครเซี่ยงไฮ้เป็นนครที่เจริญก้าวหน้าของจีน มีสนามบินนานาชาติ ท่าเรือน้ำลึก มีชาวต่างประเทศมาลงทุนอยู่แล้ว แต่จีนจะผ่อนคลายความเข้มงวดของกฎระเบียบต่าง ๆ ไปบ้าง มีตลาดหลักทรัพย์ และจะส่งเสริมให้มีการตั้งธนาคารที่มีการร่วมทุนกับต่างประเทศ จีนจะปล่อยให้ซื้อขายเงินหยวนได้ จะให้ธนาคารกำหนดอัตราดอกเบี้ยได้เอง จีนไม่อนุญาตให้มีบ่อนกาสิโน ให้มีที่มาเก๊าแห่งเดียวพอแล้ว

เจ้าหน้าที่ของเซี่ยงไฮ้บางคนไม่พอใจการตั้งเขตการค้าเสรีในเมือง เพราะรัฐบาลกลางจะมีโอกาสเข้าแทรกแซงได้ง่าย

o สถาบันขงจื๊อ (เริ่ม ค.ศ. ๒๐๐๔) เป็นองค์การของทางราชการจีน มีจุดมุ่งหมายที่จะส่งเสริมการศึกษาภาษาและวัฒนธรรมจีน บางคนเปรียบเทียบว่าเหมือน British Council ของอังกฤษ Alliance Française ของฝรั่งเศส Goethe Institute ของเยอรมนี Instituto Camoes ของ

โปรตุเกส และ Instituto Cervantes ของสเปน ที่จริงไม่เหมือน เพราะจีนไม่ได้ปฏิเสธว่าเกี่ยวข้องกับรัฐบาล และจะตั้งอยู่ตามมหาวิทยาลัย และมีขงจื๊อเค่อถังในโรงเรียน (ห้องเรียนขงจื๊อ) ให้ทุนครูและสื่อการสอนจัดกิจกรรม เช่น เชิญนักเขียนจีนมากล่าวปาฐกถา ถือว่าเป็นการเผยแพร่ soft power บางคนก็ตำหนิว่าเป็นการเผยแพร่อิทธิพลของจีนอย่างไม่ค่อยมีลักษณะเป็นวิชาการ

ขงจื๊อ เป็นชื่อนักปรัชญาโบราณของจีนที่ถูกต่อต้านสมัยที่คอมมิวนิสต์เฟื่องฟู โดยเฉพาะอย่างยิ่งในสมัยปฏิวัติวัฒนธรรม (ค.ศ. ๑๙๖๖ - ๑๙๗๖)

o ศูนย์วัฒนธรรมจีน ขึ้นกับกระทรวงวัฒนธรรมจีน มีในประเทศต่าง ๆ มาก่อนสถาบันขงจื๊อ แต่ในประเทศไทยเพิ่งเปิดเมื่อ ค.ศ. ๒๐๑๒ มีการแสดงและนิทรรศการเกี่ยวกับเมืองจีน มีการสอนภาษาจีน มีศูนย์ข้อมูล ห้องสมุด อาจจะสอนดนตรีจีน นาฏศิลป์จีน การทำอาหารจีน

o การผูกสัมพันธ์เป็นเมืองพี่เมืองน้อง (twin towns and sister cities) เป็นนโยบายสร้างเครือข่ายความสัมพันธ์ในระดับเมือง นคร และประชาชน ให้ไปมาหาสู่กัน ให้มีการแลกเปลี่ยนทางวัฒนธรรม กระตุ้นให้มีการพัฒนาทางเศรษฐกิจ จีนและไทยมีความสัมพันธ์เช่นนี้มานานแล้ว เช่น ปักกิ่งกับกรุงเทพฯ (๑๙๙๓) ฉงชิ่งกับกรุงเทพฯ ฉงชิ่งกับเชียงใหม่ กว่างโจวกับกรุงเทพฯ คุนหมิงกับเชียงใหม่ เป็นต้น

o ความสัมพันธ์กับสหรัฐอเมริกาและยุโรป จีนและยุโรป/อเมริกาจะต้องเข้าใจวิถีซึ่งกันและกัน

o การใช้หมีแพนด้าเป็นการเชื่อมความสัมพันธ์กับต่างประเทศมานานแล้ว จีนใช้แพนด้าเป็นของขวัญให้ต่างประเทศตั้งแต่สมัยราชวงศ์ถัง จักรพรรดินีบูเช็กเทียน (ค.ศ. ๖๒๕ - ๗๐๕) ส่งแพนด้าไปถวายจักรพรรดิญี่ปุ่น ที่มีชื่อเสียงคือในสหรัฐอเมริกา อังกฤษ ไต้หวัน ในประเทศไทยก็มีหมีแพนด้าที่เชียงใหม่

o ความก้าวหน้าของจีนจะยั่งยืนหรือไม่ ขึ้นกับยุทธศาสตร์ของจีนที่จะแก้ไขความท้าทาย หรือสิ่งที่เป็นปัญหาและความรับผิดชอบระดับโลก จีนจะต้องจัดการให้ได้เรื่องความสัมพันธ์กับสหรัฐอเมริกา ญี่ปุ่น รัสเซียที่ซับซ้อนเข้าทุกที โดยรักษาดุลของผลประโยชน์ที่คาบเกี่ยวกันอยู่

o ยุทธศาสตร์ที่จะมีนโยบายเชิงรุกในการสร้างความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันด้วยความสัมพันธ์ฉันมิตรกับประเทศในเอเชียและแอฟริกา เพิ่มการค้า การลงทุน การท่องเที่ยว ตามยุทธศาสตร์ของเติ้งเสี่ยวผิงที่ว่าเศรษฐกิจต้องมาก่อน แต่ในยุคนี้จะต้องสร้างอาณาเขตแบบใหม่ตามแนวโลกาภิวัตน์กับประเทศเพื่อนบ้าน

o การปราบคอร์รัปชัน (anti-corruption campaign) เช่น การจับนายโป๋ซีไหล ขึ้นศาล ปราบผู้ที่ทำการมิชอบในกองทัพปลดแอก แต่อาจจะไม่มีข่าวครึกโครมเหมือนเรื่องนายโป๋ซีไหล เพราะจะตัดสินคดีในศาลทหาร

๕. จีนกับ "ตะวันออก"

o เมื่อ ๖๐ ปีมาแล้วในระหว่างสงครามเกาหลี (ค.ศ. ๑๙๕๐ - ๑๙๕๓) จีนเข้าร่วมสงครามนี้ โดยใช้ยุทธศาสตร์ทั้งเชิงรับ (defensive) และเชิงรุก (offensive) เชิงรับ คือ ความพยายามช่วยเกาหลีเหนือ และป้องกันประเทศจีนเอง เชิงรุก คือ สร้างจีนให้มีอำนาจต่อรองกับมอสโก (โซเวียตรัสเซีย) และประเทศตะวันตกต่าง ๆ ประธานเหมาเจ๋อตง กล่าวว่า "ลมตะวันออก" จะสามารถอยู่เหนือ "ลมตะวันตก" ได้

หลังจากนั้นจีนใช้อำนาจปฏิวัติสังคมนิยม เช่น นโยบาย "ก้าวกระโดดไกล" และ "ปฏิวัติวัฒนธรรม" แต่ดูจะไม่ค่อยประสบความสำเร็จสักเท่าไร พอดีโลกเริ่มเข้ากระแสโลกาภิวัตน์ จีนจึงถือโอกาสนี้สร้าง "ตะวันออกใหม่"

เติ้งเสี่ยวผิงปฏิรูปเศรษฐกิจและสังคม ใช้นโยบายเปิดประเทศใน ค.ศ. ๑๙๗๘ เป็นการแก้ไขผลเสียหายจากนโยบายเดิมที่ใช้วิธีการทางสังคมนิยมรุนแรง เป็นยุทธศาสตร์แยกตัวจากกลุ่มสังคมนิยม ก่อนการล่มสลายของโครงสร้างและอุดมการณ์แบบคอมมิวนิสต์ ซึ่งทำให้สงครามเย็นยุติลง ๑๐ ปีต่อมา นโยบายที่ใช้คือ ใช้นโยบายการตลาดให้ประชาชนมีโอกาสลงทุนทำธุรกิจในภูมิภาคต่าง ๆ ของจีน โดยไม่ต้องรับคำสั่งจากศูนย์กลาง

เติ้งเสี่ยวผิงไม่ได้ละทิ้งลัทธิคอมมิวนิสต์ เขาเปรียบเทียบนโยบายของเขาว่า "แมวจะเป็นสีดำหรือสีขาวนั้นไม่สำคัญตราบใดที่มันจับหนูได้" หมายถึงว่า เขาไม่สนใจว่า จะใช้ลัทธิทุนนิยมหรือสังคมนิยม ถ้าทำให้เศรษฐกิจดีขึ้นก็ใช้ได้ทั้งนั้น

ปลายทศวรรษ ๑๙๙๐ ฮ่องกง (จีนเรียกว่าเซียงกั่ง) และมาเก๊า (จีนเรียกว่าอ้าวเหมิน) กลับคืนสู่จีนแผ่นดินใหญ่ จีนมองว่าเป็นการสลายอำนาจสุดท้ายของจักรวรรดินิยม จะทำให้จีนก้าวสู่สหัสวรรษใหม่อย่างมั่นใจ ใน ค.ศ. ๒๐๐๐ จีนเข้าร่วมองค์การการค้าโลก (WTO) ก่อนหน้านั้นมีวิกฤตการณ์การเงินในเอเชีย "ต้มยำกุ้ง" (ค.ศ. ๑๙๙๗) ถือเป็นการ "เตรียม" จีนให้สามารถดำเนินนโยบายไปได้ในความผันผวนของโลกาภิวัตน์ หลังจากเข้าร่วม WTO เศรษฐกิจจีนเจริญขึ้นมากมายจนการเติบโตเป็นที่ ๒ รองจากสหรัฐอเมริกา เป็นชาติส่งออกที่ ๑ แทนที่เยอรมนี

ใน ค.ศ. ๒๐๐๙ ปีต่อมาเป็นที่ ๑ ทั้งการนำเข้าและส่งออก เป็นผู้นำในการผลิตรถยนต์ เหล็กกล้า ถ่านหิน ซีเมนต์ โทรทัศน์จอแบน ตู้เย็น เครื่องซักผ้า เครื่องปรับอากาศ เตาไมโครเวฟ และของใช้ในครัวเรือนอื่น ๆ ในช่วงเวลา ๑๐ ปี บริษัทใหญ่ที่สุด ๕๐๐ บริษัทของนิตยสารฟอร์จูนล้วนแต่ร่วมทำกิจกรรมทางเศรษฐกิจกับจีนทั้งนั้น ทั้งในการค้า การผลิต และการลงทุน

๐ จีนในเอเชียตะวันออก ภูมิภาคนี้เคยอยู่ในเขตอิทธิพลด้านการเมืองและวัฒนธรรมของจีน

ทะเลจีนตะวันออกกั้นระหว่างจีนและญี่ปุ่น ญี่ปุ่นได้อิทธิพลจากจีนด้านต่าง ๆ เช่น ภาษา ตัวอักษรคันจิ สถาปัตยกรรม ศาสนา ปรัชญา กฎหมาย เมื่อประเทศญี่ปุ่นเปิดประเทศสมัยเมจิ คนญี่ปุ่นเห็นว่าจีนเป็นประเทศเก่าล้าสมัย และตะวันตกทันสมัย ญี่ปุ่นรบชนะจีนหลายครั้ง

สมัยสงครามโลกครั้งที่ ๒ คนญี่ปุ่นทำร้ายคนจีนอย่างรุนแรง และคนจีนคิดว่าญี่ปุ่นบิดเบือนหนังสือเรียนประวัติศาสตร์ ปัญหานี้แก้ไขได้บ้าง ปัญหาต่อมาคือ ญี่ปุ่นว่าจีนกักตุน rare earth elements มีความขัดแย้งเรื่องเกาะ Senkaku หรือ Diaoyu ปัญหาเรื่องไต้หวัน ปัญหาค่าปฏิกรรมสงคราม ปัญหาความร่วมมือญี่ปุ่นอเมริกันด้านความมั่นคง การที่ญี่ปุ่นทิ้งอาวุธเคมีในจีน ฯลฯ

จีนและญี่ปุ่นมีเศรษฐกิจใหญ่ทั้งคู่จึงเหมาะสมที่จะเป็นคู่ค้ากัน ถ้าผู้นำทั้งสองประเทศ และประชาชนสามารถรักษามิตรภาพและไม่ให้ความขัดแย้งลุกลามไปถึงขั้นร้ายแรง ทั้งสองประเทศนี้น่าจะเป็นผู้นำให้ประเทศต่าง ๆ ในเอเชียเจริญรุ่งเรืองได้

ความสัมพันธ์ระหว่างจีนและเกาหลีมีมาตั้งแต่สมัยราชวงศ์ฮั่น เกาหลีรับพุทธศาสนา ภาษา ตัวอักษร และศิลปะจากจีน และส่งผ่านให้ญี่ปุ่น หลังจากการฟื้นฟูสมัยเมจิ ญี่ปุ่นได้เจริญเติบโตเป็นจักรวรรดิขยายอำนาจมาเกาหลี รัสเซียก็ขยายอำนาจเข้ามาเช่นกัน ส่งผลกระทบต่อจีนซึ่งมีอำนาจอิทธิพลในเกาหลี ญี่ปุ่นทวีการขยายอำนาจในเกาหลีเพิ่มมากขึ้นจนสามารถยึดครองเกาหลีใต้ใน ค.ศ. ๑๙๑๐ ประชาชนเกาหลีต่อต้านการยึดครอง หลังสงครามโลกครั้งที่ ๒ ยุติใน ค.ศ. ๑๙๔๕ เกาหลีได้เป็นอิสระเกิดสงครามกลางเมืองในจีน สถาปนาสาธารณรัฐประชาชนจีนใน ค.ศ. ๑๙๔๙ ใน ค.ศ. ๑๙๕๐ - ๑๙๕๓ เกิดสงครามเกาหลี จนเกาหลีแบ่งเป็นเกาหลีเหนือและเกาหลีใต้ ประธานาธิบดีเกาหลีตั้งแต่สมัยปักจุงฮีและชุนดูวาน พยายามสร้างความสัมพันธ์กับจีน จีนเองก็คิดจะเชื่อมความสัมพันธ์กับเกาหลีใต้ด้วยสาเหตุทางเศรษฐกิจ จากนั้นมีความพยายามสร้างความสัมพันธ์ด้วยกันทั้งสองฝ่าย โดยอาศัยทีมกีฬา (เทนนิส บาสเกตบอล) นักวิชาการ

การประชุมวิชาการ สื่อมวลชนชาวบ้านที่เป็นญาติกันไปมาหาสู่กันได้ใน ค.ศ. ๑๙๙๒ จีนและเกาหลีใต้ได้สถาปนาความสัมพันธ์ทางการทูต จากนั้นทั้งสองประเทศมีความร่วมมือกันค้าขายกันมากขึ้นทุกที ตั้งแต่ ค.ศ. ๒๐๑๑ เกาหลีใต้ส่งผู้เชี่ยวชาญเรื่องจีนและผู้เชี่ยวชาญภาษาไปจีนเพื่อศึกษาแนวทางที่จะกระชับความสัมพันธ์ และมีการตั้งศูนย์จีนศึกษาในประเทศ ในเดือนกรกฎาคม ค.ศ. ๒๐๑๓ ประธานาธิบดี Park Geun-hye ของเกาหลีใต้เยือนจีนตามคำเชิญของประธานาธิบดีสีจิ้นผิง

ถึงแม้ว่าเกาหลีใต้จะประสบปัญหาทางเศรษฐกิจใน ค.ศ. ๑๙๙๗ แต่ในปัจจุบันนี้ถือเป็นประเทศหนึ่งที่มีความก้าวหน้าทางเศรษฐกิจอย่างสูง มีพื้นฐานทางการศึกษาที่เอื้อต่อการพัฒนา วิทยาศาสตร์ และอุตสาหกรรม เป็นพลังสำคัญที่จะช่วยในการสร้าง “บูรพา” ให้ผงาดขึ้นได้

จีนสัมพันธ์กับเกาหลีเหนือตั้งแต่เริ่มสถาปนาสาธารณรัฐประชาชนจีน และมีความสัมพันธ์ที่ดีต่อกันมาตลอดจนถึง ค.ศ. ๒๐๑๓ ที่จีนแสดงความไม่เห็นด้วยกับการที่เกาหลีเหนือพัฒนาอาวุธนิวเคลียร์ และเกาหลีเหนือจับเรือประมงจีนเรียกค่าไถ่ นอกจากนั้นยังมีปัญหาด้านการธนาคารอีกด้วย ขณะที่ประชุมโป๋อ๋าว (Bo-ao) เมื่อเดือนเมษายน ค.ศ. ๒๐๑๓ ประธานาธิบดีสีจิ้นผิงกล่าวว่า “ไม่มีใครจะได้รับอนุญาตให้โยนภูมิภาค หรือโลกทั้งโลกไปในความวุ่นวายเพื่อกำไรที่เห็นแก่ตัว” ผู้นำจีนที่เป็นสหายสนิทของเกาหลีเหนือ ถ้ายังมีชีวิตอยู่ ก็ไม่ได้อยู่ในสายบริหารแล้ว จีนจึงไม่ได้สนับสนุนเกาหลีเหนือมากเท่าเก่า อย่างไรก็ตาม จีนยังต้องอนุเคราะห์เกาหลีเหนือ เพราะถ้าเกาหลีเหนือเป็นอะไรไป ผู้ลี้ภัยเกาหลีเหนือจะทะลักเข้าจีน อาจจะมีการสู้รบ และจีนจะต้องถูกลากเข้าไปยุ่งเกี่ยวด้วย ถ้าจีนเข้าไป สหรัฐอเมริกาและเกาหลีใต้ก็ต้องเข้าไป นำความหายนะสู่ทุกฝ่าย

เมื่อจีนกับโซเวียตแตกกัน มองโกเลียอยู่ข้างโซเวียต แต่สมัยใหม่นี้จีนมีความสัมพันธ์ที่ดีกับมองโกเลีย ให้มองโกเลียซึ่งเป็นประเทศที่ไม่ติดทะเลใช้ท่าเรือเทียนจิน จีนเข้าไปทำเหมืองในมองโกเลีย ซึ่งอุดมด้วยแร่ธาตุต่าง ๆ นอกจากมีแร่ธาตุมากแล้วยังเป็นประเทศที่อยู่กลางทวีปเอเชีย จีนสนับสนุนมองโกเลียให้เป็นสมาชิก APEC และเป็นผู้สังเกตการณ์ของ Shanghai Co-operation Organization-SCO (เป็นแล้ว)

๐ จีนในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ หรือประเทศอาเซียน ถึงแม้จะมีข้อพิพาททะเลจีนใต้ แต่โดยทั่วไปก็มีความสัมพันธ์ที่ดีในภูมิภาค มีการค้า การลงทุน ส่งเสริมการศึกษาภาษาของกันและกัน จีนติดต่อทั้งทางบก เช่น ถนน ทางรถไฟ รถไฟความเร็วสูง ทางทะเล ติดต่อกับประเทศลุ่มแม่น้ำโขง (Greater Mekong Sub-region) โดยเดินทางตามแม่น้ำโขง เพิ่มการค้ากับพม่า ลาว ไทย และเวียดนาม จีนใช้หยุนหนาน และกว่างซี เป็นทางเข้ามาสร้างอิทธิพลในภูมิภาค การติดต่อ

ทางทะเล ใช้กว่างซีติดต่อกับบรูไนฯ อินโดนีเซีย และฟิลิปปินส์ ยุทธศาสตร์ของจีนคือประสานสัมพันธ์กับอาเซียนเป็นกลุ่ม (พหุภาคี) แต่ว่าเจรจาเรื่องปัญหาดินแดน และเขตแดนแบบทวิภาคี (จีนกับอาเซียน ได้ลงนามในสัญญาเกี่ยวกับทะเลจีนใต้โดยจะหลีกเลี่ยงความขัดแย้ง และจะร่วมมือกันพัฒนาบริเวณดังกล่าวโดยสันติ) จีนจะเป็นประเทศหนึ่งที่จะส่งตัวแทนมาประชุม Asia and Oceania Top University League on Engineering 2013 ที่คณะวิศวกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ในวันที่ ๑๗ - ๑๙ ตุลาคม

ประเทศในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ประสบปัญหาที่จะจัดอาหารให้ประชาชน ต่างเห็นว่า ข้าวเป็นอาหารหลัก ทำให้มีการจัดตั้ง ASEAN Plus Three Emergency Rice reserve-APTERR (www.apterr.org) จีนร่วมมือในกลุ่ม APTERR ด้วย

การเกิด ASEAN Economic Community จะทำให้จีนเพิ่มระดับความสัมพันธ์กับเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ในด้านการค้าและการลงทุน จีนจะต้องใช้ “อาวุธ” ที่มีประสิทธิภาพคือรถไฟความเร็วสูงในภูมิภาคอาเซียน ทำให้การติดต่อระหว่างจีนกับอาเซียนดีขึ้น เหมือนกับที่ญี่ปุ่นเคยได้กำไรจากการสร้างความสัมพันธ์ด้านอุตสาหกรรมกับประเทศอาเซียน ในกรณีของจีน การที่จีนมีความใกล้ชิดทางภูมิศาสตร์กับเอเชียตะวันออกเฉียงใต้และพร้อมที่จะเปลี่ยนแนวคิดเกี่ยวกับเขตแดนจากการเป็นเขตที่ห่างไกลและจำกัดขอบเขต มาเป็นโอกาสที่จะขยายขอบเขตตามแนวคิดโลกาภิวัตน์ ซึ่งจะทำให้จีนเป็นใหญ่ในเอเชีย

มีการประชุมฉลอง ๑๐ ปี ของ ASEAN - China Strategic Partnership เมื่อเดือนสิงหาคม ค.ศ. ๒๐๑๓ มีการกล่าวถึงนโยบายไทย-จีน เช่น การตั้งนิคมอุตสาหกรรมไทย-จีน และส่งเสริมให้นักลงทุนไทยไปลงทุนในจีน ในธุรกิจที่ไทยมีศักยภาพ

ความสัมพันธ์ระหว่างอินโดนีเซียและจีน เมื่อมีเหตุการณ์ทางการเมืองในอินโดนีเซีย ใน ค.ศ. ๑๙๕๖ อินโดนีเซียกับจีนลดระดับความสัมพันธ์ต่อกัน แต่ก็พยายามคืนดีกัน จนถึง ค.ศ. ๑๙๘๙ รัฐมนตรีต่างประเทศจีนเฉียนฉีเฉินเดินทางไปพบประธานาธิบดีซูฮาร์โต นายอาลี อาลาตาส รัฐมนตรีต่างประเทศอินโดนีเซียเยือนจีนในเดือนกรกฎาคม ค.ศ. ๑๙๙๐ ในเดือนสิงหาคมปีเดียวกัน นายหลี่เผิง นายกรัฐมนตรีจีนเยือนอินโดนีเซีย และลงนามความสัมพันธ์ กว่าจะสร้างให้ความสัมพันธ์เป็นปกติได้ใช้เวลานาน Slow Boat to China จากเพลงกลายเป็นสำนวนภาษาอังกฤษ แปลว่าใช้เวลานาน

มีบทความที่เขียนขึ้นใน ค.ศ. ๑๙๘๙ Hesitant “Normalization”: Indonesia’s Slow Boat to China

ปัจจุบันมีบทความ Slow Boat from China กล่าวถึงสภาพเศรษฐกิจปัจจุบันของจีนที่รัฐบาล “สี - หลี่” ต้องลดความเร็วของความเติบโตทางเศรษฐกิจ

ประธานาธิบดีสีจิ้นผิงเยือนอินโดนีเซียในวันที่ ๒ ตุลาคม ค.ศ. ๒๐๑๓ ได้เจรจากันเรื่องความร่วมมือด้านอุตสาหกรรม โดยเฉพาะอย่างยิ่งอุตสาหกรรมสร้างสรรค์ (creative Industries, cultural industries, creative economy หมายถึง อุตสาหกรรมด้านโฆษณา สถาปัตยกรรม ศิลปหัตถกรรม การออกแบบแฟชั่น ภาพยนตร์ ดนตรี การแสดง การพิมพ์ R&D ซอฟต์แวร์ ของเล่น เกม วิดีโอเกม บางคนถือว่าการศึกษาก็อยู่ในอุตสาหกรรมสร้างสรรค์ด้วย) โครงสร้างพื้นฐาน (infrastructure) คมนาคมขนส่ง พลังงาน เรื่องเกี่ยวกับทะเล การประมง การท่องเที่ยว การศึกษา และจะร่วมมือด้านการป้องกันประเทศและความมั่นคง

ในวันที่ ๔ ตุลาคม ค.ศ. ๒๐๑๓ ประธานาธิบดีสีจิ้นผิงเยือนมาเลเซีย ได้ยกระดับความสัมพันธ์ระหว่างประเทศทั้งสอง เช่น

๑. มิตรภาพทางการเมือง แลกเปลี่ยนการเยือนของผู้นำ

๒. ทางเศรษฐกิจและการค้า ลงทุนในนิคมอุตสาหกรรมของทั้งสองประเทศ สร้างรถไฟความเร็วสูงเพื่อให้ประเทศต่าง ๆ ในภูมิภาคเชื่อมกับจีน

๓. ความร่วมมือในการแลกเปลี่ยนข้อสนเทศ และการสื่อสาร ดาวเทียม รีโมตเซนซิ่ง เทคโนโลยีชีวภาพ สร้างห้องปฏิบัติการ (lab) ทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี

๔. ความร่วมมือทางการทหารและความมั่นคง พัฒนาด้านกฎหมาย ต่อสู้การก่อการร้าย และอาชญากรรมข้ามชาติ

๕. ให้มีความร่วมมือนอกภาครัฐ เช่น แลกเปลี่ยนเยาวชน

ประธานาธิบดีสีจิ้นผิงเยือนบรูไนฯ ด้วย

นายกรัฐมนตรีหลี่เค่อเฉียงจะมาเยือนไทยในวันที่ ๑๑ - ๑๓ ตุลาคม ค.ศ. ๒๐๑๓ ตามคำเชิญของนายกรัฐมนตรียิ่งลักษณ์ ชินวัตร ตามข่าว (สำนักข่าวไทย อสมท.) กล่าวว่าจะมีการพูดกันเรื่องหาแนวทางการส่งเสริมความสัมพันธ์ร่วมมือทางยุทธศาสตร์ความสัมพันธ์ เนื่องจากไทยเป็นประเทศผู้ประสานงานความสัมพันธ์อาเซียน - จีนที่มีมาจะครบ ๑๐ ปี ในปีนี้ สืบทอดจากการประชุมที่บรูไนฯ ความร่วมมือมีหลายด้าน ได้แก่ ความร่วมมือด้านโครงสร้างพื้นฐานวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ความร่วมมือด้านพลังงาน ความร่วมมือทางทะเล ความร่วมมือด้านการศึกษาและ

วัฒนธรรม นอกจากนั้นยังไปดูโครงการ OTOP ที่เชียงใหม่ด้วย อีกประเด็นคืออาจจะพูดกันถึงการที่จะรับซื้อข้าวจากไทย ซึ่งเป็นเรื่องที่เคยพูดกันมาแล้ว

นายกรัฐมนตรีหลี่เค่อเฉียงยังจะเยือนเวียดนามในวันที่ ๑๓ - ๑๗ ตุลาคมอีกด้วย เวียดนามเป็นประเทศที่มีชายแดนติดกับจีน มีปัญหาต่อกันยาวนานในประวัติศาสตร์ ทั้งในปัจจุบันยังขัดแย้งกันเกี่ยวกับเกาะในทะเลจีนใต้ การเยือนจะสร้างความไว้เนื้อเชื่อใจ เพื่อจะได้เป็นพื้นฐานของความร่วมมือต่าง ๆ เขากล่าวว่าจะต้อง “Shelfing disputes and seeking common development” (เก็บเรื่องวิวาทกันเอาไว้ก่อนและหาแนวทางพัฒนาร่วมกัน)

ความสัมพันธ์ที่สำคัญที่สุดคือ ด้านเศรษฐกิจ การค้าชายแดน จะร่วมมือกันอย่างไรเมื่อมีวิกฤตการณ์ทางเศรษฐกิจ และจะเจรจาเรื่องความสัมพันธ์อื่น ๆ ด้วย เช่น การปฏิบัติตามกฎหมายความมั่นคงเรื่องการเดินเรือ การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม

เมื่อ ๒ ปีมาแล้ว (ค.ศ. ๒๐๑๐) จีนได้ตั้งองค์กรใหม่คือศูนย์อาเซียน-จีน (ASEAN-China Center : ACC) มีหน้าที่ประสานงาน สร้างความไว้เนื้อเชื่อใจ และความเข้าใจอันดีระหว่างประเทศอาเซียนกับจีน ลงมือทำโครงการต่าง ๆ เช่น ส่งเสริมความร่วมมือทางการค้า การลงทุนการศึกษาวัฒนธรรม และการท่องเที่ยว

ผู้นำจีนเรียกทศวรรษที่แล้วว่าเป็นทศวรรษทองของความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจระหว่างจีนและอาเซียน สำหรับทศวรรษต่อจากนี้เรียกว่าทศวรรษเพชรคู่ค้าที่ใหญ่คือ มาเลเซียและอินโดนีเซีย ประเทศอื่น ๆ ก็มีความสัมพันธ์ เช่น การลงทุน การท่องเที่ยว และการพัฒนานิคมอุตสาหกรรม ฯลฯ สิ่งที่ผู้สังเกตการณ์ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศคอยจับตามองคือ การที่ประธานาธิบดีสีจิ้นผิงเสนอให้มีการตั้ง Asian Infrastructure Investment Bank เพื่อร่วมมือกับธนาคารอื่น ๆ ให้เงินกู้ และเทคโนโลยีเพื่อให้ประเทศอาเซียนมีทุนพัฒนารถไฟความเร็วสูง ไฟฟ้าพลังน้ำ โครงข่ายโครงสร้างพื้นฐานที่สำคัญ มีข่าวออกมาว่าจีนจะเสนอสร้างรถไฟความเร็วสูงเชื่อมกัวลาลัมเปอร์กับสิงคโปร์ ตกลงกับลาว (ซึ่งขณะนี้ มี GDP ค่อนข้างสูง) ว่าจะสร้างรถไฟแบบเดียวกันจากหยุนหนานไปเวียงจันทน์ จีนก็หวังให้ไทยร่วมมือเรื่องรถไฟความเร็วสูงจากหยุนหนานไปสิงคโปร์ เมื่อโครงการสำเร็จจีนก็น่าจะเป็นประเทศที่มีอิทธิพลทางเศรษฐกิจต่ออาเซียนมากที่สุด

๐ จีนในเอเชียใต้ ปัญหาการแบ่งเขตด้วยเส้นแมคมาห์น (McMahon Line) เมื่อมีการประชุมที่ซิมลาใน ค.ศ. ๑๙๑๔ และเส้นเขตแดนอื่น ๆ ที่อังกฤษทำไว้ มีผลต่อปัญหาเขตแดนระหว่างจีน และอินเดีย เช่น ที่อรุณาจัลประเทศ (Arunachal Pradesh แต่จีนเรียกว่า South Tibet)

และ Aksai Chin มาจนปัจจุบัน ผู้นำทั้งสองประเทศพยายามแก้ไขปัญหามาตลอด สามารถควบคุมไม่ให้เกิดเหตุร้ายได้ ขณะนี้จีนและอินเดียเป็นคู่ค้าที่สำคัญทั้งสองฝ่าย มีการลงทุนซึ่งกันและกัน ในด้านการเมืองการทหาร ต้นปีนี้มีการฝึกทหารร่วมกัน ร่วมมือกันด้านต่อต้านการก่อการร้าย นอกจากนั้นทั้งสองประเทศร่วมกันในความร่วมมือระดับภูมิภาคเพื่อให้เกิดสันติภาพความมั่นคง เช่น ความปลอดภัยทางทะเล และการพัฒนาในเอเชียให้เป็นการพัฒนาอย่างยั่งยืน (sustainable development) ทั้งสองประเทศมีแนวคิดใกล้เคียงกันด้านพลังงาน การเปลี่ยนแปลงสภาพอากาศ และเรื่องระดับโลกอื่น ๆ มีเวทีความร่วมมือ เช่น BRICS, G20

ในช่วงที่ประธานาธิบดีสีจิ้นผิงไปประชุม BRICS ที่แอฟริกาใต้ เมื่อเดือนมีนาคมปีนี้ ได้ให้สัมภาษณ์สื่อมวลชนเรื่องหลักการ ๕ ประการในการปรับปรุงความสัมพันธ์จีน-อินเดีย (ข่าวจากหนังสือพิมพ์ The Indian Express)

เมื่อได้รับตำแหน่งใหม่ นายกรัฐมนตรีหลี่เค่อเฉียงไปเยือนอินเดียเป็นประเทศแรก แสดงให้เห็นว่าจะเกิดความสัมพันธ์ในรูปแบบใหม่

สำหรับความสัมพันธ์ระหว่างประชาชน ช่วยส่งเสริมวัฒนธรรมซึ่งกันและกัน เช่น แลกเปลี่ยนการแสดง แลกเปลี่ยนประสบการณ์ด้านต่าง ๆ ทั้งสองประเทศมีลักษณะเดียวกัน ในพื้นฐานการศึกษา การอุตสาหกรรมที่ประสบความสำเร็จสูง

จีนและปากีสถานมีความสัมพันธ์อันดีต่อกัน ทั้งทางด้านการเมือง เศรษฐกิจ และการทหาร นักศึกษาปากีสถานเรียนในประเทศจีนจำนวนมาก และนักศึกษาจีนเรียนในปากีสถานมาก เช่นเดียวกัน ในการลงทุนมีปัญหาอยู่บ้างในเรื่องความปลอดภัยในประเทศปากีสถาน ใน ค.ศ. ๒๐๑๓ นายกรัฐมนตรีหลี่เค่อเฉียงเยือนปากีสถาน ในปีเดียวกันปากีสถานให้จีนบริหารท่าเรือน้ำลึก Gwadar ซึ่งแต่เดิมบริษัทสิงคโปร์เป็นผู้บริหารท่าเรือนี้ ท่าเรือนี้สำคัญมากเพราะควบคุมเส้นทางการเดินเรือบรรทุกน้ำมัน และสินค้าอื่น ๆ ระหว่างจีนและเอเชียกลาง

บังกลาเทศ มีความสัมพันธ์ที่ดีกับจีนทั้งด้านเศรษฐกิจ การเมือง และการทหาร มีการค้าขายกัน เมื่อบังกลาเทศประสบภัยธรรมชาติ จีนก็ช่วยเหลือ

ศรีลังกา ปีหน้าจะเป็นปีที่เน้นความสัมพันธ์ระหว่างจีนกับศรีลังกา ขณะนี้นักท่องเที่ยวจีนไปเยือนศรีลังกาเป็นจำนวนมาก จะเพิ่มเรื่องการค้าด้วย

๐ จีนในตะวันออกกลาง มีความสัมพันธ์จีน-อาหรับ ที่จริงมีหลักฐานความสัมพันธ์มาแต่ครั้งโบราณตามเส้นทางการค้า และการส่งทูตติดต่อกัน ในคริสต์ศตวรรษที่ ๒๐ มีการ

แลกเปลี่ยนทางการทูต และการส่งนักเรียนจีนไปเรียนที่ประเทศอาหรับ มุสลิมจีนไปทำฮัจญ์ที่มักกะห์ จีนอาศัยอาหรับคานอำนาจญี่ปุ่น ปัจจุบันมีความสัมพันธ์ในกรอบองค์การ Sino - Arab Cooperation Forum (SACF) ทั้งด้านการเมือง การค้า การลงทุน แรงงาน พลังงาน การคมนาคม ขนส่ง โทรคมนาคม เกษตรกรรม การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ด้านวัฒนธรรม การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์

๐ จีนในเอเชียกลาง เป็นอีกภูมิภาคหนึ่งที่ไม่ใช่ตะวันออกกลางที่มีปิโตรเลียมมาก ประเทศเอเชียกลาง ได้แก่ คาซัคสถาน อุซเบกิสถาน เติร์กเมนิสถาน จีนมีเส้นทางติดต่อทางอากาศและทางบก มีการร่วมกลุ่ม “เซี่ยงไฮ้” ถือว่าเป็นเส้นทางสายแพรไหม (Silk Road) ใหม่ เป็นเส้นทางเดิมที่จีนติดต่อกับเอเชียตะวันตกเลยไปถึงยุโรป

มีผู้กล่าวว่าในภูมิภาคนี้อำนาจของรัสเซียลดถอยลง แต่อำนาจของจีนมีมากขึ้น (เดิมพวกประเทศที่มีคำลงท้ายว่า “สถาน” เหล่านี้เป็นส่วนหนึ่งของสหภาพโซเวียต) ท่อน้ำมันในเอเชียกลางในปัจจุบันต่อไปทางจีน ประธานาธิบดีสีจิ้นผิงเยือนประเทศต่าง ๆ ในภูมิภาคเอเชียกลาง เปิดแหล่งก๊าซธรรมชาติใหญ่ในเติร์กเมนิสถาน ทำโครงการน้ำมันในคาซัคสถาน ค้าขายน้ำมัน ก๊าซธรรมชาติ และยูเรเนียม ถึงอย่างไรความสัมพันธ์ระหว่างจีนกับรัสเซียก็ต้องรักษาไว้ให้ดี ประธานาธิบดีสีจิ้นผิง เมื่อรับตำแหน่งใหม่จึงรีบไปเยือนรัสเซีย ในช่วงที่ไปเยือนเอเชียกลางก็ไปประชุม G20 ที่เซนต์ปีเตอร์สเบอร์ก ต่อจากนั้นจะไปเยือนเมืองบิชเคก (Bishkek) นครหลวงของคีร์กีซสถาน ซึ่งมีการจัดประชุม Shanghai Co-operation Organization (SCO) เป็นกลุ่มที่จีนตั้งขึ้น ประกอบด้วย จีน คาซัคสถาน คีร์กีซสถาน รัสเซีย ทาจิกิสถาน อุซเบกิสถาน ตั้งขึ้นใน ค.ศ. ๒๐๐๑ เป็นการร่วมมือกันทางการทหาร ทางเศรษฐกิจและวัฒนธรรมต่อต้านการก่อการร้าย (terrorists) พวกหัวรุนแรงสุดโต่ง (extremists) พวกแบ่งแยกดินแดน (separatists) องค์การนี้มีทั้งประเทศผู้สังเกตการณ์ (observers) และประเทศคู่เจรจา (dialogue partners)

มีสื่อมวลชนตะวันตกสังเกตว่าองค์การนี้ตั้งขึ้นมาคานอำนาจ NATO และสหรัฐอเมริกา ในสงครามอัฟกานิสถาน และอิรัก ประเทศสมาชิกพยายามปฏิเสธไม่ให้สหรัฐอเมริกาตั้งฐานทัพในดินแดนของตน และไม่ให้สหรัฐอเมริกาเป็นประเทศผู้สังเกตการณ์

การที่จีนลงทุนในเอเชียกลางทำให้มาตรฐานความเป็นอยู่ของประชาชนดีขึ้น แต่ก็มีผู้ที่ไม่พอใจเพราะผู้รับเหมาก่อสร้างจีนเข้าไปในเอเชียกลางมาก ไปสร้างถนน ท่อส่งก๊าซและน้ำมัน อาคารต่าง ๆ ของรัฐ น่าจะเป็นการสร้างงาน คนไม่มีงานทำต้องไปหางานในรัสเซีย ประชาชนไม่พอใจที่รัฐบาลของตนให้ที่ดินจีนเช่าระยะยาว มีการทุบตีทำร้ายคนงานจีน

ในด้านการเมือง จีนต้องคอยระวังพวกแบ่งแยกดินแดนชาวอุยกูร์ และคนเผ่าต่าง ๆ ในซินเกียง พวกในเอเชียกลางอาจให้ความช่วยเหลือได้

๖. สรุป

ถึงแม้ว่าเศรษฐกิจของจีนจะพัฒนาช้าลงในช่วงนี้ดูจากตัวเลข GDP แต่ก่อนเคยเป็นเลขสองหลักมาเป็นเลขหลักเดียว มีผู้สงสัยกันว่าการเติบโตทางเศรษฐกิจของจีนจะยั่งยืนไหม ทางการจีน อธิบายว่าการเติบโตทางเศรษฐกิจของจีนต้องช้าลง เพราะจีนจะต้องเปลี่ยนแปลงโครงสร้างของเศรษฐกิจจีน จากการพึ่งพาการส่งออกมาเป็นการส่งเสริมการค้าภายใน การที่จีนมีประชากรถึง ๑,๓๐๐ กว่าล้านคน ทำให้มีศักยภาพที่จะผลิตสินค้าที่เกี่ยวกับความเป็นอยู่และความสุขสบายของประชากร เช่น บ้าน การคมนาคมขนส่ง อาหาร การศึกษาและการฝึกงาน สร้างงานและสถานที่ทำงาน และสันทนาการ นันทนาการ รัฐบาลได้สร้างถนน ท่าเรือ สาธารณูปโภค เครือข่าย IT รัฐวิสาหกิจเมือง แต่ก่อนทำเพื่อสนับสนุนการส่งออก จีนจะรับมือกับความเปลี่ยนแปลงใหม่ได้ทุกอย่างขึ้นกับนโยบายการบริหารของสี-หลี่ โดยเฉพาะอย่างยิ่งใน ๕ ประเด็นคือ

๑. จะทำอย่างไรกับความสัมพันธ์กับประเทศมหาอำนาจอื่น โดยเฉพาะอย่างยิ่งประเทศที่มีความสำคัญต่อความมั่นคงของจีนและผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจในสิ่งแวดล้อมที่ซับซ้อนและไม่เท่าเทียมกัน ที่มีทั้งการแข่งขันและความร่วมมือ ทั้งการต่อสู้กันและร่วมมือกัน เป็นทั้งศัตรูและมิตร

๒. ทำอย่างไรจึงจะแก้ปัญหาความตึงเครียดระหว่างอุดมการณ์ซ้ายและขวาในประเทศจีน จัดการให้เป็นโครงสร้างของอุดมการณ์ชาติที่สูงสุด

๓. จะรับมือกับเศรษฐกิจที่โตเร็วเกินไป ทำให้รายได้ของคนในชาติแตกต่างกันมาก พนักงานของรัฐเอาผลประโยชน์เข้าตัวเอง และคอร์รัปชัน

๔. ทำอย่างไรจึงจะส่งเสริมภาคเอกชน ลดบทบาทของรัฐในการพัฒนาเศรษฐกิจ ทำให้พัฒนาอย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น

๕. ทำอย่างไรจะให้คนหมู่มาก (ประมาณ ๑,๐๐๐ ล้านคน) ได้ความยุติธรรม ได้แก่ พวกคนงาน และชาวนาที่มีบทบาทสำคัญที่ทำให้จีนเป็นโรงงานของโลก

จีนใหม่ต่างจากจีนเก่าคือ จะมีบทบาทในการเพิ่มความสัมพันธ์กับโลก อิทธิพลจีนเพิ่มตามโลกาภิวัตน์ ในขณะที่อเมริกาที่ใช้ระบบทุนนิยมเสรี และ laissez faire ทำให้ประเทศมี

หนี้สิน จนกลายเป็น Hamburger Crisis ทำให้คิดว่าจะตามวอชิงตัน (สหรัฐอเมริกา) ต่อไปได้แค่ไหน จีนจะต้องมีทิศทางให้แน่ชัด การตลาดที่แข่งขันได้ ทำงานหนัก และเสียสละ ต้องเฝ้าติดตามเรื่องค่าเงินหยวน (RMB) เงินหยวนเป็นเงินที่ใช้กันมากที่สุดสกุลหนึ่งในปัจจุบัน ถึงขณะนี้ยังใช้น้อยกว่าเงินเหรียญสหรัฐ แต่ต่อไปอาจจะใช้มากในเอเชีย

การที่จีนมีหลักการในการพัฒนาประเทศให้ดีขึ้น เพิ่มความสัมพันธ์อันดีกับประเทศมหาอำนาจ และประเทศในโลกตะวันออก (เอเชีย แอฟริกา) สิ่งหนึ่งที่เราเรียนรู้ได้จากจีน คือ การที่จีนพยายามร่วมมือกับประเทศที่เคยขัดแย้งกัน เช่น อินเดีย ในโลกแบบใหม่นี้เราไม่ควรคิดแต่เรื่องขัดแย้งเผชิญหน้ากัน หรือแข่งขันกัน แต่ควรคิดเรื่องความร่วมมือกัน เรียนรู้จากกันและกัน เท่ากับเป็นการสร้าง “ตะวันออก” ให้เจริญเป็น “ตะวันออกใหม่” และประชาชนมีความร่มเย็นเป็นสุขกันทั่วหน้า

แนะนำหนังสือ

Wang Gungwu. **Renewal: the Chinese State and the New Global History**, 2013.

วิชาหัวข้อพิเศษทางประวัติศาสตร์ : เอเชียใต้ (HI 4110)

ภารตาภิวัตน์ : การพัฒนาอินเดียภายหลังได้รับเอกราช

พลเอกหญิง สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ
๓ มิถุนายน ๒๕๕๗

๑. ความนำ

อินเดียเป็นประเทศที่ถือได้ว่าเป็นมหาอำนาจของภูมิภาค เศรษฐกิจพัฒนาอย่างรวดเร็ว ตั้งแต่ทศวรรษ ๑๙๙๐ การเมืองของอินเดียก็น่าศึกษา

Professor John Kenneth Galbraith (ค.ศ. ๑๙๐๘ - ๒๐๐๖) เป็นนักเศรษฐศาสตร์ที่เคยเป็นทูตสหรัฐอเมริกา ประจำอินเดีย ขณะที่อยู่อินเดียได้ช่วยตั้งภาควิชาคอมพิวเตอร์ศาสตร์ที่ Indian Institute of Technology ที่กานปูร์ (Kanpur) รัฐอุตตรประเทศ (Uttara Pradesh) กล่าวถึงอินเดียว่าเป็น “Functional, Anarchy, Messy, and Raucous Nation” (เป็นชาติที่ใช้การได้ แต่สับสน ยุ่งเหยิง อึกทึก)

ในทางการเมือง ถึงอินเดียจะมีความยุ่งยากมากแต่ก็เป็นประเทศประชาธิปไตย มีการเลือกตั้งอย่างเสรีและต่อเนื่อง ยกเว้นในช่วงที่นางอินทิรา คานธีประกาศภาวะฉุกเฉิน (ค.ศ. ๑๙๗๕ - ๑๙๗๗)

บทความของ Manu Joseph (ค.ศ. ๑๙๗๔) นักข่าว International New York Times ตอนหนึ่งกล่าวว่า “อินเดียเป็นประเทศประชาธิปไตยที่มีความหลากหลาย มีภาษากว่า ๒๐๐ ภาษา มีพระเจ้าและเทพเจ้าจำนวนมาก”

แม้หลังจากการแยกประเทศ (Partition) ส่วนที่เป็นอินเดียมีความแตกต่างทางวัฒนธรรม (fault lines) อยู่มาก แต่คนอินเดียไม่อยากจะแยกกันทางการเมืองอีกแล้ว ตัวอย่างเช่น อินเดียทางเหนือกับใต้มีความแตกต่างกัน ทางเหนือเป็นพวกอารยัน พูดภาษาฮินดี ทางใต้เป็นพวกดราวิเดียน เช่น รัฐทมิฬนาฑู (Tamil Nadu) รัฐกรณาฏกะ (Karnataka) รัฐเกรละ (Kerala)

และรัฐอานธรประเทศ (Andhrapradesh) พูดภาษาต่าง ๆ ในตระกูลดราวิเดียน เช่น ภาษาทมิฬ ภาษาเตลุคุ แต่ก็นิยมดูภาพยนตร์บอลลีวู้ด (Bollywood) ที่ใช้ภาษาฮินดี จึงเข้าใจภาษาฮินดีกันมากขึ้น

๒. การพัฒนาเศรษฐกิจอินเดียหลังจากการได้เอกราช

เมื่อได้เอกราช รัฐบาลอินเดียใช้นโยบายเป็นแบบสังคมนิยม มีวิสาหกิจของรัฐเป็นจำนวนมาก รายได้ของประชาชนเพิ่มขึ้นไม่มากนัก คือ ประมาณ ๑% หลังจากกลางทศวรรษ ๑๙๘๐ อินเดียเปิดตลาดโดยใช้นโยบายเปิดเสรีทางเศรษฐกิจ เน้นหนักตั้งแต่ ค.ศ. ๑๙๙๑ สมัยนายกรัฐมนตรี นรสิมหา ราว (Narasimha Rao) ถึงปลายทศวรรษ ๒๐๐๐ การเจริญเติบโตเพิ่มขึ้นมาเป็นประมาณ ๗.๕% นักวิเคราะห์เศรษฐกิจกล่าวว่า ถ้าอินเดียปฏิรูปการตลาดได้ดีก็อาจจะรักษาอัตราความเติบโตนี้ไว้ได้ ที่จริงแล้วแต่ละรัฐก็มีความเติบโตที่ต่างกัน เช่น ในช่วง ค.ศ. ๑๙๙๙ – ๒๐๐๘ ทมิฬนาฑู (Tamil Nadu) ๙.๘% คุชราต (Gujarat) ๙.๖% เดลี (Delhi) ๘.๙% แต่ว่ามัธยประเทศ (Madhya Pradesh) ๖.๕% หรยาณะ (Haryana) ๖.๑% พิหาร (Bihar) ๕.๑% อุตตรประเทศ (Uttara Pradesh) ๔.๔%

๐ ภาคการเกษตรและความมั่นคงทางการอาหาร การเกษตรถือว่าเป็นภาคที่สำคัญของอินเดีย นอกจากการเกษตรแล้ว ยังมีป่าไม้ การประมง ทำรายได้แก่อินเดียมาก แรงงานของอินเดียก็ทำงานอยู่ในภาคเกษตรเป็นจำนวนมาก หลังจากได้เอกราชแล้ว อินเดียเพิ่มผลผลิตต่อหน่วยพื้นที่ เนื่องจากรัฐบาลเน้นเรื่องพัฒนาการเกษตรและเขียนไว้ในแผน ๕ ปี พัฒนาการชลประทาน พัฒนาเทคโนโลยีทางการเกษตร ให้สินเชื่อทางการเกษตร และมีการอุดหนุน เช่น ประกันราคา เพื่อให้ผลิตอาหารให้พอที่ประชาชนจะบริโภค รัฐบาลอินเดียผลักดันการปฏิวัติเขียว โดยการส่งเสริมการปลูกพืชที่ให้ผลผลิตสูง การใช้ปุ๋ยเคมี และการชลประทาน

หน่วยงานที่มีบทบาทสูงคือ Indian Agricultural Research Institute ผู้ที่นำพันธุ์ข้าวสาลีที่ให้ผลผลิตสูงมาปลูกในอินเดียคือ Dr. Norman Borlaug นักเกษตรชาวอเมริกันใน ค.ศ. ๑๙๖๕ ภายหลัง Dr. Borlaug ได้รางวัลโนเบล และเรียกขานกันว่าเป็นบิดาของการปฏิวัติเขียว ส่วนศาสตราจารย์ ดร.สวามีนาธาน เป็นบิดาของการปฏิวัติเขียวในอินเดีย นอกจากการปฏิวัติเขียวแล้ว ยังมีการปฏิวัติขาว ได้แก่ การพัฒนาการผลิตนม (White Revolution หรือ Operation Flood) สหกรณ์โคนมของอินเดียที่มีชื่อเสียงมากที่สุด คือ อมุล (Amul) อยู่ในรัฐคุชราต มี Verghese Kurien เป็นผู้นำ

อินเดียผลิตพืชได้หลายอย่าง เช่น มะม่วงหิมพานต์ มะพร้าว ชา ขิง ขมิ้น พริกไทย ข้าวสาลี ข้าว น้ำตาล ถั่วลิสง กล้วย ละมุด ฯลฯ

๐ มูลนิธิสวามีนาธาน (M.S. Swaminathan Research Foundation) มีกิจกรรมต่าง ๆ เช่น การวิจัยระบบชายฝั่ง (ป่าชายเลน) ความหลากหลายทางพันธุกรรม เทคโนโลยีชีวภาพ ความมั่นคงทางอาหาร ข้อสนเทศ การศึกษา และการสื่อสาร

ศาสตราจารย์ ดร.สวามีนาธาน เป็นนักพันธุศาสตร์ เป็นผู้นำข้าวสาลีและข้าวเจ้าพันธุ์ดีมาปลูกในนาของชาวนายากจน และได้วิจัยเรื่องมันฝรั่งด้วย ได้ตั้งมูลนิธิใน ค.ศ. ๑๙๘๘

๐ ภาคอุตสาหกรรม ในช่วงก่อนการเปิดกว้างทางเศรษฐกิจ (Pre-Liberization Period ค.ศ. ๑๙๔๗ - ๑๙๙๑) นโยบายทางเศรษฐกิจตอนเริ่มต้นได้รับผลกระทบจากประสบการณ์สมัยที่เป็นอาณานิคม ผู้นำเห็นว่าพวกฝรั่งมาเอาเปรียบคนยากคนจนชาวอินเดีย จึงเห็นว่าควรจะปกป้องสินค้าอินเดีย เน้นอุตสาหกรรมที่ทดแทนการนำเข้า รัฐเข้าไปแทรกแซงเศรษฐกิจ

สร้างกฎระเบียบบังคับภาคธุรกิจเพราะเกรงว่านายทุนจะผูกขาดและเอาเปรียบกรรมกร กลางทศวรรษ ๑๙๕๐ โรงงานเหล็กกล้า เหมืองแร่ โรงงาน เครื่องจักรกล โทรคมนาคม โรงไฟฟ้า ถูกยึดเป็นของรัฐ การพัฒนาอุตสาหกรรมเน้นอุตสาหกรรมหนัก เน้นเรื่องทุนและเทคโนโลยี แต่ไม่ได้ใช้การควบคุมโดยตรงแบบโซเวียต ทั้งยังส่งเสริมอุตสาหกรรมในครัวเรือนด้วย อย่างไรก็ตาม การเติบโตทางเศรษฐกิจของอินเดียช้ามากเมื่อเปรียบเทียบกับประเทศเอเชียอื่น ๆ ในช่วงทศวรรษ ๑๙๘๐ เริ่มมีการเปิดกว้างทางเศรษฐกิจมากขึ้น แต่ว่าเมื่อโซเวียตรัสเซียล่มสลาย อินเดียประสบปัญหาเพราะว่าโซเวียตรัสเซียเป็นคู่ค้าสำคัญของอินเดีย สงครามอ่าวเปอร์เซียทำให้ราคาน้ำมันพุ่งสูงขึ้น อินเดียมีปัญหาต้องกู้ IMF

นายกรัฐมนตรีนรสิมหา ราว (Narasimha Rao) กับรัฐมนตรีคลังมันโมหัน ซิงห์ (Manmohan Singh) (ต่อมาได้เป็นนายกรัฐมนตรี ค.ศ. ๒๐๐๔ - ๒๐๑๔) ร่วมกันแก้ปัญหาโดยการลดการตั้งกำแพงภาษี สนับสนุนการลงทุนตรงจากต่างประเทศ (Foreign Direct Investment) ลดการอุดหนุนสินค้าเกษตร ปลายศตวรรษที่ ๒๐ มีปัญหาที่อินเดียทดลองนิวเคลียร์ ทำให้ประเทศต่าง ๆ พากันต่อต้าน เช่น สหรัฐอเมริกา ญี่ปุ่น ปากีสถาน

ต้นคริสต์ศตวรรษที่ ๒๑ ภาคอุตสาหกรรมของอินเดียเจริญขึ้นมาก นำเงินให้ประเทศมากพอสมควร รัฐบาลเน้นเรื่องมาตรฐานการผลิต

กลุ่มอุตสาหกรรมที่มีชื่อของอินเดีย มีจำนวนมาก เช่น

๐ **กลุ่ม Tata** ผู้ก่อตั้งคือ ชัมเสตจี ตาตา (Jamsetji Tata) ซึ่งถือกันว่าเป็นบิดาของอุตสาหกรรมอินเดีย ใน ค.ศ. ๑๘๖๘ ศูนย์กลางอยู่ที่นครมุมไบ (ชื่อเดิมบอมเบย์) รัฐมหาราษฏระ (Maharashtra) มีธุรกิจในด้านต่าง ๆ หลายอย่าง เช่น เทคโนโลยีด้านสื่อสารและสารสนเทศ วิศวกรรม วัสดุศาสตร์ (เหล็ก Tata Steel) พลังงาน (ไฟฟ้า) สินค้าอุปโภคบริโภค (เช่น น้ำชา กาแฟ) และเคมีภัณฑ์ มีโรงแรมทาช (Taj) รถยนต์ (Tata Motors ซึ่งร่วมทุนกับบริษัทต่าง ๆ มากมาย)

นอกจากจะทำธุรกิจแล้ว กลุ่มบริษัทยังทำประโยชน์แก่สังคม เช่น สร้างโรงพยาบาล ศูนย์วิจัยทางการแพทย์ ตั้งมหาวิทยาลัย สนับสนุนการกีฬา ประดิษฐ์เครื่องทำน้ำสะอาดให้คนที่ประสบภัยสึนามิ เน้นการทำธุรกิจแบบมีจริยธรรม

กลุ่ม Tata ที่มาลงทุนในประเทศไทยเป็นบริษัทแรกคือ Tata Steel ผลิตเหล็กเส้น และได้ช่วยสร้างห้องสมุดให้โรงเรียนที่ยากจน ตามเป้าว่าจะสร้างให้ได้ ๔๐๐ โรงเรียน

อีกกลุ่มคือ Tata Motors

แต่ยังมีผู้ต่อต้าน Tata เช่น

- ผู้ว่าการรัฐเกราละ (Kerala) ว่า บริษัทไปเอาที่ดินของรัฐไปทำไร่ชา บริษัทแย้งว่าได้รับที่โดยสุจริต
- ปัญหาที่ดินที่จะทำโรงงาน Tata Steel ที่โอริสสา (Orissa)
- คนที่รอดชีวิตจากแก๊สรั่วที่โภปาล (Bhopal) โกรธที่ช่วยบริษัท Union Carbide และช่วยทำความสะอาดแก๊สตกค้าง เกรงจะให้ Dow Chemical มาตั้งโรงงานอีก
- Tata Motors ขายรถให้พม่า (ในช่วงที่ประเทศมหาอำนาจต่าง ๆ พากันคว่ำบาตรพม่า)

๐ **Reliance Industries Limited (RIL)** เป็นกลุ่มบริษัทที่ใหญ่ที่ ๒ ของอินเดีย รองจาก Tata ทำธุรกิจด้านสำรวจ ผลิต กลั่น และขายน้ำมัน ขายสินค้าปิโตรเคมี และโทรคมนาคม ธิรุไภ อัมภานี (Dhirubai Ambani) เป็นผู้ก่อตั้งใน ค.ศ. ๑๙๖๐ ผลิตโพลีเอสเตอร์มากที่สุดในโลก

๐ **Aditya Birla Group** เป็นกลุ่มบริษัทของอินเดียใหญ่ที่ ๓ เริ่มจากการผลิตสินค้าทางด้านสิ่งทอจากปอกระเจา ผลิตใยสังเคราะห์ แผ่นอะลูมิเนียม ซีเมนต์ เขม่าดำ (ใช้ผลิตสี และเป็นส่วนในการผลิตยางรถยนต์) และมีหุ้นในบริษัทโทรคมนาคม (เป็นหุ้นส่วนของ Idea

Cellular ซึ่งรวมหุ้นกับ AT&T และ Tata) ในทางการกุศลได้สร้างโรงเรียนสิบกว่าโรงเรียนและสถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์ บริหารโรงเรียนอีก ๔๐ กว่าโรง โรงพยาบาล ๑๘ แห่ง มีมูลนิธิทำสาธารณกุศล ตระกูลพีร์ล่า (Birla) ศิวะ นาเรน พีร์ล่า (Shiv Narain Birla) เป็นผู้ก่อตั้งบริษัท ใน ค.ศ. ๑๘๕๗

๐ **Infosys Limited** เป็นบริษัท IT มีสำนักงานใหญ่อยู่ที่เมืองเบงกาลูรู (Bengaluru ชื่อใหม่ของบังคาลอร์) รัฐกรณาฏกะ และมีสำนักงานในประเทศ ๓๓ ประเทศ รวมทั้งที่กรุงเทพฯ ตั้งขึ้นใน ค.ศ. ๑๙๘๑ มีผู้ก่อตั้ง ๗ คน คือ เอน อาร์ นารายะนะ มูรถี (N.R. Narayana Murthy) และคณะ มีเงินเริ่มต้นเพียง ๑๐,๐๐๐ รูปี ปัจจุบันกลายเป็นธุรกิจหลายพันล้านเหรียญสหรัฐ เปิดสถาบันอบรม และขยายเป็นมหาวิทยาลัยที่ใหญ่ที่สุดที่ไมซอร์

ค.ศ. ๒๐๐๐ สร้างห้องปฏิบัติการ เรียกว่า Software Engineering and Technology Labs (SETLabs) เพื่อพัฒนาผลผลิตและกระบวนการที่ทำให้ลูกค้าพอใจ

สำนักงานรับพนักงานมาจากทั่วโลก เน้นชาวเอเชีย มีสิ่งอำนวยความสะดวกต่าง ๆ มีที่พักที่ดี มีที่ shopping สถานที่เล่นกีฬาทันสมัย ภัตตาคารมีอาหารหลากหลายประเภท เพื่อให้พนักงานมีความสุขและผูกพันกับบริษัท

บริษัทตั้งมูลนิธิ Infosys Foundation ดูแลสนับสนุนด้านสุขภาพ พัฒนาสังคม พัฒนาชนบท การศึกษาศิลปวัฒนธรรมในหลายรัฐในประเทศอินเดีย ให้ทุนนักศึกษาทั่วโลกมาฝึกงานที่บริษัท

๐ **Bollywood** เป็นคำเรียกอุตสาหกรรมภาพยนตร์ภาษาฮินดีแบบไม่เป็นทางการ ที่จริงมีภาษาอังกฤษแบบอินเดียปนอยู่ด้วย โรงถ่ายอยู่ในนครมุมไบ รัฐมหาราษฏระ เป็นศูนย์สร้างหนังใหญ่ที่สุดในโลกแห่งหนึ่ง เริ่มต้นปี ค.ศ. ๑๙๑๓ แต่หลังจากนั้นมีปัญหาเศรษฐกิจตกต่ำ สงครามโลก การต่อสู้เพื่อเอกราช และการแยกประเทศเป็นอินเดียและปากีสถาน (Partition) จึงซบเซาไป เมื่อฟื้นฟูขึ้นมาใหม่กลับเป็นที่นิยมมากขึ้นในอินเดีย รวมทั้งในประเทศเอเชียใต้ เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ แอฟริกา ยุโรป อเมริกาเหนือ อเมริกาใต้ และโอเชียเนีย แต่แรก ๆ มุ่งตลาดคนอินเดียและชุมชนอินเดียในต่างประเทศ ภายหลังคนทั่ว ๆ ไปก็ดูด้วย

เนื้อหาภาพยนตร์บอลลีวู้ดหลากหลาย ตั้งแต่เรื่องมหากาพย์รามายณะ มหาภารตะ เรื่องเทพต่าง ๆ เรื่องความรักกระจุ๋มกระจิ๋มประเภทพระเอกนางเอกร้องเพลงเต้นระบำและวิ่งไล่จีบกันไกลเป็นกิโล ๆ เรื่องปัญหาชีวิตหนัก ๆ หนังแอคชั่น หนังประวัติศาสตร์โบราณ หนังประวัติศาสตร์สมัยใหม่ตอนต่อสู้กับอังกฤษ หนังวิเคราะห์สภาพสังคม การเมือง ถือว่านอกจาก

เป็นการนำเงินเข้าประเทศแล้ว ยังเป็นการเผยแพร่วัฒนธรรมอีกด้วย มักจะมีเทศกาลภาพยนตร์อินเดียในต่างประเทศให้ชาวโลกรู้จักภาพยนตร์อินเดียมากขึ้น

ที่จริงแล้วภาพยนตร์อินเดียไม่ได้มีแต่ภาพยนตร์ภาษาฮินดี แต่ละรัฐก็ผลิตภาพยนตร์ที่ใช้ภาษาของตนเอง โดยเฉพาะรัฐทางใต้ เช่น ทมิฬนาฑู ก็มีอุตสาหกรรมภาพยนตร์ภาษาทมิฬที่ใหญ่มาก

๐ ภาคบริการ มีส่วนแบ่งประมาณ ๖๐% ของ GDP ของอินเดีย ๓๕% ของการจ้างงาน ถือว่าเป็นภาคเศรษฐกิจที่เติบโตเร็วที่สุด มีกิจกรรมในด้านการคมนาคมขนส่ง สื่อสาร การค้า การเงินการธนาคาร อสังหาริมทรัพย์ บริการด้านสุขภาพ ภัตตาคาร บริษัทที่สำคัญคือ Wipro ซึ่งเป็นบริษัทให้บริการและเป็นที่ปรึกษาด้าน IT สร้าง software

๐ อมารตยะ เซ็น (Amartya Sen) และชัคดิช ภาควตี (Jagdish Bhagawati) นักเศรษฐศาสตร์ทั้งสองท่านเป็นผู้มีชื่อเสียงระดับโลก ท่านแรกมีความเห็นว่าการแก้ปัญหาของอินเดียนั้นควรจะเพิ่มสวัสดิการช่วยเหลือประชาชน เช่น ด้านการศึกษาและสาธารณสุข ไม่ใช่ว่าจะลงทุนด้านธุรกิจเพียงอย่างเดียว ส่วนท่านที่สองเห็นว่าการลงทุนด้านโครงสร้างพื้นฐาน จะทำให้ชาติเจริญ ประชาชนก็จะได้รับประโยชน์ไปด้วย

๓. การเมือง

๐ เมื่ออินเดียได้เอกราชยังมีดินแดนส่วนที่ไม่ได้เป็นของอังกฤษ คือ เป็นของฝรั่งเศส โปรตุเกส และเจ้าพื้นเมืองจำนวนมาก อินเดียจึงต้องพยายามรวบรวมดินแดนเหล่านี้ เจ้าพื้นเมืองมีชื่อเรียกว่า มหาราชา (Maharajas) ราชา (Raja) นาวับ (Nawab) นิซาม (Nizam) ฐากูร (Thakur) ฯลฯ เมื่อประชุมกันแล้วเจ้าพื้นเมืองยอมเป็นส่วนหนึ่งของอินเดีย เว้นสิกขิม ส่วนเนปาลและภูฏานเป็นประเทศอิสระ โชยาล (Chogyal) คือ เจ้าผู้ครองสิกขิม หรือธรรมราชา ยังมีอำนาจ แต่พวกชนชั้นกลางเชื้อสายเนปาลีต้องการรวมกับอินเดีย ใน ค.ศ. ๑๙๗๕ สิกขิมจึงเป็นรัฐที่ ๒๒ ของอินเดีย

ส่วนดินแดนที่เป็นของฝรั่งเศส ฝรั่งเศสคืนให้อินเดียอย่างสันติ แต่โปรตุเกสไม่ยอม รัฐบาลอินเดียจึงใช้กำลังทหารเข้ายึดในช่วงทศวรรษ ๑๙๖๐

๐ อินเดียมีบทบาทสำคัญในกลุ่มประเทศที่สมาชิกส่วนใหญ่จะเป็นประเทศที่เพิ่งได้เอกราช คือ กลุ่มไม่ฝักใฝ่ฝ่ายใด (Non-Aligned Movement) หลังจากสงครามโลกครั้งที่ ๒ โลกแบ่งเป็น ๒ ขั้ว คือ ฝ่ายที่เรียกว่า “โลกเสรี” หรือฝ่ายตะวันตก (Western Bloc) ได้แก่ สหรัฐอเมริกา

ประเทศนาโต้ และซีโต้ และ “โลกคอมมิวนิสต์” หรือฝ่ายตะวันออก (Eastern Bloc) ได้แก่ โซเวียตรัสเซีย ประเทศในกลุ่มกติกาสัญญาวอร์ซอว์ และประเทศคอมมิวนิสต์อื่น ๆ เนห์รู (Nehru) เป็นผู้นำท่านหนึ่งที่ร่วมก่อตั้งกลุ่มไม่ฝักใฝ่ฝ่ายใด ผู้นำอื่น เช่น ซูการ์โน (Sukarno) ประธานาธิบดีคนแรกแห่งอินโดนีเซีย นัสเซอร์ (Nasser) ประธานาธิบดีคนที่สองแห่งอียิปต์ เอนครูมา (Nkruma) ประธานาธิบดีคนแรกของกานา ติโต (Tito) ประธานาธิบดียูโกสลาเวีย ผู้ที่คิดชื่อนี้ คือ กฤษณะ เมนอน (Krishna Menon) นักการทูตอินเดียซึ่งเป็นเพื่อนกับเนห์รู มีการแถลงหลักการนี้ในสหประชาชาติ ปัจจุบันกลุ่มนี้มีสมาชิก ๑๒๐ ประเทศ (ข้อมูล ค.ศ. ๒๐๑๒) แม้แต่ไทยซึ่งเคยเป็นโลกเสรีก็เข้ากลุ่มเมื่อ ค.ศ. ๑๙๙๓ กลุ่มประเทศไม่ฝักใฝ่ฝ่ายใดมีมาจนถึงปัจจุบัน

๐ ความขัดแย้งกับปากีสถาน อินเดียกับปากีสถานรบกัน ๓ ครั้ง ครั้งแรก ค.ศ. ๑๙๔๗ ครั้งที่ ๒ ค.ศ. ๑๙๖๕ ครั้งที่ ๓ ค.ศ. ๑๙๗๑ ครั้งแรกและครั้งที่สองเรียกอีกอย่างว่า สงครามแคชเมียร์ ในสงคราม ค.ศ. ๑๙๖๕ นั้น ปากีสถานส่งกองกำลังเข้าไปแทรกแซงในส่วนที่อินเดียถือว่าเป็นของอินเดียในรัฐจัมมูแคชเมียร์ (Jammu-Kashmir) รบกัน ๕ เดือน คนตายไปหลายพัน สงครามสงบได้ด้วยการแทรกแซงของสหรัฐอเมริกาและโซเวียตรัสเซียในนามของสหประชาชาติ ฝ่ายอินเดียผู้เข้าประชุม คือ นายกรัฐมนตรีลาล บาฮาดูร์ ศาสตรี (Lal Bahadur Shastri) ส่วนฝ่ายปากีสถาน คือ ประธานาธิบดีอายุบข่าน (Ayub Khan) ได้เซ็นสัญญากันที่นครทัชเคนท์ รัฐอุสเบค (สมัยนั้นเป็นของโซเวียตรัสเซีย ปัจจุบันเป็นอุซเบกิสถาน ประเทศอิสระ) นายกรัฐมนตรีลาล บาฮาดูร์ ศาสตรี ถึงแก่อสัญกรรมอย่างลึกลับที่ทัชเคนท์นั้นเอง

ครั้งที่ ๓ เป็นการเผชิญหน้าระหว่างทหารอินเดียและปากีสถานระหว่างสงครามกอบกู้เอกราชของบังกลาเทศ ปากีสถานทิ้งระเบิดไปบนฐานทัพอากาศของอินเดีย ๑๑ แห่ง เหตุคืออินเดียเข้าข้างบังกลาเทศ การรบใช้เวลา ๑๓ วัน ถือเป็นการรบที่สั้นที่สุด

ใน ค.ศ. ๑๙๘๔ อินเดียกับปากีสถานรบกันอยู่บนธารน้ำแข็งเซียเคน (Siachen) ในแคชเมียร์ ถือเป็นการยุทธ์ในที่สูงที่สุดในโลกคือสูงกว่า ๖,๐๐๐ เมตร เป็นการแย่งดินแดนกันโดยไม่ทราบว่าเขตแดนอยู่ที่ไหน บางคนว่าอินเดียได้ที่ดินเพิ่มขึ้นมากด้วยยุทธการเมฆทูต (Meghdoot Operation) แต่บางคนว่าการรบเช่นนี้ไม่คุ้มเลย เพราะมีคนตายเยอะหลายพันคน ส่วนมากไม่ใช่รบกันตาย แต่ด้วยความหนาวเย็นกว่า –๕๐ องศา ถูกน้ำแข็งกัด น้ำแข็งเคลื่อนทับ ความขัดแย้งเรื่องแคชเมียร์ยังไม่สิ้นสุดจนทุกวันนี้

๐ Cricket Diplomacy คริกเก็ตเป็นกีฬาที่มีผู้นิยมเป็นที่สองของโลกรองจากฟุตบอล นิยมกันมากที่สุดในประเทศเอเชียใต้ จึงมีการใช้กีฬาเป็นการลดปัญหาความขัดแย้งทางการเมือง

ระหว่างประเทศ เช่น แก้ปัญหาระหว่างอินเดียและปากีสถาน ค.ศ. ๑๙๘๗ ประธานาธิบดีเซียอุลฮัก (Zia-ul-Haq) ของปากีสถาน ไปชมการแข่งขันคริกเก็ตระหว่างอินเดียและปากีสถานที่ชัยปุระ (Jaipur) กล่าวกันว่าลดความขัดแย้งไปได้ ค.ศ. ๒๐๐๔ ทีมคริกเก็ตอินเดียไปทัวร์ปากีสถาน ทั้งสองฝ่ายลดความเข้มงวดเรื่องวีซ่า ทำให้แฟนกีฬาสองฝ่ายไปเชียร์ได้ ค.ศ. ๒๐๑๑ นายกรัฐมนตรีจิลลานี (Gillani) ของปากีสถานชมการแข่งขันร่วมกับนายกรัฐมนตรีมันโมหัน ซิงห์ของอินเดีย

๐ ความสัมพันธ์กับจีน อินเดียกับจีนติดต่อกันมากว่า ๒,๐๐๐ ปี และอินเดียเป็นประเทศแรก ๆ ที่ยุติความสัมพันธ์กับสาธารณรัฐจีน (ไต้หวัน) และสถาปนาความสัมพันธ์กับสาธารณรัฐประชาชนจีน ใน ค.ศ. ๑๙๕๐ ปัญหาสำคัญในความสัมพันธ์ระหว่างอินเดียกับจีน คือ เรื่องเขตแดน ตั้งแต่สมัยอังกฤษปกครองอินเดีย (Bristish Raj) คือ สมัยที่เซอร์ เฮนรี แมคมาห์น (Sir Henry McMahon) กำหนดเขตแดนอินเดียกับทิเบตในการประชุมที่ซิมลาใน ค.ศ. ๑๙๑๔ เป็นเส้นที่จีนไม่ยอมรับ จีนเข้าโจมตีดินแดนที่อินเดียถือว่าเป็นของอินเดียใน ค.ศ. ๑๙๖๒ (ขณะนี้ยังมีดินแดนที่อินเดียว่าเป็นของอินเดีย จีนก็ว่าเป็นของจีน เช่น อรุณาจัลประเทศ (Arunachal Pradesh) จีนเรียกว่าทิเบตใต้) ใน ค.ศ. ๑๙๖๗ รบกันอีกในสิกขิม ค.ศ. ๑๙๘๗ รบกันบริเวณอรุณาจัลประเทศ (การรบสองสามครั้งนี้ภาษาอังกฤษไม่เรียกว่า เป็น war หรือ battle เป็นเพียง skirmish คือสู้กันเล็ก ๆ น้อย ๆ) จีนมีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับปากีสถาน ในขณะที่อินเดียในสมัยของอินทิรา คานธี มีสัมพันธ์ใกล้ชิดกับโซเวียตรัสเซีย

หลังจากนั้นทั้งสองประเทศผูกมิตรกัน ผู้นำแลกเปลี่ยนการเยือนใน ค.ศ. ๒๐๐๘ จีนเป็นคู่ค้าที่สำคัญที่สุดของอินเดีย ใน ค.ศ. ๒๐๑๓ นายหลี่เค่อเฉียง นายกรัฐมนตรีจีนเยือนอินเดียเพื่อกระชับความสัมพันธ์

ทั้งสองประเทศยังสามารถสัมพันธ์กันได้ในกรอบพหุภาคี ได้แก่ กลุ่มประเทศ BRICS (กลุ่มประเทศ ๕ ประเทศที่เศรษฐกิจขยายตัวอย่างรวดเร็ว ได้แก่ บราซิล รัสเซีย อินเดีย จีน และแอฟริกาใต้) และยังมีผู้ที่มองด้วยว่าถ้าจีนและอินเดียสามารถร่วมมือและสัมพันธ์กันแน่นแฟ้นขึ้น (ที่เรียกว่า Chindia) เอเชียจะยิ่งใหญ่มาก

๐ สมัยภาวะฉุกเฉิน (Emergency) ค.ศ. ๑๙๗๕ - ๑๙๗๗ เป็นเวลา ๒๑ เดือน ช่วงระยะเวลาที่นางอินทิรา คานธี เป็นนายกรัฐมนตรี เป็นการให้อำนาจนายกรัฐมนตรีที่จะบริหารประเทศโดยใช้กฤษฎีกา (decree) ไม่มีการเลือกตั้ง มีการจำคุกนักการเมืองฝ่ายตรงข้ามและควบคุมการทำงานของสื่อมวลชน โครงการที่ถูกต่อต้านมากคือการทำหมันประชาชน (โครงการของบุตรชาย คือ นายสัญชัย คานธี) และการทำลายสลัม

ผู้ที่สนับสนุนนโยบายประกาศภาวะฉุกเฉินก็มี ส่วนมากคิดว่าประกาศภาวะฉุกเฉินยาวนานเกินไป

มีผู้เขียนหนังสือและผลิตภาพยนตร์ที่สะท้อนสมัยนี้ เช่น เรื่อง **Midnight's Children** ของ Salman Rushdie เรื่อง **India : A Wounded Civilization** ของ V. S. Naipaul

๐ การพัฒนาอาวุธนิวเคลียร์ อินเดียมีอาวุธที่มีอานุภาพทำลายล้างสูง (Weapon of Mass Destruction) ได้แก่

๑) อาวุธนิวเคลียร์ ยาวาหาร์ลาล เนห์รู ได้กล่าวไว้ก่อนที่ได้เอกราชว่า "ในโลกที่มี สภาพเช่นนี้ ทุก ๆ ประเทศก็ต้องหาอุปกรณ์ไว้ป้องกันประเทศ ไม่สงสัยเลยว่าอินเดียจะต้องมีนักวิทยาศาสตร์ทำวิจัยใช้พลังปรมาณูในทางสร้างสรรค์ แต่ถ้าอินเดียถูกข่มขู่ก็จะต้องป้องกันตนเองทุกวิถีทาง"

อินเดียทดสอบอาวุธนิวเคลียร์ครั้งแรกใน ค.ศ. ๑๙๗๔ (codenamed Smiling Buddha) ที่ราชสถานในทะเลทรายทาร์ (Thar) ใช้พลูโตเนียมเป็นเชื้อเพลิง ในทางการเมืองทำให้อินทิรา คานธี เป็นที่นิยมมากขึ้น แต่ก็มีคนอินเดียที่ต่อต้านการทดสอบอาวุธนิวเคลียร์ว่ามีผลร้ายทางสิ่งแวดล้อม ต่างประเทศไม่พอใจมาก ปากีสถานตอบโต้ด้วยการสร้างอาวุธนิวเคลียร์ขึ้นมาบ้าง ที่จริงแล้วมีข่าวว่าอินเดียใช้พลูโตเนียมจากแคนาดา heavy water จากสหรัฐอเมริกา แต่ทั้งสองประเทศแสดงความไม่พอใจ แคนาดาหยุดสนับสนุนเรื่องไฟฟ้าพลังนิวเคลียร์และเรื่องการสร้างโรงงาน heavy water สองโรง ในที่สุดสหรัฐอเมริกาว่าไม่มีปัญหาอะไร และส่ง enriched uranium ไปที่สถานีไฟฟ้านิวเคลียร์ตาราปูร์ (Tarapur) ฝรั่งเศสแสดงความยินดีกับอินเดียที่ประสบความสำเร็จในการทดลองนิวเคลียร์

ใน ค.ศ. ๑๙๙๘ อินเดียทดลองอาวุธนิวเคลียร์อีกครั้งชื่อ Pokhran II (codenamed Operation Shakti) สมัยนายกรัฐมนตรีวัชปายี (Vajapayee) แห่งพรรค BJP อินเดียมีปัญหากับปากีสถาน แต่นายกรัฐมนตรีกล่าวว่าไม่ได้ทำโครงการนิวเคลียร์เพื่อต่อสู้กับปากีสถานหรือจีน แต่ต้องการจะรักษาเกียรติภูมิของชาติในเวทีโลก

ชาวอินเดียเองไม่พอใจโดยเฉพาะผู้ที่อยู่ใกล้เขตการทดลองเพราะมีผลในเรื่องบ้านเรือนพังเสียหาย คนและสัตว์เลี้ยงป่วยพิการ

๒) ใน ค.ศ. ๑๙๙๒ อินเดียลงนามใน The Chemical Weapons Convention ว่าจะไม่ผลิตอาวุธเคมี ถือว่าเป็นประเทศแรก ๆ ทำลายสารเคมีที่มีอยู่หมดใน ค.ศ. ๒๐๐๙

มีสหประชาชาติเป็นผู้ตรวจสอบ อย่างไรก็ตาม อินเดียมีอุตสาหกรรมเคมีภัณฑ์ที่ก้าวหน้า ส่งออกไปอังกฤษ สหรัฐอเมริกา จำนวนมาก

๓) อาวุธชีวภาพ อินเดียมีศักยภาพในด้านเทคโนโลยีชีวภาพสูงมาก มีห้องปฏิบัติการทางด้านเภสัชวิทยา ศึกษาเรื่องเชื้อที่ก่อโรคร้ายแรง มีนักวิทยาศาสตร์มากมายที่เชี่ยวชาญเรื่องโรคติดต่อ Lab บางแห่งก็ทำงานกับกระทรวงกลาโหม อินเดียเข้าร่วม The Biological Weapons Convention ใน ค.ศ. ๒๐๐๒ ประธานาธิบดีกาลัม (Kalam) กล่าวว่าจะไม่ผลิตอาวุธชีวภาพ เพราะว่าเป็นสิ่งที่โหดร้าย

๐ การเลือกตั้ง ค.ศ. ๒๐๑๔ เป็นการเลือกตั้งยาวนานที่สุดที่เคยมีมาคือ เริ่มเลือกกันตั้งแต่ ๗ เมษายน และต่อไปอีก ๕ สัปดาห์ แบ่งเป็น ๙ ระยะ วันสุดท้ายวันที่ ๑๒ พฤษภาคม ค.ศ. ๒๐๑๔ (ลงคะแนนเสียงที่พาราณสี) ใช้คอมพิวเตอร์ในการดำเนินการเลือกตั้ง และ social media มีบทบาทสำคัญ ผู้มีสิทธิเลือกตั้งถึง ๘๑๔ ล้านคน ผู้มีสิทธิเลือกตั้งที่อายุค่อนข้างน้อยที่มีสิทธิเลือกตั้งเป็นครั้งแรกมีจำนวนมาก ฉะนั้นเสียงของคนกลุ่มนี้จึงสำคัญมาก

คู่ต่อสู้สำคัญคือ นเรนทร โมดิ (Narendra Modi เกิด ค.ศ. ๑๙๕๐) แห่งพรรคภรติยะ ชนตะ (Bharatiya Janata Party - BJP) เขาเคยเป็นมุขมนตรี (Chief Minister) ของรัฐคุชราต (Gujarat) มีชื่อเสียงว่าเป็นบุคคลหนึ่งที่ทำให้เศรษฐกิจของรัฐเจริญรวดเร็ว ประกาศนโยบายว่าจะพัฒนาเศรษฐกิจอินเดียให้ก้าวหน้า พรรค BJP เน้นศาสนาฮินดู บอกว่าจะเลิก “รัฐฆราวาสกำมะลอ” (false secularism) ซึ่งส่งเสริมกลุ่มชนบางกลุ่ม ซึ่งเขาหมายถึงพวกมุสลิม แต่ก็มีบางข่าวที่กล่าวว่าโมดิพยายามหาเสียงให้พวกมุสลิมเลือกเขา เป็นคนหนึ่งที่นิตยสาร **Time** จัดเป็นบุคคล ๑ ใน ๑๐๐ คนของโลกที่มีอิทธิพลสูงสุด

ราหุล คานธี (Rahul Gandhi เกิด ค.ศ. ๑๙๗๐) พรรคคองเกรส (Indian National Congress - INC) เป็นทายาทของตระกูลนักการเมืองที่สำคัญที่สุด (เป็นบุตรนายราชีพ คานธี เป็นหลานย่าของนางอินทิรา คานธี เป็นเหลนของเนห์รู) เน้นประเด็นความยุติธรรมทางสังคม

ผู้ที่น่าจับตามองอีกคนหนึ่งคือ อรวินท์ เกชริวาล (Arvind Kejriwal เกิด ค.ศ. ๑๙๖๘) พรรคอาม อาทมี (Aam Aadmi แปลว่า Common Man - AAP) มีพื้นฐานเป็นข้าราชการ ไม่ได้อยู่ในสกุลที่มีชื่อทางการเมือง เคยเป็นมุขมนตรีของกรุงเดลีอยู่ระยะสั้น ๆ มีนโยบายพยายามแก้ปัญหาคอร์รัปชันในรัฐบาล เป็นคนหนึ่งที่นิตยสาร **Time** จัดเป็นบุคคล ๑ ใน ๑๐๐ คนของโลกที่มีอิทธิพลสูงสุด

ประเด็นสำคัญในการเลือกตั้งครั้งนี้ ได้แก่ คนอินเดียต้องการความเปลี่ยนแปลงเรื่องเศรษฐกิจของแพง คอร์รัปชัน ความมั่นคง โครงสร้างพื้นฐาน เช่น ถนน ไฟฟ้า น้ำ การจ้างงาน มีผู้กล่าวกันว่าอินเดียมีปัญหาใหญ่ที่ไม่อยู่ในประเด็นการเลือกตั้งคือ เรื่องมลภาวะ

ผลการเลือกตั้งที่ออกมาในวันที่ ๑๒ - ๑๓ พฤษภาคม BJP ได้คะแนนนำ ประกาศผลเป็นทางการวันที่ ๑๖ พฤษภาคม ประเทศสหรัฐอเมริกา คือ ประธานาธิบดีโอบามาได้กล่าวแสดงความชื่นชมการเลือกตั้งในอินเดีย และจะประสานงานกับรัฐบาลใหม่ของอินเดียตั้งแต่เมื่อเลือกตั้งสิ้นสุด (ข้อสังเกตคือ รัฐบาลสหรัฐอเมริกาปฏิเสธที่จะติดต่อกับนายโมดิ ตั้งแต่เหตุการณ์รุนแรงในคุชราต เมื่อ ๑๐ กว่าปีมาแล้ว เพราะนายโมดีไม่สามารถควบคุมสถานการณ์ได้)

วันที่ ๑๖ พฤษภาคม เป็นวันประกาศผลการเลือกตั้งเป็นทางการ BJP ชนะอย่างถล่มทลาย คือ ได้ ๒๘๒ ที่นั่ง จาก ๕๔๓ ที่นั่ง ส่วน INC ได้เพียง ๔๔ ที่นั่ง พรรคที่สำคัญอีกพรรคกลายเป็นพรรค All India Anna Dravida Munnetra Kazhagam ผู้นำเป็นสตรีซึ่งเป็นมุขมนตรีของทมิฬนาฑู ชื่อ ชยลลิถา ชยราม (Jayalalithaa Jayaram เกิด ค.ศ. ๑๙๔๘) ได้ ๓๗ ที่นั่ง ซึ่งเพิ่มขึ้นกว่าเดิม

ต่างประเทศแสดงความยินดีกับนายโมดิมากมาย ในประเทศหุ้นขึ้นและเงินรูปีแข็งค่าขึ้น

นางโซเนีย คานธี ประธานพรรคคองเกรส และนายราหุล คานธี รองประธาน กล่าวแสดงความยินดีกับนายโมดิ และแสดงความรับผิดชอบในการพ่ายแพ้ของพรรค

นายโมดิขอบคุณผู้เลือกตั้ง และกล่าวว่าต่อไปนี้จะเป็นยุคของอินเดีย

เมื่อประกาศผลการเลือกตั้งแล้ว เรียกนายโมดิว่าเป็น Prime Minister - elect หรือ Prime Minister-designate เพราะว่าได้รับเลือกตั้งแล้ว แต่ยังไม่ได้เข้าปฏิบัติหน้าที่ เขารับคำเชิญของประธานาธิบดีให้เป็นนายกรัฐมนตรี ในวันที่ ๒๐ พฤษภาคม ที่ราชปติภาวัน และเข้ารับหน้าที่ในวันที่ ๒๖ พฤษภาคม นายมันโมหัน ซิงห์ ลาออกในวันที่ ๑๗ พฤษภาคม แต่ประธานาธิบดีขอให้ทำหน้าที่ต่อจนถึงวันที่ ๒๖ พฤษภาคม

ส่วนหนึ่งของสุนทรพจน์สุดท้ายของมันโมหัน ซิงห์ ในวันที่ ๑๗ พฤษภาคม ค.ศ. ๒๐๑๔ มันโมหัน ซิงห์ ยอมรับผลการเลือกตั้งและขอบคุณประชาชนอินเดียว่า *“ความทรงจำของกระผม เมื่อจะออกจากตำแหน่งจะเป็นเรื่องความรักและความเอื้ออารีที่กระผมได้รับจาก*

ท่านทั้งหลายเสมอมา ผมเป็นหนี้บุญคุณประเทศชาติ แผ่นดินของเรา ผมเป็นเด็กด้อยโอกาสสมัยแบ่งประเทศ (Partition) ที่ได้รับการสนับสนุนพอที่จะมาอยู่ในตำแหน่งอันทรงเกียรตินี้ได้ เป็นหนี้ที่ผมไม่มีวันใช้ได้หมด และเป็นอิสริยาภรณ์ที่กระผมจะประดับไว้ด้วยความภาคภูมิใจ" เขายังแสดงความเชื่อมั่นต่ออนาคตของอินเดียว่า *"กระผมเชื่อมั่นว่าถึงเวลาแล้วที่อินเดียจะผงาดขึ้นเป็นพลังอำนาจทางเศรษฐกิจของโลก"* และอวยพรรัฐบาลใหม่ว่า *"ให้ประสบความสำเร็จทุกอย่างที่จะริเริ่มทำ"*

ในงานสาบานเข้ารับตำแหน่งของนายโมดิ มีผู้นำของ SAARC หรือผู้แทนเข้าร่วมงาน ทุกประเทศที่ชื่นชมกันมากคือ นายนาวาซ ชารีฟ (Nawaz Sharif) นายกรัฐมนตรีของปากีสถานที่มาด้วยตนเอง ทำให้ทุกคนมีความหวังว่าจะมีความสงบสุข หรือที่กล่าวกันเป็นสำนวนว่า "สันติภาพได้รับโอกาส"

รัฐบาลใหม่ของอินเดียยังมีสิ่งท้าทายอีกมากมาย

๑) เศรษฐกิจ ขณะนี้มีปัญหามากที่สุดหลังจากทศวรรษ ๑๙๘๐ และต้นทศวรรษ ๑๙๙๐ เงินของรัฐบาลร่อยหรอ เงินเฟ้อต่อเนื่อง ดอกเบี้ยสูง NPL ของธนาคารมาก ตำแหน่งงานไม่พอสำหรับคนหนุ่มสาวที่เรียนจบใหม่ ฝนแล้งกระทบการเกษตร มีปัญหาเรื่องเชื้อเพลิง

อินเดียเป็นประเทศที่เศรษฐกิจใหญ่เป็นที่ ๓ ของโลก ฉะนั้นปัญหาจึงใหญ่มาก

๒) ความสัมพันธ์กับต่างประเทศ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในเอเชียใต้ การที่ผู้นำประเทศเพื่อนบ้านมาร่วมงานนับเป็นนิมิตหมายที่ดี แต่เดิมโมดิเองไม่ค่อยจะเห็นด้วยเรื่องการเจรจากับปากีสถาน เมื่อรับหน้าที่ก็ต้องเปลี่ยนท่าที

เรื่องอัฟกานิสถานก็เป็นเรื่องใหญ่ ต้องเจรจากับปากีสถานให้ควบคุม Taleban เพราะกองกำลังต่างชาติก็จะถอนออก ต้นเดือนที่แล้วสถานกงสุลอินเดียที่เฮราตในอัฟกานิสถานก็โดนระเบิด

ต้องเชื่อมความสัมพันธ์กับจีนและสหรัฐอเมริกาให้ดีขึ้น ความสัมพันธ์กับจีนมีปัญหาเรื่องชายแดน กับสหรัฐอเมริกามีปัญหามากเรื่องการค้าและเรื่องนักการทูตอินเดียถูกจับที่นิวยอร์ก

๓) ต้องทำให้ชาวอินเดียที่ไม่ได้นับถือศาสนาฮินดูสบายใจขึ้น BJP เป็นพรรคชาตินิยมฮินดู อาจทำให้เกิดปัญหากับพวกมุสลิมซึ่งมีจำนวน ๑๕% ของทั้งประเทศโมดิตอนเป็นมุขมนตรีของรัฐคุชราต เมื่อเกิดจลาจลของพวกต่อต้านมุสลิมใน ค.ศ. ๒๐๐๒ ทำให้มีคนตาย ๑,๐๐๐

กว่าคน โมดิก็แก้ปัญหาไม่ได้ ตอนหาเสียงในการเลือกตั้งครั้งนี้ โมดิพูดถึงปัญหามุสลิมเข้าเมืองผิดกฎหมายจากบังกลาเทศ แต่ไม่พูดถึงปัญหาฆ่ากันใน ค.ศ. ๒๐๐๒ ที่คุชราต

๔) ความมั่นคงภายใน มีปัญหากับพวกนิยมลัทธิเหมา (Maoists) ซึ่งมีอาวุธมากมายและเชี่ยวชาญ สงครามกองโจร ปัญหาใหญ่ ๆ จะอยู่ที่เหมือง ได้แก่ เหมืองเหล็ก เหมืองถ่านหิน เหมืองใหญ่ ๆ จะมีมาตรการป้องกันรักษาความปลอดภัยดี แต่เหมืองเล็ก ๆ ต้องจ่ายค่าคุ้มครองให้ Maoists

๕) แก้ปัญหาความสัมพันธ์ระหว่างรัฐบาลกลางกับรัฐบาลของรัฐ จะมีปัญหาเรื่องการเงิน การภาษี ถ้าจะให้ทั้งประเทศดำเนินไปด้วยดีต้องทำความเข้าใจกับรัฐต่าง ๆ เพราะรัฐบาลของรัฐต่าง ๆ มีสิทธิมากพอสมควร

o นายโมดิจะเป็นนายกรัฐมนตรีคนแรกตั้งแต่ ค.ศ. ๑๙๘๔ ที่เข้าบริหารประเทศโดยไม่ต้องเป็นรัฐบาลผสม ข้อความหาเสียงคือ “คนรุ่นเก่าตายเพื่อเอกราช คนรุ่นใหม่อยู่เพื่อการปกครองที่ดี” (good governance) “Maximum governance, minimum government”

มีแนวโน้มว่ารัฐบาลใหม่จะใช้เศรษฐกิจระบบตลาด เปิดให้ต่างชาติเข้ามาลงทุน ลดเรื่องสวัสดิการ ระบบอุปถัมภ์ จะใช้ระบบเศรษฐกิจคล้ายคลึงกับรูปแบบของจีน แต่ยังมีผู้กังวลว่า รัฐบาลอินเดียจะไม่สามารถพัฒนาเศรษฐกิจแบบจีนได้ เพราะว่าขาดเครื่องมือทางการเมือง

o ที่ปรึกษา คือ ชัคดิช ภาควตี (Jagdish Bhagwati) นักเศรษฐศาสตร์อินเดียสอนที่มหาวิทยาลัยโคลัมเบีย สหรัฐอเมริกา

o นายโมดิต้องพยายามให้มีทีมงานปกครองที่มีระเบียบวินัย ต้องสามารถชักชวนคนที่ไม่เชื่อถือระบบการตลาดอย่างฝังจิตฝังใจมาร่วมมือพัฒนาเศรษฐกิจต้องรอดูว่าเขาจะเลือกใครเป็นรัฐมนตรีคลัง ผู้นำที่พัฒนาเศรษฐกิจรุ่นปลายทศวรรษ ๑๙๙๐ - ต้นทศวรรษ ๒๐๐๐ ก็ล้วนแต่ชราหรือถึงแก่กรรมไปแล้ว ในสภานายโมดิก็สัญญาเรื่องสวัสดิการมากขึ้น ไม่เห็นด้วยกับการยอมให้ชาวต่างประเทศมาลงทุนเรื่องการค้าปลีก

o นักข่าว The Wall Street Journal แนะนำบุคคลที่น่าขึ้นมาเป็นรัฐมนตรีคลัง คือ อรุณ เศารี (Arun Shourie) นักเศรษฐศาสตร์ นักหนังสือพิมพ์ เคยทำงานในรัฐบาลวัชปายี เคยประสบความสำเร็จในการแปรรูปรัฐวิสาหกิจ แต่เมื่อประกาศตั้งคณะรัฐมนตรี ไม่เป็นดังคาด ผู้ที่ได้เป็นรัฐมนตรีคลัง คือ อรุณ ไชทลี (Arun Jaitley) ซึ่งดำรงตำแหน่งทั้งรัฐมนตรีคลังและกลาโหม

๔. ภารตาภิวัตน์ : การทำให้เป็นอินเดีย

เมื่ออินเดียได้เอกราชใน ค.ศ. ๑๙๔๗ และก่อนหน้านั้น อินเดียมีวิกฤตในด้านอัตลักษณ์ว่าจะพัฒนาประเทศโดยยืนอยู่บนพื้นฐานวัฒนธรรมโบราณของอินเดียเอง ทั้งที่เรียกว่าเป็นวัฒนธรรมคลาสสิกและวัฒนธรรมพื้นบ้าน หรือรับมรดกทางวัฒนธรรมของประเทศเจ้าอาณานิคม ขณะนี้วัฒนธรรมอินเดียแพร่ขยายไปทั่วโลก โดยผ่านสิ่งต่าง ๆ ดังที่จะกล่าวต่อไป

๐ การศึกษาของอินเดีย คนมากมายหลายชาติมาศึกษาที่อินเดียตั้งแต่สมัยโบราณจนปัจจุบัน เป็นทางให้ผู้ที่ได้มาศึกษาที่อินเดียได้รับความรู้เรื่องอินเดียไม่มากก็น้อย

แต่ครั้งโบราณ อินเดียมีมหาวิทยาลัยสงฆ์ชื่อว่า มหาวิทยาลัยนาลันทา (Nalanda) อยู่ในรัฐพิหาร ประเทศอินเดีย และสำนักตักษิลา (Taxila) ขณะนี้อยู่ในปากีสถาน ถือว่าเป็นมหาวิทยาลัยเก่าแก่ที่สุดในโลกก็ได้ ในสมัยโบราณพุทธศาสนิกชนทั่วโลกเข้ามาศึกษาในสถาบันทั้งสองนี้ ยังมีสำนักอาจารย์ที่สอนหนังสืออีกมากมาย เมื่ออังกฤษเข้ายึดครองอินเดีย สถาปนา British Raj นโยบายการศึกษาของอังกฤษอย่างหนึ่งคือ ไม่ส่งเสริมการศึกษาแบบดั้งเดิม จัดระบบการศึกษาเป็นแบบอังกฤษ ซึ่งถือว่าเป็นการศึกษาที่มีมาตรฐาน ชาวต่างชาตินิยมส่งบุตรหลานไปเรียนที่อินเดียตั้งแต่อายุ ๘ - ๙ ปี เมื่อได้เอกราช รัฐบาลตั้งใจจะควบคุมการศึกษาให้เป็นแบบเดียวกันทั้งประเทศ แต่ทำไม่ได้เพราะเป็นประเทศกว้างใหญ่

การศึกษาอุดมศึกษาของอินเดียถือเป็นระบบที่ใหญ่เป็นที่ ๓ ของโลก รองจากจีนและสหรัฐอเมริกา มีหน่วยงานดูแลคือ University Grant Commission สถาบันทางวิชาการของอินเดียที่มีชื่อเสียง ได้แก่

Indian Institute of Technology (IIT) เป็นกลุ่มสถาบันทางวิชาการเน้นด้านวิศวกรรม มีอยู่ ๑๖ แห่ง ดำเนินการตามกฎหมาย Institute of Technology Act 1961 แต่ละแห่งเป็นอิสระจากกัน มีวิธีการสอนที่ต่างกัน

การสอบเข้ายากมากและมีการแข่งขันสูง เมื่อสำเร็จการศึกษาแล้วในสมัยก่อนมักจะไปทำงานต่างประเทศ จนมีการกล่าวล้อเล่นกันว่า รัฐบาลอินเดียและผู้เสียภาษีชาวอินเดียสร้างสถาบันการศึกษาระดับโลกเพื่อช่วยพัฒนาสหรัฐอเมริกา ขณะนี้ไม่เป็นเช่นนั้นแล้ว ในอินเดียมีบริษัทและโรงงานที่คนที่มีการศึกษาสูงนิยมไปทำงาน และความเป็นอยู่ในอินเดียดีขึ้นมาก

Indian Institute of Information Technology (IIIT) มีหลายสาขา เช่นเดียวกันกับ IIT แต่น้อยกว่า แต่ละแห่งเป็นอิสระ ไม่ขึ้นต่อกัน ตั้งขึ้นค่อนข้างใหม่ในช่วงปลายทศวรรษ ๑๙๙๐ เป็นต้นมา

Jawaharlal Nehru Universiy (JNU) ให้การศึกษาทั้งในด้านวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี และด้านศิลปศาสตร์ รวม ๑๐ วิทยาลัย (schools) ตั้งขึ้นใน ค.ศ. ๑๙๖๙ มีศูนย์ต่าง ๆ มีสถาบันที่ขึ้นกับมหาวิทยาลัยอยู่ในหลายรัฐ มีมหาวิทยาลัยในต่างประเทศที่มาร่วมมือด้วยทั่วโลก

University of Delhi (DU) เป็นมหาวิทยาลัยของรัฐตั้งขึ้นใน ค.ศ. ๑๙๒๒ เป็นการรวมวิทยาลัยที่มีอยู่แล้ว ๓ แห่ง ที่เก่าแก่ที่สุดตั้งใน ค.ศ. ๑๘๘๑ ต่อมารวมอีกวิทยาลัยที่มีประวัติมาตั้งแต่ปลายคริสต์ศตวรรษที่ ๑๗ ปัจจุบันมีวิชาทั้งในสาขาอักษรศาสตร์ แพทยศาสตร์ เวชศาสตร์ ฟื้นฟู พาณิชยศาสตร์และการคลัง วิทยาศาสตร์ แพทย์แผนโบราณ ศึกษาศาสตร์ นิติศาสตร์ ดนตรี และจิตรกรรม วิทยาลัยเทคโนโลยี

Nalanda University เป็นมหาวิทยาลัยที่อยู่ไม่ไกลจากที่ตั้งของมหาวิทยาลัยนาลันทาเดิม มหาวิทยาลัยนาลันทาใหม่นี้เป็นมหาวิทยาลัยนานาชาติ ผู้ที่ริเริ่มคือ ศาสตราจารย์ ดร.อมารตยะ เซ็น ใน ค.ศ. ๒๐๐๖ ประธานาธิบดีอินเดียในสมัยนั้นคือ ดร.อับดุล กาลัม (Dr. Abdul Kalam เป็นนักวิทยาศาสตร์) เสนอความคิดเห็นร่างกฎหมายซึ่งผ่านราชยสภาและโลกสภาใน ค.ศ. ๒๐๑๐ นอกจากรัฐบาลอินเดียแล้ว ยังมีรัฐบาลต่างประเทศร่วมออกค่าใช้จ่ายด้วย โดยเฉพาะอย่างยิ่งญี่ปุ่นและสิงคโปร์กลางปีนี้จะเปิดสอนวิชาประวัติศาสตร์ และวิชานิเวศวิทยาและสิ่งแวดล้อม ใน ค.ศ. ๒๐๑๗ - ๒๐๑๘ จะสอนวิชาอื่น ๆ ที่เหลือ ได้แก่ พุทธศาสน์ศึกษา ปรัชญา และศาสนาเปรียบเทียบ ภาษาและวรรณคดี ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ สันติศึกษา วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีสารสนเทศ บริหารธุรกิจ

Visva-Bharati University อยู่ที่ศานตินิเกตัน รัฐเบงกอลตะวันตก ผู้ก่อตั้งคือ รพินทรนาถ ตะกอร์ (Rabindranath Tagore ค.ศ. ๑๘๖๑ - ๑๙๔๑) เป็นมหาวิทยาลัยในกำกับของรัฐบาล ตั้งขึ้นใน ค.ศ. ๑๙๓๙ ชื่อของมหาวิทยาลัยแปลว่าการแลกเปลี่ยนระหว่างโลกกับอินเดียในการสร้างมหาวิทยาลัยนี้ รพินทรนาถ ตะกอร์ ใช้เงินที่ได้จากรางวัลโนเบลในการลงทุน แนวทางการศึกษาคือ ให้นักเรียนใช้ความคิด รู้จักตั้งคำถาม วิชาหลักที่เรียนส่วนใหญ่จะเกี่ยวกับวัฒนธรรมอินเดีย ปัจจุบันเป็นมหาวิทยาลัยของรัฐบาล ศิษย์เก่าที่มีชื่อเสียงมีมากมาย เช่น ศาสตราจารย์อมารตยะ เซ็น (Professor Dr. Amartya Sen) สัตยชิต เรย์ (Satyajit Ray) คยาตรี เทวี (Gayatri Devi) หรือราชมาตาแห่งชัยปุระ (Jaipur) คนไทยที่เคยไปเรียนคือ อาจารย์กรุณา กุศลาสัย

ตะกอร์เคยเดินทางมาที่อินโดนีเซียและประเทศไทย เพื่อแนะนำมหาวิทยาลัย (น่าสังเกตว่าไปพูดในชุมชนจีน)

TERI University ตั้งขึ้นมาใน ค.ศ. ๑๙๙๘ ได้รับใบอนุญาตใน ค.ศ. ๑๙๙๙ มีศาสตราจารย์ราเชนทร ปเชารี (Professor Rajendra Pachauri) เป็นอธิการบดี เป็นมหาวิทยาลัยเพื่อการวิจัยเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม พลังงาน วิทยาศาสตร์ธรรมชาติที่จะนำสู่การพัฒนาอย่างยั่งยืน มหาวิทยาลัยมีหลักสูตรปริญญาเอกทางด้านเทคโนโลยีชีวภาพ ด้านกฎระเบียบและนโยบาย พลังงาน สิ่งแวดล้อม และทรัพยากรธรรมชาติ มีหลักสูตรปริญญาโทอีกมากมาย มีความร่วมมือกับมหาวิทยาลัยต่าง ๆ ในสหรัฐอเมริกาและยุโรป

๐ วรรณกรรมอินเดีย รวมทั้งนักเขียนอินเดียที่เขียนงานเป็นภาษาอังกฤษ วรรณกรรมอินเดียเป็นที่รู้จักแพร่หลายไปทั่วโลก ตั้งแต่วรรณกรรมโบราณ ได้แก่ พระเวท และมหากาพย์ต่าง ๆ เช่น มหาภารตะและรามายณะ โดยเฉพาะอย่างยิ่งรามายณะ เมื่อแพร่เข้าในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ก็จะมีเรื่องราวพื้นเมืองเติมเข้ามา เป็นเรื่องที่ไม่มีในอินเดีย เช่น รามายณะไทยมีเรื่องศึกวิรุฬจำบัง อินเดียไม่มี ขณะนี้ศาสตราจารย์สัตยพรต ศาสตรี นำเรื่องของไทยไปแต่งเป็นภาษาสันสกฤตแล้ว

เรื่องมหาภารตะเข้ามาในไทยเป็นบางตอน เช่น อุณรุท อิลราช

กวีโบราณที่มีชื่อเสียง เช่น กาลิทาส (Kalidasa)

คนอินเดียที่เขียนวรรณกรรมเป็นภาษาอังกฤษ สะท้อนความเป็นอยู่ของคนอินเดียให้โลกรู้ เริ่มตั้งแต่สมัยที่ยังเป็นอาณานิคมของอังกฤษ คนสำคัญมี

รพินทรนาถ ตะกอร์ (Rabindranath Tagore ค.ศ. ๑๘๖๑ - ๑๙๔๑) ควบคุมการแปลเรื่องของตนเองเป็นภาษาอังกฤษ ตะกอร์ไม่ส่งเสริมชาตินิยม (nationalism) ส่งเสริมเรื่องปัจเจกบุคคลและมนุษยชาติ

ธาน โคปาล มุเกอร์ชี (Dhan Gopal Mukerji ค.ศ. ๑๘๙๐ - ๑๙๓๖) เป็นนักเขียนอินเดียท่านแรกที่ได้รางวัลจากสหรัฐอเมริกา

อาร์ เค นารายัน (R.K. Narayan ค.ศ. ๑๙๐๖ - ๒๐๐๑) เป็นนักเขียนที่มีชื่อเสียงในต่างประเทศเช่นกัน มีผู้นำเรื่อง **The Guide** ของเขาไปสร้างภาพยนตร์

ราชา ราว (Raja Rao ค.ศ. ๑๙๐๘ - ๒๐๐๖) เขียนเรื่องหลายหลากทั้งนวนิยาย เรื่องสั้น และสารคดี

นักเขียนรุ่นที่ ๒ ที่มีชื่อเสียงคือ

อนิตา เดซาย (Anita Desai ค.ศ. ๑๙๓๗ -) เป็นนักเขียนสตรีที่มีชื่อเสียง เขียนนวนิยายหลายเรื่อง ที่มีชื่อเสียง คือ **The Village by the Sea** (ค.ศ. ๑๙๘๓)

ซัลมาน รุชดี (Salman Rushdie ค.ศ. ๑๙๔๗ -) ที่เขียนเรื่อง **Midnight's Children** (ค.ศ. ๑๙๘๑) **The Satanic Verses** (ค.ศ. ๑๙๘๘) เป็นเรื่องที่สร้างความโกรธเคืองให้แก่กลุ่มมุสลิมหัวรุนแรง เป็นต้น

วิกรม เสฐ (Vikram Seth ค.ศ. ๑๙๕๒ -) เรียนภาษาจีน จึงแปลบทกวีจีน เขียนเรื่องที่เคยได้ไปเที่ยวภาคตะวันตกของจีน หนังสือที่มีชื่อที่สุดคือ **A Suitable Boy** (ค.ศ. ๑๙๙๓) นอกนั้นมีเรื่อง **An Equal Music** (ค.ศ. ๑๙๙๙) และ **Two Lives** (ประมาณ ค.ศ. ๒๐๐๕)

อมิตาพ โฆษ (Amitav Ghosh ค.ศ. ๑๙๕๖ -) เรื่อง **The Circle of Reason** (ค.ศ. ๑๙๘๖) **The Glass Palace** (ค.ศ. ๒๐๐๐) **The Hungry Tide** (ค.ศ. ๒๐๐๔) และชุดหนังสือ ๓ เล่ม (ที่เล่มสุดท้ายจะออกปีหน้า) เป็นต้น

อรุณธาตี รอย (Arundhati Roy ค.ศ. ๑๙๖๑ -) เป็นนักเขียนหญิงที่มีชื่อเสียง เรื่องที่มีชื่อเสียงที่สุดคือ **The God of Small Things** (ค.ศ. ๑๙๙๗) เธอเป็นนักเคลื่อนไหวทางการเมืองและสังคมที่เป็นเรื่องขัดแย้งที่ค่อนข้างรุนแรง ในประเด็นเรื่องลัทธินายทุนที่ร่วมมือกันเป็นแก๊งชาตินิยมสุดโต่ง ระบบวรรณะ สิ่งแวดล้อมถูกทำลาย เป็นคนหนึ่งที่นิตยสาร **Time** จัดเป็นบุคคล ๑ ใน ๑๐๐ คนของโลกที่มีอิทธิพลสูงสุด

วิกาส สวารูป (Vikas Swarup ค.ศ. ๑๙๖๓ -) เขียนเรื่อง Q&A ซึ่งมีผู้นำมาสร้างภาพยนตร์ **Slumdog Millionaire** และเรื่อง **The Accidental Apprentice** (ค.ศ. ๒๐๑๓)

ฌัมปา ลาหิริ (Jhumpa Lahiri ค.ศ. ๑๙๖๗ -) นักเขียนสตรี เป็นชาวอเมริกันเชื้อสายอินเดีย (West Bengal) เรื่องแรกที่มีชื่อเสียงคือ **The Namesake** (ค.ศ. ๒๐๐๓) **The Lowland** (ค.ศ. ๒๐๑๓)

กิรัน เดซาย (Kiran Desai ค.ศ. ๑๙๗๑ -) นักเขียนสตรีมีชื่อ เรื่องที่มีชื่อเสียงคือ **The Inheritance of Loss** (ค.ศ. ๒๐๐๖) เป็นธิดาของ Anita Desai

อรวินท์ อทิคะ (Arvind Adiga ค.ศ. ๑๙๗๔ -) เป็นนักเขียนและนักหนังสือพิมพ์ เรื่องที่มีชื่อเสียงคือ **The White Tiger** (ค.ศ. ๒๐๐๘)

๐ สื่อมวลชนในอินเดีย มีทั้งโทรทัศน์ วิทยุ หนังสือพิมพ์ภาษาฮินดี และภาษาพื้นเมืองต่าง ๆ หลายภาษา เช่น ภาษาเตลุคุ (Telugu) กันนฑะ (Kannada) มลยาลัม (Malayalam) ทมิฬ (Tamil) มราถี (Marathi) ภาษาพวกนี้มีอักษรของตนเอง (ภาษาฮินดีใช้อักษรเทวนาครี คนที่เคยเรียนสันสกฤตก็จะอ่านได้) ยังมีหนังสือพิมพ์ภาษาอังกฤษหลายฉบับ ที่คนนิยมมากคือ **The Times of India** ซึ่งมีชื่อว่าเป็นหนังสือพิมพ์ภาษาอังกฤษที่ขายได้มากที่สุดในโลก และหนังสือพิมพ์ออนไลน์ นิตยสารก็มีหลายภาษา นิตยสารภาษาอังกฤษในอินเดียที่มีคนนิยมมากที่สุดคือ **India Today**

๐ การเรียนภาษาสันสกฤต มีการศึกษากันทั่วโลก มีผู้เชี่ยวชาญทั้งที่เป็นคนอินเดีย และชาวต่างประเทศ เป็นการเผยแพร่วัฒนธรรมอินเดีย ในประเทศไทยมีอาจารย์ชาวอินเดียเข้ามาสอน คนที่สำคัญสมัยก่อนคือสวามี สัตยานันทปุรี (ค.ศ. ๑๙๐๒ - ๑๙๔๒) หรืออีกนามหนึ่งว่า ประฟุลละ กุมาร เซ็น (Prafulla Kumar Sen) เป็นนักปฏิวัติและนักปรัชญาชาวอินเดียเมื่อตอนหนุ่ม ๆ เคยสอนปรัชญาตะวันออกที่มหาวิทยาลัยกัลกัตตา ต่อมาสอนที่วิศวภารตี ที่ศานตินิเกตัน รพินทรนาถ ตะกอร์ แนะนำให้มาที่ประเทศไทย ใน ค.ศ. ๑๙๓๒ ต่อมา ค.ศ. ๑๙๓๙ ตั้งอาศรมไทยภารตะ ท่านได้รับมอบหมายให้สอนที่จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ท่านเรียนภาษาไทยได้อย่างรวดเร็ว ได้แปลหนังสืออินเดียเป็นภาษาไทย และแต่งหนังสือเป็นภาษาไทยมากมาย ในระหว่างสงครามโลกครั้งที่ ๒ ได้ก่อตั้งขบวนการกู้ชาติอินเดีย พยายามขอความช่วยเหลือญี่ปุ่น แต่เครื่องบินตกเสียชีวิตใน ค.ศ. ๑๙๔๒

ท่านต่อมาคือศาสตราจารย์ ดร.สัตยพรต ศาสตรี (ค.ศ. ๑๙๓๐) เป็นกวี นักไวยากรณ์สันสกฤต เป็นอาจารย์สอนที่จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร และมหาวิทยาลัยอื่น ๆ ในอินเดีย ยุโรปและอเมริกา แต่งหนังสือและได้รับรางวัลมากมายทั้งในอินเดียและต่างประเทศ

๐ ศูนย์วัฒนธรรมอินเดียในต่างประเทศ เป็นศูนย์เพื่อการเผยแพร่วัฒนธรรมอินเดีย ผู้ที่ดำเนินการคือ Indian Council for Cultural Relations ปัจจุบันประธานคือ ดร.การัน ซิงห์ (Dr. Karan Singh) ICCR ยังให้ทุนนักเรียนไทยไปเรียนที่อินเดียอีกด้วย

๐ ยาอินเดีย ตำรายาโบราณของอินเดียที่เรียกว่า อายุรเวท (Ayurveda) ยังเป็นที่นิยมอยู่ มีบริษัทที่ผลิตด้วยกรรมวิธีแบบปัจจุบัน ที่มีผู้นิยมกันที่สุดทั้งในและนอกอินเดียคือ ยาปุดินหะรา (Pudin Hara) แก้ปวดท้อง ท้องอืด มียาและอาหารเสริมที่บริษัทต่าง ๆ เช่น บริษัท หิมาลายา

(Himalaya) ผลิตยา อาหารเสริม เครื่องสำอาง (ครีม โลชั่น น้ำมัน สบู่ เจลล้างมือ ยาสีฟัน ฯลฯ) ทั้งหมดมีส่วนผสมสมุนไพร

แต่ก่อนไทยเราใช้ชุดตรวจไอโอดีนในเกลือของอินเดีย

บริษัทยาอินเดียหลายบริษัทผลิตยาแผนตะวันตก ผลิตได้ในราคาย่อมเยา เช่น ยาต้านไวรัสโรคเอดส์ อุตสาหกรรมยาของอินเดียใหญ่เป็นอันดับสามของโลกในเชิงปริมาณ แม้ยังมีส่วนแบ่งในตลาดโลกน้อยอยู่ (ประมาณณ ๑ - ๒%) แต่มีแนวโน้มจะขยายตัวเพิ่มขึ้น

๐ สินค้าอินเดีย เช่น ผ้าอินเดีย เป็นอุตสาหกรรมที่สำคัญที่สุดของอินเดียมาแต่ดั้งเดิม มีการจ้างงานในธุรกิจนี้มากตั้งแต่โบราณจนถึงปัจจุบัน ไทยเราก็นำเข้าผ้าจากอินเดียตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยา เช่น ผ้าเข้มขาบ ผ้าอัตลัต ผ้าตาด ผ้าเยียรบับ ผ้าปัศตู (สักหลาด) สมัยที่อังกฤษครองอินเดีย เช่น ผ้าสาลู ผ้าไบรัม ผ้าเบฟต้า จวบจนสมัยปัจจุบันผ้าจากอินเดียก็ยังเป็นที่นิยม ผ้าขนสัตว์ที่มีชื่อเสียงเป็นพวกผ้าแคชเมียร์ (cashmere, pashmina ทอด้วยขนแพะชนิดหนึ่ง shahtoosh เป็นผ้าที่หายากทอด้วยขนแพะภูเขาทิเบต)

สินค้าประเภทอาหารและเครื่องดื่ม เช่น ชาที่เป็นที่รู้จักกันคือ ชาดาร์จีลิงและชาอัสสัม เครื่องเทศมีมากมายหลายชนิดที่จำหน่ายไปต่างประเทศ มีบริษัทส่งออกหลายบริษัท ขนมกรุบกรอบ เช่น ถั่วทอดสมุนไพร การบรรจุภัณฑ์ได้มาตรฐาน

มีร้านอาหารอินเดียอยู่ในประเทศต่าง ๆ รวมทั้งประเทศไทย

จำปาโคล่า (Campa Cola) เป็นเครื่องดื่มที่ดื่มกันในประเทศอินเดียทุกภาค ก่อนการเปิดประเทศ ใน ค.ศ. ๑๙๙๑ ในสมัยนั้นไม่นำเข้าเครื่องดื่มจากต่างประเทศ เช่น เป๊ปซี่ หรือ โคล่า ปัจจุบันไม่ค่อยเป็นที่นิยมมากเท่าแต่ก่อน แต่ก็ยังขายได้ ผู้ผลิตคือบริษัท Pure Drinks ซึ่งเคยเป็นบริษัทที่ได้รับอนุญาตให้ผลิตและจำหน่ายโคคาโคล่าบริษัทเดียวในอินเดีย แต่ว่าในยุคทศวรรษ ๑๙๗๐ เครื่องดื่มต่างประเทศไม่ได้รับอนุญาตให้จำหน่ายในอินเดีย จึงเริ่มผลิตเครื่องดื่มเองเพื่อขายในช่วงที่ไม่มีการแข่งขันจากต่างประเทศ

Thums Up เป็นเครื่องดื่มของอินเดีย เริ่มผลิตตอนที่โคคาโคล่าถูกให้ออกจากอินเดีย ใน ค.ศ. ๑๙๗๗ ผู้ผลิต Thums Up (บริษัท Parle) เป็นเจ้าของน้ำมะนาว Limca และน้ำส้ม Gold Spot ด้วย ต่อมาในทศวรรษ ๑๙๙๐ อินเดียเปิดประเทศเป๊ปซี่เข้ามา ใช้วิธีให้ดาราหนังโฆษณา Thums Up ซึ่งเป็นคู่แข่งสำคัญโฆษณาโดยการสปอนเซอร์คริกเก็ต ออกแบรนด์ Maha Cola ใน ค.ศ. ๑๙๙๓ โคคาโคล่าเข้ามาแข่งขันกัน ต่อมา Parle ขาย Thums Up ให้โคคาโคล่า

นิมบุโซดา เป็นน้ำมะนาวใส่โซดา น้ำเชื่อม ใบสะระแหน่ น้ำแข็ง

Jalebi (จาเลบี ขนมไส้ไก่) เป็นน้ำตาลกับแป้งทอด เป็นขนมที่นิยมกันทั้งเอเชียใต้ ใช้ในงานฉลองต่าง ๆ เช่น วันประกาศเอกราช งานออกจากการถือบวช บางคนว่ากินแล้วเป็นยาแก้ปวดหัว

เครื่องจักร อินเดียมีบริษัทผลิตเครื่องจักรกลเกือบทุกประเภท เป็นเครื่องมือที่ได้มาตรฐาน เช่น เครื่องกำจัดน้ำเสีย เครื่องทอดมันทอด แอปเปิลทอด เครื่องมือดับเพลิง เครื่องจักรที่ใช้ยกของหนัก เช่น ฟอล์กลิฟท์ เครื่องฉีดพลาสติก ฯลฯ มีสมาคม India Machine Tool Manufacturers' Association เครื่องทำบรรจุภัณฑ์ที่ใช้กันมากเป็นของที่บริษัทฝรั่งไปตั้ง ของอินเดียเองยังไม่ได้มาตรฐาน

เครื่องอิเล็กทรอนิกส์ อินเดียมีบริษัทเครื่องอิเล็กทรอนิกส์มากมาย เช่น BLP ตั้งใน ค.ศ. ๑๙๖๓ ทำเครื่องมือแพทย์ โทรคมนาคม เครื่องไฟฟ้าที่ใช้ในบ้าน สำนักงานใหญ่อยู่ที่บังคาลอร์ ตอนที่เปิดประเทศก็ต้องแข่งขันกับบริษัทต่างประเทศ เช่น LG, Samsung บริษัทต้องปรับโครงสร้างบริษัทใหม่ เลือกเอาแต่ธุรกิจหลักที่ทำได้ดี

๐ ชาวอินเดียที่อาศัยอยู่ในประเทศต่าง ๆ (Indian diaspora) มีอยู่ ๒ ประเภทคือ

๑) ประวาสี ภารตียะ ภาษาอังกฤษเรียกว่า non-resident Indian (NRI) เป็นพลเมืองของอินเดีย ถือหนังสือเดินทางอินเดียที่ไปอยู่ต่างประเทศชั่วคราวเพื่อทำงาน ไปอยู่ (เฉย ๆ) เรียนหนังสือ/สอนหนังสือ หรือด้วยเหตุผลอื่น ๆ

๒) Person of Indian origin (PIO) เป็นคนที่มีเชื้อสายเป็นคนอินเดีย แต่ไม่ได้เป็นพลเมืองอินเดีย เป็นพลเมืองของประเทศอื่น ถ้าไปลงทะเบียนจะได้สิทธิต่าง ๆ มากกว่าเป็นคนต่างชาติ

กระทรวงกิจการอินเดียโพ้นทะเลให้รางวัล PIO ดีเด่นด้วย ใน ค.ศ. ๒๐๐๔ ผู้ที่ได้รางวัล คนหนึ่งคือ ทิปัก เจน (Dipak Jain) เป็นอาจารย์สถาบันธุรกิจศศินทร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ค.ศ. ๒๐๐๖ ผู้ที่ได้รางวัลคนหนึ่งคือ ศิวนาถ ราย บาจาจ (Shivnath Rai Bajaj) ประธานหอการค้าไทย-อินเดีย ๒ สมัย ทำธุรกิจด้านสิ่งทอ

ชุมชนอินเดียในประเทศไทยที่ทำประโยชน์แก่ประเทศไทย เช่น ชาวซิกข์ มูลนิธิฮารนาม ซิงห์ ฮาร์บันส์กอร์ ประธานคือ นายกูรมัค ซิงห์สัจจเทพ สร้างคลินิกที่กุสินารา และสร้างโรงเรียนในเขตทุรกันดาร

ตระกูลอับดุลราฮิม เป็นอินเดียมุสลิมเริ่มต้นที่ตึกขาว ขายเครื่องเงิน ผ้าเครื่องเขียน แล้วมาทำห้างไนติงเกลขายเครื่องกีฬา ทำบุญช่วยกาชาดอย่างจริงจังตั้งแต่สมัยสงครามโลกครั้งที่ ๒

ห้างอื่น ๆ เช่น ห้างโมฮำมัด ขายเครื่องเขียน ขณะนี้ยังเก็บเครื่องเขียนรุ่นเก่า ๆ ไว้

ห้างสยามวาลา (DHA Siamwalla) เริ่มต้นขายเครื่องเขียน บุคคลในตระกูลนี้มีชื่อเสียง และเป็นผู้ทำคุณประโยชน์แก่ประเทศไทยมาก

ห้างนัญมีสโตร์ พาหุรัด ขายไหมพรม

สมาคมฮินดูสมาช ก่อตั้งใน ค.ศ. ๑๙๒๕ เป็นที่รวมของคนอินเดียนับถือศาสนาฮินดู มีที่ทำการสมาคม โรงเรียนภารตวิทยา และเทพมณเฑียร

๕. สิ่งที่น่าสนใจในอินเดียหลังได้รับเอกราชมาจนถึงปัจจุบัน

๐ เรื่องสิ่งแวดล้อม อินเดียมีปัญหาต่าง ๆ เกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม เช่นเดียวกับประเทศอื่น ๆ เช่น มลภาวะทางอากาศ ทางน้ำ ทางดิน ปัญหาขยะ ฯลฯ อินเดียมีการตัดไม้ทำลายป่าอย่างรุนแรง รัฐบาลภายหลังก็พยายามออกกฎหมายให้มีการรักษาป่า ตั้งอุทยานแห่งชาติและเขตอนุรักษ์พันธุ์สัตว์ป่า มีโครงการศึกษาเรื่องทะเลทราย และการปลูกป่าในบริเวณที่เป็นทะเลทราย เช่น ราชสถาน

๐ เรื่องพลังงานและการผลิตไฟฟ้าในอินเดีย อินเดียมีถ่านหินมากเป็นที่ ๓ ในโลกรองจากจีน และสหรัฐอเมริกา มีถ่านหินมากที่ชาเรีย (Jaria) ในรัฐชาร์ขัณฑ์ (Jarkhand) แต่มีปัญหาว่าบริเวณนั้นเป็นป่าไม้ เป็นที่อยู่ของชนเผ่าต่าง ๆ อินเดียยังต้องนำเข้าน้ำมันเป็นจำนวนมาก ในการผลิตกระแสไฟฟ้าใช้น้ำมันและถ่านหิน ไฟฟ้าพลังน้ำ พลังลม (มี wind farm ในทมิฬนาฑู ราชสถาน และมหาราษฏระ ผู้ผลิตเป็นบริษัทเอกชน) ในประเทศอินเดียยังขาดเครือข่ายไฟฟ้า (electrical grid) ฉะนั้น จึงจำเป็นต้องใช้ไฟฟ้าพลังแสงอาทิตย์ ส่วนมากจะใช้ปั๊มน้ำ ให้แสงสว่าง โครงการใหญ่อยู่ที่ทะเลทรายทาร์ (Thar) การใช้ขยะเมือง ไบโอแมสต่าง ๆ ทำกระแสไฟฟ้า ชาวอินเดียแต่ดั้งเดิมนิยมใช้มูลโคขยำกับเศษหญ้าปั้นเป็นก้อนแล้วทุบให้แบน ๆ ติดฝาเรือน ด้านนอก เรียกว่า “dung

cakes” เก็บไว้ใช้เป็นเชื้อเพลิง รัฐบาลพยายามแนะนำให้ทำเป็น Biogas แต่ในระยะต้นประชาชนยังไม่สนใจ ปัจจุบันใช้มากขึ้น

อินเดียใช้พลังงานนิวเคลียร์กำเนิดไฟฟ้า เริ่มต้นเป็นการร่วมมือกับแคนาดา แต่ว่าแคนาดายุติความร่วมมือ เมื่ออินเดียทดลองนิวเคลียร์ ในระยะหลังอินเดียได้ร่วมมือกับประเทศอื่น ๆ หลายประเทศ เช่น ฝรั่งเศส (บริษัท Areva) ใช้เชื้อเพลิงเป็นยูเรเนียมจากหลายประเทศ เช่น มองโกเลีย ประเทศในทวีปแอฟริกา

หลังจากเหตุการณ์ภัยพิบัตินิวเคลียร์ที่ฟูคุชิมา (Fukushima) ประเทศญี่ปุ่น ใน ค.ศ. ๒๐๑๑ มีชาวอินเดียประท้วงการสร้างโรงงานไฟฟ้านิวเคลียร์หลายแห่ง

๐ โครงการอวกาศ อินเดียมีองค์การวิจัยอวกาศ (Indian Space Research Organisation - ISRO) เป็นองค์การเพื่อพัฒนาเทคโนโลยีอวกาศ ตั้งใน ค.ศ. ๑๙๖๙ ประสบความสำเร็จหลายอย่าง เช่น ดาวเทียมอรยภฏะ (Aryabhata) ส่งที่โซเวียตรัสเซีย ใน ค.ศ. ๑๙๗๕ ค.ศ. ๑๙๘๐ อินเดียส่งดาวเทียมโรหิณี (Rohini) ได้เอง จรวดของอินเดียส่งดาวเทียมสื่อสารและดาวเทียมสำรวจ (earth observation) อีกหลายดวง ใน ค.ศ. ๒๐๐๘ ส่งยานอวกาศชื่อจันทรยาน-๑ (Chandra yaan-1) ไปดวงจันทร์ ในเดือนพฤศจิกายน ค.ศ. ๒๐๑๓ ได้ส่งยานอวกาศ ชื่อมงคลยาน (Mangal yaan) ไปดาวอังคาร ได้ร่วมมือทางวิชาการกับประเทศต่าง ๆ ๒๐ กว่าประเทศ มีโครงการต่าง ๆ ในอนาคต เช่น โครงการสำรวจดาวศุกร์ โครงการสำรวจดวงอาทิตย์ โครงการส่งมนุษย์ไปในอวกาศ

อินเดียใช้ประโยชน์โครงการอวกาศในงานต่าง ๆ เช่น การสื่อสารโทรคมนาคม จัดการที่ดิน จัดการพัฒนาทรัพยากรแหล่งน้ำ พยากรณ์อากาศ (ถ่ายภาพ) โครงข่ายสื่อสารวิทยุและคอมพิวเตอร์

ดาวเทียมทำให้มีโทรศัพท์ในถิ่นห่างไกล ทำให้รัฐต่าง ๆ มีสถานีโทรทัศน์ ส่งข้อมูลตลาดหุ้น EDUSAT เป็นดาวเทียมการศึกษาเพื่อการศึกษาผู้ใหญ่และการศึกษาทางไกลไปสู่เขตชนบท มีโครงการ Telemedicine ให้หมอในเมืองได้รักษาและวินิจฉัยโรคผู้ป่วยในเขตชนบท (ถือเป็นภารตาภิวัตน์ได้เพราะทางการแพทย์ได้สอนทางไกลไปถึงต่างประเทศ เช่น ประเทศในแอฟริกา) มีโครงการ Biodiversity Information System ใน ค.ศ. ๒๐๐๒ รวบรวมการเก็บตัวอย่าง การถ่ายภาพจากดาวเทียม ทำแผนที่พันธุ์พืช ๑ : ๒๕๐,๐๐๐ โดยเฉพาะอย่างยิ่งเขตที่มีความสำคัญทางพฤกษศาสตร์ เช่น ทางตะวันออกเฉียงเหนือของอินเดีย ภูเขาฆาตตะวันตก (Western Ghats) ทิศตะวันตกของเขาหิมาลัย หมู่เกาะอันดามัน และนิโคบาร์

หน่วยงานทางทหารต้องการนำเทคโนโลยีของ ISRO ไปใช้ในการทหาร แต่ ISRO ไม่เห็นควร จึงไปทำวิจัยทางทหารที่ Defense Research and Development Organisation (ตั้งขึ้นใน ค.ศ. ๑๙๕๘)

ดาวเทียม CARTOSAT สำหรับทำแผนที่

ศูนย์รีโมตเซนซิ่งของอินเดียที่มีอยู่ทั่วประเทศ

๐ สังคมอินเดีย caste (วรรณะ varna ชาติวาท Jativada) แต่โบราณแยกเป็นพราหมณ์ กษัตริย์ แพศย์ และศูทร มีพวกจัณฑาลเป็นพวกที่ไม่อยู่ในวรรณะใดเลย เป็นคนต่ำต้อยแต่ก่อนมีหน้าที่เก็บศพ

ชาติ (Jati) เป็นการแบ่งชั้นในสังคม ในสมัยก่อนแต่ละสังคมจะมีกลุ่มบุคคลเป็นพัน ๆ กลุ่ม ที่จะแต่งงานกันเองอยู่ในกลุ่ม เรียกว่าชาติ (ชา-ติ) คนสมัยใหม่ถือว่า การแบ่งชั้นวรรณะเป็นเรื่องที่ขัดกับประชาธิปไตย สมัยโบราณถือว่าเป็นการแบ่งหน้าที่ (division of Labor) ทางการปัจจุบันให้สิทธิพิเศษพวกฑะลิต (Dalit) (จัณฑาล harichand asprushya หรือ untouchable) เช่น มีโควตาพิเศษในการเข้าเรียน ทำให้นักเรียนอื่นไม่พอใจถึงกับเดินขบวน เด็กที่เข้าโรงเรียนบางโรงเรียน แม้ในปัจจุบันยังมีพ่อแม่ที่สอนให้ลูกรังเกียจ ไม่เล่นด้วย ทำให้เด็กเรียนไม่สำเร็จ

อย่างไรก็ตาม กฎหมาย (law) กับธรรมเนียม (customs) ต่างกัน ในกฎหมายไม่ระบุว่าคนต่างวรรณะแต่งงานกันไม่ได้ แต่คนยังนิยมให้บุตรหลานแต่งงานกับคนที่สถานะใกล้เคียงกัน (ความคิดแบบนี้แพร่เข้าไปแม้ในหมู่พุทธศาสนิกชน ผู้นับถือศาสนาคริสต์ ซิกข์ อิสลาม ฯลฯ)

รัฐธรรมนูญ กำหนด scheduled castes and scheduled tribes (ในสมัยที่อังกฤษปกครองเรียกว่า depressed classes)

บุคคลสำคัญที่เป็นฑะลิต เช่น

ดร.อัมเพทการ์ (Dr. Ambedkar ค.ศ. ๑๘๙๓ - ๑๙๕๖) นับถือศาสนาพุทธ เป็นนักเศรษฐศาสตร์และนักการเมืองที่มีชื่อเสียง (เป็นคนหนึ่งที่ร่างรัฐธรรมนูญอินเดีย) เรียนจบจากสหรัฐอเมริกาและอังกฤษ

เค อาร์ นารายานัน (K.R. Narayanan ค.ศ. ๑๙๒๐ - ๒๐๐๕) ได้เป็นประธานาธิบดีอินเดีย จบจากอังกฤษ เคยทำงานด้านหนังสือพิมพ์ (The Hindu, The Times of India) ด้านการทูต เป็นทูตหลายประเทศ รวมทั้งที่ประเทศไทยด้วย เนห์รูเคยกล่าวว่าท่านเป็นนักการทูตที่ดีที่สุดของประเทศ เป็นประธานาธิบดีคนแรกที่ลงคะแนนเสียงเลือกตั้งระหว่างที่อยู่ในตำแหน่ง

๐ สถานภาพผู้หญิง เรื่องที่ดีที่สุดคือ ผู้หญิงแต่งงานอายุสูงขึ้น เพราะมีโอกาสเรียนสูงขึ้น สมัยก่อนอายุ ๑๐ - ๑๑ ปี ก็ต้องแต่งงานแล้ว ปัจจุบันผู้หญิงมีหน้าที่การงานดี และตัดสินใจเรื่องแต่งงานด้วยตนเองเป็นส่วนมาก

๐ ปัญหาการศึกษา ถือว่าทุกคนควรจะได้เรียน แต่ไม่จำเป็นต้องจบปริญญาโท เอก

ปัญหา teacher absenteeism คือ โรงเรียนไม่มีครูมาบรรจุหรือบรรจุแล้วไม่มาทำงาน

ครูให้เกรดเฟ้อเพราะถ้าศิษย์คะแนนดี ครูได้รางวัล

๐ เพศที่ ๓ หมายถึง คนที่เกิดมามีร่างกายเป็นชาย แต่จิตใจเป็นหญิง และแต่งตัวเป็นหญิง ในประเทศตะวันตกบุคคลเช่นนี้กำลังประท้วงเพื่อให้ได้สิทธิที่จะแต่งงานกันตามกฎหมาย เช่น ชายกับชาย หญิงกับหญิง ในอินเดียคนเหล่านี้ไม่ได้รับโอกาสในชีวิต ถึงแม้ผู้ที่โชคดีได้รับการศึกษา ก็ยังหางานทำยาก พวกนี้มักมีรายได้จากการขอทาน การขู่เข็ญเอาเงินจากเจ้าของงานต่าง ๆ ถ้าไม่ให้จะไปขัดขวางงาน และอาชีพโสเภณี อินเดียเพิ่งมีกฎหมายรับรองสถานะของเพศที่ ๓ (transgender, hijra) ว่าเป็นกลุ่มคนที่ด้อยโอกาสทางสังคมและเศรษฐกิจ ควรได้รับโอกาสทางการศึกษาและอาชีพเป็นพิเศษ แต่ว่าไม่มีกฎหมายรับรองรักร่วมเพศ

ประวัติศาสตร์ไทย : ความสัมพันธ์กับโลกตะวันตก (HI 4106)

โลกตะวันตกในสายตานักเดินทาง

พลเอกหญิง สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ
๔ ธันวาคม ๒๕๕๗

๑. นักเดินทาง (traveler) หมายความถึง ผู้ที่เดินทางจากที่แห่งหนึ่งด้วยเหตุผลต่าง ๆ กัน เช่น ไปศึกษาหาวิชาความรู้ ไปเยี่ยมคนที่รู้จักกัน ไปค้าขาย ไปทำศึกสงคราม สมัยก่อนต้องใช้เวลานาน เพราะต้องเดินเท้า ใช้สัตว์พาหนะ คำว่านักท่องเที่ยวหรือการท่องเที่ยวดูจะเป็นคำใหม่ หมายถึง ผู้ที่เดินทางไปเพื่อความรู้ หรือความบันเทิง มักจะไปกันหลายคน และมีผู้ที่จัดการท่องเที่ยวเป็นการทำเพื่อการพาณิชย์

๒. วันเดอร์ลุสต์ (Wanderlust) เป็นศัพท์ภาษาเยอรมันที่ใช้กันในภาษาอังกฤษแปลว่า ความต้องการอย่างแรงกล้า หรือแรงกระตุ้นที่จะเดินทางท่องเที่ยวและค้นหาโลก

๓. โลกตะวันตกมีขนาดใหญ่โตฉะนั้นแต่ละแห่งจะมีลักษณะแตกต่างกัน คนตะวันตกก็ต้องเดินทางไปมาหาสู่กัน ระหว่างทางก็มีผู้บันทึกและวิพากษ์วิจารณ์แสดงความคิดเห็นไว้มาก

ในโลกตะวันตก โดยเฉพาะอย่างยิ่งในยุโรป มีผู้ที่จะต้องเดินทางหลายจำพวกดังนี้

๐ พวกช่าง มีระบบที่เรียกว่า apprenticeship ที่นักเรียนจะต้องไปฝึกงานอาชีพตามที่ตนอยากเรียนจากอาจารย์ (master) สมัยก่อนคนที่จะมาเรียนได้ต้องให้กลุ่มอาชีพคัดเลือก คนที่พ่อทำอาชีพที่ไม่สูงส่ง เช่น เป็นสัปเหร่อ กลุ่มอาชีพก็ไม่รับ ต้องมีใบเกิดที่แสดงว่าอยู่ในครอบครัวที่มีเกียรติ การฝึกมักจะเข้มงวดมาก ต้องไปรับใช้อาจารย์เหมือนเป็นคนใช้ การไปเป็นศิษย์ของครูที่มีชื่อเสียงนั้น นอกจากจะได้ความรู้แล้ว ยังได้ “ใบประกอบวิชาชีพ” ด้วย ทำให้ทำงานในวิชาชีพนั้นได้ ที่ฝรั่งเศสเรียกว่า compagnonnage (ภาษาอังกฤษเข้าใจว่าเรียกว่า guild) มีมาตั้งแต่ยุคกลาง เป็นการรวบรวมช่างฝีมือประเภทที่ใกล้เคียงกันเข้าด้วยกัน ได้แก่ กลุ่มที่สร้างบ้าน แยกเป็นพวกช่างทำหลังคา ช่างเรียงหิน ช่างตัดหิน ช่างไม้ กลุ่มช่างหนังแยก เป็นช่างทำอานม้า ช่างทำรองเท้า

ช่างเครื่องเหล็ก เช่น ช่างหลอมเหล็ก ช่างทำกุญแจ ช่างทำเกือกม้า ช่างทำเหล็กดัด ปัจจุบันเพิ่มวิชาใหม่ ๆ เช่น ช่างเครื่องยนต์ ช่างไฟฟ้า ช่างทำปกหนังสือ ช่างเครื่องเพชร ช่างทำขาเทียม ช่างทำฟันปลอม เป็นต้น

ผู้ที่เริ่มต้นเรียน (aspirant) ไปฝึกกับช่างประมาณ ๔ ปี ที่ฝรั่งเศสภาคเหนือ มุงหลังคาด้วยหินชนวน ทางใต้มุงกระเบื้อง สนใจอะไรก็ไปเรียน

ช่วงที่สองเป็นการเดินทางไปที่ต่าง ๆ แต่ละที่มีที่พัก มีคนดูแล แนะนำแนวทางประพฤติปฏิบัติ ในสมัยปัจจุบันนักเรียนจะเรียนวิชาสายสามัญในช่วงนี้ตอนเย็น ๆ ช่วงการเดินทางเก็บเกี่ยวความรู้นี้จะใช้เวลาประมาณ ๓ - ๕ ปี สุดท้ายก่อนที่จะเป็นสมาชิกของกลุ่มอาชีพ และเป็น master ต้องสร้างงานชิ้นเอก (masterpiece) ซึ่งเปิดโอกาสให้ใช้ความคิด จินตนาการเต็มที่ ใช้เวลาประมาณ ๑ ปี ปัจจุบันเมื่อได้สมาชิกภาพแล้ว มักจะเรียนต่อ เช่น เป็นสถาปนิกหรือวิศวกร สมาชิกของกลุ่มอาชีพนี้เพิ่งมีผู้หญิงเมื่อสักสิบปีนี้เอง

๐ นักเรียน เป็นพวกที่ยังไม่ได้ทำงานประกอบอาชีพ เดินทางไปสมัครเรียนมหาวิทยาลัยต่าง ๆ ฉะนั้นการย้ายไปหลาย ๆ มหาวิทยาลัยเป็นเรื่องปกติ อาจไปจับกลุ่มพักด้วยกัน

ส่วนหนึ่งของการเดินทาง (Grand Tour, Kavalierreise, Junkerfahrt) เป็นการเดินทางของชายหนุ่มผู้ดี ลูกขุนนาง หรือต่อมาเป็นคนมีเงินทั่ว ๆ ไป ในคริสต์ศตวรรษที่ ๑๗ (ประมาณรัชสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราช) ก่อนที่จะมีรถไฟในทศวรรษ ๑๘๔๐ ถือเป็นพิธีกรรมอย่างหนึ่งที่แสดงว่า ชายหนุ่มคนนั้นได้เปลี่ยนแปลงสถานะจากเด็กเป็นผู้ใหญ่เต็มตัว มีหลักฐานว่า ชาวอังกฤษนิยมไปที่ฝรั่งเศสและอิตาลี เพื่อไปค้นคว้ารากเหง้าของอารยธรรมตะวันตกร่องรอยของประวัติศาสตร์โบราณกรีกโรมัน นิยมไปสั่งซื้อรูปภาพ เรียนภาษา และคบค้าสมาคมกับชนชั้นสูงในประเทศที่ไป บางคนได้เลยไปถึงกรีกซึ่งในยุคนั้นยังตกอยู่ใต้อิทธิพลของเตอร์ก

๐ พวกทหาร (soldiers : cavalry and infantry) รับเงินเดือนจากพวกเจ้า ต้องออกไปรบอยู่ตลอด บางทีเป็นสิบ ๆ ปี เช่น ไปสงครามครูเสด ซึ่งเป็นสงครามศาสนา สงครามครูเสดเป็นสงครามระหว่างคริสต์ศาสนาและศาสนาอิสลาม เป็นสงครามที่ยืดเยื้อ รบกันเป็นช่วง ๆ มีทั้งหมด ๘ ครั้ง ระหว่าง ค.ศ. ๑๐๙๕ - ๑๒๙๑

๐ พวกไปแสวงบุญ (pilgrims) ต้องสละความสะดวกสบาย บางทีก็ต้องเดินเท้าเพื่อไปบน แก้บน ล้างบาป รักษาโรค หรือไปไหว้พระทั่ว ๆ ไป

๐ ไปค้าขาย ทั้งต้อนวัวต้อนแกะไปขาย และเดินทางค้าขายทางทะเล เช่น ในทะเลเมดิเตอร์เรเนียน

o ไปค้นคว้าวิชาการหลายด้าน เช่น นักภูมิศาสตร์ นักโบราณคดี พวกนี้จะเขียนบันทึกสิ่งที่ค้นพบและประสบการณ์ทั่ว ๆ ไป การออกทำงานภาคสนาม (field work)

o ขยายอำนาจทางการเมือง เช่น เดินทางไปค้นหาแผ่นดินใหม่ คริสโตเฟอร์ โคลัมบัส ไปพบทวีปอเมริกา

o ไปผูกไมตรี เช่น ทูตไทยที่ส่งไปต่างประเทศ เช่น โกษาปานไปฝรั่งเศส

o นักขับเพลงเร่ร่อนในยุคกลาง (troubadour) พวกนี้จะแต่งเพลงเกี่ยวกับพวกอัศวิน ความรัก เล่านิทานต่าง ๆ เดินทางร่อนเร่ไปในยุโรป เรียกว่า minnesang, minstrel, bard ก็ได้

o นักผจญภัย เช่น เดินทางไปขั้วโลกเหนือ ขั้วโลกใต้

๔. นักเดินทางชาวตะวันตก

o มีคำกล่าวว่า “Les voyages forment la jeunesse” สื่อความว่า การเดินทางเป็นการให้การศึกษาแก่เยาวชน หรือการเดินทางเสริมสร้างความเยาว์วัย

o โจแชง ดูเบลเล (Joachim du Bellay) กวีชาวฝรั่งเศส (ค.ศ. ๑๕๒๒ - ๑๕๖๒) สมัยฟื้นฟูศิลปวิทยาการ (Renaissance) เขาศึกษากฎหมาย และภาษาละติน ได้เดินทางจากภูมิลำเนาไปอิตาลี บทกวีที่ยกมานี้มาจากหนังสือรวมบทกวีชื่อว่า “Regrets”

Heureux qui, comme Ulysse, a fait un beau voyage,
Ou comme celui-là qui conquit la toison,
Et puis est retourné, plein d’usage et raison,
Vivre entre ses parents le reste de son age.
Quand reverrai-je, hélas, de mon petit village
Fumer la cheminée, et en quelle saison,
Reverrai-je le clos de ma pauvre maison,
Qui m’est une province, et beaucoup d’avantage?
Plus me plâit le sejour qu’on bâti mes aieux,
Que des palais romains le front audacieux,
Plus que le mabre dur me plâit l’ardoise fine:
Plus mon Loire gaulois, que le Tibre latin,
Plus mon petit Lire, que le mont Palatin,
Et plus que l’air marin la douceur Angevine.

เขาเปรียบเทียบตัวเองว่ามีความสุขเหมือนยูลิสิส (Ulysses) บุคคลในเรื่องอีเลียด (Illiad) และโอดิสซี (Odyssey) ของโฮเมอร์ (Homer) กวีชาวกรีกที่ไปรบสงครามโทรจัน (Trojan War) หรือสงครามกรุงทรอยและได้เดินทางกลับบ้าน หรือผู้ที่ไปเอาขนแกะทองมาได้ คือ เจสัน (Jason) บุคคลในเทพปกรณัม (mythology) ของกรีกซึ่งได้เดินทางกลับบ้าน

เขาชอบบ้านของเขามากกว่าวังที่อิตาลี ชอบหินชนวน (ardoise) มากกว่าหินอ่อน

ชอบภูเขาลีเร่ (Liré) ซึ่งเป็นภูเขาเล็ก ๆ ไม่เป็นที่รู้จักมากกว่าภูเขาพาลาทีน (Palatin, Palatine) ที่โรม ซึ่งมีชื่อเสียง

บ้านของดูเบลเลอยู่ในลุ่มแม่น้ำลัวร์ (Loire) คือ เขตอองแจร์ (Angers) ซึ่งอากาศไม่ร้อนไม่หนาวกำลังสบาย และแตกต่างจากอากาศทะเลที่อิตาลี

๐ คนสำคัญอีกคนคือ โยฮันน์ โวล์ฟกัง ฟอน เกอเต้ (Johann Wolfgang von Goethe ค.ศ. ๑๗๔๙ - ๑๘๓๒) เป็นกวีมีชื่อชาวเยอรมัน (สถานที่สอนภาษาและวัฒนธรรมเยอรมันจึงได้ชื่อว่า สถาบันเกอเต้) เขาได้ไปอิตาลี ได้เขียนบันทึกประจำวัน (diary) เรื่องที่เป็นที่รู้จักกันคือ “การเดินทางไปอิตาลี” (Italienische Reise ภาษาอังกฤษว่า Italian Journey) เล่าเรื่องประสบการณ์ของเขาในการเดินทางผ่านเมืองในเยอรมนีคือ เรเกนสเบอร์ก (Regensburg) มิวนิก (Munchen) อินน์สบรุก (Innsbruck) ตอนใต้ของออสเตรียไปจนถึงอิตาลี ข้ามภูเขาแอลป์ส์ทางด่านเบรนเนอร์ (Brenner Pass) ไปถึงทะเลสาบการ์ดา (Lake Garda) เมืองเวโรนา (Verona) เมืองวินเซนซา (Vincenza) เมืองเวนิส (Venice) เมืองโบโลญา (Bologna) ฟลอเรนซ์ (Florence) กรุงโรม (Rome) ภูเขาอัลบัน (Alban Hills) เมืองเนเปิลส์ (Naples) และเกาะซิซิลี (Sicily) ฯลฯ

วิธีเขียนคล้าย ๆ เป็นนวนิยายที่น่าอ่านและให้ความรู้ ดังที่อาจารย์ร้อยโทหญิงทิพย์พาพร อินคุ้ม ได้บรรยายเมื่อวันที่ ๑๘ กันยายน พ.ศ. ๒๕๕๗ ว่า ความเห็นเกี่ยวกับสถานที่ต่าง ๆ จะเป็นอย่างไร “แล้วแต่ความรู้และความคิดของแต่ละคน”

เกอเต้เป็นคนที่มีพื้นความรู้เกี่ยวกับอิตาลีเพราะพ่อเขาชอบอิตาลีและไปอิตาลีใน ค.ศ. ๑๗๔๐ นำสิ่งของต่าง ๆ มาไว้ที่บ้าน พ่อเป็นเศรษฐีไม่ต้องทำงานอะไรนอกบ้าน ใช้เวลาสอนลูกให้รู้ภาษาอิตาเลียน ดนตรี วัฒนธรรม โดยเฉพาะอย่างยิ่งศิลปะอิตาเลียน

นอกจากต้องการไปได้รับความรู้และไปชื่นชมความงามของอิตาลีแล้ว เกอเต้ยังต้องการอิสรภาพ ตอนนั้นมีตำแหน่งใหญ่ในราชสำนักเมืองไวมาร์ (Weimar) คนในเยอรมนี (วัฒนธรรม germanisch) ต้องอยู่ในกรอบศีลธรรม คนทางอิตาลีเป็นคนเปิดเผยง่าย ๆ ไม่เครียด (วัฒนธรรม romanisch)

เขาบอกว่าอิตาลีเป็นความจริง ไม่ได้เป็นภาพลวงตาหรือจินตนาการ (illusion) อีกต่อไป ได้เห็นผลไม้สด พระอาทิตย์ส่องแสงนำความอบอุ่น ทำให้คนเรากลับเชื่อพระเจ้าอีกครั้ง เขาว่าปารีสเหมือนเป็นโรงเรียน แต่อิตาลีเหมือนมหาวิทยาลัย

เขาหยุดที่วินเซนซาเพื่อศึกษาเรื่องสมัยฟื้นฟูศิลปวิทยาการ (Renaissance) เขาชอบสถาปัตยกรรมของอันเดรีย พาลลาดิโอ (Andrea Palladio ค.ศ. ๑๕๐๘ - ๑๕๘๐) ชาวเมืองปาดัว (Padua) ได้ดูวังแบบคลาสสิก

เขาเห็นว่ากรุงโรมเป็นนครหลวงแห่งโลก เมื่อไปอยู่ที่โรมเหมือนเป็นการเกิดครั้งที่ ๒ ได้ใช้ชีวิตแบบนักศึกษาอีก เช่าห้องรวมกับคนอื่น ได้แก่ ศิลปินโยฮันน์ ไฮน์ริช วิลเฮล์ม ทิชไบน์ (Johann Heinrich Wilhelm Tischbein ค.ศ. ๑๗๕๑ - ๑๘๒๘) เป็นคนเยอรมันจากแคว้นเฮสเซ (Hesse) ซึ่งมาหลงรักอิตาลีเช่นกัน เขาเขียนภาพเกอเต้ที่รู้จักกันดี

เขาไปเมืองเนเปิลส์ (Naples) และเกาะซิซิลี (Sicily) ที่เมืองปาเลอโม (Palermo) เพื่อชมความสมบูรณ์ของธรรมชาติและศิลปะ กล่าวว่าอยู่โรมเพื่อศึกษา อยู่เนเปิลส์เพื่อใช้ชีวิต

ก่อนไปอิตาลีนอกจากเขาจะอาศัยความรู้ที่พ่อสอนไว้ เขาได้ศึกษาค้นคว้าความรู้จากหนังสือไปก่อน โดยอาศัยหนังสือ “นำเที่ยว” ของโยฮันน์ โยคิม วิงเคิลมันน์ (Johann Joachim Winckelmann ค.ศ. ๑๗๑๗ - ๑๗๖๘) เรื่องประวัติศาสตร์ศิลปโบราณ ทำให้สนใจเรื่องประวัติศาสตร์จารึก เหรียญ ฯลฯ ที่ไม่เคยสนใจมาก่อน งานของวิงเคิลมันน์มีอิทธิพลต่อนักปราชญ์เยอรมันหลายคน

นอกจากเกอเต้แล้วกวีเยอรมันอีกหลายคนเขียนบทกวีโหยหาดินแดนที่อบอุ่น ซึ่งหมายถึง อิตาลีมีต้นไม้ตระกูลส้ม-มะนาว ตุ๊กตาหินอ่อน น้ำพุ ฯลฯ

๕. นักเดินทางชาวตะวันออก

๐ กัวซงเทา (Guo Songtao หรือ Kuo Sung T’ao) (พ.ศ. ๒๓๖๑ - ๒๔๓๔ หรือ ค.ศ. ๑๘๑๘ - ๑๘๙๑) เป็นนักการทูตชาวจีนคนแรกที่ไปประจำในประเทศตะวันตกสมัยราชวงศ์ชิง คือ ไปประเทศอังกฤษและฝรั่งเศส ระหว่าง ค.ศ. ๑๘๗๗ - ๑๘๗๙ เหตุที่ต้องไปเพราะมีเหตุทางการเมืองในยูนนานที่นักการทูตอังกฤษชื่อ มาการี (Magary) ถูกสังหาร คดีนี้จึงเรียกว่าคดีมาการี

มีผู้แปลบันทึกของเขาเป็นภาษาอังกฤษ คือ **The First Chinese Embassy to the West : the Journals of Kuo-Sung-T'ao, Liu Hsi-Hung and Chang Te Yi.** Translated by J.D. Frodsham. (Oxford : Clarenden Press, 1974).

ประเทศตะวันตกที่เรือไปถึงคือมอลต้า ทางเหนือเป็นเกาะซิซิลี ทางใต้เป็นเมืองทริโปลี (ประเทศลิเบีย) เป็นจุดยุทธศาสตร์สำคัญของอังกฤษในทะเลเมดิเตอร์เรเนียน เดิมเคยเป็นของฝรั่งเศส และอังกฤษยึดมา เรือรบทั้งหลายต้องมาซ่อมบำรุงที่ท่าเรือนี้ เมืองหลวงสะอาดดี (บรรยายเมืองที่ทำการรัฐบาล เจ้าหน้าที่)

กัวซงเทาเป็นคนที่ชื่นชมเทคโนโลยีตะวันตก และพยายามนำความรู้กลับประเทศจีน โดยเฉพาะอย่างยิ่งเรื่องรถไฟ โทรเลข เรือกลไฟ เขาเขียนจดหมายถึงหลี่หงจาง ขุนนางผู้ใหญ่ของจีน แสดงความเห็นว่าเมื่อได้ไปเห็นเมืองอังกฤษแล้ว เห็นว่าเขามีโรงเรียนสอนวิชาความรู้ ฝึกทหารดี คิดค้นอาวุธออกมาใหม่ ๆ เรื่อย ๆ ไม่มีประโยชน์ที่จะคิดสู้ด้วยกำลัง ต้องเจรจาทำสนธิสัญญา (treaties) ควรส่งคนไปฝึกด้านกฎหมาย เรื่องช่างรถไฟ วางราง เรื่องไฟฟ้า เทเลกราฟ สิ่งเหล่านี้เป็นประโยชน์มากสำหรับจีน ซึ่งเป็นประเทศใหญ่ ทำให้ควบคุมหัวเมืองได้ ฯลฯ ญี่ปุ่นส่งคนมาเรียนวิชาต่าง ๆ นานแล้ว และใช้เป็นประโยชน์ในการฟื้นฟูประเทศได้ทั้งงานช่างและกฎหมาย

ภายหลังถูกใส่ร้ายว่านิยมต่างประเทศ จึงถูกเรียกตัวกลับ

(ในสมัยก่อนชาวจีนทั่ว ๆ ไปไม่สู้จะรู้จักประเทศตะวันตก คิดว่าเป็นรัฐหรือก๊กเล็ก ๆ ไม่สำคัญนัก ไม่เคยได้ยินเรื่องการปฏิวัติอุตสาหกรรม หรือความเจริญของตะวันตก)

๐ หม่อมราโชทัย (หม่อมราชวงศ์กระต่าย อิศรางกูร) (พ.ศ. ๒๓๖๓ - ๒๔๑๐ หรือ ค.ศ. ๑๘๒๐ - ๑๘๖๗) ใน พ.ศ. ๒๔๐๐ (ค.ศ. ๑๘๕๗) พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้เป็นล่ามในคณะราชทูตของพระยามนตรีสุริยวงศ์ที่ไปเฝ้าสมเด็จพระราชินีนาถวิกตอเรีย เมื่อ ค.ศ. ๑๘๕๗ (พ.ศ. ๒๔๐๐) หม่อมราโชทัยเขียนหนังสือ **นิราศลอนดอน** (ฉบับพิมพ์ พ.ศ. ๒๕๕๓ มีในห้องสมุดกองวิชาประวัติศาสตร์)

เมื่อไปถึงโลกตะวันตก กล่าวถึงมอลต้าก่อน มอลต้าเป็นเกาะในทะเลเมดิเตอร์เรเนียน ในช่วงนั้นเป็นของอังกฤษ อังกฤษยิงสลุตรับ ๑๙ นัด เชิญขึ้นให้พักที่โรงแรม อยู่สามวันเดินทางต่อไปปอตสมัธ (Portsmouth) เมืองท่าของอังกฤษ เดินทางโดยรถไฟไปลอนดอน พักที่โรงแรมกลาริช (Claridge's Hotel โรงแรมนี้เป็นโรงแรมเก่าแก่ชั้นหนึ่ง มีสิ่งของใช้สอยครบครัน ผู้คนดี พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถเคยประทับ ครูก็เคย

ไปพัก) คณะราชทูตได้ไปดูละครม้า ดูสวนสัตว์ การต่อเรือกลไฟ อุโมงค์ใต้น้ำ เตรียมการจะไปเฝ้าควีนวิกตอเรียที่วินด์เซอร์ กาสเซิล (Windsor Castle)

ต่อมานัดกันว่าจะถวายพระราชสาส์นเป็นทางการ แต่จัดพิธีไม่ได้เพราะพระญาติของพระราชินีสิ้นพระชนม์ มีคนมาทำบัญชีและรับเอาเครื่องบรรณาการไป จึงจัดให้ทูตไปดูโคลีเซียม (Coliseum เหมือนเป็นโรงละคร?) ดูภาพยนตร์ ซึ่งคณะทูตชอบมาก

วันรุ่งขึ้นดูกฤศดเตลแปเลส (คริสเติล แพเลส - Crystal Palace) (อาคารโครงเหล็กประกอบกระจก สร้างขึ้นเพื่อแสดงนิทรรศการใหญ่ ค.ศ. ๑๘๕๑ ที่ลอนดอน) ดูโปลิเทคนิค (ไม่เข้าใจว่าเป็นสถานที่อะไร) บรรยายไว้ว่าเป็นรูปพระราชวงศ์และรูปแปลก ๆ

วันถวายพระราชสาส์น ทูตต้องขึ้นรถไฟจากลอนดอนไปวินด์เซอร์ และเปลี่ยนเป็นขึ้นรถม้า ตามธรรมเนียม ดนตรีที่บรรเลงในงานนั้น รายงานทูตเรียกว่าปี่พาทย์ พิธีการหมอบคลานแบบไทย เพราะควีนมีพระประสงค์จะทอดพระเนตรประเพณีไทย ฝ่ายไทยอ่านเป็นภาษาไทย ฝรั่งอ่านคำแปล ควีนมีรับสั่งตอบ ทูตยังไม่ทันได้ทูลว่าอะไร เจ้าหน้าที่ฝ่ายอังกฤษว่า วันนี้มาเป็นพิธีแล้วจะมีโอกาสเข้าเฝ้าอีก ทูตเขียนเรื่องการแต่งพระองค์ทรงเครื่องเพชรแบบไหน ฯลฯ ทางราชสำนักอังกฤษเชิญเลี้ยงก่อนกลับลอนดอน ปรึกษากับฝ่ายอังกฤษว่าควรไปเยี่ยมคำนับใคร

หนังสือพิมพ์อังกฤษชมทูตไทยว่าทำตามประเพณี เป็นการแสดงความจริงใจ หนังสือพิมพ์สาธารณรัฐไอร์แลนด์ลงว่า ควีนมาเสวยด้วยและทูตหยิบบุหรี่มาสูบ รัฐบาลอังกฤษให้ลงแก้ทันทีว่า ควีนไม่ได้ลงมาเสวยและทูตไม่ได้สูบบุหรี่

วันต่อมาจึงให้เฝ้าร่วมโต๊ะเสวยกับควีนและพระราชวงศ์ หลังพระกระยาหารค่ำพระราชทานน้ำชา มีพระราชปฏิสันถาร การแสดงดนตรีเรียกว่า มโหรีอังกฤษ

อีกวันหนึ่งไปดูโรงพยาบาล ราชทูต และหม่อมราโชทัยรู้สึกแปลกใจว่าเขาเก็บกระดูกเอาสิ่งพิกลพิการดองไว้ ขนพองสยองเกล้า เป็นคนไทยไม่ทำแน่

ดูรอยัลมินต์ (คือโรงกษาปณ์) ใช้เครื่องมือผลิตได้เร็วมาก ได้สั่งเครื่องมาใช้ในเมืองไทย

เตาเวอร์ (Tower of London) มีรูปทหารขี่ม้าใส่เกราะ เครื่องมือฆ่าคน ห้องขังเจ้านาย ห้องไว้เครื่องเพชร

อีกวันเฝ้าควีนที่ปาลิเมนต์ (เข้าใจว่าเป็นพิธีเปิดสภา) อธิบายว่าเป็นการออกขุนนาง

ไปพระราชวังบักกิ้งแฮม เป็นที่ประทับของควีนในลอนดอน ได้ไปชมห้องต่าง ๆ

การไปเบอร์มิงแฮม แมนเชสเตอร์ และลิเวอร์พูล เดินทางทางรถไฟ อธิบายว่าได้เห็นการทำเกษตรของอังกฤษ รถไฟต้องเข้าอุโมงค์นาน ในอุโมงค์มืดมาก เมื่อไปถึงเบอร์มิงแฮม ได้ดูงานประดิษฐ์ต่าง ๆ และอุตสาหกรรม เช่น เครื่องทองเหลือง เหรียญทองแดง กระจก เครื่องเหล็ก การประดิษฐ์สิ่งของทำด้วยกระดาษเขียนลาย

ที่แมนเชสเตอร์ดูการทอผ้าฝ้าย ทำปืนและสิ่งอื่น ๆ

ที่ลิเวอร์พูล ดูอู่ซ่อมเรือ และอู่ต่อเรือ

เมืองเชฟฟิลด์ เป็นเมืองที่สำคัญทางเครื่องเหล็ก

ทุกที่มีผู้มารับดูแลอย่างดี เหตุที่เมืองต่างรู้ว่าจะต้องรับรองเพราะมีเตเลกราฟ อธิบายว่า คือ “บอกไฟฟ้า”

ตอนที่กลับไปลอนดอน ควีนเชิญไปวังบักกิ้งแฮม ได้ดูการเต้นรำซึ่งทูตเรียกว่า รำเท้า

คณะทูตได้ร่วมในพิธีอาวาหมงคลของพระราชธิดากับเจ้าชายเยอรมัน (ปรัสเซีย) เขียนบรรยายไว้อย่างละเอียด

เห็นน้ำค้างแข็งตกที่ถนน ดูสะอาดเหมือนนาเกลือ

ได้ไปดูคุก

ดูคลังเงิน คลังทอง (เข้าใจว่าเป็น Bank of England)

ทูลลาควีน มีพระราชปฏิสันถารด้วย

ดูที่ขังคนบ้า (โรงพยาบาลบ้า) ทูตว่าเป็นที่กว้างขวาง มีที่สำหรับสอนศาสนา เทศน์ให้คนบ้าฟังทุกวันอาทิตย์ มีห้องเล็กใหญ่ คนที่บ้าคลั่งมาก ๆ อยู่ในห้องมีเบาะมีนวมไม่ให้เจ็บตัว ตึกสะอาดเหมือนเรือนเศรษฐี มีหมอและคนคอยปรนนิบัติรักษา ผู้ปรนนิบัติพูดจาอ่อนหวานปลอบโยน ไม่ให้คนบ้าเคืองใจ

ดูบริติชมิวเซียม (ทูตเรียกว่าบริตอิชมิวเซียม - British Museum) บรรยายว่าเป็นที่ไว้รูปสัตว์ต่าง ๆ ตายแล้วผ่าท้องเอายาใส่ ไม่ให้เน่าเปื่อยเสียไป ดูเหมือนยังมีชีวิตอยู่ (เข้าใจว่าเป็น National History Museum) มาดามทุสโซ (ทูตเรียกว่ามาดำตุศซอรด์ - Madame Tussauds) เล่าไว้ว่าเป็นหุ่นขี้ผึ้งผสมดูเหมือนคนจริง

ออกจากลอนดอนไปท่าโดเวอร์ นั่งเรือไปเมืองกาเลส์ (ทูตเรียกว่ากาลิศ - Calais)

สรุปเล่าเรื่องเมืองเกรตบริเตน (ทูตเรียกว่าเครดบริดติน - Great Britain) เป็นเรื่องภูมิศาสตร์ และเรื่องอื่น ๆ เช่น

เรื่องคุกว่าคนที่ติดคุกไม่ได้จำตรวน แต่ขังไม่ให้ไปไหน ดูแลเข้มงวด มีอาวุธ ในคุกสะอาด มีที่สอนศาสนาทุกวันอาทิตย์ มีหมอ มีเครื่องแต่งกาย เครื่องนอน แต่ให้อาหารน้อย ญาติจะเอาไปให้ก็ไม่ได้จึงอดอยาก

เรื่องถนน อธิบายการปูศิลา มีพวกอำเภอคอยดูเหตุการณ์ (เข้าใจว่าเป็นตำรวจ แต่ขณะนั้น ไทยยังไม่มี) สองข้างถนนมีเสาเหล็ก ปักเยื้องเป็นฟันปลา ปลายเสาใส่โคมแก้ว ไม่ใช้น้ำมันหรือไส้ตะเกียง อังกฤษเรียกไฟนี้ว่าแก๊ซ (ราชทูตเขียนว่าแคศ) เป็นของประหลาด อังกฤษใช้ทั่วไปทุกบ้านเรือน

เล่าเรื่องบ้านเรือน

รถวิเศษคือรถไฟที่ใช้เดินทางไกล รางรถไฟเป็นเหล็ก ถึงภูเขาก็ขุดอุโมงค์ ถึงแม่น้ำก็ก่อสะพานศิลา ที่เรียกรถไฟมีไฟแต่คันหน้า แล้วลากคันอื่นได้กว่า ๒๐ คัน แล่นเร็วมาก ข้างทางมีเสามีลวดบนยอดเสาเรียกว่า เตเลกราฟ ส่งข่าวกันได้รวดเร็ว คนธรรมดาไม่เข้าใจข้อความต้องศึกษา

อังกฤษมีป่า หรือ park เป็นที่ประชาชนมาเที่ยวพักผ่อน คนรวยมักปลูกป่าสำหรับล่าสัตว์

เล่าถึงโรงแรม มีเจ้าหน้าที่คอยดูแล ไม่มีอะไรที่ขาด มีหมอคอยดูแลสุขภาพ

เมื่อข้ามเรือไปฝรั่งเศสแล้วนั่งรถไฟไปปารีส พักที่กรองด์โอเต็ลดูลูฟร์ (ราชทูตเรียกว่า แครนด์โฮเต็ลดูลูฟรี - Grand Hotel du Louvre เป็นโรงแรมชั้นหนึ่งที่เปิดดำเนินการระหว่าง ค.ศ. ๑๘๕๕ - ๑๘๘๗)

ได้ไปชมพิพิธภัณฑ์ลูฟร์ (ราชทูตเรียกว่าลิมิวสิดูลูฟรี Le Musée du Louvre) บรรยายไว้ว่า เป็นตึกใหญ่ มีรูปเขียน รูปศิลาต่าง ๆ ทั้งผู้ชายและผู้หญิง และของต่างประเทศ คือ ของจีน ของแขก และของเมืองต่าง ๆ ก็มีมาก

ราชทูตได้เฝ้าพระเจ้ากรุงฝรั่งเศสที่วังตุยเลอรีส์ (ราชทูตเรียกว่า ลิปาลิศ เดศตูวิลิริศ - Palais de Tuileries ถูกทำลายใน ค.ศ. ๑๘๘๓)

เอมเปอเรอกับเอมเปรสเสด็จออกมาให้เฝ้า (คือ เอมเปอเรอนโปเลียนที่ ๓ และเอมเปรสเออเจนี นโปเลียนที่ ๓ เป็นหลานลุงของเอมเปอเรอนโปเลียนที่ ๑)

เมื่อทูลลาแล้วได้ไปที่ฝังพระศพเอมเปอเรอนโปเลียนที่ ๑ หรือนโปเลียนโบนาปาร์ต (ราชทูตเรียกว่า แนบปเลียนบูนะปาต - Napoleon Bonaparte) ใส่หีบไว้ ยังไม่ได้ฝัง

ขึ้นรถไฟไปมาเซล์ (Marseille) มิสเตอร์เฟาล์ที่อังกฤษจัดให้อยู่กับคณะราชทูตไทย ลาที่นี่ เรือราชทูตออกจากท่า แวะที่ซิซิลี (ราชทูตเรียกว่าสิกสิลี - Sicily เป็นของอิตาลี) และไปมอลต้า ค้างคืนที่โรงแรม และกลับไทย

๐ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (พ.ศ. ๒๓๙๖ - ๒๔๕๓ หรือ ค.ศ. ๑๘๕๓ - ๑๙๑๐) เสด็จประพาสยุโรป ๒ ครั้ง ครั้งแรก พ.ศ. ๒๔๔๐ เราศึกษาพระราชดำริเกี่ยวกับโลกตะวันตกจากหนังสือ พระราชหัตถเลขาพระราชทานสมเด็จพระศรีพัชรินทราบรมราชินีนาถ ชื่อเรื่อง **พระราชหัตถเลขา สมเด็จพระพุทธเจ้าหลวงถึงสมเด็จพระพันปี (แม่เล็ก)** พิมพ์ พ.ศ. ๒๕๐๔ (ฉบับที่มีที่ห้องสมุด กองประวัติศาสตร์เรียกชื่อว่า **พระราชหัตถ์เลขาส่วนพระองค์สมเด็จพระรามาธิบดี ศรีสินทร มหาจุฬาลงกรณ์ พระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงมีพระราชทานแด่สมเด็จพระศรีพัชรินทราบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนี ในเวลาที่ทรงสำเร็จราชการแผ่นดินต่างพระองค์ เมื่อเสด็จพระราชดำเนินประพาศยุโรป พ.ศ. ๒๔๔๐** พิมพ์ใหม่ใน พ.ศ. ๒๕๕๗

หนังสือนี้อ่านยาก เพราะมีชื่อคนมากและใช้ภาษาที่ใช้กันในหมู่พระญาติใกล้ชิด เล่าเรื่องส่วนพระองค์เสียมาก

เข้ายุโรปที่ทะเลเมดิเตอร์เรเนียน เรือมหาจักรีจอดที่เมืองเวนิส

เล่าเรื่องศิลปะ เช่น เรือคอนโดลา วังเจ้าเมืองหรือโดยี่ (Doge's Palace) เป็นหินสลักลาย เป็นฝรั่งปนแขก มีห้องหนังสือโบราณ มีวัดเซนมารโก (Saint Mark's Basilica)

"เจ้าของเมืองดูล้มละลายอย่างไรอยู่ ตึกใหญ่ ๆ มักเป็นของอังกฤษมาก"

ทอดพระเนตรโรงอาสแนล (Venetian Arsenal) เป็นที่ทำอาวุธและอู่ต่อเรือ ทอดพระเนตรมิวเซียมทหารเรือ (ยังมีอยู่ แต่ครูไม่เคยไป) มีรูปเรือโบราณน่าดูมาก

เสด็จมูราโน (ทรงเรียกว่ามูร้าโน่ - Murano) เป็นเกาะที่ทำเครื่องแก้ว

อีกเกาะบูราโน (ทรงเรียกว่าโบร้าโน่ - Burano) ทำผ้าลูกไม้ (ทรงเรียกว่า แลกซ - lace)

ทอดพระเนตรภาพเขียน ทรงเห็นว่างาม ๆ ก็มี แต่ก็ที่เขียวมากน้ำเงินมากไปเป็นพื้น (ไม่โปรดภาพที่เป็นที่นิยมสมัยนั้น)

เมืองมิลาน (ทรงเรียกว่า มิแลน - Milan) ในประเทศอิตาลี ทรงเห็นว่าต่างจากเวนิส คือเป็นเมืองฝรั่งแท้ ๆ เหมือนที่อื่น ตึกสูงถนนสะอาด “ลาดด้วยชันแอศเฟลด์” (คือ asphalt - ยางมะตอย)

ทอดพระเนตร “มิแลนกะทิดรัน” (Milan Cathedral) ใหญ่โตมาก มีตุ๊กตาประดับนับพันตัว

ที่เจนีวา (เยนีวา Geneva) ทรงม้า ทรงบ่นว่าม้าตัวโตขี่ยาก ทอดพระเนตรโรงจักรใช้แรงน้ำปั่นไฟฟ้าสูบน้ำ และรถราง

แล่นเรือในทะเลสาบที่อังกฤษเรียกว่า เลกแลแมน คนเมืองนี้เรียกลักแลมัง (Lac Leman) ทรงเคยทอดพระเนตรภาพสวิตเซอร์แลนด์มาหลายครั้งแล้ว คิดว่าช่างเขียนงามเกินจริง แต่เมื่อได้ทอดพระเนตรของจริง จึงทรงทราบว่าไม่ได้เขียนเกินจริง มันงามจริง ๆ

เมืองนี้ทำเครื่องนาฬิกาดีมาก ประเทศอื่น ๆ ต้องซื้อจากที่นี้ไปทำเรือน

มีแผนว่าจะเสด็จฝรั่งเศส แต่เกรงว่าฝรั่งเศสจะไม่ต้อนรับ เตรียมว่าถ้าไม่รับจะเสด็จที่ไหนดี

จากนั้นเสด็จเมืองตูริน เมืองฟลอเรนซ์ เมืองโรม ในอิตาลี ไปเฝ้าโป๊ปที่วาติกัน

เมืองอิสเชล (Ischgl) ในออสเตรีย เป็นแหล่งท่องเที่ยว แล้วไปประทับที่วังฮอฟเบอร์ก เมืองเวียนนา เฝ้าเอมเปอเรอ ทอดพระเนตรม้า ไปเสวยพระกระยาหารเย็นที่เชินบรุน (Schönbrunn) พอพูดกันได้ เอมเปอเรอทรงใช้ภาษาเยอรมัน พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าฯ ทรงใช้ภาษาอังกฤษใช้ภาษาใบ้บ้าง

เมืองบูดาเปสต์ ประเทศฮังการี กำหนดการเสด็จแน่นมาก ประทับรถไฟไปเมืองวอร์ซอ ประเทศโปแลนด์ เมืองนี้มียิวมากเพราะว่าเขาไล่ไม่ให้อยู่เซนต์ปีเตอร์สเบอร์กหรือมอสโคว์ ให้อยู่แต่คนมั่งมี เมืองนี้ต้อนรับอย่างใหญ่โตมาก

เสด็จไปประทับที่วังปีเตอร์ฮอฟ เมืองเซนต์ปีเตอร์สเบอร์ก มีคนมาร้องฎีกา คุกเข่าเอากระดาษวางบนหัว

เอมเปอเรอและพระราชวงศ์สนิทสนมกับพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าฯ มาก

เสด็จเบลเยียม

สวีเดนเหนือ โรงจักร (เลื่อยไม้) ใช้น้ำทั้งนั้น ที่แปลกคือพระอาทิตย์พระจันทร์ขึ้น (เป็นเขตใกล้ขั้วโลก ในเดือนกรกฎาคมซึ่งเป็นฤดูร้อน จะเห็นพระอาทิตย์มากกว่าปรกติ)

นอร์เวย์ เล่ากันว่าประชาชนอยากเป็นรีปับลิก คือ สาธารณรัฐ และมีเรื่องที่บางส่วนรวมอยู่ในสวีเดน

ทรงเห็นว่าเสด็จยุโรปมีประโยชน์คือ

๑) เห็นชีวิตในยุโรป

๒) เห็นที่เกิดทรัพย์ และสิ่งใดเป็นทรัพย์ (น่าจะเป็นเรื่องเศรษฐกิจการค้า)

๓) เห็นกำลัง

๔) เห็นความสนุกทั้งหลาย

๕) เห็นการปกครองและกระบวนการราชการ

มีพระราชดำริว่าทรงเห็นเพียงผิวเผินน้อยเกินไป นอกจากที่อ่านหนังสือ แต่ถ้าไปแล้วไม่เคยอ่านศึกษามาก่อนก็ไม่ได้ประโยชน์ ดังนั้นเสด็จพระราชดำเนินคราวนี้ได้ประโยชน์ส่วนพระองค์น้อย แต่เป็นประโยชน์ทางราชการแผ่นดินมาก

เรือพระที่นั่งมหาจักรีผ่านคลองคีล (เดนมาร์ก) เสด็จวังอาเมเลียนบอร์ก (Amelienborg อยู่ในโคเปนเฮเกน) ลงเรือในทะเลเหนือ เข้าเขตเยอรมนี เมืองฮัมบูร์ก เมืองเฮสเซน

เสด็จฮอลแลนด์ ทรงพบควีนสองพระองค์คือ ควีนเอมมาและควีนวิลเฮล์มินา ในขณะที่เสด็จเยือนเป็นรัชสมัยของควีนวิลเฮล์มินา (Wilhelmina) แต่ขณะนั้นยังไม่ทรงบรรลุนิติภาวะ ควีนเอมมา (Emma) พระราชชนนีจึงทรงเป็นผู้สำเร็จราชการแผ่นดิน (เรื่องพระราชวงศ์ประเทศฮอลแลนด์ จะเล่าต่อไปภายหลัง)

เนเปิลส์เตรียมเสด็จนิวัตสู่พระนคร ผ่านมอลต้าเช่นเดียวกับขาไป

ครั้งที่ ๒ เมื่อ พ.ศ. ๒๔๕๐ เราศึกษาโลกตะวันตกจากพระราชหัตถเลขาพระราชทานสมเด็จพระเจ้าลูกเธอ เจ้าฟ้านิภานภดล ชื่อเรื่อง **“ไกลบ้าน”** (มีในห้องสมุดกองวิชาประวัติศาสตร์)

พระราชหัตถเลขายืดยาวมากไม่สามารถนำมาเล่าได้ทั้งหมด ผู้สนใจควรอ่านเอง หรืออ่านเรื่อง **“เมื่อต้องเสด็จไกลบ้าน”** ของ พันเอก ดร.ศรศักร ชูสวัสดิ์

ข้อสังเกตบางประการในเรื่องไกลบ้าน

ทรงเล่าเรื่องทอดพระเนตรเขาเมานต์เอตนา เป็นภูเขาไฟ แต่เก่า ๆ ไม่แรงแล้ว อยู่ในเกาะซิซิลี (ครูเคยไปปีน รู้สึกมีไฟคุกรุ่นอยู่ เอากระดาษหนังสือพิมพ์สอดไปจะลุกพึ่บ ได้ทราบภายหลังว่า หลังจากที่ครูกลับไปภูเขาไฟระเบิด ร้านอาหารที่ไปรับประทานอยู่ใต้ลาวาไปแล้ว)

ทอดพระเนตรอาแควเรียมที่เนเปิลส์ (ทรงอธิบายละเอียด)

ทอดพระเนตรที่ฝังศพที่เยนัว (ทรงอธิบายลักษณะละเอียด)

ซันเรโม หมอมาตรวจพระอาการ

เสด็จไปเมืองมอนาโค (ราชรัฐโมนาโก) “เป็นเมืองเล็ก ชื่อดังแต่บ่อนเบี้ย” เมืองนี้ใช้กัมปะนี (บริษัท) ดูแลบริหารทั้งหมด มีรายได้แบ่งให้เจ้ามอนาโคตามกำหนด นอกเขตบริษัทฝรั่งเศสเข้ามารับจัดการเก็บภาษีอากร บังคับบัญชา รายได้เป็นของเจ้ามอนาโค

บ่อนที่เข้าไปดูห้ามเด็กอายุต่ำกว่า ๒๐ ผู้ที่จะเข้าต้องเก็บหมวก ไม้เท้ากล้องถ่ายรูป มีเจ้าหน้าที่เรียกครูปิเยร์ มีนายบ่อนเรียกว่าอัมไปร์ มีตำรวจลับเดินวน ๆ พวกที่ไปเล่น เล่นเพื่อสนุกก็มี พวกที่เล่นจนหน้านิ่วคิ้วขมวดก็มี ผู้หญิงผู้ชายเล่นเท่ากัน เครื่องประดับตกแต่งในบ่อนนี้งามน่าจะเป็นวัง ไม่น่าเป็นบ่อน

ทรงชมว่าเส้นทางมอนติคาโลไปนีซงาม

เมืองซาโวนา และเข้าตูริน ซาโวนา เป็นสันปันน้ำ เห็นลำน้ำคล้ายแม่น้ำลำปำในพัทลุงแต่ใหญ่กว่า เห็นภูเขาแอลป์ปันแดนระหว่างอิตาลีและสวิตเซอร์แลนด์ มีเมืองต่าง ๆ มากมาย “เมืองเหล่านี้พ่อเข้าใจว่าลูกรู้จักทั้งนั้น เพราะมีในหนังสือเชกสเปียที่เคยอ่าน... เกี่ยวกับเรื่องหนังสือเท่านั้น พูดกับคนไม่เคยอ่านหนังสือไม่รู้สึก”

เสด็จเวนิส ภาพที่ได้ทอดพระเนตรส่วนใหญ่เป็นภาพสมัยใหม่ “สีเขียวแดงสด ๆ ป้ายรัว ๆ” เมืองนี้มีคลองมาก เป็นเมืองค้าขาย มีที่ให้คนนั่งเล่น

เลี้ยงนกพิราบสามัญ ไว้ตั้งพัน นกนั้นเชื่องมาก

ทรงพอพระทัยเครื่องแก้ว

เมื่อเสด็จมาที่วัดครั้งที่แล้ว มีพ่อแม่พาเด็กมาคริสเตนิง (รับศีล) เขาขอตั้งชื่อเด็กว่าจุฬาลงกรณ์ เที่ยวนี้มาเฝ้าอีก

เสด็จมิลาน เป็นที่เลี้ยงไหม เมื่อเลี้ยงได้เส้นไหมแล้วต้องส่งไปย้อมในเมืองฝรั่งเศส กลับมาทอที่เมืองนี้บ้าง ที่ลียอง (Lyon) ในฝรั่งเศสบ้าง แพรอิตาลี คนที่นี่ไม่ชอบ ต้องเป็นแพรฝรั่งเศส

ที่นี่มีคะทีดรัลงาม จุคนได้สี่หมื่น มีตุ๊กตาหินอ่อนสีขาว ๒,๐๐๐ ตัว งามจริง ๆ วัดใหญ่นี้ เสียสวยด้วยปลูกเรือนเข้าไปกระชั้น

เสด็จสวิตเซอร์แลนด์ ทรงขึ้นรถไฟ เปลี่ยนจากรถไอน้ำเป็นไฟฟ้าทอดพระเนตรต้นแม่น้ำโรน

วันรุ่งขึ้นเสด็จรถยนต์ไปมองเตรอส์

ทรงค้างที่เมืองนอยเฮาเซน อยู่ในเขตชาฟเฮาเซน ต่อไปเป็นเมืองซูริก ทอดพระเนตรน้ำตก (ครูไปเมื่อวันที่ ๒๘ เดือนมิถุนายนปีนี้ เรียกว่า ไรน์ฟาลส์ Rheinefalls) มีโรงแรมที่รับสั่งว่า “อยู่ข้างปอน” เพราะไปที่นั้นไม่มีอะไรทำ นอกจากดูน้ำตก

เสด็จเมืองบาเดนบาเดน ไปเสวยน้ำ เป็นการรักษาพระองค์ และมีวิธีรักษาอีกอย่างเรียกว่า อินฮะเลชั่น (inhalation) สำหรับสูดไอน้ำ ต้องทรงทำหลายวัน พอมีเวลาเสด็จไปซื้อของบ้าง เมืองนี้แปลกกว่าเมืองอื่นคือ ไม่มีรถรางเลย

เสด็จไฮเดลเบอร์ก ริมแม่น้ำเนกกา (Neckar) มีปราสาทอยู่ยอดเขา (เมืองนี้สมเด็จกรมพระยาชัยนาทนเรนทร “รังสิต” ทรงศึกษา จึงทรงหานายแพทย์มาถวาย) เสด็จไป “ที่บ้านรังสิตเป็นที่เช่าเขาอยู่ ...มีข้าวต้มไข่เจียวปลาเฮอริงชุบไข่แทนปลากุเรา”

“ที่มหาวิทยาลัยมีห้องขัง มีที่บิศมาก (บิสมาร์ค) ต้องโทษ ... ที่ถูกขังไม่มีใครเดือดร้อนออกจะเป็นเก๋ ๆ” (มหาวิทยาลัยโบราณ ๆ หลายแห่งมีคุกแบบนี้) ต้องฟังเลกเชอร์ แล้วมาศึกษาด้วยตนเอง

ทอดพระเนตรภาพเขียนที่ทรงเห็นว่าน่าเกลียด ทรงบรรยายไว้ยาวว่าเมื่อสิบปีที่แล้วก็มีแล้วแต่ไม่มาก คราวนี้มาก ไม่เคยเห็นใครซื้อไว้เลย

สรงน้ำแล้ว ทอดพระเนตรการเพาะเลี้ยงปลาไม่ได้เป็นของรัฐบาล เป็นของเอกชนแต่รัฐบาลช่วยซื้อ

ทอดพระเนตรการเลี้ยงผึ้ง

วันต่อมาไม่สรงน้ำ รมควันเฉย ๆ เสด็จสตราสเบอร์ก เป็นเมืองที่ฝรั่งเศสเคยเป็นเจ้าของ เพิ่งเป็นของเยอรมนี เมื่อ ค.ศ. ๑๘๗๑ (ช่วงที่เสด็จเป็นของเยอรมนี ต่อมากลายเป็นของฝรั่งเศส จนทุกวันนี้) “อาหารอยู่ข้างวิเศษ” ทำตับห่าน มีโบสถ์ วัง สวนส้ม (Orangerie มีพืชตระกูลส้มมะนาว ใส่กระถางตั้งไว้ เวลาหน้าหนาวใส่เรือนกระจก ปัจจุบันเมืองสตราสเบอร์กเป็นที่ตั้งของสภายุโรป)

เสด็จคาลสรูห์

เสด็จแฟรงเฟอร์ต ทรงเล่าว่าแฟรงเฟอร์ตเป็นเมืองหลวงของอาณาจักรแฟรงคิช (Frankish Empire) ซึ่งโบราณเก่าแก่

เสด็จสวน เรียกว่า สวนปาล์ม (Palmengarten) มีต้นไม้เมืองร้อนอยู่ในเรือนกระจก (ครูก็เคยไป)

เสด็จสวนสัตว์มีเด็กยิว (ยิว Jew) มาแอบมอง ทรงเล่าว่าเมืองนี้มีคนยิวมาก เราเข้าใจว่า ยิวนี้เป็นฝรั่ง ที่จริงห่างกันมากคล้ายแขก จมูกโด่งเป็นสันหักเป็นลอนที่หัวตา พื้นเดิมไปจากเยรูซาเลม (Jerusalem) ซึ่งเป็นเมืองที่พระเยซูสอนศาสนา ตามทางศาสนาคล้ายแขก (ครูไม่แน่ใจว่ามุสลิมเป็นฝ่ายรับธรรมเนียมยิวมาใช่หรือไม่) คือรับศีล เข้าสุหนัต ไม่กินหมู จะกินสัตว์ต้องชำแหละภาชนะ สำหรับหาอาหารต้องแยกกันกับฝรั่ง กินเหล้าน้อย ไหว้พระใช้ภาษาเฮบริว ที่หมอมิชชันนารีเรียกว่า เฮบราย (Hebrew) เป็นศาสนาชั้นก่อนพระเยซู ที่ฝรั่งรังเกียจประการหนึ่งด้วยเรื่องศาสนา ประการที่สองว่าพวกยิวสกปรก คิดแค่หาเงิน ขายของเลวหลอกว่าดี หากินคล่อง เพียรมาก ช่วยเหลือกันเองมาก ร่ำรวยให้คนกู้เงินเอาดอกเบี้ยแพง ยี่สิบสามสิบเปอร์เซ็นต์ ชื่อยังฟังแปลก ๆ ชื่อแซ่แต่งขึ้นใหม่ ผู้หญิงสวย หยุดวันเสาร์เหมือนฝรั่งหยุดวันอาทิตย์ พวกยิวต้องเกณฑ์ทหาร แต่ไม่ให้เป็นนายทหาร ราชการพลเรือนเยอรมันไม่ใช้ยิวเลย แต่อังกฤษใช้ ที่รัสเซียถูกรังแกมาก

เสด็จฝรั่งเศส ทรงรู้สึกว่าเข้าเขตประเทศใดก็รู้สึกถึงความเปลี่ยนแปลง เสด็จสถานทูตไทย ทรงเรียกว่าลิเคชั่น (Legation) มีข้าราชการและนักเรียนไทยรับเสด็จ

เสด็จเยี่ยมประธานาธิบดีฝรั่งเศส (ชื่อ Armand Fallières) รับสั่งว่าไม่ภาคภูมิเหมือนอย่างมองสิเออร์เฟลิกซ์ โฟร์ (Felix Faure) แต่ดูเป็นคนอัชฌาสัยเรียบร้อย พูดจาปราศรัยดีมาก ตอนค่ำมีแผนว่าจะถวายพระกระยาหารค่ำ แต่เกิดมีกรณีไวน์เถื่อน จึงทรงขอให้งดงาน

กลางคืนเสวยที่ “หอคอยเงิน” มีอาหารหลายอย่างนอกจากเป็ดที่มีหมายเลข มีคนกินปีละ ๑,๐๐๐ ตัวเศษ อาหารอื่นเจ้าของจะบังคับบัญชา แต่ถึงเป็ดจะลงมือเอง (ทรงอธิบายวิธีทำละเอียด)

ทรงเห็นว่า “เมืองปารีสเป็นเมืองบรมสุข...เมืองปารีสเป็นเมืองบริบูรณ์ด้วยอาหารแลด้วยความสนุก แลบริบูรณ์ด้วยเข้าของสารพัดที่จะต้องการอะไรได้ เพราะเหตุฉะนั้นคนที่มาเที่ยวเตร่ จึงเห็นเป็นเมืองสวรรค์ ความจริงก็สมควรจะเทียบ แต่ทางซึ่งจะให้คนเพลิดเพลินเป็นอันตรายแก่ชีวิตและทรัพย์สมบัตินั้น ก็หาประมาณมิได้เหมือนกัน คนมาเที่ยวจำต้องระวังตัวและระวังใจของตัวเป็นอย่างที่สุด”

เสด็จอังกฤษ (เป็นรัชสมัย King Edward VII) ในงานเลี้ยงในวัง ทรงพบ มาร์ก ทะเวน (Mark Twain ค.ศ. ๑๘๓๕ - ๑๙๑๐ นักเขียนอเมริกัน) รับสั่งว่าเป็นคนแก่ แต่งตัวไม่ค่อยเรียบร้อย แต่พูดสนุก ใคร ๆ ก็เอาใจ

กษัตริย์อังกฤษเป็นเยอรมัน พูดอังกฤษไม่ได้มาสองพระองค์ ประชาชนจึงไม่รักกษัตริย์ ควีนวิกตอเรียเริ่มเป็นอังกฤษ ส่วนกษัตริย์พระองค์นี้พระทัยดี โอภาปราศรัย คุยกับคนทั่วไป ถือธรรมเนียมไม่เคร่งครัด ใคร ๆ ก็ชอบ

ได้เสด็จรถไฟใต้ดินสายใหม่ทยูบ (ท่อ - tube) ลึกกว่าสายเดิม

ทรงรับปริญญากิตติมศักดิ์มหาวิทยาลัยเคมบริดจ์

เสด็จแฮมเบิค (ฮัมบูร์ก - Hamburg) เป็นเมืองใหญ่กว่าเพื่อนในบรรดาเมืองค้าขายที่รวมกันเรียกว่าแฮนสิเอติก (Hanseatic Republics) สัญญาทางพระราชไมตรีของไทยก็ทำกับเมืองนี้ก่อน

เสด็จประเทศเดนมาร์ก เมืองโคเปนเฮเกน เมืองเดนมาร์กเป็นเมืองแปลกไม่มีเขาเลย มีพระราชวงศ์มารับและรับรองมากเหมือนญาติ

เสด็จยัตลันด์ (Jutland) ที่ตำบลสคาเกน เป็นที่อยู่เหนือสุดของเดนมาร์ก แทบไม่มีบ้านเรือน มีแต่ทรายดูคล้ายกับหาดทรายเก่าที่ไทยเรียกว่าตะกาด รับสั่งว่า พระยาชลยุทธโยธิน เรียกว่าแหลมตะลุมพุก (ครูเคยไป บริเวณนั้นปัจจุบันมีคนไทยไปอยู่มาก ได้ทราบว่าคนไทยเหล่านี้ อดทนดีแท้ ถึงหน้าหนาวฝรั่งนักท่องเที่ยวไม่มา ฝรั่งท้องที่ ถ้าหนีได้ก็หนี แต่คนไทยทนได้ ในพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นยังมีธงชาติไทยซึ่งสมัยนั้นเป็นธงช้าง เล่าเรื่องพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เสด็จพระราชดำเนิน)

เสด็จนอร์เวย์ กรุงคริสเตียเนีย (เป็นชื่อเก่าของ ออสโล) ทอดพระเนตรฟยอร์ด (fjord) ต้องอ่านกล้ำกัน เหมือนกรอก ไม่ใช่กะรอก ที่เรียกว่าฟยอร์ดนี้ไม่ใช่แม่น้ำ ไม่ใช่อ่าว เป็นห้วงน้ำทะเลลึกเข้าไปเหมือนคลองหรือแม่น้ำ เป็นน้ำเค็ม แต่ไปตันตรงปลาย

พระเจ้าแผ่นดินนอร์เวย์กับพระมเหสีทรงเห็นว่า ภาพสมัยใหม่เป็นบ้าเหมือนที่พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงเห็น

พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงเห็นว่า พระราชวงศ์นอร์เวย์สนิทกันกับพระองค์เหมือนเป็นญาติ ทรงกล่าวถึงเจ้าชายโอลาฟ ตอนนั้นยังเป็นเด็ก (ต่อมาครองราชย์เป็นพระเจ้าโอลาฟ ครูเคยไปเฝ้ารับเสด็จตอนที่เสด็จเยือนเมืองไทย เมื่อครูไปนอร์เวย์ครั้งแรก เมื่อไปถึงประทับรถ ไปรับครูด้วยพระองค์เอง)

กระดาษที่ใช้พิมพ์หนังสือทำด้วยไม้สน ไม้สนทำให้อากาศบริสุทธิ์ เว้นแต่คนเป็นฝีในท้อง (วัณโรค) ที่หมอไม่ให้มานอร์เวย์เพราะหนาวไป

เสด็จทรอนด์เยม (Trondheim - ทรอนด์ไฮม์) ทอดพระเนตรน้ำตก หรือน้ำพุที่ใช้เป็นแรงหมุนเครื่องจักรทำไฟฟ้า มีการกลั่นไนเตรตจากอากาศมาทำปุ๋ย

การบอกอุณหภูมิ มีวิธีวัดหลายอย่าง เช่น เซนติเกรด ฟาเรนไฮต์ ราเมอ

เสด็จเมืองฮาเมอเฟสต์ (Hammerfest) ถือเป็นเมืองเหนือสุดแห่งหนึ่งของโลก

เสด็จนอทเคป (Nordkapp) ทรงเล่าว่ามีหญ้าเป็นหย่อม ๆ มีดอกไม้สีเหลืองสีม่วงน่าเอ็นดูดี บรรดาต้นไม้ไม่มีอะไรสูงกว่าผักเบี้ย ทรงสลักพระนาม จ.ป.ร. ๑๙๐๗ (ครูเคยได้ไปดูพระนามที่สลักไว้ ได้เห็นสภาพภูมิศาสตร์ที่แปลก ต้นไม้ที่ควรจะโตก็เล็กเป็นบอนไซธรรมชาติเพราะขึ้นอยู่กับหิน)

เสด็จเมืองตรอมซือ (Tromso) ทอดพระเนตรพวกลัป (Lapp) เป็นชาวพื้นเมืองของสแกนดิเนเวีย เลี้ยงกวางเรนเดียร์ หน้าตาเหมือนคนจีนมากกว่าฝรั่ง

โรงแรมสตาลไฮม์ (Stralheim Hotel) (ครูเคยได้ไปโรงแรมนี้แต่เป็นอาคารใหม่ อาคารที่พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเสด็จ ไฟไหม้ไปหมดแล้ว)

เมืองเบอร์เคน (Bergen)

(ข้อสังเกตคือทรงพรรณนาเรื่องภูมิประเทศของนอร์เวย์อย่างละเอียด คงเป็นเพราะภูมิประเทศแปลกที่ไม่มีใครมีโอกาสเห็นมากนัก)

เสด็จทางคลองคีล (Kiel Canal) ขุดใกล้ปากอ่าว เจาะแหลมที่เป็นเชลสวิคโฮลสไตน (Schlegwig Holstein) ไปต่อกับยุตแลนด์ เพื่อจะเดินเรือจากทะเลบอลติกไปทะเลอังกฤษมี

พระราชวินิจฉัยว่า เรือค้าขายที่จะต้องเดินในคลองนี้ก็มีแต่ลือเบกปริเมน แฮมเบิค กับเรือเมล์ของเดนมาร์กอีกเมืองหนึ่ง ไม่คุ้มค่าขุดและดูแลรักษา (ภายหลังอาจจะคุ้มขึ้น เป็นประโยชน์ทางยุทธศาสตร์ และมีเรือเข้ามาใช้หลายชาติ สามารถเป็นที่กำบังพายุได้)

ทรงเป็นแขกของครอบครัวกรุป (Krupp) เป็นครอบครัวที่ทำธุรกิจด้านเหล็กกล้ามาก่อน ต่อมาสร้างอาวุธแข่งขันกับบริษัทชไนเดอร์ของฝรั่งเศสและอาร์มสตรองของอังกฤษ รุ่นต่อมาคือ ฟริตซ์ อดอล์ฟ มีแต่ลูกสาว คนโตชื่อเบอร์ธา แต่งงาน ตามที่ทรงเล่าไว้ว่า ลูกเขยมาใช้นามสกุลกรุป บริหารงานต่อ รับเสด็จดีมาก

บริษัทนี้มีบทบาทมากระหว่างสงครามทั้งสองครั้ง หลังสงครามบริษัทต้องปรับเปลี่ยนธุรกิจ เจ้าของคนสุดท้ายที่รับเสด็จพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลปัจจุบันชื่อ นายอัลฟรีด ซึ่งมีลูกชายคนเดียวชื่อ อาร์นท์ ไม่สนใจกิจการของบิดาเลย อัลฟรีดจึงตั้งเป็นกลุ่มบริษัทและมูลนิธิให้บำนาญจำนวนมากแก่อาร์นท์ โดยไม่ต้องทำงานอะไร ครูเคยเห็นอาร์นท์หลายครั้ง เขาชอบมาเมืองไทย และใจดี ถ้าชอบใจใคร หรือสงสารใครก็ให้เงิน โดยไม่ได้ทำบุญเป็นเรื่องเป็นราว

สุดท้ายใน ค.ศ. ๑๙๙๙ บริษัทกรุปได้ควบรวมกับบริษัททุสเซน เป็นบริษัททุสเซนกรุป (Thyssen Krupp) ขายลิฟต์ บันไดเลื่อน ผลิตรถไฟ ต่อเรือ

เสด็จเบอร์ลิน (Berlin)

ทรงอธิบายถึงปัญหาเรื่องโทรเลขไร้สายที่เป็นของบริษัทมาโคนี (Marconi) และชาวเยอรมันชื่อเคานต์อาร์โก (Count von Arco) ต่างคนก็ว่าตนเป็นคนคิด ทรงอธิบายหลักการทางวิทยาศาสตร์

เสด็จห้างเคาฟเฮาส เดสเวสเตนส์ (Kaufhaus des Westens - KDW เปิดเมื่อเดือนมีนาคม ค.ศ. ๑๙๐๗ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เสด็จเดือนสิงหาคม แสดงว่าเพิ่งเปิดได้ ๔ เดือน) ทรงอธิบายว่าเป็นห้างใหญ่โตมาก ขายของสารพัด จัดห้องไว้เฉพาะเจ้านายเสวย

ทอดพระเนตรโรงพยาบาลวิรโช ฮอสปิตล (Virchow Hospital) เป็นโรงพยาบาลสำหรับคนจน (โรงพยาบาลการกุศล) ทรงบรรยายลักษณะของโรงพยาบาลอย่างละเอียด เช่น ห้องผ่าตัดที่ทันสมัย แม้แต่ห้องซักรีดและห้องครัวก็ทอดพระเนตร

เสด็จเมืองคัสเซิล (Kassel) เอมเปอเรอมารับเอง โปรด “บริพัตร” (สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้ากรมพระนครสวรรค์วรพินิต) “พ่อได้ทูลว่า จะส่งลูกแดง (สมเด็จพระมหิตลาธิเบศอดุลยเดชวิกรม พระบรมราชชนก) มาถวายอีก”

ทรงคุยกับเอมเปอเรอ เรื่องรูปภาพแบบสมัยใหม่ เอมเปอเรอกริ้วมากว่ามันบ้า ที่แท้มันเขียนไม่เป็น ถ้าเขียนตามฝีมือมัน ไม่มีใครดู “ไม่มีใครเขาจะดูจะทัก แกล้งเขียนให้ระยำเช่นนั้น พอให้เขาได้ทัก แล้วมันก็ไปโยนทิ้งเสีย ขอให้พ่ออุ่นใจเถอะ มันไปไม่ได้กี่ปีดอก”

เสด็จ “โคลอน คะทีดรัล” (Cologne Cathedral)

เมืองนี้มีชื่อเสียงเรื่องน้ำหอมโอเดอโคโลญ (Eau de Cologne)

เสด็จปารีส ต้องหยุดตรวจที่ชายแดนด่านภาษีเยอรมัน เบลเยียม และฝรั่งเศส ใช้เวลานาน (ปัจจุบันไม่ต้องหยุดแล้ว)

ทอดพระเนตรเซฟร์ (Sèvres) ซึ่งเป็นที่ทำปอร์เซอร์เลน (เครื่องกระเบื้อง - porcelain) เคยทอดพระเนตรการทำเครื่องกระเบื้องที่ไมเซน (Meissen) เมืองเดรสเดน (Dresden) อิตาลี รัสเซีย และเดนมาร์ก คราวนี้ทรงอธิบายวิธีทำอย่างละเอียด

ทรงวิเคราะห์การร่ายรำของตะวันตกว่า “เต้นโลดเป็นลิงแสม” ดนตรีผูกใหม่ได้ไม่มีที่สิ้นสุด แต่ของเรามีกฎบังคับ

เสด็จฟองเตนโบล (Fontainebleau) ที่เอมเปอเรอนโปเลียนที่ ๓ รับทูตครั้งพระยาศรีพิพัฒน์ ข้างนอกโทรมมาก ข้างในมีของไทยจีนญี่ปุ่นปนกัน ทรงบันทึกด้วยว่าสิ่งของไทยมีอะไรบ้าง เป็นวังที่นโปเลียนโบนาปาร์ตเซ็นชื่อออกจากราชสมบัติ น่าเสียดาย เดี๋ยวนี้ทิ้งไว้เปล่า ๆ สำหรับคนไปดูเท่านั้น การรักษาบกพร่องเป็นอันมาก

เสด็จเวอร์ไซส์ (Versailles - แวร์ซาย) ทอดพระเนตรตริอานองน้อย (Petit Trianon) เป็นที่ประทับของควีนมารีอองตัวเนตต์ ห้องเสวยไม่มีโต๊ะ แต่ถ้าต้องการจะพุ่งขึ้นมาเอง ข้างนอกมีเรือนแบบบ้านนอกเพราะควีนชอบเล่นเป็นชาวบ้าน มีโรงรถ ซึ่งมีรถคันใหญ่มาก วังใหญ่ใหญ่โตจริง ๆ มีรูปเขียนดี ๆ เช่น รูปราชทูตไทยเฝ้า ข้างนอกมีน้ำพุ

เสด็จไปประทับกับประธานาธิบดีที่ชาโตเดอรงบุยเย (Chateau de Rambouillet) ประธานาธิบดีชื่อฟัลลิแยร์ (Armand Fallières) ประธานาธิบดีเป็นคนอัธยาศัยใจดี สุภาพ ไม่มีท่าทางองอาจอย่างหนึ่งอย่างใด ท่านผู้หญิงเป็นผู้หญิงอย่างสามัญ แต่ขัดข้องที่พูดภาษากันไม่ได้ ต้องใช้ล่าม ยากที่จะหยั่งรู้อัชฌาสัยกัน (เมื่อเสด็จยุโรปครั้งแรก มีเรื่องกังวลตึงเครียดเรื่องความสัมพันธ์กับฝรั่งเศส ครั้งนี้ไม่มี) น้ำพุที่แวร์ซายส์นำมาจากรงบุยเยคล้าย ๆ กับน้ำที่ลพบุรีได้จากทะเลชุบศร

เสด็จกลับฮอมเบิร์กเพื่อรักษาพระองค์ต่อ ทรงบ่นเรื่องเสวยพระกระยาหารไม่ได้ของดี ๆ ห้ามไปหมด

เสด็จไปปารีสอีก ทอดพระเนตรโอเปรามาดามบัตเตอร์ฟลาย เพลงเจือสำเนียงญี่ปุ่นเพราะดี

เสด็จเมืองลูเซิน (Lucerne) ประเทศสวิตเซอร์แลนด์ ทรงอธิบายเรื่องการปกครองของสวิตเซอร์แลนด์

เสด็จเมืองมิลานทอดพระเนตรคะทีดรัลอีก เปรียบกับที่โคโลญ โปรดที่โคโลญมากกว่า “คอลอนเป็นยอดปรางค์ มิลานเป็นยอดมณฑป”

เสด็จเมืองปาเลอร์โม (Palermo) ในเกาะซิซิลี เมืองเมสสินา (Messina) เมืองเทาร์มินา (Taormina) เป็นเมืองท่องเที่ยวโบราณตั้งแต่สมัยคริสต์ศตวรรษที่ ๑๙ เมืองไซราคุสซา (Syracuse หรือ Siracusa)

เมืองในโลกตะวันตกเมืองสุดท้ายที่เสด็จคือเมืองวัลเลตตา เกาะมอลต้า (Valetta, Malta) เมืองมอลต้าประกอบด้วย ๓ เกาะ เมืองเก่ามาก ชนชาติต่าง ๆ ได้ปกครองมาก ต่อมาพระปกครอง เรียกว่าพวกไนต์ออฟเซนต์ยอน (Knight of Saint John) ผู้ที่เป็นหัวหน้าเรียกว่าแกรนมาสเตอ (Grand Master) พูดภาษาอิตาเลียนปนอาหรับ คนสูง ๆ พูดอิตาเลียนได้ ภาษาราชการเป็นภาษาอังกฤษ เมืองวัลเลตตาประหลาดไม่มีที่ไหนเหมือน ได้ทอดพระเนตรวังและที่ไว้เครื่องเกราะต่าง ๆ ผ้าลูกไม้ เมืองนี้ไม่สู้ละเอียดเหมือนของเบลเยียม หรืออิตาลี

มีต้นไม้เลื้อยเรียก บูกังวิลเลียร์ (Bougainvillea) เวลามีดอกออกเต็มไปหมด เยเนราลบารอนรับว่าจะจัดส่งถวาย ได้ปลูกที่สวนแง่เต๋ง ออกดอกคล้ายตรุษจีน เรียกชื่อว่าเฟื่องฟ้า (ครูเพิ่งไปเมื่อเดือนสิงหาคม เป็นเมืองที่มีประวัติศาสตร์น่าสนใจมาก มีโบราณคดีใต้น้ำ เป็นเรือฟีนีเชียน ดูเครื่องเกราะ ไกด์ว่าเดิมมีมากกว่านี้ แต่อังกฤษนำไปมาก)

บทสรุปของ **ไกลบ้าน** อยู่ในเอกสารประกอบการสอนที่ถ่ายเอกสารจากหนังสือพระราชนิพนธ์

๐ หม่อมเจ้าพูนพิศมัย ดิศกุล (พ.ศ. ๒๔๓๘ - ๒๕๓๓ หรือ ค.ศ. ๑๘๙๕ - ๑๙๙๐) ตามเสด็จพระบิดาคือ สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ ใน พ.ศ. ๒๔๗๓ (ค.ศ. ๑๙๓๐) ทรงบันทึกเรื่อง **ข้าพเจ้าเที่ยวยุโรปครั้งแรก** มีผู้แปลเป็นภาษาอังกฤษให้ชื่อว่า

“My First Impression of Europe” (บรรยายไว้ละเอียด เพราะหนังสือเล่มนี้หายาก แต่ก็ยังไม่ครบทุกแห่ง ได้ฉบับพิมพ์จากหอสมุดดำรงราชานุภาพ)

ท่านหญิงพูนฯ ทรงเล่าไว้ว่าคนตะวันออกอยากไปต่างประเทศด้วยเหตุผลต่าง ๆ กัน เช่น ต้องการความสนุกและโก้เก๋ ด้วยความเชื่อ (ไปแสวงบุญ) พวกที่อยากไปเพราะได้อ่านเรียนไว้มาก อยากไปเห็นด้วยตาของตัวเอง ท่านหญิงฯ ทรงเป็นประเภทที่ ๓ นี้

เรือไปถึงเยนัว (Genoa) ขึ้นรถไฟบลูเทรน ไปเมืองนีซ (Nice) และเมืองคานส์ (Cannes) เห็นคนนอนอาบแดด ทรงเขียนไว้ว่า “นึกขันว่าเคยเห็นแต่หมูหัน ไม่นึกว่าจะได้เห็นคนหันเลย” เสด็จไปเมืองมอนตีคาโล (Monte Carlo เมืองหลวงของราชรัฐโมนาโก) จะเข้าไปที่โรงบ่อน (casino) เขากวดขันมาก ผู้ชายต้องถอดหมวกและเสื้อโค้ต ไม่ให้นำกล้องถ่ายรูปเข้าไป เด็กอายุต่ำกว่า ๑๘ ปี ก็เข้าไม่ได้ คนที่เข้าไปเล่นโป (เล่นการพนัน) ส่วนมากเป็นคนแก่ ๆ ดูหน้าดำคร่ำเครียด ร้องไห้ก็มี ส่วนตึกนั้นงดงามวิจิตรพิสดาร ท่านหญิงฯ ว่าน่าอนาถใจ ความสนุกที่ดีกว่านี้หาไม่ได้หรืออย่างไรในโลกนี้ การเล่นไม่น่าสนุก ไม่มี art หรือ trick อะไรเลย มีแต่ความโลภ

บรรยายถึงอะแควเรียม (aquarium) เป็นที่เลี้ยงปลาแปลก ๆ ที่น่าชมมาก

เส้นทางจากนีซสวยงาม

เมืองกราซ (Grasse) เป็นเมืองที่มีชื่อเสียงในการทำน้ำอบ

เสด็จไปโบสถ์รัสเซียในเมืองนีซ พวกรัสเซียขาวที่ตกทุกข์ได้ยาก (เพราะว่าประเทศรัสเซีย เปลี่ยนแปลงการปกครองเป็นคอมมิวนิสต์) สมเด็จกรมพระยาดำรงราชานุภาพทรงบริจาคเงินอุทิศถวายซาร์นิโคลัสที่ ๒

เสด็จปารีสทางรถไฟ ทอดพระเนตร Foire de Paris เป็นที่แสดงสินค้าที่ประดิษฐ์ขึ้นใหม่ ๆ ท่านหญิงฯ ทรงเห็นว่าควรจะเรียกว่า “ที่แสดงสมองของมนุษย์” เช่น ตะไกรไฟฟ้าตัดเสื้อสักหลาดซ้อนกันได้ถึง ๗๐ ชั้น ผู้ใดคิดอะไรได้ก็จด patent (สิทธิบัตร) เป็นของตัว และมีพ่อค้ามาซื้อ

เสด็จ Bois de Boulogne เป็นป่าที่ทำขึ้นเพราะเบื่อตึก บ้านเรามีป่าธรรมชาติงาม ๆ อยู่แล้วจึงไม่ตื่นเต้น

ได้ทรงพบโปรเฟสเซอร์ต่าง ๆ มากมาย เช่น Professor Levi ท่านหญิงพูนฯ และท่านหญิงพิลัยถูกล้อว่าคงเบื่อ ซึ่งไม่จริง การหาโอกาสฟังผู้มีความรู้พูดกันหายาก ดีกว่าฟังเรื่องเหลวไหลตามท้องถนน

เที่ยวหอเอฟเฟล (Eiffel) มีคนรับจ้างตัดกระดาษเป็นรูปเงาของคน ดูออกว่าเป็นใคร

สมเด็จกรมพระยาดำรงฯ เสด็จพิพิธภัณฑ์โรแด็ง (August Rodin ค.ศ. ๑๘๔๐ - ๑๙๑๗) เป็นประติมากรและจิตรกรมีชื่อเสียงของฝรั่งเศส งานที่มีคนรู้จักมากที่สุดคือ “นักคิด” (Penseur)

ทอดพระเนตรโรงถ่ายหนัง

ทอดพระเนตรโรงพิมพ์หนังสือพิมพ์ฟิกาโร (Figaro) (ครูก็เคยไปที่โรงพิมพ์หนังสือพิมพ์นี้ เป็นหนังสือพิมพ์ฉบับแรกของฝรั่งเศส ตั้งขึ้นใน ค.ศ. ๑๘๒๖)

เสด็จมอนมาตร์ (Monmartre) (เนินเขาสูงประมาณ ๑๓๐ เมตร มีวิหารเป็นโดมสีขาว แต่เราจะรู้จักกันดีว่าเป็นที่ศิลปินมีชื่อเสียงมาสร้างงานศิลปะ)

เสด็จพระราชวังแวร์ซาย (Versailles) เสด็จไปวันอาทิตย์ต้นเดือนเพราะเป็นวันที่เขาเปิดน้ำพุให้คนดู ได้ทอดพระเนตรห้องกระจกที่โกษาปานเฝ้าพระเจ้าหลุยส์ที่ ๑๔ ที่จริงเขาปิดไม่ให้ผู้อื่นดู เพราะกำลังซ่อม (ครูเองก็เคยไปตอนเขาซ่อม แต่ได้รับอนุญาตให้ไปดูได้เป็นพิเศษ บอกเขาว่าเป็นแม่กองบูรณะพระบรมมหาราชวัง อยากได้ความรู้ไว้ไปทำงาน)

ได้ดูวังตริอานอง (Trianon) และตำหนักเล็ก ๆ ของพระนางมารีอองตัวเนตต์ (Marie Antoinette ค.ศ. ๑๗๕๕ - ๑๗๙๓ หลังการปฏิวัติฝรั่งเศสถูกประหารด้วยเครื่องกิโยตีน)

พิพิธภัณฑ์กีเมต์ (Guimet เป็นพิพิธภัณฑ์เก็บศิลปวัตถุจากตะวันออก ตอนที่ครูเรียนหนังสือ ศาสตราจารย์ หม่อมเจ้าสุภัทรดิศ ดิศกุล ที่นักเรียนเรียกว่า “ท่านอาจารย์” มักบอกพวกเราว่า ต้องไปดูของจริงที่กีเมต์)

พิพิธภัณฑ์ลูฟร์ (Louvre) สร้าง ค.ศ. ๑๕๒๗ ท่านหญิงพูนฯ ทรงวิจารณ์ว่า “ถึงแม้จะดูสักอาทิตย์หนึ่งก็ไม่ทั่วได้ มีของดี ๆ เกินที่จะอธิบายได้ถูกต้อง เพราะนโปเลียนที่ ๑ ตีได้เมืองใดแกก็ปรับเอาของสำคัญของเมืองนั้นมาไว้ นึกดีใจที่แกไม่ได้มาเมืองไทย มิฉะนั้นพระแก้วมรกตของเราคงมาอยู่ที่นี่แล้ว ได้เห็นรูปเขียนที่มีชื่อเสียงหลายแผ่น มีรูปมาดอนนาดาวินชี (Madonna da Vinci) เป็นต้น” (น่าจะเป็น The Madonna of the Rocks หรือ The Virgin of the Rocks ฝีมือ Leonardo da Vinci)

เสด็จเยี่ยม President de la Republique (Doumergue) คือ ประธานาธิบดีฝรั่งเศส (ค.ศ. ๑๘๖๓ - ๑๙๓๗) “เป็นคนแก่ใจดี พูดจาน่ารัก”

เสวย “เป็ดพิเศษที่หอเงิน (Tour d’Argent) ซื้อ ๒ ตัว ได้นำเบอร์ ๑๐๙, ๓๑๖ - ๒๗ นับว่าอร่อยดี แต่แพงใจหาย ข้าพเจ้าอยากรู้ว่าเขาทำอย่างไรคอยดูอยู่ตลอดเวลา พอถึงผสมน้ำราดเป็ด เขาเอาเข้าไปในห้อง เลยรู้ไม่ได้ว่าเขาใส่อะไร” (ร้านนี้อ้างว่าเปิดทำการสมัยพระเจ้าอองรีที่ ๔ ค.ศ. ๑๕๘๒ รัชกาลที่ ๕ เคยเสด็จ ครูก็เคยไป จำไม่ได้แล้วว่าได้เบอร์อะไร เขามีประกาศนียบัตรให้แต่จำไม่ได้แล้วว่าไปไว้ที่ไหน เห็นจะไม่ไปอีกแล้วเพราะแพงมาก)

ทอดพระเนตรวัดโนตระดาม (Notre Dame) เดิมเป็นโบสถ์โรมัน ค.ศ. ๓๖๕ โป๊ปอาเล็กซานเดอร์ที่ ๓ สร้างใหม่ใน ค.ศ. ๑๑๖๓

Invalide (อ่านว่า แองวาลีด) เป็นโรงพยาบาลทหารและมิวเซียมของกองทัพบกมาตั้งแต่ พระเจ้าหลุยส์ที่ ๑๔ ทรงสร้างใน ค.ศ. ๑๖๗๑ เห็นที่ฝังศพนโปเลียนที่ ๑ มีทหารแก่ ๆ เป็นผู้นำ (ทั้งที่ยุโรป และสหรัฐอเมริกานิยมให้ทหารปลดประจำการมาทำงานพิพิธภัณฑ์ พวกนี้จะดุมาก คอยเฝ้าไม่ให้คนที่มาจับต้องสิ่งของ)

ซอร์บอน (เป็นมหาวิทยาลัยสำคัญของฝรั่งเศส) ไปทรงฟังโปรเฟสเซอร์ฟิโนต์ (Finot) ปาฐกถา

ดูสวนสัตว์ เขามีคนแอฟริกันที่พวกผู้หญิงที่เจาะปากเอาไม้สวมที่ปากจนปากใหญ่เหมือนเป็ด แต่ผู้ชายปากธรรมดา ทรงสลดพระทัยเห็นว่า “บาปกรรมอะไรหนอ ที่บันดาลให้เห็นเป็นสวยงามไปได้” และทรงว่าพวกฝรั่งว่าเอาพวกที่มีประเพณีแตกต่างมาไว้สวนสัตว์เหมือนเป็นสัตว์ (เหมือนบ้านเราเอากะเหรี่ยงคอยาวมาเป็นของดูเล่น)

พิพิธภัณฑ์ชาติพันธุ์วิทยาที่ทรอกคาเดโร (Trocadero) (ปิดไปแล้ว)

วังฟองแตนโบล (Fontainebleau) มีห้องที่พระยาศรีพิพัฒน์ราชทูตไทยเฝ้าพระเจ้านโปเลียนที่ ๓ เครื่องราชบรรณาการ มีดารานพรัตน์ดวงแรกที่พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวโปรดเกล้าฯ ให้พระองค์เจ้าประดิษฐวรการออกแบบ มีเรื่องของนโปเลียนที่ ๑ แสดงว่ามีอำนาจมากมีโต๊ะที่เซ็นลาออกจากราชสมบัติและปากกาที่เซ็น

ไปที่คาเลส์ ข้ามเรือไปอังกฤษ

ที่อังกฤษมีสื่อมวลชนสัมภาษณ์มาก

ดูโอเปรา Madame Butterfly นักดนตรีว่าผู้หญิงมักชอบดนตรีอิตาเลียน ถ้าเป็นคอดนตรีชั้นสูงจะชอบเพลงเยอรมันแบบวากเนอร์ (Wagner)

Natural History Museum มีกระดูกสัตว์ที่สูญพันธุ์ไปแล้ว มีนกต่าง ๆ

Tate Gallery มีรูปเขียนมีชื่อเสียงหลายรูป

เข้าเฝ้าคิงควีนที่พระราชวังบักกิ้งแฮม

ดู Victoria and Albert Museum มีของสำหรับวิชาช่างต่าง ๆ

ไป East End เป็นแหล่งคนจนโทรมมาก มีกุ๊ยยืนหน้าโรงเหล้า มี Salvation Army เป็นพวกสอนศาสนาและทำกุศลคอยช่วยเหลือ

Royal Geographical Society สมเด็จกรมพระยาดำรงฯ ทรงเป็นสมาชิก (ครูก็เป็นสมาชิก) มีสมาชิกเป็นนักสำรวจดูพิกลพิการมากเพราะต้องตรากตรำ ถ้าไม่มีคนพวกนี้เราจะไม่รู้อะไรที่อยู่ไกล ผู้พูดวันนี้เป็นผู้หญิงชื่อมิสคอนเว เล่าเรื่องเมืองโบราณชื่อเปตรีในอาเรเบีย ที่พ่อคือเซอร์มาร์ติน คอนเว (Martin Conway) สำรวจไว้และตายไปก่อน (เท่าที่ครูค้นคว้าได้ Miss Agnes Conway (ค.ศ. ๑๘๘๕ - ๑๙๕๐) เป็นธิดา Sir Martin Conway นักสำรวจและนักปีนเขา เคยไปสำรวจเกาะ Spitzbergen ของนอร์เวย์ ตัวมิสคอนเวเองเป็นนักประวัติศาสตร์และนักโบราณคดี ได้ไปสำรวจเมืองเปตรา (Petra) ในจอร์แดน ซึ่งปัจจุบันถือว่าเป็นสถานที่มหัศจรรย์ของโลก ซึ่งครูเคยไปแล้ว เธอมารายงานเรื่องนี้ที่ Royal Geographical Society ใน ค.ศ. ๑๙๓๐ ซึ่งสมเด็จกรมพระยาดำรงฯ และท่านหญิงพูนฯ ไปทรงฟัง) ได้เสด็จงานฉลอง ๑๐๐ ปีของสมาคมด้วย

ทอดพระเนตร Science Museum เกี่ยวกับเครื่องจักร เครื่องยนต์ที่มีทุกชนิดในโลกเรา ตรงข้ามมี Royal Science College ด้วย คนที่มาดูมีทั้งเด็ก หนุ่ม และคนแก่ ๆ มาดูด้วยความสนใจ เป็นประโยชน์กับเขาจริง ๆ

ทอดพระเนตรวัด Westminster แต่คนมาก วันรุ่งขึ้นเสด็จอีก ทรงชมว่าคนอธิบายดี

ทอดพระเนตรรูปเขียนที่ National Gallery มีภาพที่มีชื่อเสียงมาก

เสด็จสวนคิว (Kew Gardens) ทรงเรียกว่าเป็นมิวเซียมดอกไม้สด ต้นไม้สด ๆ ถ้าเป็นต้นไม้ทางเมืองร้อน เขาจะทำโรงกระจกมีท่อน้ำร้อนไว้เวลาหน้าหนาว

Tower of London มีเครื่องราชกกุธภัณฑ์และที่ฆ่าใครต่อใครตามพงศาวดารอย่างน่าขนหัวลุก

เสด็จวังแก้ว Crystal Palace พระราชสวามี Prince Consort ของพระราชินีวิกตอเรีย โปรดให้สร้างสำหรับ Trade Exposition (ค.ศ. ๑๘๕๑) มีห้องดนตรี จุคนได้เป็นพัน ๆ มีมิวเซียมต่าง ๆ มีตู้กลหยอดเงินแล้วมีขนม ของเล่น คำทำนายออกมา (ไฟไหม้ไปเมื่อ ค.ศ. ๑๙๓๖)

Ross Institute โรงพยาบาลไข้มาลาเรีย ได้พบ Sir Ronald Ross (ค.ศ. ๑๘๕๗ - ๑๙๓๒) เกิดในอินเดีย ได้รับรางวัลโนเบลใน ค.ศ. ๑๙๐๒ มีปัญหาว่าควรจะได้รับรางวัลแต่ผู้เดียวหรือเปล่า ความขัดแย้งในเรื่องนี้ Amitav Ghosh นำมาเขียนนวนิยายเรื่อง **Culcutta Chromosome** ใน ค.ศ. ๑๙๙๕) Sir Ross เป็นผู้พบยุงมาลาเรีย ต้องนั่งเก้าอี้รถเข็นออกมารับแขกแล้ว (ชื่อเต็มของสถาบันว่า Ross Institute and Hospital for Tropical Diseases)

British Museum เลือกดูแต่ของตะวันออก ของไทยมีไม่มาก มีหัวนาค (บันได) ทองแดงจากพิษณุโลก นอกนั้นเป็นแบบสะพานหัน

เสด็จ Houses of Parliament (รัฐสภา) วันนั้นเขาเถียงกันเรื่องเงิน ได้เห็นคนมีชื่อเสียง หลายคน ดู House of Lords กำลังยืนพูดอธิบายเรื่อง Trouble in Malta เล็กกว่า House of Commons

วัง Hampton Court สร้างสมัยพระเจ้าเฮนรีที่ ๘ คนนำเป็นคนแก่พูดมากไปหน่อย ชอบเล่าว่าเห็นผีคนนั้นคนนี้ ลักษณะวังเหมือนกับที่อื่นคือเป็นสี่เหลี่ยม เดินถึงกันตลอด

วังวินด์เซอร์ (Windsor Castle) เป็นวังที่ท่านหญิงฯ โปรดที่สุด มีเจ้าหน้าที่หอพระสมุดมาต้อนรับ ท่านหญิงฯ โปรดเสื้อเกราะต่าง ๆ (แต่ครูชอบหนังสือในห้องสมุดจนบรรณารักษ์หอพระสมุดว่า อยากเอาตัวครูมาขังไว้ คนอื่น ๆ ไม่ค่อยเข้ามา มีแต่เจ้าชายชาร์ลส์พาพระโอรสมาทอดพระเนตรรูปเขียน)

โรงเรียนอีตัน (Eton) มีสวนที่พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวสร้างพระราชทานเพราะทรงเคยศึกษาที่นี่

เสด็จเบลเยียม

เมือง Bruxelles (เรียกแบบฝรั่งเศส ภาษาอังกฤษว่า Brussels - บรัสเซลส์)

เสด็จเมือง Antwerp (อันท์เวอร์ป) ทอดพระเนตร International Exhibition ภาพเขียนของ Rubens (ค.ศ. ๑๕๙๙ - ๑๖๔๐ มีที่ทำงานอยู่ที่เมืองอันท์เวอร์ปนี้)

ทอดพระเนตรการทำ lace (ผ้าลูกไม้) ตามวิธีเก่า

เสด็จมิวเซียม Bruxelles ว่าจัดของเป็นหมวดเป็นหมู่ดี

เสด็จเมือง Liège (ลีเอจ) ทอดพระเนตรโรงทำแก้ว รับสั่งว่าหายโง่ไปหลายอย่างได้เห็น ตั้งแต่หลอมแก้วจนส่งลงเรือ

กลับ Bruxelles ทรงพบเจ้าพระยาอภัยราชา (Jaquemyn)

เสด็จ Amsterdam ในประเทศ Holland ทางรถไฟ

ทอดพระเนตรการตัดเพชร ตัดยากมาก เขาไม่ขาย

มิวเซียม มีพระประสงค์ทอดพระเนตรของเกี่ยวกับไทย จึงได้ทอดพระเนตรแผนที่อยุธยาสมัยพระเจ้าปราสาททอง

เสด็จเมืองเฮก (Hague) ทอดพระเนตรศาลโลก Palace of Peace

เมืองไลเดน (Leiden) มกุฎราชกุมารียูเลียนาทรงศึกษา

ไปเมืองแฮมเบอร์ก (Hamburg - ฮัมบูร์ก) เสวยเช้าที่บ้านมิสเตอร์ลิงค์ (Link) (บริษัท บี. กริมม์ B. Grimm ตั้งในกรุงเทพฯ เมื่อ ค.ศ. ๑๘๗๘ นายอดอล์ฟ ลิงค์ มาทำงานเมืองไทย ค.ศ. ๑๙๐๓ ช่วงสงครามโลกครั้งที่ ๑ คนเยอรมันถูกยึดทรัพย์ ครอบครัวลิงค์พร้อมลูกชายสองคนคือเฮอร์เบอร์ตและแกฮาร์ตถูกจับไปกักกันที่อินเดีย ต่อมาใน พ.ศ. ๒๔๗๑ ครอบครัวกลับมาทำธุรกิจในประเทศไทยระหว่างสงครามโลกครั้งที่ ๒ ถูกยึดทรัพย์อีก ต่อมา ค.ศ. ๑๙๔๙ เฮอร์เบอร์ตกลับมาทำธุรกิจในประเทศไทย ภริยาได้รับพระราชทานตราเป็นคุณหญิง ส่วนแกฮาร์ต ได้รับตำแหน่งเป็นกงสุลกิตติมศักดิ์ของไทยในฮัมบูร์ก บุตรชายนายแกฮาร์ต คือนายฮารัลด์มาช่วยคุณลุงที่เมืองไทยเป็นนายห้าง B. Grimm ในปัจจุบัน)

เสด็จต่อที่เดนมาร์กทางเรือ เส้นทางเป็นเกาะ อากาศเย็น เตรียมชุดว่ายน้ำมาแต่ไม่ได้ใช้

ทรงเฝ้าพระราชวงศ์ที่วัง Amilienborg (ที่พระราชินีองค์ปัจจุบัน Queen Magarethe II ประทับ) เจ้านายเดนมาร์กต้อนรับอย่างดี ได้เสด็จไปที่ปราสาทโครนเบอร์ก (Kronborg) ที่เชคสเปียร์ เขียนเรื่อง Hamlet

มิวเซียม Rosenborg เป็นที่เก็บของสำคัญของพระราชวงศ์

สมเด็จกรมพระยาดำรงฯ ได้ทรงคุยกับพระยาชลยุทธโยธิน (Richelieu) (ชาวเดนมาร์กที่รับราชการในไทย ช่วยไทยในเหตุการณ์ ร.ศ. ๑๑๒) ถึง “Good Old Days” ครั้งนี้ได้พบกันเป็นครั้งสุดท้าย

ดูมิวเซียมและสถานที่อื่น ๆ เช่น Frederiksborg โรงต่อเรือและสร้างเครื่องจักร

เสด็จสวีเดน มกุฎราชกุมาร (ต่อมาเป็น King Gustav VI Adolf) เป็นผู้มีความรู้กว้างขวาง ทรงทราบพงศาวดารไทย แม้แต่พระพักตร์พระพุทธรูปไทยมีต่าง ๆ กันตามสมัยก็ทรงทราบ

เสด็จเบอร์ลินทางรถไฟ ไปพบประธานาธิบดี Hindenburg (ค.ศ. ๑๘๔๗ - ๑๙๓๔) สนทนาใช้ล่าม แต่ท่านหญิงพูนฯ ทรงคิดว่าท่านทราบภาษาอังกฤษ แต่เป็นธรรมเนียมว่าจะต้องพูดภาษาตนเอง สงสารว่าแก่แค่นี้ยังต้องทำงาน (ปลายชีวิตของท่าน เยอรมนีตกในอำนาจของฮิตเลอร์)

นอกนั้นดูภาพวาด วัง Charlottenburg (พังเสียหายตอนสงครามโลกครั้งที่ ๒ ครูเคยไปสังเกตว่าทำเป็นแบบสมัยใหม่ไปแล้ว) ทะเลสาบวันเซ (Wansee)

Old Berlin มีมิวเซียมใหญ่ (ปัจจุบันเรียกว่า Museuminsel หรือเกาะมิวเซียม) มีเวลา ทอดพระเนตรเฉพาะกรีกและอียิปต์ เช่น เศียรพระนาง Nefertiti สร้างอาคารใหญ่ ๆ เพื่อเก็บ สถาปัตยกรรมกรีก โรมัน แอสซีเรีย ถ้าเมืองไทยกลายเป็นฝรั่งไปหมดแล้ว มิวเซียมแบบนี้คงจะช่วยให้โลกรู้ว่าสมัยหนึ่งไทยเคยมีศิลปะของตนเอง

Modern Art บางทีบ้า ไม่รู้ว่าเรียกว่าศิลปะได้อย่างไร

เสด็จวัง Sans Souci ซึ่งแปลว่า ไกลกังวล พระเจ้าเฟรเดอริกมหาราชโปรดศิลปะแบบฝรั่งเศส

บริษัทไฟฟ้า AEG พาดูเครื่องไฟฟ้า ทรงเล่าวิธีทำสายโทรเลข ดูวิธีทำแล้วเสียวไส้เหมือนจับงู เห็นโรงไฟฟ้าแล้วรู้สึกว่าคนสองคนอาจทำไฟฟ้าดับทั้งเมือง และคนอาจไม่มีงานทำ เจ้าของงานใช้แบบนี้ต่อสู้กับการที่คนงาน strike

เจอพวกผู้ดีใหม่ที่มักเรียกตามภาษาฝรั่งเศสว่า Nouveau Riche (นูโวริช) เกิดขึ้นหลังมหาสงคราม (คือสงครามโลกครั้งที่ ๑) มาก ไม่มีสมบัติผู้ดี คิดแต่เรื่องทรัพย์สินเงินทอง

ดูการสร้างหนังสำหรับเด็ก ฝึกหัดสัตว์ให้แสดงได้ “ข้าพเจ้ายอมบูชาความมานะพากเพียรของชนชาติผิวขาว... ความขยันและความเกียจคร้านนี้ เราจะขัดอากาศได้แน่หรืออย่างไร ข้าพเจ้าอยากวิงวอนท่านนักวิทยาศาสตร์ทั้งหลายให้ช่วยคิดค้นหายาให้มนุษย์มีกำลังสมองกำลังใจได้เท่าเทียมทั่วถึง”

ทอดพระเนตรสวนสัตว์ Hagenbeck เป็นสวนสัตว์มีชื่อเสียงที่ฮัมบูร์ก จัดคล้ายปาร์ก ธรรมดา ไม่มีกรงขังสัตว์ ทำป่าให้อยู่เป็นเกาะ สัตว์โดดข้ามคูไม่ได้ สัตว์ที่สูญพันธุ์ไปแล้วทำเป็นรูปทองแดงให้คนดู ท่านหญิงฯ ไม่พอพระทัยที่ฝรั่งทำรูปอินเดียนแดงมารวมกับสัตว์ทั้ง ๆ ที่เขาเป็นคน (ขณะนี้มีคหบดีชาวฮัมบูร์กบริจาคเงินสร้างศาลาไทยอย่างสวยงามอยู่ในสวนนี้)

แต่แรกจะเสด็จเยอรมนีตอนใต้ด้วยแต่พระราชินีฮอลแลนด์อยากให้เฝ้า จึงไม่มีเวลาไปเยอรมนีใต้ ไปเฝ้าที่วัง Noorneide แล้วไปฝรั่งเศส ถึงปารีส ได้ไปทอดพระเนตรภาพของ Delacroix (เดอลาครัวซ์) ที่ลูฟร์ และไป Musée de Luxembourg มีภาพเขียนเช่นกัน

ประทับรถไฟไปสวิตเซอร์แลนด์ เมือง Montreux อยู่ริมทะเลสาบเลมอง มองเห็นภูเขามองต์บลอง ได้แวะปราสาทโรมัน Chateau de Chillon (เป็นปราสาทราวคริสต์ศตวรรษที่ ๑๑ มีชื่อเสียงเพราะ Lord Byron เขียนบทกวี Prison of Chillon ครูเคยไปคนเดียว ไม่ต้องมีใครนำ มีโบรชัวร์ใบเดียวก็เที่ยวได้สนุก)

เสด็จเมือง Gruyere (กรุยแยร์) เป็นที่ทำเนยแข็ง เนยอ่อน และครีมกำลังดี ไม่ rich (หมายถึงมัน) เกินไป กลับทาง Vavey (เมืองนี้เป็นที่ตั้งของบริษัทและสถาบันวิจัยของบริษัทเนสเลย์)

ไปเรือตามเมืองต่าง ๆ ไปถึงเจนีวา เสด็จสันนิบาตชาติ (League of Nations)

ขึ้นภูเขาและได้จับหิมะเป็นครั้งแรกที่เมืองเซอร์มัตต์ (Zermatt) (ดูเหมือนว่าทุกคนที่เห็นหิมะครั้งแรกจะตื่นเต้นมาก)

ขึ้นรถไปลอดอุโมงค์ไปตูริน เสด็จมิวเซียมทอดพระเนตรแผนกอียิปต์และที่เก็บรูปเขียน มี Reception ของ Academy of Art ทรงเห็นว่าชาวอิตาเลียนเกิดมาเป็นช่าง Artist จริง ๆ เฝ้ามกุฎราชกุมารและเจ้านายเมืองตูริน

เมืองมิแลน (มิลาน - Milan) ดูวัด Cathedral ทำด้วยหินอ่อนสีขาวทั้งวัด งามเหมือนทำด้วยน้ำตาล วัดทำเรียบแต่ใหญ่โต มีคลังเก็บของถวายในศาสนา มีศพเซนต์ใส่โลงแก้วหนุนหมอน มีหนังแห้งติดอยู่เหมือนกิ้งคกตายซาก

ไปเวนิส รับสั่งว่า “เป็นถิ่นที่ฝันถึงมานานแล้ว” สมกับที่ฝรั่งเรียกกรุงเทพฯ ว่าเป็น “Venice of the East” มีการร้องเล่นเพลงเรือ ต้องบรรทมในมุ้งเพราะมียุงแม่ไก่ตัวโต

เที่ยวจัตุรัสและวัด Saint Mark’s ด้านนอกมีเรื่องเล่าถึง Lord Byron

เครื่องแก้ว Venetian ของเมืองเวนิส สวยและบางเหลือเกิน และดูงามเหมือนร้านขายแพร วิธีทำไม่ได้แปลกกว่าที่อื่น เนื้อของแก้วใสบางผิดกว่าที่อื่น

เสด็จไปฟลอเรนซ์ สมเด็จกรมพระยาดำรงฯ เสด็จที่ทำการรัฐบาลเหมือนเมืองอื่น เขาเตรียมดอกไม้ไว้ถวายท่านหญิงพูนฯ ด้วย แต่ท่านหญิงไม่ได้เสด็จเพราะกงสุลว่าไม่ต้องเสด็จ ได้ความว่าผู้หญิงที่เคยมาไม่เคยสนใจอะไรนอกจากซื้อของ เป็นคติตามที่สมเด็จกรมพระยาดำรงฯ ทรงสอนว่าเมื่อไปไหนต้องทำตัวให้ดี คนที่มาทีหลังจะได้ไม่ลำบาก

ทอดพระเนตรที่ฝังศพตระกูลเมดีชี (Medici)

เสด็จต่อไปกรุงโรม ที่โรม เสด็จงานรับรองของ Royal Italian Academy ท่านหญิงพูนฯ ทรงเล่าว่า “มนุษย์ที่เรียกตัวเองว่า “อิตาเลียน” นี่แหละที่ควรภูมิใจว่าเป็นนายช่างประเสริฐของโลก” และว่า “งามและแปลกอย่างที่เราต้องตะลึงด้วยความพิศวงงงงวยทีเดียว”

ทอดพระเนตรวาติกัน เล่าเอาไว้หลายตอน ได้แก่

๑) ทอดพระเนตรวัด Saint Peter’s ทรงเห็นว่าใหญ่โตมโหฬารอย่างไม่มีอะไรเปรียบ และข้างในนั้นก็งดงาม เหลือที่จะพรรณนา สิ่งใดที่เรียกว่าวิเศษในสมัย Renaissance (สมัยฟื้นฟูศิลปวิทยาการ) ดูเหมือนจะมีทุกอย่างในสถานที่นี้

๒) เฝ้าโป๊ปมีล่าม เข้าพระทัยภาษาอังกฤษบ้างสองสามคำ ตรัสถามถึงหอสมุดของไทยและหนังสือต่าง ๆ ของไทย

๓) หอสมุดวาติกัน โป๊ปอนุญาตให้สมเด็จกรมพระยาดำรงฯ ทรงค้นจดหมายเหตุที่เกี่ยวกับประเทศไทยได้ตามพระประสงค์ จึงได้จดหมายเจ้าพระยาวิชเยนทร์ (ฟอลคอน)

๔) พิพิธภัณฑ์ของวาติกัน และโบสถ์ซิสตีน มีภาพฝีมือ Raphael (ราฟาเอล) Michael Angelo (ไมเคิล แอนเจโล) ของถวายต่าง ๆ ซึ่งเป็นของดี ๆ ทุกคนพยายามถวายของดีที่สุด มีแผนที่โลก (แบน) ที่โป๊ป Alexander VI ขีดเส้นอำนาจแก่โปรตุเกสและสเปนคนละครึ่งด้วย ดูเข้าทีดี

๕) ท่านหญิงพิลัยฯ เฝ้าโป๊ป ท่านหญิงพิลัยฯ ประชวรตอนที่สมเด็จกรมพระยาดำรงฯ และท่านหญิงพูนฯ เฝ้าโป๊ป จึงขอเฝ้าเป็นพิเศษ ตอนนั้นไม่ได้แต่งสีดำทางวาติกันก็อนุญาต เพียงแต่มีผ้าลูกไม้คลุมหน้า

เสด็จที่อื่น ๆ ในโรม Coliseum เคยรู้กันว่าเป็นที่ให้สิงโตกินคน (โคลิเซียมเป็นเวทีสมัยอาณาจักรโรมัน ทำเป็นรูปโค้ง มีคนดูได้ ๖๐,๐๐๐ - ๘๐,๐๐๐ คน แสดงการฟันดาบ การล่าสัตว์ การแสดงละคร เป็นต้น)

ที่อาบน้ำ Caracalla Bath มีท่อน้ำอุ่นน้ำเย็น (เป็นที่อาบน้ำสาธารณะของโรมันที่ใหญ่ที่สุด) ท่านหญิงพูนฯ ทรงเห็นว่าเป็นหนทางแห่งความเสื่อม

Appian Way (เป็นถนนโบราณของโรมัน สาเหตุหนึ่งที่อาณาจักรโรมันยิ่งใหญ่เพราะมีเส้นทางคมนาคมถึงกัน ควรเปรียบเทียบการสร้างเส้นทางในอาณาจักรจีนโบราณ และการที่พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงสร้างถนนและทางรถไฟในช่วงที่ปฏิรูปบ้านเมืองครั้งใหญ่)

Catacomb (เป็นสุสานใต้ดินมีทางเดิน) ไม่ได้ลงไปเพราะอากาศข้างล่างไม่ดีกลัวประชวร

Aqueduct (เป็นท่อที่โรมันทำไว้เพื่อนำน้ำเข้าเมือง มีหลายแห่งในอาณาจักรโรมัน แสดงให้เห็นความเจริญด้านการชลประทานสมัยโบราณเกือบ ๆ ๒,๕๐๐ ปีมาแล้ว)

Market and Forum (เป็นจัตุรัสกลางเมือง และมีทางเดินเชื่อมตึกสมัยโรมันใช้เป็นตลาด และเป็นที่พบปะแลกเปลี่ยนความคิดกันด้วย ปัจจุบันจึงใช้คำว่า Forum แปลว่าประชุม) ท่านหญิงพูนฯ ได้ไปทอดพระเนตรที่เขาขุดพบใหม่ ทรงเห็นว่า “โบราณสถานนี้ก็เป็นเครื่องปลุกใจคนได้อย่างหนึ่ง เขาจึงได้ลงทุนเพื่อค้นคว้าเอาสิ่งที่จะผูกโยงน้ำใจคนของชาติให้มั่นคง”

ผีของ Saints อยู่ในหอพระ เปิดผ้าคลุมขึ้นก็เห็นนอนยิงฟันอยู่ ... ถ้าเป็นคนขี้กลัวผีก็เห็นจะไม่สนุกนัก

สมเด็จกรมพระยาดำรงฯ ทรงเยี่ยมมุสโสลินี ทรงคุยอยู่ราว ๒ ชั่วโมง สมเด็จกรมพระยาดำรงฯ รับสั่งว่า “Very interesting เพราะมุสโสลินีมีแต่ประเทศ “อิตาลี” อย่างเดียวเท่านั้น” (Benito Mussolini ค.ศ. ๑๘๘๓ - ๑๙๔๕ เป็นนักการเมืองที่ถือลัทธิฟาสซิสต์เผด็จการ อยู่ข้างเดียวกับฮิตเลอร์ ในสงครามโลกครั้งที่ ๒ ถูกฝ่ายต่อต้านสังหารที่ Lake Como เมื่อ ค.ศ. ๑๙๔๕ และนำศพแขวนห้อยหัวอยู่ที่เมืองมิลานเพื่อให้คนเห็นว่าตายแน่ ๆ)

เสด็จเนเปิลส์ ทอดพระเนตรภูเขาไฟ Vesuvius กำลังพ่นควัน มีเปลวแดงแว่บ ๆ เหมือนคนสูบบุหรี่อยู่ตลอดเวลา ดูน่าเสียวไส้ แต่เขากลับบอกว่าที่แลเห็นควันและเปลวไฟเช่นนี้แหละดี เพราะแปลว่าปกติ แต่ถ้านิ่งอึดเสียเฉย ๆ ละก็ให้เร่งระวังตัว เพราะแปลว่าจะระเบิดแน่

ที่เลี้ยงปลา aquarium นึกถึงพระราชนิพนธ์พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ที่เสด็จพระราชดำเนินมาใน ร.ศ. ๑๒๖ (พ.ศ. ๒๔๕๐ แต่ไม่ได้รวมอยู่ในไกลบ้าน)

เนื้อเย็น

ฝากระจกขังน้ำทำแยบคาย
พื้นทรายขาวเอาการังมาฝังก่อ
สาหร่ายกาลปังหาบรรดามี
ปลาใหญ่น้อยลอยคล่ำดำผุดว่าย
เขาเปลี่ยนน้ำทำสุหร่ายปรายกระเซ็น
เอาเหยื่อปรายว่ายแซงแย่งกันฮุบ
แสนเสียดายดวงใจแม้นได้มา
แม้ได้เห็นแอคแควเรี่ยมเรียมใจหาย
ทั้งขวาซ้ายเลี้ยงมัจฉาในวารี
เป็นชั้นช่อหลายอย่างล้วนต่างสี
วางท่วงทีถี่ห่างเหมือนอย่างเป็น
เฉยสบายคนใกล้มิได้เห็น
บ้างกระเย็นหยาดหยัดอยู่อัตรา
ปากหมุบหมุบลอยหลามตามภักษา
จะปรีดาชมทะเลเนเปิลเอย

ท่านหญิงพูนฯ ทรงเห็นว่าที่มอนาโคปรับปรุงทำขึ้นใหม่จึงดีกว่าที่เนเปิลส์

ทอดพระเนตรมิวเซียมของชาติ National Museum มีของดี ๆ มากที่ขุดได้ในเมือง ปอมเปไอร์ (ปัจจุบันอ่านว่าปอมเปอี - Pompeii) เมือง Herculaneum ของเมืองโรมก็มี เอามาจากที่อาบน้ำมาก็มี ช่างปั้นช่างสลักปัจจุบันทำของเลียนแบบขายนักท่องเที่ยว ส่วนใหญ่เป็นนักท่องเที่ยวอเมริกัน ทรงเห็นว่าดีเพราะคนสั่งก็ได้ของดี คนทำก็ได้เงิน

เสด็จเมืองปอมเปไอร์ แวะดูพิธี Mass ที่วัด Our Lady of Pompeii เป็น Black Virgin (แม่พระดำ) อุ้มพระเยซู ดูโรงเลี้ยงเด็กกำพร้าและที่เก็บสมบัติของวัด

มิวเซียม เอาคนตายที่แข็งติดในหินปูน มีทั้งผู้ชาย ผู้หญิง มีครรภ์ก็มี เด็ก รวมทั้งหมาทุกศพท่าทางกำลังดิ้นตายทั้งนั้น “รู้สึกสังเวชสลดใจเต็มที่ จะเป็นบาปกรรมอันใดหนอ”

สรุปเรื่องเมืองยุโรป พระสหายฝรั่งปรารภว่าคงไม่ทรงมีโอกาสเห็น “อมนุษย์” ในบ้านเมืองของเขา ท่านหญิงพูนฯ ว่าไม่สนพระทัยจะทอดพระเนตรอมนุษย์ แต่ว่าเห็นที่ “บ้าเลิศ” นั้น ทรงหมายถึง ผู้ที่เขียนภาพสมัยใหม่ (ภาพ Abstract หรือ Modern Art) ดูไม่รู้เรื่อง

"สิ่งเดียวเท่านั้นที่ตะวันออกตะวันตกไม่เหมือนกันคือ อากาศ อันเป็นสิ่งที่ข้าพเจ้าคิดเอาเองว่าเป็นเหตุหนึ่งที่ทำให้คนนิสัยใจคอผิดกัน ข้าพเจ้าไม่เคยพบคนที่ยินดีอยู่เฉย ๆ ในยุโรปเลย นอกจากคนเมาที่ยืนกอดอกคอยร้านเหล้าเปิดอยู่ที่อีสต์เอนด์ ถ้าจะบอกว่าอยู่เฉย ๆ ไม่ได้เพราะกลัวจะอดตาย จะต้องถามว่า คนที่เขาไม่มีทางจะอดตาย เขาอยู่เฉย ๆ ไม่ได้เลย จะว่าอย่างไร ข้าพเจ้าได้เฝ้าเจ้านายหลายพระองค์ ทุกพระองค์ก็มีสิ่งที่เอาพระทัยใส่เป็นพิเศษทั้งนั้น และขวนขวายที่จะทำชีวิตให้เป็นประโยชน์อยู่เสมอ พวกที่กินนอนเล่นก็คงมีอยู่บ้าง เช่น พวกที่เรียกกันว่า Society People แต่ที่ข้าพเจ้าได้พบนั้น โดยมากถามว่า ท่านชอบทำอะไร วัน ๆ หนึ่งท่านทำอะไรบ้าง แล้วชักชวนไต่ถามถึงเรื่องราวต่าง ๆ ที่ทำให้เกิดประโยชน์และแลกเปลี่ยนความรู้ซึ่งกันและกัน ทำให้มีความรู้สึกว่า ชีวิตนี้เป็นของน่ามี ไม่เบื่อหน่ายอย่างที่เราเป็นในเวลาอยู่ทางตะวันออก..."

"ทำไมชาวตะวันออกสมัยปัจจุบันนี้จึงไม่มีใครคิดทำอะไรได้เอง ทำไมจึงไม่มีกำลังความคิด Invention Power ได้เอง จริงอยู่ความคิดเกิดจากความต้องการ แต่บัดนี้ เราไม่มีความต้องการแล้วหรือ"

๐ ท่านผู้หญิงสายหยุด ดิฐการภักดี (สายหยุด บุณยรัตพันธุ์ สกุลเดิม เก่งระดมยิง) (พ.ศ. ๒๔๕๗ - ๒๕๕๕ หรือ ค.ศ. ๑๙๑๔ - ๒๐๑๒) เป็นนักเรียนทุนพระราชทานของพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวไปเรียนวิชาแพทย์ที่มหาวิทยาลัยจอห์นส์ ฮอบกินส์ (Johns Hopkins University) สมรสกับหลวงดิฐการภักดี นักการทูต ได้ติดตามสามีไปประจำการในสหรัฐอเมริกา เอเชีย และยุโรป เคยได้พบนักปราชญ์ ราชบัณฑิต นักคิดนักเขียนชาวตะวันตกมากมาย

เขียนบันทึกชื่อ **หกรอบแห่งชีวิต** เป็นหนังสือชนะการประกวดประเภทสารคดีดีเด่นประจำปี ๒๕๓๐ กระทรวงศึกษาธิการได้นำมาเป็นหนังสืออ่านนอกเวลาชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๔ – ๖ (มีในห้องสมุดกองวิชาประวัติศาสตร์)

ชีวิตในสหรัฐอเมริกาเมื่ออายุ ๑๘ ปี ท่านผู้หญิงเห็นว่า คนอเมริกันเดินเร็ว พูดเร็ว เสียงแปร่ง ๆ เครื่องบินลงที่ซีแอตเติล มิชชันนารีที่พามาซื้อรถขับข้ามทวีป ถนนดี มีที่พักดี อาหารอุดมสมบูรณ์ เป็นประเทศมหึมา มีแม่น้ำลำธารป่าเขาวนอุทยาน และสิ่งที่น่าตื่นตาตื่นใจมาก ที่ประทับใจมากคือ เยลโล่สโตนปาร์ก วนอุทยานในมลรัฐไวโอมิง ซึ่งมีน้ำพุร้อนที่เรียกว่า ไกเซอร์ (Geyser) ที่มีชื่อเสียงมากที่สุดชื่อ โอล์ด เฟธฟุล (Old Faithful) (ครูก็เคยไปวนอุทยานนี้และชอบมากเช่นกัน ในไกเซอร์นั้น นักวิทยาศาสตร์พบชีวิตสัตว์เล็ก ๆ ที่ทนความร้อนได้)

ท่านผู้หญิงชอบอาหารคาเฟทีเรีย มีทุก ๆ อย่าง อร่อยมาก (ครูเพิ่งทราบทีหลังว่า ปริมาณของอาหารที่อเมริกาใหญ่มากกินไม่หมด เวลาสั่งอย่าสั่งหลายอย่าง)

สถานอัครราชทูตไทย (Legation) เพิ่งเลื่อนฐานะเป็น Embassy เมื่อหลังสงครามโลกครั้งที่ ๒ ผู้ดูแลนักเรียนเห็นว่าควรซ้ำชั้นมัธยม แต่ท่านผู้หญิงอ้อนวอนว่าอยากเรียนมหาวิทยาลัย เขาจึงพาไปฝากมหาวิทยาลัยเอกชนมีชื่อ ทางมหาวิทยาลัยบอกว่ารับไม่ได้ ท่านผู้หญิงพูดขอร้องจนเขายอม แต่ก็ถามว่านับถือศาสนาอะไร มีอาหารอะไรที่กินไม่ได้ไหม บอกเขาว่านับถือพุทธ กินได้ทุกอย่าง

ไปพักอยู่กับครอบครัวแวกเนอร์ สังเกตเด็กฝรั่งไม่นอบน้อมต่อพ่อแม่ แต่ก็สุภาพ

ปริญญา Bachelor of Arts เรียนทั่วไป แต่ต้องเลือกวิชาที่เหมาะสมกับการเรียนแพทย์ เช่น เคมี ต้องย้ายไปเรียนแพทย์ที่อื่น แพทย์ที่สหรัฐอเมริกาต้องได้ปริญญามาก่อน

เมื่อไปถึงใหม่ ๆ ต้องปรับตัวมากเพราะครูนักเรียนในโรงเรียนพูดสำเนียงต่าง ๆ นานา มาจากถิ่นต่าง ๆ ในสหรัฐอเมริกา เสียงก็ไม่เหมือนกัน เคยชอบและทะนงตนว่าเก่งคณิตศาสตร์ ไปเจอคัลคูลัสก็ไม่รู้เรื่อง เคยเรียนแต่ประวัติศาสตร์ไทยก็ต้องไปเรียนประวัติศาสตร์ยุโรปประเทศต่าง ๆ ต้องเรียนภาษาละติน อากาศก็ไม่ดีทนแทบไม่ได้ จะลุกขึ้นมาทำอะไรก็ต้องบังคับตัวเอง เพราะมีอิสรเสรีมากไม่เรียนก็ได้ การคบเพื่อนต่างเพศที่ไม่ต้องรู้จักกันมากที่เรียกว่า blind date ก็มี เพื่อนฝูงครูบาอาจารย์ก็ไม่รู้จักว่ามีประเทศไทยเลย รู้จักแต่เมืองจีน มีสมาคมพิเศษของนักศึกษาสตรี เรียกว่าซอรอริตี้ (Sorority) นิยมตั้งกันในสหรัฐอเมริกา ซึ่งท่านผู้หญิงมองว่าเป็นกลุ่มอภิสิทธิ์ชน ไม่เป็นประชาธิปไตย มีพิธีรับน้องใหม่แปลก ๆ เช่น ให้น้องคลานไปงับผลส้มที่อยู่บนพื้น ท่านผู้หญิงแก้ปัญหาความเหงาด้วยการเอาซอ (ไทย) ออกมาสี เล่นไม่เก่งก็ไม่เพราะเลย มีคนมามุงดู เห็นว่าประหลาดเลยกระดาก เคราะห์ดีมีครูที่ปรึกษามาแก้ปัญหา และมีเพื่อนรุ่นพี่ที่ไม่เป็นซอรอริตี้ช่วยดูแล ไม่พูดเรื่องอะไรที่จะทำให้เสียใจ ในที่สุดก็สอบได้คะแนนดี

สหรัฐอเมริกานิยมตั้งซัมเมอร์แคมป์ให้เด็ก ๆ มีกิจกรรมช่วงฤดูร้อน ท่านผู้หญิงได้ไปสอนเทนนิส แต่ลูกศิษย์ไม่ค่อยสนใจจึงไม่สนุก

ได้ไปอยู่กับพ่อแม่อเมริกันหลายคู่ พ่อแม่พวกนี้ดีมากเอาใจใส่ดูแลเข้าใจเด็ก ท่านผู้หญิงไปป่วยเป็นโรคไส้ติ่งอักเสบก็ดูแลประคบประหงมเหมือนลูกแท้ ๆ มีคู่ที่เป็นมิชชันนารีอะไร ๆ ก็ดี แต่คิดว่าคนเราถึงจะดีแค่ไหน แต่ถ้าไม่เป็นคริสต์ไม่ไปโบสถ์ก็ไม่ดี

ได้เห็นพิธีแต่งงานของอเมริกัน ซึ่งท่านผู้หญิงเห็นว่าสนุกสนานดี

ได้ไปนิวยอร์ก เป็นเมืองที่วางผังเมืองดี เป็นศูนย์กลางของธุรกิจการค้า ผู้คนขยันขันแข็ง ตึกใหญ่โต มีอาหารมีของขาย มีที่เที่ยวทุกอย่าง

กลับไปเรียนแพทย์ที่จอห์นส์ ฮอบกินส์ เป็นคนเอเชียคนเดียว มีผู้หญิงเพียง ๗ คน ในนักศึกษาทั้งหมด ๗๕ คน เมื่อเรียนแพทย์มีโอกาสติดตามอาจารย์ไปเยี่ยมคนไข้ที่กลับบ้าน ทำให้เห็นสภาพคนอเมริกันที่ยากจน คนไข้ประเภทไม่เสียเงิน อยู่ในชุมชนแออัด โดยเฉพาะคนผิวดำชั้นกรรมกร การวางแผนครอบครัวยังไม่แพร่หลาย คนมีรายได้น้อย การศึกษาน้อยกลับมีบุตรมาก ถึงแม้สหรัฐอเมริกาจะมีน้ำไหลไฟสว่าง มีความเจริญทางด้านวัตถุล้ำหน้าหลายประเทศไปมากมาย แต่ความสะอาดตามบ้าน ชนชั้นกรรมาชีพมีน้อย ความสะดวกก็มีน้อย มีพื้นที่อยู่จำกัด ไม่ผิดกับคนไทยในแหล่งเสื่อมโทรมของเราในปัจจุบัน ครอบครัวประกอบด้วยพ่อแม่ลูก ๔ คน อาจจะอยู่ด้วยกันในห้องห้องเดียว นอนก็นอนเตียงเดียวกันยั้วเยี้ย แต่เขาอาภัพกว่าเรา เพราะต้องสู้รบกับความหนาว จึงเป็นที่สมเพชมาก

เมื่อจบแล้วได้ทำงานที่โรงพยาบาล

กำลังจะแต่งงานกับหลวงดิฐการภักดี ข้าราชการสถานทูต ก็เกิดสงครามโลกครั้งที่ ๒ ในยุโรป ฮิตเลอร์ขยายอำนาจในยุโรป ทางสถานทูตไทยต่างทาบทามมหาอำนาจว่า ถ้าเรามีปัญหาถูกญี่ปุ่นรุกราน ใครจะช่วยไทย อังกฤษว่าช่วยไม่ได้ ตัวเองก็จะแย่แล้ว สหรัฐอเมริกาบอกให้ไทยช่วยตัวเอง ที่ร้ายยิ่งกว่านั้นคือ ไทยจ่ายเงินไปหลายร้อยล้านซื้อเครื่องบินสหรัฐอเมริกา แต่สหรัฐอเมริกาไม่ให้เครื่องบินและไม่คืนเงินด้วย คุณหลวงฯ ใช้ความสามารถทางการทูตให้สหรัฐอเมริกาชดใช้เงินพร้อมดอกเบี้ย

ทางโรงพยาบาลให้โอกาสท่านผู้หญิงฯ ทำงานต่อ และจะได้สอบบอร์ด มีฐานะมั่นคงมาก แต่ท่านผู้หญิงฯ ตัดสินใจลาออกเพื่อแต่งงานกับคุณหลวงฯ ชีวิตตอนนั้นลำบากมากกว่าตอนเป็นนักศึกษา ต้องช่วยตัวเองทุกอย่าง ในด้านการงานมีคนอเมริกันที่ไปมาหาสู่ มีน้ำใจประเสริฐช่วยเหลือคนไทยทุกอย่างเท่าที่จะทำได้ ยังต้องทำงานด้านเสรีไทยด้วย ต้องดูแลประหยัดค่าใช้จ่าย ขณะนั้น เมืองไทยมีปัญหาทางการเมืองหลายอย่าง เช่น กรณีสวรรคตใน พ.ศ. ๒๔๘๙ (ในหนังสือเล่มนี้เล่าเรื่องเสรีไทยด้วย รายละเอียดอ่านได้ในหนังสือ **เสรีไทย ตำนานใหม่ของขบวนการเสรีไทยฯ** ของพันเอก ดร.สรศักดิ์ งามขจรกุลกิจ)

ในที่สุดก็ได้รับคำสั่งให้กลับประเทศไทย ต่อมาใน พ.ศ. ๒๔๙๑ คุณหลวงฯ ได้ไปดำรงตำแหน่งเอกอัครราชทูตประจำสวิตเซอร์แลนด์ ข้าราชการที่ไปรับชื่อนายแช่ม ทิพโกมุท (ภายหลังย้ายมาทำงานสำนักพระราชวัง) คุณแช่มรายงานว่า “สวิสส์เป็นเหมือนเมืองสวรรค์บนพื้นพิภพนี้ มีความเป็นอยู่ที่สงบสบาย ปราศจากเรื่องอนาทรร้อนใจ คนของเขาอยู่ในระเบียบวินัยและ

มีความขยันหมั่นเพียร อยู่ในฐานะเศรษฐกิจดี มีมาตรฐานการครองชีพสูง ไม่มีคนจนคนโซ ในเวลาเดียวกันคนรวยก็ดำรงชีวิตอยู่อย่างสมถะ และปฏิบัติต่อกันโดยทั่วไปเป็นแบบประชาธิปไตยอย่างแท้จริง...”

การจ่ายตลาดที่นี่ลำบากมาก อาหารแพง พูดกับคนขายไม่รู้เรื่อง เพราะเขาพูดเป็นแต่ภาษาเยอรมัน

ในสวิตเซอร์แลนด์ บางวันท่านผู้หญิงรู้สึกเบื่อและหดหู่ ครูสอนภาษาฝรั่งเศสบอกว่าอาการแบบนี้คนสวิสเป็นกันมาก เกิดจากลมร้อนพัดจากทะเลทรายในตะวันออกกลางข้ามภูเขามา ลมร้อนนี้ เรียกว่า เฟิห์น (Foehn) ทำให้ความกดอากาศเปลี่ยนแปลง มีสถิติคนเป็นโรคหัวใจมาก ทหารที่ฝึกอยู่จะเพลียง่าย ผู้หญิงที่ประสาทจะทะเลาะกับสามี เด็กรบกวนพ่อแม่ มีลมหนาวเรียกว่า บีส ทำให้หนาวจัด

ครูยังเล่าต่อว่า ที่เห็นคนสวิสรวยก็เป็นเพราะเขาทำงานหนัก เป็นผู้หญิงยิ่งแย่ เพราะพ่อแม่ไม่ส่งลูกสาวเรียนสูง สมัครทำงานเขาก็จะเอาแต่ผู้ชาย หาคู่ก็ยาก ถึงไม่มีการถือชั้นวรรณะ แต่ถือวงศ์ตระกูล เมื่อแต่งงานแล้วก็ต้องอยู่บ้าน ออกไปไหนไม่ได้

คุณหลวงฯ ได้รับมอบหมายให้ไปปฏิบัติงานที่เยอรมนี เพื่อสำรวจและซ่อมศาลาไทยที่บาดฮอมบวกซึ่งพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวสร้างพระราชทาน ท่านผู้หญิงได้ตามไปด้วย เห็นว่าทรุดโทรมมาก โดยเฉพาะเมืองหลวงเก่าที่เบอร์ลินถูกแบ่งเป็นตะวันตกและตะวันออก ๔ - ๕ ปี หลังสงครามยังไม่ฟื้น โรงแรมก็เก่า เจ้าหน้าที่แต่งปอน ๆ หน้าตาไม่สดชื่น แต่ขยันซื่อสัตย์ไม่งกเงิน

ได้ดูโรงงานรถยนต์เมอร์เซเดซเบนซ์ คนงานทุกระดับทำงานอย่างอดทน อาหารก็ไม่ดี แต่ไม่เรียกร้อง ถือว่าต้องช่วยกันกู้ฐานะของประเทศ

ขณะนั้นยังไม่เข้มงวดมากในการข้ามระหว่างตะวันตกกับตะวันออก จึงได้เห็นว่าฝั่งตะวันออกยิ่งแย่กว่าฝั่งตะวันตก ฝั่งตะวันตกยังมีทางทำมาหากินดีกว่า

ช่วงสุดท้ายของอายุราชการ คุณหลวงฯ ดำรงตำแหน่งเอกอัครราชทูตประจำประเทศเบเนลักซ์ คือเนเธอร์แลนด์ (หรือฮอลแลนด์) เบลเยียม และลักเซมเบิร์ก ใน พ.ศ. ๒๕๐๖ เดินทางจากเมืองใช้เวลา ๒๐ ชั่วโมงถึงสนามบินสคิปโปล เดินทางรถอีก ๔๕ นาที ถึงสถานทูตที่กรุงเฮก ที่พักดี ความเป็นอยู่สะดวกดี เป็นระเบียบ เครื่องอุปโภคบริโภคมีทุกอย่าง ดูไม่มีคนอดอยากยากจน

เพราะไร้งาน เขาผลิตทั้งพืชพันธุ์ธัญญาหาร เครื่องอุปโภคบริโภคนานาชนิด เช่น ผัก ผลไม้ นมเนย เนยแข็ง เครื่องวิทยุ เครื่องไฟฟ้า การบิน ต่อเรือ ขุดเจาะน้ำมัน

คนดัตช์มีอิสระเสรีภาพในการพูด แสดงความคิดเห็น เป็นประชาธิปไตย ความมีอิสรเสรีภาพมิได้หมายถึงการใช้สิทธิที่จะประพฤติตนเกะกะอยู่เหนือกฎหมาย

อีกประการหนึ่งเป็นผู้มีทัศนะกว้าง ฝรั่งแต่งงานกับคนผิวดำ ลูกครึ่งอินโดนีเซีย ภรรยาไทย ลูกครึ่งไทยก็มีมาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งชาวกาญจนบุรีที่ได้ช่วยเหลือพวกเขาระหว่างสงครามโลกครั้งที่ ๒

สมเด็จพระราชินีนาถจูเลียนาทรงอยู่ใต้รัฐธรรมนูญ แต่ทรงถือเป็นสิทธิและหน้าที่ที่จะสอดส่องดูแลให้ทุกอย่างเป็นไปด้วยดีเพื่อผลประโยชน์ของชาติ

สมเด็จพระราชินีนาถเบียทริกซ์นั้น ท่านผู้หญิงสังเกต (ช่วง พ.ศ. ๒๕๐๖) ว่าทรงเคารพยำเกรงพระราชชนนี พร้อมฟังพระราชประสงค์ ทำให้ประทับใจว่า “ความเป็นประชาธิปไตยหรือความไม่ถือพระองค์แห่งราชวงศ์เนเธอร์แลนด์ จะหมายถึงการละทิ้งระเบียบแบบแผนประเพณีก็หามิได้ และในกลุ่มปัญญาชนในยุโรปบางกลุ่มยังถือประเพณีสืบมาแต่โบราณว่า ลูกต้องเคารพและสนองคุณของพ่อแม่ ครอบครัวจึงจะเกิดเป็นสุข เช่นเดียวกับคนไทยฝ่ายอนุรักษ์นิยม”

สถานที่น่าดูน่าชมในกรุงเฮกคือ เมืองจำลองมาดูโรดัม ซึ่งทำดีมาก แบบเดียวกับเมืองโบราณที่จังหวัดสมุทรปราการ แต่เขาทำขนาดเล็ก

นอกกรุงเฮกมีอุทยานใหญ่กว้างชื่อ เคอเคนโฮฟ มีทิวลิปและดอกไม้อื่น ๆ ให้ชมในฤดูใบไม้ผลิ

สิ่งที่น่าตื่นตาตื่นใจมากที่สุดในเนเธอร์แลนด์คือ เขื่อนเลียบทะเลเหนือ (North Sea) สร้างด้วยซีเมนต์แข็งแรงแน่นหนากั้นไม่ให้น้ำทะเลทะลักเข้ามา สูบน้ำออกใช้เป็นที่การเกษตรได้ (เรียกว่า โพลเดอร์ - polder)

การเดินทางไปเบลเยียมไปทางรถ เบลเยียมมีลักษณะคล้ายคลึงกับเมืองดัตช์ แต่พอเข้า เขตบรัสเซลส์รู้สึกว่าแออัด ที่สงวนไว้เป็นปาร์กก็น้อย เบลเยียมเป็นประเทศเล็กแต่มั่นคง เคยมีเมืองขึ้นในแอฟริกาซึ่งให้ทรัพยากรธรรมชาติมาก ขณะนี้เป็นเมืองอุตสาหกรรมชั้นนำ ผลิตเหล็กกล้า ถ่านหิน เครื่องไฟฟ้า เครื่องแก้ว ปุ๋ย เคมีภัณฑ์ ฯลฯ ชีวิตในเบลเยียมก็คึกคักกว่าในเนเธอร์แลนด์ ร้านขายของปิดช้า แต่ของและอาหารแพงมาก

พระเจ้าโบดวงทรงเป็นกษัตริย์ที่ดำรงพระชนม์แบบสมถะ ไม่โปรดเหล้า บุหรี่ หรือการลีลาศ การมัวเมาใด ๆ ทรงทำงานตามเวลาอย่างเคร่งครัดและสม่ำเสมอ

สมเด็จพระราชินีฟาบิโอลาทรงมีพระเมตตาสูง ทรงมีความสามารถพิเศษในด้านภาษาต่างประเทศ พระราชนิพนธ์หนังสือเด็ก

ชาวเบลเยียมเป็นคนขยันขันแข็ง แบ่งเป็นพวกพูดภาษาฝรั่งเศสและภาษาเฟลมิช

ลักเซมเบิร์ก เดินทางจากเฮกทางรถยนต์ ที่น่าตื่นตาตื่นใจที่สุดคือ ป่าอาร์เดน ซึ่งเป็นสมรภูมิสงครามโลกครั้งที่ ๒ พลเมืองมีฐานะดี ทำการเกษตร อุตสาหกรรม โดยเฉพาะอย่างยิ่งอุตสาหกรรมเหล็ก เครื่องหนัง เครื่องเคลือบ ซีเมนต์ ดินปืน ฯลฯ

ผู้ปกครองเรียกว่า แกรนด์ดยุค พระชายาเป็นพระพี่นางของพระเจ้าโบดวง

๐ นายแผน วรรณเมธี (พ.ศ. ๒๔๖๖ - หรือ ค.ศ. ๑๙๒๓ -) เป็นนักการทูตโดยอาชีพ เมื่อเกษียณอายุราชการแล้วเป็นเลขาธิการสภากาชาดไทย และนายกพุทธศาสนิกสัมพันธ์แห่งโลก (พ.ส.ล.) มุมมองของท่านหาอ่านได้ในหนังสือ **แผนเพื่อแผ่นดิน** ผู้เขียนคือ วิทยา เวชชาชีวะ ใน พ.ศ. ๒๕๕๗ (ผู้เขียนเป็นนักการทูตและเป็นกรรมการสภากาชาดด้วย) (มีในห้องสมุดกองวิชาประวัติศาสตร์)

เมื่อแรกเข้าทำงานในกระทรวงการต่างประเทศ คุณแผนเป็นเสมียนพิมพ์ดีด ถูกคัดเลือกให้ไปทำงานเสรีไทยในสหรัฐอเมริกาใน พ.ศ. ๒๔๘๘ เป็นงานลับต้องลาออกจากกระทรวง และเปลี่ยนชื่อ ได้ไปถึงนครนิวยอร์ก มหานคร “ซึ่งไม่เคยหลับ” ได้ไปอยู่โรงแรมที่หรูหราที่สุด จากนั้นไปสถานทูตไทย ทำงานด้านเสรีไทย ขอให้สหรัฐอเมริกาช่วยพูดให้อังกฤษดีกับไทย เมื่อสิ้นสงครามจึงเข้ารับราชการใหม่ มีหลวงดิฐการภักดีเป็นผู้บังคับบัญชา มีหน้าที่เตรียมการให้ไทยเข้าสหประชาชาติ มีประเทศคัดค้านสองประเทศคือ ฝรั่งเศส ต้องการให้ไทยคืนดินแดน และสหภาพโซเวียต ต้องการให้มีความสัมพันธ์ทางการทูต พ.ศ. ๒๔๙๐ ไทยกับสหรัฐอเมริกายกระดับการทูตเป็นระดับเอกอัครราชทูต

เนื่องจากคุณงามความดีที่ได้ทำระหว่างสงคราม คุณแผนจึงได้รับทุน ก.พ. ศึกษาต่อ คุณแผนจวนจะเรียนจบที่ธรรมศาสตร์แล้ว แต่ระเบิดลงธรรมศาสตร์จึงสอบไม่ได้ จึงตัดสินใจเริ่มเรียนใหม่ตั้งแต่ปริญญาตรี

สถาบันที่คุณแผนเลือกเรียนชื่อว่า โอเบอร์ลินคอลเลจ (Oberlin College) เป็นสถาบันแบบฉบับของสหรัฐอเมริกาโดยเฉพาะเรียกว่า liberal arts college สำหรับปูพื้นให้นักศึกษามีความรู้กว้างขวางทุกอย่างที่คนมีการศึกษาพึงรู้ ที่อื่น ๆ มักจะรับหญิงล้วนหรือชายล้วน

แต่โอเบอร์ลินเป็นสหศึกษาตั้งแต่ต้น และเป็นวิทยาลัยแห่งแรกที่รับนักศึกษาผิวสี จึงถือว่านอกจากจะเก่าแก่แล้ว ยังมีประวัติประเพณีที่ก้าวหน้า (progressive) ในเชิงอุดมการณ์และความรับผิดชอบต่อสังคมเป็นวิทยาลัยที่เกี่ยวพันกับทางศาสนา ส่งเสริมให้เลิกทาส และส่งมิชชันนารีไปทำงานในที่ไกล ๆ และยากลำบาก คุณแผนได้อ่านหนังสือเรื่องวิทยาลัยไปเปิดสอนที่เมืองจีน จึงคิดว่าเขาอาจจะรับ เพราะรับนักเรียนต่างชาติและคนที่กลับจากสงคราม ภาคฤดูร้อนเรียนที่มหาวิทยาลัยแคลิฟอร์เนียลอสแอนเจลิส (UCLA) และมหาวิทยาลัยนิวยอร์ก (NYU) คุณแผนเรียนจบแล้วแต่แรกจะต่อปริญญาโทที่มหาวิทยาลัยโคลัมเบีย แต่เป็นเมืองใหญ่มีสิ่งบันเทิงมากเกรงว่าจะเรียนไม่เต็มที่ จึงตัดสินใจไปเรียนรัฐศาสตร์ด้านความสัมพันธ์ระหว่างประเทศที่มหาวิทยาลัยแคลิฟอร์เนียที่เมืองเบิร์กลีย์ (University of California at Berkeley) ระบบ UC เป็นระบบมหาวิทยาลัยรัฐของสหรัฐอเมริกาที่น่าสนใจ UC Berkeley เป็นมหาวิทยาลัยแห่งแรกของระบบนี้ แม้เวลานี้ก็ถือได้ว่ามีชื่อเสียงสูงที่สุดทั้งในด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี สังคมศาสตร์และอักษรศาสตร์ อาจารย์ที่คุณแผนรู้สึกประทับใจที่สุดคือ ศาสตราจารย์โรเบิร์ต เอ. สคาลาปิโน (Robert A. Scalapino ค.ศ. ๑๙๑๙ - ๒๐๑๑ มีชื่อเสียงทางด้านเอเชียตะวันออกศึกษา เป็นประธานคนแรกของ National Committee on United States - China Relations ครูก็ได้เป็น “ลูกศิษย์” ท่านประมาณ ๓ ชั่วโมง)

พ.ศ. ๒๕๐๗ ได้เป็นเลขานุการเอกที่สถานทูตไทยในลอนดอน ตั้งแต่ยังอยู่ที่ Ashburn Place จนย้ายมาที่ Queen’s Gate ที่ตั้งปัจจุบัน เป็นสมัยที่หม่อมเจ้าเพลิงนภดล รพีพัฒน์ ทรงเป็นเอกอัครราชทูต ช่วงนั้นพรรคแรงงานของอังกฤษมีนโยบายลดกำลังทหารในต่างประเทศ และอังกฤษมีอำนาจลดลง คุณแผนจึงได้แต่เขียนรายงาน “การถดถอย” ของอังกฤษ อย่างไรก็ตาม ช่วงนั้นเป็นช่วงที่เรียกว่า Swinging Sixties มีความรื่นรมย์ต่าง ๆ

เมื่อมาเป็นปลัดกระทรวงการต่างประเทศ ต้องเป็นผู้ดูแลเรื่องความขัดแย้งระหว่างไทยกับสหรัฐอเมริกาใน พ.ศ. ๒๕๑๘ การไล่ฐานทัพอเมริกันออกจากไทย

คุณแผนได้ไปเป็นเอกอัครราชทูตที่กรุงบอนน์ ประเทศเยอรมนี ใน พ.ศ. ๒๕๑๙ ถึงแม้ว่า เยอรมนีจะเป็นประเทศที่มีความสัมพันธ์อันดีกับประเทศไทยมาตลอด แต่ก็ต้องคอยอธิบายเรื่องสถานการณ์ที่ไม่ค่อยมั่นคงในประเทศของเรา ต้องดูแลเรื่องเศรษฐกิจและการค้า เช่น ติดต่อ เยี่ยมเยียนหอการค้าตามเมืองใหญ่ ๆ เยี่ยมชมกิจการบริษัท เช่น กลุ่มทิสเซน (Thyssen) ในแคว้นรูห์ (Ruhr) ในด้านวิชาการคุณแผนจะหาทุนเยอรมัน เช่น ทุนฮุมโบลท์ หามหาวิทยาลัยในเยอรมนีมาเป็น sister universities กับมหาวิทยาลัยไทย

ลอนดอนรอบสอง เป็นเอกอัครราชทูตใน พ.ศ. ๒๕๒๐ อังกฤษลดความสนใจเอเชีย หันไปสนใจยุโรปมากขึ้น คุณแผนมีหน้าที่เป็นตัวแทนของอาเซียนในอังกฤษต้องคอยหยั่งท่าทีอังกฤษที่มีต่อไทย รวมทั้งมีข้อสังเกตของตนเองส่งกระทรวงการต่างประเทศ

๐ สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ (พ.ศ. ๒๔๗๕ - หรือ ค.ศ. ๑๙๓๒ -) ทรงพระราชนิพนธ์เรื่อง **ความทรงจำในการตามเสด็จต่างประเทศทางราชการ** พิมพ์พระราชทาน (ไม่ทราบว่าจำหน่ายด้วยหรือไม่) ในการฉลองพระชนมายุครบ ๓ รอบ พุทธศักราช ๒๕๑๑

ใน พ.ศ. ๒๕๔๗ มีผู้ขอพระราชทานพิมพ์อีก มีรูปหลายรูป และแปลเป็นภาษาอังกฤษด้วย (มีในห้องสมุดกองวิชาประวัติศาสตร์)

การเสด็จพระราชดำเนินแบบนี้ภาษาอังกฤษเรียกว่า state visit เป็นการเยือนของประมุขประเทศ เป็นแขกของประมุขประเทศเจ้าภาพ การเยือนประเภทอื่นถึงจะเป็นทางการก็เรียกว่า official visit

หนังสือนี้ทำให้เราเห็นโลกตะวันตกในสายพระเนตรได้ชัดเจน การเสด็จในลักษณะนี้เป็นการเชื่อมสัมพันธไมตรีระหว่างประเทศที่สำคัญที่สุด ฉะนั้นต้องเตรียมการทุกแง่ทุกมุมอย่างละเอียด ต้องประทับอยู่ต่างประเทศ ไม่กลับประเทศไทยเลยเกือบปี (๑๔ มิถุนายน พ.ศ. ๒๕๐๓ - ๑๘ มกราคม พ.ศ. ๒๕๐๔) ฝรั่ง (สมัยนั้น) พิถีพิถันเรื่องการแต่งกายมากกว่าคนไทย รับสั่งถามภริยานักการทูตว่า ควรแต่งกายเช่นไร ไม่มีใครตอบได้จึงทรงค้นภาพพระราชินีสมัยรัชกาลที่ ๕ รัฐบาลจะเชิญช่างจากห้องเสื้อดิออร์ที่มีชื่อเสียง แต่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวไม่มีพระราชประสงค์ที่จะรบกวนรัฐบาล ต่อมามีข่าวว่าช่างอีกห้องเสื้อมาเมืองไทยพอดี ถึงจะไม่มีชื่อเสียงเท่าดิออร์ แต่พอจะช่วยได้ จึงได้นายบัลแมงมาช่วยเรื่องการแต่งกายแบบสากล ถึงอย่างนั้นยังพลาดได้ เพราะเราไม่ทันอธิบายว่า ชุดไทยเป็นอย่างไร หนังสือพิมพ์จึงลงว่าเสด็จงาน โดยไม่สวมพระมาลา ภายหลังการแต่งชุดไทย ไม่มีปัญหาเพราะคนรู้จักประเทศไทยและชุดไทยมากขึ้น

เรื่องการขอพระราชทานสัมภาษณ์เป็นอีกเรื่องหนึ่งที่ยาก ฝรั่งจะสัมภาษณ์ไปพลางถ่ายภาพ ทั้งภาพเคลื่อนไหว ภาพนิ่งมีไฟวับแว็บตลอด การถามเหมือนสอบปากคำจำเลยมากกว่าสัมภาษณ์ สัมภาษณ์สดเป็นภาษาอังกฤษ นักข่าวชมว่า พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวพระราชทานสัมภาษณ์ครั้งแรก ไม่มีพระอาการสะทกสะท้าน คนสำคัญหลายคนดูกลัว พูดไม่ดี เสียบุคลิก คนดูไม่สงสาร จะหัวเราะเยาะเสียด้วยซ้ำ

การเดินทางยาวนาน เครื่องบินสั่นจนเมาเครื่องบิน ลงจากเครื่องบินก็ถ่ายรูป สัมภาษณ์กันทันที มีคำถามว่า “What is your impression of New York?” ทรงเห็นว่านิวยอร์กเป็นอย่างไร ทรงเห็นว่าเป็นคำถามที่แปลกประหลาด เพราะคนที่เพิ่งพ้นบันไดเครื่องบินคงตอบยาก แต่ก็ทรงตอบผู้ถามดูพอใจ (ครูเองถูกถามเช่นนี้บ่อย ๆ เช่นกัน)

ในอังกฤษงานเบากว่าที่สหรัฐอเมริกา พระราชินีนาถเอลิซาเบธทรงคุยกับพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวอย่างสนุกสนานเป็นกันเอง มีงานเต้นรำจนดึก

วันรุ่งขึ้นเสด็จเยอรมนี มีรายการยาว ตัดไม่ได้ทั้งที่เหนื่อยมาก ทางเยอรมนีเตรียมรับอย่างดี ต้องการให้ได้ทอดพระเนตรเมืองหลาย ๆ เมือง

ทรงรู้สึกประทับพระทัยมากในการต้อนรับของประชาชนที่มากันล้นหลาม แปลกพระทัยว่า เยอรมนีเป็นประเทศที่เจริญก้าวหน้ามาก ประเทศเรามาจากตะวันออก ไม่ร่ำรวย ไม่สำคัญ

“....คนทั้งชาติร่วมกับรัฐบาลของเขาในการสร้างความรู้สึกที่เป็นไมตรีอันดียิ่งแก่ผู้แทนของชาติที่ไปเยี่ยมขนาดจะจำไว้ตลอดชีวิตเลยทีเดียว....”

ทรงเห็นว่าถ้าคนไทยต้อนรับแขกเมืองแบบนี้ “รัฐบาลแทบไม่ต้องตกแต่งบ้านเมืองในการต้อนรับแขกเมืองให้มากนัก การแสดงน้ำใจของประชาชนนี่แหละจะได้ผลดีในการกระชับสัมพันธไมตรีระหว่างประเทศ ให้สนิทแน่นยิ่งกว่าการประดับประดาใด ๆ ทั้งสิ้น” (ทรงกล่าวถึงการต้อนรับที่เยอรมนียาวถึง ๓ หน้า)

ก่อนเสด็จกลับที่สถานีรถไฟชาวบ้านร้องเพลงถวาย

Auf Wiederseh’n, auf Wiederseh’n,
Bleib nicht so lange fort
Denn ohne dich wärs halb so schön,
Darauf hast du mein wort.
Auf Wiederseh’n, auf Wiederseh’n,
Das eine glaube mir:
Nachher wird es nochmal so schön,
Auf Wiederseh’n mit dir.

มีความหมายในการอำลาว่า อย่าจากไปนานนัก เพราะว่าเมื่อไม่มีเธอความสุขหรือความสวยงามหายไปครึ่งหนึ่ง พูดจริง ๆ นะว่าเมื่อได้พบกันอีกจะมีความสุข ความสวยงามอย่างเดิม

คำภาษาอังกฤษ ชื่อว่า "Auf Wiederseh'n Sweetheart"

Auf wiedersehen, auf wiedersehen
We'll meet again sweetheart
This lovely day has flown my way
(ร้องครั้งที่ ๒ เปลี่ยนคำว่า my way เป็น away)
The time has come to part
We'll kiss again, like this again
Don't let the teardrops start
With love that true, I'll wait for you
Auf wiedersehen, sweetheart.

ที่เยอรมนีทรงกล่าวถึงการทอดพระเนตรการแสดงโอเปราของวากเนอร์ (Wagner) ที่ไบรอยท์ (Bayreuth) พร้อมกับประธานาธิบดีลือบเก (Luebtke) และมาดาม การแสดงยาวมาก ต้องรับประทานอาหารถึงสามมื้อในโรงละคร

ใน พ.ศ. ๒๕๐๙ ได้เสด็จเยอรมนีอีกครั้ง เป็น official รัฐบาลและประชาชนต้อนรับดีเช่นเคย ทอดพระเนตรเมืองทางเหนือ เช่น เมืองเบรเมนส์ ฮาเบอร์ (Bremen's Habour) ภาษาเยอรมันว่า Bremerhaven ทอดพระเนตรกิจการท่าเรือ การประมง และอุตสาหกรรมการประมง ทรงสนพระราชหฤทัยมาก มีแนวพระราชดำริจะไปทำบ้านเราบ้าง

การเสด็จพระราชดำเนินครั้งหลังนี้ สื่อมวลชนมาขอพระราชทานสัมภาษณ์นอกรายการจนไม่มีเวลาพัก ถ้าปฏิเสธเป็นการขัดขวางอาชีพเขา จึงพระราชทานทุกราย เว้นรายหนึ่งที่มา ๑๐ นาที ก่อนเดินทาง ฉบับนี้ฉบับเดียวที่เขียนไม่ดี สื่อมวลชนเยอรมนีชอบถามเรื่องสิทธิสตรี เรื่องเครื่องประดับ เรื่องทรงมีอิทธิพลเหนือพระเจ้าอยู่หัวไหม

ประเทศที่ได้เสด็จฯ ต่อมา (ในการเสด็จเมื่อ พ.ศ. ๒๕๐๓) คือ สวิตเซอร์แลนด์ สแกนดิเนเวีย ๓ ประเทศ อิตาลี และรัฐวาติกัน สำหรับวาติกันทรงมีเรื่องที่น่าสนใจในเรื่องการแต่งกาย ในการเข้าเฝ้าพระสันตะปาปา มีธรรมเนียมคือต้องแต่งกายเต็มยศ ผู้หญิงที่ไม่ได้นับถือโรมันคาทอลิก โดยทั่วไปจะต้องสวมชุดสีดำ มีผ้าคลุมศีรษะเป็นสีดำ ถ้าเป็นพระราชินีจะต้องสวม

มงกุฎ ถ้านับถือโรมันคาทอลิกมักแต่งสีขาวยาว มีผ้าลูกไม้ขาวบางคลุมศีรษะ จึงตัดสินพระทัยแต่งแบบฝรั่ง (สมัยที่ครูไปเฝ้าพระสันตะปาปา มีประเพณีที่ต่างออกไปจะเล่าในตอนต่อไป) ได้ทรงเล่าถึงผู้ที่ทำงานในวาติกัน ศิลปะในวาติกัน การสนทนา

ได้เสด็จพระราชดำเนินไปประเทศเบลเยียม พระเจ้าโบดวงเป็นกษัตริย์ที่ประชาชนรักมาก รับสั่งได้ทั้งภาษาฝรั่งเศสและภาษาเฟลมิช ซึ่งคล้าย ๆ กับภาษาดัตช์ เป็นภาษาคนส่วนใหญ่ เป็นเรื่องทางการเมือง พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวของเราไม่ทรงทราบภาษาเฟลมิช ต้องใช้ภาษาอังกฤษ ไม่ใช้ภาษาฝรั่งเศส

ในการเป็นประมุขไปเยือนประเทศในโลกตะวันตกเป็นทางการ นอกจากจะต้องพูดจาให้ดี กล้าหาญไม่กลัวใครแล้ว จะเจ็บป่วยไม่ได้เด็ดขาด ประเทศเจ้าภาพจะโกรธ ไม่มีใครสงสารหรือเห็นใจ

ที่เบลเยียมมีเรื่องที่ทรงเล่าไว้ ซึ่งครูก็ประสบปัญหานี้เช่นเดียวกัน คือพระราชวังใหญ่มาก มหาดเล็กห้องพระบรรทมมีเกียรติมาก ได้อยู่คนเดียวทั้งชั้น แต่ไม่ยอมไปอยู่ นอนหน้าพระทวาร แต่แรกทรงคิดว่าเขาเป็นห่วงท่านแต่ที่จริงเขากลัวผี “เผื่อมีอะไร จะได้เคาะพระทวาร (ประตู) ให้ใต้ฝ่าละอองธุลีพระบาทออกมาช่วย”

จากเบลเยียมได้เสด็จฝรั่งเศสอย่างเป็นทางการ เป็นการรับอย่างยิ่งใหญ่ ได้ยินว่าประธานาธิบดีเดอโกลล์ (Charles De Gaulle ค.ศ. ๑๘๙๐ - ๑๙๗๐) ไม่ได้รับรองประมุขต่างประเทศอย่างยิ่งใหญ่เช่นนี้ทุกประเทศ

จากฝรั่งเศสไปลักเซมเบิร์ก (Luxembourg) เป็นประเทศเล็ก ๆ (ผู้ปกครองไม่เรียกว่า king หรือ queen เรียกว่า แกรนด์ดยุค หรือแกรนด์ดัชเชส) ประชาชนร่ำรวย สมัยนั้นผู้ปกครองคือ แกรนด์ดัชเชสชาลอตต์ ครองราชย์ได้ ๔๑ ปี ต่อมาจึงให้พระราชโอรสคือ แกรนด์ดยุคฌองและพระชายาแกรนดัชเชสโจเซฟิน พระพี่นางของพระเจ้าโบดวงครองราชย์แทน (ปัจจุบันพระโอรสคือแกรนด์ดยุคอองรี (ค.ศ. ๑๙๕๕ -) ครองราชย์แทน

จากนั้นเสด็จฮอลแลนด์ สมัยพระราชินีนาถจูเลียนา มีเรื่องแปลกคือ เมื่อรถม้าที่ประทับหยุด มีผู้หญิง “ผิวอย่างเรา ๆ” วิ่งมากราบพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและสมเด็จพระนางเจ้าฯ ทรงร้องห้ามเพราะเกรงฝรั่งตกใจและม้าจะเหยียบเอา พวกเธอไม่ยอมหยุดบอกว่าเสด็จมาทั้งทีต้องกราบให้ถึงพระบาทให้ได้

ที่ฮอลแลนด์ มีผู้หญิงไทยมาเป็นภรรยาชาวดัตช์ไม่น้อย โดยมากเป็นชาวกาญจนบุรี ที่มีค่ายเชลยศึกสมัยสงครามโลกครั้งที่ ๒ สตรีเหล่านั้นสงสารเชลยศึกและแอบช่วยเหลือ หลังสงคราม เชลยศึกเหล่านั้นจึงแต่งงานและพาสตรีเหล่านั้นกลับบ้านเกิดเมืองนอน

ได้เสด็จฯ เยือนประเทศที่เรียกว่าเบเนลักซ์ครบทั้ง ๓ ประเทศ

เสด็จฯ สเปนเป็นประเทศสุดท้าย อากาศไม่ดีจึงเสด็จถึงช้า ถ้าเป็นประเทศอื่นจะต้องขลุกขลักมาก แต่สเปนมีวัฒนธรรมที่ไม่สนใจเรื่องเวลา รัฐบาลและประชาชนต้อนรับดี ผู้นำประเทศในสมัยนั้น คือนายพลฟรังโก (Generalissimo Francisco Franco ค.ศ. ๑๘๙๒ - ๑๙๗๕ มีอำนาจตั้งแต่ ค.ศ. ๑๙๓๙ จนถึงแก่อสัญกรรม พระเจ้าฮวนคาลอสที่ ๑ เป็นกษัตริย์ต่อมา แต่พระบิดา (Count of Barcelona) ไม่ปล่อยอำนาจจนถึง ค.ศ. ๑๙๗๗ พระเจ้าฮวนคาลอสสละราชสมบัติในปีนี้คือ ค.ศ. ๒๐๑๔ พระเจ้าฟิลิเป้ (Filipe ค.ศ. ๑๙๖๘ -) พระราชโอรสสืบราชสมบัติ) สเปนพูดภาษาฝรั่งเศสมากกว่าภาษาอังกฤษ แต่ส่วนมากพูดภาษาต่างประเทศไม่ได้ ต้องใช้นักเรียนไทยเป็นล่าม เสด็จเมืองเซวีญา (Seville) ลักษณะด้านการแสดงเหมือนกับมีอิทธิพลชาวมัวร์ ซึ่งเป็นชนเผ่าเบอร์เบอร์ผสมอาหรับ เสด็จเยือนเมืองบาร์เซโลนา (Barcelona) พอพระทัยการแสดงบัลเลต์ที่มีคนยืนเหมือนภาพพรมแขวนฝาผนังออกมาร่ายรำแล้วกลับไปยืนอย่างเดิม สมเด็จฯ ทรงเล่าไว้เพียงเท่านี้ (มหาดเล็กคนที่กลัวผี เห็นจะพอใจ ระบำสเปนมาก เมื่อกลับมาถึงสวิตเซอร์แลนด์ จึงเอาผ้ากันเปื้อนในห้องครัวมาทำเป็นกระโปรง เต้นและร้องเพลงสเปนให้ครูดู)

ที่จริงเสด็จฯ ประเทศโปรตุเกสด้วย ไม่ได้ทรงเขียนไว้ในหนังสือ สมัยนั้นประธานาธิบดีชื่อ นายพลเรือโทมัซ (Americo Tomas ค.ศ. ๑๘๙๔ - ๑๙๘๗) ทรงเล่าว่าขาของประธานาธิบดีไม่ดีนัก จึงต้องหยุดนั่งพักบ่อย ๆ เวลาเดินไปไหน ๆ

พ.ศ. ๒๕๐๕ เสด็จพระราชดำเนินนิวซีแลนด์และออสเตรเลีย เหนื่อยมากเพราะต้องเสด็จหลายเมือง ได้ทอดพระเนตรชาวเมารีซึ่งเป็นชาวเกาะเผ่าโปลิเนเซียมีประเพณีของตนเอง ทั้งรัฐบาล ประชาชนฝรั่ง และชาวเมารี รับเสด็จดีมากทำให้ทรงคิดว่าการเสด็จนี้คุ้มค่า ก่อนเสด็จกลับ ชาวบ้านร้องเพลงถวาย เป็นเพลงเมารีที่แปลเป็นภาษาอังกฤษว่า

Now is the hour when we must say goodbye.
Soon you'll be sailing far across the sea.
While you're away, oh, then (บางคนร้องคำว่า please แทน then)
remember me. When you return, you'll find me waiting here.

ที่จริงการต้อนรับที่ออสเตรเลียโดยทั่วไปก็ดี แต่เมื่อไปถึงสนามบินแคนเบอร่ามีคนคลี่ผ้าเขียนว่า "เราไม่ต้องการเผด็จการจากเมืองไทย" ที่ซิดนีย์มีการโปรยใบปลิวว่าเป็นฆาตกร ตอนนั้นรัฐบาลประหารชีวิตคนที่วางเพลิงและประกอบอาชญากรรมแรง ๆ ต่าง ๆ ครั้งที่ ๓ ที่เมลเบอร์น นักศึกษากลุ่มหนึ่งแสดงอาการไม่สุภาพ แต่เมื่อพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมีพระราชดำรัส คนที่มีใจเป็นธรรมก็ตบมือกันใหญ่ คนที่ไม่พอใจจริง ๆ ก็อยู่เฉย ๆ

พ.ศ. ๒๕๑๐ จะต้องเสด็จฯ สหรัฐอเมริกาอีก ขณะนั้นปัญหาความไม่พอใจเรื่องการส่งทหารไปรบเวียดนามรุนแรงขึ้น พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงประชุมผู้ตามเสด็จให้อดทน เพราะเป็นตัวแทนคนไทยทั้งชาติ ไม่ใช่ไปเที่ยวเล่น เหตุที่ต้องมีคนตามเสด็จมาก เพราะมีงานหนักตลอดเวลา ไม่มีเวลาเตรียมของเอง นอกจากเสื้อผ้าแล้ว ยังต้องมีการแลกเหรียญตรา ของขวัญ รับโทรศัพท์ เขียนจดหมายขอบคุณคนที่ให้ดอกไม้และสิ่งของ เตรียมพระราชดำรัส ฯลฯ

เสด็จพระราชดำเนินไปฮอโนลูลูที่ฮาวาย ทรงมอบศาลาไทยที่ศูนย์ตะวันออก - ตะวันตก (East - West Center) มีพระราชดำรัสเกี่ยวกับศาลาไทย ทรงพบนักเรียนไทย และเสด็จพระราชดำเนินต่อไปนิวยอร์ก ได้ทรงพบพระสหายคือนายจอห์น ดี. ร้อกกี้เฟลเลอร์ และภริยา และนักเรียนไทย คืนนั้นเสด็จฯ เมโทรโปลิตันมิวเซียมมีพระราชดำรัสเกี่ยวกับสันติภาพ วันต่อมาเสด็จฯ สหประชาชาติพบอูถั่น เลขาธิการสหประชาชาติ กลางคืนเสด็จบ้านนายกเทศมนตรี มีสุนทรพจน์สด

วันรุ่งขึ้นมีพิธีที่มหาวิทยาลัยวิลเลียม ถวายปริญญากิตติมศักดิ์ นักศึกษากล่าวสุนทรพจน์ใช้ภาษาไพเราะ เนื้อหาต่อต้านสงครามเวียดนาม ทรงตบพระหัตถ์ให้เขา เมื่อมีพระราชดำรัสทุกคนตบมือถวายเช่นกัน

นอกจากนั้นมีเรื่องเล่าเกี่ยวกับการสัมภาษณ์

เสด็จฯ ไปลอสแอนเจลิส มีกรรมการของ WAIF ซึ่งเป็นองค์การการกุศลใหญ่มาเฝ้า พระสหายสมเด็จย่ามาเฝ้า ค่ำมีผู้เชิญเสด็จเสวยพระกระยาหารค่ำ มีคนมีชื่อเสียงมาเฝ้ามากมาย

ต่อมาเสด็จพระราชดำเนิน Jet Propulsion Laboratory ศูนย์การดนตรี กลางคืนมีเลี้ยงอีก คือ WAIF Ball วันรุ่งขึ้นเป็นวันเสาร์มีงานอีก

วันอาทิตย์ ได้ทรงพักที่บ้านร้อกกี้เฟลเลอร์ที่นิวยอร์ก ๓ วัน และเสด็จฯ ไปแคนาดาอีกหลายเมือง มีพระราชกิจประเภทงานเลี้ยง สัมภาษณ์มากมาย แคนาดาเป็นประเทศที่มีลักษณะพิเศษ คือพูดภาษาอังกฤษและฝรั่งเศสไปด้วยกัน ช่วงนั้นมีงานสำคัญคืองาน Expo

จากแคนาดาเสด็จฯ ไปทรงงานต่อที่สหรัฐอเมริกา (สมัยประธานาธิบดีลินดอน บี. จอห์นสัน) เสด็จสุสานอาร์ลิงตัน (ที่ฝังศพบุคคลสำคัญ เช่น ประธานาธิบดีเคเนดี) พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เสด็จฯ Goddard Space Flight Center สมเด็จฯ เสด็จฯ สภากาชาดอเมริกัน ตอนบ่ายคนไทยและนักเรียนไทยราว ๑,๐๐๐ คน เฝ้าฯ

วันรุ่งขึ้นนายดีน รัสค์ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศ ส่งเสด็จไปอังกฤษก่อนเสด็จฯ กลับประเทศไทย

๐ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ (พ.ศ. ๒๔๙๘ - หรือ ค.ศ. ๑๙๕๕ -)

ครูตามเสด็จพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวไปที่สหรัฐอเมริกาและประเทศสวิตเซอร์แลนด์ เมื่ออายุได้ ๕ ปี (พ.ศ. ๒๕๐๓) ถือได้ว่าเป็นการได้มองโลกตะวันตกในสายตาเด็กอนุบาล

ที่สหรัฐอเมริกาไปอยู่ในบ้านพักกลางสวนส้มชื่อ “ออเรนจ์ โอ๊ค รานช์” ที่เมืองลาวินซานดิมัส แคลิฟอร์เนีย (กลับไปดูอีกทีสวนส้มกลายเป็นบ้านเรือนไปหมดแล้ว) ครูรู้สึกแปลกใจมากว่า ประเทศตะวันตกอากาศร้อน เพราะเข้าใจว่าเมืองนอกควรจะหนาว ทุกวันจะมีรถขนขยะมารับขยะ เมื่อขนขยะเสร็จ จะร้องว่า “OK” ครูจึงเรียกรถขนขยะว่า รถโอเค

คนที่ไปจากเมืองไทยมีไม่พอจึงจ้างนักศึกษาที่ปิดเทอมหาลำไพ่พิเศษมาช่วยงานบ้าน ชื่อเจนกับลินดา ได้ยินผู้ใหญ่พูดว่าเด็กสองคนนี้ขี้เกียจ มักเลี่ยงงาน แต่ครูชอบพวกเธอมาก เพราะมักอ่านหนังสือนิทานให้ฟัง (ไม่ทราบว่าฟังเข้าใจได้อย่างไร)

อเมริกา (เฉพาะใกล้ ๆ ลอสแอนเจลิส) ยังมีสถานที่ที่น่าสนใจสำหรับเด็ก ได้แก่ ดิสนีย์แลนด์ และมารีนแลนด์ (มีการแสดงของปลาโลมา)

วันเกิดน้องสาวของครูครบ ๓ ปี ตรงกับวันชาติอเมริกัน ๔ กรกฎาคม ดูเหมือนชาวอเมริกันจะจุดพลุฉลองวันชาติเขาไม่เกี่ยวกับเรา อีกอย่างหนึ่งมีนักแสดง ไม่ทราบว่ามาจากฮอลลีวู้ด

ใช่หรือไม่ มาแสดงการเล่นหนังคาวบอย ที่เราเห็นเขาเอาเก้าอี้มาฟาดหัวกัน ที่จริงเขาใช้เก้าอี้ทำด้วยแป้งหรือน้ำตาล ฟาดแล้วจึงไม่เป็นอันตรายต่อผู้ถูกฟาด

จากอเมริกาไปสวิตเซอร์แลนด์อยู่นานถึง ๖ - ๗ เดือน ณ บ้านพักชื่อ “ฟลองชาเล่” ตำบล Puidoux-Chexbres บ้านนี้อยู่บนภูเขาระหว่างเมืองโลซานน์และเมืองมองเตรอส์ ไม่ได้เข้าโรงเรียน มีครูไปสอนแต่ภาษาไทย และสอนพี่ ๒ คนมากกว่า ครูจึงหัดอ่านหนังสือ (ไทย) กับพี่เลี้ยง สามารถอ่านหนังสือได้เร็วกว่าเด็กส่วนใหญ่ในรุ่นเดียวกัน สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ (สมเด็จแม่) ไม่ทรงมีเวลานัก แต่เมื่อกลับมาทรงอ่านหนังสือการ์ตูน Aventure de Tin Tin (หลายเล่มจบ) กัปตันในเรื่องเป็นคนชอบสบถหรือด่า ใช้คำแปลก ๆ เช่น มิลล์ ซาบอร์ด์ส์ (Mille Sabords!) แปลว่า สมอ ๑,๐๐๐ อัน ซึ่งคนเขียนเขียนให้ตลก ไม่ได้เป็นคำด่าจริง ๆ แต่อย่างไร ครูลองใช้คำพวกนี้ด่าฝรั่ง ดูเขาไม่โกรธกลับรู้สึกขันเสียด้วยซ้ำ

ข้าหลวง (คนรับใช้) ของสมเด็จย่าชื่ออีด้า (Ida) มาช่วยในครัว ข้าหลวง (ไทย) แก่ ๆ บอกว่า เรียกคนว่า “อี...” นั้นไม่สุภาพ จึงเรียกนางว่า “เอ๊ดด้า” แต่คนอื่น ๆ เรียก “อีด้า” ตามเดิม เวลาอีด้าเคี่ยวเนยแข็ง ข้าหลวงไทยโวยวายว่าเหม็น เวลาข้าหลวงไทยแอบทำน้ำปลาหวานเอาไว้จิ้ม แอปเปิ้ลดิบ (ซึ่งฝรั่งไม่กิน) อีด้าจะบอกว่า “ทำชักโครกอีกแล้ว” (พูดเป็นภาษาไทย) วัฒนธรรมอาหาร เวลาไปต่างประเทศในสมัยนั้นที่ต้องระวังอีกอย่างคือ ของกินไทยมักขายเป็นขวด แต่ฝรั่งขายเป็นหลอดก็มี ได้ยินว่ามีมหาดเล็กคนหนึ่งบีบมายองแนสที่ใช้ทำน้ำสลัดใส่หัวเพราะคิดว่าเป็นน้ำมันใส่ผม

ที่สวิตเซอร์แลนด์มี “พี่เลี้ยง” เป็นตำรวจที่พูดเป็นแต่ภาษาฝรั่งเศสเขาอุ้มขึ้นขี่คอเที่ยวผ่านต้นแอปเปิ้ลก็คว้าผลแอปเปิ้ลกัดจนฟันน้ำนมหลุด ทำให้เป็นเด็กฟันหลออยู่นาน

เวลามหาดเล็กเวรออก เขาไปเที่ยวภูเขากัน ตักหิมะใส่กระติกมาโชว์ ครูอยากเห็นหิมะมาก แต่ต้องรอจนหน้าหนาวจึงได้เห็นหิมะครั้งแรกในชีวิต

ประสบการณ์ที่ไม่ดีอย่างหนึ่งไปเล่นกับพี่ชายตรงเนินเขา เล่นเป็นทหารที่พี่ชายเรียกว่า “นักทุรนทุรายป่า” ต้องลงนอนคลานและกลิ้งตัว ปรากฏว่าเห็บกัดบนศีรษะ แคะออกยากมาก ผู้ใหญ่สันนิษฐานว่าเป็นเห็บสุนัขล่าสัตว์ที่ตกอยู่บนหญ้า แถวนั้นอนุญาตให้ล่าสัตว์บางฤดูกาล

ต่อมาได้ตามเสด็จพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวไปที่ประเทศสหราชอาณาจักร เมื่ออายุได้ ๑๑ ปี ถือว่าได้เห็นโลกตะวันตกในสายตาเด็กประถมศึกษา ที่ไปอยู่ไม่ได้อยู่ในลอนดอน ได้อยู่ที่ตำหนักชื่อ คิงสบีเชส (King’s Beeches) หมู่บ้านซันนิ่งฮิลล์ (Sunninghill) เมืองแอสคอต (Ascot)

ในแคว้น Berkshire (อ่านว่าบ๊ากเชียร์) เป็นตำหนักของมหาราชาแห่งไจปัว (Jaipur ชัยปุระ) (รัฐราชสถาน ประเทศอินเดีย) ครูไม่ได้ไปลอนดอนบ่อยนัก มีครูมาสอนทุก ๆ วิชา ๒ ท่าน เป็นอาจารย์วิชาคณิตศาสตร์จากคณะวิทยาศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ซึ่งไปเรียนต่อที่อังกฤษ หม่อมเจ้าวิภาวดี รังสิต ทรงสอนภาษาไทยและประวัติศาสตร์ ตอนนั้นที่อังกฤษใช้หลักสูตรวิชาคณิตศาสตร์ที่เรียกว่า คณิตศาสตร์ใหม่ (modern math) ครูตื่นเต้นมากอยากเรียนต่อทางวิชาคณิตศาสตร์ แต่เมื่อกลับเมืองไทยก็ไม่ได้มีโอกาสเรียนต่อ

ที่รู้สึกแปลกคือได้เห็นผู้ชายที่ผมยาวมาก และผู้หญิงที่สวมกระโปรงสั้นมาก สมัยนั้นตามท้องถนนในประเทศไทยยังไม่มี อีกอย่างหนึ่งคือมีผู้หญิงผู้ชายจูบกันในที่สาธารณะ ครั้งหนึ่งภารโรงจะกวาดพื้นและกวาดไม่ถนัด ต้องไล่ให้ไปจูบที่อื่น

สมัยนั้นอังกฤษมีชื่อเสียงในเรื่องเพลง “pop songs” เช่น คณะสี่เต่าทอง (the Beatles) ซึ่งครูชอบมากเพราะรู้สึกว่าแปลกดี เนื่องจากเคยฟังแต่เพลงสุนทราภรณ์ แต่ผู้ใหญ่ไม่ชอบเรียกว่า “เพลงเย้ เย”

ได้ตามเสด็จ ไปบ้านพระสหายสมเด็จฯ อยู่ข้าง ๆ มหาวิทยาลัยอ็อกซฟอร์ด (Oxford) ใฝ่ฝันอยากเรียนมหาวิทยาลัย จึงประหยัดเงินคิดว่าจะเก็บไว้เรียนหนังสือ

ส่วนวิชาประวัติศาสตร์นั้น ได้เรียนประวัติศาสตร์อังกฤษ ครูได้ตามเสด็จไปปราสาทที่มีชื่อว่า Tower of London เป็นที่ประหารพระนางแอน โบลีน พระมเหสีองค์หนึ่งของพระเจ้าเฮนรีที่ ๘ ปราสาทนี้ดูน่ากลัวมาก ได้คุยกับผู้ว่าการปราสาท (Governor of the Tower) ท่านผู้ว่าการฯ ชอบครูมาก เห็นว่าเป็นเด็กที่สนใจประวัติศาสตร์ อยากขอไปเลี้ยงและจะให้เรียนดี ๆ คืนนั้นฝันร้ายร้องด้วยความกลัวผีจนเช้า พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรับสั่งกับท่านหญิงวิภาฯ ว่า การสอนประวัติศาสตร์ให้เด็กเป็นเรื่องดี แต่ต้องไม่เล่าเรื่องให้ถึงพริกถึงขิงมาก ถ้าลูกฉันเป็นโรคประสาทไปจะทำอย่างไร วันต่อมาเราจะไปวังแฮมพ์ตันคอร์ต (Hampton Court Palace) กันซึ่งมีชื่อเสียงเรื่องผีเช่นเดียวกัน ครูต้องอ้อนวอนทุกคนว่าขอไปด้วย สัญญาว่าจะคุมสติให้ดี หลายปีให้หลังครูได้ไปที่วังแฮมพ์ตันคอร์ตอีก คราวนี้ไปอยู่กับ chaplain (เจ้าอาวาส) ของวิหารหลวง (Chapel Royal) ในวังนั้น นอนคนเดียวในห้องสมุดของหลวงพ่อ ไม่เจออะไรผิดปกติเลย

สิ่งที่เป็นปัญหามากในการเดินทางทั้งเมื่ออายุ ๕ ปี และ ๑๑ ปีคือ การเมารถจนไม่ค่อยมีใครอยากพาไปไหนด้วย ขนาดเป็นคนไปหาข้อมูลจากนักเรียนไทยว่าที่ลอนดอนมี Science Museum และเป็นคนเล่าให้คนอื่นฟัง พอถึงเวลาเขาไปกันจริง ๆ เขาก็ไม่พาครูไปด้วย เนื่องด้วยอาเจียนบ่อยมาก ตั้งแต่ที่สวิตเซอร์แลนด์ เมื่อกลับมาจึงทราบว่าเป็นโรคน้ำในหูไม่เท่ากัน รักษา

จนหาย เท่าที่จำได้ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทอดพระเนตรพิพิธภัณฑ์นี้ และมีพระราชดำริที่จะจัดพิพิธภัณฑ์วิทยาศาสตร์ที่เมืองไทย

สิ่งที่ประทับใจคือ นมสดเมืองนอกอร่อยมาก จุกทองอร่อยกว่าจุกเงินเพราะมีมันเต็มที่ (full cream) (อยู่เมืองไทยตอนนั้นได้กินแต่นมข้นจืดคาร์เนชั่นผสมน้ำ)

ที่อังกฤษได้ไปห้างสรรพสินค้า เขามีร้านขายสัตว์เลี้ยง (pet shop) เห็นเขาขายตุ๊กแกตัวละสองปอนด์ เป็นเงินไทยประมาณ ๑๒๐ บาท ขณะนั้นข้าวแกงจานละบาทเดียว ครูจึงคิดว่าโตขึ้นจะทำธุรกิจขายตุ๊กแกส่งออก

ลอนดอนมีร้านขายของเล่นที่ยังอยู่จนทุกวันนี้ มีของเล่นมากที่สุดในโลกชื่อ ร้านแฮมลีย์ (Hamleys) แต่สิ่งที่ตื่นเต้นซื้อไว้มากมายคือ หนังสือ (ยังอ่านไม่หมด!) จนคนขายกล่าวตำหนิข้าหลวงที่เขาคิดว่าเป็นแม่ว่าทำไมปล่อยให้เด็กถือเงินมาก ที่ฝรั่งแปลกใจว่าทำไมเด็กคิดเลขเร็ว สามารถคิดเงินทอนได้ สมัยนั้นยากกว่าตอนนี้ที่ ๑๐๐ เพนซ์เป็น ๑ ปอนด์ ขณะนั้น ๑๒ เพนนีเป็น ๑ ชิลลิง ๒๐ ชิลลิงเป็น ๑ ปอนด์ ๑ ปอนด์กับ ๑ ชิลลิง เรียกว่า ๑ กินี คนขายไม่ทราบว่าเราจะต้องลองคิดเป็นเงินไทยด้วย เพื่อให้ทราบว่าคุ้มที่จะซื้อไหม ต้องขอบคุณคุณครูสอนเลขที่ให้เราคิดเลขในใจทุกวัน

ทั้งสองครั้งอยู่ในความดูแลของ “คุณยาย” (ม.ล.บัว กิติยากร)

ครั้งต่อมาได้เดินทางแทนพระองค์พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวไปในงานพระบรมศพพระเจ้ากุสตาฟที่ ๖ อดอล์ฟแห่งประเทศสวีเดน เมื่ออายุ ๑๘ ปี (พ.ศ. ๒๕๑๖) เรียนชั้นปีที่ ๑ ที่คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ถือว่าเป็นโลกตะวันตกในสายตาวัยรุ่น (teenager) ครั้งนี้ผู้ที่ดูแลแนะนำคือ พระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าวิภาวดีรังสิต (หม่อมเจ้าวิภาวดี รังสิต หรือท่านหญิงวิภาฯ) (รายละเอียดเขียนไว้ในบทความเรื่อง “การเดินทางไปร่วมพิธีพระบรมศพพระเจ้ากุสตาฟที่ ๖ อดอล์ฟ”)

ในครั้งนั้นสิ่งที่รู้สึกคือ การเข้าสังคมฝรั่ง (ระดับสูง) นั้นยุ่งยากจริง ๆ ดูฝรั่งจะไม่ค่อยดื่มน้ำกัน ดื่มแต่ไวน์ ครูเป็นเด็กไทย ดื่มไวน์ไม่เป็น แถมถือศีลด้วย กลับโรงแรมก็มากินน้ำก๊อก

จะต้องแต่งกายให้เหมาะสมกับอากาศ (หนาว) และโอกาส (งานพระบรมศพ) ต้องมีเสื้อโค้ต เข้าห้องถอดได้ ต้องสวมหมวก เนื่องจากเป็นงานศพก็ต้องใส่ผ้าคลุมหน้าเป็นผ้ามุ้งเรียกว่า “เวล” (veil) เมื่อจะรับประทานอาหารต้องเหน็บผ้าคลุมหน้าให้เรียบร้อย ครูทำไม่เป็นจึงหล่นลง

ในชามอาหารสองสามครั้ง อีกอย่างหนึ่งเขาดื่ม เจ้านายต่าง ๆ ดูเป็นญาติกันไปหมดทั้งยุโรป ทักกันขรม กอดจูบกัน มีแต่ครูที่ไม่มีญาติเลย จึงเดินเลี่ยงไปดูสิ่งของต่าง ๆ ทราบว่าเป็นอะไรเพราะเคยเรียนที่มหาวิทยาลัย และได้ดูที่พิพิธภัณฑ์แล้ว มีของจีนโบราณมาก เพราะพระเจ้าแผ่นดินสวีเดนพระราชทานพระบรมราชานุเคราะห์ให้นักวิชาการ ชื่อ ซเวน เฮดิน (Sven Hedin) ไปสำรวจเมืองจีน ในที่สุดครูก็มีญาติคือ พระเจ้าโบดวงกับควีนฟาบิโอลามารับไปเบลเยียม ภายหลังครูยังพยายามไปเฝ้าควีนทุกปี ทรงสอนให้ครูเรียกพระเจ้าโบดวงว่า “ทีโอ” ภาษาสเปนแปลว่าอาผู้ชาย เรียกควีนว่า “ทีอา” แปลว่าอาผู้หญิง และให้พูดภาษาอังกฤษกับคนเฟลมิช ถ้าใช้ภาษาฝรั่งเศสเขาอาจจะไม่พอใจ ครูใช้ภาษาไทย และทำมือประกอบ เขาก็เข้าใจดี

พระราชวังที่ประทับชื่อ พระราชวังลาเคน (Chateau de Laeken) ใหญ่โตมาก และน่ากลัวผี เพราะว่าตกแต่งเป็นภาพในคริสต์ศาสนาที่เราไม่เคยชิน พระราชินีฟาบิโอลา (เป็นชาวสเปน) ทรงเห็นว่าครูอาจจะกลัว จึงจัดให้นอนบนโซฟาห้องนั่งเล่น แต่ยังกลัวจนได้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งผีในห้องน้ำ ทำให้ท้องผูก และไปป่วยที่อังกฤษ

การป่วยเป็นเรื่องที่น่าเสียดายมาก เพราะเจ้าหญิงอเล็กซานดราซึ่งเป็นพระราชวงศ์อังกฤษที่สนิทสนมกับครอบครัวเรามากที่สุด จัดให้ไปดูการจัดนิทรรศการศิลปะจีนที่ Royal Academy ก่อนที่นายกรัฐมนตรีอังกฤษชื่อ เอดเวอร์ด ฮีธ (ค.ศ ๑๙๑๖ - ๒๐๐๕) จะไปเปิดเป็นทางการ ถือว่าเป็นโอกาสที่หาได้ยาก เพราะขณะนั้นอังกฤษและจีนแผ่นดินใหญ่ หรือสาธารณรัฐประชาชนจีนมีความสัมพันธ์ทางการทูตแล้ว แต่ไทยยังไม่ได้สถาปนาความสัมพันธ์ จึงได้เห็นคนจีนแผ่นดินใหญ่เป็นครั้งแรกในชีวิต ของที่เห็นก็เป็นของที่หาดูได้ยาก เมื่อป่วยถึงจะได้ดูครบทุกอย่าง แต่ไม่ละเอียดเท่าที่ควร

นอกจากดูนิทรรศการแล้ว ได้ไปซื้อหนังสือที่ได้ใช้ประกอบการเรียนที่มีประโยชน์อีกมากมาย

หลังจากนั้น เมื่อเป็นผู้ใหญ่แล้ว ได้เดินทางไปโลกตะวันตกอีกหลายครั้ง ได้เขียนบันทึกไว้บ้าง ไม่ได้เขียนบ้าง แต่ก็ถือว่าเป็นนักเดินทางผู้หนึ่งที่ได้เห็นโลกตะวันตกมาก

ครูได้แทนพระองค์ในงานสำคัญในประเทศตะวันตกหลายงาน เช่น งานอภิเษกสมรสของเจ้าชายชาร์ลส์และเจ้าหญิงไดอานา ในเดือนกรกฎาคม ค.ศ. ๑๙๘๑ ก่อนไปแวะไปพักที่เบลเยียมก่อนแล้วจึงไปอังกฤษ เมื่อไปถึงพักอยู่ที่สถานทูต ตอนเช้าก่อนไปงานไปเดินซื้อของ มีของที่ระลึกขายมาก แต่ไม่ใช่ของแจก คนขายของถามว่าจะไปดูพิธีที่ไหน ตอบเขาไปตามตรงว่าไปที่วิหารเซนต์พอล (St. Paul’s Cathedral) คนขายของตื่นเต้นว่า คุณเป็นทูตใช่ไหม ครูหลอกเขาว่า ใช่

วันต่อมาสมเด็จพระบรมราชินีนาถเอลิซาเบธโปรดเกล้าฯ ให้เข้าไปพักที่พระราชวังบักกิ้งแฮม ซึ่งคุณแผน วรรณเมธี เอกอัครราชทูตไทยประจำอังกฤษ (ราชสำนักเซนต์เจมส์) กล่าวว่าเป็นเกียรติอย่างยิ่ง เพราะแขกในงานจะต้องไปอยู่ที่พระราชวังวินด์เซอร์ (Windsor Castle) ซึ่งอยู่นอกเมือง แขกบางพระองค์ เช่น มกุฎราชกุมารและมกุฎราชกุมารีญี่ปุ่น (ปัจจุบันเป็นจักรพรรดิและจักรพรรดินี) ทรงเห็นว่าวินด์เซอร์ไกลเกินไปจึงประทับในสถานทูต คนที่อยู่ในพระราชวังบักกิ้งแฮมจะมีเฉพาะเจ้านายในพระราชวงศ์ยุโรปเท่านั้น สมเด็จพระบรมราชินีนาถฯ ทรงมีพระเมตตาครูเป็นพิเศษ ครั้งหลังสุดที่ได้เฝ้าคือที่งานโอลิมปิกเมื่อ ๒ ปีมาแล้ว (พ.ศ. ๒๕๕๕) มีผู้คนมากยืนเบียดกันแน่นยังทรงทักเรียกชื่อ สิรินธร

หลังจากงานพิธี นายกรัฐมนตรีอังกฤษเป็นเจ้าภาพงานเลี้ยงรับรองที่ Whitehall เจ้านายส่วนมากไม่ไป แต่ครูอยากเห็น จึงโทรศัพท์เรียกรถหลวง (อังกฤษ) ไปรับเพราะไปเองไม่ถูกอยู่ไหนก็ไม่รู้ เคราะห์ดีไปพบเจ้าหน้าที่กระทรวงการต่างประเทศอังกฤษที่รู้จักกัน เขาจึงช่วยพาไปแนะนำบุคคลต่าง ๆ สักพักพวกสถานทูตไทยหาเจอจึงพากลับ

งานอภิเษกของเจ้าชายวิลเลียมและเจ้าหญิงเคตไม่ถือว่าเป็นรัฐพิธีจึงไม่ได้เชิญแขกพวกเดิม เป็นพระสหายที่เป็นคนหนุ่มสาวเสียมาก พิธีจัดที่มหาวิหารเวสต์มินสเตอร์ (Westminster Abbey)

หลังจากพิธีในโบสถ์แล้ว แขกต้องไปรอคุยกันจนหมดเรื่องคุย ครูเห็นเป็นหน้าที่ที่จะต้องถวายพระพรจึงต้องรอจนกว่าเจ้าบ่าวเจ้าสาวเสด็จมา ถวายพระพรแล้วกลับสถานทูตรับประทาน “อาหารกลางวัน” ตอน ๕ โมงเย็น

งานทางการที่น่าสนใจในยุโรปคือ การสละราชสมบัติของควีนจูเลียนา (Queen Juliana) และการขึ้นครองราชสมบัติของควีนเบียทริกซ์ (Queen Beatrix) ค.ศ. ๑๙๘๐ (พ.ศ. ๒๕๒๓) ควีนที่สละราชสมบัติในฮอลแลนด์จะไม่เรียกควีนหรือพระราชินีอีกต่อไป เรียกเป็นเจ้าหญิง (princess) ช่วงเวลาเปลี่ยนผ่านตรงนี้น่าสนใจมาก ช่วงที่ควีนจูเลียนา (ค.ศ. ๑๙๐๙ - ๒๐๐๔) ครองราชย์ระหว่าง ค.ศ. ๑๙๔๘ - ๑๙๘๐ เป็นช่วงที่ฮอลแลนด์ยังยากลำบากยากจนในภาวะหลังสงครามโลกครั้งที่ ๒ เป็นช่วงสงครามเย็น มีภารกิจช่วยเหลือผู้ยากไร้และพัฒนาประเทศ ควีนเบียทริกซ์ขึ้นครองราชย์ในช่วงที่บ้านเมืองค่อนข้างสงบ ภารกิจจะเป็นในด้านกฎหมายที่ทรงศึกษามา ดูแลด้านความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ ในช่วงปลายของสงครามเย็น เช่น เรื่องขีปนาวุธ แต่ไม่ทรงมีสิทธิแสดงความคิดเห็นทางการเมือง

ราชสำนักจัดองครักษ์มาประจำ เป็นนายทหารอากาศสมัยสงครามโลกครั้งที่ ๑ หูตึง คุยกันไม่ค่อยรู้เรื่อง จำได้แต่ว่าท่านชอบเล่าเรื่องการบินผาดโผนในสมัยสงครามโลกครั้งที่ ๑

วันพิธีขึ้นครองราชย์ มีพวกที่เป็นสังคมนิยมซึ่งเข้าจับจองที่ดินที่ตนไม่มีสิทธิถือโอกาส ประกาศว่าจะไม่มีพิธีราชาภิเษก ถ้าไม่ยอมให้ที่ดินพวกเขา ตำรวจเข้าควบคุมสถานการณ์ใช้แก๊สน้ำตา (ที่จำได้เพราะมีคนที่ตามไป แต่ไม่ต้องเข้าพิธี แอบออกไปกินอาหารจีน โดนแก๊สน้ำตาไปด้วย)

ปีที่แล้ว (ค.ศ. ๒๐๑๓) มีพิธีใหญ่อีกพิธีคือ การสละราชสมบัติของควีนเบียทริกซ์ และการขึ้นครองราชสมบัติของคิงวิลเลม - อเล็กซานเดอร์ (ค.ศ. ๑๙๖๗ -) ควีนเบียทริกซ์ทรงเล่าให้ครูฟังว่า ถึงเวลาแล้วที่คนรุ่นใหม่ควรจะเป็นผู้ดูแลประเทศ ในยุคดิจิทัลนี้ไม่เหมือนแต่ก่อนแล้ว พระองค์ท่านเองยังทรงงานสาธารณกุศลต่าง ๆ

พิธีจัดที่โบสถ์ชื่อ Nieuwe Kerk แปลว่า โบสถ์ใหม่ (อายุราว ๗๐๐ ปี!) ส่วนสำคัญคือ การให้สัตย์ปฏิญาณต่อกันระหว่างกษัตริย์และรัฐสภา พิธีใช้เวลานานมากเพราะสมาชิกสภาต้องลุกขึ้นมารับทีละคน ทรงเป็นพระเจ้าแผ่นดินพระองค์แรกหลังจากมีแต่พระราชินีมาถึง ๑๒๓ ปีเมื่อครองราชย์แล้ว ไม่ทรงมีเวลาที่จะทรงงานที่เคยสนพระทัย เช่น เรื่องการจัดการน้ำ

การไปเฝ้าโป๊ปที่วาติกัน ตามที่ได้ยินมาจะต้องแต่งชุดดำ มีผ้าคลุมหน้า มาในระยะหลังนี้ ทางวาติกันลดหย่อนเรื่องความเข้มงวดด้านพิธีการ แบบอย่างทางสังคม (etiquette) ไปมาก ให้แต่งชุดประจำชาติได้ ครูแต่งชุดไทยดำ แต่ไม่เหมือนชุดงานศพเสียทีเดียวเพราะผ้าซิ่นมีเชิงไม่ต้องคลุมหัว

ในวาติกันมีพระคาร์ดินัลมีชัย กิจบุญชู กับบาทหลวงสุรชัย (เรียนหนังสือรุ่นเดียวกับครู) เป็นผู้อธิบายในวิหารซิสตีนและวิหารเซนต์ปีเตอร์ อธิบายดีกว่าไกด์ฝรั่งเพราะเราเข้าใจได้มากกว่าอีกประการหนึ่งที่อิตาลี (รวมทั้งวาติกันด้วย) พวกไกด์มักจะท่องมาไม่ได้มีความรู้ลึกซึ้งและพูดมากเกินไป การดูศิลปะควรดูอย่างสงบจนพอใจ แต่การเดินทางไปต่างประเทศไม่ว่าจะไปกับกลุ่มทัวร์หรือไปเป็นทางการ ความสงบเป็นเรื่องที่หวังได้ยาก อย่างเช่น ภาพสลักหินอ่อนปิเอต้า (Pieta) ฝีมือไมเคิลแอนเจโล เป็นภาพแม่พระอุ้มพระเยซูตอนนำลงมาจากไม้กางเขน ใบหน้าแม่พระดูอ่อนเยาว์ เศร้า แต่สงบ พระเยซูเป็นผู้ใหญ่เต็มตัวแล้ว แม่พระเป็นผู้หยั่งรู้กาลในอนาคตว่าพระเยซูจะต้องถูกตรึงไม้กางเขน แม้จะโศกเศร้าก็ทำใจได้ ประติมากรรมนี้งดงามเป็นเลิศ ดูแล้วรู้สึกสงบแทนที่จะรู้สึกเศร้าชวนสังเวชถึงความเป็นไปในโลก ถ้าจะเปรียบก็เหมือนได้นั่งดูพระพุทธชินราชที่วัดพระศรีรัตนมหาธาตุวรมหาวิหาร จังหวัดพิษณุโลก

ครูบ่นเรื่องไกด์มาก ตอนไปฝรั่งเศส เขาจึงจัดโปรเฟสเซอร์ผู้เชี่ยวชาญมาอธิบาย ได้ความรู้มาก จะมีปัญหาอยู่อีกอย่างคือ ผู้เชี่ยวชาญจะไม่ค่อยพูดภาษาอังกฤษ ถ้าเป็นภาษาฝรั่งเศสไม่มีปัญหามากนัก เพราะครูฟังเข้าใจ แต่ภาษาอิตาเลียนฟังไม่ออก

เรื่องไปคาสิโนที่โมนาโกนั้น พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงบรรยายไว้เป็นแบบวิชาการและเทคนิค ครูเห็นพ้องกับหม่อมเจ้าพูนพิศมัยว่าอาคารสวยงามวิจิตร แต่กิจการพนันไม่น่าสนุกเลย มีแต่คนหน้าดำคร่ำเครียด ครูเคยไปที่เมืองเชียงตุง ประเทศพม่า เล่นกุ้ง หอย ปู ปลา อยู่กลางถนน ยังสนุกเสียกว่า กงสุลกิตติมศักดิ์ที่เมืองฮัมบูร์ก เยอรมนี เคยชวนเล่นที่แหล่งท่องเที่ยว อาบน้ำ ก็รู้สึกไม่สนุก แต่คนก็ยังไม่ดูเครียดเหมือนที่มอนตีคาโล ที่ท่านหญิงพูนฯ ทรงเห็นว่า ทิวทัศน์งาม ครูไม่เห็นว่างาม ที่นีซนั้นยังงาม แต่เมื่อเข้าเขตโมนาโกแล้วดูไม่งามเลย ภูเขาก็มีบ้านเต็มเหมือนเป็นสลัม ทะเลก็สีขมุกขมัว (เป็นเพราะวันนั้นฝนตก) แถมโมนาโกของแพงมาก ถ้ามีอะไรขาดเหลือ แล่นรถไปซื้อที่ฝรั่งเศสยังถูกกว่า ไปเล่าให้คนอื่นที่เขาเคยไปโมนาโก เขาบอกว่าทำไมเห็นแบบนั้น ไปกันคนละเมืองหรือเปล่า

เบอร์ลินที่ครูเห็นนั้น แตกต่างจากที่ท่านผู้หญิงดิฐการภักดีเขียนไว้มากเพราะครูไปครั้งแรก ใน พ.ศ. ๒๕๒๕ (ค.ศ. ๑๙๘๒) ต้องนั่งเครื่องบินสายการบินที่ไม่ใช่ของเยอรมันตะวันตก ไม่สามารถไปเยอรมันตะวันออกได้เพราะมีกำแพงเบอร์ลินที่สร้างใน ค.ศ. ๑๙๖๑ ได้ไปรัฐสภาซึ่งอยู่ติดกับกำแพงซึ่งสูงมาก และมีทหารหน้าถมึงทึงเดินยามหลายคน ที่ตีนกำแพงมีดอกไม้วางไว้ มีป้ายเขียนว่าใครต่อใครถูกยิงตายเพราะพยายามหนี ไกด์อธิบายว่า ต่อไปเบอร์ลินสองฝ่ายจะรวมกันและเราจะมาประชุมสภากันที่นี่ครูคิดในใจว่าไม่มีทาง ต่อมาเมื่อ พ.ศ. ๒๕๓๒ (ค.ศ. ๑๙๘๙) ประชาชนพากันทำลายกำแพง ถือว่าเป็นการรวมประเทศเยอรมนีอีกครั้งหนึ่ง (Reunification) ใน พ.ศ. ๒๕๓๓ (ค.ศ. ๑๙๙๐) อาจารย์ชาวเยอรมันของครูเป็นอาจารย์มหาวิทยาลัยเบอร์ลินบอกว่า เคยได้ “เบี้ยกันดาร” เมื่อสมัยแยกเป็นเยอรมันตะวันตก เยอรมันตะวันออก พอรวมแล้วจึงไม่ได้เบี้ยกันดาร ก่อนกำแพงจะถูกทำลาย อาจารย์ได้รับเชิญไปสอนที่มหาวิทยาลัยฮุมโบลท์ (Humboldt) ต้องอ้อมไปที่เขาตรวจสอบ เมื่อไม่มีกำแพงแล้วอาจารย์ยังเผลอขับรถอ้อมด้วยความเคยชิน ทั้ง ๆ ที่ขับตรงได้แล้ว เมื่อกำแพงพังใหม่ ๆ รัฐสภายังโทรมคร่ำคร่าใช้สอยอะไรไม่ได้ภายหลังซ่อมใหม่จนสวยงามอย่างในปัจจุบันด้วยฝีมือ Sir Norman Foster สถาปนิกใหญ่ชาวอังกฤษ อดีตเยอรมันตะวันตกสวยงามทันสมัย ส่วนอดีตเยอรมันตะวันออก ในระยะแรกดูพัฒนายังไม่ดีถนนเป็นหลุมเป็นบ่อ นักธุรกิจชาวเยอรมันตะวันตกเล่าว่า ตอนที่จะเข้าไปลงทุนในเยอรมันตะวันออกถึงกับต้องเอากระดาษม้วนที่ใช้ในห้องน้ำไปเอง

เมื่อไปสัมผัสโลกตะวันตกได้ข้อคิดว่า ชาวตะวันตกรักดนตรี การแสดง ชอบการพูด บรรยายสุนทรพจน์ สนใจพิพิธภัณฑ์ ห้องสมุด หอจดหมายเหตุ มีสวนสาธารณะใหญ่ ๆ สวย ๆ สวนพฤกษศาสตร์ที่สะสมพันธุ์ไม้ต่าง ๆ ทั้งภายในและภายนอกเรือนกระจก มีห้องเก็บพันธุ์ไม้แห้ง ห้องเก็บเมล็ดพันธุ์ภาพเขียนทางพฤกษศาสตร์ สถานที่เหล่านี้ครูจะพาเด็กไปศึกษา เมื่อดูแล้วเขาจะมีสมุด หรือใบงาน ให้เด็กตอบคำถามและค้นคว้า อีกอย่างหนึ่งครูชอบไปมหาวิทยาลัยและศูนย์วิจัย รู้สึกว่าโลกตะวันตกเป็นขุมทรัพย์ทางวิชาการ ชาวตะวันตกมีน้ำใจไมตรีคบกันได้เหมือนญาติพี่น้อง ไปที่โลกตะวันตก นอกจากจะได้ความรู้และความบันเทิงแล้ว ยังได้ทำความร่วมมือเพื่อให้นักเรียน นักศึกษา นักวิจัย ได้ไปฝึกงาน ศึกษา ประชุมสัมมนา และวิจัยในวิชาที่เรามีเครื่องมือไม่พอ ก็ได้ไปใช้เครื่องมือของเขา การได้พูดคุยกับผู้อื่นที่สนใจวิชาการสาขาเดียวกันและสาขาอื่น ๆ ทำให้ความคิดงอกเงย กว้างไกล นำมาปรับใช้ในการพัฒนาบ้านเราได้

๖. สรุป

ที่ให้ข้อมูลมายืดยาวในเอกสารนี้ เพื่อให้นักเรียนเห็นว่า นักเดินทางจะมีมุมมอง หรือมองสถานที่เดินทางอย่างไรขึ้นกับสถานะและความรู้พื้นฐานของนักเดินทางผู้นั้น ทั้งยังเกี่ยวกับยุคสมัย กาลเวลา และสถานการณ์ภายนอกอีกด้วย ขณะนี้โลกตะวันตกและโลกตะวันออกมีลักษณะใกล้กันมากขึ้นจากโลกาภิวัตน์ คนโลกตะวันออกจึงมองโลกตะวันตกอย่างเข้าใจมากขึ้น

บุคคลต่าง ๆ ที่ยกตัวอย่างมานี้เป็นผู้เดินทางหรือปฏิบัติงานระดับสูงก็คงไม่ไปหรือมีคนพาไปในที่เลว ๆ ของโลกตะวันตก อ่านแล้วต้องเข้าใจว่าโลกตะวันตกก็ไม่ได้มีสิ่งที่ดีแต่เพียงอย่างเดียว ดังเราจะทราบได้บ้างจากหนังสือหรือภาพยนตร์

อนึ่ง นักเดินทางที่เขียนหนังสือเป็นบันทึกส่วนตัว ย่อมเขียนแตกต่างจากการเขียนเพื่อให้ผู้อื่นอ่าน หรือพูดให้ผู้อื่นฟัง เพราะต้องคำนึงถึงพื้นความรู้ของผู้อ่าน ทั้งยังต้องคำนึงถึงความยาวที่เหมาะสมด้วย ผู้ที่ได้อ่านหรือได้ฟัง ถ้าค้นคว้าเพิ่มเติม เช่น เปิดอินเทอร์เน็ตจะได้ความรู้อีกมาก

ถ้านักเรียนเคยเดินทางไปโลกตะวันตกควรเขียนบันทึกไว้เพื่อเตือนตนเองถึงประสบการณ์ที่น่าสนใจ ถ้าเราไม่เคยไปอาจจะไต่ถามเพื่อนฝูงและญาติพี่น้องที่เคยไป จะได้ความรู้ความสนุกสนานที่เป็นประโยชน์

วิชาหัวข้อพิเศษทางประวัติศาสตร์ : อาเซียนศึกษา (HI 4110)

ไทยกับเพื่อนบ้านในอาเซียน : ความร่วมมือในการพัฒนา

พลเอกหญิง สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ
๒๓ มิถุนายน ๒๕๕๘

๑. ความนำ

มีผู้ให้ความหมายของ “การพัฒนา” อย่างหลากหลาย ที่จะกล่าวต่อไปนี้ การพัฒนาหมายถึง การทำให้ดีขึ้น ทำให้เจริญขึ้น เราจะได้ยินบ่อย ๆ ว่าเราจะต้องพยายามศึกษาหาความรู้เพื่อเอาความรู้มาพัฒนาประเทศไทย บ้านเกิดเมืองนอนของเรา ในเรื่องการพัฒนานี้ก็แยกไปอีกหลายอย่าง จะขอกล่าวในที่นี้ ๒ ประเด็นคือ

๑. การพัฒนาชุมชน (community development)

๒. การพัฒนาอย่างยั่งยืน (sustainable development)

การพัฒนาชุมชน คือ การทำให้ประชาชนที่อยู่รวมกันเป็นกลุ่มมีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นทั้งในด้านเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม เช่น พัฒนาวิสาหกิจชุมชน จัดให้มีการตลาด จัดให้เยาวชนได้รับการศึกษาสูงขึ้น จัดมหกรรมการแสดงพิพิธภัณฑ์พื้นบ้าน

การพัฒนาอย่างยั่งยืน คือ การพัฒนาให้ประชาชนมีความสุข มีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นทั้งในด้านเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมโดยรักษาระบบธรรมชาติไว้ ไม่ทำลายทรัพยากรธรรมชาติ รักษาระบบนิเวศ และให้ความรู้ในการบริหารจัดการพัฒนาให้คงอยู่ในชุมชนนั้น เรื่องการทำให้งานต่อเนื่องนี้สำคัญจริง ๆ เพื่อความสุขที่ยั่งยืน

๒. การพัฒนาเป็นกลุ่มประเทศ

ประเทศในอาเซียนรวมกันเป็นกลุ่มที่จะร่วมกันพัฒนา เช่น

o อนุภูมิภาคลุ่มแม่น้ำโขง (Greater Mekong Subregion - GMS) ประกอบด้วย กัมพูชา จีน ลาว พม่า ไทย และเวียดนาม ได้ร่วมมือในการพัฒนาด้านต่าง ๆ เช่น พัฒนาในด้านการคมนาคม การสร้างทางรถไฟ สร้างสะพาน ท่าเรือน้ำลึก พัฒนาแหล่งพลังงานร่วมกัน ส่งเสริมการลงทุนรักษาสิ่งแวดล้อม ร่วมมือกันปราบปรามการค้ามนุษย์ เป็นต้น

อย่างไรก็ตาม ประเทศริมฝั่งแม่น้ำโขงมีปัญหาต่อกันอยู่บ้าง โดยเฉพาะอย่างยิ่งเรื่องการสร้างเขื่อนในแม่น้ำโขง ประเทศใต้น้ำเกรงว่าเขื่อนที่สร้างในเขตเหนือน้ำจะทำให้ปริมาณน้ำในประเทศใต้น้ำน้อยลงไป มีผลกระทบต่อวิถีชีวิตของประชาชน

o สามเหลี่ยมเศรษฐกิจอินโดนีเซีย มาเลเซีย ไทย (Indonesia, Malaysia, Thailand Growth Triangle) เป็นความร่วมมือกันระหว่างภาคใต้ของไทย ภาคเหนือของมาเลเซีย พื้นที่บนเกาะสุมาตราของอินโดนีเซีย เป็นการทำงานตามความต้องการของเอกชนเป็นส่วนใหญ่ โครงการเป็นเรื่องการคมนาคม สื่อสารโทรคมนาคม พลังงาน เกษตรและการประมง อุตสาหกรรม การท่องเที่ยว การค้าและการลงทุน พัฒนาทรัพยากรมนุษย์และการเคลื่อนย้ายแรงงาน

o ยุทธศาสตร์ความร่วมมือทางเศรษฐกิจอิรวดี-เจ้าพระยา-แม่โขง ระหว่างกัมพูชา ลาว พม่า ไทย และเวียดนาม (Ayeyawady-Chao Phraya-Mekong Economic Cooperation Strategy : ACMECS) เป็นความร่วมมืออำนวยความสะดวกในด้านการค้าและการลงทุน การเกษตร อุตสาหกรรม และพลังงาน การเชื่อมเส้นทางคมนาคม การท่องเที่ยว การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ สาธารณสุข สิ่งแวดล้อม

๓. การร่วมพัฒนาระหว่างไทยกับประเทศในอาเซียน

กัมพูชา

๑. นักเรียนจากกัมพูชามาเรียนระดับมัธยมปลาย และอุดมศึกษาหลายร้อยคนที่โรงเรียน และมหาวิทยาลัยต่าง ๆ ในประเทศไทย เรียนภาษาไทยได้ดี ขยันขันแข็งประสบความสำเร็จเป็นส่วนใหญ่ ทั้งยังวางตัวเป็นกลางเมื่อเกิดปัญหาทางการเมือง

๒. มีบริษัทไทยไปลงทุนในกัมพูชาในด้านต่าง ๆ เช่น ทำโรงแรม โรงพยาบาล ร้านขายยา โทรทัศน์ รับเหมาก่อสร้าง ปูนซีเมนต์ เทเลคอม น้ำดื่ม ประกอบจักรยานยนต์ โรงงานพลาสติก เสื้อผ้า รองเท้า โรงไฟฟ้า เลี้ยงสัตว์ ปลูกพืชไร่ ปลูกอ้อยทำน้ำตาล ฯลฯ

๓. การสร้างโรงเรียนมัธยมปลาย (วิทยาลัย) กำพงเฌอเตียล มีทั้งสายสามัญและสายอาชีพ โรงเรียนแห่งนี้ตั้งอยู่ที่อำเภอปราสาทสมโบร์ จังหวัดกำพงธม กลางประเทศกัมพูชา (ไม่มีพื้นที่ติดประเทศไทย) สมเด็จฮุนเซนช่วยหาที่ ในระยะแรกต้องไปกำจัดกับระเบิด สร้างโรงเรียนตามแนวทางของกระทรวงศึกษาธิการเยาวชนและกีฬาของกัมพูชา เริ่มเมื่อ ค.ศ. ๒๐๐๐ (พ.ศ. ๒๕๔๓) เมื่อสร้างเสร็จแล้ว สมเด็จฮุนเซ็นและคณะรัฐมนตรีได้มากันพร้อมเพรียง นโยบายของโรงเรียน คือ ให้นักเรียนมีความรู้ดีใช้ภาษาอังกฤษได้ สามารถใช้คอมพิวเตอร์ และอินเทอร์เน็ต มีความรู้ทางการเกษตร อนุรักษ์ธรรมชาติ ได้ส่งคนไทยไปสำรวจพันธุ์ไม้ เพื่อเป็นฐานข้อมูลให้ครูนักเรียนเรียนรู้จะได้เกิดความรัก และหวงแหนสมบัติของตน

ส่วนด้านวัฒนธรรม โรงเรียนนี้ตั้งอยู่ใกล้กับปราสาทสมโบร์ไพรกุกซึ่งเป็นโบราณสถานสมัยก่อนพระนคร นักเรียนจึงควรรู้จักและสามารถเป็นมัคคุเทศก์พานักท่องเที่ยวชมปราสาทหินได้ นอกจากนั้นให้นักเรียนศึกษาศิลปะ การครัว และงานฝีมือแบบเขมรเพื่อรักษาวัฒนธรรมไว้

เดิมส่งให้นักเรียนโรงเรียนนี้เรียนต่อในประเทศไทยและประเทศจีนเพื่อให้มีความรู้เพิ่มเติม และหวังว่าจะมีนักเรียนเก่าที่กลับมาสอนและบริหารโรงเรียนในอนาคต ปัจจุบันได้คัดเลือกนักเรียน ได้สร้างหอพักสำหรับนักเรียนที่อยู่ไกล โดยเน้นหอพักนักเรียนหญิง นักเรียนชายสามารถพักที่วัดได้ (สมเด็จฮุนเซนเล่าว่าท่านเองอาศัยวัด จึงมีโอกาสศึกษาเล่าเรียน) บริเวณที่สร้างโรงเรียนอยู่ไกลจากเมืองมากจึงไม่มีกระแสไฟฟ้า ต้องใช้น้ำมันเดินเครื่องกำเนิดไฟฟ้ามาตลอด ปัจจุบัน กรมราชองครักษ์ ร่วมกับ สวทช. ได้คำนวณความเหมาะสมในการใช้ไฟฟ้าพลังแสงอาทิตย์ สามารถใช้ได้แล้ว ต่อไปจะใช้ได้คุ้มค่า

นายกรัฐมนตรีฮุนเซนประกาศให้เป็นสถาบันเทคโนโลยีกำพงเฌอเตียล

ขณะนี้กำลังเตรียมจัดสร้างวิทยาลัยเทคโนโลยีที่จังหวัดกำพงสปือ

๔. โครงการขจัดโรคมาลาเรียที่รัตนคีรีและมณฑลคีรี มาลาเรีย (และไข้เลือดออกด้วย) เป็นโรคที่เป็นปัญหาสาธารณสุขสำคัญของกัมพูชา แม้ว่าจะได้รับทุนที่เรียกว่า Global Fund มาดำเนินการแล้วก็ยังไม่ประสบความสำเร็จ สมเด็จฮุนเซนจึงขอให้ไปช่วยที่จังหวัดรัตนคีรี และมณฑลคีรีซึ่งมีพรมแดนติดประเทศเวียดนาม มีทิวทัศน์งดงาม ประชาชนเป็นชนเผ่าที่ไม่พูดภาษาเขมร เช่น พะโนง ตำปวน หลายเผ่ามีวัฒนธรรมประเพณีอย่างดั้งเดิม ในการปฏิบัติงานต้องระวังไม่ให้ขัดกับวัฒนธรรมประเพณีของแต่ละเผ่า ประชาชนยากจนมากและไม่มีโอกาสด้านการศึกษา ฤดูฝนเดินทาง ลำบาก หรือเข้าไม่ได้เลย

อาสาสมัครฝ่ายไทยได้เข้าไปช่วยเหลือ เริ่มวางแผนตั้งแต่ ค.ศ. ๒๐๐๖ (พ.ศ. ๒๕๔๙) จนประสบความสำเร็จระดับหนึ่ง ได้ฝึกเจ้าหน้าที่กัมพูชา สร้างสถานีอนามัยเป็นที่ทำการ ในความร่วมมือ ระยะที่ ๒ จะเน้นการถ่ายทอดความรู้เพื่อให้ชาวบ้านช่วยตนเองได้ จะได้เกิดความยั่งยืน (sustainable) ให้เจ้าหน้าที่กัมพูชาสามารถดำเนินการด้วยตนเอง อาจจะเพิ่มการช่วยเหลืออื่น เช่น แก้ไขโรคติดต่ออื่น หรือแก้ไขปัญหาโภชนาการ จะต้องพัฒนาการศึกษาในระบบจากการเข้าไปตรวจงานใน ค.ศ. ๒๐๐๗ (พ.ศ. ๒๕๕๐) สังเกตว่ามีความจำเป็นที่จะต้องอบรมเกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรด้วย แต่อาจไม่ประสบความสำเร็จเพราะผู้ทำลายธรรมชาติอาจเป็นผู้มีอิทธิพล ไม่ใช่ชาวบ้าน

ที่มณฑลคีรีมี NGO จากหลายประเทศเข้าไปปฏิบัติงานในด้านต่าง ๆ บางกลุ่มขัดแย้งกัน หน่วยมาลาเรียของเราจึงมีหน้าที่ประสานงาน เพราะเป็นมิตรไมตรีกับทุกฝ่าย

๕. โครงการเกษตรเพื่ออาหารกลางวัน ทำร่วมกับยูเนสโก ๓ โรงเรียน ระดับอนุบาลและประถมศึกษา อาหารบางส่วนได้จาก World Food Program ครูใหญ่และครูในโรงเรียนมาดูงาน และฝึกงานในประเทศไทย

๖. โครงการยุววิจัย (ของโรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้า หัวหน้าโครงการคือพันเอก ดร.สุรัตน์ เลิศล้ำ) ได้จัดให้นักเรียนตามโรงเรียนมัธยมของไทยและกัมพูชาตามแนวชายแดนร่วมมือกันสำรวจร่องรอยทางโบราณคดี เพื่อให้เยาวชนเห็นตระหนักในความสำคัญของสมบัติวัฒนธรรมของชาติ ให้ทราบพื้นฐานที่มาของตนเอง และให้ได้ทำงานร่วมกันเพื่อความสามัคคีระหว่างประเทศเพื่อนบ้าน ต่อมาได้ขอให้พันเอก สุรัตน์ขยายโครงการไปที่วิทยาลัยกำพงเฌอเตียลด้วย

๗. การสำรวจเส้นทางโบราณและแหล่งโลหะด้วย Remote Sensing (ของ รร.จปร. เป็นโครงการของพันเอก ดร.สุรัตน์ เช่นเดียวกัน) เส้นทางโบราณมีทั้งถนนและเส้นทางน้ำชลประทานอยู่ในแนวใกล้เคียงที่จะสร้างเส้นทางเชื่อมทางการค้า East-West Economic Corridor เพื่อศึกษาแนวทางการค้าโบราณ มีหน่วยงานประเทศไทยและเขมรเข้าร่วมวิจัยและให้ทุน เช่น รร.จปร. มหาวิทยาลัยศิลปากร สกว. องค์การอัปสราของกัมพูชา ฯลฯ โครงการในข้อ ๖ และข้อ ๗ เริ่มดำเนินการมาประมาณ ๙ ปีแล้ว ขยายโครงการไปประเทศอื่น เช่น มาเลเซีย พม่า เวียดนาม มีหน่วยงานเข้าร่วม ๑๓ หน่วยงาน

๘. การทำขาเทียม (มูลนิธิขาเทียมในสมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี) ช่วยชาวกัมพูชา บริเวณชายแดนไทย-กัมพูชา

๙. ไทยและกัมพูชา (ค.ศ. ๒๐๑๓ หรือ พ.ศ. ๒๕๕๖) ร่วมมือกันในการแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารเพื่อความปรองดอง คือ เมื่อได้ข้อเท็จจริงแล้วจะได้ไม่มีข้อมูลที่ทำให้เกิดความขัดแย้ง

๑๐. ไทยและกัมพูชา (ค.ศ. ๒๐๑๓ หรือ พ.ศ. ๒๕๕๖) ตั้งคณะทำงานร่วมพัฒนาพื้นที่ชายแดน และการเชื่อมโยงเส้นทางคมนาคมติดต่อกัน

- การจัดตั้งเขตเศรษฐกิจพิเศษชายแดนไทย พื้นที่อำเภออรัญประเทศ จังหวัดสระแก้ว - กรุงปอยเปต จังหวัดบันเตียเมียนเจย และพื้นที่จังหวัดตราด - จังหวัดเกาะกง (ที่เกาะกงมีนิคมอุตสาหกรรม)
- พัฒนาเครือข่ายคมนาคม เส้นทางเชื่อมต่อจุดผ่านแดนระหว่างอรัญประเทศกับปอยเปต พัฒนาทางหลวงหมายเลข ๕, ๖ และ ๔๘
- ร่วมกันพัฒนาสาธารณูปโภคและความร่วมมือด้านพลังงาน ขายไฟฟ้าให้กัมพูชา ไฟฟ้าถ่านหินที่เกาะกง
- บริเวณชายแดนฝั่งไทยมีโครงการสอนอาชีพราษฎร มีศูนย์เศรษฐกิจพอเพียง ก็จะมีการร่วมมือและดำเนินการพัฒนาทักษะฝีมือแรงงานกัมพูชา ส่งเสริมการเรียนการสอนภาษาไทยในมหาวิทยาลัยตามแนวชายแดน ศูนย์แรกรับเหยื่อการค้ามนุษย์
- การสร้างงานและรายได้ให้แก่ราษฎรกัมพูชา

๑๑. ไทยและกัมพูชาร่วมประชุมหารือแนวทางป้องกันการลักลอบตัดไม้พะยูงจากไทย แต่เดิมประเทศไทยมีไม้พะยูงมาก ไม้พะยูงเป็นไม้เนื้อแข็งมีค่าหายากมาก ว่ากันว่าอาจจะมีแต่ในประเทศไทย เมื่อหลายปีมาแล้วชาวบ้านเผาป่าเพียงแต่เพื่อเอาที่สำหรับทำไร่ ต่อมาคนไทยบางคนเชื่อว่าเป็นไม้มงคล เพราะมีเสียงใกล้เคียงคำว่าพยุง ภายหลังจีนต้องการใช้ไม้ชนิดนี้มาก จึงมีขบวนการค้าไม้เถื่อนลำเลียงไม้พะยูงผ่านกัมพูชา ออกไปขายเมืองจีน กำลังตำรวจทหารของทั้งสองประเทศช่วยกันป้องกันการกระทำที่ผิดกฎหมาย

๑๒. รัฐมนตรีกลาโหมไทย (ขณะนั้นคือ พลอากาศเอก สุกัมพล สุวรรณทัต) รองนายกรัฐมนตรี และรัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหมกัมพูชา (พลเอก เตีย บัญ) หารือกันที่ประเทศไทย ตกลงกันว่า

๐ จะร่วมมือกันป้องกันและปราบปรามการกระทำผิดในรูปแบบต่าง ๆ บริเวณชายแดน เช่น ยาเสพติด ลักลอบการตัดไม้ การก่ออาชญากรรมข้ามแดน ส่งเสริมความปลอดภัยทางทะเล การใช้กฎหมายและขั้นตอนการปฏิบัติอยู่บนพื้นฐานด้านสิทธิมนุษยชน

๐ จะไว้เนื้อเชื่อใจกันเรื่องการแพร่ข่าวสาร จะเน้นข่าวที่เป็นข้อเท็จจริงและสร้างสรรค์

๐ จะร่วมมือกันส่งเสริมคุณภาพชีวิตของประชาชนชายแดน ทั้งในเรื่องประกอบอาชีพ การท่องเที่ยว การศึกษา และสาธารณสุข

๐ ทั้งสองฝ่ายชื่นชมต่อการทำงานร่วมกันในการเก็บกู้ทุ่นระเบิดของฝ่ายกัมพูชา (Cambodia Mine Action Center : CMAC) และฝ่ายไทย (Thailand Mine Action Center : TMAC)

๑๓. ความร่วมมือดูแลสุขภาพร่วมกันระหว่างไทยกับประเทศเพื่อนบ้านในโครงการสุขภาพหนึ่งเดียว (One Health) ขณะนี้ตามแนวชายแดน เช่น ลาว และกัมพูชา มีแนวทางที่จะให้บุคลากรทั้งสองประเทศร่วมมือประดุจเป็นประเทศเดียวกันในการสำรวจ ป้องกัน และรักษาโรคติดต่อ โดยเฉพาะโรคติดต่อที่เกิดขึ้นใหม่ ๆ (emerging diseases) นอกจากดูแลสุขภาพคนแล้วดูแลสุขภาพสัตว์ และดูแลสิ่งแวดล้อมด้วย ถือว่ามีผลซึ่งกันและกัน ผู้ที่เข้าร่วมมือกันมีทั้งแพทย์ พยาบาล ทหาร ตำรวจ เจ้าหน้าที่สาธารณสุข เจ้าหน้าที่เกษตรและปศุสัตว์จังหวัด (มหาดไทย) ของประเทศที่มีแนวชายแดนติดกัน

๑๔. ส่งคณะดูงานศูนย์ศึกษาการพัฒนาเขาหินซ้อนฯ จังหวัดฉะเชิงเทรา มีพวกที่มาเข้าร่วมสัมมนาแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง : โครงการบัวแก้วสัมพันธ์ (กระทรวงการต่างประเทศ) ผู้เชี่ยวชาญด้านการเกษตร คณะของรองนายกรัฐมนตรี เป็นต้น ศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วยทรายจังหวัดเพชรบุรี มีพวกเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตร ผู้เข้าร่วมการประชุมระดับรัฐมนตรีในหัวข้อทางเลือกในการพัฒนาศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วยฮ่องไคร้ฯ จังหวัดเชียงใหม่มีพวกที่มาประชุมแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง คณะดูงาน Integrated Rural Development Project (the King's Project) and Sufficiency Economy ศูนย์ศึกษาการพัฒนาภูพาน จังหวัดสกลนคร

๑๕. หนังสือพิมพ์มติชนฉบับวันที่ ๑๓ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๕๘ มีเรื่องจังหวัดศรีสะเกษนำแนวพระราชดำริช่วยเขมรตั้งหมู่บ้านนำร่องพัฒนาคุณภาพชีวิตอยู่ดีมีสุข

๑๖. ได้สนทนากับเอกอัครราชทูตกัมพูชาประจำประเทศไทย เมื่อวันที่ ๑๙ มิถุนายน ค.ศ. ๒๐๑๕ ในเรื่องการศึกษา ทูตกัมพูชามีความเห็นว่า ขณะนี้มีคนกัมพูชาเข้ามาทำงานในประเทศไทยเป็นจำนวนมาก คนงานเหล่านี้นำบุตรหลานมาด้วย มีหน่วยงานเอกชนของศาสนาคริสต์รับสอนเด็กเป็นภาษาเขมร เพื่อให้สามารถกลับเข้าระบบการศึกษาของกัมพูชาได้เมื่อกลับภูมิลำเนา อยากให้ช่วยให้หน่วยงานนี้ที่ปฏิบัติงานได้ (สอนเด็กซึ่งมีเพียงประมาณ ๙๐ คน)

บรูไนฯ

ได้มาดูงานที่ศูนย์ศึกษาการพัฒนาเขาหินซ้อน จังหวัดฉะเชิงเทรา คณะเจ้าหน้าที่ของ Academy of Brunei Studies มหาวิทยาลัยบรูไนฯ ศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วยฮ่องไคร้ฯ จังหวัดเชียงใหม่ และศูนย์ศึกษาการพัฒนาพิกุลทองฯ จังหวัดนราธิวาส (ข้อสังเกตคือศูนย์พิกุลทองฯ นี้มีโอกาสต้อนรับแขกต่างประเทศอาเซียนเฉพาะคณะมูลนิธิสุลต่าน ฮัจญี ฮัสซานัล โบลเกียห์ แห่งบรูไนฯ ๔ คน ประเทศอื่นไม่นิยมไปนราธิวาส)

พม่า

๑. โรงเรียนในพม่า เริ่มตั้งแต่ ค.ศ. ๑๙๙๕ (พ.ศ. ๒๕๓๘) ทำร่วมกับ UNDP ค.ศ. ๒๐๐๒ - ๒๐๐๔ (พ.ศ. ๒๕๔๕ - ๒๕๔๗) ร่วมมือกัน ๔๖ โรงเรียน ค.ศ. ๒๐๐๙ (พ.ศ. ๒๕๕๒) - ปัจจุบัน เมื่อเกิดพายุไซโคลนนาร์กิส มีการพัฒนาการด้านอาหาร โภชนาการ และสุขอนามัย รวมทั้งการพัฒนาด้านอาชีพและสหกรณ์ สร้างอาคาร storm shelter ในเวลาปกติใช้เป็นห้องเรียนโรงเรียนมัธยม ถ้ามีพายุห้องเรียนนี้ ใช้เป็นที่หลบภัยของชาวบ้านได้เป็นจำนวนมาก ใกล้ห้องเรียนหลบภัยมีศูนย์พัฒนาเกษตรเล็ก ๆ ที่ชาวบ้านหรือเจ้าหน้าที่จะมาดูงานด้านการเพาะปลูกและเลี้ยงสัตว์ได้

๒. เหตุหนึ่งที่พายุมารุนแรงเช่นนี้อาจเกิดจากป่าชายเลนถูกทำลาย มีแนวคิดที่จะช่วยปลูกป่าชายเลน ฟื้นฟูดินในที่นาที่เป็นดินเค็ม หาพันธุ์ข้าวที่ทนเค็มไปสนับสนุน โดยเลือกจากพันธุ์ของพม่าเอง

๓. ศูนย์อนามัย (Rural Health Center) ในพม่า หลังจากการเกิดพายุไซโคลนนาร์กิส รองอธิบดีกรมป้องกันโรคกระทรวงสาธารณสุขพม่า ขอให้สภากาชาดไทยสร้างศูนย์อนามัย ๒ ศูนย์

๔. ศูนย์บริการโลหิตในพม่า (National Blood Center) สืบเนื่องจากการเกิดพายุไซโคลนนาร์กิส สภากาชาดไทยได้ช่วยเหลือในการบรรเทาทุกข์เบื้องต้น เมื่อพ้นช่วงภาวะฉุกเฉิน ไทยได้ช่วยเหลือฟื้นฟูพม่า เช่น การซ่อมแซมอาคาร สนับสนุนอุปกรณ์ประกอบอาชีพ จัดการศึกษาอบรม เป็นต้น

กระทรวงสาธารณสุขของพม่าได้ขอความร่วมมือจากสภากาชาดไทยในการสร้างศูนย์บริการโลหิตแห่งชาติ สภากาชาดไทยจึงปรับปรุงอาคารกรมวิทยาศาสตร์การแพทย์ที่ย่างกุ้งเป็นศูนย์บริการโลหิต จัดหาอุปกรณ์ เครื่องมือที่จำเป็น วัสดุสิ้นเปลือง เช่น น้ำยา จัดฝึกอบรมและมอบรถสำหรับรับบริจาคโลหิตให้ด้วย

สภากาชาดไทยสามารถช่วยเหลือพม่าได้มากขนาดนี้ เนื่องจากประชาชนบริจาคเงินให้เป็นจำนวนมาก ขณะนั้นเกิดแผ่นดินไหวในจีนด้วย ประชาชนบริจาคให้พม่ามากกว่า อาจเป็นเพราะประชาชนสามารถนำไปมอบให้จีนด้วยตนเองได้ง่ายกว่า

๕. ดูงานศูนย์ศึกษาการพัฒนาเขาหินซ้อนฯ จังหวัดฉะเชิงเทรา มีคณะผู้เข้าร่วมการสัมมนาแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง คณะผู้เข้าร่วมประชุมระดับรัฐมนตรีในหัวข้อทางเลือกในการพัฒนา เป็นต้น ศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วยทรายฯ จังหวัดเพชรบุรี คณะผู้เข้าร่วมประชุมระดับรัฐมนตรีในหัวข้อทางเลือกในการพัฒนาศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วยฮ่องไคร้ฯ จังหวัดเชียงใหม่ คณะผู้เข้าร่วมประชุมแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง คณะผู้เข้าร่วมประชุมระดับรัฐมนตรีในหัวข้อทางเลือกในการพัฒนาศูนย์ศึกษาการพัฒนาภูพานฯ จังหวัดสกลนคร คณะผู้เข้าร่วมการสัมมนาแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงศูนย์ศึกษาการพัฒนาอ่าวคุ้งกระเบนฯ จังหวัดจันทบุรี มีคณะจากพม่ามาดูงาน

๖. รัฐบาลมีโครงการพัฒนาเขตเศรษฐกิจพิเศษทวายและพื้นที่โครงการที่เกี่ยวข้องมีการพัฒนาสถานศึกษา โครงการพัฒนาโรงพยาบาลทวาย เป็นต้น

๗. มีโครงการสอนภาษาไทยที่มหาวิทยาลัยการต่างประเทศที่ย่างกุ้ง (นักเรียนนายร้อยเคยไปดูงาน)

ฟิลิปปินส์

๑. ดูงานศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วยทรายฯ จังหวัดเพชรบุรี คณะเจ้าหน้าที่ผู้เชี่ยวชาญดินและน้ำจากกระทรวงเกษตรประเทศฟิลิปปินส์

๒. โครงการความร่วมมือกับสาธารณรัฐฟิลิปปินส์ในการพัฒนาเด็กและเยาวชน กระทรวงการต่างประเทศไทยได้ประสานกับกระทรวงศึกษาธิการของฟิลิปปินส์เลือกพื้นที่ทำโครงการใน ๓ โรงเรียน โรงเรียนของฟิลิปปินส์ได้มาดูงานในโรงเรียนไทยแล้ว

มาเลเซีย

๑. กิจการแลกเปลี่ยนระหว่างโรงเรียนในจังหวัดสตูลที่มูลนิธิชัยพัฒนาอุปถัมภ์หลังเกิดสึนามิกับเกาะลังกาวีในรัฐเคดะห์ มาเลเซีย ฝ่ายไทยสำนักงานเขตพื้นที่ และมูลนิธิชัยพัฒนา

เป็นผู้ดำเนินการ ฝ่ายมาเลเซียมีกรมการศึกษารัฐเคดะห์รับผิดชอบ มีกิจกรรมจัด English Camp ให้ครูและนักเรียนอบรมภาษาอังกฤษให้ครูไทย ส่งนักเรียนไทยไปอยู่กับครอบครัวลังกาวีตอนปิดภาคเรียน อบรมภาษามลายูให้ผู้บริหาร ครู และเจ้าหน้าที่เขตพื้นที่การศึกษา เปิดค่าย ICT โครงการค่ายวิทยาศาสตร์และสิ่งแวดล้อม โครงการคณิตศาสตร์และวิทยาศาสตร์

๒. สำนักงานมูลนิธิชัยพัฒนาร่วมมือทางวิชาการกับ Institute of Bioproduct Development (IBD), Universiti Technologi Malaysia ในเรื่องวิเคราะห์และพัฒนาคุณภาพดินด้วยวิธีทางธรรมชาติ การบำบัดน้ำเสีย และการใช้สมุนไพร (หลักสูตรสุดท้ายนี้ดำเนินการในเดือนมิถุนายน ค.ศ. ๒๐๑๕ โดยส่งเจ้าหน้าที่จากมูลนิธิชัยพัฒนาไปอบรม)

การร่วมมือกับประเทศเพื่อนบ้านเช่นนี้เป็นการกระชับความสัมพันธ์อันดีระหว่างกัน ประหยัดค่าใช้จ่ายเพราะเดินทางไปไม่ไกลนัก

ลาว

๑. โครงการศูนย์พัฒนาและบริการด้านการเกษตรห้วยซอน-ห้วยซั้ว (หลัก ๒๒) กำแพงนครเวียงจันทน์ เริ่มต้น ค.ศ. ๑๙๙๒ (พ.ศ. ๒๕๓๕) ดำเนินการตามที่ท่านไกสอน พมวิหาน ได้ทูลขอพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวให้ไปตั้งศูนย์การเกษตรที่ลาว ฝ่ายไทยร่วมกับลาวเลือกพื้นที่และพัฒนาทุกด้าน ทั้งด้านโครงสร้างพื้นฐาน การเกษตร ปศุสัตว์ และประมง พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เสด็จพระราชดำเนินทรงเปิดศูนย์ และพระราชทานโครงการชลประทาน (๘ เมษายน พ.ศ. ๒๕๓๗) ปัจจุบันเป็นสถานที่ที่เจ้าหน้าที่ฝ่ายการเกษตรของลาวทุกแขวงมาฝึกอบรม

๒. โครงการส่งเสริมโรงเรียนวัฒนธรรมเด็กกำพร้าแขวงเวียงจันทน์ (หลัก ๖๗) เริ่มต้น ค.ศ. ๑๙๙๐ (พ.ศ. ๒๕๓๓) พัฒนาด้านการเกษตรและโภชนาการ สร้างอาคารบางส่วน พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเคยเสด็จพระราชดำเนินทอดพระเนตรแหล่งน้ำโรงเรียน (๙ เมษายน พ.ศ. ๒๕๓๗) ปัจจุบันได้เพิ่มเติมด้านเนื้อหาวิชาการ สร้างห้องคอมพิวเตอร์ และสนับสนุนเครื่องคอมพิวเตอร์ให้ทุนนักเรียนศึกษาต่อ

๓. โครงการฝึกอบรมเทคโนโลยีทางการแพทย์และสาธารณสุขหลักสูตรต่าง ๆ (บุคลากรทางการแพทย์ลาว) เกิดจากการที่ครูได้เยือนประเทศลาวอย่างต่อเนื่องตั้งแต่ ค.ศ. ๑๙๙๐ (พ.ศ. ๒๕๓๓) ได้เห็นการทำงานของโรงพยาบาลแขวง (จังหวัด) ทุกแห่ง ได้สนทนากับบุคลากรทางการแพทย์ ทำให้เห็นว่าโรงพยาบาลขาดแคลนอบรมได้ทุกแขวง รวมทั้งระดับเมือง (อำเภอ) ด้วย ตั้งแต่ ค.ศ. ๒๐๐๐ (พ.ศ. ๒๕๔๓) ถึงปัจจุบัน มี ๑๕ รุ่นแล้ว (ปีละรุ่น) มีบุคลากรหลายแขนงมาอบรม รวมเป็นเครือข่ายที่ได้ปฏิบัติงานร่วมกันเป็นรูปธรรม เป็นลักษณะสหสาขา

สุขภาพอนามัยของประชาชนเป็นพื้นฐานสำคัญต่อการพัฒนาศักยภาพและคุณภาพของคน เป็นผลดีต่อการพัฒนาประเทศ

๔. โครงการอบรมบุคลากรวิทยาลัยสร้างครูสะหวันนะเขต หลักสูตร *"เพื่อสุขภาพดี ชีวีมีสุข"*

๕. โครงการแลกเปลี่ยนความรู้และเพิ่มพูนประสบการณ์สำหรับเจ้าแขวง ให้เจ้าแขวงต่าง ๆ มาดูงานการพัฒนาในประเทศไทย และขอความคิดเห็นของท่านเหล่านั้น

๖. โครงการให้ทุนการศึกษาในประเทศไทย มีนักเรียนลาวมาเรียนในประเทศไทยมากมาย ปัญหาคือ หลักสูตรการศึกษาของไทยและลาวต่างกัน ทำให้นักศึกษาลาวเรียนได้ยาก การแก้ไขคือ จะต้องนำนักเรียนมาปรับระดับการศึกษาในชั้นมัธยมศึกษาก่อน ปรากฏว่าได้ผลดี นักศึกษาลาวสามารถเรียนจบได้ระดับเกียรตินิยมอันดับ ๑ หลายคน และได้ไปปฏิบัติงานในหน้าที่ต่าง ๆ

๗. โรงเรียนเทคนิคแขวงเวียงจันทน์ (โพงโฮง) ร่วมมือกับวิทยาลัยเทคนิคหนองคาย มอบเครื่องคอมพิวเตอร์ใหม่ และอบรมวิชาการคอมพิวเตอร์

๘. โครงการพัฒนาห้องสมุด วิทยาลัยครูบ้านเกิ่น มอบหนังสือและอุปกรณ์ต่าง ๆ

๙. โครงการโรงพยาบาลโพนโฮง มอบอุปกรณ์การแพทย์

๑๐. โครงการพัฒนาโรงพยาบาลบ่อแก้ว มอบอุปกรณ์การแพทย์ เนื่องจากสะพาน (ขัว) มิตรภาพเชื่อมต่อแขวงบ่อแก้วกับอำภอเชียงของ จังหวัดเชียงราย จึงควรมีความสัมพันธ์เพิ่มขึ้น

๑๑. สมาคมไทย-ลาวเพื่อมิตรภาพ ได้ดำเนินงานมา ๒๐ ปี โดยร่วมมือกับสมาคมลาว-ไทย (ประธานปัจจุบันคือท่านบ่อแสงคำ วงดาลา รัฐมนตรีการท่องเที่ยวและแถลงข่าว) และสมาคมไทย-ลาว (ดร.วีรพงษ์ รามางกูร เป็นประธานคนที่ ๒) มีการแลกเปลี่ยนการทอดกฐิน ทอดผ้าป่า การแข่งขันฟุตบอล การจัดแรลลี่

เวลานี้แทบไม่มีเรื่องขัดแย้งกัน ที่ยังเป็นปัญหาหรือกำลังแก้ไขปัญหาที่ได้หารือเมื่อพบกันเมื่อเร็ว ๆ นี้ มีเรื่องดังนี้

๐ การปักปันเขตแดนที่เหลือ ที่เริ่มมาเมื่อ ค.ศ. ๑๙๙๗ (พ.ศ. ๒๕๔๐) ขณะนี้ทำได้ ๙๓% ทางบก ๓๗% ของชายแดนทั้งหมด กำลังทำแผนที่ทางน้ำ ต้องห้ามปรามประชาชนไม่ให้ดูดทราย หรือไปหากินตามดอนที่ยังเป็นปัญหา

๐ การรักษาความสงบเรียบร้อยตามแนวชายแดน

๐ เปิดจุดผ่านแดนภูดู่ บ้านสบรวก แก้ไขความแออัดในจุดผ่านแดนด้วยการนำระบบ Single Stop Inspection มาใช้

๐ สะพาน (ขัว) มิตรภาพแห่งที่ ๔ (อำเภอเชียงของ จังหวัดเชียงราย-เมืองห้วยทราย แขวงบ่อแก้ว) เปิดในวันที่ ๑๑ ธันวาคม ค.ศ. ๒๐๑๓ (พ.ศ. ๒๕๕๖)

๐ พยายามเก็บกู้วัตถุระเบิดร่วมกัน

๐ อยากให้นักเรียนนายร้อยมีโอกาสไปทัศนศึกษาที่ลาว (ขณะนี้ได้จัดเตรียมพร้อมในวันที่ ๓๐ มิถุนายน ค.ศ. ๒๐๑๕)

๑๒. โครงการพัฒนาสถานีวิจัย ฝึกอบรม และถ่ายทอดเทคโนโลยีการเกษตรและป่าไม้ เมืองปากซอง แขวงจำปาสัก

๑๓. โครงการแปลงสาธิตการเกษตรแบบผสมผสาน มหาวิทยาลัยจำปาสัก มูลนิธิชัยพัฒนา ร่วมมือกับหน่วยงานต่าง ๆ เช่น มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

๑๔. โครงการศูนย์พัฒนาและบริการกสิกรรม ณ แขวงสะหวันนะเขต ดำเนินตามที่ลาวร้องขอ

๑๕. โครงการเกษตรเพื่ออาหารกลางวันในโรงเรียนรวม ๑๕ โรงเรียน ร่วมมือกับยูเนสโก ค.ศ. ๒๐๐๖ (พ.ศ. ๒๕๔๙) ครอบคลุมทั้งระดับอนุบาล ประถมศึกษา และมัธยมศึกษา ประกอบด้วยครู และนักเรียนหลายเผ่าพันธุ์ เช่น ภูไท แสก ลื้อ อาลัก มะกอง ตะเลียง ละเวน กะตู แงะ ส่วย โอย สุ เจ็ง ตรี กะเลิง เม่ย เป็นต้น

๑๖. การสร้างหอนอนที่โรงเรียนสามัญชนเผ่า แขวงคำม่วน ซึ่งเป็นโรงเรียนหนึ่งในโครงการเกษตรเพื่ออาหารกลางวัน (เอกชนบริจาค) และได้มีการอบรมวิชาช่างไม้ตามความต้องการของโรงเรียน (เอกชนช่วยอบรมและบริจาคเครื่องมือ)

๑๗. โครงการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ด้านการพัฒนาคุณภาพชีวิตจัดสำหรับเจ้าแขวงลาว

๑๘. การพัฒนาบุคลากรของหอสมุดแห่งชาติลาว ได้นำบรรณารักษ์หลายท่านมาเรียนที่มหาวิทยาลัยในไทยในระดับปริญญาโทและเอก

๑๙. โครงการพัฒนาโรงเรียนพอนสะหวัน (พรสวรรค์) ที่เวียงจันทน์ อยู่ในเขตมหาวิทยาลัยแห่งชาติลาว พัฒนาชั้นเรียนสำหรับเด็กที่มีความสามารถพิเศษทางวิทยาศาสตร์ มีอาจารย์ลาว หลายท่านที่จบการศึกษาจากเวียดนาม และมีอาจารย์ชาวเวียดนามร่วมสอนด้วย ฝ่ายไทยคือ มหาวิทยาลัยไทย ๓๒ แห่ง และมูลนิธิส่งเสริมโอลิมปิกวิชาการและพัฒนามาตรฐานวิทยาศาสตร์ศึกษา (สอวน.) ได้ไปช่วยพัฒนา มีนักศึกษาไทยไปเรียนที่มหาวิทยาลัยแห่งชาติลาว

๒๐. โครงการพัฒนาบุคลากรทางการแพทย์และสาธารณสุขแขวงไซยะบุลี เพื่อการพัฒนางานด้วยวิธี R2R ร่วมมือกับคณะสาธารณสุขศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล

วิธีการ R2R Routine to Research หมายถึง การพัฒนางานประจำสู่การวิจัย คือ นำความรู้จากประสบการณ์มาวิเคราะห์เป็นหมวดหมู่ ทราบปัญหา หาสาเหตุ หาวิธีแก้ปัญหา เมื่อพนักงานที่แขวงไซยะบุลีทำได้ ก็จะขยายผลไปได้ทั่วประเทศ

๒๑. โครงการศูนย์กสิกรรมที่ด๊ากยอย เมืองด๊ากจึง แขวงเซกอง มูลนิธิชัยพัฒนาส่งเจ้าหน้าที่ไปสำรวจ เพื่อสร้างศูนย์สาธิตทางการเกษตร แต่ยังมีปัญหาคือ การเดินทางลำบาก และยังต้องกู้ระเบิด เริ่มเจรจาความร่วมมือระหว่างกองทัพไทยและลาว คาดว่าจะประสบความสำเร็จ

๒๒. ดูงานศูนย์ศึกษาการพัฒนาเขาหินซ้อน จังหวัดฉะเชิงเทรา คณะผู้เข้าร่วมการสัมมนา แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง คณะผู้เข้าร่วมการประชุมระดับรัฐมนตรีในหัวข้อทางเลือกในการพัฒนา : เศรษฐกิจพอเพียง คณะผู้รับทุนหลักสูตร Study Visit for Staff Coordinators ศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วยทรายฯ จังหวัดเพชรบุรี คณะผู้เข้าร่วมการประชุมระดับรัฐมนตรีในหัวข้อทางเลือกในการพัฒนาศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วยฮ่องไคร้ฯ จังหวัดเชียงใหม่ คณะผู้เข้าร่วมสัมมนาแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง คณะผู้เข้าร่วมการประชุมระดับรัฐมนตรีในหัวข้อทางเลือกในการพัฒนาศูนย์ศึกษาการพัฒนาภูพานฯ จังหวัดสกลนคร คณะผู้เข้าร่วมการประชุมระดับรัฐมนตรีในหัวข้อทางเลือกในการพัฒนา คณะผู้เข้าร่วมสัมมนาแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง ศูนย์ศึกษาการพัฒนาอ่าวคุ้งกระเบนฯ จังหวัดจันทบุรี คณะผู้เข้าร่วมการสัมมนาแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง

เวียดนาม

๑. ดูงานศูนย์ศึกษาการพัฒนาเขาหินซ้อนฯ จังหวัดฉะเชิงเทรา คณะผู้เข้าร่วมการสัมมนาแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง คณะผู้เข้าร่วมการประชุมระดับรัฐมนตรีในหัวข้อทางเลือกในการพัฒนา : เศรษฐกิจพอเพียง คณะข้าราชการระดับสูงของกระทรวงการวางแผนและการลงทุน ประเทศเวียดนาม ศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วยทรายฯ จังหวัดเพชรบุรี คณะผู้เข้าร่วมการประชุมระดับรัฐมนตรีในหัวข้อทางเลือกในการพัฒนา : เศรษฐกิจพอเพียง ศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วยฮ่องไคร้ฯ จังหวัด

เชียงใหม่ คณะผู้เข้าร่วมการสัมมนาแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง คณะผู้เข้าร่วมประชุมระดับรัฐมนตรีในหัวข้อทางเลือกในการพัฒนา : เศรษฐกิจพอเพียง คณะเจ้าหน้าที่จาก Son la-Lai Chau Rural Development Project ประเทศเวียดนาม ศูนย์ศึกษาการพัฒนาภูพานฯ จังหวัดสกลนคร คณะผู้เข้าร่วมการสัมมนาแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง ศูนย์ศึกษาการพัฒนาอ่าวคุ้งกระเบนฯ จังหวัดจันทบุรี คณะผู้เข้าร่วมสัมมนาแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง

๒. โรงเรียนในเวียดนาม ค.ศ. ๒๐๐๖ (พ.ศ. ๒๕๔๙) ร่วมมือกับยูเนสโก จัดโครงการใน ๓ โรงเรียน มีขนบธรรมเนียมและวัฒนธรรมต่างกัน ได้แก่ โรงเรียนชนกลุ่มน้อย โรงเรียนในที่ราบเขตน้ำท่วม โรงเรียนในหมู่บ้านชายทะเล โรงเรียนบนแพในทะเล ประกอบด้วยเผ่าต่าง ๆ เช่น กิงห์ เหมี่ยง ดาว หะวา และไต เป็นต้น

๓. ความร่วมมือตามแนวทางที่ได้สนทนากับเอกอัครราชทูตเวียดนามประจำประเทศไทยเมื่อปลายเดือนพฤษภาคม ค.ศ. ๒๐๑๕ ท่านเล่าว่าสมัยโฮจิมินห์มาพำนักอยู่ในประเทศไทย ได้ตั้งโรงเรียน และสอนเป็นภาษาเวียดนาม มาในระยะหลังคนเชื้อสายเวียดนามรุ่นใหม่ได้รับสัญชาติไทยแล้ว เรียนในโรงเรียนไทยและไม่เข้าใจภาษาเวียดนาม น่าจะช่วยให้เด็กรุ่นใหม่เรียนรู้วัฒนธรรมของบรรพบุรุษบ้าง ครูเห็นว่าเรื่องนี้น่าจะเป็นไปได้ เพราะกระทรวงศึกษาธิการของไทยเคยมีนโยบายให้นักเรียนตามโรงเรียนไทยเรียนภาษาอาเซียนอยู่แล้ว ครูกล่าวว่าเมื่อเร็ว ๆ นี้มีข่าวออกมาว่านักเรียนชั้นมัธยมศึกษาของเวียดนามมีระดับความสามารถทางวิทยาศาสตร์เทคโนโลยีสูงกว่าระดับโรงเรียนไทยมาก น่าจะมาช่วยกัน ท่านทูตว่าเท่าที่รู้ระดับการศึกษาและการวิจัยของไทยดีกว่ามาก งานวิจัยก็ได้ตีพิมพ์ในระดับนานาชาติมากกว่า แต่ถ้าจะร่วมมือกันฝ่ายเวียดนามก็เต็มใจ

สิงคโปร์

๑. ดูงานศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วยฮ่องไคร้ จังหวัดเชียงใหม่ ของคณะประธานาธิบดีสิงคโปร์

๒. ประเทศสิงคโปร์เคยมีโครงการส่งอาสาสมัครเยาวชนไปตามประเทศต่าง ๆ เพื่อร่วมมือในการพัฒนา มีทั้งที่เป็นหน่วยงานคล้าย ๆ กับ Peace Corps ของสหรัฐอเมริกา และเป็นงานของบริษัททัวร์ที่เดินทางไปทำกิจกรรมได้เป็นครอบครัว เมื่อประมาณ ๑๕ ปีก่อน บริษัทสิงคโปร์เทคโนโลยี ซึ่งมีแผนกไอที ได้ร่วมมือกับโรงเรียนลักษณะต่าง ๆ ฝ่ายไทยได้ดูงานวิทยาลัยสิงคโปร์โปลิเทคนิค วิทยาลัยนี้มีแผนกที่เรียกว่า Assistive Technology นักศึกษาเรียนเรื่องการออกแบบเครื่องมือที่ใช้ช่วยคนพิการสัมพันธ์กับโรงเรียน และมูลนิธิที่ช่วยคนพิการโดยเฉพาะอย่างยิ่งเด็กที่

บกพร่องทางสติปัญญา วิทยาลัยนี้เคยร่วมมือกับ NECTEC ในด้านต่าง ๆ เช่น ช่วยเหลือคนพิการ จัดนักเรียนและผู้ปกครองไปช่วยสอนหนังสือที่โรงเรียนศรีสังวาลย์ ซึ่งเป็นโรงเรียนเด็กพิการแขนขาและลำตัว จังหวัดนนทบุรี และโรงเรียนประถมศึกษาในถิ่นทุรกันดารจังหวัดน่าน ประสบความสำเร็จดี แต่ภายหลังผู้จัดเกรงว่าประเทศไทยไม่ปลอดภัยจึงไม่ส่งนักเรียนมาพักใหญ่ ขณะนี้ส่งมาอีกแล้ว

มีการจัดงาน iCREATe (International Convention on Rehabilitation Engineering and Assistive Technology) เป็นการใช้ความรู้ทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการด้านชีวิตความเป็นอยู่ทั่วไป การศึกษา การทำงาน การกีฬา ท่องเที่ยวและสันทนาการ เดิมมีเฉพาะไทยและสิงคโปร์ ต่อมามีประเทศอื่นเข้าร่วมด้วย ผู้จัดต้องการให้เป็นความร่วมมือระดับอาเซียน

๓. โครงการร่วมมือระหว่างสิงคโปร์กับโรงเรียนจิตรลดา สืบเนื่องจากกิจกรรมที่กล่าวมาแล้วในข้างต้น โรงเรียนจิตรลดาได้ส่งครูไปดูงานด้านวิชาชีพและการดูแลเด็กที่มีความต้องการพิเศษ (พิการ) ทางสิงคโปร์ส่งวิทยากรด้านการศึกษาพิเศษมาบรรยาย ให้ความรู้ครูโรงเรียนจิตรลดาและครูส่งต่อกระทรวงศึกษาธิการของไทยโดยประสานงานกับสถานเอกอัครราชทูตไทยประจำสิงคโปร์ อาจารย์ที่สิงคโปร์โปลิเทคนิคแนะนำหลักสูตรวิชาชีพ และโรงเรียนจิตรลดา ส่งนักเรียนแผนกวิชาชีพไปเรียนเพิ่มพูนความรู้ที่สิงคโปร์ด้วย

ได้ส่งครูโรงเรียนจิตรลดาไปสอนวิชาการประดิษฐ์ให้แก่ครูที่สิงคโปร์ตามคำขอของรัฐมนตรีว่าการกระทรวงพัฒนาชุมชน เยาวชน และการกีฬาของสิงคโปร์

นักเรียนสิงคโปร์ได้มาศึกษาที่โรงเรียนจิตรลดา และโครงการส่วนพระองค์สวนจิตรลดา ส่วนใหญ่เป็นด้านเทคโนโลยีการอาหาร

๔. ส่งนักศึกษาไปเรียนที่ Nanyang Technological University (NTU) ระดับปริญญาโท และปริญญาเอกในสาขาวิศวกรรม

๕. โครงการแลกเปลี่ยนทางการศึกษาและวัฒนธรรมของมูลนิธิชัยพัฒนาและประเทศสิงคโปร์ ทางสิงคโปร์ได้คัดเลือกโรงเรียน North Light เป็นโรงเรียนรัฐบาลระดับมัธยมศึกษา ที่ตั้งขึ้นเพื่อช่วยเหลือนักเรียนที่มีปัญหาทั้งทางเศรษฐกิจและสติปัญญา ฝ่ายมูลนิธิชัยพัฒนาได้คัดเลือกโรงเรียนมัธยมในอุปถัมภ์ของมูลนิธิ เป็นโรงเรียนรัฐบาลสังกัด สพฐ. ๒ โรงเรียน โรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม ๒ โรงเรียนไปที่โรงเรียน North Light ในเดือนพฤษภาคม ครูและนักเรียน North Light มาดูงานโรงเรียน และโครงการมูลนิธิชัยพัฒนา

๖. แนวทางโรงพยาบาลสีเขียว (Green Hospital) ได้แก่ โรงพยาบาลคูเต็กพวด (Khoo Teck Puat) อยู่ใกล้สวนสาธารณะ ที่ชาวบ้านจะไปเดินหรือวิ่งออกกำลังกายได้ นอกจากการให้บริการทางการแพทย์ที่ดีแล้ว ทางโรงพยาบาลส่งเสริมให้บุคลากรของโรงพยาบาลอาสาสมัครมาช่วยกันทำสวนบนหลังคา สังเกตนก ฯลฯ ได้นำผู้บริหารของโรงพยาบาลจุฬาลงกรณ์ โรงพยาบาลพระมงกุฎเกล้า เจ้าหน้าที่อื่น ๆ เช่น สถาปนิก เจ้าหน้าที่กรมอุทยาน ที่จะมาช่วยกันสร้างโรงพยาบาลได้ไปดูงานด้วย ขณะนี้ผู้ที่ไปดูงานได้นำเอาสิ่งที่ได้ไปเห็นปรับให้เข้ากับงานของตน อาคาร Green Hospital ที่สำเร็จอย่างงดงามเป็นที่น่าพอใจคือ อาคารโรงพยาบาลแม่แจ่ม จังหวัดเชียงใหม่ สังกัดกระทรวงสาธารณสุข ที่ได้รับความร่วมมือจากหน่วยงานภาครัฐและเอกชน เช่น บริษัทก่อสร้าง กองงานสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ กรมอุทยาน ผู้มีจิตศรัทธา ฯลฯ

อินโดนีเซีย

๑. ศูนย์ศึกษาการพัฒนาอ่าวคุ้งกระเบน จังหวัดจันทบุรี คณะผู้เข้ารับการอบรมหลักสูตร “Exposure Visit to Thailand on the Rural Empowerment Agricultural Development Programme” อินโดนีเซีย ในโครงการ International Centre for Development Communication (ICDC) ของสำนักส่งเสริมและฝึกอบรม มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

๒. โครงการโภชนาการในอินโดนีเซีย ค.ศ. ๒๐๑๑ (พ.ศ. ๒๕๕๔) ร่วมมือกับยูเนสโก อยู่ในนครบอกอร์ ๓ โรงเรียน อยู่ในอำเภอบอกอร์ ๔ โรงเรียน

ติมอร์ เลสเต้

๑. มาดูงานศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วยฮ่องไคร้ จังหวัดเชียงใหม่ เน้นเรื่องการเกษตรยั่งยืนในพื้นที่ต้นน้ำลำธาร

๒. โครงการพัฒนาเด็กและเยาวชนในถิ่นทุรกันดารใน ๓ โรงเรียนในด้านโภชนาการ สุขอนามัย การเกษตร ฝ่ายไทยเป็นความร่วมมือระหว่างสำนักพระราชวัง สถานเอกอัครราชทูตไทย ณ กรุงดิลี

๓. ไทยให้ทุนอบรมหลักสูตรการพัฒนาต่าง ๆ

๔. สรุปแนวทางในการร่วมมือพัฒนาประเทศเพื่อนบ้าน

ประเทศเพื่อนบ้านมักจะมีสภาพสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติและวัฒนธรรมที่ไม่แตกต่างจากประเทศไทยนัก ดังนั้นความรู้และประสบการณ์ของนักพัฒนาไทยย่อมเป็นประโยชน์สำหรับ

ประเทศเพื่อนบ้านไม่มากก็น้อย การที่เราได้มีส่วนทำประโยชน์แก่ผู้อื่น ช่วยให้เขามีความสุข อยู่ดีกินดีเจริญก้าวหน้า เป็นประโยชน์ต่อการพัฒนามนุษยชาติ อันเป็นความจำเป็นของสังคมยุคโลกาภิวัตน์ย่อมส่งผลให้บ้านเมืองเรามีสันติภาพและความมั่นคง อย่างไรก็ตาม มีข้อน่าสังเกตและข้อควรระวังในการปฏิบัติงานดังต่อไปนี้

๑) ประเทศเพื่อนบ้านมีความคล้ายคลึงกับเราก็จริง แต่ต้องทราบว่ามีความแตกต่างอยู่บ้าง

๑.๑ ความแตกต่างด้านภาษาและวัฒนธรรม ถึงจะคล้ายกันในเรื่องนี้ มีภาษาที่พูดกันเข้าใจอย่างไทยกับลาว แต่ก็มีคำและสำนวนที่ความหมายต่างกัน ระดับความสุภาพต่างกัน ถ้าไม่เข้าใจจะทำให้ผิดใจกันได้

๑.๒ ระบบการบริหารต่างกัน ต้องศึกษาให้รู้ว่าโครงสร้างการปกครองของประเทศที่เราจะไปร่วมงานพัฒนาเป็นอย่างไร เช่น โรงเรียนวัฒนธรรมหลัก ๖๗ มีลักษณะคล้ายคลึงกับโรงเรียนศึกษาสงเคราะห์ของไทย แต่ว่าขึ้นกับกระทรวงภายใน (มหาดไทย) ของลาว ไม่ได้ขึ้นกับกระทรวงศึกษาธิการอย่างของไทย ต้องเรียนรู้ว่าผู้ใดเป็นผู้มีอำนาจสั่งการที่แท้จริง

๒) ต้องคำนึงเสมอว่าเราไปเป็นหน่วยเสริมในการพัฒนา ต้องให้เกียรติ ให้ความสำคัญแก่เจ้าของประเทศ เพราะมีหลายเรื่องที่เขาย่อมรู้จักสถานการณ์ในประเทศเขาดีกว่าเรา ต้องใช้ความสุภาพ ไม่ไปดูถูก ยกตนข่มท่านเป็นอันขาด

๓) เสนอความคิดเห็น แต่เจ้าของประเทศควรเป็นผู้อนุมัติ และเป็นสิ่งที่เขาต้องการหรือจำเป็นต้องใช้จริง ๆ ไม่ทำสิ่งที่เจ้าของประเทศไม่พอใจ นึกถึงใจเขาใจเรา ในกรณีที่ชาวต่างประเทศเข้ามาพัฒนาประเทศไทย

๔) ถ้าทำตามข้อเสนอของเจ้าของประเทศไม่ได้ ต้องบอกโดยตรงให้เข้าใจชัดเจน ต้องไม่สัญญาลม ๆ แล้ง ๆ แล้วลืมไป

๕) ในกรณีที่ “เจ้าของประเทศ” ขัดแย้งกันเอง แบ่งเป็นก๊กเป็นเหล่า ต้องใช้วิจารณญาณให้ดีและรอบคอบ ทำสิ่งที่ไม่ผิดหลักคุณธรรม สิ่งที่เป็นไปได้ (ถึงจะเป็นโครงการที่ดีอาจต้องรอไว้ก่อน) ไม่ทำสิ่งที่เสียหายกับประเทศไทย

๖) ข้อพิจารณาอื่น ๆ เช่น ระดับของโครงการของเอกชนหรือรัฐบาล แหล่งเงินทุน เป็นต้น

๗) เราเรียนรู้จากประเทศเพื่อนบ้านได้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งโครงการที่ร่วมมือกันหลาย ๆ ประเทศ และหลาย ๆ ฝ่าย หลายสาขาวิชา เช่น โครงการของพันเอก ดร.สุรัตน์ เลิศล้ำ การประชุมสัมมนาต่าง ๆ เช่น ประชุมสภาบรรณารักษ์แห่งเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ครั้งที่ ๑๖ หัวข้อ “ความคาดหวังของอาเซียน : ห้องสมุดเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน”

วิชาประวัติศาสตร์ยุโรป (HI 510)

ยุโรปในความทรงจำ

พลเอกหญิง สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ
๑๗ กันยายน ๒๕๕๘

องค์การศึกษาวิทยาศาสตร์และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ หรือองค์การยูเนสโก มีโครงการชื่อว่า ความทรงจำแห่งโลก (Memory of the World) เพื่ออนุรักษ์และเผยแพร่ภูมิปัญญาของโลกในเอกสาร ไม่ให้คนลืมกันไปหมด เอกสารเหล่านี้มักจะเสื่อมสลายไปด้วยสภาพธรรมชาติ เช่น อากาศชื้น อาจถูกไฟไหม้ ตัวแมลงกัดกิน บางที่มีคนขโมยไปขายเป็นของเก่า ฉีกเป็นชิ้น ๆ จะได้ขายได้แยะ ๆ หรือตั้งใจทำลายด้วยความเคียดแค้น

ยูเนสโกจึงให้ประเทศต่าง ๆ ส่งรายชื่อเอกสารมาลงทะเบียนแยกเป็นทวีป ยุโรปมีการลงทะเบียนเอกสารและห้องสมุดเป็นจำนวนมาก จะยกตัวอย่างความทรงจำในยุโรปที่ลงทะเบียนแล้ว ดังต่อไปนี้

o ต้นฉบับรายงานการประชุมคองเกรสออฟเวียนนา การประชุมนี้ผู้แทนรัฐต่าง ๆ มารวมกัน มีเมตเตอร์นิก (Prince of Metternich) รัฐบุรุษชาวออสเตรียเป็นประธาน ใน ค.ศ. ๑๘๑๔ - ๑๘๑๕ การประชุมนี้มีจุดมุ่งหมายใหญ่ คือ สร้างสันติภาพระยะยาวในยุโรป มีการแบ่งดินแดนกันไม่ใช่ว่าให้ยุติธรรมแต่ให้เป็นการคานอำนาจในระหว่างรัฐต่าง ๆ (ประเทศที่เสนอคือออสเตรีย)

o ต้นฉบับเอกสารของ ฮันส์ คริสเตียน แอนเดอร์สัน (Hans Christian Anderson ค.ศ. ๑๘๐๕ - ๑๘๗๕) (ส่วนหนึ่งอยู่ใน Royal Library ที่โคเปนเฮเกน ประเทศเดนมาร์ก) เขาเป็นนักเขียนที่มีผลงานมากมาย กว้างขวางหลายประเภท ได้แก่ ละคร บันทึกการเดินทาง นวนิยาย กวีนิพนธ์ แต่คนรู้จักเขามากที่สุดในด้านการเขียนเทพนิยาย ที่ทั้งเด็กและผู้ใหญ่ชื่นชอบ เช่น เรื่องฉลองพระองค์ชุดใหม่ของพระราชา (ดิสนีย์ทำภาพยนตร์เรื่องจักรพรรดิกลายพันธุ์ อัศจรรย์พันธุ์ต๊อง) เรื่องเงือกน้อย และเรื่องลูกเป็ดขี้เหร่ เป็นต้น

๐ ประวัติการใช้ระบบเมตริก (ค.ศ. ๑๗๙๐ - ๑๘๓๗) เป็นระบบที่คิดกันมานานแล้ว แต่ว่าใช้จริงจังในช่วงการปฏิวัติฝรั่งเศส เอกสารประวัตินี้เก็บอยู่ในหอจดหมายเหตุแห่งชาติฝรั่งเศส ในฝรั่งเศสมีสำนักงานระหว่างประเทศที่ดูแลมาตรฐานน้ำหนัก และการวัดต่าง ๆ รวมทั้งเวลา แรงบิด (torque) แสง มาตรฐานทางเคมี ฯลฯ ประเทศไทยสอบเทียบมาตรฐานจากฝรั่งเศส มาที่สถาบันมาตรวิทยาแห่งชาติ และให้บริการสอบเทียบแก่ภาคอุตสาหกรรม

๐ คำขอร้องวันที่ ๑๘ มิถุนายน (Appeal of 18 June) เป็นสุนทรพจน์ของนายพล ชาร์ลส์ เดอโกล ใน ค.ศ. ๑๙๔๐ ขณะนั้นท่านนายพลเป็นผู้นำกองกำลังฝรั่งเศสอิสระ คำขอร้อง หรือเรียกร้องนี้ถือว่าเป็นจุดกำเนิดของการที่ฝรั่งเศสต่อต้านการยึดครองของเยอรมนีในสงครามโลก ครั้งที่ ๒ เดอโกลพูดกับชาวฝรั่งเศสทางวิทยุบีบีซีจากลอนดอน หลังจากที่ฝรั่งเศสถูกเยอรมนีบุกเข้า ยึดครอง เขาประกาศว่าสงครามเยอรมนีกับฝรั่งเศสยังไม่สิ้นสุดแต่เพียงนี้ ถือเป็นสุนทรพจน์ที่สำคัญ ที่สุดฉบับหนึ่งของฝรั่งเศสและอังกฤษด้วย อย่างไรก็ตาม คนยังมีโอกาสฟังสุนทรพจน์นี้น้อย เมื่อ เขาพูดอีกทีในวิทยุบีบีซีของอังกฤษเช่นกันในวันที่ ๒๒ มิถุนายน มีชาวฝรั่งเศสได้ฟังมากกว่า บีบีซี ไม่ได้อัดเทปสุนทรพจน์วันที่ ๑๘ มิถุนายนเอาไว้ แต่ได้อัดวันที่ ๒๒ มิถุนายน ได้เจอต้นฉบับพิมพ์ ของวันที่ ๑๘ มิถุนายน ที่หอจดหมายเหตุราชการลับของสวิตเซอร์แลนด์

๐ นิทานกริมมส์ (Grimms' Fairy Tales) เป็นผลงานการรวบรวมนิทานพื้นบ้าน เยอรมันของพี่น้องตระกูลกริมม์คือ จาคอบ (Jacob ค.ศ. ๑๗๘๕ - ๑๘๖๓) กับวิลเฮล์ม (Wilhelm ค.ศ. ๑๗๘๖ - ๑๘๕๙) พิมพ์ครั้งแรก (first edition) ใน ค.ศ. ๑๘๑๒ มี ๘๖ เรื่อง เล่ม ๒ (ค.ศ. ๑๘๑๕) เพิ่มอีก ๗๐ เรื่อง ต่อมาพิมพ์อีกหลายครั้งมีการเติมเรื่องและลดบางเรื่องไป เรื่องของเขามีหลายเรื่อง ที่เรารู้จักกันดี เช่น สโนว์ไวท์ ฮันเซิลและเกรเทิล ราพุนเซล ซินเดอเรลลา เจ้าหญิงนิทรา เจ้าชายกบ หนูน้อยหมวกแดง นักดนตรีแห่งเมืองเบรเมน

สิ่งที่น่าสนใจคือ เริ่มต้นเขียนว่าเป็นนิทานสำหรับเด็ก แต่มีผู้วิจารณ์ว่าเรื่องบางเรื่อง ไม่ได้เหมาะสมกับเด็กและเป็นเรื่องไม่ถูกต้องทางศีลธรรม เช่น เรื่องสโนว์ไวท์ เรื่องฮันเซิลและเกรเทิล ตอนพิมพ์ครั้งแรกนางอิจฉาเป็นแม่ใจร้าย แต่ผู้อ่านว่าไม่เหมาะจึงเปลี่ยนเป็นแม่เลี้ยงใจร้าย เรื่อง ราพุนเซล เดิมมีตอนที่ราพุนเซลบ่นว่าเสื้อคับ แม่เลี้ยงเลยรู้ว่าเจ้าชายเข้ามาทำให้ท้อง ถูกวิจารณ์ ว่าไม่เหมาะสมเพราะเป็นเรื่องเพศ สมัยนั้นเรียกว่าสมัยวิกตอเรียน ซึ่งเน้นเรื่องคุณธรรม พฤติกรรม ที่เคร่งครัด ศีลธรรม

มีผู้เอานิทานมาใช้ทางการเมือง เช่น ฮิตเลอร์ สรุปเอาเองว่าซินเดอเรลลาเป็นอารยัน และแม่เลี้ยงใจร้ายเป็นต่างเชื้อชาติ

การรวบรวมนิทานพื้นบ้านในลักษณะนี้เป็นลักษณะสำคัญอย่างหนึ่งของช่วงเวลาโรแมนติก (Romanticism) สมัยคริสต์ศตวรรษที่ ๑๙ ที่คนมีความรู้สึกชาตินิยม พี่น้องตระกูลกริมม์ได้รับอิทธิพล ความคิดจากโจฮันน์ กอตฟรีด เฮอร์เดอร์ (ค.ศ. ๑๗๔๔ - ๑๘๐๓) นักปราชญ์สมัยเรืองปัญญา

ผลงานของเขาเก็บไว้ที่พิพิธภัณฑ์ที่เมืองคาสเซิล (Kassel) ประเทศเยอรมนี

๐ ต้นฉบับโน้ตดนตรีซิมโฟนีหมายเลข ๙ ของเบโธเฟน (Symphony No. 9 by Beethoven) ต้นฉบับลายมือของเบโธเฟนที่เขียนซิมโฟนีนี้อยู่ที่ Berlin State Library ได้รับเลือกเป็นความทรงจำแห่งโลกเมื่อ ค.ศ. ๒๐๐๑ ซิมโฟนีเป็นบทประพันธ์ดนตรีสำหรับเครื่องดนตรีต่าง ๆ ในวงดุริยางค์ขนาดใหญ่หรือออเคสตราให้เล่นกันทั้งวง ไม่เลือกแต่งให้เครื่องดนตรีหลักอย่างใดอย่างหนึ่งเล่นเดี่ยว เพลงซิมโฟนีมักยาว มี ๓ - ๔ ท่อน แต่ละท่อนให้อารมณ์แตกต่างกัน เบโธเฟน (ค.ศ. ๑๗๗๐ - ๑๘๒๗) แต่งซิมโฟนีหมายเลข ๙ เสร็จสมบูรณ์ ได้เล่นครั้งแรกเมื่อ ค.ศ. ๑๘๒๔ บางทีเรียกว่า the Choral เพราะเบโธเฟนเป็นคนแรกที่นำคอรัสหรือการร้องเข้ามาร่วมกับซิมโฟนีออเคสตรา ใส่ไว้ในท่อนที่ ๔ ที่เป็นท่อนสุดท้าย โดยนำบทกวี Ode to Joy ของชิลเลอร์ (Schiller) มาให้นักร้องเดี่ยว ๔ คน และกลุ่มนักร้องประสานเสียงขับร้องนักวิจารณ์ว่าผลงานนี้ เป็นบทประพันธ์ที่ยิ่งใหญ่ที่สุดในโลกดนตรีตะวันตก ท่อนที่ ๔ หรือ Ode to Joy เป็นทำนองที่คนคุ้นเคยและกลายเป็นเพลงประจำของสหภาพยุโรปตั้งแต่ ค.ศ. ๑๙๙๓

๐ บทละครเรื่อง A Doll's House ของเฮนริก อิบเสน (Henrik Ibsen ค.ศ. ๑๘๒๘ - ๑๙๐๖) ชาวนอร์เวย์ แสดงครั้งแรกที่โรงละครในโคเปนเฮเกน เดนมาร์ก เนื้อเรื่องเป็นการตำหนิสังคมและวัฒนธรรมการแต่งงานในคริสต์ศตวรรษที่ ๑๙ สังคมสมัยนั้นผู้ชายเป็นใหญ่และผู้หญิงมีสิทธิน้อยมาก ตอนที่แสดงเรื่องนี้เป็นเรื่องที่ฮือฮากันมาก เพราะนางเอกของเรื่องตัดสินใจทิ้งสามีทิ้งลูกไปค้นหาตนเอง บางคนวิจารณ์ว่าเรื่องนี้ไม่ใช่เพียงแต่เน้นสิทธิสตรี แต่หมายถึงคนเราควรกล้าทำสิ่งที่ตนปรารถนาโดยไม่สนใจกระแสสังคม ยูเนสโกลงทะเบียนเรื่องนี้เป็นความทรงจำของโลกใน ค.ศ. ๒๐๐๖ เนื่องในวันตายครบ ๑๐๐ ปีของอิบเสน

๐ การเดินทางสำรวจขั้วโลกใต้ของโรอัล อามันเสน (Roald Amundsen ค.ศ. ๑๘๗๒ - ๑๙๒๘) อามันเสนเป็นนักสำรวจขั้วโลกชาวนอร์เวย์ การเดินทางระหว่าง ค.ศ. ๑๙๑๐ - ๑๙๑๒ อามันเสนกับทีมงานไปถึงขั้วโลกใต้ในวันที่ ๑๔ ธันวาคม ค.ศ. ๑๙๑๑ ก่อนโรเบอร์ต ฟัลคอน สก๊อต (Robert Falcon Scott) ของอังกฤษ ๕ สัปดาห์ อามันเสนและลูกทีมกลับถึงฐานที่ตั้งอย่างปลอดภัย แต่ได้ข่าวว่าทีมของสก๊อตตายหมดตอนขากลับ การตายของสก๊อตบดบังความยิ่งใหญ่ของอามันเสน

มีคนวิจารณ์ว่า อามันเสนเป็นคนอยากดัง ตอนแรกก็ทำท่าจะไปขั้วโลกเหนือตามเส้นทางที่นานเสน (Nansen ค.ศ. ๑๘๖๑ - ๑๙๓๐) เดินทาง แต่พอได้ทราบข่าวว่าคนอเมริกัน ๒ คนได้ไปถึงแล้วจึงมุ่งลงใต้ ไม่ใช้วิธีคนลากเลื่อนที่ใช้กันทั่ว ๆ ไป แต่นำสุนัขไปใช้ลากเลื่อน คำนวณน้ำหนักบรรทุก คำนวณจำนวนสุนัขให้พอเหมาะ มีการฆ่าสุนัขเลี้ยงสุนัขด้วยกันหรือให้คนกินด้วยก็ไม่ทราบ มีการบริหารจัดการทีมอย่างดี ตัดสินใจดี

ข้อมูลเก็บไว้ที่หอภาพยนตร์ของนอร์เวย์

๐ หอจดหมายเหตุของครอบครัวอัลเฟรด โนเบล (Alfred Nobel ค.ศ. ๑๘๓๓ – ๑๘๙๖) อยู่ที่เมืองลุนด์ (Lund) ประเทศสวีเดน ตัวเขาและครอบครัวร่ำรวยมาด้วยอุตสาหกรรมเหล็กกล้า การผลิตอาวุธและดินระเบิด มีสิทธิบัตรถึง ๓๕๐ ฉบับ ไดนาไมท์เป็นสิทธิบัตรที่มีชื่อเสียงที่สุด วันหนึ่งพี่ชายของเขาชื่อลุดวิก โนเบล ตายที่ฝรั่งเศส หนังสือพิมพ์ท้องถิ่นลงข่าวตาย นึกว่าอัลเฟรดตาย เขียนว่า “พ่อค้าความตาย ตายแล้ว ดร.อัลเฟรด โนเบล ซึ่งรวยขึ้นมาจากการหาวิธีการฆ่าคนมากขึ้น อย่างเร็วขึ้นกว่าแต่ก่อน ตายเมื่อวานนี้” พออ่านประวัติตัวเองในหนังสือพิมพ์แล้วรู้สึกว่าอยากให้คนจำตนเองในเรื่องที่ดี ๆ กว่าผลิตอาวุธ จึงเซ็นเงินให้และยกมรดกตั้งมูลนิธิให้รางวัลแก่ผู้มีความเป็นเลิศทางฟิสิกส์ เคมี แพทย์ หรือสรีรวิทยา วรรณกรรม รางวัลที่ ๕ ให้คนหรือสมาคมที่ช่วยทำให้เกิดภราดรภาพระดับนานาชาติ ลดจำนวนทหาร จัดการประชุมเพื่อสันติภาพ

๐ ภาพยนตร์เกี่ยวกับการยุทธ์ที่เมืองซอมม์ (Battle of Somme ค.ศ. ๑๙๑๖) อยู่ที่ Imperial War Museum ในลอนดอน ประเทศอังกฤษ เป็นการยุทธ์ที่แม่น้ำซอมม์ในฝรั่งเศสที่อาจจะเรียกได้ว่า ดุเดือดที่สุดในสงครามโลกครั้งที่ ๑ กองทัพอังกฤษพัฒนายุทธวิธีใหม่ ๆ และถ่ายภาพยนตร์ไว้เพื่อใช้ทำสารคดีและภาพยนตร์โฆษณาชวนเชื่อ พิพิธภัณฑ์ทำเป็นระบบดิจิทัล และจำหน่ายเป็นดีวีดี

๐ แมกนา คาร์ตา (Magna Carta) ประกาศใน ค.ศ. ๑๒๑๕ กฎบัตรนี้มีอายุครบ ๘๐๐ ปี ในวันที่ ๑๕ มิถุนายน ค.ศ. ๒๐๑๕ มหาสังฆราชแห่งแคนทาเบรี่ร่างขึ้นเพื่อให้เกิดสันติภาพระหว่างพระเจ้าจอห์นกับพวกบารอนที่ปฏิวัติ พิทักษ์สิทธิของศาสนจักรและสิทธิของบารอนไม่ให้ถูกจำคุก ลดการจ่ายเงินให้กษัตริย์ ค.ศ. ๑๒๑๖ ก็มีขึ้นมาอีกฉบับ ค.ศ. ๑๒๑๗ กลายเป็นส่วนของสัญญาสันติภาพ ค.ศ. ๑๒๒๕ แก้ไขอีกทีเพื่อให้ได้ภาษีมากขึ้น สุดท้ายแก้ไขใน ค.ศ. ๑๒๙๗ และถือเป็นส่วนของกฎหมายอังกฤษ มีการแก้ไขเรื่อย ๆ ในคริสต์ศตวรรษที่ ๑๔ - ๑๖ แมกนา คาร์ตาสำคัญมากขึ้นในคริสต์ศตวรรษที่ ๑๗ - ๑๘ หลังสงครามกลางเมืองที่ปลงพระชนม์พระเจ้าชาร์ลส์ที่ ๑ ครอมเวลเปลี่ยนแปลงการปกครองเป็นสาธารณรัฐ ก็มีประเด็นว่าแมกนา คาร์ตายังใช้ได้ไหม

แต่พวกที่ไปตั้งโคโลนี อาณานิคม ๑๓ รัฐที่อเมริกาก็ใช้แมกนา คาร์ตาส่วนหนึ่งร่างกฎหมาย

คริสต์ศตวรรษที่ ๑๙ - ปัจจุบัน ยังถือว่าแมกนา คาร์ตาเป็นส่วนสำคัญของการสร้างชาติอังกฤษ

๐ ไดอารีของแอนน์ แฟรงค์ หรืออันเนอ ฟรังค์ (Anne Frank ค.ศ. ๑๙๒๙ - ๑๙๔๕) เรียกอีกอย่างว่า “ไดอารีของเด็กหญิง” อันเนอ ฟรังค์ เป็นชาวยิว เกิดในเยอรมนีสมัยสาธารณรัฐไวมาร์ หลังสงครามโลกครั้งที่ ๑ เมื่อนาซีเป็นใหญ่ในเยอรมนี ครอบครัวย้ายไปอยู่ฮอลแลนด์ เมื่ออายุประมาณ ๑๓ ปี ได้รับสมุดเป็นของขวัญ จึงเริ่มเขียนไดอารีระหว่างที่ซ่อนอยู่ประมาณ ๒ ปี เธอปิดเป็นความลับไม่ให้ใครอ่านไดอารี ต่อมาครอบครัวถูกทรยศ มีผู้รายงานให้ตำรวจนาซีรู้ที่ซ่อน จึงถูกจับไปไว้ค่ายกักกัน แยกหญิงชาย จึงไม่ได้พบพ่ออีก ที่ค่ายกักกันคนแก่ คนที่ไม่แข็งแรงและเด็กอายุต่ำกว่า ๑๕ ปี จะถูกรมแก๊สพิษให้ตาย พอดีอันเนออายุ ๑๕ ปีพอดี แต่ก็ถูกบังคับให้ทำงานหนัก อาหารไม่พอ จนเธอป่วยตายที่ค่ายกักกัน หลังสงครามมีผู้เก็บไดอารีเอาไปให้บิดาของเธอ เป็นญาติคนเดียวที่ยังมีชีวิตอยู่ เขาเอามาพิมพ์โดยตัดบางส่วนออก ข้อความในตอนต้น ส่วนมากเป็นเรื่องส่วนตัว ความรู้สึก ความเชื่อ ภายหลังเป็นเรื่องเกี่ยวกับเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น การกระทำของนาซีต่อชาวยิว ริบทรัพย์ รวมทั้งกิจการค้า ไม่ให้เด็กไปโรงเรียน รวมกับคนที่ไม่ใช่ยิว จนเรื่องความโหดเหี้ยมของค่ายกักกัน มีผู้กล่าวว่าเป็นไดอารีเก๊เด็กไม่ได้เขียนเอง พ่อต่อสู้คดีจนชนะ อันเนอ ฟรังค์ กลายเป็นคนมีชื่อเสียง หนังสือเล่มนี้เป็นหนังสืออ่านนอกเวลาของนักเรียน สร้างเป็นภาพยนตร์ บัลเลต์ ฯลฯ

ยูเนสโกลงทะเบียนให้หนังสือไดอารีนี้เป็นความทรงจำของโลก

ยังมีเด็กอีกหลายคนที่เขียนความทรงจำตอนสงครามโลกครั้งที่ ๒ เช่น เด็กหญิงรัสเซียชื่อทันยา อยู่ที่เลนินกราด ป่วยตายตอนอายุ ๑๔ ปี ระหว่างที่เยอรมนีเข้ามาบุกเลนินกราด แต่บันทึกไม่ได้มีข้อมูลสำคัญช่วงที่นาซีบุก ซาดาโกะเด็กหญิงญี่ปุ่นที่อายุ ๒ ปีตอนระเบิดปรมาณูลงที่ฮิโรชิมา ทำให้เด็กคนนี้เป็นมะเร็งเม็ดเลือด เสียชีวิตเมื่ออายุ ๑๒ ปี

เด็กที่เขียนไดอารีและตีพิมพ์เป็นเรื่องน่าสนใจอีกคน (แต่ไม่ได้เป็นความทรงจำของโลก) คือ ซลาตา ฟิลิโปวิช (Zlata Filipovic เกิด ค.ศ. ๑๙๘๐) ขณะนี้อายุ ๓๕ ปี เป็นชาวบอสเนีย อยู่ที่เมืองซาราเจโว พ่อแม่เป็นมุสลิม แต่ว่าซลาตาเองไม่ได้เคร่งศาสนาใด เขียนไดอารีระหว่างที่ซาราเจโวถูกบุกระหว่างสงครามคาบสมุทรบอลข่าน (ค.ศ. ๑๙๙๑ - ๑๙๙๓) เล่าความสยดสยองของ

สงคราม มีคนชอบเรียกเธอว่าเป็นอันเนอ ฟรังค์แห่งซาราเจโว ซึ่งเธอไม่ชอบเลย ไม่อยากตายเหมือนอันเนอ ฟรังค์ ในที่สุดมีคนช่วยให้หนีออกไปอยู่ในฝรั่งเศส สหรัฐอเมริกา อังกฤษ และไอร์แลนด์ ปัจจุบันมีอาชีพเป็นนักเขียน

ฯลฯ

ความทรงจำด้านวิทยาศาสตร์ในยุโรป

ครูไม่ได้เป็นนักวิทยาศาสตร์ แต่ในการไปยุโรปหลายครั้ง มีโอกาสได้ไปเยี่ยมชมสถานที่ที่มีความสำคัญทางวิทยาศาสตร์หลายครั้ง นอกจากจะรู้สึกตื่นตาตื่นใจแล้ว ยังได้นำมาปรึกษาอาจารย์ทางวิทยาศาสตร์เพื่อจัดให้นักเรียนนักศึกษาด้านวิทยาศาสตร์ของไทยได้มีส่วนร่วมในกิจกรรมเหล่านั้น

๐ **สถาบันเดซี** (DESY : Deusches Electronen-Synchron หรือซินโครทรอนอิเล็กทรอนของเยอรมนี) ตั้งขึ้นเมื่อ ค.ศ. ๑๙๕๙ ที่เมืองฮัมบูร์กและเมืองซอยเธน (Zeuthen) สถาบันนี้เป็นศูนย์วิจัยใช้เครื่องเร่งอนุภาค งานวิจัยแสงซินโครทรอนที่จะเอาไปใช้ในการวิจัยพื้นฐานและประยุกต์ทางฟิสิกส์ เคมี ชีวะ วัสดุศาสตร์ ธรณีวิทยา และแพทยศาสตร์ และยังมีโครงการอื่น ๆ อีกมากมาย

ใน ค.ศ. ๒๐๐๒ ครูได้ไปที่สถาบันนี้เนื่องจากสถาบันติดต่อกงสุลกิตติมศักดิ์ของไทยที่เมืองฮัมบูร์กคนเก่าคือ นายโวฟกัง โครห์น ให้เชิญครูไป ครูถามเบตตินาบุตรสาวของคุณโครห์นว่าเดซีคืออะไร เบตตินาบอกว่าไม่ทราบ เราไปถึงคงรู้เอง ผู้อำนวยการขณะนั้นคือ ดร.อัลเบรช วากเนอร์ (Albrecht Wagner) ได้บอกกับครูว่า ขณะนี้ประเทศไทยมีเครื่องซินโครทรอนจากการร่วมมือของญี่ปุ่น ไทยจึงควรมีความรู้ด้านนี้มากขึ้น เดซีมีโครงการศึกษาภาคฤดูร้อนที่จะให้ทุนให้ครูเป็นคนจัดการหานักศึกษา เขาไม่สนใจว่ารัฐบาลจะว่าอย่างไร และครูส่งใครมาก็รับทั้งนั้น คนที่มาได้ประโยชน์แน่นอน เพราะจะได้พบปะสังสรรค์กับคนโน้นคนนี้ ถ้าภาษาอังกฤษดีก็จะดี... ฟังแค่นี้ครูก็กังวลมากเพราะเป็นความรับผิดชอบที่ใหญ่ยิ่ง ครูเองไม่มีความรู้ด้านนี้ จะเลือกใครส่งเดซก็เสียโอกาสของประเทศชาติ จึงกลับมาปรึกษา ดร.ไพรัช ธัชยพงศ์ นักวิทยาศาสตร์ที่รู้จักกัน ดร.ไพรัช ได้ตั้งคณะกรรมการคัดเลือกนิสิตนักศึกษาปริญญาตรีทางวิทยาศาสตร์หลายสาขา ไม่จำเป็นต้องเป็นสาขาฟิสิกส์ ๒ ทุน อีกทุนหนึ่งคุณโครห์นจะให้เอง ครูเห็นว่ามีประโยชน์มาก จึงบอกกับ ดร.วากเนอร์ว่าขอมากกว่า ๒ คน เงินทองพอจะมีแต่เขาว่าต้องการกระจายให้นักศึกษาหลาย ๆ ประเทศ นักศึกษาที่ไปเดซีมักจะได้ทุนดี ๆ ไปเรียนต่อปริญญาโทและปริญญาเอก

เราส่งนักเรียนเช่นนี้ตาม MOU ๓ ปี อยู่ ๓ หน ครูไปเยี่ยมครั้งที่ ๒ เมื่อ ค.ศ. ๒๐๑๑ ก็ขอทุนเพิ่มอีก มีผู้อำนวยการใหม่ชื่อ ดร.เฮลมุต โดช (Helmut Dosch) ก็ไม่ตอบตกลง ปีต่อมา ดร.โดช มาเมืองไทย ได้พบกัน เขามาลงนาม MOU ใหม่ คราวนี้ให้ ๔ คน ให้นักศึกษาไทยที่เรียนสาขาวิทยาศาสตร์มา ๓ ปี ร่วมวิจัยระยะสั้นเรื่องการทดลองอนุภาคมูลฐาน การทดลองใช้รังสีซินโครทรอน งานวิจัยเครื่องเร่งอนุภาค ทฤษฎีอนุภาคมูลฐาน ในปีนี้มีโอกาสให้นักวิจัยไทยไปใช้เครื่องวิจัย

เมื่อไปเยี่ยมครั้งที่ ๒ ได้ทราบเรื่องฟิสิกส์ดาราศาสตร์ที่เดซีเริ่มงานเมื่อ ค.ศ. ๒๐๑๐ คือ การศึกษานิวตริโน และรังสีแกมมา มีโครงการสถานีนิวตริโนไอซ์คิวบ์ (Nutrino Icecube) ที่มีหน่วยงานต่าง ๆ ทั่วโลกร่วมมือ สถาบันเดซีก็เป็นหนึ่งใน ๔๕ สถาบัน ยังมีโครงการนานาชาติคือ กลุ่มกล้องโทรทรรศน์เชอเรนคอฟ (Cherenkov) โครงการ Astroparticle Physics นี้นักดาราศาสตร์ไทยจะร่วมมือด้วย จะเซ็น MOU ในเดือนพฤศจิกายนนี้ ซึ่งครูจะไปด้วย

๐ **ลินเดา** กิจกรรมการประชุมผู้ได้รับรางวัลโนเบล ณ เมืองลินเดา ประเทศเยอรมนี จัดตั้งขึ้นตั้งแต่ ค.ศ. ๑๙๕๑ (Foundation Lindau Nobel Laureate Meeting at Lake Constance) มีวัตถุประสงค์เพื่อสร้างเครือข่ายผู้ได้รับรางวัลโนเบลกับนักวิทยาศาสตร์รุ่นใหม่ ผู้ที่ริเริ่มเรื่องนี้เป็นเจ้าสวีเดน เคานต์เลนนาร์ต แบนาดอตต์ (Count Lennart Bernadotte ค.ศ. ๑๙๐๙ - ๒๐๐๔) ซึ่งอยู่ที่ใกล้ ๆ ลินเดาคือ บนเกาะไมเนา (Mainau) ในทะเลสาบกองสตองซ์ ซึ่งคนเยอรมันเรียกว่า โบเดนเซ (Bodensee) จุดมุ่งหมายคือให้นักศึกษาเยอรมันมีโอกาสพบได้ฟังความคิดเห็นและแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกับนักวิทยาศาสตร์รางวัลโนเบลสาขาการแพทย์ ระหว่างสงครามโลก ครั้งที่ ๒ เยอรมนีถูกกีดกันจากการแลกเปลี่ยนทางวิทยาศาสตร์ระหว่างประเทศ ต่อมาเพิ่มสาขาเคมี และสาขาฟิสิกส์ สุดท้ายมีเรื่องเศรษฐศาสตร์ เมื่อเคานต์เลนนาร์ตเสียชีวิตใน ค.ศ. ๒๐๐๔ เคาน์เตสซอนยา ชายา เสียชีวิตใน ค.ศ. ๒๐๐๘ เคาน์เตสเบตตินา ธิดาดำเนินการแทนจนถึงทุกวันนี้

นักเคมีรังสีชาวเยอรมันชื่อ ออตโต ฮาห์น (Otto Hahn) ซึ่งได้รับรางวัลโนเบลใน ค.ศ. ๑๙๔๔ ค้นพบ nuclear fission เขาต่อต้านการรังเกียจชาวยิวของพวกนาซี หลังสงครามโลกต่อต้านอาวุธนิวเคลียร์ ใน ค.ศ. ๑๙๕๕ เชิญชวนนักวิทยาศาสตร์ที่มาประชุมลินเดาลงนามต่อต้านอาวุธนิวเคลียร์ ในการประชุม ค.ศ. ๒๐๑๕ ในปีนี้มีการเชิญชวนนักวิทยาศาสตร์รางวัลโนเบลลงนามต่อต้านก๊าซเรือนกระจกและการเปลี่ยนแปลงของอากาศ

ครูอ่านพบเรื่องการประชุมนี้ในวารสารดอยช์ลันด์ (Deutschland) เห็นว่าน่าจะเป็นประโยชน์ต่อวงการศึกษาของไทย แปลกที่ไทยไม่เคยเข้าร่วมมาก่อน จึงนำเรื่องนี้ปรึกษา ดร.ไพรัช ติดต่อผู้ที่ดำเนินการ คือ ดร.โวฟกัง ชือเรอร์ ซึ่งเผอิญเป็นคนที่ครูรู้จักมาก่อน มีกรรมการคัดเลือกผู้ที่เหมาะสม เดิมให้ ๓ คน ต่อมาให้เพิ่มขึ้นเป็น ๖ คน นอกจากความรู้ความสามารถแล้ว ครูมีเกณฑ์การเลือกอีกอย่างคือ คนที่ร่วมงานเดซี มีเวลามากคือประมาณ ๓ เดือน แต่ลินเดามีเพียง ๓ วัน ต้องเป็นคนที่สมองว่องไว มีความสามารถพิเศษในการติดต่อหาเพื่อนได้รวดเร็ว มีนักวิทยาศาสตร์รางวัลโนเบลชาวเยอรมัน ช่วยคัดผู้สมควรด้วยให้ความคิดเห็นว่า ผู้แทนของไทยดูจะมีความสามารถเหนือผู้ร่วมงานโดยเฉลี่ย

ผู้ที่ผ่านการประชุมที่ยังไม่ได้ปริญญาเอกไปสมัครที่ใด มหาวิทยาลัยมักจะรับทันที

คณะกรรมการของลินเดาเห็นใจครูและร่วมมืออย่างดี เพราะครูอดทนฟังการบรรยายและร่วมงานทั้ง ๆ ที่เป็นเรื่องที่ฟังไม่ค่อยเข้าใจ ที่จริงแล้วความทรงจำที่ไม่ค่อยดีของครูคือ การประชุมนี้จะเป็นฤดูร้อน ที่พักก็ร้อนมาก เพราะฝรั่งเขาทนร้อนได้มากกว่าเรา ไม่มีแอร์ไม่มีแม้แต่พัดลม และมักคิดว่าเมืองไทยร้อน เราควรทนร้อนได้ ในการปิดการประชุมไปจัดที่เกาะไมเนา มีการประชุมครั้งสุดท้าย เชิญผู้ทรงคุณวุฒิหลายท่านพูด และผู้ร่วมประชุมโดยเฉพาะอย่างยิ่งพวกนักวิทยาศาสตร์รุ่นเยาว์ มีโอกาสถามและแสดงความคิดเห็น เมื่อหลายปีมาแล้วเขาประชุมกันกลางแดด นั่งก็เบียดกัน ครูชักไม่ไหวก็เลยแอบออกมา ยกเก้าอี้ไปนอนหลับใต้ต้นไม้ ตื่นขึ้นมาเห็นฝรั่งมานอนรอบ ๆ มากมาย ไม่ทราบว่าใครประชุม ปีนี้ไปอีก เป็นปีที่ฝรั่งว่าร้อนที่สุดในรอบ ๔๐ ปี อุณหภูมิประมาณ ๔๐ องศาเซลเซียส ครูมองดูต้นไม้ต้นเดิมว่าอาจจะได้ใช้บริการอีก คราวนี้ผู้จัดงานจัดเต็นท์ใหญ่จึงสามารถฟังได้มีประโยชน์มาก เป็นเรื่องวิทยาศาสตร์กับการศึกษา วิธีการที่จะให้คนทุกระดับมีโอกาสเข้าถึงความรู้

ผู้พูดชาวอินเดียเป็นผู้ได้รับรางวัลโนเบลสาขาสันติภาพชื่อ ไกลาศ สัตยารถิ กล่าวถึงวิชาวิทยาศาสตร์ว่าแก้ความงมงายซึ่งเป็นอันตรายแก่สังคม ต้องชักชวนให้พ่อแม่ส่งลูกเรียนหนังสือไม่ให้คิดแต่เงินที่เด็กจะไปทำงานหามาได้ อาจารย์ชาวยุโรปที่ไปสอนในแอฟริกา เล่าถึงวิธีการที่ทำให้นักเรียนมีแนวคิดทางวิทยาศาสตร์โดยไม่ต้องใช้เครื่องมือแพง

ข้อดีอีกประการของการที่เข้าร่วมประชุมคือ ได้โอกาสรู้จักคน และแหล่งความรู้กว้างขวาง ไปอีก เช่น ในงานเลี้ยงได้นั่งข้างผู้อำนวยการของเลียวโพดินา (Leopodina Nationale Akademie der Wissenschaften) จึงได้รู้จักหน่วยงานนี้ตั้งขึ้นใน ค.ศ. ๑๖๖๕ ถือเป็นสถาบันทางวิทยาศาสตร์ที่เก่าแก่ที่สุดของโลกแห่งหนึ่งอยู่ที่เมืองฮัลเล (Halle) มีกิจกรรมที่น่าสนใจมาก

มีการประชุมเพื่อระดมความคิดในเรื่องการใช้วิทยาศาสตร์ อาศัยแนวคิดทางปรัชญา การเมือง และสังคม เช่น เรื่องกำเนิดมนุษย์ เรามีโอกาสส่งนักวิทยาศาสตร์เข้าร่วมประชุม แต่ทำได้ยากเพราะใช้ภาษาเยอรมันในการประชุม และผู้เข้าประชุมต้องมีความคิดทางปรัชญาลึกซึ้ง

๐ **สฟัลบาร์ด** (Svalbard) ชื่อนี้เป็นภาษานอร์เวย์ แต่ก่อนนิยมเรียกเป็นภาษาดัตช์ว่า ชปิตแบร์เกน (Spitsbergen) ตั้งในเขตอาร์กติก ระหว่าง ๗๔ องศาเหนือถึง ๘๑ องศาเหนือ อยู่ทางเหนือของนอร์เวย์ ครูอยากไปที่นั่นตั้งแต่ที่ได้ไปนอร์เวย์ครั้งแรก แต่เจ้าหน้าที่บอกว่าไม่ควรไป เพราะครูมีเวลาน้อย อากาศที่สฟัลบาร์ดแปรปรวน ไม่มีวันเผื่อไม่ได้

ได้ดูสารคดีในโทรทัศน์เรื่องอุโมงค์เมล็ดพันธุ์พืชแห่งโลก ณ เกาะสฟัลบาร์ด (Svalbard Global Seed Vault) เป็นที่เก็บพันธุ์ไม้ต่าง ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งพืชเศรษฐกิจของประเทศต่าง ๆ ไว้ในที่ปลอดภัย รู้สึกสนใจมาก พอดีได้พบเจ้าหญิงนอร์เวย์ที่งานอะไรสักอย่างถามท่านว่า “ฉันจะไปได้ไหม” เจ้าหญิงว่า “ฉันยังเข้าไม่ได้เลย” ครูปรึกษาทูตไทยประจำนอร์เวย์ ปรากฏว่าให้ครูไปและให้เตรียมเอาเมล็ดพันธุ์พืชของไทยไปด้วย แต่ต้องเป็นเมล็ดพันธุ์ที่สะอาด มีกล่องบรรจุอย่างดี ต้องรู้ประวัติการผสมคือ ที่มาของเมล็ดพันธุ์ด้วย

เมื่อไปถึง (เมื่อ ๒ ปีมาแล้วคือ ค.ศ. ๒๐๑๓) ได้ฟังบรรยายสรุปว่านอร์เวย์เป็นประเทศสงบไม่มีเหตุร้ายรบราฆ่าฟันกัน สภาพเศรษฐกิจก็ดี บริเวณอุโมงค์นี้อากาศเย็น และรับรองได้ว่าจะไม่เกิดน้ำท่วม ผู้ร่วมบริหารนอกจากจะเป็นรัฐบาลนอร์เวย์แล้ว ยังมี Global Crop Diversity Trust ที่มีผู้สนับสนุน เช่น Bill and Melinda Gates Foundation, FAO และ The Consultative Group for International Agricultural Research ซึ่งเป็นหน่วยงานนานาชาติที่ไม่ได้ขึ้นกับสหประชาชาติ

ถ้าธนาคารเมล็ดพันธุ์ของชาติใดเสียไป ก็จะนำจากอุโมงค์นี้มาทดแทนได้ พูดถึงตอนนี้พาวเวอร์พอยท์ของเขาฉายภาพน้ำท่วมกรุงเทพฯ !

ได้เข้าไปดูเห็นเขาเก็บเมล็ดพืชของประเทศต่าง ๆ ไว้เป็นระเบียบและมีที่อีกมาก กลับมาเมืองไทย จึงให้กรมวิชาการเกษตรและมูลนิธิชัยพัฒนาเตรียมเมล็ดพันธุ์ส่งไปอีก

การเก็บพืชแบบนี้แนวคิดเดียวกันกับที่อังกฤษมี Millennium Seed Bank ที่ครูได้เข้าไปดูแล้วที่ Wakehurst เป็นส่วนหนึ่งของสวนพฤกษศาสตร์คิว (Royal Botanic Gardens, Kew) แต่ที่นั่นจุดประสงค์คือเก็บพืชที่ไม่ใช่เศรษฐกิจ (non economic plants) คือพืชป่า เจ้าหน้าที่ปรารภว่ายังไม่เคยได้รับพืชจากไทย ครูเลยไปแจ้งให้พวกกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมก็ดูกระตือรือร้นดี ไม่ทราบไปถึงไหนแล้ว

นอกจากนั้นได้ไปเมืองลองเยียบีเอ็น (Longyearbyen) เป็นที่ตั้งของมหาวิทยาลัยสฟัลบาร์ด ซึ่งมีวิชาการต่าง ๆ ที่น่าสนใจหลายอย่าง เช่น ชีววิทยา ธรณีวิทยา อุตุนิยมวิทยา วิศวกรรม และเทคโนโลยี การเข้าเรียนไม่เสียค่าเล่าเรียน มีแต่ค่าใช้จ่าย เช่น ค่าอาหารและค่าที่พัก แต่นักศึกษาน่าจะต้องอดทนสูงเพราะจะต้องออกภาคสนาม กินนอนในเต็นท์กลางหิมะ แถมเขาบอกว่านักศึกษาควรจะหัดยิงปืน เพราะถ้ามีหมีขาวตรงเข้ามาจะขย้ำ ก็ต้องยิงป้องกันตัว ต่างจากบริเวณอาร์กติกที่แคนาดาที่เราควรจะหลีกเลี่ยงการเจอหมีขาว เพราะถ้ามันจะมากินเราแล้วเรายิงมัน เราจะต้องติดคุก

มีพิพิธภัณฑ์เล่าประวัติของสฟัลบาร์ดตั้งแต่พวกที่มาสำรวจหาเส้นทางการเดินเรือที่ไม่เป็นน้ำแข็ง พวกมาล่าสัตว์ เช่น ตัววอลรัส ปลาวาฬ ซึ่งสมัยนั้นนิยมใช้น้ำมัน การมาสำรวจแหล่งแร่

ที่นั่นมีสถาบันวิจัยขั้วโลกของนอร์เวย์ มีการวิจัยแบบสหสาขา ร่วมมือกับต่างประเทศมีสถานีวิจัยประเทศต่าง ๆ ส่วนมากเป็นประเทศในยุโรป มีประเทศเอเชีย คือ ญี่ปุ่น จีน เกาหลี อินเดีย ต่อไปนี้อาจจะมีประเทศไทย

ข้อน่าสังเกตคือ ที่ลองเยียบีเอ็นนี้มีคนไทยมาก มีประชากรราว ๒,๒๐๐ คน เป็นคนไทยเสีย ๑๐๐ กว่าคน โรงแรมก็ดี อาหารอร่อย

ได้ขึ้นไปทางเหนือเรียกว่า เมืองนีอาเลซุนด์ (Ny Ålesund) เป็นเมืองที่มีการทำเหมืองแร่ตั้งแต่ ค.ศ. ๑๙๑๗ กลายเป็นเมืองสถานีวิจัยใน ค.ศ. ๑๙๙๒ มีทั้งสถานีวิจัยนอร์เวย์ และต่างประเทศ (ก่อนหน้านั้นก็มีสถานีอยู่แล้ว) งานที่ไปดูมีเรื่องที่น่าสนใจ เช่น งานของ Alfred - Wegener - Institut, Helmholtz - Zentrum für Polar - und Meeresforschung การวิจัยเรื่องแสงออโรรา (ฟังบรรยายเฉย ๆ ไม่ได้เห็นออโรรา) งานวิจัยด้านยีออเดซีเรื่องอนุภาคในอากาศ จากการวัดทราบว่าอนุภาคต่าง ๆ เคลื่อนที่ไป แม้แต่อนุภาคที่เกิดจากโรงไฟฟ้านิวเคลียร์ที่ฟุกุชิมา ประเทศญี่ปุ่นยังไปถึงอาร์กติก ฉะนั้นมลภาวะในอากาศต่าง ๆ อาจเคลื่อนไปได้ทั่วโลก นี่เป็นเหตุผลหนึ่งที่เราควรสนใจอาร์กติกและแอนตาร์กติก

มีเรื่องตื่นเต้นอยู่บ้างคือ ได้ไปสถานีวัดอากาศบนเขา นักวิทยาศาสตร์รุ่นเก่าเดินขึ้นไป แต่ปัจจุบันมีรถกระเช้า ปกติเครื่องมือจะทำงานอัตโนมัติ คนจะขึ้นไป calibrate เครื่องเท่านั้น พอดูแล้วจะลงรถกระเช้าเกิดไม่ทำงานลงไม่ได้ แก้อยู่นาน นักวิทยาศาสตร์บอกว่าสกีลงได้ ครูเล่นสกีไม่เป็น นึกว่าจะเอาเสื้อโค้ทปูไปเลื่อนลงไปแบบพรมวิเศษ พอดีนึกออกบอกเขาให้วิทยุลงไปให้ช่างแก้ที่แผงควบคุมคอมพิวเตอร์ ปรากฏว่าถูกต้อง กระเช้าหรือลิฟต์ถ้าล็อกไว้นาน ๆ เครื่องจะรวนโดนแบบนี้บ่อย

อีกอย่างหนึ่งคือการเดินทาง ต้องไปด้วยสโนโมบิล หรือเรียกอีกอย่างว่าสกีดู (Ski - Doo) คือ จักรยานยนต์ที่มีเป็นสกีแทนล้อ ใช้เดินทางในพื้นที่ที่ปกคลุมด้วยหิมะ เขาจัดคนขี่ให้เราซ้อนท้าย รู้สึกหวาดเสียวมาก เกาะแน่น สวดมนต์ตลอดทาง ถูกใคร ๆ หัวเราะเยาะว่าไม่เคยซ้อนท้ายมอเตอร์ไซค์รับจ้าง ช่างภาพเขาถ่ายโทรทัศน์ไปพลางยังได้ ขากลับต้องบอกคนขี่ให้เบา ๆ ลงหน่อย ที่จริงหวาดเสียวเพราะคนที่ขี่ให้ครูเป็นคนที่ขี่เก่งที่สุดในหมู่บ้าน

กลับมากรุงเทพฯ ได้ขอให้คณะกรรมการพวกเดิมคือ สวทช. จัดประชุมกับจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์ รร.จปร. สำนักงานเทคโนโลยีอวกาศและภูมิสารสนเทศ สถาบันวิจัยดาราศาสตร์ สำนักงาน ก.พ. และกระทรวงการต่างประเทศ ต่อมาฝ่ายไทยได้เดินทางไปเจรจาความตกลง ต่างคนต่างมีหัวข้อทำงาน รร.จปร. เป็นเรื่อง Geoenvironmental Engineering ผลกระทบของการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศบริเวณขั้วโลกเหนือต่อกระบวนการคายระเหยน้ำ และปริมาณสารประกอบคาร์บอน (เปรียบเทียบประเทศไทยและขั้วโลกเหนือ)

๐ **เซิร์น** (CERN) CERN เป็นตัวย่อจากภาษาฝรั่งเศสว่า Conseil Européen pour la Recherche Nucléaire ภาษาอังกฤษว่า European Council for Nuclear Research ก่อตั้งเมื่อ ค.ศ. ๑๙๕๔ อยู่บริเวณชายแดนระหว่างสวิตเซอร์แลนด์ (เจนีวา) กับฝรั่งเศส งานสำคัญที่ทำคือ เรื่องการให้บริการเครื่องเร่งอนุภาค สำหรับงานวิจัยฟิสิกส์อนุภาค และฟิสิกส์พลังงานสูง มีเครื่องชนอนุภาคโปรตอน Large Hadron Collider (LHC) มีสถานีตรวจวัดที่สำคัญ ๔ สถานี ได้แก่ ATLAS, CMS, ALIC, LHCb

Tim Berners Lee คิด World Wide Web ก็ที่เซิร์นเพื่อให้นักวิทยาศาสตร์ในที่ต่าง ๆ แลกเปลี่ยนข้อมูลกันได้

เมื่อ ค.ศ. ๒๐๐๐ ครูไปเจนีวาเพื่อร่วมงานฉลองสมเด็จย่า ๑๐๐ ปี สามีของเพื่อนเป็นนักฟิสิกส์ชาวอเมริกัน แต่ได้ไปวิจัยที่เซิร์นแนะนำให้ไป มีความรู้สึกว่าเป็นเรื่องที่คนไทยควรจะศึกษา ในครั้งต่อ ๆ ไปจึงขอให้นักวิทยาศาสตร์ไปด้วยเพื่อที่จะช่วยคิดว่าเราจะได้ประโยชน์จากเซิร์นอย่างไร

ใน ค.ศ. ๒๐๐๓ ครูได้เข้าร่วมการประชุม RSIS : Role of Science in Information Society ได้เป็น speaker คนหนึ่ง พูดเกี่ยวกับการศึกษาทางไกล อยู่ใน panel ที่ว่าด้วยการศึกษา มีอุบัติเหตุที่พาวเวอร์พอยท์ไม่ทำงานไปพักหนึ่ง ถือเป็นความทรงจำที่ไม่ดีอย่างหนึ่ง แต่เคราะห์ดีที่

ประธานของ panel นี้เป็นอดีตรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงศึกษาจีน รู้จักกัน ท่านเลยช่วยเพิ่มเวลาให้นิดหน่อย การประชุมนี้ครูเป็นคนไทยคนเดียว ผู้จัดจึงเอาป้ายมาแขวนคอว่า “Thai government” และขอให้แถลงแนวทางของรัฐบาลไทย จึงพูดไปตามความคิดเห็นของตัวเอง

งานที่ได้ทำร่วมกับเซิร์นกว้างขวางมาก เช่น

- ได้โควตาส่งนักศึกษาไปโครงการภาคฤดูร้อน ครูส่งนักเรียนคนหนึ่งไปเรียนปริญญาตรีที่มหาวิทยาลัยปักกิ่งเมื่อ ๑๐ กว่าปีมาแล้ว คือ ดร.ชญานิษฐ์ อัศวตั้งตระกูลดี เธอปรารภว่าอยากไปวิจัยที่เซิร์น ครูบอกชญานิษฐ์ว่าช่วยได้เพราะมีโควตา แต่เธอบอกว่าโควตานั้นควรเป็นของนักเรียนในประเทศไทย เมื่อเรียนโทควบเอกทางฟิสิกส์พลังงานสูง จึงเข้าโครงการวิจัยร่วมระหว่างมหาวิทยาลัยปักกิ่งกับเซิร์น ที่เซิร์นมีกลุ่มนักวิจัยที่พูดภาษาจีน แต่ชญานิษฐ์ใช้ภาษาอังกฤษได้ดีมาก ไม่จำเป็นต้องใช้ภาษาจีน ขณะนี้ ดร.ชญานิษฐ์กำลังเตรียมตัวทำวิจัยหลังปริญญาเอก*

- การอบรมครูสอนฟิสิกส์ ได้คัดเลือกครูสอนฟิสิกส์จากทั่วประเทศ นอกจากอบรมในห้องแล้ว ยังมีการทัศนศึกษา ครูคนหนึ่งเขียนมาว่าได้ไปดู PET Scan (เครื่องมือตรวจโรค ตรวจโรคมะเร็งเป็นหลัก) ซึ่งที่เมืองไทยไม่มี เมื่อคุณครูท่านนั้นกลับมาครูให้ไปดู PET Scan ในประเทศไทยที่สถาบันวิจัยจุฬาภรณ์

- โครงการอบรมใหม่ คือ การคัดเลือกนักเรียนมัธยมปลายไปเรียนรู้ประสบการณ์และ ทดลองใช้เครื่องมือขนาดใหญ่ระดับโลก เมื่อโปรเฟสเซอร์เทสแมลิสจากเซิร์นมาเมืองไทย ได้เล่าว่า มีการคัดเลือกนักเรียนมัธยมสิงคโปร์ไปดูงาน ๑๒ คน ครูขอเอานักเรียนไทยไป เขาก็ตอบตกลง รุ่นแรกไป ๑๐ คน ครูฟิสิกส์ดูแล ๑ คน รุ่น ๒ มี ๑๒ คน ครูดูแล ๒ คน

- โครงการทางการแพทย์ วันหนึ่งเมื่อต้นปีนี้ครูดูโทรทัศน์ได้เห็นโครงการของเซิร์น คือ เครื่องเร่งอนุภาคเพื่อการแพทย์ คือ Low Energy Ion Ring (LEIR) ใช้วิจัยทางชีวการแพทย์ ทำให้มีนักชีววิทยาเข้าร่วมทีมของ LEIR ด้วย ครูเห็นว่าเป็นโครงการที่ไทยน่าจะเข้าร่วมได้ ขณะนี้ทางเซิร์นยินดีให้นักวิจัยไทยเข้าร่วมแล้ว กำลังดำเนินการ

- การร่วมมือจุฬาฯ และ CMS (Compact Muon Solenoid) ค.ศ. ๒๐๑๒

* ขณะนี้ไปที่ DESY สาธารณรัฐเยอรมนี

- การร่วมมือระหว่างมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีสุรนารีกับ ALICE (A Large Ion Collider Experiment) ค.ศ. ๒๐๑๒

- Grid Computing หรือ National e-Science Infrastructure Consortium ครูยอมรับว่าการพยายามเข้าใจฟิสิกส์อนุภาคทำให้ครูเหนื่อยมาก จึงหาอะไรอย่างหนึ่งที่จะดูเข้าใจได้เห็นโครงการ WLCG หรือ Worldwide LHC Computing Grid ซึ่งเป็นความร่วมมือของศูนย์คอมพิวเตอร์ทั่วโลกกว่า ๑๗๐ แห่งใน ๔๒ ประเทศ เป็น Computing Grid ที่ใหญ่ที่สุดในโลกมี ๔ ระดับ คือ Tier 0 Tier 1 Tier 2 และ Tier 3 ครูคิดว่าไทยควรเข้าร่วมโครงการนี้ เพราะจะมีพลังคำนวณมหาศาล ได้ปรึกษานักวิทยาศาสตร์หลายคน (รวมทั้งชญานิษฐ์) เขาก็ว่าดี เซิร์นก็ยินดีช่วยได้ให้กระทรวงวิทยาศาสตร์เป็นศูนย์กลางของงานนี้ งานน่าจะไปได้ด้วยดี อยู่มาวันหนึ่งรัฐบาลตัดสินใจแบ่งกระทรวงวิทยาศาสตร์ออกเป็น ๒ ส่วน ส่วนหนึ่งเป็นกระทรวงสารสนเทศและการสื่อสาร (ไอซีที) งาน Grid Computing ไปอยู่ ICT จึงถูกทิ้ง ไม่ดำเนินการต่อ วิธีแก้คณะกรรมการของเราจัดตั้งภาคี โครงสร้างพื้นฐาน (Consortium) ประกอบด้วยมหาวิทยาลัยและหน่วยงานต่าง ๆ ไทยตั้งศูนย์ Tier 2 มีงานวิจัยตีพิมพ์แล้วมากมาย

- นอกนั้นยังมีการส่งนักวิทยาศาสตร์ไทยไปเรียนและวิจัย

ตามที่มีทฤษฎีที่คิดมาตั้งแต่ทศวรรษ ๑๙๖๐ ว่าจะมีอนุภาคที่เรียกกันว่า ฮิกส์ โบซอน (Higgs Boson) ซึ่งตั้งชื่อตามเจ้าของทฤษฎี มีเรื่องที่น่ายินดีคือใน ค.ศ. ๒๐๑๒ นักวิทยาศาสตร์ที่เซิร์นได้พบอนุภาคที่มีลักษณะคล้ายฮิกส์ โบซอน ปีต่อมาคือ ค.ศ. ๒๐๑๓ แน่นอนว่าเป็นอนุภาคฮิกส์ โบซอน นักวิทยาศาสตร์ ๒ ท่านจึงได้รางวัลโนเบลปี ค.ศ. ๒๐๑๓ ได้แก่ ปีเตอร์ ฮิกส์ (Peter Higgs ค.ศ. ๑๙๒๙ -) นักฟิสิกส์ ทฤษฎีชาวอังกฤษ และฟรองซัวส์ อองแกลท์ (François Englert ค.ศ. ๑๙๓๒ -) นักฟิสิกส์ ทฤษฎีชาวเบลเยียม ตอนที่ครูพบโปรเฟสเซอร์ฮอยเออร์ ผู้อำนวยการของเซิร์น บ่นกับท่านว่าครูคิดว่า เซิร์นควรได้รางวัลโนเบล ท่านว่าไม่มีในระเบียบของร างวัลโนเบลทางวิทยาศาสตร์ว่าหน่วยงานจะสามารถรับรางวัลโนเบลได้

สรุปแล้วครูไปที่เซิร์นมากกว่า ๔ ครั้ง ในเดือนพฤศจิกายนปีนี้ครูคิดจะไปที่เซิร์นอีกครั้ง เพื่อไปหาประสบการณ์และความรู้ใหม่ ๆ อีกครั้ง ในโอกาสที่เซิร์นจะเปลี่ยนผู้อำนวยการ เผื่อจะมีโอกาสเพิ่มความร่วมมืออีก

ผู้เข้าร่วมโครงการวิทยาศาสตร์พวกนี้ นอกจากจะเก่งวิชาการวิทยาศาสตร์แล้ว จะต้องพูดอ่านเขียนภาษาอังกฤษดี มีบุคลิกที่ดี เข้าคนง่าย และหวังว่าจะมาขยายผลความรู้ต่อให้ผู้อื่นได้

ความทรงจำจาก Scrapbook ไดอารี (diary) หรืออนุทิน

สแกร็บบุ๊ค คือ วิธีการเก็บความทรงจำส่วนตัว สมัยก่อนนิยมทำสแกร็บบุ๊คเวลาเดินทาง ด้วยการเก็บรูปถ่าย รูปเขียน แสตมป์ สิ่งพิมพ์ หนังสือพิมพ์ตัด และงานศิลปะ ไว้ในอัลบั้ม มักจะมีข้อเขียน หรือบทกวีเล่าเรื่อง อาจจะติดสติ๊กเกอร์รูป ปั๊มตรายาง ประดับริบบิ้น การทำสแกร็บบุ๊คนิยม ในยุโรปและสหรัฐอเมริกาตั้งแต่คริสต์ศตวรรษที่ ๑๖ ในปัจจุบันมีคอมพิวเตอร์จึงมีผู้นิยมทำสแกร็บบุ๊ค ดิจิตอล เพราะมีอุปกรณ์ เช่น สแกนเนอร์ มีอุปกรณ์ desktop publishing ประหยัดดีกว่าแบบเดิม และส่งทางอินเทอร์เน็ตโชว์เพื่อนได้

ไดอารีเป็นบันทึก ส่วนมากใช้ลายมือเขียนเรียงเป็นวัน ๆ บางทีก็เป็นความลับ ระบายอารมณ์ แสดงความคิดเห็น หรือจดเอาไว้ใช้ประโยชน์เอง เพื่อเขียนชีวประวัติตนเองในอนาคต บางคนเขียนเพื่อให้คนมาอ่าน แล้วจะได้ชมว่าตนเองเก่ง

บางเรื่องคนที่เดินทางไปยุโรปก็เขียนเรื่องพิมพ์เป็นเล่มขาย หรือเขียน blog ให้ผู้อื่นอ่าน เช่น “ปอ” เขียนเรื่อง “ผู้หญิงคนเดียวก็เที่ยวได้ : ยุโรปใช่มั้ย ไม่ไกลเกินเอื้อมหรอก” หนังสือมีในห้องสมุดกองประวัติศาสตร์ แค่เราพิมพ์ใน google ว่า ปอ เที่ยวยุโรปก็ออกมาแล้ว (ในห้องสมุดมีหนังสือ)

ในโอกาสนี้ครูจะได้นำสแกร็บบุ๊คและไดอารีขณะที่เดินทางและอยู่ที่ยุโรปบางส่วนมา “แชร์” ข้อมูล อาจจะมีข้อคิดที่น่าสนใจบ้าง

๐ **สแกร็บบุ๊คไปเยอรมนี ค.ศ. ๒๐๐๐** เพื่อไปงานเอ็กซโปนานาชาติที่ฮันโนเวอร์ ครูอยากไปงานนี้มากเพราะอ่านพบในวารสารรายเดือน Deutschland บอกไปที่ท่านทูต ท่านว่าเป็นไปไม่ได้ ไม่มีที่อยู่เนื่องจากคนจองโรงแรมเต็ม ถ้าจะไปต้องอยู่แฟรงก์เฟิร์ตและนั่งรถไป (ซึ่งครูคิดว่าเป็นไปไม่ได้เพราะไกล) ครูปรึกษาอาจารย์ไฟรถาก (Dr. Freitag) ซึ่งเป็นอาจารย์สอนวิชาแผนที่ของครูสมัยเรียนที่จุฬาฯ ท่านว่ามีเพื่อนเป็นอธิการบดีมหาวิทยาลัยเทคนิคฮันโนเวอร์ ช่วงที่ไปเป็นเวลาหยุดเทอม หอพักว่างไปกันสักกี่คนก็ได้ ที่จริงเรือนรับรองของมหาวิทยาลัยก็มี พอบอกสถานทูตไปว่าไม่รบกวนแล้วมีที่อยู่แล้ว ท่านทูตรีบหาที่พักเป็นโรงแรมหรูหราให้

สแกร็บบุ๊คนี้เล่าเรื่องตั้งแต่เดินทางจากไทยไปลงสนามบินที่แฟรงก์เฟิร์ตในวันที่ ๑๔ สิงหาคม ค.ศ. ๒๐๐๐ กำลังซ่อมสนามบินเพื่อ “การเดินทางระบบใหม่” คือจากเครื่องบินต่อรถไฟ

ได้เลย Mr. Link พาไป Oldenwald ซึ่งเป็นที่ยังไม่ค่อยมีนักท่องเที่ยวไป เป็นเขตที่ทิวทัศน์สวยงาม เต็มไปด้วยเรื่องราวทางประวัติศาสตร์ เรื่องเล่า นิทานพื้นบ้าน เช่น บทกวี Nibelungen

หยุดพักที่ Buchen ในสมัยคริสต์ศตวรรษที่ ๑๖ มี เรื่อง Götz von Berlichingen เป็นผู้นำกลุ่มชาวนา ไปต่อที่ Buedigheim พบคุณแม่คุณลิงค์ และคุณอาซุนตา ภริยาคุณลิงค์ บ้านของเขามี ๓ สมัยคือ แบบยุคกลาง สมัยเรอเนสซองซ์ และบาโรค สมัยก่อนบ้านนี้มีคนมากดูแลฟาร์ม ม้าและป่า

ไปต่อที่ Amorbach ฟังคอนเสิร์ตออร์แกนที่ Dr. Gerhard Wiesberger แสดง ออร์แกนที่นี่ถือเป็นออร์แกนใหญ่ที่สุดหรือที่ ๒ ของเยอรมนี มีท่อลมกว่า ๕,๐๐๐ ท่อ คอนเสิร์ตยาวมาก แม้แต่ไกด์ที่จัดทัวร์ยังกระวนกระวาย แต่เมื่อวานโปรเฟสเซอร์ซ้อม ๒ ชั่วโมงครึ่ง วันนี้ซ้อมอีก ๒ ชั่วโมงครึ่ง จึงยอมให้แกเล่นนานหน่อยให้คุ้มกับการซ้อม

กลางวันไปรับประทานอาหารที่ปราสาทของ Count Erbach เมือง Michelstadt ภริยาของท่านเคานต์เป็นพี่สาวของคุณอาซุนตา ครอบครัวนี้เป็นเจ้าของปราสาทมาหลายร้อยปีตั้งแต่ยุคกลาง ครูรู้สึกทึ่งมากที่คนเราจะเป็นเจ้าของที่ดินสืบทอดตระกูลมายาวแบบนี้ เขาเป็นเจ้าของป่าและทำงานเป็นวิศวกรป่าไม้ ลูกชายเขาก็จะไปเรียนป่าไม้ที่รัสเซียปีหนึ่ง นอกนั้นได้เจอใครต่อใครอีกเยอะ มีเจ้าที่เป็นเจ้าของโบสถ์ที่ Amorbach (ไม่ทราบว่าคนเป็นเจ้าของโบสถ์ได้อย่างไร) ศาสตราจารย์จากมหาวิทยาลัยไฮเดลเบิร์กและภริยา แม่ของท่านเคานต์อยู่ที่ปราสาทนี้แต่ไปเติบโตที่บราซิล แล้วก็ต้องกลับมาที่นี่อีกอยู่ดี อาหารอร่อยมากเพราะเป็นอาหาร “โฮมเมด” ไม่ใช่ของสั่งโฮเต็ล

รับประทานแล้วท่านเคานต์พาไปดูห้องต่าง ๆ วิหาร (บ้านเราน่าจะเปรียบได้ว่าเป็นห้องพระ) ตกแต่งด้วยภาพสมัยใหม่ ภาพเหล่านี้เป็นฝีมือศิลปินรับเชิญให้มาพักอยู่ที่อาคารหลังหนึ่งของปราสาทนี้ มีศิลปินชาวเกาหลีด้วย คนข้างนอกได้รับอนุญาตให้เข้ามาที่วิหารนี้ ครอบครัวยังให้คนมาเช่าบางอาคาร พวกเขาจัดกิจกรรมทางศิลปะและทางวิชาการเพื่อประโยชน์ของประชาชนที่อยู่ในละแวกนี้ ท่านถามว่าอยากเจอศิลปินไหม ครูบอกว่าไม่มีเวลาแล้ว ถึงอย่างนั้นท่านยังพาไปโบสถ์ ที่เรียกว่า Basilica สมัยคริสต์ศตวรรษที่ ๑๒ ว่าคนสร้างเป็นเสนาบดีสมัยจักรพรรดิชาร์เลอมาญ (จะเป็นไปได้อย่างไร ชาร์เลอมาญโบราณกว่านั้นมาก หรือว่าหลังเดิมเป็นสมัยนั้นที่เห็นทำใหม่) ครอบครัวยกโบสถ์นี้ให้รัฐมา ๓๐ กว่าปีแล้วเพราะค่าดูแลรักษาและภาษีแพงเกินไป

ยังมีเรื่องเล่าอีกเรื่องว่าทวดของทวดของทวดของท่านเคานต์ถูกโจรสลัดมุสลิมจับไปขังไว้ที่เมืองตูนิส พอหนีกลับบ้านมาได้ ได้ความว่าญาติพี่น้องเป็นกาฬโรคตายไปหมดแล้ว

จึงได้สมบัติทั้งหมดอยู่คนเดียว ท่านทวด ๆ ๆ ๆ รู้สึกสำนึกในบุญคุณของโจรมุสลิม ก็เลยทำรูปพระจันทร์ครึ่งเสี้ยวไว้บนหลังคา

เราขึ้นรถบัสคันเดิมไปที่โรงแรม Burg Hotel ที่ Götzenburg ครูอยากพักผ่อนสัก ๑๕ นาที แต่ใคร ๆ อยากโชว์พิพิธภัณฑ์ เขาว่าที่ตรงนี้เป็นของอัศวินเก๊อตซ์แห่งเบลิชิงเงน คริสต์ศตวรรษที่ ๑๖ เดิมก็เป็นเรื่องเล่าธรรมดา ๆ แต่มีชื่อเสียงขึ้นมาเพราะว่าเกอเธ่เอาเรื่องมาเขียนเป็นบทละคร อัศวินคนนี้เสียมือไปข้างหนึ่งในสงคราม แต่เคราะห์ดีที่มีลูกน้องคิดมือเหล็กให้ได้ใช้จนตาย มือนี้ยังเก็บไว้ในพิพิธภัณฑ์ นอกจากมือยังมีของจากสมัยโรมัน แถวนี้เคยเป็นเมืองโรมัน มีวิทยุกับโทรทัศน์ท้องถิ่นมาสัมภาษณ์ครู ทุกคนแปลกใจว่าครูมาทำไมในที่ห่างไกลแบบนี้

เรากินอาหารเย็น และแยกย้ายกันไปนอน อากาศร้อนมากแถมมีแมลงต่าง ๆ หลายชนิดเข้ามา มีระฆังโบสถ์ดังทุก ๑๕ นาที อินเทอร์เน็ตก็ใช้ไม่ได้ Nokia Communicator พอใช้ได้

๑๕ สิงหาคม ๒๐๐๐

ครูตื่นตีสี่ครึ่ง คุณลิงค์ คุณมูลเลอร์และภริยา พาไปเดินเล่นที่ป่าชุมชน มีนายกเทศมนตรีและภริยามารับ เรายังได้พบนายพรานของคุณมูลเลอร์ซึ่งแต่งตัวเหมือนโรบินฮู้ด คุณมูลเลอร์มีสิทธิล่าสัตว์ในป่านี้ เขาต้องล่าสัตว์จำนวนพอเหมาะไม่มากไม่น้อยกว่าที่กำหนด ถ้าล่าน้อยไปจะถูกริบใบอนุญาต คุณมูลเลอร์เล่าว่า หลังสงครามทุกคนคิดแต่เรื่องหาเงิน จึงปลูกแต่ต้นสนซึ่งผิดเพราะการปลูกไม้เชิงเดี่ยว (monoculture) จะทำให้ต้นไม้เป็นโรคและถูกแมลงกัดกิน สัตว์ก็หากินไม่ได้ เวลาหน้าหนาวต้องเอาอาหารและเกลือไปวางไว้ให้สัตว์ เดี๋ยวนี้คนชอบเที่ยวป่า

เรากลับไปโฮเต็ลและไปที่ชตุตการ์ท (Stuttgart) ไปเยี่ยมโรงงานของเดมเลอร์ไครสเลอร์ เขาแสดงพวกรถยนต์หรูหราที่จะออกสู่ตลาดในอีก ๒ ปี ลูกค้ามาดูได้ว่าเย็บเบาะอย่างไร เลือกสีเบาะได้ มีตัวแทนที่อยู่ประเทศไทยด้วย ที่อวดนักหนาคือศูนย์ฝึกอบรม ครูบอกว่าเคยไปศูนย์อบรมของมิตซูบิชิแล้ว เขาว่าของเขาดีกว่ามีคอร์สทุกระดับทุกหน้าที่ไม่ใช่เฉพาะด้านวิศวกรรม อวดด้วยว่าให้ทุนนักศึกษาไทยเรียนปริญญาเอกที่มหาวิทยาลัยโฮเฮนไฮม์ ๒ ปีด้านการผลิตอาหาร เขาเป็นอาจารย์มหาวิทยาลัยศิลปากรอยู่แล้ว ครูสงสัยว่าทำไมให้เงินน้อย ได้แค่นี้เรียนไม่พอหรอก เขาบอกว่าต้องดูความประพฤติของนักศึกษาก่อน (ที่จริงแล้วนักศึกษาผู้นี้เป็นนักเรียนทุนรัฐบาลไทย บริษัทให้เงินนิดหน่อยแล้วบอกกับใคร ๆ ว่าเป็นนักเรียนทุนของตัว ที่ครูไปเยอรมนีเขาก็อ้างว่าเป็นแขกของบริษัท) ให้นั่งรถโบราณ แต่ไม่ยอมให้ลองนั่งรถสมัยใหม่

จากนั้นไปมหาวิทยาลัยโฮเอนไฮม์ มีอดีตอธิการบดีคือ Dr. Reisch อายุ ๗๑ ปีมาต้อนรับคณะนักเรียนไทยนำโดยตุ๊ก ลูกคุณหมอกมลทิพ ซึ่งเป็นหมอฟันประจำของครูตอนเด็ก ๆ มีนักเรียนแลกเปลี่ยน เช่น จักรกฤษณ์ ซึ่งเป็นทีมงานเกษตรของครูคนหนึ่ง (Asian Institute of Technology) ทำปริญญาเอกอยู่ AIT แต่มาอยู่ที่นี่ ๖ เดือน

Mrs. Gudi Staiblia รัฐมนตรีเกษตรของรัฐบาเดน วือเทมเบอร์ก เลี้ยงอาหารกลางวัน

รับประทานอาหารกลางวันเสร็จแล้วเดินผ่านสถาบันผลิตอาหาร มหาวิทยาลัยนี้เดิมเป็นวังของกษัตริย์แห่งบาเดน วือเทมเบอร์ก กษัตริย์สนพระทัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีมาก ทรงสะสมต้นไม้จากหลาย ๆ ถิ่นในโลก และนำมาปลูกในสวนนี้ น่าเสียดายที่ต้นไม้ใหญ่ ๆ โค่นไปเมื่อมีพายุเดือนธันวาคมปีที่แล้ว

ที่สถาบันผลิตอาหาร ศ. ดร.อัลแบร์ต ฟิสเซอร์ อธิบายวิธีทำไส้กรอก เราได้ชิมไส้กรอกอร่อยมาก ดร.แวร์เนอร์ มีลเบสเวอร์ แห่งสถาบันวิศวกรรมการเกษตรเขตร้อนและกึ่งร้อนอธิบายเรื่องเครื่องมือการเกษตร อากาศร้อนมากจนครูไม่ค่อยมีสมาธิในการฟัง

จุดสุดท้ายคือ พิพิธภัณฑ์การเกษตรของเยอรมนี อธิบายเรื่องการเกษตรตั้งแต่สมัยก่อนประวัติศาสตร์ มีเครื่องจักรกลการเกษตรทุกอย่าง เวลานี้ชาวนาเยอรมันเลิกทำการเกษตรและบริจาคเครื่องมือให้พิพิธภัณฑ์ ดูเครื่องมือทางการเกษตรแล้ว เราเข้าใจประวัติศาสตร์การเกษตรมากขึ้น เมื่อเราเข้าใจกระบวนการพัฒนา เราจะมีวิสัยทัศน์ที่จะวางแผนในอนาคตมากขึ้น

เรานั่งรถในสนามบิน ขึ้นเครื่องบินเล็กที่เดมเลอร์ไครสเลอร์จัดให้ ไปสนามบินฮันโนเวอร์ มีคนที่จัดเอ็กซโป ๒ คน คือ โอลิเวอร์ แบรดลีย์ และเคลาส์ เมอซิเออร์ จะอยู่กับเราระหว่างที่เราอยู่ฮันโนเวอร์ เครื่องบินอีกลำไม่มา ต้องรอที่สนามบิน เจออาจารย์หมู (ดร.สันทนีย์ ผาสุข) เพื่อนนักเรียนของครูที่จุฬาฯ ขณะนี้สอนที่โรงเรียนจิตรลดา ครูส่งหมูไปทำปริญญาเอกทางภูมิศาสตร์ที่ SOAS ที่อังกฤษ หมูมาเยอรมนีเพื่อพบอาจารย์ไฟรถาก เจ้าหน้าที่สองคนมากินข้าวเย็นกับเราเพื่ออธิบายเรื่องเอ็กซโป เขาไม่อยากให้เราเสียเวลาดูคำอธิบายในจอที่จะดูทางอินเทอร์เน็ตได้

๑๖ สิงหาคม ๒๐๐๐

เจ้าหน้าที่เอาข้าวเช้ามาให้บนห้อง มีของกินให้มากมายจนครูต้องเรียกชวลี อารยา และหมูมาช่วยกิน

๐๙:๐๐ น. ไปเอ็กซโป ไปพบผู้จัดงานก่อน เขาให้ประทับลายมือบนเซรามิกและเซ็นชื่อ ไม่ต้องกดแรงเพราะมีเครื่องสั่น ๆ เรานั่งรถกระเช้าไปที่ศาลาไทย ซึ่งดีเพราะได้เห็นทั่วบริเวณ มองข้างนอก ศาลาไทยเป็นก้อน ๆ สีเขียวน่าเกลียด คุณลิงค์บอกว่ามองเหมือนบังเกอร์ มีบริษัทออกแบบมาให้แบบนี้ คุณชายดิศซึ่งเป็นผู้อำนวยการพยายามปรับ โดยการไปซื้อเรือนไทยเล็ก ๆ มา ๓ เรือน บอกว่าพอเสร็จงานจะขายไป นิทรรศการข้างในดี เป็นเรื่อง “อาหารมาจากความหลากหลายทางพันธุกรรม” มีเรื่องสมเด็จย่าและโครงการดอยตุง

จากนั้นไปศาลาเนปาล ศาลาญี่ปุ่น แสดงผลเสียของคาร์บอนไดออกไซด์ มีหัวข้อ “ระบบคู่” คือ สิ่งแวดล้อมและของเสีย

“ZERI” เป็นของโคลัมเบีย มีเรือนไม้ไผ่ มีโครงการพัฒนาต่าง ๆ

วาติกัน (Holy See) มีรูปเคารพ (icon) ที่เก็บในห้องบรรทมของพระสันตะปาปา และนิทรรศการแสดงความทุกข์ในโลก

ก่อนอาหารกลางวันเราไปศาลาภูฏาน แสดงวิถีชีวิตชนบทและวัด มีพระ ๒ - ๓ รูป มาอธิบายเรื่องศาสนา มีเวลาเราก็เลยไปศาลาอินเดีย กล่าวถึงพระเวทที่ ๔ คือ อถรรพเวท มีหมอแผนโบราณอธิบายเรื่องยาต่าง ๆ มีห้องนั่งสมาธิและห้องนวด

หลังอาหารกลางวันเดินต่อไปที่ Hall (ห้องโถง) ที่มีศาลาของประเทศต่าง ๆ หลาย ๆ ประเทศ

ครูไปดูศาลาของสถาบันเกอเธ่ที่หัวข้อเป็นเรื่องโลกแห่งน้ำ ให้เยาวชนประกวดโครงการมีนิสิต ๒ กลุ่มจากคณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยที่อาจารย์อำภาสนับสนุนให้ร่วมแข่งขัน ได้เกียรติบัตรและทุนกับตั๋วเครื่องบินมาเยอรมนี กลุ่มแรกเขียนเรื่องบทบาทของน้ำในพิธีกรรมของไทย อีกกลุ่มเขียนเรื่องชีวิตสองฝั่งคลอง

จากนั้นไป Hall 5 เรื่องพลังงาน แนวโน้มคือหาพลังงานในอนาคต มีพลังงานเท่าไรก็ไม่พอ คนเยอรมันกลัวเรื่องพลังงานนิวเคลียร์เพราะยังไม่แน่ใจเรื่องเทคนิคที่จะจัดการกับขยะนิวเคลียร์ เขาชอบพลังงานแสงอาทิตย์และพลังงานลม แต่เทคโนโลยีในการเก็บพลังงานไฟฟ้ายังพัฒนาไม่ดี มีการคิดเรื่องการแยกน้ำเพื่อพลังงานไฮโดรเจน แต่ก็มีคนว่าว่าจะได้พลังงานไม่พอ

Hall 6 เกี่ยวกับโภชนาการ ความต้องการพื้นฐานและสิ่งแวดล้อม ศิลปินสเปนออกแบบนิทรรศการได้สวยงามมาก เป็นการนำศิลปะมาเสนอข้อเท็จจริงต่าง ๆ มีศิลปินอีกคนชื่อราชีพ

เสฏฐี ออกแบบเรื่องความจำเป็นพื้นฐาน ทำให้ครูได้ความคิดดี ๆ เขาบอกว่าเวลานี้ธุรกิจสะกดจิตเราให้ซื้อของโฆษณาว่า “ได้ของก่อน จ่ายทีหลัง” จากนั้นเราก็ไม่มีเงิน และของที่ซื้อมาก็ไม่มีประโยชน์ กลายเป็นขยะ ความจำเป็นของเราไม่ได้มีแต่เรื่องวัตถุ เรายังต้องการความรัก ความจำเป็นทางจิตใจ หรือจิตวิญญาณ (ศาสนา) หญิงชราอาจจะไม่อยากอยู่ในบ้านพักคนชรา แต่อยากทำงาน งานก็เป็นความจำเป็นพื้นฐานของชีวิตเหมือนกัน

มีนิทรรศการเรื่องแต่ละขั้นตอนของชีวิต ปัญหาวัยรุ่น เรื่องการว่างงานและยาเสพติด ฯลฯ จะสร้างโครงการพัฒนาเพื่อช่วยคนมีปัญหาอย่างไร คุณราชีพเคยทำงานหลายแห่งในโลก เขาเล่าให้ครูฟังว่า Mr. Wolfensohn ประธานธนาคารโลกชวนให้เขาร่วมคณะกรรมการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์

Hall 9 เป็นเรื่องวิสัยทัศน์ของโลกและคริสต์ศตวรรษที่ ๒๑ นิทรรศการแสดงอดีต ๑,๐๐๐ ปี มาแล้ว และค่อย ๆ ผ่านไปถึงอนาคต มีตัวอย่าง ๔ เมืองคือ เซาเปาโล (São Paulo) ประเทศบราซิล อาเคน (Aachen) ประเทศเยอรมนี ดาการ์ (Dakar) ประเทศเซเนกัล และเซี่ยงไฮ้ (Shanghai) ประเทศจีน

กลับโรงแรมและไปรับประทานอาหารเย็นที่ Landhaus Amnan Hotel Restaurant กงสุลกิตติมศักดิ์ไทยประจำดุสเซลดอร์ฟเป็นเจ้าภาพ เขาเป็นทนายความของ Helmut Kohl ซึ่งเป็นงานที่ยาก มีแขกอื่นเช่น Mr. และ Mrs. Krohn คุณโครห์นเป็นกงสุลกิตติมศักดิ์ไทยประจำฮัมบูร์ก มีอธิการบดีมหาวิทยาลัยเทคนิคฮันโนเวอร์ ชื่อ โปรเฟสเซอร์เชตเซิล (Schätzel) ชื่อท่าน แปลว่า “สมบัติน้อย ๆ” หรือที่รัก พอคุณหญิงบาร์บารา (กงสุลกิตติมศักดิ์ไทยประจำบาวาเรีย) เชคแฮนด์กับเขา เขาพูดว่า “เชตเซิล” คุณอาซุนตาคิดว่าเขาเป็นแฟนบาร์บารา ครูนั่งข้างนักรังสีวิทยาจากเมืองเอสเซน ศาสตราจารย์เชตเซิลเป็นนักภูมิศาสตร์เศรษฐกิจ เขาสนใจเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งประเทศที่พัฒนาเทคโนโลยีสูงอย่างสิงคโปร์

๑๗ สิงหาคม ๒๐๐๐

ตอนเช้าเราไปที่ศาลาเยอรมนี ทุก ๆ รัฐมีอะไรมาโชว์ มีภาพยนตร์จอยักษ์ที่คนดูเป็นส่วนหนึ่งของภาพยนตร์

ศาลาอังกฤษแสดงเทคโนโลยีของอังกฤษ และทิวทัศน์ในอังกฤษหลายแห่ง

เราเดินผ่านศาลาสวิตเซอร์แลนด์ ไกด์บอกว่าสวิตเซอร์แลนด์พยายามหลีกเลี่ยงสิ่งที่ใคร ๆ คิดถึงสวิตเซอร์แลนด์ เช่น นาฬิกา ช็อกโกแล็ต จึงทำเป็นรูปกล่องซึ่งเราไม่รู้ว่าแปลว่าอะไร ระหว่างดูนิทรรศการมีคนเล่นเครื่องดนตรีที่ดูเหมือนขิมของไทย

ศาลาเอธิโอเปียแสดงต้นไม้ที่ดูเหมือนต้นกล้วย และที่สำคัญคือหัวกะโหลกยุคหินของ “ลูซี่” ที่อ้างว่าเป็นมนุษย์คนแรกของโลก

บ้านโลก (Global House) เป็นศาลาที่แสดงโครงการจากทั่วโลก เช่น บราซิลแสดงการใช้ของเหลือใช้ (ขยะ) สร้างงานศิลปะที่ใช้สอยได้ อินเดียมีโครงการเรียกว่า “วิทยาลัยเท้าเปล่า” สำหรับคนยากจน โดยเฉพาะอย่างยิ่งเด็กผู้หญิง

ศาลานอร์เวย์ก็ดูแปลก มีห้องว่างเพื่อแสดงความเงียบ อีกห้องมีภาพยนตร์ แต่เราไม่ได้ดู สาวไกด์อธิบายแต่เพียงว่าประเทศยุโรปอื่น ๆ ไม่อยากให้นอร์เวย์เข้าอียูเพราะนอร์เวย์รวย

ครูนั่งรถไปมหาวิทยาลัยเทคนิคฮันโนเวอร์ ศาสตราจารย์เชตเชิลเป็นเจ้าภาพเลี้ยงอาหาร กลางวัน และไปที่สวนสมัยบาโรคชื่อ Herrenhausen เป็นของนครฮันโนเวอร์ถึงแม้จะอยู่ใกล้ มหาวิทยาลัย เคยมีอาคาร แต่ถูกบอมบ์สมัยสงครามโลกครั้งที่ ๒

จุดต่อไปเป็น Federal Institute for Geosciences and Natural Resources (BGR - Bundesanstalt für Geowissenschaften und Rohstoffe) เราได้ฟังการบรรยายสรุปเกี่ยวกับโครงการที่ร่วมมือกับไทย มีเจ้าหน้าที่กรมทรัพยากรธรณีจากประเทศไทยมาด้วย เราดูเฮลิคอปเตอร์ที่ใช้สำหรับสำรวจ

จาก BGR เรากลับไปที่เอ็กซโป ไปศาลาของ DEG คือ Deutsche Investitions - und Entwicklungsgesellschaft เป็นองค์กรให้สินเชื่อ มีโครงการเกี่ยวกับน้ำ แผ่นดิน ลม และไฟ

Europahaus วิสาหกิจเอกชนสนับสนุน แสดงนิทรรศการหลายอย่างทั้งด้านวัฒนธรรมและเทคโนโลยี ฯลฯ

ศาลา EU แสดงงานของ EU มีภาพยนตร์ที่ดูแล้วเวียนศีรษะ

ศาลาฝรั่งเศส ครูพยายามพูดภาษาฝรั่งเศสกับไกด์ และแปลกใจที่เธอไม่รู้ภาษาฝรั่งเศส ตรงข้ามกับศาลาจีนที่พูดภาษาจีนกันใหญ่ ดังจะเล่าต่อไป

ศาลาฟินแลนด์ โนเกียเป็นเจ้าภาพทั้งศาลา แสดงเทคโนโลยีสมัยใหม่ที่ก้าวหน้า พร้อมไปกับธรรมชาติอันงดงามของประเทศ ป่าไม้และสัตว์ต่าง ๆ จากสีสันของศาลาน่าจะพยายามดึงดูดเด็ก ๆ

ศาลาจอร์แดน เป็นการแสดงศิลปะนอกอาคาร แนวคิดคือ การขุดค้นทางโบราณคดีและศิลปะสมัยใหม่

สุดท้ายในวันนี้เราไปศาลาจีน ครูได้ฝึกการพูดและฟังภาษาจีน ซึ่งครูทำได้ค่อนข้างดี ในศาลาแสดงศิลปะถ้ำพุทธศาสนา โครงการอวกาศ การปลูกป่า และการพัฒนาเซี่ยงไฮ้ ส่วนสำคัญคือยาจีน ได้ยินว่าหลังจากงานเอ็กซโป จะเก็บศาลานี้ทำเป็นศูนย์ศึกษาสมุนไพรจีน การแพทย์ทางเลือกที่คนตะวันตกสนใจมากในเวลานี้ มีภาพยนตร์เสียงรอบตัวเกี่ยวกับมณฑลต่าง ๆ ในจีน ครูชอบมากเพราะได้เห็นว่าไปที่ไหนแล้ว ที่ไหนยังไม่ได้ไป

เรากินอาหารเย็นที่ Gastwirtschaft Fritz Wichmann เป็นครั้งแรกที่รู้สึกหนาว เพราะรับประทานกลางแจ้ง กงสุลไทยที่เกาะแคนารี่ก็มา จริง ๆ เขาเป็นคนเยอรมัน แต่อยู่สเปนมานาน ครูถามเขาว่าทำไมชอบอยู่สเปน เขาว่าตอนหนุ่ม ๆ เขาไม่รวยพอที่จะทำธุรกิจในเยอรมนี ที่สเปนยังพอไหว เวลานี้เขารวยมาก ชอบสร้างสวนนก เขามีสวนแบบนี้ที่สเปน และคิดจะสร้างสักแห่งที่ฮันโนเวอร์ เขาสร้างเรือนไทยงาม ๆ หลายหลังในสเปน

๑๘ สิงหาคม ๒๐๐๐

เช้านี้เราไปที่ฟาร์ม AGRI 21 เราดูวิธีการปลูกมันฝรั่ง การเตรียมกล้ามันฝรั่งที่ปราศจากไวรัส เขาใส่ปุ๋ย และยาฆ่าแมลงบ้าง แต่ต้องวัดปริมาณที่จำเป็นจริง ๆ ครูชิมเหล้าที่ทำจากมันฝรั่ง มันฝรั่งต้ม มันฝรั่งทอดกรอบ ฯลฯ

เราไปอีกฟาร์มชื่อ Hermannsdorfer Landwerkstatten เป็นฟาร์มที่ปลูกพืชแบบอินทรีย์ (เยอรมันเรียกว่า Bio บีโอ) ไม่ใช้สารเคมี ปศุสัตว์ หมูและไก่ อยู่ในคอกที่น่าสบาย เขาสนใจรักษา Bio อาหารสัตว์ก็ต้องมาจากธรรมชาติ ใช้ปุ๋ยธรรมชาติ เช่น ปุ๋ยคอก ทำไบโอแก๊ส ฯลฯ มีโรงฆ่าสัตว์ของตัวเอง ผู้ที่ดูแลด้านสุขภาพสัตว์ คือ มหาวิทยาลัยฮันโนเวอร์ มีที่ขายของที่เป็นผลิตแบบ “บีโอ” ที่มาจากฟาร์มอื่น ๆ ด้วย

กลับไปที่เอ็กซโปอีก ศาลาของเดมเลอร์ไครสเลอร์ (บริษัทที่นี้อีกแล้ว!) มีห้องเกมคอมพิวเตอร์สำหรับล่อเด็ก

สุดท้ายไปศาลา TUI เป็นบริษัททท่องเที่ยวขนาดใหญ่ เราพยายามขอให้เขาพานักท่องเที่ยวไปเที่ยวเมืองไทยมากขึ้น ดูเขามีปัญหามาก เช่น มีไกด์ที่พูดภาษาเยอรมันไม่มากพอ เราต่างมองไปที่อาจารย์อำภาซึ่งสอนภาษาเยอรมัน ท่านน่าจะช่วยได้ ครูบอกเขาว่าเพื่อนครูสอนภาษาฝรั่งเศส เธอจัดให้นักท่องเที่ยวฝรั่งเศสพักที่บ้านนักเรียน เด็กได้ฝึกภาษาฝรั่งเศสและมีรายได้เสริมด้วย

อีกปัญหาคือการบริการและการคมนาคม ในประเทศไทยไม่มีป้ายภาษาอังกฤษ เรา “ขาย” ประเทศเราแค่เป็นดินแดนแห่งรอยยิ้ม ซึ่งไม่เพียงพอสำหรับนักท่องเที่ยวระดับดี

เรานั่งรถไปฮัมบูร์ก กงสุลโครห์นและครอบครัวคอยต้อนรับ ครูพักอยู่ที่เรือนรับรองที่เคยอยู่เมื่อ ๑๘ ปีมาแล้ว และ ๕ ปีมาแล้ว แม่บ้านก็คนเดิม

ผู้บริหารของฮัมบูร์กให้หนังสือท่องเที่ยวของทีโอดอร์ ฟองทาน นักเขียนเยอรมันที่มีชื่อเสียง

ต้องรีบอาบน้ำ แต่ไม่มีน้ำร้อน รอสักพักก็ร้อนเกินไปจึงต้องจำอาบน้ำเย็น

ไปโรงแรมพบคนไทยที่อยู่ฮัมบูร์กและบริเวณแถวนั้น ปกติท่านทูตจะพูดรายงาน และเชิญให้ครูพูด คราวนี้ท่านทูตพูดนิดเดียว และเชิญสตรีไทยท่านหนึ่งเป็นตัวแทนของชุมชนไทยขึ้นพูด เธอบอกว่าชุมชนไทยที่นี่ส่วนใหญ่เป็นผู้หญิงแต่งงานกับผู้ชายเยอรมัน จำเป็นต้องมีองค์การระหว่างประเทศที่มาช่วยหญิงพวกนี้จากความชั่วร้าย (ฟังดูแปลก) สอนภาษาเยอรมันจะได้อยู่รอดได้ ฯลฯ พอครูเริ่มพูด มีผู้ชายคนหนึ่งเป็นลมล้มโครมลงไป ครูบอกชวลี พยาบาลประจำของครูให้ไปดู ชวลีว่าเขาน้ำตาลหมดตัว เอาน้ำหวานให้จิบไปนิดหนึ่งก็ฟื้นขึ้นมา พอผู้ชายคนนั้นดีขึ้น มีสาวคนหนึ่งดุชวลียกใหญ่ บอกว่าเธอเป็นพยาบาล ฉะนั้นจึงทนไม่ได้ที่ชวลีเอาอะไรให้ผู้ชายคนนั้นดื่มโดยไม่ตรวจน้ำตาลก่อน

ครูรับประทานอาหารเย็นที่บ้านคุณมอนิกา ลิงค์ คือ แม่คุณลิงค์ ครูเคยมาบ้านนี้หนหนึ่ง ตอนพ่อคุณลิงค์เป็นกงสุลกิตติมศักดิ์

๑๙ สิงหาคม ๒๐๐๐

พอตื่นมา ท่านทูต คุณแต๋วและแพร ลูกสาวมา คุณแต๋วกับแพรจะกลับไปเบอร์ลิน เพราะแพรต้องกลับไปเรียนหนังสือที่สหรัฐอเมริกา วันนี้เป็นวันเกิดคุณแต๋ว ครูจึงอวยพรวันเกิดเธอ

เรานั่งรถบัสไปเกาะรือเกนในทะเลบอลติกหรือทะเลตะวันออก ใช้เวลา ๖ ชั่วโมงครึ่ง ไม่หยุดเลยรถติด และถนนในเยอรมันตะวันออกก็ไม่ค่อยดี ไปถึงโรงแรม Villa Salva ช้ากว่ากำหนด ก็เลยไม่ได้ไปดูปราสาท Professor Freitag คอยอยู่ตรงนั้น กินข้าวกลางวันเสร็จ ๑๕.๐๐ น. หลังอาหาร นายกเทศมนตรีพาไปดูบ้านพักตากอากาศสร้างสไตล์ยุโรป เช่น ฝรั่งเศส เยอรมนี ส่วนมากสร้างในคริสต์ศตวรรษที่ ๑๙ และต้นคริสต์ศตวรรษที่ ๒๐ บ้านพวกนี้ถูกยึดสมัยคอมมิวนิสต์ คืนเจ้าของเมื่อ ๑๐ ปีก่อนหลังรวมประเทศ ส่วนใหญ่เป็นโฮเต็ล ทางไปชายหาดมีป้ายเป็นรูปสัตว์ เพื่อช่วยเด็กที่อ่านหนังสือยังไม่ได้ เด็กจะจำสถานที่เมื่อกลับจากชายหาดได้

หาดทรายแบ่งเป็นหาดธรรมดากับหาดเอฟคาคา (FKK - Frei Körper Kultur) ซึ่งแปลว่า หาดแก้ผ้า หรือวัฒนธรรมการปราศจากเสื้อผ้า ครูไม่เข้าใจว่าทำไมแก้ผ้าได้ บางแห่งเขาอธิบายว่า หาดแก้ผ้าเป็นที่ทางราชการได้ตรวจแล้วว่า ไม่มีหินคม ๆ ที่เป็นอันตรายต่อคนแก้ผ้า

เรากินน้ำชา High Tea (แปลว่ากินแยะ ๆ เท่า ๆ อาหารเย็น) ที่โรงแรมเคมปินสกี้ ซึ่งเปิดใหม่ และไป Ralswiek เพื่อไปดูละครกลางแจ้งเป็นละครประวัติศาสตร์ประจำปี เรียกว่า ชเตติตเตอเบเคอร์ เฟสต์ชปีล (Störtebeker Festspiel) เป็นละครเรื่องวีรบุรุษท้องถิ่นชื่อ ชเตติตเตอเบเคอร์ คริสต์ศตวรรษที่ ๑๔ อยู่ชายแดนเยอรมนี เดนมาร์ก เล่นเป็นภาษาพื้นเมืองฟังไม่รู้เรื่องคนที่เข้าใจเล่าว่าจะมีตลกแบบหยาบ ๆ ซึ่งเป็นปกติสำหรับการแสดงพื้นบ้านแบบนี้ เราได้เรียนรู้ประวัติศาสตร์ ภูมิศาสตร์ของบริเวณนี้ทั้งฝั่งเดนมาร์กและฝั่งเยอรมนี เป็นครั้งแรกที่ต้องดูแผนที่ระหว่างดูละคร เขาทำได้น่าตื่นเต้น และดูเป็นจริงเป็นจัง อาคารจริง ม้าจริง เรือจริง

คนมาดูเป็นพัน ๆ คน เมื่อซื้อตั๋ว เขาแจกเสื้อฝนด้วย ทำให้นึกถึงเมื่อไปดูละครกลางแจ้งที่คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ซึ่งซื้อตั๋วแล้วแถมยากันยุงซองหนึ่ง

เขาว่า Climax ของเรื่องตอนท้ายนางเอกตกลงมาจากหอคอย แต่ครูไม่เห็นเพราะแว่บนั้น หลับไป

หลังละครง่วงมาก อยากไปนอน แต่โรงแรมเตรียมอาหารซัปเปอร์ และมีเค้กฉลองวันเกิดชวลี

๒๐ สิงหาคม ๒๐๐๐

เช้านี้ เราไปท่าเรือลงเรือ Cap Arkene ชมวิว มีกวีและจิตรกรที่มาเขียนบทกวีและเขียนภาพทิวทัศน์งาม ๆ ที่นี่มาก ที่มีชื่อเสียงที่สุดคือ คาสปาร์ ดาวิด ฟรีดรีช (Caspar David Friedrich ค.ศ. ๑๗๗๔ - ๑๘๔๐) นักเขียนทิวทัศน์ยุคโรแมนติก วาดภาพ Königsstuhl ซึ่งเป็นหน้าผาหิน

ชอล์กสีขาวที่มีชื่อเสียง คนในรูปของเขาจะหันหลังให้ภาพ เหมือนบอกว่าคนเราไม่สำคัญอะไรเลย เมื่อเทียบกับธรรมชาติอันยิ่งใหญ่

เราลงเรือที่ Sassnitz เดินไปตามหาดทราย นอกจากจะมีหินชอล์ก หินทราย ยังมีหิน flintstone

เราเดินขึ้นเคอนิคชตูล เดินไม่ยากอย่างที่คิด แต่ต้องจ่ายเงิน มีคนแก่ ๆ เดินอยู่แยะ หมูกับครูคุยกันว่าเราจะต้องทำตัวให้แข็งแรง และเราจะไปที่โน่นที่นี่รอบโลกเวลาเราปลดเกษียณ ที่นี่ทิวทัศน์งามมาก เหมือนภาพของคาสปาร์ ดาวีด ฟรีดริช เรานั่งรถบัสเดินทางต่อ ดูป้ายข้างทาง ไม่ใช่ภาษาเยอรมัน เป็นภาษาสลาฟ (?) เราหยุดรับประทานอาหารกลางวันที่โรงแรม Wreecher Hof ผู้ว่าราชการรือเกนมารับประทานอาหารด้วย เขาเป็นคนเอสเซน ไม่ใช่คนที่นี่ แต่ก็ชอบที่นี่

สมุดหมดแค่นี้ (เรื่องยังไม่จบ)

- **สแกร็บบุ๊คอื่น ๆ** ยังมีอีกหลายเล่ม เช่น
  - ไปนอร์เวย์ ค.ศ. ๒๐๐๐
  - ค.ศ. ๒๐๐๗ ไปเรียนที่ฝรั่งเศส พิมพ์เป็นหนังสือแล้ว
  - สเปน ค.ศ. ๒๐๐๘ แทนพระองค์สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ เปิดสยามพาร์คที่เทเนรีเฟ กินไปยา (paella)
  - ค.ศ. ๒๐๐๘ เยอรมนี ตัว Gartenswerge, ศูนย์วิจัยมะเร็งไฮเดลแบร์ก
  - ค.ศ. ๒๐๐๘ ไปประชุมเรื่องสิ่งแวดล้อมที่สเปน ไป Alhambra
  - ค.ศ. ๒๐๐๙ ไปเจนีวา CERN (CMS) ไฟฟ้าพลังนิวเคลียร์ที่ฝรั่งเศส กินอาหาร Chefs des Chefs รับปริญญากิตติมศักดิ์ที่ Langues O' นิทรรศการทวารวดี
  - ค.ศ. ๒๐๐๙ ประชุมลินเดา ไปเบอร์ลิน
  - ค.ศ. ๒๐๐๙ เยอรมนี ลินเดา
- **ไดอารีไปอิตาลี** ไปงานเอ็กซโปทางด้านเกษตร อาหาร และพลังงาน (Feeding the Planet, Energy for Life)

๒๒ สิงหาคม ๒๐๑๕

ไปที่งานเอ็กซโป ศาลาแรกที่ไปดูคือ ศาลาซีโร่ หรือ ศูนย์ (Zero Pavilion) ที่เขียนไว้ที่ศาลาคือ The Zero Hunger Challenge, United for a Sustainable World ถามนายจิวเซปเป ซาลา ประธานอำนวยการเอ็กซโปว่า มีอะไรที่เกี่ยวกับโครงการ Zero Hunger ของ เอฟ เอ โอ

ที่ครูเคยไปร่วมงานของเขาที่ประเทศติมอร์เลสเต แถมตอนนี้ได้รับทาบทามให้เป็นทูตพิเศษของโครงการนี้ เขาบอกว่าไม่ใช่

ด้านหน้าทำเหมือนว่าเป็นห้องสมุด มีลิ้นชักแยะ ดูเหมือนห้องสมุดปนร้านขายยาจีนมีเสียงสวดพระเวท (แบบอินเดีย) เรื่องราวเกี่ยวกับการผลิตอาหาร มีภาพยนตร์ถ่ายที่ยุโรปตอนใต้ตามเรื่องสมมติว่าเป็นเวลาประมาณคริสต์ศตวรรษที่ ๑๔ แสดงเรื่อง Domestification of Plants ได้แก่ การที่มนุษย์รู้จักนำเอาพืชพรรณมาปลูก ให้เห็นถึงเมล็ดพันธุ์ต่าง ๆ ห้องที่ ๒ เป็น Domestification of Animals มีรูปสัตว์จำลองทำเป็นสีขาว ปลาต่าง ๆ แขวนไว้บนเพดาน

มีต้นไม้ที่ไม่ทราบว่าเป็นต้นอะไร แต่อธิบายว่าเป็นต้นไม้แห่งความรู้

ลานด้านนอกมีรูปหล่อสำริดเป็นรูปเด็กกับหนังสือ แต่ว่าถ้าเป็นธรรมเนียมไทยก็ไม่ถูก คือ เอาหนังสือไว้ใต้ขา

เข้าไปในห้องอีกอาคารมีกังหันน้ำจำลอง (แบบที่ไทยเรียกว่าหลุก) มีแถว Lombardy คือ อยู่ใกล้ ๆ แถวนี้เอง

มีเรื่องการอนุรักษ์วัฒนธรรม มีโบราณวัตถุซึ่งมาจากพิพิธภัณฑ์ของอิตาลี

นิทรรศการแสดงความเปลี่ยนแปลงจากชนบทตั้งแต่สมัยโบราณถึงสมัยคริสต์ศตวรรษที่ ๑๘ ในที่ต่าง ๆ จนถึงการปฏิวัติอุตสาหกรรมและโลกอุตสาหกรรมในคริสต์ศตวรรษที่ ๒๐ แต่ก็สรุปว่าต้องจัดการโลกของเราให้เกษตรกรอยู่ได้ ธรรมชาติต้องชนะ

อีกห้องแสดงให้เห็นว่าขยะเป็นปัญหาใหญ่ หนึ่งในสามของอาหารถูกทิ้งไปเปล่า ๆ

ห้องสุดท้ายเป็นโลกแห่งความเป็นจริง เขามีโครงการพัฒนาหลายแห่งในโลกตามคติว่าทุกอย่างปรับปรุงได้ มีโครงการ ๙๐๐ โครงการ คัดเลือกมาแสดง ๑๙ โครงการ เช่น โครงการปลูกกาแฟ ของกัวเตมาลา และโครงการพัฒนาทุ่งหญ้าของมองโกเลีย

ศาลาอิสราเอล เป็นเรื่องท้องทุ่งแห่งวันพรุ่งนี้ แสดงความสำเร็จและศักยภาพของอิสราเอล ในฐานะดินแดนแห่งการทำงานวิจัยและพัฒนา ที่สามารถเปลี่ยนแปลงดินแดนที่แห้งแล้งให้อุดมสมบูรณ์ ใช้ฉายวิดีโอเป็นหลัก โดยมีนักแสดงของอิสราเอลเป็นตัวแสดง ดินแดนนี้เป็นแหล่งกำเนิดของศาสนาต่าง ๆ พยายามเพิ่มต้นไม้ ลดทะเลทราย สามารถเลี้ยงดูพลโลกได้ อาศัยการชลประทาน ตอนแรกใช้ sprinkler (ฉีดน้ำ) แต่ว่าเป็นการใช้น้ำมากเกินไป จึงใช้ระบบน้ำหยด (drip irrigation) สามารถแก้ปัญหาดินเค็มได้

ด้านนอกศาลามีร้านขายของที่ระลึก มีร้านขายอาหาร ขายตะกร้าให้คนนั่งปิกนิก มีสวนแบบตั้งฉากปลูกข้าวโพด ข้าวสาลี ข้าวเจ้า ใช้น้ำหยดซึ่งคำนวณให้พอดี

ศาลา Holy See (วาติกัน) ซึ่งครูอยากจะดูเพื่อเปรียบเทียบกับเมื่อ ๑๕ ปีที่แล้ว มีรูปถ่ายต่าง ๆ แสดงปัญหาความทุกข์ต่าง ๆ ในโลก เช่น ความขัดแย้ง ความก้าวร้าวรุนแรง (aggression) การล่อใจให้ไขว้เขว (distraction) ความว้าเหว่ (loneliness) การเป็นทาส ความกระหาย ความสูญเปล่า (waste) ความหิวโหย ฯลฯ ในทวีปทั้ง ๕ มีรูปพระสันตะปาปา มีพรมแขวนข้างฝาเป็นรูปของรูเบนส์ เรื่อง Last Supper ที่พระเยซูเสวยกับพระอัครสาวก (apostles) ต่าง ๆ จูดาห์ผู้ทรยศคนเดียวที่ไม่มองพระเยซู มองไปอีกทาง ไกด์บอกว่าถ้าคนเราไม่สนใจร่วมแก้ปัญหา ทำตัวเหมือนจูดาห์ โลกก็จะมีปัญหา

มีโต๊ะฉายรูปลงไปเป็นรูปอะไรก็ไม่รู้เรื่อง ไกด์บอกว่าเป็นการแสดงว่าโต๊ะกินข้าว ไม่ใช่สำหรับกินข้าวอย่างเดียว แต่เป็นการใช้เวลาร่วมกันทำอะไรสร้างสรรค์ (creative) ไม่เฉยเมย (passive)

ฝาผนังอีกด้านเป็นวิธีแก้ปัญหาของศาสนจักรวาติกัน

๑. ที่เอกวาดอร์ ให้อาหารคนจน ถือว่าอาหารเป็นของทุกคน (Food for All) ต้องแบ่งปันกันอย่างเท่าเทียม

๒. การช่วยเหลือในค่ายอพยพของพวก Kurds

๓. บูกินา ฟาโซ ขุดบ่อน้ำ พยายามแก้ปัญหาการที่ทะเลทรายแผ่ขยาย (desertification)

สรุปว่าต้องเปลี่ยนโลกาภิวัตน์แห่งความแตกต่างมาเป็นโลกาภิวัตน์แห่งความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน

แวะเข้าไปที่ศาลาเนเธอร์แลนด์ เห็นมีอาหารมากมาย แต่ที่มีเนื้อหาไม่มีคนอธิบาย และไม่มีเวลา เลยไม่รู้เรื่อง

ไปที่ภัตตาคารอีดองติกา โกโลโซ นายซาลาเลี้ยง

หลังอาหารไปศาลาฝรั่งเศส แต่แรกอธิบายเป็นภาษาอังกฤษ และเห็นถามศัพท์กัน เลยขอให้เขาอธิบายเป็นภาษาฝรั่งเศส

ด้านนอกศาลาทำสวนมีสวนสมุนไพร เครื่องเทศ พืชล้มลุก เช่น ข้าวโพด ข้าวสาลี สตรอเบอร์รี่ พวกเบอร์รี่ต่าง ๆ พริกต่าง ๆ พืชอะไรสักอย่างคล้าย ๆ หอมหัวเล็ก และไม้ผล เช่น แพร์ แอปเปิล กล้วยมาจากดินแดนหรือจังหวัดโพ้นทะเล ตั้งแต่เปิดงานมาเปลี่ยนพืช ๓ ครั้งแล้ว

ในศาลาออกแบบเหมือนตลาด มีของแขวนลงมาจากเพดาน ของจริงไม่ได้สูงแบบนี้ มีปั๊มน้ำมันซึ่งเป็นพวกพลังงานทางเลือก

เสื้อทำด้วยข้าวโพด เปลือกหอย และบีทรูท

แสดงผลิตภัณฑ์อาหารที่มาจากแคว้นเบรอตาญ มีของแปรรูป เช่น น้ำแอปเปิล

เขาว่าการทำการเกษตรและการแปรรูปสินค้าทำให้คนมีอาชีพมากมาย ครูถามว่าเขามีปัญหาบ้างหรือไม่ว่าคนรุ่นใหม่ไม่ยอมทำการเกษตร ไกด์บอกว่ามีบ้าง แต่ก็มีวิธีชักชวนกัน เช่น งานแปรรูป การคิดผลิตภัณฑ์ใหม่ ๆ เป็นงานที่เด็กสนใจ

ในศาลามีรูปหลุยส์ ปาสเตอร์อยู่ เพราะเป็นคนค้นพบแบคทีเรียซึ่งมีประโยชน์ในการแปรรูปอาหารนมเป็นเนยแข็ง ฝรั่งเศสมีเนยแข็งกว่า ๓๕๐ ชนิด ตามถิ่นต่าง ๆ ได้ลงทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ ภาษาอังกฤษเรียกว่า Geographic Indication (GI) เช่น ไวน์ เนยแข็ง เนย

มีการประกวดสิ่งประดิษฐ์สร้างสรรค์หรือนวัตกรรม เช่น เห็ดงอกอยู่ในกล่องกระดาษปกติหอยนางรมจะเลี้ยงได้ในมหาสมุทรแอตแลนติกเพราะมีน้ำขึ้นน้ำลงกำลังพอเหมาะ แต่ทะเลเมดิเตอร์เรเนียนเลี้ยงไม่ได้ เขามีวิธีใช้โซลาร์เซลล์ทำให้มีน้ำขึ้นน้ำลง จนเลี้ยงได้

ในการตกแต่งมีการใช้ภาชนะและเครื่องครัวจากทั่วโลกรวมทั้งของฝรั่งเศสด้วย

ก่อนออกไปดูการทำขนมปังบาแก็ต ต้องเอามีดโกนบากเป็นระยะ เพื่อให้สุกทั่วถึงดี

ศาลาเยอรมนี ให้ชื่อว่า Fields of Ideas เป็นเรื่องเทคโนโลยีที่เกี่ยวกับการเกษตร เช่น

๑. น้ำ กล่าวถึงโครงการที่เยอรมนี ออสเตรีย และสวิตเซอร์แลนด์ ร่วมกันอนุรักษ์ทะเลสาบคองสตองซ์ (หรือเรียกอีกอย่างว่าโบเดนเซ) ต้องร่วมมือกันทั้งฝ่ายการเมือง ฝ่ายอุตสาหกรรม และฝ่ายวิจัย (มหาวิทยาลัยและสถาบันวิจัย)

๒. แสงสว่าง ใช้เทคโนโลยีไฟฟ้าแสงอาทิตย์ที่พิมพ์ลงในแผ่นพลาสติกได้ เอาไปใช้ตอนกลางคืนได้ เขาแสดง Solar tree

๓. ดิน ผู้นำในเรื่องนี้คือ Sepp Braun เป็นเกษตรกรมากว่า ๓๐ ปี มีคำพูดว่า Wir müssen die Böden wieder lebendig machen เราจะต้องทำให้ดินมีชีวิตขึ้นมาอีก ต้องให้ดินดี ปลูกพืชใช้ปุ๋ยธรรมชาติ ทำฟาร์มขนาดเล็ก ปลูกพืชมากขึ้น ทำให้ผลผลิตมีคุณภาพดี

๔. อากาศ สิ่งแวดล้อมได้รับผลกระทบจากกิจกรรมของมนุษย์ ยกตัวอย่างทะเลสาบอารัล ในเอเชียกลางที่มีน้ำน้อยลงทุกที บริเวณที่ใกล้คาซัคสถานดีขึ้น แต่ที่อื่นยังไม่ดี

๕. ความหลากหลายทางพันธุกรรม มีเทคโนโลยีที่สามารถอนุรักษ์พืชพรรณที่ใกล้สูญพันธุ์ ได้จาก Gene Bank ที่ St. Petersburg ที่เก็บพันธุ์จาก Swabian Alps (แถว ๆ บาเดน วือเทมเบอร์ก) เอามาเพาะใหม่

๖. ตลาด มีการพิสูจน์ว่าการที่คนมาซื้อปลาที่ตลาดมีส่วนกระทบระบบนิเวศ

ขึ้นชั้นบนของศาลา มีสวนที่เรียกว่า Garden of Ideas ผลผลิตเข้า Gourmet Restaurant การปลูกพืชบนดาดฟ้า ไม่ใช้ดินมาก ปุ๋ยเป็นของออร์แกนิก (ไม่มีสารพิษ) เท่านั้น ที่เบอร์ลินมีผู้หญิงชื่อ Erika MAYR เลี้ยงผึ้ง เขามีน้ำผึ้ง ๔ แบบ เกิดจากเลี้ยงผึ้งด้วยเกสรดอกไม้ ๔ ชนิด

มีที่สอนเด็กด้วย

ศาลาสหรัฐอเมริกา แนวคิด American Food 2.0 : United to Feed the Planet มีวิดีโอ ประธานาธิบดีโอบามาออกมาพูดเรื่องจะทำอย่างไรจึงจะเลี้ยงคนได้ ๙,๐๐๐ ล้านคน ใน ค.ศ. ๒๐๕๐ ต้องเป็นอาหารสุขภาพ ต้องมีความมั่นคงทางอาหาร (food security) ต่อสู้การเปลี่ยนแปลงอากาศ (climate change) ใช้วิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี นวัตกรรม และการค้าเสรี มีกำแพงปลูกพืชด้วยน้ำหยด คล้าย ๆ กับของอิสราเอล ใช้ปลูกในรัฐที่มีน้ำน้อย แผงต้นไม้เคลื่อนที่ได้ ปลูกผัก ธัญพืช สมุนไพร

มีวิดีโอแสดงเรื่องการทำอาหารอเมริกันแบบต่าง ๆ ตามเทศกาล เช่น อาหารวันขอบคุณพระเจ้า (Thanksgiving)

การปลูกต้นไม้ในเมือง การปลูกพืชแบบอุตสาหกรรม

ชั้นบนเป็นกระจกที่เปลี่ยนสีได้เพื่อลดอุณหภูมิ

ศาลาญี่ปุ่น ได้เข้าในห้องรับแขก ประดับด้วยต้นบอนไซ ผู้อำนวยการศาลาเลี้ยงน้ำชาญี่ปุ่นเย็น ค่อยมีกำลัง แล้วเข้าไปดูวิดีโอเรื่องต่าง ๆ เช่น เรื่องธรรมชาติกับมนุษย์ การเขียนตัวอักษรญี่ปุ่น ข้าวงอก มีงานฉลองต่าง ๆ น้ำตกมีรูปต่าง ๆ ใช้สมาร์ทโฟนอัดรูปไว้ได้

สุดท้ายเป็นรายการ New Design of Tableware, Future Restaurant คือ อาหารอยู่บนโต๊ะ คอมพิวเตอร์จะสั่งอะไรก็เอาตะเกียบเคาะ ครูเคาะผิดตั้งแต่เลือกภาษา เป็นภาษาญี่ปุ่นอ่านไม่ออก เลยกดไปเรื่อยเลือกอาหารอะไร ที่จริงแล้วอาจจะเป็นการทำวิจัยว่าคนที่มาในงานชอบอาหารญี่ปุ่น แบบไหน เป็นการตรวจตลาด

ศาลารัสเซีย นำเสนอความมุ่งมั่นของรัสเซียที่จะมีส่วนร่วมสร้างความมั่นคงของอาหาร เขาอวดของเขาว่าเป็นดินดำ อุดมสมบูรณ์ มีแผนที่รัสเซียทำด้วยเมล็ดธัญพืช ตัวอย่างพันธุ์พืชที่นักวิทยาศาสตร์เก็บจากที่ต่าง ๆ ไปไว้ที่ St. Petersburg ชิมเครื่องดื่มและขนมพื้นเมือง ดูตารางธาตุของ Mendeleev ดูมุมหนังสือ ส่วนมากเป็นตำรากับข้าว ไปนั่งที่ห้องอาหารรถไฟ ทำเหมือนกับอยู่ในรถไฟสาย Trans-Siberian ที่แล่นผ่านทิวทัศน์ต่าง ๆ

ขึ้นไปบนหลังคาดูทิวทัศน์

ศาลาสินค้าออร์แกนิก (Organic Pavilion) เป็นส่วนของสวนความหลากหลายทางชีวภาพ หลาย ๆ หน่วยงานของอิตาลีร่วมกันจัด เช่น กระทรวงนโยบายด้านการเกษตร อาหาร และป่าไม้ มหาวิทยาลัยโบโลญา มหาวิทยาลัยปาดัว เน้นการเพาะปลูกแบบอินทรีย์จากฟาร์มหลาย ๆ แห่ง เช่น จากซิซิลี มีอาหารที่ทำจากพืชต่าง ๆ ที่เกือบสูญพันธุ์ไปจากโลกแล้ว มีแป้งต่าง ๆ เนยแข็ง เช่น เนยแข็ง mozerella ตลาดออร์แกนิก ครูซื้อเมล็ดพันธุ์ผักจะมาปลูก

ได้ทำแป้งพาสต้า ใส่แป้ง เมล็ดอะไรไม่ทราบ เขาบอกแล้วลืมแล้ว ใส่น้ำ ใส่น้ำมันโอลีฟ เวลาทำต้องใช้แรงมากจริง ๆ

แวะไปศาลาไทย เป็นรูปงอบ สวยดี มีข้าวมาปลูกหลายชนิด เปรียบเทียบข้าวไทยกับข้าวอิตาลี มีวิดีโอแสดงวิถีชีวิตไทย การผลิตอาหารไทย และพระราชกรณียกิจด้านการเกษตรของ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ร้านขายอาหารสำเร็จรูปไทย

กลับมารับประทานอาหารค่ำในโรงแรม

๒๓ สิงหาคม ๒๐๑๕

ตอนเช้าเอาขนมปังจากศาลาฝรั่งเศสมาชิม ไม่ค่อยอร่อยเพราะค้างคืน ส่วนพาสต้า (ก๋วยเตี๋ยว) นั้น โรงแรมทำให้โดยคลุกกับซอสมะเขือเทศ กับอีกส่วนเราทำกันเอง ใส่เครื่องปรุง บะหมี่ มาม่าหมูสับ อร่อยแบบคุ้น ๆ

นั่งรถไปเมืองอาลีเย (สะกด Aglie แต่เวลาอ่านต้องลืมตัว g) ไปที่ปราสาทอาลีเย ที่ตรงนี้เดิมมีปราสาทโบราณมากสมัยคริสต์ศตวรรษที่ ๑๒ ในคริสต์ศตวรรษที่ ๑๗ เป็นของขุนนางซานมาร์ติโนในคริสต์ศตวรรษที่ ๑๘ ดยุคแห่งซาวอยซื้อปราสาทนี้ให้ลูกคนที่ ๒ (ลูกคนแรกต้องเป็นรัชทายาท จึงต้องอยู่ที่ตูริน) ในช่วงต้นคริสต์ศตวรรษที่ ๑๙ นโปเลียนมาโจมตี และเอาเครื่องเรือนไปหมด โทมาโซ ดยุค ออฟ เจนัว (ค.ศ. ๑๘๕๔ - ๑๙๓๑) ท่านเป็นผู้ที่โปรดการเดินทางตั้งแต่ทรงพระเยาว์ เรียนเป็นทหารเรือ ได้เสด็จเยือนประเทศไทย และได้รับเสด็จพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

ที่ปราสาทนี้มีห้องสมุดของท่าน ส่วนใหญ่เป็นหนังสือภาษาเยอรมันและภาษาฝรั่งเศส ส่วนมากจะเป็นเรื่องภูมิศาสตร์และการท่องเที่ยว ที่น่าสนใจอีกอย่างคือ ท่านดยุคสนพระทัยวิทยาศาสตร์ คนอื่น ๆ ที่มีห้องสมุดมักเก็บหนังสือ แต่ท่านดยุคเก็บนิตยสารและวารสารด้วย ถือว่าทันสมัยดีกว่าหนังสือ

ที่น่าสนใจอีกอย่างคือ มีของจากตะวันออกมากคือ ของไทย ของจีน ของญี่ปุ่น มีพระรูปรัชกาลที่ ๕ สมเด็จพระพันวัสสาอัยยิกาเจ้า พระพุทธรูปงาม ๆ มีเครื่องเบญจรงค์ รถลากจีน เกราะญี่ปุ่น เป็นต้น มีห้องพระใหญ่ที่เปลี่ยนเป็นโรงละคร โปรดเรื่องสุขนาฏกรรม ไม่โปรดเรื่องเศร้า มีห้องทรงงาน วางอัลบั้ม ไกด์บอกว่าเป็นที่สำหรับเก็บความทรงจำเวลาเดินทาง รูปดี ๆ อยู่ที่หอจดหมายเหตุแห่งชาติ

อีกปีกเป็นที่พักส่วนพระองค์ มีห้องบรรทม ห้องเสวย (อาหาร) ห้องน้ำดี มีอ่างอาบน้ำเขาว่า มีน้ำร้อนเสียด้วยซ้ำ เครื่องต้มน้ำอยู่ข้างล่าง มองออกนอกหน้าต่างเห็นอาคารเลี้ยงนกพิราบเป็นอาหาร ห้องน้ำมีชักโครกด้วย เขาว่าแปลงจากห้องพระเช่นเดียวกัน

สมัยหลังนี้อาหารค่ำสำคัญมาก เพราะเป็นช่วงที่จะพูดการเมือง รับประทานไปถกปัญหากันไป ฉะนั้นครัวจึงสำคัญมาก หัวหน้าเชฟสำคัญ ถ้าอาหารดีเป็นความสำเร็จทางการเมือง

เดินไปครัว ต้องลงบันไดไป ครัวใหญ่มาก มีการทำพาสต้าใส่ไข่ ใส่ผงข้าวโพดป่น ในครัวแขวนนกไก่ฟ้าไว้ การทำขนมปัง มีตำรากับข้าวตั้งแต่คริสต์ศตวรรษที่ ๑๘ ในตำรากับข้าว เชฟ

วาดรูปอาหารไว้ด้วย ความสวยงามของอาหารสำคัญ อาจไม่อร่อยก็ได้ เรื่องอาหารอิตาเลียน มีทั้งอาหารหลวง อาหารคนจน อาหารคนรวย มีห้องเก็บไวน์ พิมพ์ทำขนมสมัยโบราณก็ยังเก็บไว้

ขึ้นมาจากครัว นายกเทศมนตรีให้ของที่ระลึกเป็นภาพพิมพ์รูปปราสาท ขนม ไวน์ ท้องถิ่น

นั่งรถไปรับประทานอาหารที่โรงแรม Golden Place เมืองตูริน กงสุลตูรินกับภรรยา คอยต้อนรับ

รับประทานเสร็จไปที่จัตุรัสซาน คาร์โล กลางจัตุรัสมีรูปท่านดยุคแห่งเมืองตูรินขี่ม้า ค.ศ. ๑๕๖๓ ถึง ค.ศ. ๑๗๑๓ จึงมีกษัตริย์ที่ย้ายมาจากฝรั่งเศส (สมัยต่อมาคนเมืองนี้ลงคะแนนเสียงขอเป็นฝรั่งเศส) ราชวงศ์นี้ครองจนลงคะแนนเสียงเป็นสาธารณรัฐ ซาน (เซนต์) คาร์ลอส เป็นบิชอปแห่งมิลาน แต่คนที่ตูรินนับถือมากเพราะเชื่อว่าเป็นคนที่เอาผ้าห่อศพพระเยซูที่เรียกว่า Shroud มา มีคนสมัยใหม่ใช้เครื่องมือวิทยาศาสตร์วัดว่าอายุประมาณสมัยกลาง รอบ ๆ จัตุรัสเต็มไปด้วยห้างแบรนด์เนมซึ่งของราคาแพงสยอง

ประวัติศาสตร์แถบนี้วุ่น ๆ ครูก็จำไม่ได้ มีกษัตริย์แห่งซิซิลี และมาเป็นราชอาณาจักรซาร์ดิเนีย (ค.ศ. ๑๘๖๑) เป็นประเทศมีพระเจ้าวิกตอร์ เอมมานูเอลเป็นกษัตริย์ แต่คนที่มีบทบาทสำคัญคือ คาวัวร์ (Camillo Benso, Count of Cavour ค.ศ. ๑๘๑๐ – ๑๘๖๑) นัยว่ากะการรวมชาติกันอยู่ในร้านกาแฟ เมื่อตอนเด็ก ๆ ครูอ่านประวัติของท่านผู้นี้เป็นภาษาไทย เป็นพระนิพนธ์ของพระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าจุลจักรพงษ์

มีถนนเรียกว่าถนนใหม่ พระราชินีที่สร้างเป็นพี่สาวของพระเจ้าหลุยส์ที่ ๑๓ ของฝรั่งเศส

เดินไปวังหลวง เรียกว่าวังเรอาเล (Palazzo Reale) ผ่านวังมาดามาซึ่งมีหอคอยยุคกลาง คริสต์ศตวรรษที่ ๑๒

สังเกตเห็นธงที่หลังคาวังที่เป็นพิพิธภัณฑ์ลดครึ่งเสา ไกด์บอกว่าเป็นการไว้อาลัยนักโบราณคดีซีเรียอายุ ๘๓ ปีที่เพิ่งถูกพวก ISIS เชือดคอเมื่อ ๔ - ๕ วันมานี้

วังนี้เป็นวังเก่าตั้งแต่ปลายคริสต์ศตวรรษที่ ๑๖ ถึงต้นคริสต์ศตวรรษที่ ๑๗ เป็นที่ลงนามรัฐธรรมนูญ

มีห้องต่าง ๆ เช่น ห้องรอเฝ้า เพดานเป็นของเดิมสมัยคริสต์ศตวรรษที่ ๑๗ มาตกแต่งใหม่ สมัยคริสต์ศตวรรษที่ ๑๘

ห้องของพระราชินี พรมประดับฝาผนังเป็นของอิตาลีเอง (จากเนเปิลส์) สมัยก่อนนิยมของฝรั่งเศสและของฮอลแลนด์ (ฟลานเดอร์)

ห้องบัลลังก์ ก็มีโคมไฟแชนเดเลียร์คู่ มาจากโบฮีเมีย เดิมจุดเทียน ต่อมาใช้แก๊ส มาตอนหลังจึงใช้ไฟฟ้า

ห้องจีนสมัย Rococo สวยงามมาก สมัยนั้นนิยมศิลปะจีนที่เรียกว่าชินัวเซอรี (ช่างฝรั่งชื่อ Philippe Juvarra เป็นคนทำ)

ห้องที่สำคัญคือ ห้องเครื่องเกราะ มีทั้งเกราะคนและเกราะม้า เกราะเด็กก็มี เจ้าชายสมัยนั้นต้องฝึกใส่เกราะตั้งแต่อายุ ๔ – ๕ ปี มีอาวุธต่าง ๆ เช่น ปืนและดาบ ม้าที่นี่เป็นม้าจริง ๆ สตัฟฟ์ไว้ มีม้าตัวโปรดของพระเจ้าคาร์โล อัลแบร์โต

ห้องเกราะนี้เดิมเป็น ballroom แต่มาเปลี่ยนเป็นห้องเก็บอาวุธทีหลัง มีของขวัญที่พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงมอบไว้ เป็นดาบ ด้ามเป็นพญานาค ประดับเพชรซีก มรกต และทับทิม ปลอกเป็นทองลงยาเขียว แดง ประดับเพชรซีก มรกต และทับทิมเช่นกัน ดาบเป็นดาบคร่ำฝีมือดี

มีห้องบรรทมเล็ก ๆ ห้องพระกระยาหารเช้า ห้องพระกระยาหารค่ำ เขาจัดโต๊ะโชว์ไว้อย่างสวยงาม ทำไมไม่มีห้องพระกระยาหารกลางวัน หรือจะใช้ห้องเดียวกัน

หน้าห้องเสวยพระกระยาหารมีตู้เก็บของจีน ดูแล้วเป็นของที่เรียกว่า exportware คือของที่คนจีนทำไว้ขายส่งออก เช่น ตุ๊กตารูปแม่พระ ซึ่งทำลักษณะเหมือนเจ้าแม่กวนอิม

ห้องสูบบุหรี่ สำหรับผู้ชายโดยเฉพาะ

ห้องบรรทมสำหรับประสูติ ปัจจุบันใช้โชว์แจกันจีน

ห้องโถงประดับเหรียญหินอ่อนขนาดใหญ่ เดิมเป็นห้องบัลลังก์

ห้องบอลรูม มีเฉลียงอยู่ข้างในสำหรับวงดนตรี ฝาผนังเขียนเป็นรูประบำสมัยปอมเปอี ระบบเสียง (acoustic) ในห้องนี้ดีมาก

ไปกินน้ำชาและขนม เมืองนี้มีชื่อเรื่องทำขนมช็อกโกแลต ร้านที่เขาเอามาเลี้ยง ชื่อร้าน Cerla เปิดทำการตั้งแต่ ค.ศ. ๑๙๒๗ ฝาผนังติดรูปสีน้ำรูปเมืองตูรินและเจนัว เป็นรูปสงครามบ้าง รูปปกติบ้าง

จากนั้นนั่งรถขึ้นเขาไปมหาวิหารซุแปร์กา (Basilica of Superga) อยู่ในที่สูง สามารถมองเห็นความเคลื่อนไหวของกองทัพฝรั่งเศส ช่างคนเดียวกับที่ทำห้องจีนที่พระราชวัง สร้าง ค.ศ. ๑๗๑๗ - ๑๗๒๖ เป็นที่บูชาแม่พระ ครูไปไหนก็ต้องไหว้แม่พระตามอย่างพี่เลี้ยงซึ่งเป็นชาวพุทธ แต่ชอบไหว้ขอให้แม่พระคุ้มครองเด็ก ๆ ที่เลี้ยงไว้ให้เป็นคนดี ที่นี่พอหยอดเหรียญไฟฟ้าที่เทียนก็ติดขึ้นมา ไม่ต้องจุดเทียน เขาคงกลัวไฟไหม้มหาวิหาร ครูเคยเห็นแบบนี้มานานแล้ว จึงเอามาจัดงานวันเกิดให้อาจารย์ ซึ่งอายุ ๙๐ ปี เป่าเทียนไม่ไหวแล้ว พอร้องเพลง Happy Birthday จบก็ให้ท่านกดสวิตช์ เทียนก็ดับ

พื้นเป็นหินอ่อนสีต่าง ๆ เป็นหินแถว ๆ นี้ แต่หินอ่อนสีขาวมาจากคาร์รารา (Carrara) ใน Tuscany

ลงไปห้องใต้ดินที่เรียกว่า คริปต์ (crypt) เป็นที่ฝังพระศพเจ้านายราชวงศ์ซาวอย อีกห้องมีรูป Popes ต่าง ๆ มีรูปหินอ่อน St. Michael ปราบยักษ์ แถวนี้เป็นที่แสวงบุญตั้งแต่ Canterbury ในอังกฤษมาถึงที่นี่ และต่อไปถึงตอนใต้ของอิตาลี

มีห้องสมุดสำคัญ เหมือนห้องสมุดตามวัดทั่วไป แต่เป็นที่แปลไบเบิลจากภาษาละตินเป็นภาษาอิตาเลียน มีชั้นลอยด้วย ไม่ได้ขึ้นไป

ขากลับมิลานรถแล่นเร็วเหมือนเหาะ ไปถึงลา สกาลา (La Scala) โรงอุปรากรที่อยากไปดูมาก เมื่อถึงครูขอบคุณตำรวจที่ทำให้ได้มาลา สกาลา แต่ตำรวจหัวเราะแล้วบอกให้ขอบคุณคนขับรถ

วันนี้มีการแสดงของเด็กจากเวเนซุเอลา เด็กที่เล่นอายุ ๘ – ๑๒ ปี เป็นวงที่มีชื่อเสียงมาก ตั้งมา ๓๐ กว่าปีแล้ว เลือกเอาเด็กยากจน เพื่อเป็นโอกาสในชีวิตของเด็กพวกนี้ วันนี้เล่นเพลงของไชคอฟสกี้ ซึ่งยากมาก เราดูตอนซ้อม

ออกมา ไกด์พาไปพิพิธภัณฑ์ อธิบายว่าโรงอุปรากรนี้สร้าง ค.ศ. ๑๗๗๘ ห้องแสดงดนตรีที่เราเพิ่งไปดูนั้นเคยโดนระเบิดสมัยสงคราม แต่เคราะห์ดีระเบิดด้าน มีเครื่องดนตรีแปลก ๆ ที่เล่นที่นี่ ไม่เคยมีใครเขียนโน้ตสำหรับเล่นเครื่องพวกนี้เลย มีรูปภาพ และรูปสลักหินอ่อนของนักแต่งเพลง วาทยกร เช่น นักดนตรี Christoph Willibard Gluck (ค.ศ. ๑๗๑๔ - ๑๗๘๗) เป็นนักแต่งเพลงที่ตัดสินเมื่อมีปัญหาว่าดนตรีหรือคำร้องสำคัญ เขาว่าสำคัญเท่ากัน

Jean Baptiste Lully (ค.ศ. ๑๖๓๒ – ๑๖๘๗) คนอิตาเลียนแต่ถือตัวเป็นฝรั่งเศส สมัยพระเจ้าหลุยส์ที่ ๑๔

ในห้องนั้นมีเครื่อง harpsichord สำหรับผู้หญิงเล่นที่บ้าน มีจารึกว่า Indocta manus, noli me tangere หมายความว่า ถ้าเล่นไม่เป็น อย่ามาแตะฉัน

โรงอุปรากรนี้ปิดซ่อมเมื่อ ค.ศ. ๒๐๐๒ - ๒๐๐๔ พิพิธภัณฑ์ก็ปิด เขาซื้อผ้าไหมจากเวนิสมาปิดข้างฝา ในตู้มีตุ๊กตากระเบื้องที่เกี่ยวกับดนตรี มีรูปหินอ่อนของนักละครสุขนาฏกรรมที่เล่นได้โดยไม่ต้องมีบท แต่งเอง (improvise) ได้เลย

ในตู้กระจกมีไพ่ สมัยก่อนถือว่า box ที่ดูละครเป็นของครอบครัวขุนนางร่ำรวย จะทำอะไรก็ได้ กลางวันมานั่งเล่นไพ่ก็ได้ เลี้ยงเพื่อนก็ได้ ถึงแม้ระหว่างแสดงละคร หรือดนตรีอยู่ก็ไม่ปิดไฟ ดูไป กินไป เล่นไปก็ได้ โอเปราพวกนี้เล่นซ้ำ ๆ ซาก ๆ เช่น เรื่องของ Verdi เรื่องหนึ่งเรื่องอะไรก็จำไม่ได้แล้วเล่นถึง ๕๗ ครั้ง คนดูดูจนเกือบเล่นเองได้แล้ว ไม่ต้องตั้งใจดูมากก็ได้ คริสต์ศตวรรษที่ ๒๐ จึงต้องปิดไฟ ห้ามส่งเสียง และต้องเสียเงิน (ค.ศ. ๑๙๒๑)

มีเปียโนของ Steinway & Sons ที่เจ้าของบริษัทให้ฟรานซ์ ลิสต์ (Franz Liszt) เป็นเครื่องเก่า แต่เขายังตั้งเสียงไว้ให้เล่นได้ เคยจัดคอนเสิร์ตเล็ก ๆ ให้คนดูประมาณ ๔๐ คน

มีรูปนักร้องที่เป็นดาราของ Rossini เสียง mezzo soprano ทั้ง ๓ คน รูปนักแต่งเพลงนักร้อง ในตู้มีกล่องใส่ยาสูบที่คนมาฟังดนตรีสูบ ซึ่งดูเหมือนว่าเดี๋ยวนี้ก็ไม่ให้สูบแล้ว มีภาพที่จิตรกร Impressionist ชื่อ Angelo Inganni เขียนรูป La Scala ใน ค.ศ. ๑๘๕๒

Rossini ตายที่ปารีส เพิ่งรู้ว่า เนื้อทอดที่เรียกว่า Tournedos Rossini ที่มีตับบดวางข้างบน สมัยเด็ก ๆ ได้กินบ่อย ๆ เป็นตำราของรอสสินีจริง ๆ เขาเขียนโอเปรา ๑๕ เรื่อง และไม่เขียนอะไรเลยอีก ๔๐ ปี กินอย่างเดียว แล้วกลับมาเขียนใหม่

ชั้นล่างมีรูปหินอ่อนของ Verdi, Donizetti, Bellini, Rossini ในตู้มีรูปทำด้วยอะไรไม่ทราบ ขาว ๆ ไม่โตนัก เช่น รูปของวอลแตร์ เชคสเปียร์ มีหนังสือบัญชีของที่ซื้อมาเข้าพิพิธภัณฑ์ใน ค.ศ. ๑๙๑๓

มีนิทรรศการพิเศษเรื่อง Food in Opera มีรูปศิลปิน เช่น Maria Callas กำลังกินโต๊ะอาหารในเรื่องต่าง ๆ เช่น เรื่องซินเดอเรลลา เรื่อง Traviata

ดูห้องสมุดมีหนังสือที่เกี่ยวกับการแสดง สำหรับค้นคว้าแล้ว ที่เก่าที่สุดสมัยต้นคริสต์ศตวรรษที่ ๑๖

ห้องโถง (foyer) มีรูปวาทยกร Arturo Toscanini ซึ่งเป็นคนที่ออกกฎว่าดูละครต้องดูจริง ๆ ห้ามเล่นไพ่ ห้ามกิน

เข้าไปดู box ที่ซ่อมใหม่ใช้ผ้ากำมะหยี่อย่างดีบุ ขีดก็ไม่เป็นรอย ในโรงละครป้องกันไฟ ป้องกันเสียงสะท้อน ฉะนั้น acoustic ดีมาก คนชอบดูโอเปรา บางทีโยนดอกไม้ให้นักแสดง ไม่ชอบก็โห่ แม่ยกหรือแฟนทะเลาะกันเองก็มี

โคมไฟมีหลอดไฟถึง ๘๘๓ หลอด

อีก box ยังรักษาแบบเก่า ค.ศ. ๑๗๒๘ ที่เจ้าของเดิมตกแต่งไว้ มีกระจกเงากรอบไม้สลักสำหรับส่องดูหน้าตนเองด้วย สำหรับสะท้อนให้เห็น box อื่น เพื่อเป็นการสอดแนมดูว่าคนอื่นทำอะไรกัน

พื้นด้านนอกมีหินอ่อน ๒๘ ชนิด เดินขึ้นไปดูเวที ทั้งกว้างทั้งสูงมาก เหมือนอาคาร ๑๐ ชั้น โรงละครบ้านเราที่นั่งคนดูใหญ่ เวทีเล็ก แต่ของเขากลับกัน ผู้อำนวยการให้แผ่น CD เป็นโอเปราของ Verdi

พอเห็นชื่อ Rossini ทีไร ครูจะคิดถึงบทกวีนี้ทุกที (ทั้ง ๆ ไม่มีอะไรเกี่ยวมากนัก) คือบทกวีชื่อ Fantaisie ของ Gérard de NERVAL (ค.ศ. ๑๘๐๘ - ๑๘๕๕)

Il est un air pour qui je donnerais
Tout Rossini, tout Mozart et tout Weber,
Un air très-vieux, languissant et funèbre,
Qui pour moi seul a des charmes secrets.
Or, chaque fois que je viens à l’entendre,
De deux cents ans mon âme rajeunit :
C’est sous Louis Treize; et je crois voir s’étendre
Un coteau vert, que le couchant jaunit,
Puis un château de brique à coins de pierre,
Aux vitraux teints de rougeâtres couleurs,
Ceint de grands parcs, avec une rivière
Baignant ses pieds, qui coule entre des fleurs ;
Puis une dame, à sa haute fenêtre,
Blonde aux yeux noirs, en ses habits anciens,
Que dans une autre existence peut-être,
J’ai déjà vue... et dont je me souviens !

ภาพมายา
มีเพลงที่ฉันยินดีสละเพลง
ของรอสสินี ของโมสาร์ต และของเวเบอร์ทั้งหมด
เป็นเพลงที่เก่าแก่ เศร้าสร้อย โศกศัลย์
แต่ว่ามีเสน่ห์อย่างลึกลับสำหรับฉันแต่ผู้เดียว
เพราะว่าแต่ละครั้งที่ฉันได้ฟังเพลงนี้
ชีวิตของฉันกลับย้อนไปสองร้อยปี
กลับไปอยู่ในรัชกาลพระเจ้าหลุยส์ที่สิบสาม...และฉันเชื่อว่าฉันได้เห็น
เนินเขาสีเขียวที่แสงอัสดงทำให้เป็นสีเหลือง
และมีปราสาทอิฐตรงมุมเป็นหิน
มีกระจกหน้าต่างแต้มสีออกแดง
ล้อมรอบด้วยสวนใหญ่ มีแม่น้ำ
ที่ไหลท่ามกลางบุปผชาติ อาบถึงเชิงตึก
แล้วก็มีหญิงผู้หนึ่ง อยู่ที่บัญชรชั้นบน
ผมสีบลอนด์ ตาสีดำ แต่งกายด้วยพัสตราภรณ์โบราณ
ผู้ซึ่งอาจจะเป็นในอดีตชาติ
ที่ฉันเคยได้พบ... ฉันจึงจำได้ !

Gérard de Nerval เป็นกวีฝรั่งเศสสมัยโรแมนติค และเขียนบทกวีที่เหนือความจริง (surrealist) สมัยโรแมนติกในยุโรป เกิดหลังสมัยเรืองปัญญาที่เต็มไปด้วยเหตุผล จึงมีกระบวนการที่อาศัยจินตนาการอย่างเสรี ความรู้สึกชาตินิยม บางครั้งรุนแรง ความงามของธรรมชาติ และความหลงใหลที่จะออกไปสู่โลกกว้าง

จากนั้นเดินไปภัตตาคาร Savini รับประทานกับพวกกระทรวงการต่างประเทศและกระทรวงเกษตร ปลัดกระทรวงการต่างประเทศเป็นเจ้าภาพ

กลับโรงแรม

๒๔ สิงหาคม ๒๐๑๕

วันนี้เราออกเร็วไปหรืออย่างไรก็ไม่ทราบ เลยต้องคลานกระดืบ ๆ ตรงข้ามกับเมื่อวาน

ถึงศาลาไทย มีกลองสะบัดชัย เชิญธงอิตาลีและธงไทยขึ้นยอดเสา รัฐมนตรีเกษตร อาหาร และป่าไม้พูดถึงความสัมพันธ์ระหว่างสองประเทศ ปลัดกระทรวงการเกษตรและสหกรณ์ของเราพูดถึงความสัมพันธ์ ๑๔๗ ปี พูดถึงวาระแห่งชาติของเราคือ ทำการเกษตรโดยใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่และเศรษฐกิจพอเพียง พ.ศ. ๒๕๗๓ จะใช้พลังงานหมุนเวียน ๒๐% สหประชาชาติให้วันที่ ๕ ธันวาคม เป็นวันดินโลก และ พ.ศ. ๒๕๕๘ เป็นปีดินสากล

พูดแค่นี้ก็เสร็จพิธีแล้ว ต้องไปหอประชุมต่อ วิ่งรถกระดึบ ๆ ต่อไป ยิ่งกว่านั้นต้องหยุดกลางทางเสียด้วยซ้ำ

ไปถึงหอประชุมมีการแสดงต่าง ๆ ของไทย ประมาณครึ่งชั่วโมง แล้วไปศาลาอิตาลี

รัฐมนตรีอิตาลีเลี้ยง เขาบอกว่าการจัดงานแบบนี้เป็นการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างประเทศต่าง ๆ อากาศแบบนี้ (ไม่ทราบว่าแบบไหน) ทำให้มะเขือเทศคุณภาพดี แต่มีผลผลิตน้อย เขาพูดเรื่องการติดต่อกับเราเรื่องดาวเทียม ช่วงคลื่นเรดาร์ และไมโครเวฟ อีกคนถามถึงการปลูกอ้อย อีกคนทำ EXIM Bank เรื่องเครื่องบิน เรื่องเหล็กกล้า

แล้วหันมากล่าวถึง Milan Charter ที่จะให้ใคร ๆ เช่น พลเมือง สมาคม บริษัท หรือสถาบันต่าง ๆ บังคับรัฐบาลของตนให้จัดให้คนรุ่นหลังมีกินเท่าเทียมกัน จะเอาไปให้บันคีมูนดูที่นิวยอร์ก

รับประทานเสร็จแล้ว แลกของขวัญ

ดูนิทรรศการของประเทศอิตาลี ทำแปลงรูปประเทศอิตาลี เอาดินที่ต่าง ๆ มาใส่ และปลูกพืชท้องถิ่นนั้น ๆ ชี้ให้เห็นว่าเกาะซิซิลีอยู่ไม่ไกลจากแผ่นดินใหญ่ แต่ดินและพืชเป็นอีกอย่างน่าจะไม่ได้ติดกันมาแต่ก่อน

มีนิทรรศการเรื่องแผ่นดินไหว ใน ค.ศ. ๑๙๙๗ ที่โบสถ์ Oggi ที่อิตาลีตอนกลาง สามารถซ่อมภาพเขียนได้

นิทรรศการเรื่องโลกที่ไม่มีอิตาลีจะเป็นอย่างไร อิตาลีมีดนตรี สถาปัตยกรรม จิตรกรรม และอาหาร

ห้อง Milan Charter ตกลงให้ท่านปลัดกระทรวงเกษตรเซ็นไปคนเดียว ที่จริงเนื้อหาโดยรวมดีแล้ว แต่มีเรื่องที่ดูขัดกันและเขียนซ้ำซ้อนยืดเยื้อมาก

นอกจากนั้นเขาโฆษณาเรื่องอิตาลีต่าง ๆ เช่น ลา สกาลา สินค้าอิตาลีใหม่ ๆ บริษัทอิตาลี การปลูกต้นไม้ในน้ำ โฆษณาว่าอีกหน่อยไปดาวอังคารก็ปลูกผักได้ แต่ประธานศาลาที่มาอธิบายบอกว่า เขาชอบดินมากกว่า เรื่อง Tree of Life และ Healing soil with roots

อธิบายอิตาลีให้คนต่างชาติ กรุงโรมตั้งอยู่บริเวณเขา ๗ ลูก มีโรมุลุสมาตั้งเมือง ต้นไม้แห่งชีวิต เป็นแนวทางของเลโอนาร์โด ดาวินซี ใช้เส้นเรขาคณิต เส้นจากรากขึ้นไปบนยอด แปลว่าอดีตและอนาคตเป็นเส้นเดียวกัน

สวนของกัปตันเนโม เป็นการเก็บแร่ธาตุจากทะเล

Accuracy of Farmers, Precision Farming ที่จริงเรื่องนี้สำคัญมาก เมืองไทยก็ต้องพยายามคิดเรื่องนี้ โดยให้การศึกษาแก่เกษตรกรและให้ซอฟต์แวร์ที่จะคำนวณได้อย่างถูกต้องว่าควรให้น้ำ ให้ปุ๋ยเพียงพอจุดที่พอดีที่จะไม่ให้มีของเหลือ และนำของเสียไปรีไซเคิลใช้ใหม่

Wonder Water ลดมลภาวะ การพัฒนาอย่างยั่งยืน

การใช้เปลือกกาแฟเพาะเห็ด

การใช้หญ้าฝรั่นเป็นยา

มีรูปเทพเจ้าสตรีมาจากพิพิธภัณฑ์ในฟลอเรนซ์ Demeter เป็นเทพแห่งการเก็บเกี่ยวธัญพืช และความอุดมสมบูรณ์ แต่เวลาที่ลูกสาวคือ Persephone ถูกลักตัวไปใต้ดิน ก็เศร้าโศกทำให้แห้งแล้ง

นั่งรถไปศาลาไทย มีคนไทยมาต้อนรับ อธิบดีกรมส่งเสริมการเกษตรรายงานว่ารัฐบาลให้กระทรวงเกษตรจัดงานเพราะเน้นเรื่องเกษตรเลี้ยงดูโลก มีเรื่องทรัพย์ในดินสินในน้ำ ครัวไทย กษัตริย์เกษตร อาหารแห่งอนาคต จัดนิทรรศการ และทำซูเปอร์มาร์เกตขายอาหาร จัดเทศกาลต่าง ๆ เช่น สงกรานต์ มีการแสดงวันละ ๔ รอบ

ไปเดินดูเรื่องข้าวและวิดีโออย่างเมื่อวันเสาร์ คราวนี้รู้สึกดีขึ้น เพราะเข้าใจเรื่องมากขึ้น

ศาลาจีน เป็นเรื่องการประสานกลมกลืนระหว่างสวรรค์ แผ่นดิน และมนุษย์ คนอธิบายเป็นคนอิตาลี บรรยายได้ทั้งภาษาจีนและภาษาอังกฤษ พูดถึงภาพเขียนในถ้ำ ฤดูกาลทั้ง ๔ จักรพรรดิ การเขียนตัวอักษรกระดองเต่าและกระดูกสมัยราชวงศ์ชาง เรื่องต่าง ๆ ในประวัติศาสตร์ คัมภีร์ที่กล่าวถึงการเพาะปลูก เส้นทางแพรไหมจากซีอานไปถึงโรม มาร์โคโปโล เขากล่าวว่ามาร์โคโปโล

เอาไหมมาอิตาลี ยังเลี้ยงกันอยู่ (ไม่ทราบว่าจริงไหม) เรื่องของชาชนิดต่าง ๆ เต้าหู้ทำเป็นอาหารได้หลากหลาย เป็ดปักกิ่ง

เมืองในอนาคต การสั่งอาหารไม่ต้องไปตลาด ปัจจุบันคนนิยมสั่งของทาง web เพราะเร็ว ได้ทุกอย่าง ไม่ต้องไปผจญรถติด เมืองในเจียงชูเป็นเมืองขนาดใหญ่มีทุกอย่าง

เรื่องข้าว นักวิทยาศาสตร์ที่เป็นเจ้าพ่อของข้าวพันธุ์ผสมคือ หยวนหลงผิง

ขึ้นชั้นบนดูหนัง สงสัยเหมือนกันว่าทำไมตั้งแต่นิทรรศการไปจนกระทั่งวิดีโอ และการแสดง เขาใช้แต่การแสดงของเผ่าฮาหนีในหยุนหนาน เรื่องที่เขาให้ดูเกี่ยวกับตรุษจีน (Spring Festival) เริ่มต้นประธานาธิบดีสีจิ้นผิงพูด และเริ่มเรื่องมีครอบครัวคุณย่า ครอบครัวชาวนา แต่เมื่อมีลูก ๓ คน (ไม่ทราบทำไมอนุญาตให้มีตั้ง ๓ คน) เป็นนักวิทยาศาสตร์ นักเปียโน และพ่อครัว กล่าวถึงบ้านเมืองก้าวหน้าเมื่อเปิดประเทศบ้านเมืองในฤดูใบไม้ผลิสวยงาม

ไปที่ห้องรับรอง พบประธานศาลา เป็นผู้หญิง ท่านเคยเจอครูที่หังโจว เลยกลายเป็นเพื่อนเก่า ให้ของขวัญเป็นใบชา และถ้วยชารูปประธานเหมา

ศาลาสหรัฐอาหรับเอมิเรตส์ เรื่อง Food for Thought, Shaping and Sharing the Future ใช้ tablet และ smartphone ฉายภาพ แสดงปัญหาต่าง ๆ และการแก้ไขปัญหาน้ำไม่พอ การจัดการน้ำ แต่อดีตทำคลองจากโอเอซิส ต้องประหยัดน้ำ การจัดการพลังงาน ใช้พลังงานแสงอาทิตย์ ตอนนี้มีโซลาร์ฟาร์มใหญ่ที่อาบูดาบี ต่อไปจะทำที่ดูไบ ที่ต้องใช้พลังงานหมุนเวียนเพราะถึงมีน้ำมันน้ำมันก็หมดได้ เรื่องการค้าอาหาร ในน้ำทำคล้าย ๆ กับปะการังเทียม การเพาะปลูกในน้ำ (Hydroponics) การแบ่งปัน ช่วยประชาชน ใช้สาหร่ายที่ไม่ต้องอาศัยน้ำมากทำ biofuel มีปัญหาดินเค็มในที่ที่ไม่มีน้ำพอ ความสำคัญของอินทผาลัม โดยเฉพาะอย่างยิ่งตอนที่ออกจากการถือบวช ประโยชน์ของอูฐ

มีวิดีโอเล่าเรื่องเด็กสมัยใหม่ทำโครงงานวิทยาศาสตร์ และกลับไปในสมัยโบราณ ต้องรู้จักใช้ชีวิตที่ยากลำบากในทะเลทรายเห็นคุณค่าของน้ำ ของอินทผาลัม

มีนิทรรศการเรื่องอินทผาลัม มีมากมายหลายชนิด ใช้ประโยชน์หลายอย่าง มีศัตรูพืช

ศาลาคาซัคสถาน เริ่มต้นเรื่องประวัติศาสตร์เล่าเรื่องประกอบการโรยทรายเป็นรูปประกอบ ทำได้เก่งมาก ตั้งแต่โบราณจนคริสต์ศตวรรษที่ ๑๕ เป็น Khanate ใช้ม้าเป็นพาหนะรบกับพวก Dzungari ต่อมามีพวกรัสเซีย ค.ศ. ๑๙๒๐ กลายเป็นสาธารณรัฐของรัสเซีย ค.ศ. ๑๙๙๑ เป็นประเทศเอกราช

เรื่องพลังงานในอนาคต เมือง Astana (เมืองหลวงปัจจุบัน) และ Almaty (เมืองหลวงเก่า)

ขึ้นบันไดเลื่อนไปห้องชั้นบน มีไกด์เล่าเรื่องดินว่ามี ๘ อย่าง อุดมสมบูรณ์ มีพืชขึ้นในดิน แต่ละชนิด ให้เราชิมนมม้าหมัก มีต้นแอปเปิล มียางทำจากรากพืชชนิดหนึ่ง ทิวลิปป่าขึ้นในทุ่งหญ้าสเต็ปป์

ปัญหาทะเลสาบอารัลหดตัว สมัยโซเวียตดักแม่น้ำ Amu Darya ไม่ให้ลงทะเลสาบ ปัจจุบันใน ค.ศ. ๒๐๐๕ ทำเขื่อนกันบริเวณคาซัคสถาน ทะเลสาบทางเหนือจึงมีน้ำมากขึ้น แต่ไม่สามารถช่วยทะเลสาบส่วนที่ใกล้ประเทศอื่นได้

มีการเลี้ยงสัตว์ และเลี้ยงสัตว์น้ำที่สำคัญคือ ปลาสเตอร์เจียน ที่มีไข่เรียกว่า ไข่ปลาคาร์เวีย ปลาและไข่ปลามีหลายอย่าง ชนิดที่แพงที่สุดคือ ไข่ปลา Beluga ยาว ๗ เมตร หนัก ๑.๕ ตัน ไข่ปลา ๓๐ กรัม ราคา ๒๐๐ ยูโร ขณะนี้มีเทคโนโลยีการรีดไข่โดยไม่ต้องฆ่าปลา ปลานี้อยู่ได้ราวอายุ ๕๐ ปี ยังมีปลาอื่น ๆ เช่น pike, carp, boca

การเกษตรในอนาคต คือ การกำจัดศัตรูพืช ตั๊กแตนเป็นศัตรูพืชที่สำคัญ ต้องมีระบบเฝ้าระวัง โดยอาศัยโดรน และสเปรย์ยากำจัดตั๊กแตนซึ่งเป็นสารอินทรีย์

ดูหนังสามมิติ ต้องใส่แว่น มีเรื่องการปล่อยจรวดที่เมือง Baikonor ประเทศคาซัคสถาน เป็นประเทศใหญ่เป็นที่ ๙ ในโลก สามารถผลิตพืชผลได้มาก เช่น น้ำมันทานตะวัน มีทะเลแคสเปียน ฯลฯ

ศาลาอังกฤษ เรื่องหลังเป็นเรื่องการผสมพันธุ์ pollination โดยใช้ผึ้งเป็นแมลงที่ผสมพันธุ์ ฉะนั้นจึงถือว่าผึ้งเป็นส่วนสำคัญของห่วงโซ่อาหาร จัดเป็นท้องทุ่งและสวนผลไม้ในอังกฤษ Kew Gardens เป็นหน่วยงานที่มาช่วยจัด มีพืช ๔๕ ชนิด

ศาลาเป็นรวงผึ้ง ผู้ทำคือ Wolfgang Buttress จาก Nottingham จับสัญญาณจากความเคลื่อนไหวของผึ้งจริง ๆ ในห้อง lab และต่อสัญญาณมาที่หลอดไฟของรวงผึ้งจำลอง ตอนนี้มีการศึกษาเรื่องผึ้งอยู่มาก เพราะทั่วโลกมีปัญหาเรื่องผึ้งตายจากสารฆ่าแมลงและศัตรู เช่น ตัว mite มีเรื่องการเลี้ยงผึ้งในเชลโล ขึ้นไปชั้นบนมีเสียงผึ้งกับดนตรี ประธานศาลาเป็นผู้หญิง เติบโตที่สิงคโปร์ ตอนนั้นยังเป็นของอังกฤษ

ให้ลูกแอปเปิลที่ปลูกที่ศาลานี้ กลับมาเมืองไทยลองชิมอร่อยมาก

นอกศาลามีตัวแทนของศาลาเนเธอร์แลนด์เอาของมาให้ เสียดายที่เราไม่มีเวลาแล้ว

ไปศาลา Supermarket อิตาเลียน เป็นแบบสมัยใหม่มีกล่องกระดาษแข็ง ลากได้ให้ใส่ของ มีคำอธิบายบนจอ เรื่องต่าง ๆ ที่ลูกค้าควรรู้ เช่น เรื่องคุณค่าทางอาหาร carbon footprint การลดของเหลือทิ้ง หีบห่อแห่งอนาคต มีแบบ ค.ศ. ๒๐๒๐ และ ๒๐๕๐

ค.ศ. ๒๐๒๐ เป็นการยืด shelf life ก่อนเปิดเก็บได้ ๖ เดือน เมื่อเปิดใช้แล้วเก็บได้ ๒๑ วัน มีเครื่องวัดอุณหภูมิอยู่ข้างใน บอกได้ว่าอาหารสุกแล้ว

ค.ศ. ๒๐๕๐ shelf life จะยาวขึ้น มีสิ่งมีคุณค่าของอาหารมากขึ้น

ของที่หมดแล้ว ตู้เย็นจะสั่งให้เสร็จ

มีมุมกาแฟ ของที่มาจากเมืองไทยก็มี เช่น ข้าวหอมมะลิ

มีนิทรรศการการผลิตในอนาคต ห้องเรียนอนาคต โทรศัพท์สั่งของและจะมีโดรนมาส่ง

ดูร้านของที่ระลึก แล้วไปโรงแรม Four Seasons ตอนนี้ปลัดกระทรวงเกษตรเป็นเจ้าภาพ

กลับโรงแรมที่พัก

๒๕ สิงหาคม ๒๐๑๕

เช้านี้ไปห้างสรรพสินค้าลารินาเซนเต้ ที่ห้างเซ็นทรัลไปซื้อเอาไว้ แต่พอดีผ่านมหาวิหารอยากถ่ายรูป ตำรวจเลยหยุดให้ถ่าย แถมถามว่าอยากเข้าไปไหม ก็อยากสิ ดูตื่นตาตื่นใจจริง ๆ ที่จริงเคยไปแล้ว แต่ก็นานแล้ว ตอนนั้นคุณพ่อของกงสุลคนปัจจุบันยังเป็นกงสุลอยู่เลย พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงว่าข้างนอกสวย แต่ข้างในเฉย ๆ แต่ครูว่าข้างในก็สูงตระหง่านและมีกระจกสีหน้าต่างสีสดใสสวยดี เขามีลิฟต์และเดินขึ้นบันไดต่อไปถึงหลังคา ข้างบนมีประติมากรรมสมัยใหม่น่าเกลียดอยู่ ๒ - ๓ แท่ง (ไม่รู้ว่าจะใช้ลักษณนามอะไร)

ไปที่ร้านลารินาเซนเต้ คุณสุทธิธรรม จิราธิวัฒน์ และสุพัตรา จิราธิวัฒน์ มารับ ห้างใหญ่จริง ๆ ๘ ชั้น มี ๑๑ สาขา ไปซื้อเครื่องเขียน และมีของที่ระลึกเอ็กซโปที่ทางห้างได้รับอนุญาตให้ซื้อมะเขือเทศตากแห้งเผื่อเอาไปลองทำบ้าง

ไปดูมหาวิหาร และถ่ายรูป อยู่ใกล้ชัดมาก ไม่ต้องเบียดคน

ไปร้านอาหารโล เซนเซโร อร่อย กินสปาเกตตีผัดหอยลาย เสียที่เปลือกหอยลายแยะไปหมด แต่ถ้าไม่มีเปลือกก็ไม่น่ากิน ท่านทูตจัดทาร์ตวันเกิดให้ บอกว่าที่นี่เค้กไม่อร่อย ถือเป็นเค้กวันเกิด อันที่ ๙๘

จากนั้นไปสนามบิน กลับเมืองไทยเลย ท่านทูต ท่านปลัดกระทรวงการต่างประเทศ เกษียณ พร้อมกันหมด บ๊าย บาย

มาคราวนี้ดูเหมือนว่าเรื่องใหญ่ของยุโรปที่มีข่าวทุกวันคือ มีผู้ลี้ภัยจากอิรัก อัฟกานิสถาน ซีเรีย แอฟริกา เข้ายุโรปหลายทาง บ้างก็หนีสงคราม บ้างก็หนีความจน เข้าทางอิตาลี กรีซ มาซิโดเนีย เซอร์เบีย ฮังการี อยากจะไปเยอรมนีและอังกฤษ ประเทศพวกนี้ประชาชนบางคนก็สงสารอยากให้อยู่ บางคนก็ว่าเขาต้องทำงานหนัก ยังต้องไปเลี้ยงคนอื่นอีก ทะเลาะกันเอง บางคนก็กลัวจะมีก่อการร้ายปนมาด้วย สรุปว่าถ้าไม่มีบ้านเมืองของตนเอง ไปอยู่บ้านคนอื่นใคร ๆ ก็รังเกียจไปเที่ยวไม่เป็นไร เขาอยากได้ทัวริสต์

สรุป

ยุโรปในความทรงจำมีอยู่มากมาย ส่วนใหญ่เป็นความทรงจำที่ดีและมีประโยชน์ แต่ก็ยากที่จะเลือกมาเล่าสู่กันฟัง จึงใช้วิธีนึกอะไรออกหรือสนใจอะไรก็เขียน ความทรงจำที่ไม่ดีก็มีควรจำไว้เพื่อปรับปรุงตนเอง